

2° Theol 485 ab

II
59

30

= Lim. 68 b

...etiam in minoribus peccatis firmamur.
sit unum. atque mortuorum fidelium
Remissio omnium peccatorum. P. Amen

...etiam in minoribus peccatis firmamur.
sit unum. atque mortuorum fidelium
Remissio omnium peccatorum. P. Amen

quia inuocat meum p[ro]p[ri]um
habitauit. cū habitantibus ceteris
multū incola fuit anima mea.

Ecce inuocam te aioram te
laudam o beata trinitas.

MARCI VIGERII SAONEN
SIS SAN. MARIAE TRANS
TIBE. PRAESBI. CAR. SENO
GALLIEN. DECACHORDVM
CHRISTIANVM IVLIO. II.
PONT. MAX. DICATVM.

MARCI VIGERII SAONEN
SIS SAN. MARIAE TRANS
TIBE. PR. CAR. SENO
GALLIEN
CHRISTIANVM IVLIO. II.
PONT. M. DICATVM.

Capita primi libri.

De Annuntiatione Virginis prologus.	cap.i. car.iii.
De angelis in genere.	cap.ii. car.iiii.
De angelo Gabriele in specie.	cap.iii. car.v.
De deo.	cap.iiii. car.vi.
De operatione dei.	cap.v. car.vii.
De magnitudine dei.	cap.vi. car.viii.
De dei amplitudine.	cap.vii. car.viii.
De mysterio nominis Galileæ.	cap.viii. car.ix.
De sanctæ Mariæ excellentia.	cap.ix. car.x.
De uirginitate an sit uirtus.	cap.x. car.xi.
De uirginitatis excellentia.	cap.xi. car.xiii.
De incarnationis tempore.	cap.xii. car.xiii.
De coniugii Mariæ excellentia.	cap.xiii. car.xiiii.
De mysterio nominis Ioseph.	cap.xiiii. car.xiiii.
De ueracitate Mariæ & Ioseph.	cap.xv. car.xv.
De mysterio nominis Dauid.	cap.xvi. car.xv.
De dignitate nominis Maria.	cap.xvii. car.xv.
De apparitione angelorum: & in specie quomodo apparuerit Angelus Gabriel Virgini Mariæ.	cap.xviii. car.xvi.
De uestitu: & ornatu Angeli Gabrielis.	cap.xviii. car.xviii.
De legatorum partibus: & legationis audientium & de dignitate salutationis angelicæ.	cap.xx. car.xviii.
De gratiis sanctæ Virginis.	cap.xxi. car.xviii.
De benedictione quid sit.	cap.xxii. car.xix.
De Mariæ turbatione.	cap.xxiii. car.xix.
De ordine orationis Gabrielis ad Virginem.	cap.xxiiii. car.xix.
De uero regno Christi: & eius excellentia.	cap.xxv. car.xxi.
De responsione Virginis Angelo data.	cap.xxvi. car.xxii.
De declaratione narrationis suæ p Gabriele.	cap.xxvii. car.xxii.
De obumbratione Virginis Mariæ a spū sancto.	cap.xxviii. car.xxiii.
De cōclusionē cōfirmationis factæ p Angelum.	cap.xxix. car.xxiii.
De probatione conclusionis.	cap.xxx. car.xxiii.
De probatione eiusdem conclusionis.	cap.xxxi. car.xxv.
De Mariæ Virginis responsione.	cap.xxxii. car.xxvi.

Capita secundi libri.

De Natiuitate domini prologus.	cap.i. car.xxvii.
--------------------------------	-------------------

aa ii

In labor est familiaris

*anno Studij Inq[ui]statoris
Georgij Inq[ui]statoris
Universitatis Vindob[on]ensis*

De officio loannis euangelistæ.	cap.ii. car.xxvii.
De testimonio utriusq; loānis.	cap.iii. car.xxvii.
De conuenientia & differentia nominis p̄cipio in exordio genesis & loannis euangelio.	cap.iiii. car.xxviii.
De Moyſi & loānis exordio.	cap.v. car.xxviii.
De natura uerbi in genere & in specie.	cap.vi. car.xxviii.
De uerbo hominis.	cap.vii. car.xxx.
De uerbo Angelorum.	cap.viii. car.xxxii.
Species intelligibilis finita quomodo infinitum possit ostendere.	cap.ix. car.xxxiii.
De uerbo secundo angelorum.	cap.x. car.xxxiii.
De uerbo āgelorum perfectissimo: & de uerbo domini lesu.	cap.xi. car.xxxiiii.
De uerbo dei quid non sit & quid de illo capere pos- simus.	cap.xii. car.xxxv.
Verbum dei uere generari esseq; filium dei.	cap.xiii. car.xxxv.
De differentibus modis essendi uerbi dei.	cap.xiiii. car.xxxvi.
De numero & ordine dictionū a loanne in quattuor primis propositio- nibus sui euangelii positarum.	cap.xv. car.xxxvi.
De trinitatis omnipotentia.	cap.xvi. car.xxxvii.
Ratio ideaz ūn cōstat sine deo nihil posse fieri.	cap.xvii. car.xxxviii.
Quod gratia dei omnibus creaturis est necessaria: sed maxime rationalibus.	cap.xviii. car.xxxix.
Dei beneficentiam bruta non excludere: nec uita carere.	cap.xix. car.xl.
Gratiam gratū facientē oībus hominibus a deo tribui.	cap.xx. car.xl.
De officio utriusq; loannis.	cap.xxi. car.xl.
De pura & prima luce.	cap.xxii. car.xli.
Dei uerbum qui deus est mundo sub lunari quomodo continetur.	cap.xxiii. car.xli.
Gratiam dei bonis & malis imissam non æqualiter in illis operari.	cap.xxiiii. car.xlii.
Saluatorem qui receperunt & quomō receperunt.	cap.xxv. car.xlii.
De spiritali hominum regeneratione.	cap.xxvi. car.xliii.
De formatione lesu in utero uirginis.	cap.xxvii. car.xliii.
Solutio difficultatum lesu conceptioni & natiui- tati obstantium.	cap.xxviii. car.xliii.

Declaratio per exemplum quomodo uerbum caro factum sit.	cap. xxviii. car. xliiii.
Ad quid uerbum caro factum sit: ut habitator in domo.	cap. xxx. car. xlv.
De unigeniti dei & Virginis gloria natiuitatis.	cap. xxxi. car. xlv.
De ratione uirginitatis conseruatae in Mariae conceptu & sospitate in parturiendo.	cap. xxxii. car. xlyi.
De foelicitate & gloria Mariae in partu.	cap. xxxiii. car. xlvii.
A quo sit natiuitatis Iesu gloria.	cap. xxxiiii. car. xlix.

Capita tertii libri.

De Circumcisione domini prologus.	cap. i. car. li.
Circumcidi cur uoluerit Iesus.	cap. ii. car. li.
Expositio epistolae Pauli: quae legitur i die circūcisionis	cap. iii. car. liii.
Circumcisionem animae publice & intrepide assumendam retinendam uero secrete.	cap. iiii. car. liii.
Circumcisio secundum carnem quare sit abolita.	cap. v. car. liii.
Circumcisionem secundum carnem non esse legis Mosaicae statutam. & tempus eius.	cap. vi. car. lv.
Circumcisio cur septem peractis diebus fieret.	cap. vii. car. lv.
Iesus cur in circumcisione dictus sit filius Virginis.	cap. viii. car. lyi.

Capita quarti libri:

De Epiphania prologus.	cap. i. car. lix.
Quis debeat adorari.	cap. ii. car. lix.
De ratione & natura stellae a magis uisae: & astrologo- rum uanitate.	cap. iii. car. lx.
Stellas non efficere: neq; ostendere posse quae astrolo- gi putant.	cap. iiii. car. lxi.
Adorationi quae pmittere oporteat.	cap. v. car. lxii.
Natiuitatis Iesu locum magna ratione fecit deus discere magos ab Herode & proceribus iudeorum.	cap. vi. car. lxiii.
Expositio lectionis Surge illuminare. & eius concordia cum euangelio: concludens responsionem ad quaesitum.	cap. vii. car. lxiii.
De inconsulta Herodis & iudeorum turbatione: expositio euangelii.	cap. viii. car. lxiiii.

De Herodis sibiꝫ similitum perfidia: & pœna.	cap. ix. car. lxy.
De nimia Herodis superbia: & stulta astutia respondendo Magis.	cap. x. car. lxyi.
De imitandis Magis egressis patriam: & abeuntibus ab Herode: ut adorerent saluatorem natum.	cap. xi. car. lxyii.
De lumine fidei: & spiritus hilaritate: modoq; & loco ueræ adorationis.	cap. xii. car. lxyiii.
De præsidio sanctorum in adoratione quærendo.	cap. xiii. car. lxyiiii.
De præmittendis adorationi summatim collectis ex euangelii & prophetiæ declaratione.	cap. xiiii. car. lxyv.
De Magorum prostratione dum adorant.	cap. xv. car. lxyvi.
De ratione adorandi a Dauid in psalmis tradita.	cap. xvi. car. lxyvii.
De thesauris aperiendis coram adorato domino Iesu Christo.	cap. xvii. car. lxyviii.
De elemosyna ultro offerenda.	cap. xviii. car. lxyix.
Oblationi Magorum oratio accommodata.	cap. xix. car. lxyx.
Magorum adorationi accommodata/accommodata Virginis responsio.	cap. xx. car. lxyxi.
Alia Magorum oratio partem saltem thesaurorum suorum acceptari petentium.	cap. xxi. car. lxyxii.
Quale aurum: thus: mirram ue offerre adorando conueniat.	cap. xxii. car. lxyxiii.

Capita Quinti libri.

De purificatione prologus.	cap. i. car. lxxvi.
De diffinitione purificationis & pñtationis.	cap. ii. car. lxxvii.
Declaratio cerimoniarum in purificatione a lege statutarum.	cap. iii. car. lxxviii.
De ratione triginta trium dierum purgationi minori pro partu masculino assignatorum.	cap. iiii. car. lxxix.
De ratione munerum oblatoꝝ purgationis lege.	cap. v. car. lxxx.
De lege purgationis in spiritu seruanda.	cap. vi. car. lxxx.
Declaratio euangelii quantum ad historiam purgationis attinet.	cap. vii. car. lxxx.
De pñtatiõe Iesu declaratio euangelii simul & legis.	cap. viii. car. lxxx.
De mysterio quinꝫ siclorum: quibus masculis redimebantur primogeniti.	cap. ix. car. lxxx.

De commendatione & attestatione purificationis & præsentationis.	cap. x. car. lxxxii.
De ratione spiritus sancti: quem euangelista scribit fuisse in Simeone.	cap. xi. car. lxxxiii.
Spūs sanctus quō fuerit in Simeone.	cap. xii. car. lxxxiiii.
De ratione attestandi a Simeone suscepta.	cap. xiii. car. lxxxv.
De uera pñitate Ioseph erga dñm Iesū Christū.	cap. xiiii. car. lxxxvi.
De Simeonis deuotione & pietate.	cap. xv. car. lxxxvii.
Cantici Simeonis expositio: & primus attestationis & commendationis articulus.	cap. xvi. car. lxxxviii.
Attestationis & cōmēdationis secūdus articulus.	cap. xvii. car. lxxxix.
Dominum Iesum Christum esse omnium hominum redemptorem.	cap. xviii. car. lxxxviii.
Dominum Iesum Christum esse omnium hominum auctorem felicitatis & fontem.	cap. xix. car. lxxxix.
De sufficiētia & efficacia meritorū dñi Iesu Christi.	cap. xx. car. lxxxix.
Solutio difficultatis quæ ur̄ eē in dictis Simeonis.	cap. xxi. car. xc.

Capita sexti libri.

De accessu saluatoris ad patiendū prologus.	cap. i. car. xci.
Quæ inuoluntaria dici possunt: aut ignoranter fieri: aut uiolenter.	cap. ii. car. xci.
Dominum Iesum ex operibus ostendisse se non ignorauisse ad quid accederet palmarum die.	cap. iii. car. xcii.
Dominum Iesum Christum non coactum accessisse Hierusalem instantæ passionis tempore.	cap. iiii. car. xciii.
De humili accessu domini Iesu ad patiendū.	cap. v. car. xciii.
De imitanda domini Iesu humilitate Pauli testimonio & doctrina.	cap. vi. car. xciiii.
De gloria accessus Iesu in Hierusalem palmarū die.	cap. vii. car. xcvi.
De plausu turbarum Christum comitantium incedentem Hierusalem ad patiendum.	cap. viii. car. xcvi.
De dignitate nominis Iesu.	cap. ix. car. xcvi.
De tempore uniuersalis glorificationis Iesu.	cap. x. car. xcvi.

Capita septimi libri.

De passione Christi prologus.	cap. i.	car. xcix.
Necessitas passionis Christi qualis fuerit.	cap. ii.	car. xcix.
Pœnarum tantas acerbitates qua ratione pro nobis suscepit dominus deus noster.	cap. iii.	car. c.
De ueritate passionis Christi.	cap. iiii.	car. ci.
De primo dolore Christi ante passionem uero/ licet imaginario.	cap. v.	car. cii.
De ratione sudoris domini Iesu; dum in agonia positus oraret in horto.	cap. vi.	car. ciii.
De dolore Iesu in passione iam positi.	cap. vii.	car. ciii.
De tristitia & causis eius in genere.	cap. viii.	car. ciii.
De domini Iesu Christi tristitia a cœna ultima usq; ad finem orationis in horto.	cap. ix.	car. cv.
Soluuntur difficultates: quæ Christum pati noluisse confirmare uidentur.	cap. x.	car. cvi.
De dolore sanctæ Matris domini instante passionis tempore ab imaginatione nascente.	cap. xi.	car. cvii.
De ratione doloris Matris domini in cœna legali; & in ultima filii sui.	cap. xii.	car. cviii.
De ratione doloris matris dñi in cruce pendentis.	cap. xiii.	car. cyiii.
Sanctam domini matrem in suo dolore: uel tristitia nō esse lamentatam.	cap. xiiii.	car. cyiii.
De qualitate doloris: & tristitiæ sanctæ Mariæ imminente passione filii; & dum esset in cruce.	cap. xv.	car. cx.
<u>Distributio passionis dñi nostri Iesu Christi.</u>	cap. xvi.	car. cxi.
Apparatus: siue antecedentium Christi passionem distributio.	cap. xvii.	car. cxi.
Narratio admonitionis ex euangelio.	cap. xviii.	car. cxi.
Declaratio narrationis prædictæ.	cap. xix.	car. cxii.
De uirtute & ratione baptismi: & contritionis: eorumq; contubernio.	cap. xx.	car. cxiii.
De admonitionis domini Iesu utilitate in humilitate fundata/ & ipsius humilitatis præstantia.	cap. xxi.	car. cxiii.
De humilitatis exēplo p dñm Iesum tradito.	cap. xxii.	car. cxiii.
De figura & prophetia baptismi prælagiente: & de imitando humilitatis exemplo a dño dato.	cap. xxiii.	car. cxiii.
Admonitio facta a domino Iesu de studio humilitatis		

amplectendo.	cap. xxiiii.	car. cxy.
Admonitionis factæ ratio: & utilitas.	cap. xxv.	car. cxyi.
De cœnantibus cum domino Iesu ultimam cœnam: & munus ab eo accipientibus.	cap. xxvi.	car. cxvi.
Declaratio narrationis prædictæ.	cap. xxvii.	car. cxvi.
De sermone domini munus antecedente.	cap. xxviii.	car. cxviii.
De uino in potum dato discipulis ante muneris exhibitionem.	cap. xxix.	car. cxviii.
An dominus Iesus suæ matris lauerit pedes: sicut apostolorum pedes in ultima cœna.	cap. xxx.	car. cxix.
De gratiis duabus actis a domino Iesu: dum fregit panem: quem in se conuertit.	cap. xxxi.	car. cxix.
Siue creatus sit mundus: siue æternus: a prima tamen causa primam materiam sine adminiculo uersari fatendū est.	cap. xxxii.	car. cxix.
Tres aliæ gratiæ: quas fecit dominus Iesus frangendo panem: & in se conuertendo.	cap. xxxiii.	car. cxx.
Alia gratia a Christo facta: dum panem consecrauit & uinum.	cap. xxxiiii.	car. cxxi.
Confirmatio & declaratio eorum: quæ proxime dicta sunt.	cap. xxxv.	car. cxxii.
De pñtia corporis Christi in sacramēto altaris.	cap. xxxvi.	car. cxxiii.
De ratione accipiendi eucharistiæ sacramentū.	cap. xxxvii.	car. cxxiiii.
De multimoda ratione accipiendi eucharistiā.	cap. xxxviii.	car. cxxv.
Declarantur supradicta: & concluditur eucharistiæ excellentia super omnia sacramenta.	cap. xxxix.	car. cxxvi.
De excellentia eucharistiæ secundum suas causas: & modum essendi. Et primo secundum efficientem causam.	cap. xl.	car. cxxvii.
De excellentia eucharistiæ secundum quatuor genera causarum.	cap. xli.	car. cxxvii.
Præfatio ad lectores de ratione scribendi domini testamentum excusatoria.	cap. xlii.	car. cxxviii.
De mentis constantia domini saluatoris in exordio testamenti sui.	cap. xliii.	car. cxxix.
Testamentum domini Iesu.	cap. xliiii.	car. cxxix.
De dispositione legatorum & testamēto domini in genere: & de fide in specie: ut de primo legato.	cap. xlv.	car. cxxxiii.
De fructu fidei: & utilitatibus cōsequētibus illā.	cap. xlii.	car. cxxxv.

De obedientia.	cap. xlvii.	car. cxxxvi.
De pace hereditario iure: & donationis titulo hominibus a domino Iesu relicta & donata.	cap. xlviii.	car. cxxxvii.
De spiritualibus bonis tñ quare dominus Iesus con-	cap. xlix.	car. cxxxix.
dat testamentum.		
De ratione conseruandi pacem a domino Iesu Christo testamenti iure	cap. l.	car. cxxxix.
relictam & donatam.		
De secundo fundamento pacis.	cap. li.	car. cxxxix.
De nutrientibus: augētibus: & cōseruātibus pacē.	cap. lii.	car. cxl.
De primo nutrimento pacis.	cap. liii.	car. cxl.
De secundo nutrimento pacis.	cap. liiii.	car. cxli.
Declaratio studii: & operis paci incūbentium.	cap. lv.	car. cxli.
De charitate secunda hereditatis parte in ordine: sed po-	cap. lvi.	car. cxli.
tissima intentione.		
De forma charitatis.	cap. lvii.	car. cxlii.
Qd excellēter dilexerit suos dñs Iesus.	cap. lviii.	car. cxliii.
De patientia amplectenda ad cōseruationē pacis.	cap. lix.	car. cxliii.
De pseuerantia patientiæ retinēda in aduersis.	cap. lx.	car. cxlv.
Epilogus legator: iure hereditatis relictorum.	cap. lxi.	car. cxlvii.
De institutione testamenti executoris.	cap. lxii.	car. cxlvii.
De institutione fideicommissarii: tutoris: curatoris: & executoris testamen-	cap. lxiii.	car. cxlvii.
ti domini nostri Iesu Christi.		
Distributio passionis domini Iesu secundum eius execu-	cap. lxiiii.	car. cxlix.
tionem.		
Narratio orationis.	cap. lxy.	car. cxlix.
Distributio orationis: & partium declaratio.	cap. lxvi.	car. cl.
Sequestratio.	cap. lxvii.	car. cl.
Oratio.	cap. lxviii.	car. cli.
Admonitio.	cap. lxix.	car. cli.
Iteratio orationis.	cap. lxx.	car. cli.
Concordia euangelistarum.	cap. lxxi.	car. clii.
Figura orationis dñi Iesu in horto cōstituti.	cap. lxxii.	car. cliii.
De oratione dñi in horto prophetia Dauid.	cap. lxxiii.	car. cliii.
Captura.	cap. lxxiiii.	car. cliiii.
Capturæ distributio.	cap. lxxv.	car. cliiii.
Capturæ declaratio.	cap. lxxvi.	car. cliiii.
Prophetia Dauid de captūra domini Iesu.	cap. lxxvii.	car. clv.

Figura studii capiendi dominum Iesum.	cap. lxxviii. car. clvi.
Proditio.	cap. lxxix. car. clvi.
Admonitio.	cap. lxxx. car. clvi.
Præsentatio: siue exhibitio.	cap. lxxxxi. car. clvi.
Prohibitio defensionis.	cap. lxxxii. car. clvii.
Dominum Iesum uirtute alicuius constellationis captum non esse.	cap. lxxxiii. car. clviii.
Examinum distributio.	cap. lxxxiiii. car. clx.
Examinis narrati declaratio.	cap. lxxxv. car. clx.
De interrogatione facta ab Anna dño saluatori.	cap. lxxxvi. car. clxi.
Rñsio dñi Iesu Annæ interrogationibus reddita.	cap. lxxxvii. car. clxi.
De temeritate ministri Iesum alapa pcutientis.	cap. lxxxviii. car. clxii.
Prophetia de temeritate ministri percussoris: & de eius castigatione.	cap. lxxxix. car. clxii.
Secundum examen Caypha præsidente.	cap. xc. car. clxiii.
Distributio & declaratio secundi examinis Caypha præ sidente.	cap. xci. car. clxiii.
Testium conquisitionis declaratio.	cap. xcii. car. clxiii.
Interrogationis declaratio.	cap. xciii. car. clxv.
Responsionis Christi declaratio.	cap. xciiii. car. clxvi.
Responsionis comprobatio declaratur.	cap. xcv. car. clxvi.
Responsionis detestatio declaratur.	cap. xcvi. car. clxvii.
Respondentis damnatio.	cap. xcvi. car. clxvii.
Vexatio declaratur.	cap. xcvi. car. clxvii.
Prophetia de huiusmodi examine.	cap. xcix. car. clxviii.
Concentus ex dissonis.	cap. c. car. clxix.
Figura secundi examinis: & eius declaratio.	cap. ci. car. clxix.
Vexationis declaratio.	cap. cii. car. clxx.
Concentus ex dissonis.	cap. ciii. car. clxx.
Prophetia de pœnis post secundum examen domino Iesu inflictis.	cap. ci. car. clxxi.
Figura harum pœnarum.	cap. cv. car. clxxi.
Examinis tertii distributio: & enerratio.	cap. cvi. car. clxxii.
Adductio in pratorium declaratur.	cap. cvii. car. clxxii.
Cauillationes exponuntur.	cap. cviii. car. clxxii.
Criminum prolationis declaratio.	cap. cix. car. clxxiii.
Cauillationū & accusationū iniquarū prophetia.	cap. cx. car. clxxiii.

Figura de cauillis & accusatiōe iudeorū cōtra Iesū.	cap. cxi.	car. clxxiii.
Quarti secundum ordinem examinis declaratio: quod secundum est a iudice Pilato factum.	cap. cxii.	car. clxxiii.
De ueritate interroganti Pilato cur ueritas non respon-		
derit.	cap. cxiii.	car. clxxvi.
Concentus ex dissonis.	cap. cxiiii.	car. clxxvi.
Præfatio in tractatum de ueritate extra causam habitum:		
sed non sine causa.	cap. cxv.	car. clxxvii.
Quid sit uerum.	cap. cxvi.	car. clxxvii.
De scientia angelorum.	cap. cxvii.	car. clxxxii.
Secunda Pilati de Iesu sententia liberatoria.	cap. cxviii.	car. clxxxiii.
Iterata accusatio Iesu a pōtificibus coram Pilato.	cap. cxix.	car. clxxxv.
Tertia Pilati de Iesu sententia remissoria.	cap. cxx.	car. clxxxv.
Distributio quinti examinis: qui pro numero iudicum		
tertius uenit.	cap. cxxi.	car. clxxxv.
Declaratio tertii examinis.	cap. cxxii.	car. clxxxv.
Prophetia de sententiis remissoriis: & accusatorum		
iniquitate.	cap. cxxiii.	car. clxxxvi.
Condemnationis primæ contra Iesum a Pilato diffi-		
nitæ narratio: & distributio.	cap. cxxiiii.	car. clxxxviii.
Delusionis Iesu a militibus narratio.	cap. cxxv.	car. clxxxviii.
Executionis distributæ declaratio.	cap. cxxvi.	car. clxxxviii.
Secunda Pilati contra Iesum sententia.	cap. cxxvii.	car. clxxxviii.
Crudelis iudeorum proteruitæ declaratio	cap. cxxviii.	car. cxc.
Pilati inconstantia: siue leuitas: & pusillanimitas.	cap. cxxviii.	car. cxc.
Ultimus conatus Pilati pro liberando Iesu. & ultima		
contra Iesum sententia.	cap. cxxx.	car. cxcii.
Figura liberationis Barabæ: & damnationis		
domini Iesu.	cap. cxxxi.	car. cxciii.
Prophetia de iniquitate Pilati: Herodis: & iudeorū		
in damnatione domini Iesu.	cap. cxxxii.	car. cxciii.
Executio sētentiæ ultimæ cōtra dominum		
Iesum lata.	cap. cxxxiii.	car. cxciii.
Commiseratio pia.	cap. cxxxiii.	car. cxciii.
Societas data domino Iesu eunti ad Crucem.	cap. cxxxv.	car. cxcv.
Domini Iesu Cruci affixio dura & inusitata.	cap. cxxxvi.	car. cxcv.
De titulo supra domini Iesu caput in Cruce		

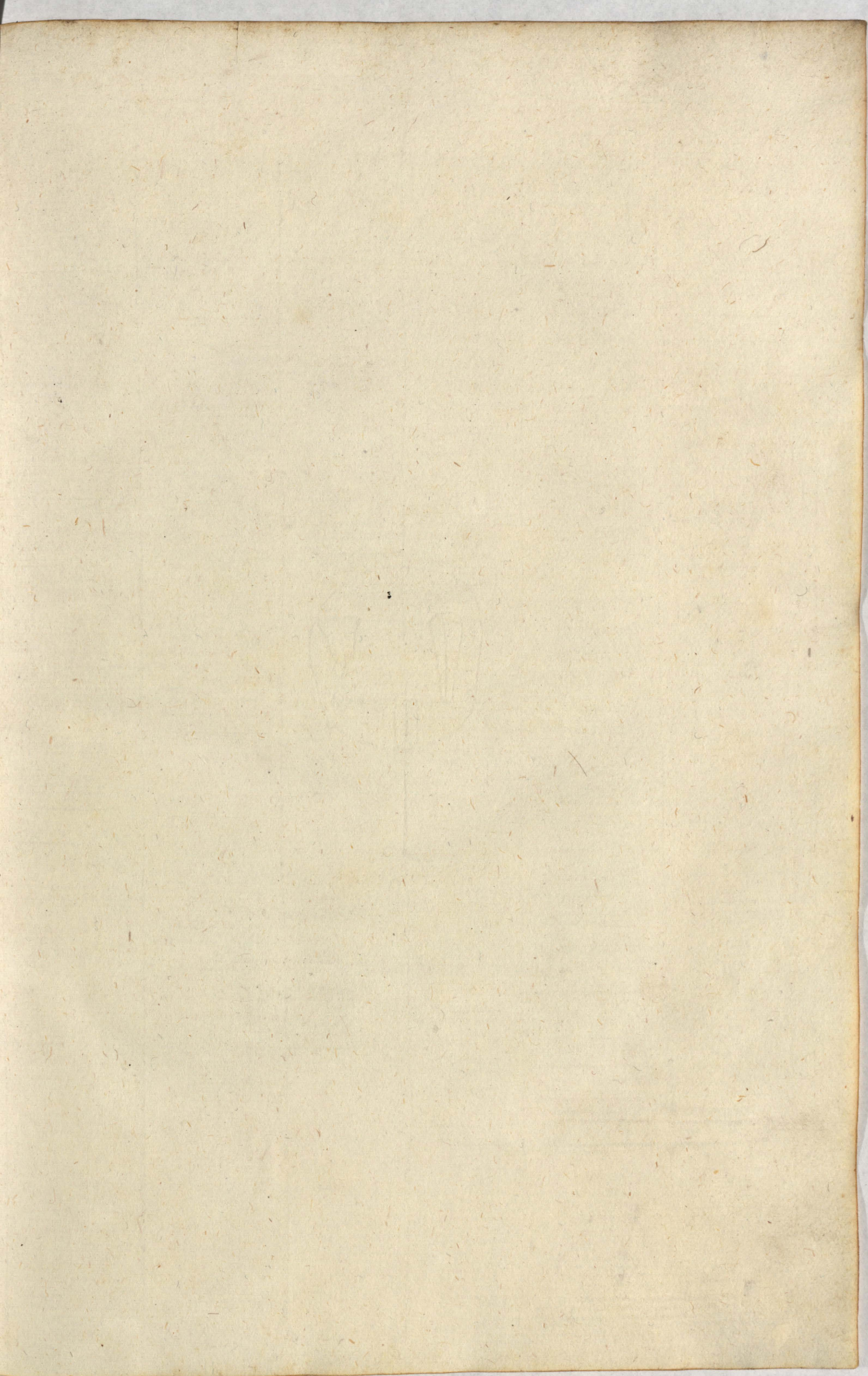

posito.	cap.cxxxvii. car.cxcvi.
Improbatio tituli.	cap.cxxxviii. car.cxcvii.
Improperatio.	cap.cxxxix. car.cxcviii.
Improperationis declaratio: & primo a carni-	
ficibus illata.	cap.cxl. car.cxcviii.
Declaratio blasphemiarum a p̄tereuntibus contra	
crucifixum Iesum dictarum.	cap.cxli. car.cxcviii.
Illusionū & blasphemiarū pontificū & sacerdotū	
declaratio.	cap.cxlii. car.cxcviii.
Codicilli domini Iesu Christi: prima particula.	cap.cxliii. car.cci.
Secunda particula codicillorum domini Iesu	
& eius declaratio.	cap.cxliv. car.cci.
Declaratio narrationis p̄dictæ.	cap.cxlv. car.cci.
Tertia codicilli particula	cap.cxlvi. car.cci.
Quarta codicilli particula & eius declaratio.	cap.cxlvii. car.cci.
De tenebris factis passionis t̄p̄e & declaratio earg.	cap.cxlviii. car.cci.
Declaratio uerborum. s. deus meus: deus meus:	
ut quid dereliquisti me.	cap.cxlviii. car.cci.
De uelo tēpli scisso & ultima condēnatiōe dñi Iesu.	cap.cl. car.cci.
Capita octauī libri.	
De Resurrectione prologus	cap.i. car.ccxiii.
De Resurrectione in gñe: & p̄rio qd nomē sonet.	cap.ii. car.ccxiii.
De hominis resurrectione quid sit.	cap.iii. car.ccxv.
De possibilitate resurrectionis	cap.iiii. car.ccxv.
Quid sit domini Iesu Christi Resurrectio	cap.v. car.ccxvi.
De ratione unionis naturæ diuinæ cum humana in domino	
Iesu Christo.	cap.vi. car.ccxvii.
De serie resurrectionis domini Iesu.	cap.vii. car.ccxviii.
Capita noni libri.	
De Ascensione prologus.	cap.i. car.ccx.
De Ascensione in genere: & secundum nomen quid	
illa significet.	cap.ii. car.ccx.
De ratione secundum quā dominus Iesus ascendit	
in cœlum.	cap.iii. car.ccx.
Ascensionis domini Iesu amplior declaratio.	cap.iiii. car.ccx.
De ratione loci: unde ascendit dominus Iesus:	
& de ratione temporis quo ascendit.	cap.v. car. ccxii.

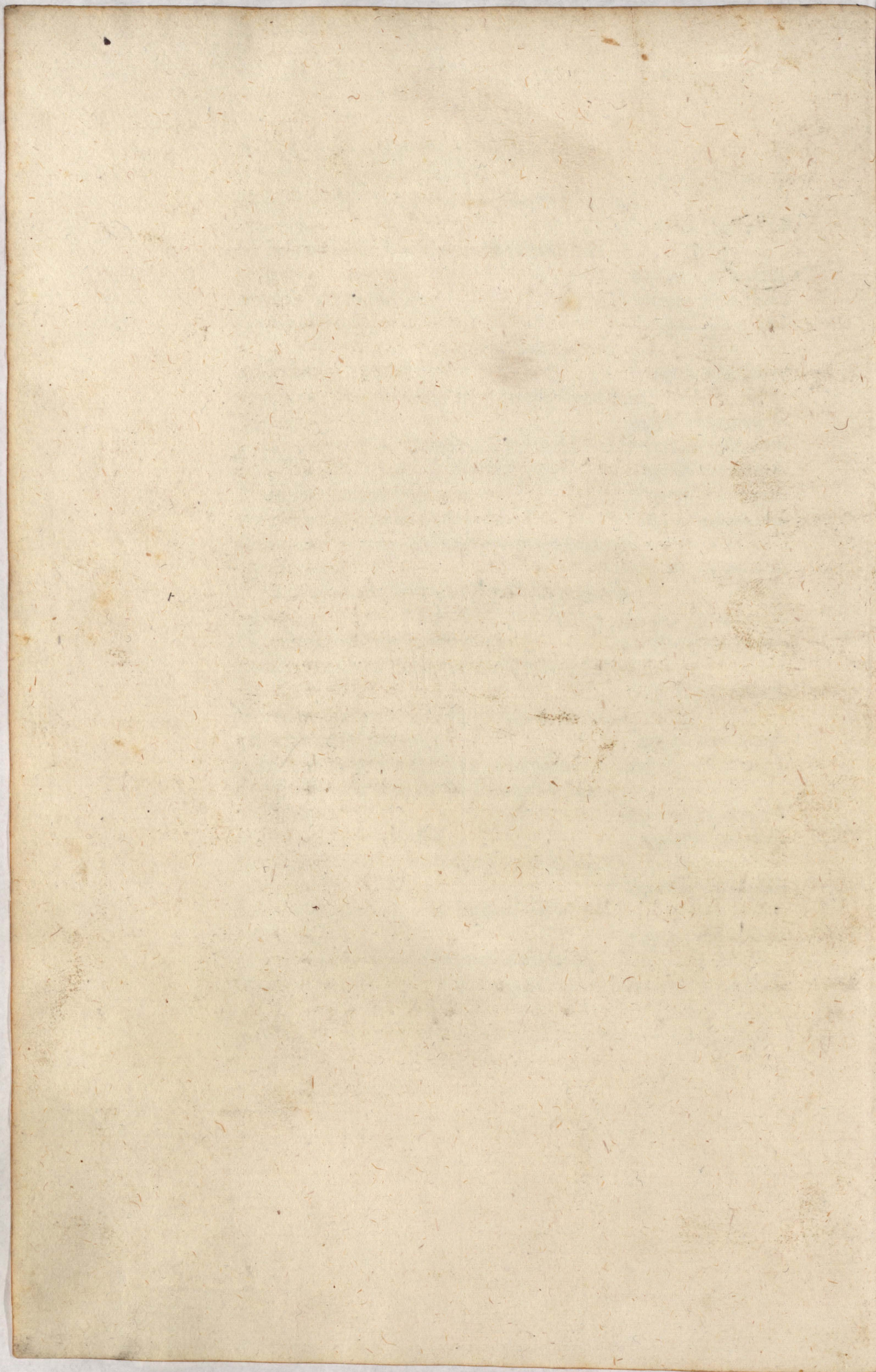

De ratione concentus ascensionis domini nostri in cruce ad ascensionem in coelo.	cap. vi. car. ccxxii.
De ratione obsequii domino Iesu Christo ascenden- ti præstiti.	cap. vii. car. ccxxiii.
De lætitia ascensus siue ascensionis domini Iesu Christi.	cap. viii. car. ccxxiiii.
Benedictionum lætitia.	cap. ix. car. ccxxv.
Lætitia uisionis.	cap. x. car. ccxxvi.
Capita decimi libri.	
De spiritu sancto prologus.	cap. i. car. ccxxvii.
Distributio dicendorum de spiritu sancto secundum nomen.	cap. ii. car. ccxxviii.
Angeli tā boni q̃ mali: & anime hominū: spiritus nomen rite sortiuntur sed nō ita pprie sicut tertia ī trinitate psona.	cap. iii. car. ccxxx.
De ratione personæ in genere.	cap. iiii. car. ccxxxi.
De ratione personæ diuinæ.	cap. v. car. ccxxxii.
De numero: nomine: & essendi modo diuinarum personarum.	cap. vi. car. ccxxxiii.
De generatione diuina: a quo: p quid: & quomodo fiat.	cap. vii. car. ccxxxiiii.
De processione Spiritus s̃cti. & quid sit.	cap. viii. car. ccxxxv.
De ratione nominum spiritui sancto in sacris litteris attributorum.	cap. ix. car. ccxxxvi.
De ratione personarum diuinarum unde sunt tres: non plures: uel pauciores.	cap. x. car. ccxxxvii.
de processione spiritus sancti a patre & filio.	cap. xi. car. ccxxxviii.
de processione spiritus sancti a filio/ipsius filii testimonia.	cap. xii. car. ccxxxix.
de missione spiritus sancti.	cap. xiii. car. ccxl.
declaratio iam dictorum. & quorsum dicta sint ostensio.	cap. xiiii. car. ccxli.
de ratione missionis spiritus sancti in triplici uisibili specie.	cap. xv. car. ccxlii.
de ratione missionis spiritus sancti in columbæ specie. in flatus halitu: & igneis linguis.	cap. xvi. car. ccxliii.

Marci Vigerii Saonensis Sanctæ Mariæ Transtiberim Præbyteri Cardinalis Senogallienensis in Decachordum Christianū/ad Iuliū.ii.Pōt.Max.

Præfatio.

Decachordum christianū Beatissime pater tibi potissimum dedicare debui/nō solum quia Christi locum tenes inter homines/& canticorū christianorum ubiq; gentium primus modulator existis. Sed etiam quia de feracissima doctrinarū sylua Sixti quarti pont. max. patruī tui/præceptoris & prīs mei optimi ligna concidi:ac de ipsius Sixti uirtutum officina securim accepi:qua ligna conciderem:& instrumenta quibus ea dolarem/inflecerem/componerē/atq; in psalterii decē chordarum formam adducerem/ab eo mihi porrecta sunt:tāto optimi præceptoris studio/ut non tam discipulū q̄ filium ad diuinā philosophiā uideretur instruere. Tu quoq; pr̄ sancte quod patruus tuus in me plātauerat:crescere & tua munificentia fructum afferre fecisti. Nam cū primū inter christianæ religionis cardines assumptus es/me egenum & uilibus indutum uestimētis/decētiōribus induisti/indicans qualem me de proximo reddi/& in quo ordine constitui tua opera uelles. Paulo.n.post cū ex prima ad regem gallorum legatione re bene gesta rediisses:primo sacrosenatu reate habito te auctore Sixtus me Senogalliēsi ecclesiæ episcopum præfecit: unde mihi facultates ad theologiæ studia prosequenda abūde suppeditatæ sunt. Omitto publica munera/quibus postea me sæpissime decorasti. Hoc unū tacere nō possum q̄ ubi patruī locum/idest Pon. max. quartus ab illo affecutus es/mox arcis Sācti angeli de urbe custodia me præfectum esse uoluisti. Existimo ut cōmodius opi incepto insisterē/& meis me studiis.i. disciplinis a Sixto acceptis copiosius instruerem. Et nūc pr̄ sancte q̄ opi finem imposui me sacrosanctis Cardinibus ecclesiæ christianæ tua sola clemētia & in me profusa beneficētia ascripsi sti. Q uod quid aliud fuit q̄ laboribus & studiis meis in Decachordi huius fabrica congestis grām simul & auctoritatē contribuere? Accipe igit̄ beatissime pr̄ de fructibus plantulæ/quā plantauit patruus tuus Sixtus Ponti. Max. tu Cardinalis irrigasti/& Ponti. Max. ita auxisti/ut professio mea plus ab homine sperare nō possit. Verum quia meritis de me tuis/tuiq; animi splendore fructus tenuitatis meæ digni esse nō possunt:tua Iulia clementia dignos facias supplico. Nā Iulius a quo tibi nomē ē parua sæpe munera/& ai grati pusilla indicia gratāter accepit & maxima existimauit. Et dñs Iesus Christus/cuius officio inter hoīes amplissime fungis duo æra minuta in Gazofilatiū dñi a paupere uidua missa/deo nō minus grata fuisse confirmat:q̄ auri talenta oblata per diuites.

Eiusdem ad Lectores præfatio.

Deus canticum nouum cātabo tibi in psalterio Decachordo psallā tibi. Cantandi ratio: quæ uno nomine musica nuncupatur: parium: dispariumq; uocū: aut sonorū in unum concentū est aggregatio: & quasi cōspirationio unioq; perfecta: unde & numerus sonorus dicta est. Qñ multorum hominū uocibus: aut instrumētorum sonis: his grauib; illis acutis: aliis quasi mediis una conficitur melodia: singulis quos complectit sonis: aut uocibus: auditu lōge suauior: ueluti si multa aromata in unū condimentū adducta sint: illud singulorū quidem odorē: & saporē acutius sentiētibus redolet: singulis uero olfatu: gustu ue suauius. Sed quale est canticū hoc nouum/ quod nos cantare/ quale ue Decachordum/ in quo nos cantare Dauit rex talis ac tantus inuitat: Canticum nouum est canticum gratiæ noui testamenti: cuius inter incunabula angelus grām præfatus est/ dum Virginem salutans dicere incoepit. Aue gratia plena. Decachordū psalterium est decem festi dies/ quos Christiana religio ad gratiarum actiones de redēptionis beneficio/ suo redemptori accuratius habendas domino Iesu Christo quot annis in perpetuum consecrauit. Et profecto quemadmodum per decem harmonicas chordas in unum certa ratione collectas per Decachordum/ psalterium infinitarum pene melodiarum concentus exprimitur: ita per decem dies saluatoris nostri recensendis magnalibus solemnibus dedicatos Christiana mens conditoris & redemptoris sui surgit ad laudes/ & de innumeris eius beneficiis per denarium festorum dierum numerum gratias agit. In hoc igitur Decachordo psalterio. deo nostro nouū canticum psallituri chordarum iprimis nomina teneamus: deinceps singularum cōcentum & rationē eminentissimam/ saluberrimam & iocundissimam agnoscamus. Annunciatio siue ut apertius christiane dicam incarnatio filii dei ex Virgine nascituri in humana substātia/ hoc nostro/ immo regali prophetico/ ac sacrosanctæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ Decachordo primæ chordæ obtinet rationem. Natiuitas secundæ. Tertiæ circuncisio. Epiphania quartæ. Quintæ præsentatio. Sextæ palmarum solemnitas. Septimæ passionis dies. Resurrectio domini Iesu sonoram facit octauā. Ascensionis eius gloria sentitur in nona. Decimam perficit exuberātia gratiarum/ qbus apostoli ditati sunt die penthecostes. Quando in linguis igneis super eos Spiritus sanctus adueniens mentes eorum flamma ardentissimæ charitatis accendit. Linguas uero inaudita ditauit eloquentia. Vnde in fines orbis terræ eorum uerba processerūt: & Decachordi psalterii de quo agere intendimus

intendimus sonus omni melodia delectabilior per eos in omnē terram
 auditus est. Nemo iam spero admirabitur q̃ lucubrationes has meas de
 cem christianæ religionis diebus festis solēnioribus decantandis accom
 modatas Decachordum christianum inscripserim. Nihil enim nisi decē
 chordas Christiani psalterii scribens pulso: & cōcinendas aut dum con
 cinuntur audiendas trado. Si quid uero de philosophorum riuulis ad
 hæc adductum inueneris lector: ad concentum & melodiā nostri: quin
 potius regii prophetici & Christiani Decachordi adductū accipe quæso.
 Quod si minus efficaciter minus ue decēter effeci: ueniam præsta. Vin
 citur enim omnis sermo rerum multitudine: magnitudine & eminētia:
 quæ per hoc ipsum Decachordum psalterium resonant in ecclesia sācto
 rum. Iubilo propterea in hoc mirifico instrumento deo meo in timore
 & cum tremore cano q̃ maximo quia me indignum psaltem & cantorē
 raucum agnosco. Et non ut re dignum tanta aliquid efficiam sed ut ad
 melius concinendum posteri assurgāt utcunq; ualeo pulso. Iam primū
 a me pulsata chordæ sonum suauissimum & salutiferum attendite: &
 deinceps aliarum: ita enim uim uigorem & concentum earum suauissi
 mum: nobisq; utilissimum agnoscetis.

III.

DE ANNUNTIATIONE VIRGINIS PROLOGVS.

EXCELLENTEM LEGATIONIS GRATIAM: quam angelus ad Mariam missus: a salutatione coepit exponere: nulla unq̄ lingua potuit pro minima parte recēdere: nullū ingeniū assecutū se fuisse potuit gloriari. Quis enim mundi cōplementū/ & integrū ornamētum/ aut uerbis explicuisse/ aut mēte se penitus attigisse confidat: Cuius primordiorū uel minutissimas particulas philosophi q̄tūlibet ingeniosi & studiis indagandarū naturæ rerum intentissimi: certa rōne assequi non potuerūt. Socrates cū per omnem uitam regē scientiæ incubuisset/ se hoc unum scire professus est: nihil scire. Plato ad pticularia descendentibus describenda: silentium indixit: quia de illis quid certum afferri posset credidit ignorari. Aristoteles ultimas rerū differentias nobis monstrauit ignotas: & ad sublimiora naturæ mysteria indagāda nos quasi talpas aut noctuas existimauit. Nō agitur per hanc p̄stantissimam legationē de prima rerum mundi congerie/ indigestaq; mole aggreganda: nō de suarum partium discretiōe: nō de earū ad certos numeros/ mensuras/ ponderaq; conuentu: ad quæ plene dignoscenda nullum adhuc puenit ingenium. Et si forte q̄spiam horum se notiā assecutum fuisse existimauit/ nemo certe inuentus est hactenus/ qui se cogitare posse p̄sumperit: quō fabricator mundi deus ille optimus maximus: quo maius aut magis cogitari nō potest: qui sine tēpore semper fuit: & cē nunq̄ incēpit/ añ nouem supra nonaginta quadringentos ac mille annos sit factus homo: tot. n. nūc annoꝝ curricula reuoluuntur ab ea legatiōe fœlicissima/ quam hodie celebramus: p̄ quā filius dei deus uerus descendit in uterū Virginis: cui ab angelo dictū est. Aue &c. Ea certe legatione suam ultimam p̄fectionē mundus accēpit: qñ architectus mundi dei filius/ patris æterni sapiētiae speculum/ & imago/ suo extremo op̄i se coniunxit. Nam quemadmodū circulus tunc incipit esse p̄fectus/ qñ lineæ qua concluditur initium iungitur extremo: ita creaturarū series & uarietas imp̄mutabilis/ ac certus ordo quo creata omnia connectunt/ & inuicem reuoluuntur (ut suam aliqñ ultimā p̄fectionem assequeretur) Erat consentaneū primum increatum ue principium ultimæ creaturæ sociari. Dei igit̄ sapiētia: quæ obliquari nō pōt: ars cui nihil decidere: nihil adiūci possibile est: quæ sibi ipsi est rectitudo penans: uerbū suum qđ erat in principio: principiū per quod facta sunt

a iii

Sapientia atq; doctrina stulti despicunt peruersa p̄

.111

omnia: homini qui teste Moyse oibus iā creatis formatus est: p hanc ipsam legationē sociavit/atq; cōiunxit: effecitq; ut idem deus ipse qui eēt æternus: certo tpe cū hoīe de Virginis utero nasceret: deus simul & hō: fieretq; principiū finis: unde finis uniuersi principium reꝝ oīum dicetur & eēt. **B** Omnes igit' creaturas hanc ipsam quā colimus legationem decet maxime uenerari: qñ oēs suam pfectionem inde fuerunt consecutæ. Sed ppter cæteras angeli & homines eam maximo studio colere debent: qñ præter uniuersi pfectiōem: specialia & ppria munera/ & amplissima quidem per hanc obtinuerunt. Angelorū numerus: qui fuerat minutus inde suppetias accēpit: homo qui ex toto perierat: repatus est: & restitutus in itegrum: euasit in melius. Nempe q antea amicus dei per iustitiā originalem fuerat institutus: & se sua culpa eo munere spoliauerat: huius legationis bñficio pro innata iustitia grām: pro amicitia adoptionē: & ius filii naturalis est assecutus a deo/ qñ hominis filius/ dei filius est factus. Maius adhuc munus audite quæso & cognoscite quemadmodum plusq; maximū honoris gradū huius annūciationis: huius legationis fauore/ quam colimus assecutus est homo. Deum genuit a quo fuerat ipse creatus. Fuit hodie certe uirgo Maria mī filii dei effecta: q deus ē uerus. Audi qd illi āgelus dicat. Hic/ hic inq; filio ex te nasciturus/ erit magnus & filius altissimi uocabitur. Non falso: neq; n. te decet o Gabriel studio adulationis eē mentitum. Vocabit' uere/ quia erit ab æterno filius dei altissimi: qui humillimæ Virginis filius nascer' in tpe. Ita hō qui in mundi primordio paulo erat secundum naturam minoratus ab angelis: hac die secundum grām deū generat: & rex constituit' angelorū. In dño Iesu Christo/ qui est splendor gloriæ & figura substantiæ dei: cui ab initio dixit p'r. Filius meus es tu: ego hodie. i. in æternitate quæ semp p'sens ē: hodieq; non cessans genui te. Ex sacratissima uero Virgine huius annūciatiōis quā colimus bñficio: genitus est hodie post elapsos annos quinq; milia centum ac nonaginta nouem a mundi creatione iuxta Bedæ supputationem. **C** Vtranq; igitur genituram in hac annunciatione celebrandam rex & ppheta decantans in cythara non īmerito dixit. Tronus tuus deus in sæculum sæculi: secundū æternam generationē: secundum tpatneam uero/ Virga æqtatis uirga regni tui. De radice nēpe Iessæ uirga æqtatis ac totius rectitudinis egressa est/ de qua flos Christus ascēdit: & fuit iustitia cingulum lumborū eius: fidesq; cinctorium renū eius qui pro salute totius humani generis crucē quasi impii sedem super humerū portare non recusauit. Propter quod & deus exaltauit illum: & eo donauit nomine: quod est sup omne nomen. Vt in nomine Iesu omne genu flexatur cœ-

statutur cœlestium: terrestrium: & infernorum: & omnis lingua confiteatur q̄ dñs Iesus Christus: cuius conceptus hodie initia celebramus: est in gloria dei patris. Huius igitur fœlicissimi primordii: huius cōplementi: huius legatiōis hoc loco decorē īprimis. Deiceps ordinē attēdite quāso.

De angelis in genere.

Constat certe legatiōis decus dignitate nuncii: maiestate principis illū mittētis: eminētia ac gloria excipiētis: & causæ splendore: cuius grā destinatur. Sit q̄tūlibet qui legat oratores magnus princeps & gloriosus: sit imensus impio is ad quē mittit: q̄to cā dignior fuerit: nisi nūcius industria: nobilitate: auctoritateq; p̄polleat: decori legationis tm̄ semp erit detractū: q̄tum nuncio defuerit dignitatis. sit nūcius omni ex pte sublimis: nisi a magno sit principe destinatus: non erit legatio satis gloriosa. Sint ambo sublimes: si ad plebeū uel mediæ sortis principem legatio dirigat: non erit adhuc satis splēdida. Sint tres isti pro modulo p̄stantissimi/opus est adhuc cām eē pr̄stantem: ne sit ridiculū tales & tantos principes: se ipsis: ac tam insigni oratore minus digna tractare. Ita q̄tum his quatuor seu cuilibet ex his defuerit dignitatis/tm̄ cōstabit legationem minus eē existimādā. At legatio quam ueneramur/quatuor hæc habet omni splēdore decora: quæ euangelista narrante & a nuncii dignitate incipiēte pdiscite. Missus est Gabriel angelus/oī hoīe robusto robustior: omni ueloci uelocior: non auro: nō gēmis ornatus: sed īmarcessibili/& īsepabili fœlicitate redimitus: quæ gēmæ cuiuslibet nitore: est longe splēdidior. Omni p̄terea sapiente hoīe sapiētior est: callet non ciuilia/non pontificia iura tm̄: non moralem philosophiā/non sermocinalē/non naturalē/nō n̄ras quas dicimus artes liberales: nō Theologiā hāc n̄ram: cui si fides desit: nihil iam cōstat/ut nos tenet: nouit oīa quæ cōtinet mundus: nō aliquo creato maḡo docēte: sed ipso creatore sciētias oēs/illi ab initio tribuente: & in suæ sapiētix īfallibilis speculo particulariū ueritates ita mōstrante/ut iā de illis dubitare uel incertus eē nō possit. Vide q̄ sit hic nūcius bōis naturæ uenerādus: nullo eget cibo/nulla domo/nulla ueste/nullo uehiculo/sua mens innixa deo: sibi hæc oīa p̄stat: ægrotare nō pōt: fallere nescit: nullæ tendiculæ: nullæ fraudes illū circūuenire sufficiunt: talis est secūdū naturā institutus: & a deo creatore taliter confirmatus: ut nullo cōmodo indigeat unq̄: nulla molestia illū uel ex minima pte attingere ualeat. maior est ergo oī hoīe: nulla dignitas regia: nulla impatoria maiestas: nulla gloria pontificia illi poterit adæquari. Hi p̄fecto oēs hominū ministri sunt egētes hoībus: q̄bus cū

D

E

F

quiescunt in obsequium regni reges/ & imperatores: occurrere nāq; ho-
stibus semp illis est aīo: & subditos cōseruare. Quid hoc ē aliud quāso
q̄ hominibus inseruire. Pontifices regum & populi errata satagunt mo-
derari: a uitiorum incitamentis: ad uiam uirtutis traducere: & in ea con-
seruare assidue student: populis ac principibus semp inuigilant: illorum
grā (si recte fungant' officio) noctes ducūt in sōnes: sudant plerunq; nō
minus mente q̄ corpore: dum uīa dei in ueritate docēt. Fac utrosq; prin-
cipes dico/ atq; pōtīfices a subditis deferi: qualis eorum erit infœlicitas.
Omnium infœlicissimum est excidere regno ac gloria. Adde nunc fortu-
næ pericula: quæ hanc regni gloriā/ & pontificiam auctoritatē semp ue-
xant & conturbant: sæpe etiam subuertunt & in nihilum redigunt: cum
maxime stare uident'. Adīce subditos quibus reges & pontifices inser-
uiunt: ingritudinem: qui bonitatē & clementiā principum semp deri-
dent: seueritatē semp oderūt. Huius nuncii nō est incūbere talibus offi-
ciis: angelus. i. dei minister & nūcius est. Et profecto (q̄m seruire deo re-
gnare ē) sunt plusq; reges: illi spūs fœlicitate plenissimi: q̄ in sublimibus
cœli ministeriis deo inseruiūt: sine labore: sine tedio: nō ad principis ali-
quam comoditatē: cui nihil pōt accedere cōmodi: sed ad ipsos lātitiā/
gaudium & indicibilem cōmoditatē. Tanto igit' dignior secundū natu-
ram est nūcius/ hodie ad sacrā Virginem missus omni rege (q̄m in rege
laudent' uires corporis/ & animi dotes) q̄to est omni hoīe robustior/ agi-
lior/ uiuacior/ prudentior/ sapientior. Quanto minus falli pōt: minus
fallere ei opus est: q̄to præterea optabilius & dignius est deo principi sū-
mo optimo/ maximo seruire: q̄ stolidæ plebis tractare negocia/ atq; diri-
gere. Satis apparet nunciū legationis huius quam hodie colimus: fuisse
supra hoīes omni dignitate redimitum. Meminerimus nūc illum inter
beatos spūs fuisse dignissimum. Ita constabit dignitati nuncii hac in le-
gatione nihil adiici potuisse: quod inter creaturas sit numeratū. Diony-
sio areopagita magistro tres constat eē in angelis hierarchias. i. ordines sa-
cros/ & singulas tribus choris esse contentas: constat etiam singulos ordi-
nes & ordinū choros simul & sigillatim angelos dici: & tñ secundū cho-
ros oēs ordines eorū appropriata nomina sortitos eē. Vltimum uero cho-
rum inferiorem solius angeli noīe designari. Itaq; est angelus iuxta Dio-
nysium nomen generis & naturæ cōis: dum oēs sōæ sine corpore cōsistē-
tes: intellectu & uoluntate cōstantes/ christiano noīe sunt angeli nuncu-
paræ. Est etiam quasi nomē speciei & naturæ particularis: q̄n spirituum
beatorū chorum: cuius est dei decreta erga particulares & priuatos homi-
nes dirigere & moderari. idem Dionysius appellauit angelos nominum
penuria

penuria: uel potius humani ingenii tenuitate id faciente quæ tñ excusabilis est quoniã angeli superiores: horum officio quotiens deus iubeat funguntur. Ita qui nomen ab ope imposuit ordinibus angelorum: nomē proprium illi ordini nō dedit: cuius opus uidit omnibus eē cōmune. Effet hic opepretium hierarchiarum noīa & ipsarū per choros distributiones adducere: sed quoniã nos ad alia uocat solēnitatis ratio: & cum de sãcti Michaelis apparitiōe tractabimus: huic rei locus erit accōmodatior. Persuasum nunc habeamus nouem ordines angelorum sic eē dispositos ut quemadmodum hierarchia superior natura & gratia præstantior est inferiori: ita ī qualibet Hierarchia chorus superior sit inferiori dignitate & muneris rōne præstantior. Adhuc in eodē choro hæc eadem ratio uigere credenda est. Sicut. n. euntibus ad impfectum. i. magis accedentibus ad materiam: semp est maior impfectio: ita accedentibus magis ad formam & efficientem ac finientem causam: maior est perfectionis cumulus.

¶ De angelo Gabriele in specie.

Angelum qui missus est hodie ad sãctam Virginē de sublissima hierarchia duabus eminēte: & sublimiori huius hierarchiæ choro: sui uero chori spūm eminentissimum fuisse: nunc si potero uobis rōne monstrabo. Qui ruinæ humani generis dedit initium: fuit pculdubio oīum dæmonum pessimus: draco ille magnus quo duce ad uersus pietatē factum erat paulo añ p̄lium magnū in cœlo. Nam qui ruinæ angelorum p id p̄lium cām dederat/ & sui sibiq; adhærentiū loco/ hoīes sufficiens uidebat: conatus est inde totis uiribus hoīem deturbare: uñ ipse fuerat p̄fligatus. Est certe peculiare inuidiæ ppositum: bono quod amiserit neminē uelle potiri: malleq; nō eē: q̄ alicuius unq̄ cedere usui. Ut igit̃ ruinæ hoīs instauratio rñderet/ consentaneum fuit optimū angelum: opus repationis mulieri psuadere: nisi crediderimus sanctorum angelorum charitatem erga hoīes minus ardere: q̄ cōtra nos ardeat dæmonum inuidia: nisi etiam psuasum habuerimus excellentissimum oīum angelorum: sui collegii repationē quasiuisse frigidius: q̄ pessimus dæmonū illā ardentius phibere conatus sit. Quāto p̄terea opus est factu difficilius: tanto copiosiora & grauiora testimonia ad eius psuadendā possibilitarē oportet adhiberi. Huius porro legatiōis opus/ oēm excedit creaturæ uirtutē: estq; creditu longe facilius mundum esse creatū: q̄ creatorē mundi tenuem fieri creaturā. Debuit igitur sublimissimæ creaturæ testimonio astrui. Adice q; si gratiam examīamus/ nulla unq̄ grā maior apparuit: q̄ deū in utero foeminæ hoīem fieri: maxime uero græ nuncius q̄ esse pōt accōmodatior q̄ creatura g̃tissima grām facienti: Nulla aut̃ tūc deo erat

gratior creatura: q̄ oīum angelorū eminentissimus: quare illū decuit hāc
grām nunciare. Et adhuc media tāto extremis oportet eē uiciniora: q̄to
illa ab inuicē magis distāt. Deus & hō extrema/legatiōe iūgenda/maxiē
distant. Nihil autē est deo p̄pinq̄uius secūdū naturā optimo angelo qui
Christo dño erat p̄pinq̄uissimus mox futurus scdm grām. In noīe nanq̄
dñi Iesu oē genu flectēdum erat. Ipseq̄ Iesus ascēsurus erat in gloriā dei
p̄ris: & eius humanitati inter oēs angelos eminētissimus p̄pinq̄uior esse
debebat. Excellētissimæ quoq̄ charitatis opus quis rectius potuit nūcia-
re: quo ministro cōpleri decuit magis/q̄ creatura sup oēs quæ tunc erāt
charitate plenissima: Supremus tertiæ hierarchiæ angelorū chorus chari-
tate a Dionysio areopagita p̄pollere monstrat: & inter illos excellentissi-
mus/ea altius flagrare credēdus est. Huius uero legatiōis effectus a chari-
tate erat: q̄ parē hīe nō pōt: ergo eius nunciū decuit eē angelū tertiæ hie-
rarchiæ oībus sui chori spiritibus eminentē. Qui p̄ter hāc pacem cōpo-
nere studēt: & principis iniuriā resarcir: q̄to dissidiū diutius pdurauit/ &
acrius incruduit/ptibus magis affectos solēt adhibere ministros. Huius
legationis finis est dei gloriā secūdū q̄ in creaturis elucere dignoscit in
cœlo & in terra restituere & resarcire pacē inter deum & hoīes: iter ange-
los itē & hoīes componere: cuius rei inditium est manifestū q̄ nascente
dño Iesu Christo sancti angeli cantauerūt. Gloria in excelsis deo: & i terra
pax hoībus bonæ uolūtatis. Quis dei gloriæ studiosior est: q̄ seraphin
princeps: Quis sanctos angelos: q̄s hoīes maiori amore p̄sequit̄ q̄ ille
angelus qui primus est inter amantes ardētissime: Hunc igit̄ consenta-
neum est huic legationi fuisse destinatū. Nuncium ēt in re omniū maxi-
me insolita & inaudita decet partibus maxime eē domesticum: ut rei no-
uitatē releuet familiaritas mediatoris. Huius annūciationis opus: nouū
est & isolatum illud qd̄ fecit dñs super terram. Fœmina nempe in ea cir-
cūdedit uirum. Spūs autē in eminentissimo choro angelorū supeminens
deo est familiariter pro nō intelligendi modulo cōiunctissimus: hic ēt
Virginī Mariæ (qd̄ nouerat dei sapientia) futurus erat p̄pinq̄uissimus:
qm̄ exaltanda erat de p̄ximo sup omnes choros angelorū ad cœlestia re-
gna/atq̄ filio suo sic socianda: ut statim post filiū posita in supremo an-
gelorū choro eminētissimo illic angelo añiret: cētq̄ illi quasi collega glo-
riæ q̄ post eam sup oēs creaturas diuīo ardebat amore. Quare pro rōne
ordinis: ut releuatio hominis ruinæ rñderet/pro studii paritate: ut sicut
pessimus dæmonū suis obseq̄ studens obfuit nobis/ita optimus angelo
rū suis cōsulēs nobis eēt auxilio: pro difficultate negocii: ut q̄to opus mi-
nus credibile/magisq̄ ipossibile uidebat̄/nūcii auctoritate fieri posse cō

stare: pro gr̃a magnitudine: ut maximā gr̃am gratissimi ministerio nū-
 cii: non tm̃ genus humanum: sed orbis terrarū uniuerſus aſſequeret̃: pro
 extremorū diſtantiā: ut maxime inter ſe diſtātia medio illis maxime pro
 pinquo adducerent̃ in unum/ pro charitatis in opatione eminentia: ut
 ſummum charitatis effectū chariſſima deo creatura nunciaret: pro finis
 intentione: ut opus annunciar̃ nuncius: qui eius fructum ardētiſſime
 expectaret: pro rei nouitate: ut rem inſolitā penitus maxime familiaris
 utriq; parti aptius pertractaret. Conſentaneū uidetur angelum hūc/ qui
 ad Virginem miſſus eſt omniū qui in cōelo ſunt beatorū ſpūm eſſe glo-
 riōſiſſimum. Hoc & ipſa nominis rō māiſtat. Sonat enim Gabriel/ ut
 Hieronymus ſcribit/ uirtus mea deus: uel fortitudo dei: ſeu confortauit
 me deus: aut cōfortatio mea deus: quorū primum: tertiu/ & quartum: q̃
 uis ſono uocis differant: re tm̃ conueniunt: qm̃ uirtutis eſt confortare: &
 confortationem ampliſſimā afferre uirtutem/ uirtuoſus expitur in dies.
 Quis ſibi quālo rectius pōt dicere deum afferre uirtutē: q̃ ſe a deo ue-
 rius aſſerat confortatum: q̃ dicat efficacius deum eē cōfortationē ſuā:
 q̃ ſpūs ille ſeraphicus: inter quem & deū nullus eſt mediator: Certe hie-
 rarchicus ordo inter intelligentias maxime inde cōſtare dignoſcit̃/ q̃ in
 feriores dei munera per ſupiores recipiunt: & q̃to eſt angelus ſupior/ tan-
 to minus ab angelis/ plus a deo illum conſtat accipe. Angelus igitur om-
 nium eminentiſſimus: ab aliis angelis nihil aſſequet̃: deo illi p̃ſtante om-
 nia: quare deum dicere ueriſſime poteſt uirtutem eē & confortationem
 ſuam: & per antonomāſiam ſe pr̃dicare a deo pr̃ omnibus ſuis partici-
 palibus confortatum. Quod uero ſecūda interpretatione dicit Hiero-
 nymus Gabriel reſonare fortitudo dei/ ſi recte intelligat̃/ nō ſic accipi po-
 teſt/ ut deus per illum fortior euadat: quoniam nullo extrinſeco fit deus
 melior. Dicit̃ ergo fortitudo dei: nō quaſi forma qua deus ſit fortis: ſed
 quia dei fortitudo maxime demonſtrat̃: ſicut elegantiffimum opus arti-
 ficis p̃fectiſſimi: artis d̃r & artificis uirtus: q̃a utriuſq; uirtutē oñdit: non
 efficit/ manifeſtat/ non cauſat: ſed ab ipſo artifice effectū eſt: & artis rōne
 cauſat̃. Porro cū apud ueteres fortitudo generalis eēt norma uirtutum:
 ut qui fortis habitus eēt: omnes uirtutes cōplexus eſſe uideretur: nō im-
 merito Gabriel d̃r fortitudo dei: qm̃ dei b̃n̄ficentiſſima/ uirtus in illo ma-
 xime & puriſſime ſine alterius creaturæ admīculo cumulatiſſime declara-
 tur. Itaq; ſi nuncio q̃ hanc ad legationē quam colimus exequēdā miſſus
 eſt/ ſui nominis rō plene cōſtat: illum oportet oīum angelorū fuiſſe excel-
 lentiſſimum: cum illi p̃fectiſſime ſit deus uirtus & confortatio: & per ex-
 cellentiā ſit cōfortatus a deo/ ſitq; ipſe fortitudo dei: in quo. ſ. dei forti-

M

N

rudo & uirtus uniuersa maxime demonstratur. Hic igitur spūs q̄ dei est summa (ut diximus) uirtus & confortatio: qui est dei fortitudo: cōfortatus a deo/in quo diuinæ fortitudinis uigor sine intermedio amplissime splendet: huius legationis nūcius & orator eē debuit: quæ ad uniuersam uirtutem pficiendam: ad angelorum & hominum confortationem & fortitudinem instaurandam destinata est. Et de nuncii dignitate dixerimus hactenus: qui ingressus ad Virginem dixit. Aue &c.

¶ De deo.

O **E**ius qui hunc excellentissimū nuncium destinauit: gloriā si possumus iam inspiciamus. Missus est angelus. Gabriel a deo. A rege: Minime: sed ab eo/qui terribilis ē apud reges terræ: regibus præsidente: cui non tm̄ homines: sed etiā angeli seruiūt. A pontifice maximo: adhuc minus: hic sacerdos corruptibilis ē: circūdatus infirmitate: q̄ quemadmodū pro populo: ita pro se ipso offerat dona & sacrificia p̄ peccatis: qui licet ip̄atoribus b̄ndicat: id agit ut uicarius: non ut primus. Præsidet papa in ecclesia militātī ut uicarius: deus est cuius gerit uices: q̄ ecclesiā militantē q̄nq̄ fluctuare pmittit: triūphantē sine turbie: sine fluctu: sine mentis angustia: sūma cum tranquillitate: & bonorū oīum affluētia moderat̄: falli pōt: falliturq̄ sæpe papa. Deus neq̄ falli: neq̄ frustrari uisus est unq̄. Si regum legationes pro regni amplitudine celebres sunt/ si impatorū legationes pro auctoritatis maiestate regiis p̄feruntur/ si papæ legationes oīum p̄stantissimæ pro sanctitatis opinione/ proq̄ fauore religionis. Deus regnat p̄ uniuersum terrarū orbē: eius impio subiecta sūt subterranea: terrestria: atq̄ coelestia: sanctus ē sanctorū: & totius religiōis p̄manens/ & nunq̄ defecturus princeps: quare si mittentē inspicias: eius legationē oīum uidebis excellentissimam. Vis adhuc scire q̄tus sit deus? cogita quid sit. Deus est ex nominis significatione actu semper operās: ignis ue cōburens. Hinc dñs Iesus Christus dixit. Ignem ueni mittere in terram: & qd uolo nisi ut ardeat? Quod uero se facturū dixerat: manifestissime cōpleuit: q̄n̄ discipulis oībus cōgregatis in unum apparuerūt paulo post ascensionē dispartitæ linguæ tanq̄ ignis/ seditq̄ supra singulos eorū: & repleti sunt spū. s. Sed redeamus un̄ discessimus. Deus & actu opans idē sonant: sed qd operat̄? Bonū. Bona etenim arbor nō pōt malos fructus facere: neq̄ a bōa cā malus unq̄ surgit effectus. Optimi certe est optima adducere: optimorū uero oīum est deus condimentū: quare opationes & opa dei optima eē negare nō possumus. Hinc ē q̄ Moyses deo plenus dixit. Vidit deus cūcta quæ fecerat: & erāt ualde bōa. Si quæris q̄n̄ opatur? Rñdeo. Semp. Non opatur hodie aut cras: quia nō habet cras neq̄

cras neq; heri: cui semp est hodie: semp hunc. Deus igit qui est supra tēpus: & sine tpe: qui est ante sacula: qui æternus est. Si qd/imo quicquid opatur: nunq; desinit opari: & licet opata ptranscant: licet creaturæ uarietur: deus tñ inuariabilis est: sicut apte monstrabimus in sermone penthecostes de spūs sancti missione tractantes. Non qescit deus qā fatigari nō pōt. Labor. n. nascit̃ uel a debilitate uirtutis/ uel a resistētia rei circa quā operando uersatur. Dei uirtus est robustissima: immēsiq; uigoris: illi resistere non sufficit aliqua creatura: immo neq; omnes simul. Deus non dormit quia sensu caret corporeo: cuius est soporem excipere. Homo diuertitur ab opere: ut cibum sumat: p se ipsum durat deus: utpote cui nihil decidere pōt: nihil per cibationem addi necesse est: ab uno opere per aliud & ppter aliud non distrahit̃: non detinetur: quo minus opa una/ unoq; opandi contextu simul operet̃ uniuersa: qm̃ uirtus eius infinita finiri aliquo finito ope nō pōt. Ista est igitur plena dei nominis rō: actu uno pfectissimo: infinitoq; semper opans: nunq; cessans: operans autem bonum immo optimum: ubiq; gētium: ubiq; terrarū/ & in oībus rebus.

De operatione dei.

Sed quō uerū erit qd̃ dixit Moyses: Requit deus die septimo: si semper opatur? **Q**uō etiā uerū erit qd̃ ueritas dicit: P̃r meus usq; modo operat̃ & ego operor. Nō. n. usq; modo opari quēpiam dixeris: q nunq; cessat ab ope. **Q**uā dicit Moyses. Cōpleuitq; deus die septimo opus suū: non debet intelligi hoc septimo die aliqd̃ creaturarum pfectiōem complēs deum addidisse creatis. Oīa. n. sex diebus ad pfectum adducta fuisse: eodē Moysē paulo añ scribēte docemur. Cōplere ergo deū die septio opus suū: est illū creaturis die septio nihil adicere amplius: ut Moyses ipse declarat: ut liqueat qualis a se sit pfectio: die septimo de rebus p̃dicata creatis: qualis etiā reges creatoris ea die fuerit: ne sit in ambiguo: ab uniuerso ope qd̃ patrarat tandem illū regeuisse commemorat. Si igit̃ cessare a patrato ope est reges patratoris. Si hæc requies est res patratas esse pfectas: satis constat rerum pfectionem quam scribit Moyses: die septimo factam: non eē aliud q̃ rebus creatis nihil amplius ea die uel in posterum superadduci. Cum autem ad omnes creaturas efficiendas & conseruandas sit una operatio: ac ita una: q̃ plures esse oīno non possint (ut oīdemus temporaneam spūs sancti missionē in sermone penthecostes declarādo) eadē opatione illum cōseruare qua pducit necesse est. Non cessat aut̃ conseruare: ergo opari non cessat. Cessat tamē operatio sup̃ aliquod transire: in quo prius uersata est. Veluti ignis feruere faciens aquam: & in feruore cōseruans ubi iam feruere incœperit.

Quiescit. i. cessat calorem immittere. **Q**uoniam illam ampliore cape non sufficit. Non definit autem idem ignis calidam feruentemque aquam prestare continue & tamen una actio est/ quae calorem inducit: & conseruat inductum. Sic & paleam aquae feruenti immerfam calefacit ignis/ non noua opa sed iam facta/ dum per feruorem quae aqua supinduxit/ paleam calefacit. Ita per omnia deus regeuit. i. destitit die septimo nouam perfectionem creaturis inducere: quia tamen dederat die sexta: quantum illae cape poterant. Non regeuit tributum conseruare: quia sicut aqua ab igne remota mox deferuet: breuique calorem amittit: & redit ad pristinam sociam sibi frigiditatem/ ita si a dei conseruatione dimoueatur creatura: mox feruorem & calorem. i. omnem perfectionem amittit: & in nihilum uel in confusam materiam de qua sumpta est: uertitur. Si quis item in speculo aspiciat continue: & interim in eo nouae praesententur imagines/ priores abscedant: desinet uidere priores quae abierunt: nouas quae super inductae sunt uidere incipiet: rursus priores uidebit mutatas: si illae remanentes uariantur: neque alium siue nouum actum uidendi suscipiet. Ita operatio diuina non transit/ non cessat/ aut incipit. Transeunt autem creata omnia: cessant: & incipiunt: quae eius essentiae & operationi praesentantur & companionatur sub ea fluxus ratione qua imagines lucent in speculo: quod mutatis imaginibus non mutatur. Regeuit ergo deus ab opere die septimo: quoniam eius operatio super nouas rerum species: non transiuit ut fierent. Permanens in ope: quoniam creaturas conseruare non desinit: quoniam per species iam creatas illas uariavit: uariatque quottidie: eadem penitus operatione qua cuncta creauit. Hoc eodem sensu opus est intelligi: quod dixit dominus Iesus Christus. Pater meus operatur usque modo & ego oportet. Non sic enim dicit ut postmodum non operentur. **Q**uoniam per incarnati uerbi mysterium operabantur ambo cum sancto. scilicet humani generis redemptionem quamdiu uerbum erat inter homines homo passibilis. Deinde iam factae redemptionis conseruationem operari non cessant: quis ultra non redimat. Deus ergo sic requiescit ab opere: ut semper sit in ope: sic opatur usque modo: ut postea nunquam desinat operari. Nunc quoniam principis excellentissimi est: autem omnia se prestare beneficium: haec porro beneficentia ope maxime constat. **S** Deus qui in omnibus bona omnia semper operatur (sicut nomen eius importat) uere princeps omnium excellentissimus est. Huius excellentiam alia quoque ipsius nominis significatio manifestat: ignis namque consumens deus sonatur uidetur: attestationibus Moysae legis latore sapientissimo: atque Paulo legis emulatore & euangelii praedicatione celeberrimo. Cessat ab ope terra multoties: quae semper torpet: nisi hominum coeli uel beneficio aliquid operari cogatur: ubi eam posueris: illic penitus inuenies immotam. Aqua quae terra mobilior licet sit: tamen

fit: tamen & ipsa concluditur & ociaur & marcescit sæpe: nisi motus bñ
 ficio conseruetur. Aer facile mobilis est: non sine difficultate clauditur:
 clausus uero marcescere usq; ad pestilentiam inferendam comptus est.
 Ignis nulla rōne quiescere pōt: non marcescere: nō cessare ab ope: aut. n.
 calefacit aut illuminat: aut ardet: aut cōsumit: aut simul hæc oīa facit: cō
 cludi nō pōt diu: & certe illum facilius extingues q̄ diu includas: q̄to. n.
 magis tegit: tanto magis æstuat. Hic si sub cinere uel alia materia clau
 sus extinguit: non sua natura: sed imbecillitate materiæ: cui fuerit socia
 tus id patit. Huius rei argumentū ē: qđ in aliqua materia diutius/in ali
 qua breuius durat: cū. n. utrobiquē sit par ignis sba/nō ē cur illa utrobiquē
 pari mō non duret/nisi qđ materiæ nō sunt pares. **Q** uare si igni materiā
 dederis: quæ illum ppetuo ferre sufficiat/nunq̄ extinctū: nunq̄ ociosum **T**
 inuenies. Hinc ego existimo ignem inferni extingui nō posse: & crucia
 re ppetuo: qm̄ materia in qua ardet semp durat. Sed quorsum hæc? Ne
 deum ignē hunc imersum materiæ crederemus: qui materiæ defectu cō
 sumit. Vbi igit dictū est deū eē ignē merito adiecit Moyſes: adiecit Pau
 lus apostolus consumentem: consumit qđem oīa: se ipso penitus imuta
 to. Certe sicut nulla res ē: quæ se ipsam gignat ut sit/ita nulla pōt eē quæ
 se ipsam cōsumat oīno. Deus ergo qđ ignis consumēs p antonomasiā dī:
 a nullo consumit: non. n. cōsumitur ab eo qđ ipse cōsumit: neq; ipse se
 cōsumit: qđ incōsumptibilis est/semper idem pmanens: & oīno se hñs ut
 prius: ppetua æternitate penitus imutabilis. Cū ergo deus sit actu semp
 omnia in oībus bona & bene opans: sic in illis opatur/ut nullum entiū
 aliqd operet in illo. Consumit ergo oīa: mutat & uersat: a nullo ullate
 nus cōmutatus: sic intelligendo deū esse actu opantē ignemq; consumē
 tem apparebit ex parte qđ magnus sit deus: qui Gabrielem angelū mittit.

De magnitudine dei.

Uis scire melius q̄tus sit iste deus? Est quo maius cogitari nō pōt. **V**
Q uis est quælo qui oīa cogitare sufficiat? Numera maris hare
 nam: pluuiæ guttas: terræ puluerem: herbarū folia: radicum pō
 dera: arborum frondes: ramorum figuras: sint hæc minima scitu non di
 gna. Numera rerrestrium animalū effigies: & membrorū uarietates: nu
 mera pisciū diuersitates: iuncturas: & squamas: numera auium formas:
 plumas & pennas. Sint hæc minus digna: & ad quæ intellectus hoīs no
 lit intendere: numera stellas cœli suorūq; motuum rōnes & pōdera: nu
 mera hoīum effigies: mores & cogitatus: numera si potes capillos: uillos
 minutias cōpagū corporis tui: certe nō potes. Actu opans deus: ignisq; cō
 burēs & cōsumens: oīa numerat hæc: maior est et oībus istis. **Q** uid ita?

117

Quia omnium efficiens causa: & cuius gratia fiunt omnia: maior est effectu quocumque semper: & melior. Actu operans: omnia hæc consumens ut libet ac uersans: illis est causa essendi: crescendi: standi: decrescendi: & deficiendi. Maior ergo est quam cuius hominum cogitatione assequi possit: immo uero quam quilibet angelus cogitare sufficiat: neque Gabriel ipse: qui a deo missus est hodie: cogitare potest ad integrum magnitudinem dei. Quoniam in & ipse finitus: tantas uarietates rerum quas attulimus numerare & certa ratione simul assequi non potest. Si uis exploratum habere quantum & qualis sit: quod hodie Gabrielem ad Virginem misit: cogita quantumlibet magnum quantumlibet bonum potes: & dic deum melius esse illo: non duplum aut quadruplum: sed in infinitum. Vt primum uero modum aliquem statueris: certus esto: id longe minus esse quam deus. Est. enim deus ita magnus quod eo maius ne dum cogitari: sed imaginari quidem non potest: omni autem cogitato ab homine uel ab angelo idem ipse qui cogitauit maius sufficit cogitare. Duplum. enim ac triplum: & per numeros quoslibet augmentum: cogitata a se rei potest (ut expimur) nostrum quisque cogitare. Quare si deo maius cogitari non potest: deum nulla creatura poterit cogitare: quod si forte ratione te aliqua aut modo existimas: deus quanto sit: quod sit: quantus: qualis uel sit agnouisse: falleris certe. Et ne ego te decepim fateor plane & affirmo nihil me dixisse: neque ab aliquo posse dici: quid sit deus: uel quid dei magnitudinem aut bonitatem attingere possit. Ab illo plus distat omnia: quæ eius declaranda immensitatis gratia attuli: quam omnes simul cogitare possimus. Fateor palam me plene deum non cognoscere: & cognoscere non posse: certissime scio: & hoc unum habeo persuasum/ intelligere non posse quod sit deus. Quo quæso modo scintilla tenuissima totius ignis ardorem in se poterit concludere? Certe quicquid mens capit/ finem habet: & quicquid ego intelligo/ hoc ego finio: atque mentis meæ ambitu concludo. Deum autem qui infinitus est: cuius magnitudo & uigor a nobis plus distat: quam totus ignis qui in mundo est a uagante fauilla: quanto mentis nostræ (quæ lucis totius scintilla uix est) cape poterimus? Si caligant ad lumen solis huius corporei oculi corporis/ Quo mentis oculi durare poterunt ad ignem illum intellectualēque fulgorem: cuius est cuncta perficere: atque consumere? Persuasum igitur habeamus eum qui hodie angelum Gabrielem misit ad Virginem/ omnium quæ excellentiam aliquam habent esse præstantissimum: quia maius eo intelligi non potest: immo magnum est quod intelligi iam non potest.

¶ De amplitudine dei.

Nec agnouit ille qui dixit. Deus est spera intellectualis cuius centrum ubique est: & circumferentia nusquam. Spera solidissima figura est: sibi que simillima sine angulis constans: cuius principium: medium: aut finem

aut finem assignare nullius: qm̄ uniformis ubiq; est: & partiū multitudine a se omnino nō discrepat. Deū igitur (si cui rei assimilari pōt) maxime speram. i. ad speræ similitudinē eē dicemus. Est. n. solidissimus: q̄ stabilis in se manēs dat cūcta moueri: sibi q; simillimus semp/semper æqualis/qm̄ infinitus. Vnde ex distātibus siue differentibus integrari nō pōt. Sicut neq; spera quæ nō nisi conformi lineæ incuruatiōe cōsurgit. Nullos habet Deus angulos: nullas intersectiōes: nullas latebras: nullas umbras: q̄a est lux oīa illuminans: cuius oculis nuda sunt oīa & apta. Principiū in illo uñ sit nusq̄ agnoscit: nusq̄ finis/cuius sit gr̄a/nisi sui: ante oīa tempora est: sine tpe: cum omni tpe durat: omnem cām aīcedit: q̄a omnium est finis & facit omnia: sed & itellectualis est: & mole carens: penitus inextensus: itellectualis immo intellectus est: & itelligens semp. Est ergo deus spera: nō quæ linea aliqua geometrica cōstet: nō figura corporea: sed secūdum mentē. Spera est itellectualis qm̄ se ipsum a se ipso: per se ipsum itelligit: & omnia q̄tūcūq; & quocūq; distantia in se ipso: a se ipso: & per se ipsū itelligit: uolēs se: se ipso: in se ipso: & ppter se ipm̄ ita uolens sicut itelligit. Ita qm̄ per itellectualem uirtutē in eo incipit in quo terminat: in eo terminat in quo incipit itelligere simul & uelle: quasi spera est rediens in se ipsum uno actū itelligendi atq; uolendi: nulli tñ principiū habet uel finē effēdi aut opandi: q̄a ab infinito incipit: & in illud redit: sine principio & sine fine. Spa igit̄ itellectualis accommodatissime dictus est deus: qm̄ quidem spera per unicā lineam completur & in se redit: hic p̄ unicā s̄bam: & unicā mentis opam: a substantia nō diuersam est p̄fectus & in se cūcta reducēs: dum cūcta uult ut itelligit. Vult inq̄ ut itelligit eē uolenda: itelligit ut uult ea eē itelligibilia: & illa talia fiūt dū creant̄ ab eo: talia p̄manent ubi creata sunt: qualia itellecta ab illo uolitaq; fuerūt. Neq; n. aliam eēdi formulā habet oīs mundus uel h̄re pōt: q̄ dei artificis sapiētissimi infallibilis artis rō illi induxit & eē cōstituit. Sed hæc spera quam philosophus itellectualē magnā rōne diffiniuit: maiori adhuc a spera corporea sepauit. Spera corporea centrū habet in medio positū: est. n. centrū indiuisibile quantitatis extremū speræ corporeæ: a quo omnes lineæ ductæ ad suæ speræ circūferētiā sunt æquales: quod esse non posset si punctum quod nomen cētri a geometris assecutū est/in medio æque distanti undiq; a circūferētia: nō maneret: quod in circulo hic figurato est facile oculis cernere: & manibus mensurare. Non sic hæc spera itellectualis: non habet cētrum in medio: sed ubiq;. Quid ita? Quoniā centrū minimū est in spa: adeoq; pausillū: ut nulla pars speræ dici merito possit: cū tñ sit in eius medio cō-

Z

A

stitutum: & quicquid rerum creaturarum ubiq; est ab hac intellectuali spera concluditur: qm̄ in illa secundū uirtutē: aut eminentiā continetur: & quis sit aliquid eius: ut centrū est aliquid in spera: pars tñ eius esse nō potest: sicut centrū pars nō est spera. Omnis etiā creatura deo compata tandem distat ab eo: qm̄ cū singulæ finitæ sint: deus uero penitus infinitus existat: ab infinito oēs ifinite distare necesse est. Quare autem singula uel simul oīa infinite distāt ab aliquo/æque distare ab illo necesse ē: nisi infinitas distātiās: has maiores has ue mīores exstimauerimus. Quare rectissime dictū est: huius speræ intellectualis/quæ deus est centrū ubiq; manere: & circūferentiā nusq; eē: qm̄ a centro ad circūferentiā est aliqua determinata mensura: at a creaturis singulis/& simul oibus ad deū nulla est/neq; esse pōt mēsurā statuta: ad imensum. n. quæ mēsurā statui unq; poterit mēsurator. Circūferētia huius speræ itellectualis (quæ deus ē) caret etiā mensura extrinseca: cuius. n. circūferētia in aliquo loco est: id loco finit: deus aut q loco non capit: quō loco finiri existimabit? Neq; uero cētri rōne spera hæc itellectualis alicubi eē poterit: sicut maximam speræ dixere philosophi in aliquo loco ideo eē repositā/quia habet determinatū centrū: nullibi habet determinatū centrū spera quæ deus est: sed ubiq; ita nusq; erit determinata sua circūferētia: erit uero ubiq; tota: sed penitus incōclusa. Vide nūc (si potes) quātus sit qui misit angelum Gabrielē ad sanctam Virginē: est oīa continens: oibus se præbēs ut sint: omnia quæ sunt scintilla eius uel minima dici nō possunt: omnia creat: regit: moderatur & substat: sustentatus a nullo/oibus imperat creaturis: nulla uero creatura neq; simul oēs legē aut modū illi imponere pñt. Cogita si potes hanc intellectualem sperā: cogita centroꝝ eius numerosi tatem: cogita circūferentiæ immensitatē: cognosces principē hanc legationem destinantem esse omnium maximum quod cogitare possit omnis creatura: immo uero magnum quod omnes simul cogitare nō pñt.

De mysterio nominis Galileæ.

A Ntea q̄ ad declarādā magnitudinem ac dignitatem eius principis accedamus/ad quā deus optimus maxius angelū excellentissimū legatū hodie destinauit: de loco ad quē missus est aliquid in mediū afferamus: qm̄ neq; hic uacare mysterio credēdus ē: qm̄ Lucas euāgelista tā acurate illū describit. In ciuitatē nāq; Galileæ cui nomē Nazareth dicēs. Prouinciā primo: deinde ciuitatē scribit: quia a cōibus ad propria descēdendo consentaneū est narrationē texere. Prouinciā igitur nomen primo inspiciamus. Galilea nomē est qd̄ rota uel uolubilis uel trāsmēans: aut trāsmigratio facta teste Hieronymo sonare uidetur. Erat homo om-

homo oīum eminentissimus in rota uersatili creatæ sub luna naturæ institutus a deo: qm̄ ei datum ab initio fuerat: præesse uolucris coeli: piscibus maris: oibusq; bestiis uniuersæ terræ: idē uero sua culpa deiectus: positus ī rota fortunæ: & illic iussus de sudore uultus sui pane uesci suo: innumeris est pressus angustiis: dū post studiosam terræ culturā pro expectata messe spinas sæpe ac tribulos recolegit. Certe nisi fuisset Adæ peccatum: nullum ius in hoīe fortuna unq̄ sibi uendicasset: qn̄ per originalem iustitiā certa rōne moderatus appetitus/paucis minimisq; cōtētus: fortuitis bonis nō inhiasset: imo uero fortuna penitus in rebus hominū non fuisset: qn̄ certa rōne egissent hoīes omnia. Nihil ignorāter: nihil temere: nihil uolenter quæ sunt fortunæ radices quisq; hominum esset aggreſsus. Tolle ignorantia/fortunā substulisti: tolle temeritatē: tolle uim: tolle metum: fortunæ uires penitus eneruasti. Nullū. n. numē abest si sit prudentia: sed nos te facimus fortuna deā: celoq; locamus. Ita quoniā pro sua culpa p̄cipitatus est homo in ignorantia: un̄ temerarius ībecillis: meticulosus: & (ut uno uerbo dixerimus) imprudens effectus: rotā fortunæ subintrauit: quæ nūc pro temeritate nr̄a: nūc ībecillitate: nunc metu: qbus iuoluihur & rotamur assidue: nobis abutēs: sūma nr̄a infimis: infima sūmis uersare lætatur. De hac miseræ & īstabilitatis rota uolēs nos eripe deus: & p̄ grām ad naturæ institutæ formā rectitudinēq; traducē/patriā ad quā destinabat: huius rei grā nunciū suum nomē hr̄e uoluit: quod rotā siue uolubile designaret. Significaret p̄terea transmeans: siue transmigrationē: ut oēs intelligerent eū qui sua culpa se trāsmigrauerat a rota rectæ rationis institutæq; naturæ: ad rotam fortuitæ calamitatis oī prudentia destitutæ: huius legationis beneficio transmigrationē accipe ad solidā grām. Sed dices: & opus huius legationis impletū est: & nihilominus rota fortunæ rotamur: imo præcipitatur assidue. Culpa tua ē. Q n̄ te p̄ legis euāgelicæ obseruantia in grā rota nō cōtines: legē dei sp̄nis: Christianus es nomine nō re: sp̄e tuā quæso ubi locasti? In diuitiis: uoluptatibus: aut honoribus sæculi. Iacta super dño Iesu Christo cogitū tuū noli nimis de crastio eē sollicitus: uiue hodie: uiue modice & modeste: uiue secūdū iura naturæ: illa paucis minimisq; cōtēta ē. Si ad naturā uixeris/nunq̄ eris sub rota fortunæ: si ad opinionē/sine certo numero fortuito rotaberis semp/ iactaberis & p̄cipitaberis. Vide angelū eē missū in Galileā puinciā/qd̄ nomen rotæ significatū: & trāsmēatis importatæ: ut a fortuitis sepatus te trāsseras ad naturalia desideria: p̄ grām mediatoris hodie annūciati & stabile māsiōnē in rota gloriæ sempiternæ cōquiras. Cui nomē Nazareth: flos uel uirgultum: siue sanctitas & cōsecratio.

B

C

D

Item unctio uel munditia: siue custodiēs: aut sepatio eodē Hieronymo interprete significat: ut intelligamus a qua rota ad quā nos per hanc legationem trāsire cōueniat: qualis ue trāsitus n̄r futurus sit. Missum ī Nazareth angelū euangelista magna rōne cōmemorat. A prioribus nempe uitæ affectibus: turpitudīe plenis: supuacua semper ambiētibus ad florē parsimonīæ: & sobrietatis redolētīā: a rigido obstinatiōis stipite: ab alto supbiæ trunco: ad pœnitentiæ & humilitatis uirgultū flexibile: a rapacitate insatiabilis auaritiæ: ad liberalitatē elemosynæ: a fetore luxuriæ: ad consecratā deo cōtinentiā: sanctis angelis semp amicā ab unctiōe imūdorum cōdimentorū: a fucis faciei: ad munditiā naturalem transitus est faciendus: ut dicere possit angelus nobis ad custodiam aīæ nostræ datus. Ave Maria &c. Hæc de ratione nominis prouinciæ ac ciuitatis ad quam missus est hodie nuncius Gabriel angelus dicta sufficiant.

De sanctæ Mariæ excellentia.

Dignitatem principis hanc tantā legationem excipiētis amplissimam eē Lucas euangelista declarat. Ab illo igit hanc non a me pdiscite quæso. Ad quam: ad qualem: ad quantam o euāgelista dominam: hæc legatio destinatur? Ad Virgīnē despōsatam uiro: cui nomen erat Ioseph: de domo Dauit: & nomē uirginis Maria. Prima huius dominæ excellentia: uirginitas est: non secundum carnem tantū: hæc. n. omnibus fœminis innascitur: gregale bonum est: & nullius meriti: nisi illam prudentia moderetur. Testem habemus hic copiosissimū dominū Iesum Christum: cuius parobola uirgēs fatuas excludit a nuptiis: solas prudentes cum sponso animæ nostrarū amantissimo epulari: & nuptias celebrari demonstrat. Multæ sæculis antecedentibus mulieres fuerāt: quæ a uiro nunq cognitæ: uitā morte mutauerūt penitus integræ: nullā tamen pro sua uirginitate uirtutis famā sacris litteris sunt assecutæ. **E** Multæ nostra ætate puellæ moriuntur inuptæ: quibus uirginitas nulli ornamēto putatur accedere: qm corpore tm̄ uirgines: & ad tempus: nō animo se illibatas perpetuo conseruandi uitæ finem attigerunt. Nullam in sacris litteris legimus mulierem ante Mariam: ante hanc sacratissimā dominam ab angelo Gabriele hodie uisitātā: salutātā: monitā & psuasam cui uirginitas tribuatur honori. Oēs. n. ante illā nubere: & maris amplexu liberos procreare aīo habebant: uirginitatem suā corruptori hominī: oēs cum per ætatē legemq; liceret credere præsto erant. Verecūdia legū: timore parentū: non uoluntate: nō proposito uirgines eo usq; pseuerabant: donec secundū legem: & parentū arbitrium illā deponere permitterentur. Virginitas carni harum aliqñ inerat: menti aberat semp. Maria

uero

uero quam ab initio semel carni natura dedit corporis integritatem studiose continuit: & diligenter ppetuo conseruauit: non ætas: non lex: nō parentes illam in uirginitate tenuerunt: sed uoluntas & animi magnitudo: quibus uiri cōsuetudine: solatio uel liberorū se non exstimauit egere: iactauit sup̄ dñō curam suā: neq; subire dubitauit legis maledictū/ se totā deo cōmittens: cuius spiritu qui agunt: legi non sunt obnoxii: itaq; uirginitatis uoto sola inter priores puellas: se totam deo ppetuo cōsecrauit. Singulare est hoc Mariæ priuilegiū: quo sup̄ omnes fœminas est gloriosissima: quo añ illā nulla meruit dici uirgo: oēs añ Mariam mulieres maritalis saltē copulæ desiderio sunt corruptæ/ Maria se ipsa teste pro sanctitate pudicitie mentiri nesciente uirū non agnouit: & ppetuo (si deo placeret) nō cognoscere instituit/ O excellētissima inter oēs fœminas: quæ qđ usus ignorauit: lex nō excogitauit: natura uix substat: corporis integritatem: & animi puritatem pio immutabiliq; pposito cōplexa est. Magna est ergo hæc: & inter puellarum matronarūq; uirtutes/ prima principis huius dignitas: ad quā hodierna die Gabriel angelus orator accedit. Virgo est mente penitus cōfirmata: deoq; deuota. Virginitas mentis corpus eius ppetua in uirginitate seruabit. Non est gregalis mulier: non muliebri mouet affectu. Debilitas sexus: carnisq; conditio in muliere fragilissima: diffidentia uirum ad se defendendū: puellas ac matronas faciūt sine culpa uiri desiderare cōsortium: seq; tum bñ: honesteq; locatas & intuto cōstitutatas existimare/ cum amant a uiro: cuius rei grā se totas illi exhibent obsequētes: & in omnibus sedulo famulant: p̄sertim si uirum indutriū: aliqua uel insigni uirtute pstantem fuerūt assecutæ: si bñ moratæ sint: non proteruæ: non procaces. Est certe maxima laus matronæ/ quasi ppriam uitam colere uirum suū. Mores bñ instituti in ciuitatibus: qui a naturæ linea discedere nequeunt/ exposcunt: ut q̄ ad uitæ cōmoditates consequendas & ad fugienda ac ppulsanda picula fœmina sibi non sufficit: & indiget uiro: illi se libēter associet: & exhibeat obsequentē: sed hæc uirtus earū est: quibus non concedit: ad culmen uirtutis ascēdere. Animi magnitudo quæ hoīem facit heroicū: qđ latine (ut existimo) sonat principibus ascribendū/ uirtuti heroicæ deditū sufficere sibi facit ad oīa: qñ per sapientiā uidet sapientissimum deum: qui solus ab initio pduxit uniuersa: non minus solū illi posse sufficere ad uitæ necessitates suppediandas/ q̄ suffecerit ab initio ad tribuendā uitam. Antecedentes igit mulieres (scdm mores hominum) oēs in hoīe spauerunt/ & aliūde q̄ a deo auxilium sibi congrere studuerūt. Maria cogitatum suū penitus iactauit in dño: & naturæ uires supegressa: nihil sibi deficere posse spauit: Si oīum

F

rerum deo copiosissimo largitori se cōmitteret. Hac igitur ratione uirginitatem seruare constituit: ut deus eēt illi añ omnia: qui uere est melius q̄ oīa. Vñ illi soli cum p̄pheta cantat. Mihi aut̄ adherere deo bonum est: ponere in dño deo spem meam. Nouerat mulierem nuptam. i. nuptias consumantē: & cum uiro in m̄rimonio pseuerātem/cogitare quā sēcūli sunt: & eē sollicitā placere marito suo. Q̄ d̄ licet culpabile minime sit/tñ studium est aī/intra impfectionis angustias se trudētis. Quā autē in nupta est. i. nuptiis nō occupata/neq; se occupare p̄ponēs usibus nuptiarum/cogitat quā dñi sunt oīpotentis: nō quā fragilis hoīs: cogitat quō placeat deo regi sēcūlorū/iuisibili/imortali/impturbabili/& penitus impassibili. Nō studet carneo homini subdito sēcūli ptātibus: carnis affectibus: naturā defectibus: fortunā sēcūissimis ac incertissimis casibus: caduco/mortali/moribundo. Nouerat Maria oēm carnem eē fānum: suam ipsius pulchritudinē: suā iuuentutem quāuis elegantissimā quasi florem agri esse meminerat. Mane nitore uegetam & uigentem: uespere occiduat/pallētem: laxam: rugosā futuram: & marcidam. Hac apud hoīes durare non posse: apud deum p̄petuo mansura intelligebat. Nihil apud illum decidere: nihil in deterius mutatum iri formidabat: apud quē oīa uiuunt: & in melius cōmutantur. Agnouit q̄tūlibet p̄stantē uiribus: decorum ue iuuenta maritū: senectute qñq; exhaustiendū: morte tollēdū: noluit igit̄ florem suā iuuentutis pulcherrimum illi tribuere: qui p̄priū conseruare non posset: noluit fragilitatem suā baculo (ut aiunt) arundineo sustentari: se deo dicare constituit penitus integram: qualem ille ab initio creare dignatus fuerat. Ita si deus dignaret̄ acceptare uirginitatem suā: corpus: animā: & uitā dei creatoris sui penitus esse constituit obsequiis mancipatā. Hoc est qd̄ Lucas dicit uno uerbo. Ad Virginem: Vbi sapientiā: magnanimitatisq; dotibus Maria cognosceat̄ amplissime decorata: & cui merito dicatur. Ave &c.

¶ De uirginitate an sit uirtus.

SCio apud plerosq; nō satis cōstare uirginitatē esse uirtutē: cōtra quos: qm̄ Hieronymus copiosissime disputauit: ego tanti uiri industriā qd̄ adiicerē nihil certe hñs: satis duxi horū nimis studentū nuptiis argumentatiōes quasi p̄ summā recensere: & oñdere esse fallaces. Virtutē hi dicūt a natura non tribui: sed acq̄ri oportere p̄ studiū opandi. Virtutē itē amissā recupari aliqñ posse: imo s̄ape cumulati⁹ recuperatam fuisse cōfirmant Petri apostolorū principis exemplo: q̄ post negationem fidelior est effectus. Virtutē itē plurimū utilitatis rebus publicis & priuatis afferre p̄dicant: Cū e cōtra in hoīe: simulq; cū hoīe uirginitatem nasci

tatem nasci exploratum sit. Nulla præterea opatione uirginitas acquiratur. Amissa recuperari nō possit/sterilis p̄terea fit & fructu penitus uacua. Quare non magis inter uirtutes: q̄ sterilis arbor inter plātas fœlices cōnumeranda uidet̄. Isti primis duabus argumentationibus fallunt̄: hoc ideo/ q̄ uirginitatem in sola corporis integritate reponūt. Hoc quale sit iam supra monstrauius. Non dī uirtutem uirginitatis h̄re mente corrupta fœmina: cuius corpus integrū manet. Virginē cōmendabilē oportet sanctam eē mente & corpore: nō mea sed apostoli Pauli sn̄ia/immo Iesu Christi: q̄ fatuas uirgines in sola carnis integritate gloriantes/repu diatas a sponso uirginitatis oñdit. Licet igit̄ uirginitatis aliqd natura p̄ducatur in carne & cum carne nascētis/hoc tñ exigū est: & quasi materia: cui nisi accedat integritatis electio:& firma pseuerandi uolūtas/recta rōne moderata/nunq̄ ad uirtutis ḡdum puenisse credēda est. Nō est enim Christo docente uirtuosa uirginitas sine prudētia. Prudentia porro uirtutum est norma: quā natura nō p̄fert: sed mens in bonis exercitata cogitatibus sibi cōquirat. Ita non est uirginitas a natura: sed a sancto p̄posito supra naturam eleuato tributa: qm̄ naturæ uires excedit: carnem eē & carnis desideria supare. Ad uirginitatem igit̄ nō puenit̄ ociose: sed multo labore: multo studio: multis angustis. Nam si circa difficile uirtus negocium h̄re p̄dicatur: qd̄ quæso pōt eē difficilius q̄ se ipsum uincere: naturæ impetum rapidissimū in se ipso compescere: coniugii solacia despicere:& liberorū dulcedinem aspnari. Magno ad hęc conamine: magno studio:& longa est opus pseuerantia. Quæ alias uirtutes impugnāt extra nos sunt posita: qd̄ uirginitatem insectatur in nobis nascit̄: nobiscū est semp̄: necunde quæritur/ultro se offert: etiā nobis inuitis p̄sto est. Si uirtutis materiā a uirtuoso cōfici oportere nuptiarū existimauerint/somniabunt mere:& minus dicēt q̄ pueriles nugas. Nō. n. erit liberalis neq̄ magnificus: qui pecuniā disptiendā ipse nō cuderit: imo qui argentū & aurum non effoderit: nō conflauerit: non aliquo suo labore parauerit: non erit temperans q̄ cibos/potus/q̄ tactum delectantia: a qbus abstineat: uel qbus bñ utatur sibi non fuerit fabricatus. Virtutis formam uirtuosum opari materiā a natura uel ab arte conqrere opus est. Ita materiam uirginitatis uirgo accipit a natura: formam ipsa sibi per bonā uoluntatem inducit. q̄ uero uirginitas amissa resurgere nequeat: materiæ defectus effecit. Recupantur aliæ uirtutes: qm̄ abeuntibus illis earū materia necessario non amittit̄: & si fuerit amissa recuperabilis est. Desinat q̄s eē liberalis: non necessario illi desinit eē liberalitatis materia: nō. n. ab eo necessario recedit/aut desinit illi eē pecunia quā habebat:& hanc ipsam si

H

I

K

amiserit cōstat esse recuperabilem: qñ æquiualetem & maiorem (qd' sape
 fit) possit acquirere. Qui tpantiam deserit: epulas necessario non amittit:
 a quibus abstinēdo tempans effici possit. Qui in pusillanimitatē cadit/
 un' possit bñ audere: & intrepidū se p'stare sapius inueniet. Qui corpo-
 ris integritatem amiserit: nulla unq̃ illam poterit creata uirtute resumere.
 Materia ergo uirginitatis penitus sic semel amittit': ut uirtute creata recu-
 perari nō possit. Deus tñ qui suscitāt mortuos: qui oēm solutā corporis
 compaginē in eisdem numeros pristinosq; cōcentus instaurat iura uir-
 ginitatis in integrū pōt reducere. Et fortasse in illa supna ciuitate/ubi nō
 nubent mulieres: neq; uiri uxores ducēt ad nuptias: sed erunt oēs hoīes
 sicut angeli dei/discreti qdem sexu/sed sexus ministerio (sicut angeli nō
 egent) penitus nō egentes/erit inq̃ fortasse hoībus omnis corporis inte-
 gritas restituta. Quod si fiet (imo qā forsitā fiet/qm̃ corpus qd' anima
 le seminat'/spirituale resurget) non est oīno negandū uirginitatem secū-
 dum corpus. i. materiā uirginitatis a deo posse restitui: quā beatis oībus
 in corpore reasumptione fortasse tribuet'. Non est ēt negandū ipsam uir-
 ginitatē posse penitus instaurari: nisi uirginitatem uelimus intelligere se-
 cundum formā in eo consistere: qd' est semp uoluisse p'prium corpus in-
 tegrū ab omni scissura/& carnis pollutione seruare. Nisi itē materiā uir-
 ginitatis ad plenā redire corporis integritatē non sufficere existimemus:
 sed oportere nullā unq̃ tulisse scissurā. Ita qā semel uolitū/nunq̃ pōt uo-
 litum nō fuisse/neq; deus ipse efficere pōt p'teritum nō eē prateritū: nō
 poterit uirginitas instaurari. Sed huic argutiā innitentes/& totā uirgini-
 tatis rōnem perēni integritati carnis & aīæ tribuentes/nihilominus dice-
 re compellent' (qd' est uerissimū) uirginitatem corrupto corpore posse
 manere: ut si qua mulier p' summam penitus uiolētiam defloret'. Testis
 hoc loco est sancta Lucia: quā nō nisi de cōsensu mentis hoīem inq̃nari
 posse libidine Pascasio rñdit intrepida. Non est igit' uirginitas sicut neq;
 reliquæ uirtutes morales īmersa uel alligata fluxis bōis & momētaneis.
 Quare deficiēte materia/ipsa nō deficit. Sicut. n. deficiente pecunia &
 per summam inopiam in oīum egestate regē cōstituto/liberalitatis com-
 mendatio nō deerit. si p'mptam ad bñ distribuendū habuerit uolūtātē:
 non deerit tempantia inedia peunti/si duret p'positū cibis/potibus/acta
 & ui delectabilibus cū modestia bñ utendi: nō deerit iustitia/ius non di-
 centi/neq; utilia cōmutanti/& hāc un' operet' penitus non hñti/si adsit
 intentio unicuiq; qd' suū est tribuere: & neminē lādere. Ita deficiēte cor-
 poris integritate: Si mō animus in illa p'maneat/erit in mēte solida uirgi-
 nitas: quā hoc ipso op'osius fouet' iterius: quo sine mētis cōsensu acrius
 oppugnatur

op pugnatur exterius. Quarto loco q̄ debilis sit nuptiariorū ratio nō at-
 ti net dicere. Aptissime etenim falsum sumere dignoscūtur. Vidēt talpā
 q̄ isti uel nō uident: uel se uidere dissimulāt. Palpant aridi stipites publi-
 cas & priuatas uirginitatis utilitates. Nonne reip. splendorē affert q̄ ma-
 res & foeminas (si per incontinentiam deliquerint) inexcusabiles mani-
 festat? Quis iam incōtinentiam sexus debilitate: aut ardore iuuetā po-
 terit excusare: q̄ in sua ciuitate uiros ac mulieres per oēm uitam libidinis
 expertes: qui sexum rōne: ardorem ætatis honestatis amore supauerint?
 An non est utile reip. aliorū necessitatibus subuenire? Liberos p̄ximorū
 ad religionem educare? Oronum suffragiis releuare cadentes: sequestrē
 se inter deum & hoīes exhibere? religioni pietatiq̄ opam dare? Hæc oīa
 melius faciunt uirginitatem seruātes q̄ nuptiis opam dantes. Nempe si
 mūdo non pariunt: nō nutriūt: deo cōtinue utrunq̄ p̄soluūt. Hinc ego
 existimo Hieronymū dixisse. Nuptiæ replent terrā: uirginitas paradisū.

De uirginitatis excellentia.

N Abemus hic ciuitatem non p̄manentem: timoribus anxiam: la-
 boribus plenam: & piculis redūdantē. Itaq̄ in hac malis plena
 ciuitate atq̄ peccatis: quam nuptiæ replent: p̄fectum eē potest
 nihil. Ideoq̄ uirtutes quas morales philosophi nostri temporis dicunt:
 quæ. s. ad mores in ciuitate publicos: ac domesticos cōponēdos ualēt: nō
 immerito purgatiuæ a platonis dictæ sunt: qm̄ quod purgatiuū est: oī
 no purum eē non potest. Non sunt penitus defecata medicina: quæ ex-
 hauriunt corporis purgamenta: sed & ipse aliqd habēt malæ complexio-
 nis uñ noceant cum iuuamento. Hinc est q̄ oēs medicina quæ purgāt:
 etiam inueterant: purgant qñ per suā austeritatē diuellunt sup̄fluos: pu-
 tridosq̄ humores a corpore: inueterant qñ sua malignitate naturā ener-
 uant. Sic aquæ ut pannos purget admiscemus cineres: pura nanq̄ aqua
 purgare non sufficit. Istæ igit̄ terrenæ ciuitatis hoīum terrestrium uirtu-
 tes: nō sunt ex omni parte p̄fectæ: qā inter duo uicia singulæ cōstiterūt:
 ut per extremorū tempaturam a prudentia reductæ ad medium affectus
 moderent̄ humanos: & ad terrestriū utilitates prosint. At ciuitas perma-
 nens quā uiri heroici adhuc in fragili carne constituti iā quasi incolunt:
 uirtutes habet lōge p̄stātiores: quæ nō purgatiuæ: sed purgati animi do-
 tes sunt. Hæc ciuitas nulla eget terrena s̄ba. Suis ciuibus in illa deus est
 oīa: uigilāt semp̄ taliū ciuium in tam foelici ciuitate uirtutes: & ab opere
 nunq̄ cessant: nulla tñ moderant̄ extrema uicia: p̄cul sunt ab oī feculen-
 ta materia: non amittunt̄: nō indigent p̄fici: p̄ illas uenit qđ p̄fectū est:
 qñ iam euacuatū inueniunt qđ erat ex parte. Prosunt igit̄ supra modū.

Inter has/si reposuerimus uirginitatē. & dixerimus illā eē uirtutē nō purgatoriā: sed purgati animi dotē/abūde forte satisfactū erit calūniis oibz: quas cōtra illā nuptiarū nequitiē sūt conati. Nō erit opus illā corporis utilitatibus cōsulere: qm̄ quæ hoc faciūt nō oīno pure sunt. Hæc uero uirtus est aī purgati: nō opus erit illā extremis uiciis eē tempamētū. Ad animū purgandū ualēt illā: ista purgatū honestat: si nō est mētus ille q̄ dixit. Nōne aīa plus est q̄ corpus: uirtutes quæ animis ppetuas utilitates afferūt/ & dignitates utiliores & p̄stātiores sunt: q̄ quæ ad corporeā uitā attinent conseruandā. Adeste animis o nuptiarū: adeste inq̄ uirginitatis oīes & ipugnatores. Dicite si mō potestis quæ coniugata matrona/ q̄s lege nuptiarū liberos ad hanc diem pcreans/ Immo donec sæculorū sæcula durabūt geniturus/ t̄m̄ rebus humanis utilitatis attulit/ uel afferi unq̄ poterit q̄tū nobis Mariæ uirginitas noscitur attulisse? Quid rebus humanis dixit: cum oībus terris/ oībus cœlis & angelis sanctis qui cœlorū sublimiora incolunt/ hæc uirginitas sit honori. Eux m̄rimoniū hoībus ruinā intulit. Mariæ uirginitas ruinā hoīum repauit. Eux m̄rimoniū angelis beatis supplemētū detraxit. Mariæ uirginitas suppetias adduxit. Eux nuptiarū spoliauerūt cœlos: quos Mariæ uirginitas exornat & cōplet. Sūt ne isti tenuēs uirginitatis fructus: est ne parū opōsa uirginitas quæ deū hoībus cōciliat: pacē cœlis & terris obtinet sēpitempā: diuinitate terrā ditat: cœlos xp̄i hūanitate decorat: & quotidie hoīum salute ornatiores reddit?

De incarnationis tempore.

P Vltæ rōnes a multis Theologis p̄claris sane doctrina & sanctitate uirginitatis adductæ sunt: cur deus post tot annorū sæcula: filiū in carne mittere potissime distulit declarantes: quas ego certe non respuo: neq̄ illis meliores adiuuare cōfido: dicam t̄m̄ hac de re qd̄ sentio. Ante Mariam nulla inuēta est mulier: quæ hoc munere fungi uoluerit/ eē m̄r dei: oēs esse m̄res hoīum uoluerunt: omniq̄ mentis ardore cōcupierūt/ & quæsierūt de hoībus parturire: hominesq̄ hominibus parere. Ego diligētes me diligo dicit sapiētia: sto ad hostiū & pulso: si q̄s apuerit ad illū intrabo: & cū illo manebo. An Mariā oēs mulieres declinauerūt: dum mentē ad ima/ ad mortalia/ & caduca: fœminæ ad moribūdōs maris: & illi ad fœminas uento mobiliores se cōuerterunt. Ideo inutiles & inhabiles factæ sunt mulieres ad tanti muneris grām consequendā: uiri ad conseruandam. Maria nō sic declinauit: mentem suam ad hominem non uertit: ad heroicam uirtutē/ purgatiq̄ animi dotem/ animū erexit: purgatorias uirtutes sibi satis eē non duxit: cōsumatas elegit: delicti thorō uirginitatem p̄tulit: sciuit castitatem copulæ maritalis esse uirtutē/ ad continendā

continendam & moderandā carnis fragilitatem: uirginitatē uero ad animi & corporis integritatē ualere perpetuo cōseruandā. Hæc oīa Hieronymo teste elegit Ioseph primus masculorū in cōiugii cōsortio cōseruare p̄ Mariæ merito uirginitatis assertor. Quia ergo nō ut alii hoīes/Maria in q̄ & Ioseph declinauerunt simul/sed uterq; erexit se: & q̄tū potuit deo se dedit & adhæsit illi. Deus p̄r nō īmerito ad Mariam Virginē uirgini Ioseph despōsatam/nunciū summū angelū mittere uoluit. Deus spūs scūs sup illā descendere cōstituit: & deus filius in illā uenire dignatus est. Nō ne ueteris ac noui testamēti iure domū dei manufactā ita decet sanctitudo in longitudinē dierū qbus durat: ut nulla illic sæcularia negocia rite tractent: & ipsi idolatræ ac infideles deū nō ut oportet cognoscētes/sua templa oī mundana & pphana opa prorsus uacua nōne cōseruare nituntur: & tñ in templis manufactis deus nō habitat: nisi p̄ assistētiā spēalē: grarūq; uberiore p̄fusionem. At m̄r de qua nasciturus erat deus: totā secundū s̄bam deitātē in se claudere/nec tñ coangustare debebat: quare fuit cōsentaneū: talē m̄rem: talisq; m̄ris spōsum: humanis usibus nullatenus eē occupatos. Igit̄ quia añ Mariā hodie ab angelo salutātā/nō fuit mulier quæ se deo oīno dicare uoluerit: quæ homini sub eē nō cōstituerit: & ex hoīe filios p̄creare nō proposuerit: nō fuit et̄ maritus/q̄ sponsā nuptiali affectu non accepit/duxerit/tenuerit: non mirū si deus usq; ad sanctæ huius Virginis maturitatē: filiū suū distulit incarnare. O igit̄ sc̄a & immaculata uirginitas: qm̄ quē angeli & homines desiderabant: quē totus mundus ardentissime expectabat: tuo gremio contulisti. Maxima est certe dignitas tua princeps excellentissima ad quam legatus est Gabriel angelus: a quo pro inaudito & excellentissimo uirginitatis titulo: sapientia: animi magnitudine: heroicaq; uirtute pleno: non purgante aīam: sed iam puram inhabitante audire meruisti. Aue &c.

De coniugii Mariæ excellentia.

Despōsatam uiro. Ne ut cæteras uirgines quæ post Mariam illibatæ manserūt: uirginitatē seruauisse: hanc Virginē ad quā missus ē Gabriel crederemus euāgelista mox addidit. Despōsatā uiro. Non audent n̄ri t̄pis uirginitatē p̄fessæ habitare cū masculis: neq; illos aspicere tutū ducunt: qđ certe sanissimū cōsiliū est: oīa. n. uicia resistendo uincunt: solum uero uiciū qđ uirginitatem impugnat uincitur fugiendo. Nouerunt quæ uere uirgines eē p̄ponunt sui sexus fragilitatem: & nomē ipsum uirginitatis escā incentiuūq; libidinis masculorū eē meminerūt: thesaurū se in uasis fictilibus cōtinere intelligūt: ideoq; accuratissime hæc ip̄a uasa ab oī cōtactu p̄seruare nitunt̄. At pro sui animi

magnitudine Maria nō dubitauit habitare cū uiro: qn̄ imo lege nuptia-
 li sociata marito/spauit uirginitatē quam deo sacrauerat oīpotenti eius
 auxilio cōseruare. Ita desponsari qdem uiro uoluit: sed in concupiscen-
 tiā illi cōmisceri nō assensit. Neq; uero ætas uiri iā annis ut pingit̄ fracta
 sed fides solida Mariam adduxit/ut in cōiugio uirgo perpetuo manere
 pponeret. Non erat Ioseph ætate cōfectus: qui a dei sapiētia adiutor Vir-
 gini: & longe ac difficilis pegrinatiōis comes indiuiduus fuerat destina-
 tus. Non dixisset illū euangelista uirū (quod añ oīa robustam sonat æta-
 tem) si senio cōfectus Mariam despōsauisset. Illā ēt lege iubente nequaquā
 uxorem accepisset/si fractus annis m̄rimonio iūtilis extitisset. Neq; one-
 ra matrimonii senectute debilitatus suā paupertati sup̄ induxisset faber li-
 gnarius/qui manu & arte uictū sibi conquirere cogebatur. Nullo p̄terea
 fuisset titulo Maria cæteris uirginibus p̄stantior/si non uolūtate scā/sed
 uiri debilitate uirginitatem suam ppetuo cōseruare spauisset. Nō iactas-
 set cogitatum suū in dño: quæ carnis debilitatem posuisset brachiū suū.
 Hoc est ergo cur euangelista illā desponsatā uiro non tacuit: ut mentis
 eius constantiam incompabilē: & magnitudinem animi excellētissimā
 in opis difficultate agnosceremus. Vt inq̄ intelligeremus hanc eē de qua
 spūs sancti feruor loq̄tur in canticis canticorū. Sicut liliū inter spinas/sic
 amica mea inter filias. Aliæ quippe uirginū lilia: in hortis ac paradisis:
 procul a spinis nitēt: spinas timēt. Huius aut̄ uirginitatis decus spinæ ui-
 rilis consortii non lacerare: neq; dehonestare potuerūt. Vnde merito grā
 plena super omnes fœminas hodie & benedicta prædicatur.

¶ De mysterio nominis Ioseph.

T **C** Vi nomē erat Ioseph. Ioseph dñi iustus/uel dñi iustificatus. Au-
 gumentū/uel appositio (ut refert Hieronymus) n̄ra lingua in-
 terpretatum sonat. Multū est o matronæ: & qđ uos oēs deside-
 rare nō dubito: uirum h̄re pulchrū/sanum/robustum/diuitem/sup̄ oīa
 uos amantem. Quot tñ uxores sunt uiri pulchritudine inſœlices: qm̄
 eius pulchritudinē plures adamāt. Quot uiri sanitate & uiribus corpo-
 ris abusi/uel delitiis emoliti aspernant̄ uxores: & pro ancillis uix illas ha-
 bere dignant̄? Quot nimius amor insana succensus Zelotipia uxores
 inſœlices pro captiuis & carceratis apud uiros tenuit/tenet & tenebit? Iu-
 stitiā solam uel maxime sana mēte mulier/uiro suo debet optare: hæc si
 adsit/fœlices/honorabilesq; nuptiæ/si abest dolor sūt & angustia inesti-
 mabiles. Iusto dñi: & a dño deo iustificato nubit hæc uirgo. Est igit̄ ho-
 nestissimis nuptiis decorata. Nupsit p̄terea Maria ad suā p̄fectionis ma-
 gnitudinem oñdendam Hieronymus uirginitatis amator & defensor

accerimus nuptiario Iouiniano rñdendo cōprobat dicens. Tu dicis Mariam post partū uirginem nō fuisse. Ego mihi plus uendico ipsū Ioseph uirginē fuisse per Mariā: ut ex uirginali coniugio uirgo filius nasceret. Quare Mariæ uirginitas per Ioseph consortiū illustrat: & uirginitas Ioseph p Mariæ societatem roborat: fitq; uirtutis appositio ad uirtutē: cōstantiæ. s. utrinq; penitus isupabilis ad animi magnitudinē: fidei quoq; indubitata: ad spei soliditatem/ & ad sanctæ charitatis feruorē amplissimum. Propter quæ sine carnis illecebris Maria uirum suū Ioseph/ ille uirginem coniugem suam amore castissimo ardentissime amauit.

De ueracitate Mariæ & Ioseph.

Uenit in mentē hoc loco illis satisfacere: qui Mariā dū despōsata est dicūt fuisse mentitā. Lex. n. spōsæ hæc ē ut una caro uelit eē cum sponso: dicēte deo. Erunt duo in carne una. Q nēpe de utriusq; carne nascuntur liberi tunc scdm sbam uere sunt duo in una carne nascentis: qm fœmina de uiri carne concipiēs de sua cōfouet fœtum in utero & alit donec pariat. In desponsatione autē secundū intentionē & ppositū duo sunt in carne una: qm maritus & uxor sibi inuicē pmittunt opi generationis & educationis puerorū simul incūbere. Maria igit quæ uirū cognoscere nullatenus intēdebat: dū desponsat Ioseph/ id pmittit qd nulla rōne p̄stare proponit. Quid porro est hoc aliud q̄ mētiri: publicam fidē irridere: & legis auctoritate id uerbo pmittere qd mente nō obseruatum ire decernit? Si Hieronymi uerba quæ paulo ante audita sunt: interius p̄scrutemur cōstabit apte Mariam cū despōsaret nō fuisse mentitam. Quid quæso sibi uult q̄ ille dicit: ipm Ioseph uirginē fuisse per Mariam/ nisi q̄ ex sancto pposito intemeratæ Virginis: Ioseph se uirginem ppetuo seruare decreuit: qui eā usq; diem uirgo pmāserat lege iubente: qm nullis adhuc fuerat nuptiis sociatus. Itaq; neq; Ioseph Mariæ mētitus est: neq; illa fefellit uirū suū/ qm sibi inuicē sic uere cōsenserūt: sicut qsq; cōsensū accipe cōstituit & offerre. Neq; iō simul ābo fraudē legi fecisse cēlēdi sūt: qm lex m̄rimonii: uirū sociat mulierī ad mutuū adiutoriū: & alter ī alterius sic trāsīt ptātē: ut ppetuo cōuiuāt: nūq̄ dū opus est desistant sibi inuicē eē p̄sidio. Est hic opepreciū meminisse liberorū p creationē eē m̄rimonii fructū: sed nō uinculū necessariū: etenim multis m̄rimoniis liberi nō accedūt: & qbus adueniūt m̄rimonio fuerāt prius idissolubiliter colligati. qbus ēt aduenerūt cū pcreatiōis spes eē: nō desinit eē uiculū societatis. Carnis itē cōmixtio potio ē ad fragilitatis r̄mediū & solatiū liborū q̄ ad m̄rimōiū attinēs sacramtū: qm añ ipsā carnis copulā: nisi eēt m̄rimoniū ueg: q sic cōueniūt adulteri potio existimādi forēt

V

X

q̄ fructus m̄rimonii legitime collectores. Frigidi itē atq; maleficiati uiri
ac mulieres fide maritali inuicē sociari: pseuerare ppetuo pnt: q̄uis opus
generationis exercere nō ualeant: neq; libidinis ardorē expediat mitiga-
re. Hæc cū sic se hēant satis cōstat/posse maritalē societate uirū ac mulie-
rē uerissime cōsentire: pter affectū sobolis pcreādā. Vñ liquet scām Vir-
ginē cū Ioseph uerissime: sine oī fictiōe: sine mēdacio: & sine itentiōe fal-
lēdi: spōsalia cōtraxisse: qñ sic illa se uiro tradidit: sicut ille uoluit h̄re tra-
ductā: & q̄a ad idiuisibilē cohabitatiōis societate: ac mutuū adiutoriū cō-
sensit uterq;: nihil hic defuit/qđ ad uera sponsalia necessario accedere de-
beat. Hoc est qđ Lucas ait. Ad uirginē desponsatā uiro: cui nomen erat
Ioseph. Vt iustū & fraude uacuū: ex noīe uiri significaret utriusq; cōsen-
sum: & spū scō iungente sic ambos iustificatos oñderet: ut utriusq; uirgi-
nitati matrimonii uinculū esse decoris additamētum ipsa noīs Ioseph rō
declararet. Propter quā ab angelo conuenientissime dī uirgini. Aue &c.

¶ De mysterio nominis Dauit.

Y **D**E domo Dauit. Splēdore quoq; familiæ mōstrat euāgelista hāc
iplā Virginē fuisse dignissimā: quæ de stirpe regia uirū habuit:
uñ & ipsa originē duxit. Fuerūt nanq; Maria & Ioseph cōtribu-
les. Vex q̄a nobilitas generis illi splēdorē afferre nō pōt/q̄ se uirtutibus
nō effecit clarū/generis nobilitati euāgelista uirginitatē cōsulto scribēdo
pposuit: ut. s. ab huius uirtutis excellētia disceremus Mariā reliq; bonis
moribus sine qbus uirginitas eē nō pōt ppetuo fuisse decorē redimitā: &
a pgenitoribus illā nō tm splēdorē accepisse: q̄tum eisdē addidisse no-
sceremus. Sed pter regię stirpis dignitatē quā a Dauit Mariā ducere euā-
gelista mōstrauit/magna rōne ab huius noīs parte illā originē ducē no-
luit reticere. Dauit nanq; fortis manu aut uultu desiderabilis (Hierony-
mo teste) n̄o sermōe significat. Virgo igit̄ quæ añ oēs fœminas manū
suā misit ad fortia: quæ carnē ppriā (hostē sane durissimū) debellauit/
domuit/ & frenauit: quæ mundū & diabolū semp sub pedibus habuit:
de proauo manu fortissimo debuit originē ducere. Virgo tota pulchra ī
qua macula nunq̄ fuit. Virgo aspectu decora modestis: terribilis aduersa-
riis honestatis: Virgo facie nitida: quasi luna plena splēdida/quasi sol in
cœli medio cōstitutus: nō īmerito pgenitorē hūisse narrat̄ cuius nomē
uultu desiderabile resonaret.

¶ De dignitate noīs Maria.

H T nomen uirginis Maria. Fœlicissimū est inter bñ moratos ho-
mines honestū ab initio nomen eē sortitū. Audiui ego de patre
querelā texere nobile & grandæuū uirū: qđ illi nomen obscurę
dedisset a principio: & os porci nomē in eā (ut scribit̄) fuit cur Romani
pontifices

pontifices dum ad id muneris assumunt nouū nomen accipiunt: illu-
 stris famæ uiri: dictuq; cōcinnum: ne. s. decus tāti officii indecoro uel in
 fausto noīe deturpet. Nomē igit hanc Virginē pro suæ p̄fessiōis digni-
 tate: proq; officii splēdore honestissimū & cōcinissimū sortitā fuisse euā-
 gelista declarat dicēs. Et nomen uirginis Maria. Nomina hoīum decorē
 accipiunt ex rōne significandi: rebus decoris accōmodata: & ex claritudi-
 ne priscoꝝ hominū qbus olim imposita fuerūt. Maria illuminata signi-
ficat. Fuit ne hæc Virgo parū illuminata: quæ præ cæteris foeminis bonū
uirginitatis agnouit: Significat ēt illuminatrix. Nonne oībus foeminis:
immo oībus hoībus lumen est fulgentissimū castitatis & sanctimonix
 hæc sancta Virgo: Nempe ut pulcherrimū est nris oculis lumē: eiusq; ui-
 gore p̄cipit per oculos oīs decor. Ita p̄ Mariæ splendorē: sol iustitiæ Chri-
 stus deus nr̄/nobis apparuit & illuxit. Maria soror Moyfi & Aaron inter
 mulieres quæ mare Rubrū trāsierunt celeberrima: nouū Moyfi cāticum
 tympano cecinit pro liberatione filioꝝ israel de manu Pharaonis: proq;
 maris piculo supato dicens. Cātemus dño gloriose. n. honorificatus est:
 equū & ascēsoꝝ p̄iecit in mare. Maria uirgo soror & m̄r Christi: sūmi le-
 giferi: & sacerdotū primi æternū obtinētis sacerdotiū secūdū ordinē Mel-
 chisedech/ post inchoatā liberationē humani generis cātauit Magnificat
 aīa mea dñm. Præcessit illa mulieres hebreas. Ista p̄cessit uniuerſas foemi-
 nas: sed potissime christianas. Illa dixit fortitudo mea & laus mea dñs &
 factus es mihi in salutē. Hæc dixit. Exultauit spūs meus in deo salutari
 meo. Illa se liberatā agnouit pro tpe ab ægyptiaca seruitute dū dicit. Iste
 deus meus & exaltabo eū: deus meus & honorificabo eū. Dñs quasi uir
 pugnatō: oīpōtens nomen eius. Currū Pharaonis & exercitū eius p̄iecit
 in mari. Electi principes eius sūmersi sunt in mare Rubro. Abyssi opue-
 runt eos: & descēderūt in p̄fundū quasi lapis &c. Quæ plane tpaneā li-
 berationē cōsecunt/ Maria nr̄a nr̄i Moyfi/ nr̄i Aaron: m̄r salutis uiā p̄ se i
 p̄petuū aptam oībus gētibus gloriat̄. Audite illā. Quia respexit humili-
 tatē ancillæ suæ: ecce. n. ex hoc beatā me dicēt oēs generatiōes. Maria pri-
 or dixerat. Dextera tua dñe magnificata ē in fortitudine/ pro tpaneā libe-
 ratione/ pro æterna Maria secūda decātat. Quia fecit mihi magna q̄ po-
 tens ē: & factū nomē eius. Et misericordia eius a p̄genie in p̄genies. Nō
 hebreis tm̄/ sed timentibus eū/ pro qbus oībus/ Fecit potentiā in brachio
 suo. Nō ad corpoream & tpaneā tm̄ liberationē: sed ad spūalē & æter-
 nam: quando profligando uitia: inserēdo uirtutes. Dispsit superbos mē-
 te cordis sui. Deposuit potentes de sede: & exaltauit humiles. Exurien-
 tes repleuit bonis: & diuites dimisit inanes. Quæ si bene examina-

Z

A

uerimns: & canticū Mariæ mris dñi cū cātico prioris Mariæ cōtulerimus: inter se suauissime concinentia cognoscemus. Illud nobis uidebitur tenor: hoc quasi cōcentū uocis alacrioris / sublimioris / & dignioris oñdet. Iam satis constat q̄ p̄clara sit hæc legatio: quæ per excellentissimū angelū gerit: a sūmo deo destinatur: a muliere omni uirtute ornatissima: oīum hominū qui illam añcesserant prudētissima / tempatissima / fortissima / iustissima & sapientissima excipit. Vñ uerissime non minus q̄ meritissime pro suæ legationis præfatione orsus est nuncius. Aue gratia plena &c.

¶ Secunda pars principalis.

¶ De apparitiōe angelorum & in specie quomodo apparuerit angelus Gabriel Virgini Mariæ.

ET ingressus angelus ad eā dixit. Quia legationis excellentiā dignitatemq; audiuiimus: seriem eius nunc inspiciamus. Constat huius legationis series ordinatissima / legati orōne nō minus luculenta q̄ graui: & audientis attētiōe: ac rñsione sapientissima / pro quibus assequēdis a Lucæ narratione ne discedamus. Illū igit̄ audite. Et ingressus angelus ad eā. Cū angeli sentimus ingressū / nō existimemus (q̄ pingitur) suffulctū pennis in cubiculū sanctæ Virginis Gabrielem aduolasse. Monstrū fuisse / effigiem hoīs uidere uolantem. Sciebat sc̄ta Maria testimonio scripturæ angelos nō egere alarū adminiculis / ut in hoīs effigie ad hoīes ueniant / legerat tres angelos simul adiisse Abraam & illos cibo pro reuerētia non pro necessitate ab Abraam refocillatos fuisse didicerat: eadēq; rōne se illis uiæ comitē Abraā dedisse tenebat. Hos cū subito de cœlo cōspectos apparuisse meminisset: nullis fulctos alis descēdisse scriptū inuenerat. Sciebat angelos duos a Loth exceptos hospitio: nec tñ alatos ad illū itrasse putabat. Sciebat angelū q̄ Sanson cōceptū parētibus nunciauerat / nullis alis suffragātibus aduenisse: nullis itē alis p̄ sacrificii odorē & fumū uisū ascēdere. Consentaneū igit̄ est nō aliter Gabrielē uenisse ad scām Virginē / q̄ alii quos ad hoīes p̄xime noiātos uenisse monstrauimus / se hoībus exhibuere uidēdos. Nisi forte magis ille āgelus alis eguerit: q̄ cæteris p̄stantior erat. Certe si Gabriel uectus alis Virginē adiisset: nunq̄ dixisset euāgelista Et ingressus ad eā / poterat dicere cū aduolasset: dicere maluit: Et ingressus: ne p̄ fenestras aut tegulas imissum existimes: sed p̄ hostiū introeuntē agnoscas. Et quonāmō tantā altitudinem ætheris: ignis: & aeris sine alarū suffragio angelus ptrāsire & descēdere poterit? Trāseūdæ sūt tot spæ cœlestes: duæ elemētares. s. ignis & aeris q̄s cōstat corpus mole grauātū: sine alarū bñficio ferre nō posse. Fortasse āgeli quos ex sacris lris audistis hoībō cōuersatos: dū descēderūt alas habuerūt.

Vbi ad

Vbi ad terram delati sunt depositis alis pedibus iter agere cœperunt. Angelus autem Gabriel alas deponere noluit ingressurus ad Virginem. Rudis & irrationalis est ista imaginatio: non. n. de summo cœlorum ad nos in corporis forma accedentes angeli/corporis lineamenta secū portant: sed ubi terris institerint: corporis effigiem compingunt ut libet/ immo ut a deo illis est impositum. Quisquis fuerit angelus Balam prohibens accedere ad Balac talem is certe habuit corporis effigiem/ talem gladii/ ut quod a principio uiderat asinus: dominus illi insidēs penitus nō uideret: quod si in summa aeris uel ignis spera angelus sibi corpus assumeret/ quālibet ponderosum: illud tñ sola uoluntate poterit cōportare. Spūs. n. primum est principium omnis motus. Si lapidem moueas: uñ quāso mouebis? Manu certe uel pede. Quid manum: quid pedem mouet? Spūs: nisi. n. spūs adsit frustra conabit' manus lapidem mouere uel lignū. Adhibe manus simul & pedes mortui hoīs mouēdo lapidi: iube trahere: instā pīicere: cum plus insteteris: minus efficies. Impone onus quālibet leue iumento onerario iam extincto: agita: pulsa: pcutē ut ferat: frustra laborabis. Quid ita? Qm spū uacuū mouere aut ferre se ipsum non pōt: minus ergo pōdera imposita portare. Vñ quāso unum iumentum alio sui generis uelocius est: uñ robustius: uñ ad ferendū & mouēdum aptius? Nēpe a uigore spūs. Videmus sapissime miōres mulos maiora pondera ferre: equosq; mediocres maioribus uelociores eē. Vñ tot sunt in hoīum moribus uarietates? Quid facit hęc oīa? Spūs ī aīalibus pmanens: q tñ in brutis corruptibilis ē: & de mera humore tempatura: compagum mēbrorūq; concentu cōsurgens nō intelligens: nō se agēs: sed ab intelligentia non errante moderatus. Hoīs aut spūs quīs sit immortalis & mentē hñs qua hō se regit: idiget tñ dū ē in corpore corporis adminiculo: organis: & membris: cibo & potu: ut p illū exerceāt hoīes opauitā. Quanto igit' magis spūs qui corpore non eget: neq; illi est lege naturæ sociatus: mouere poterit corpus & circūferre: sine alis: sine corporis instrumentis? Ad mouēdum brachia tua qd aliud te mouet q̄ uelle? Vt ambules: ut loquaris: qd facit nisi uolūtas? instrumenta ad hęc accōmodata cōmutans ut libet? Si ergo uolūtas mouēdi tibi primum est motus principiū: mouet aut per organa corporis: qm corporeis est organis alligata. Spūs intellectualis cuius sba merus est intellectus: meraq; uolūtas: nullo corpori alligatus: nullis organis indiguus: per suam uoluntatem cur mouere non poterit corpus: quod sibi sociauit ad libitum? Ventos uidemus nauium uastissima corpora tantis mercium pōderibus & nauticis/ ac bellicis instrumentis aggrauata: sine manibus: sine pedibus:

impellere uelocissime: portare rapidissime: arbores item robustissimas radicatus euellere: uiolentiissime circūferre: Maria maximis agitationibus concutere: conturbare: & funditus exagitare. Ventus tamen res est ratione penitus uacua: mente carens: momentaneum quid: moxq; pertransiens: & adduci non poterimus habere persuasum atq; confessum: spiritū qui mentem habet: immo qui mens est: qui intelligit & uult: qui ē substantia permanens: qui deficere iā non potest: effigiē hominis quam assumpserit nō posse per aera mouere: nisi alas assumpserit. Debilitas imaginationis huic causam parat errori: quando imaginamur plus alas ualere q̄ uoluntatem: & spiritum quem legibus corporeis absolutum credimus/ corporeis instrumentis egere putamus. Resipiscamus aliquando: reuertamurq; ad nos: & quod in nobis ac brutis expimento probamus: uim. s. uigoremq; mouendi a spiritu quasi a primo fonte pcedere in cūctis naturā rebus sic se habere cognoscamus: ita eū qui sine brachiis brachia mouet: sine pedibus pedes: sine lingua linguam: & sine oculis oculos exercet: posse per intellectum & uolūtatem totum corpus quod sibi sociauerit ferre quo uult: & quomodo uult non dubitabimus. Modo p legem a natura inditam quem spiritus moturus ciere constituit sufficiat tollerare. Sed fortasse per alas se angelum esse Gabriel Mariæ monstrare uoluerit. Sciuit Maria (ut a principio diximus) sciuit inq; sacris lris edocentibus: Sciuit rōne monstrante angelos alis non usos eē: cum sanctis p̄ribus se sēpius oñderūt. Igitur qđ Abraam: quod Loth: qđ Iacob: qđ Manue & uxor eius in hoīs effigie angelos tandem cognoscere sine alis potuerūt: hoc negabit Mariæ semper uirgini? Multos in ueteri testamento angelos legimus patriarchis apparuisse: nullius nomē habemus: nisi Raphaelis qui Tobia in Rages ciuitatem Medox ad Gabellum proficiscenti se comitem dedit: qđ Raphaelis nomen nō haberemus nisi idem angelus Tobia palā fecisset in reditu. Angelū ad Virginē accedētem Gabrielē noīari: uñ hēs o euangelista? Nō solum cognouit Maria angelū: sed diuinitus inspirata: nomē angeli ut primū sibi apparuit itellexit. Ita mihi euangeliū scribere uolēti illa narrauit: & in huius legationis narratione añ oīa angeli nomē spūs. s. me scribere iussit: ut oēs intelligerent ēt ex nomine angelū a principio fuisse Mariæ manifestū. Igit quā grā bñficio angeli naturā: & nomen: statim ut corā stetit agnoscere potuit: illū eē angelum p alas discere nō debuit: neq. n. alā nominis indices eē: uel boni angeli naturam oñdere potuerūt: cum & maligni dāmones se nedum possint alatos oñdere: sed in effigiem bonorū se trāffigurare. Profecto si hoīes in scenis p̄sonas quas induūt: habitu: incessu: uoce: corporis gestu:

gestu: pro uiribus imitantur: si pronuntiatio est uocis/uultus/ac gestus moderatio cū uenustate. Ego non uideo cur Gabriel angelus qui in effigie hominis humana uoce Virginem allocuturus aduenerat/habitū & incessum hominis non debuerit imitari. Ingressus igitur angelus ad eā humano aspectu/& uoce hominis uerba facturus: uolucrum se oñdere nō debuit: aut qđ simplices uolunt per fenestras. Ingressus est ad eā per hostium habitaculi: qđ etiam si clausum iuenit: sua potuit uirtute referare sine clauibus: sicut potuit se sine alis in humana effigie exhibere pñtem. Hęc igitur fuit prima angeli sapientia: ingredi ad Virginem ea rōne: his munitū spēbus: quæ suæ orōni/& formæ quam sumpserat eēnt accomodata. Neq; credamus auro distinctis uestibus: gēmis radiātibus digitis: collo ue torque aurea circūcincto: ad Virginem fuisse Gabrielē ingressum: sciebat ille hęc eē uanitatis idicia: & leuitatis certissimas notas: sciebat Virginem quā allocuturus accesserat: tales ornatus penitus aspñari: nouerat illam sobrietatis & pñmonia in oibus studiosam. Taliter se uestitos uolunt sapientes oratores oñdere/qualiter libenter uidere intelligunt ad quos accesserint oraturi: aut quales illos mittentes eē cōstituūt. Sciebat Gabriel placere Virgini modestissimæ uenustū non sumptuosū uestimētum/incessum gēnem modestum aspectum. Sic igitur instructū illum pro sua sapiētia credere debemus ingressū ad eā/cui dixit. Aue &c.

¶ De uestitu & ornatu angeli Gabrielis.

Dixit. Quo deferente/& quo uestitu Gabriel orator ad Virginē uenerit audistis: nūc quo habitu corporis/quæ ue positiōe orōnem exposuerit cōtemplemur. Vulgo creditur auctoritate pictoria angelum flexis genibus dicere cōpisse. Aue &c. Qđ mea sentētia nō est rationi cōsentaneum. Virgo. n. humilitatis uirtute sup oēs hoīes sublimata: quæ angelū a principio/& angelorū excellētissimum Gabrielem ad se uenisse cognouerat: talem ac tantum nuncium: & pñsertim dei nuncium omnipotentis/corā se genuflexum uerba facere ferre non debuit. Angeli etiam sanctis hoībus apparere assueti/nūq; flexis genibus: sed stātes aut ambulantes in sacris lris uisi fuisse scribuntur. Tenebat hic nuncius principis a quo missus fuerat auctoritatem & maiestātē. Sciebat Virginis humilitatem: meminerat prēmisorum angelorum cōsuetudinem. Quid eum orando deceret/pro horum omnium ratione: illum obmisisse ne credamus. Stetit igitur pro sua sapiētia: stetit inq; uenustate plenus & maiestate: & illi mox Virgo sapientissima assurrexit honoris gratia: ut nuncium & a quo missus fuerat pro more/proq; merito honoraret. Ita stantibus ambobus angelus dixit. Aue &c.

De legatorum partibus: & legationes audientium: & de dignitate salutationis angelicæ.

G Legatorum est cū primum se principibus corā exhibuerint/illos titulo dignitatis expresse/salutare. Deinceps narrare cōmissa: Si mō principes uideāt audire dispositos. Principum uero est oratorum uerba uigilanter audire: & si qd petitis ob stare uideat/ quō remoueri possit rñdendo inquirere. Post hæc oratores per confutationē & cōfirmationem oportet quærentibus principibus satisfacere. Tandem fructum suæ legationis porando monstrare. Principes postremo concedet monstratas utilitates uel respuere/uel acceptare. Hæc omnia in legatiōe quam colimus sapientissime/& pro more ordinatissime obseruata attendamus. Aue inqt Gabriel. Aue salutio ē qua reges & magnos uiros iudei ueteres salutare solebant: fœlicitatis etiam uerbum imprecatoriū est.

H Prima mulier ab Adam de quo sumpta fuerat/uirago noīata est. Postq̃ uero peccauit: Eua legit̃ appellata: quia sibi & uiro suo peccando attulit luctum: unde lugent posterī oēs. Aue aut̃ eua est inuersum. Itaq; uirago qm̃ uirum suum subuertit & cadere fecit. Virgo uirum suum conuertit & confirmauit. Virago filios p̃cipitauit. Virgo repationi eorum uiā struxit. Virago nimia leuitate fraudis inuentori credidit inconsulte. Virgo multa grauitate minysterium: ministrumq; ueritatis auscultat consultissime: & non perforte ut uirago respondit: sed fortiter iterrogauit: nō mis̃ si nomen Eua in salutatione Mariæ inuersum est: quoniā utrobq; in causa: in utraq; persona: & in utroq; nuncio: inuersa sunt omnia.

¶ De gratiis sanctæ Virginis.

G Ratia plena. Cum angelus aue dixisset salutationē amplissimā: mox salutate dignitatem se nosse demonstrat: ne inepte dixisse uideatur. Magna est & rarissima excellentiæ p̃rogatiua propter quā te salutans dixi Aue & grā plena: quod mortalibus dominantes assequi nō p̃nt. Reges. n. pro maiestatis dignitate copiosi diuitiis: & potestate esse existimant: qui si a subditis deserantur omnia amittunt qbus abū dare solebant: tantoq; infœlicius ruunt: quāto fortuitis bonis copiosius abundabant. Reges adhuc si perseuerent in gloria regni: pleni tñ nunq̃ sūt: neq; repleti ullo modo p̃nt: qm̃ ambitus honoris: & gloriæ affectus metas nō habet: nulli rei firmiter inhæret. Anxios igit̃ animos. quos occupauerūt: tenēt atq; suspensos. At tu o scā Virgo his uanitatibus nunq̃ innixa es: sed grā dei: qua es plena: & adeo plena ut paulo post grarum maxima in te ex te fiat: & de te exeat. Vis dicam qua grā plena es o scā

I Virgo: audi. Dominus tecum. Non es plena grā pulchritudinis solum: quam tāto

quam tanto ope cupiunt omnes foeminae possidere: non plena solū flore iuuentutis/ quam oēs foeminae tenere conantur: & procul factā toto pe-
 ctore mentiuntur hāc. Non es plena grā robusti corporis solū: q̄ oēs hoīes
 tāto studio conseruare augereq; nituntur: hāc oīa simul habes: es certe pul-
 cherrima: & macula non est in te: es etate integra: & florentissima tāti ui-
 goris es per grām/ ut sine uiro uirum cōcipere/ sine obstetricis ministerio
 infantem parere possis. Ita es solida ut filiū de uētre tuo parias & clausus
 maneat uterus tuus: omnes grā hactenus foeminis sigillatī praeſtitae/ tibi
 sunt accumulatae. Dñs tecum. Gratissimū est omnibus mulieribus a p̄ſta-
 tibus uiris adamari: & eē cū illis. P̄r deus sup oēm creaturā te amore pro-
 sequitur hactenus inaudito/ te uult sponsam: filius deus te uult hāc ma-
 trem: spūs. s. deus te uult sibi sociam & coopatricē. Nunc q̄ plena sis gra-
 tia ausculta. Dñs tecum. Q uis dñs? Dominantium/ uniuerſae terrae plas-
 mator: coeloz fabricator/ & moderator totus est tecum per amorē arden-
 tissimum. Ita est tecum/ ut cum omnibus hominibus p te pacem inire/
 caro & frater eorum deinceps semper esse dignetur.

¶ De benedictione quid sit.

Benedicta igit tu ī mulieribus. i. supra ceteras mulieres bñdicta.
 Sed quō benedicta? Alibi dixisse me memini (cum de sacerdo-
 tis officio disputaui) bñdictionem prius ope cōſtare q̄ uerbis:
 ut ille sit ab aliquo magis bñdictus/ q̄ plura ab eo dona fuerit affecutus.

Q uia igit tu o ſcā Virgo sup oēs mulieres es a deo oī naturae dote mu-
 nita: oīum uirtutum ſplēdore ornata: nō tm purgatiuis tritis/ & uulgari-
 bus: quae mundi ciuitates exornant: dum eae componūt mores: sed uir-
 tutibus purgati animi: quae coelestem p̄riam illuminare noſcunt. Tu nē
 pe per uirtutem heroicā cōplexa es uirginitatē: aliae mulieres (ſi tm eā pe-
 nitus affecunt) m̄rimonii caſtitatē: cum aliis mulieribus iure ſocietatis/
 & foederis nuptialis ē maritus hō paſſibilis: uirginitatis decus dñs imor-
 talis tecū eſt. Ne mireris igit o Virgo q̄ te ſalutans tibi dixerim. Aue. Me-
 lius & aptius ſi ſalutandis hoībus aliqd habuiſſem/ pculdubio dicere de-
 bui: libentiſſimeq; dixiſſem. Nunc autem q̄uis me angelum Gabrielem
 agnoſcas/ q̄a tamen deo iubente/ ad te in hominis effigie orator acceſſi/
 more hoīum uerba faſturus dixi modeſte/ gratia plena: sed uerius dixiſ-
 ſem/ gratia abūdantiſſima: & inundans: quoniam gratiarum dominus
 tecum eſt. Et ideo dignitas tua omnes dignitates omnium foeminarum
 exuperat. Igitur pro tuo merito: pro domini qui tecum eſt reuerentia di-
 xiſſe uolui. Aue. Q uia es gratia plena a domino deo qui tecum eſt: un-
 de benedicta es ſupra ceteras mulieres.

De Mariæ turbatione.

Quæ cum audisset turbata est in sermone eius: & cogitabat qualis est ista salutatio. Sapientissimam seriẽ salutationis audiuius: & cur sic salutare debuit angelus iam tenemus: sapientiã auscultatis cum serie rñsionis nunc attēdite. O matronæ o uirgines nunc ad uos mea (qd dixi mea) euāgelistæ ad uos uertat narratio. Quæ cum audisset turbata est in sermone eius. Quæ uestre suis laudibus turbari solita est: quæ nō exhilarat: quæ non extollit: quæ non rapit supra se: si laudari se audiat: O infœlices quot uestrum inanis gloriæ uetus cōcussit: euerit: Quot laudū fumus excæcauit: Quot ex uobis laudatam pudiciã in p̄dam dederunt: Quot pro laude pulchritudinis se ipsas fecere turpissimas: Primā decipula procoꝝ est uerbosa laudatio: quā si ore p̄ferre nequeunt: calamo inculcāt. Vtinā hodie a magis uirtutis ur̄am pudiciã tueri disceretis: quæ præconio laudū tam eminentium: & angelo excellentissimo: summi dei nūcio laudanti non arrisit: neq; tātis laudibus est exhilarata. Turbata est. i. facie aspectuq; quasi ad mœstitiã mutata. Turbata est. i. potius ad uultus g̃uitatē q̃ serenitatem uersa: deposuit oculos: se tantis indignā laudibus existimās: pro suā de se opinionis modestia erubuit sic laudari. Turbata est in sermone eius. Cuius eius? Nempe angeli optimi: quē sciebat malo p̄posito nec uelle nec posse laudare. Tu lætaris laudibus proci: quē scis bono p̄posito nec uelle nec posse te colere. Nō fuit hæc Mariæ turbatio timor seruilis: uel pavor diffidētiæ: nō fuit īpetus iræ: non supbæ mentis indignatio. Cogitare inter hæc non potuisset qualis eēt ista salutatio. Hæc. n. aīum a recta cogitatione diuertūt & īpediunt. Fuit Mariæ turbatio heroicæ modestiæ motus: & fructus secūdū quē scā Maria īpetū elationis cōtinuit iam frenatū. Cōtinuit inq̃ ne exhilaresceret dulcedine laudis: sui uero īpius & uirginei pudoris rōnē h̄re p̄stitit. Mementote m̄ronæ: mementote o uirgines: qd in suis laudibus egerit scā Virgo. Cogitabat qualis esset ista salutatio tantæ laudū titulis sublimata. Cogitate & uos cum laudamini: qualis sit salutatio: a quo sit: ad quā sit: ad qd sit: & q̃tūlibet uera sit: & a bono salutatore p̄fecta: cogitate qd oporteat de ea credere: qd ad illam deceat rñdere: sic Maria fecit: quæ quīs ab angelo ueridico: summi dei nuncio: & ad optimū finē misso salutaretur: & laudaret: cogitabat tñ examinans sapientissime: qualis est ista salutatio: ne quid inconsulte respondisse uideri posset.

De ordine orationis Gabrielis ad Virginem.

Et ait angelus ei. Ne timeas Maria: iuenisti. n. grām apud dñm. Ecce concipies in utero: & paries filium: & uocabis nomē eius Iesum.

Iesum. Hic erit magnus: & filius altissimi uocabitur: & dabit illi dñs sedem Dauit p̄ris sui: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Cogitabundā Virginem: & præ humilitate ac reuerētia timidam: Gabriel pro oratoris officio ad bñ audēdū inuitat: cōmonet & inducit: declarando salutationē de qua Maria cogitabat eē utriq; cōuenientissimam. Cogitas o scā Virgo qualis sit mea hæc salutatio: & bñ facis: sed intercogitandū bñ spera: neq; timeas o Maria: q; te dixerim grā plenam. Nihil uerius: nihil accōmodatius te salutādo dicere me decuit: immo dicere non potui: inuenisti. n. grām apud dñm. Apud quem dñm o Gabriels: Apud dñm dñantium: apud dñm hoibus & angelis impantē: apud dñm cui seruire regnare est: qui qm̄ per summā clementiā me misit ad te: tanti principis erga te & in oēs hoies bñficentiam tacere non debui. Quia ēt coram rege meo pro te: proq; uniuerso mundo grām inuenisti: te cōuenientissime salutaui dicens. Aue grā plena. Hoc ipsū cogitando melius intelliges: si qualem grām inuenisti tuo prudentissimo cogitatu examinaueris. Grā quā inuenisti apud dñm septiformis est: & undiq; copiosissima: totamq; te replens/p te redundat in oēs creaturas. Cæteri hoies q inuenerūt grām apud dñm: illā ex pte affecuti sunt. Tota in te descendit grārū plenitudo. Satis igit̄ uere dixisse tibi uideri debeo. Aue grā plena: quæ grārū fontem continebis: erisq; paulo post oīs grārius indeficiēs: ppter septiformem grām quā apud dñm iuenisti: ego uero dum cogitas: tibi paucis absoluā quot: & qualia iueneris: ut qd & quanti sit qd inuenisti: te non lateat cogitantē. Ecce concipies in utero: & paries filiū: & uocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus: & filius altissimi uocabit̄: & dabit illi dñs sedem Dauit p̄ris sui: & regnabit in domo Iacob in æternū: & regni eius non erit finis. Septē sunt hæc priuilegia nemini hætenus cōcessa: neq; in posterū concedēda. Cui unq; hominum p̄stitū est subito: & de se sola cōcipe: generare: & ardorem libidinis nō sentire: parere & dolore nō angī: plem emittere utero penitus illeso manente: Ecce cōcipies. Nullus ergo te cōcutiet libidinis ardor. Quid ita: qm̄ ille in tpe fit: & ad tempus durat: tuus aut̄ conceptus nō erit temporaneus: sed momentaneus. Ecce. i. subito cōcipies: & statuto tpe subito ēt paries filium. Consentaneū est. n. partū cōcordare conceptui: quare fœtus subito cōceptus tpe non eget in partu: ut subito ingressus est uterū/sic & subito egrediet̄. Non ergo uiscerū uel membrorū dilatatiōe/aut uteri aptura torqueberis: qā non debet eius egressus uterū apire qui penitus integrū & undiq; clausū ingressus ē illū. Dolor uiscerū: dilatatio membrorū sine tpe fieri nullatenus pnt. Tu ecce. i. subito & sine tpe paries: nō

N

O

P

ergo in ptu dolebis: nō dilataberis. In utero: nō p̄ imaginationē phanta
sticā: nō. n. infantis phāsticū corpus aliqd̄ inuenies qđ quasi filium tol
las: & educare te credas: & tñ educatione non egeat. In utero tuo: tuis in
timis uisceribus: in ea corporis parte qua mulieres cōcipiunt: cōcipies &
tu p̄ gratiā quā inuenisti apud dñm patrem: & apud dñm deū filiū: cu
ius mater eris in aternū: quē sicut in utero uere cōcipies: ita de utero ue
re paries filiū uere de te genitum. Duplex est hęc gratia & hactenus inau
dita: sed maiorē adhuc es acceptura. Vocabis nomē eius Iesum: hic erit

Q magnus. Nullā maiorē gratiam homines a deo assequi posse existimant
q̄ liberos gignere & educare cōsanguineis patriāq; beneficos. Quibus
de rebus q̄to amplius benemeriti fuerit filii tanto se parentes foeliciores
existimāt. Hinc Graccorū: hinc Scipionū parētes: hinc Coriolani mater
ueturia longa adhuc ætate celebres erūt. Filius quē paries de sua familia
optime merebitur: suæ gēti imo oibus gētibus erit adiumento: saluabit
genus humanū. Vocabis nomen eius Iesum. i. Saluatorem: quia ex offi
cio cui incūbet nomen habere debet: studebit at̄ humanæ saluti: nō uul
gata illi cui studet medicina: nō cui studet militaris disciplina: quæ duæ
mechanicæ facultates saluti hoīum p̄cipue accōmodatæ esse uident̄: qñ
illa ab ægritudine: hęc ab iniuria p̄seruat ciuitatē: & liberat. Nō tñ erit
saluator sanitatis: nō humanæ tantū tranquillitatis: parua sunt hęc. Hic
erit magnus. Adiectiua noīa masculine cōcepta: sola secundū grāmaticā
institutionē stare non p̄nt. O Gabriel qđ sibi uult? O euangelista qđ lo

R queris tu cū dicis/tu cū scribis? Hic erit magnus. Magnus quid erit? Ma
gnus erit Iesus. i. magnus saluator. Corpora hominū morbis effœta sine
medicamē sanitati restituet: mores hominū cōponet: expugnabit mor
tem & infernū: uicia curabit animarū: easq; a morte p̄petua liberabit: pa
cem terris/coelisq; restituet: & restitutam cōseruabit in aternū. Erit ergo
bñficientissimus filius: quē cōcipies in utero/& de utero paries. Quare
pro meritorū excellētia. Magnus erit Iesus. Hęc sane tertia gratiæ formu
la maxima est o uirgo foeliciſſima/quā inuenisti apud dñm: & illā asper
nari non debes. Sed adhuc eminentiorē attende. Et filius altissimi uoca
bitur. Qđ nunc dico cogita q̄tum uis: ad integrū tñ cogitare non pote
ris qđ sibi uelit/mortali cuipiam filio hactenus dicta/ascribi potuerūt:
quartū hoc grā priuilegium/hoīum: & angelorū naturā excedit. Cui. n.
angelorū/unq̄ dixit deus filius meus es tu/ego hodie genui te: Dicet aut̄
S hoc filio quē concipies in utero & paries. Dicet uero eo loci & t̄pis/quo
res iam indicauerit illū sic eē noīandū. Nam postq̄ sanitates donauerit/
& uiam ueritatis docuerit & salutis/Paulo añq̄ per suam mortē illā ape
riat & p

riat: & per eā ire uolētibus puīam faciat: In mōte Tabor transfigurabit: ubi maiestatis suæ gloria ex pte monstrata: p̄r de nube lucida intonabit. Hic ē filius meus dilectus ī quo mihi bñ cōplacui ip̄m audite: post quā uocem filius altissimi dei ut erit declaratus: ita uocabit̄ filius dei. Quis hoc concipiat ut filius dei: filius ēt tuus quæ hō es fiat uel fieri possit: & tñ ita erit. De huius gr̄æ īmensitate ego qd referā non habeo o scā uirgo principiū dicendi de tāta re sumere nescio: finē inuenire non possum: tu ip̄a quæ cogitas qualis sit mea ista salutatio: cogita cogitare nō posse muneris huius pelagus inenauigabile: ita bñ cogitaueris: & quīs plene hoc non intelligas: ne timeas tñ sed cōfirmare: & totā legationē ausculta: uidebis apte fieri posse qd̄ plene intelligere nō potes. Hanc gr̄æ quartam formulā necessario comitabunt̄ quinta sexta & septima ut eius magnitudinem oñdant. Cū ḡtissimū hoībus sit bñficos filios & magni meriti p̄creare: ad cumulū tantæ fœlicitatis accedit: Si pro bñmeritis gloria & pt̄ate p̄fertim regia subliment̄: & hanc ipsam pt̄atem sine ui: sine armis: sine iniuria: sed iure optimo: pace & quiete cōmuni oībus consequant̄. Tuo filio magno illi saluatori: dabit dñs sedē Dauit p̄ris sui: q̄a dabit deus non per bella aut fraudes illā assequetur: q̄a dabit sedē p̄ris sui nō dabit aliena: dabit iure naturæ regnū filio tuo debitum. Dignitatē regiam ob israelitaz gentiū demerita ad alienigenas Romanos Idumeosq; tractā: suæ ne dū genti sed stirpi dauiticæ (uñ egrediet̄) ipse restituet: sed q̄a restituisse parū est: nisi restituta seruentur (neq; n. minor est uirtus q̄ querere parta tueri) Ideo q̄ntæ fœlicitati & gr̄æ tuæ addet̄ sexta: regni. s. restituti nō diuturna tñ sed æterna soliditas. Regnabit. n. ī domo Iacob ī æternū. Quia p̄ adulteriū & homicidiū Dauit suā regni gloriā infamauit: uñ undecim tribus cū dimidia a gēte dauitica desciscere: aliūq; regē sibi cōstituere. Roboam uero Salomonis filiū uni tñ ac dimidiæ tribui filioz Iacob p̄fidere decreuit deus. Ne credas uirgo filiū tuū Iesū saluatorem magnū: accepturū eē regnū diminutū: illam. s. p̄ticulā cui p̄sederūt ex Roboā longa serie descendentes. Obtinebit filius tuus integrū regnū magni Dauit. Hoc ē qd̄ dixi. Regnabit in domo Iacob. Non in una tribu & dimidia: sed sup̄ oēs tribus filioz israel q̄ & alio noīe dictus est Iacob. Regnabit igit̄ in domo Iacob. i. sup̄ oēs q̄ a Iacob familiā domū uel sumpserūt. Regnabit ēt in æternū. Quia pt̄as eius pt̄as æterna est & regnū eius non auferet̄: ut olim Esaia testāte didicisti. Itaq; ultra splēdore celeberrimi in sua gēte regni: regisq; celebratissimi naturalē successionē. Regnabit in æternū & nō per successores (ut Dauit p̄missum fuerat) sed per se ip̄m. Hæc ē sexta formulæ gr̄a quā apud dñm inuenisti: ut filius

.XXX.

X tuus regnū integrū obtineat: qđ multis iam sēculis manserat laceratū: & p se ipm illo in æternū potiat. Accedet adhuc tibi p filiū quē cōcipies in utero: & paries amplior gloria & fœlicitas singularis. Regni. n. eius non erit finis. Ninus q prius regnasse credit: Cyrus quoq & post eū Xerxes inde Darius: inde Alexāder macedo: tandēq Romani q regni fines maxie ppagasse legunt mōtibus tñ mari: aut fluminibus regna sua finierūt. Filii tui regnū mōtes nō cludent: mare nō angustabit: flumīa nō diuidēt: nullis angustabit terminis. Hoc septimū priuilegiū nemini ex regibus cōcessū: hæc septia singularis græ formula nascit ex quarta. Nā qa filius dei uocabit & erit: nō decet dei filiū cuius p oībus mūdi ptibus dñat: qm ipsius ē mare & ipse fecit illud: & aridā fūdauerūt manus eius: cuius est terra & plenitudo eius: orbis terrarū: & uniuersi q habitāt in ea: nō decet inq talis pīs unicū filiū regnū hēe limitibus angustatū: pserim quia oīa dedit ei p in manus. Suscipe nūc uirgo Maria munus āplissimū græ septiformis: qđ p angelū a deo tibi trāsmisū ē. Esto Virgo pgnās: puerpa itēgra: illæsa corpore: & mēte penitus iuiolata: hēto filiū saluatore magnū: q ut tuus: ita & dei filius appellet & sit: appellet at ab eo q mentiri neq pōt: neq uult: qui regnū suæ gentis itēgrū restituit: & illo potiat in æternū: cuius regni nulli fines eē possint. Ita expieris te qđ dixit angelus affecutā grām plenam: & nos de tua plenitudine aliqd pticipabimus. Ita cum angelo dicemus oēs deuoto pectore tibi genuflexi. Aue &c.

¶ De uero regno Christi & eius excellentia.

C Alūnianr hoc loco iudei euāgeliū manifestū cōtinere mēdaciū qa nō tenuit dñs Iesus regnū dauiticū ad minimū tēpus: & ipse de hoc mūdo suū regnū esse negauit. Iōq tñ a uero distare dicunt q regnet in domo Iacob in æternū: crucifixus ille Mariæ filius: qtu priuatus semp: & tenuis hō a regni gloria distare non dubitat. Extrēmā pterea huius loci pticulā dicūt per derisū esse uerissimā. Quia regnū qđ nunq fuit finē hēe nō potuit: sicut qđ nō erit fine carebit. Sed in fœlices nō aduertūt: qđ Dauit dicat i psalmo. Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis. Dōec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Ponēdi erāt o iudei inimici (q estis uos) sub pedibus Christi: qđ inuiti cōpletū liquido itue mini: & nūc in spū regnat dñs Iesus: q in fine tēporū regnabit apte in solio Dauit pīs sui. Regnabit tūc in æternū: qñ uīa pfidia penitus supata āplius rebellare nō poterit. Sed ut me uerū dicere: imo euāgelistæ sniam eē uerissimā intueamini o spōte cæci aduertite hic angelū loq de Christi aduētū secūdo: qñ. s. ueniet filius hoīs in sede maiestatis suæ: iudicare simul uiuos & mortuos: & sēculū p ignē: sedebit: regnabitq tūc in regia sede Dauit: ut

sede Dauit: ut iustis retribuatur gaudia sempiterna. Dauit nāq; uultu desi-
 derabilis nro sonat idiomate: desiderabilissima tūc certe: & oī delectamē-
 toꝝ cōditura plenissima erit piis & iustis christi maiestas: qñ facies illa so-
 le splēdidiore oē desideriu iustaz mētiū plene cōplebit. Sonat ēt nro idio-
 mate Dauit fortis manu. Hic ipse Iesus illa die extremi iudicii manu for-
 tissimus erit in reprobos: q; districti eius iudicii s̄ueritatē nullo adiutoꝝ
 & nulla loci itercapedine poterunt subterfugere. Ita sedebit per sūmā cle-
 mētiā: & māsuetudinē: bonis p̄mia statuēs: p sūmā uero fortitudinē: &
 ineuitabilē iudicii ptātē reprobis supplicia decernēs. Regnabit in domo
 Iacob/ q; supplātor ē habitus/ In æternū/ Q n̄ his q; uitia supplātarunt/
 p̄mia æterna quæ dederit cōseruabit. Eos e cōtra q; uirtutes & uirtuosos
 hoīes fraudibus supplātarūt p̄nas meritis luere cōpellet in æternū. Ita
 o infelices regni eius qd' regnū ē iudicii aliqñ erit principiū/ nunq; erit fi-
 nis. Solā l̄ræ supficiē hoc loco alii calūniatores examinātes/ ut detrahant
 euāgelii maiestati dicūt Gabrielē archāgelū uerbosū nimis/ ac quasi nu-
 gatorem idē bis dicere: satis. n. fuerat dicere Regnabit in æternū/ Frustra
 eoꝝ opione addit' Regni eius nō erit finis. Q m̄ liquet qd' æternū est fi-
 nē nō h̄re. Vtinā noctua hic Aqlā uisu debilē/ aut bubo/ elingūē Psitacū
 nō diceret. Vtinā hi sapent & itelligerēt æternū durationē dicere: finem
 uero carētiā amplitudinis regni monstrare: dixerat angelus. Hic erit ma-
 gnus. Hāc postea magnitudinē mōstrauerat ex noīs gloria. Filius altissi-
 mi uocabit'. Ex gloria regni regnabit in æternū/ ex regni āplitudinē/ Et re-
 gni eius nō erit finis. Ip̄a terra finit' aquis: aqua aere/ aer igne/ Ignis æthe-
 re finē capit. Oīa quæ sub Luna sunt finē h̄nt & orbis lunæ ābitu clausa
 sunt. Cœloꝝ quoq; orbis se iuicē finiūt. Amplissima itē sp̄az certa usq;
 ad cētrū lineaz diametriq; dimēsiōe a deo finē accepit. Regnū hoc o de-
 tractores terminis tpaneis caret: & nullis naturæ finib; cōtinet'. Nō ergo
 ē terrenū regnū. Memētote qm̄ deus exaltauit illū: q; de uirgīe natus ē: &
 iuxta Gabrielis p̄missū: dedit illi nomē qd' ē sup oē nomē: ut i noīe Iesu
 oē genu flectat' / cœlestiū/ terrestriū & ifernoz. Ita itelligetis qā regni eius
 nō erit finis: qñ regnat i terra: sub terra: & supra terrā: & āplissimæ sp̄æ
 claudi nō pōt uirtutis eius imēsitās: qm̄ ut a principio diximus sp̄a ē itel-
 lectualis: cuius cētrū ubiq; ē: & circūferētia nūlq; æternū ergo ē regnum
 eius: qā cōtinet oīa: oīa moderat': nihil ē qd' illū fugiat uel angustare suf-
 ficiat. Hoc cognouit ille q; dixit. Si ascēdero i cœlū tu illic es: si descende-
 ro in ifernū ades. Si sūpsero p̄nas meas diluculo & habitauero in extre-
 mis maris. Audite Xpm̄ ipm̄ o iudei: audite & uos nimis arguti. Regnū
 meū nō ē de hoc mūdo: hic. n. fluxa & finita sūt oīa. Caret fine atq; cōfi-

B nibus regnū meū: mea sūt oīa: orbis terrarū: coelorumq; plenitudo mea est: possū rogare p̄rem & exhibebit mihi plusq; duodeci legiōes āgelorū. Nul lū adiecit determinatū numerū ministroꝝ/ ne regnū finibus angustatū se hīe mōstraret. Non igr̄ loquax fuit angelus Gabriel: nō fuit nugax Lu cas euāgelista: sed sapiētissime ambo paucis multa cōprehēdētes: optimi iste scriptoris ad nos instruēdos/ & ille cōsumati oratoris offō functus ē ad scām Virginē cōfortādā ut salutatiōe tāta se dignam cognosceret: qm̄ septē quas diximus gr̄as incōpabiles mox solo mentis assensu esset acce ptura. Vnde merito gratia plena diceretur & esset.

¶ De responsione Virginis angelo data.

C **D**ixit at̄ Maria ad angelū. Q ūo fiet istud qm̄ uirgē nō cognosco? Añq̄ nūcio r̄ndeat Virgo prudētissima (qd sapiētes faciunt) ea quā a legato dictis obstare uidebant p̄ interrogationē adducit in mediū dicēs. Q ūo fiet istud &c. Q m̄ me ipsā totā deo uoui itegrā peni tus cōseruare: & Ioseph sp̄s meus meū hoc uotū cognoscēs iteger mē te ac corpe maner cōstituit. Ne credas o Gabriel qā uiro sū desp̄sata me p nuptias appetere filios: iā cōuenimus sp̄s meus & ego cōuiuere fœ dere maritali: & i puritate manere uirgīea: hactenus uirgo pm̄si: uir me cū nō fuit: ut libis opam darē: ad hāc ipsā rē Ioseph maritus meus p uo to uirginitatis neq; accedere. Virgē nō cognosco de p̄terito/ de futuro co gnoscere iā nō licet. Q ūo ergo fiet istud qd dixisti: ut i utero cōcipiā: & de utero pariā: cū sine uiro istud nō fiat? Virgē nō cognosco/ Præterito tm̄ uel p̄nti tpi sermonē nō accōmodat: sed ppetuo itentiōis pposito: qd qā trāsiturū nō erat i p̄teritū: sed in æternū pm̄surū immobile/ p̄nti significa tissime usa ē dicēs. Virū nō cognosco: Instar eorū q carnes nō comedere/ aut uitā i religiōe ppetuo agere uouētes dicūt carnes nō comedo: p̄priū nō possideo: meā uolūtātē nō psequor. Q uo sermōe nō p̄ns tm̄: sed fu turū ppetuo itēdūt significare. De declaratiōe narratiōis suā p Gabrielē

E **S**piritus scūs supueniet in te & uirtus altissimi obūbrabit tibi. Sa piētissima ē Virginis dubitatio: cui angelus cōfirmādo simul & cōfutādo r̄ndet sapiētissime. Nescis Maria quā corpa generāt: uirtutē non a corpore sumere/ sed a spū. Cur quāso semina cocta (q̄tūli bet solida) si fuerit seminata nō germināt: qā spiritibus germinatiuis p cocturā sūt penitus exinanita. Cur nimia humiditate: nimia itē ariditate semina terræ credita minus afferūt segetis? Q uia illa spūm quē semina gerūt p̄focat: ista deuorat. Cur aīalia añ p̄fectā ætatē: & post exhaustā ma turitatē nō generāt? Q uia utriusq; tpius spūs sensitiuus illis debilis est: nō sufficiens genitura. Vñ ē in muliere sterilitas: nisi q̄ illa sicut & terra nī

mia humiditate susceptū semē redigit in putredinē: uel nimia caliditate
 uires eius exhaurit & spūs seminales penitus eneruat: Ita sane oīs genera-
 tio uim uigorēq; sumit a spū. Tres at scdm sbam ī uniuerso sūt spūs. Ve-
 getatiuus/sēsituius & itelligēs. hōz īsimus uegetat tm/medius sētit & ue-
 getat/eminētissimus itelligit/sentit & uegetat. Hāc mihi si nō credis/cre-
 de rez: oīum magistrā naturā: quā fallē neqt. Hāc spēs ut nūeros hēt:
 Sic īgr nūerus mīor siue īferior supiori uel maiori nūero cōtinet/ita pfe-
 ctio tota spēi īferioris ī spē supiori cōcludit. nisi. n. ita eēt ab ultia creatu-
 ra adsumā sine medio natura trāfiret: qn eēt aliq pfectio ī spēbus īsimis
 quā mediā nō cōtinerēt. Nōne tota plūbi pfectio cōtinet ī cupro: cupri
 inargēto: argēti ī auro: Nōne qd pōt ples poterit pfectus: Q d pfectus:
 poterit impator: Nonne qd pōt miles p militis offō pōt alā ductor siue
 agmini ppositus & qd iste pōt/duci exercitus est tributū: Oīs politia: oīs
 ars: oīs natura cōfirmat pfectiōes īferioz supioribus contineri. Corpora
 spiritibus subeē/existimo oēs hōies hoc iō satis itelligere: qz isti mouēt: il-
 la mouent. Ergo quā corpori sūt cōmixta uel sociata/minus pfecta co-
 gnoscere qsq; debet q penitus īcorporea: qm pro mixtura cū corpore/pa-
 ti magis illa pnt/mius agere: ecōtra/ista magis agere mius pati. Sed qd in-
 de o Gabriel: Multū. Q uia existēs sine corpe spūs gigner poterit ī corpe
 generatiōis opi accōmodato. Q n spūs bñficio corpus cū spū sociatū id
 facer pt. Cōfessū ē. n. pfectiores naturas oēm pfectionē naturāz minus
 pfectaz ī se cōplecti: & negari nō debet uim generādi aliqd eē pfectum.
 Q uare hāc uirtutē spūi ineē credere debēt oēs q rōni cōsentanea sētiūt.
 Q uāto uero fuerit eminētior spūs/tāto magis id illū efficere posse erit
 cōfētaneū. Hoc ē o scā uirgo qd dixi ego Gabriel. Spūs. s. supueniet ī te.
 Cōcipies nō uirtute corporis sed spūs: nō cuiuslibet gregalis spūs: sed scī/so-
 lidi īmutabilis/& penitus īcōcussi. Oēs creati spūs finiti sumus: iōq; nō
 penitus firmi. Spūs īcreatus oēm hns uirtutē: oīa pspiciēs: oīum artifex:
 mēsurās oīa: mēsuratus a nullo: mutās oīa: a nullo mutatus: hic supueni-
 et ī te: ut sine uiro solo a spū. s. adiuta cōcipias. supueiet at nō hūano usu
 nō creato/sed diuīo/īcreato/īfinito & pēitus īeffabili. In te. In uirtute tua
 totus erit. Vt me itelligas o Maria spūs purus & scūs nō p cōmixtionē ali-
 quā: sed p pntiā itimā erit ī tua mēte: ī uirib; tuis: tibi dabit ut filiū cōcipi-
 as: & uirginitatē nō amittas. nihil īgr fiet ī te: qd te/qd tuā pfectionē uir-
 ginitatis nō deceat. Q n qui dat tibi cōceptū ē spūs. s. qui cū sit sine cor-
 pore: uirginitatem tuā a te nō debet auferre. Videtis nūc q pauculis uer-
 bis angelus Gabriel Mariā īterrogāti satisfecerit abūdanter. Nūc quāso
 ne pigeat hōz uerboz audire mysteriū. Tria sunt hāc uerba. Spūs san-

Deus supueniet in te. Spūs scūs maximā indicat auctoritatē siue uirtutē:
Supueniet: modū opandi demonstrat: agēdi nimirū principalē rōnē hē-
bit: uicē prīs penitus in geniturā rōne: nō ī cōmixtiōe obtinebit. Quia
scūs. i. firmus & imutabilis ē: admisceri nō pōt. In te iā dixerat āgelus: cō-
cipies in utero: hoc ut cōfirmet nūc dicit. In te. Nō supueniet p extrīscā
tīm: nō p imaginatā pntiā: nō p illusionē oñsam: sed ī te: in tuo utero: in
quo cōcipies ueniet spūs. s. p supioritatis & pīcipalis agētis uirtutē. Vim
uerborū & eorū sensum audisti: nūc rōnē numeri eorū attēde. Quia hic
nūcius a tribus diuinis psonis est missus: q̄ inter deū & hoīes: iter hoīes
& angelos missus est cōponere pacē: q̄ tres sūt spūs rōne pollētes. Tribus
uerbis satisfecit interrogāti uirgini: p quā coelestia: terrestria: & iferna in-
audito a sēculis mō erāt impatorē habitura. Spūs scūs: Attinet hoc ad di-
uinū spūm. Supueniet: Ad angelos spectat q̄ sup hoīes sūt. In te: pro ho-
minibus dī: de quorū nūero ē scā uirgo cui dicit hodie angelus. Aue &c.

De obumbratione Virginis Mariæ a spū sancto.

I **E** T uirtus altissimi obūbrabit tibi. Q d̄ tribus dixerat uerbis: tri-
bus aliis exponit: ipm audite. Dixi o Maria: Spūs. s. dicere nolui
uirtutē altissimi: qm̄ uirtus hoc sermōe meo mētis habitū nō sonat: sed
opandi facultatē quā Aristotelici ultimū de potētia dicūt: illud uidelicet
p qd̄ natura suā exit in opationē: ut illa sit uirtus altissimi per quā altissi-
mus opat̄: opatur at̄ p uolūtātē: quæ scō spūi appropriata ē: quare spūs
scūs uirtus ē altissimi: qm̄ altissimus p uolūtātē oīa opat̄. Q d̄ ergo dixi
spūs. s. intellige scā uirgo uolūtātē dei: quæ ē tota uirtus p quā altissimus
opat̄: ita qd̄ supueniet nō erit aliud q̄ uirtus altissimi: q̄ diuina uolūtas:
quæ oīa pōt ut scit deus: & oīa scit idē deus ut pōt ipsa uolūtas. Q d̄ di-
xit Supueniet: iā intellige qualiter fiat. Obūbrabit. Sicut. n. umbra alicu-
ius arboris uel tecti te cōtegit totā: neq̄ cōprimit: te circūdat: neq̄ urget:
ita ad instar umbræ uolūtas dei te cōteget totā: nō gūabit: te circūdabit:
neq̄ uiolabit. Q d̄ dixit In te: nūc cōsidera. Tibi uoluit dixisse. i. ad uo-
lūtatem tuā. Nō erit spūs. s. in te ut locatū in loco: nō inq̄ ut thesaurus in
arca: ifinitus ē: claudi nō pōt: neq̄ tu illū capes: sic si se imitterē uellet: erit
in te sicut umbra arboris in re adūbrata eē cōspicit̄: quæ obūbrato corpo-
re nō cōcludit̄: sed ī cōclusis uisceribus opat̄. Expta ne es aliqn̄ o Maria
iter faciēs æstatis tpe ardorē solis: dehinc ad arborē aliquā declinās: tepo-
rē umbræ: Arboris umbra calorē mitigat: & refrigerat ītestina: cuius uir-
tus si interius accedat ad uiscera: nō tñ est illis inclusa: unde appropriate
loquētes significantius diceremus arborem uiatoribus umbrā facere: q̄
illis umbram inesse. Sic o Maria quia ad procreādā in utero tuo sobolē:
neceffe

neceſſe eſt ſanguinē tuū moueri: & ad locū generationis tm̄ ſanguinei li-
 quoris pagentē uirtutē trāſmitti: q̄tum corpori infantis cōpaginādo na-
 tura ſatis eē cōſtituit: & hic motus ſine mordacis delectationis aculeis fie-
 ri non cōſueuit/iſa quoq; mordacitas/tanto ſolet eē uehemētior/quāto
 quæ concipit ē uegetior:& humor generationis eſt purior:tu uero cū
 ſis ætate florentiſſima:& cōplexiōe tempatiſſima/humor inſup ad hanc
 generationē p̄ſtandus a te/corruptus nō ſit/ſed purus & icontaminatus:
 delectationē maximā ſi ſenties/mordacitas carnis/& medullarū ardor te
 non lædet.Nihil affectus tuæ ſubripiet rōni.Perſtabis ſemper in integro
 mētis uſu:nō rapieris:nō abſorbeberis ardo. libidinis:nullus erit i tuo
 corpore motus:quē recta rō penitus nō moderet̄.Eris ppetuo tui/tuæq;
 mentis cōpos:faciet uero hæc in te altiffimi uirtus.Tibi/ad utilitatē tuā:
 ad gloriā tuam:ut m̄r fias:gaudia ſi m̄ris ſentias:iniuriā m̄ris:incendia
 m̄ris:libidinē m̄ris nullatenus expiaris:q̄a uirtus altiffimi tibi faciet um-
 brā:ut bñficiū cōceptus habeas:deſectus uero eius oīno non ſentias/
 q̄a es gratia plena. ¶ De cōcluſione cōfirmationis factæ p̄ angelū.

I Deo & qđ nāſcetur ex te ſcūm/uocabit̄ filius dei.Q̄ uæ dixit &
 declarauit/nūc cōcludit.Hæc certe cōſentanea ſunt.Principale
 agens hanc tuā cōceptionē ſpūs eſt ſcūs:uirtus eſt altiffimi:uolū-
 tas ſanctiſſima:tu illi coopans p̄poſito es uirgo pura/caſta/ſcā/coopan-
 do illi/iſta non p̄dis/& concipis:manes ſcā & generas.Q̄ uales cāæ:tales
 effectus:qualis arbor/talis fructus.Scō corpore/ſancta mente/ſcō p̄poſi-
 to cōcipies:foueabis:paries:educabis.Ideo qđ nāſcet̄ ex te m̄re ſciffima/
 ſanctū erit:imo uero erit oīum ſcōꝝ ſctiſſimū:qñ per ſanctiſſimā dei uo-
 luntatē & tuā illi cōformē/ex te ſctiſſima m̄re nāſcet̄.O parētes hic aures
 arrigite.Vultis liberos h̄re modeſtos:sobrios:bñmoratos:sobrio corpo-
 re:sobria mente generate.Multū opatur in filiis generātium diſpoſitio.
 Quia Maria eſt corpore & mēte ſcā:quia de ſpū ſcō cōcipit/iō qđ ex ea
 nāſcit̄ ſcūm eſt.Tu incenſus libidine/crapula ructans:fetens:ac ſpumās
 mero:generandis liberis incūbis:& credis aut ſperas modeſtū filiū gene-
 rare? Sit modeſta m̄r:ſit p̄r ſobrius:sana mente ſint ambo:mutuo nō in-
 ſaniāt:nō furient:ſint plene ſemp compotes ſui:filios generabūt:quales
 tpe generatiōis ipſi cōueniūt.Quia ſcā es tu dū cōcipis:tu p̄r dum gene-
 ras:iō qđ nāſcet̄ ex te ſcūm erit.Nō ē hæc mea ſn̄ia:Gabrielis eſt:ab illo
 diſcite hæc & audiamus reliqua.Vocabit̄ filius dei. Dixerā ſupra:ſilius
 altiffimi uocabitur:nunc idem confirmo & apertius narro:quoniam ex
 his quæ dixi id neceſſe eſt confiteri.Omnis recta uocatio ſiue nomina-
 tio/a rei p̄prietate ſurgere debet.Poteſt ne quiſquam alterius uocari ſi-

M

N

O

lius: q̄ cuius est uirtute generatus? Genitus est at̄ hic ab aeterno/ab initio
s. & añ sæcula dei uirtute/deo inq̄ generante/& hic idē nascet̄ ex te altissi
mi uirtute obumbrante te/ergo si uero noīe quis eū appellare uoluerit:
altissimi dei filium (habita genituræ ratione) uocabit.

De probatione conclusionis.

P

Et ecce Elisabet cognata tua & ipsa concepit filium in senectute
sua. Exēplo nunc cōfirmari p̄bationē attendite/Et ecce/de p̄nti
constat qđ dico:nō te remitto ad exempla uetustate sepulta:nō

Q

ad futurorū expectationem te pendulā teneo. Ecce nunc inq̄/Ecce aspice
quod ætate tua inceptū est/quod nūc manet Elisabet cognata tua. Non
te per extranea/& quæ nō possis cognoscere circūduco:familiares/dome-

M

sticum/consanguineū habes exemplū quo mea p̄missa confirmo. Anna
mī tua:ut bñ nosti sororem habuit Hismariam:de qua Elisabet nata ē:
secundo igitur cōsanguinitatis gradu cognata tua Elisabet/quam nunc

R

in exemplum adduco. Et ipsa concepit filiū in senectute sua. Non incer
tū est hoc exemplum:constat expimento:uenter eius intumuit:ex dua
bus tertiis partibus foetus iam maturatus est. Hic illi nanq; mensis est se

xtus quo portat & fouet in utero/quæ uocat̄ sterilis. Non est hoc uulga
re uel tritum:rarissimum est. Vocatur sterilis usq; nunc:usq; ad senectu
tem sterilis mansit. Et nunc senex de annoso/& uiribus exhausto marito

concepit. Sed quid cōmune cū huius Virginis cōceptu:quæ Virgo in
æternū mansura est hoc habet exēplū o Gabriel? Si Elisabet cōcepit:si ē
in eius utero semestris foetus/Si uir eius senio deficit/si uterq; pro uulga

ta sterilitate:pro iuuenta cōsumpta suscipiendæ sobolis spē amisit:tñ de
uiro suo illa cōcepit:tu adulescētulæ ī uirginitate pmanēti de solo spū
obumbrāte cōceptū pmittis. Aliqd uideo in Elisabet uñ iuuat̄ ad sobo

lē cōcipiendā:officiū.s. uiri q̄tūlibet senis. Aliqd uideo ī Ioachim:uñ iu
uat̄ ad generādū:suæ.s. uxoris opificiū. Nihil cū tua narratione hñt ista:

q̄a uirū ut dixit scā uirgo penitus nō cognouit. Nō utitur inquit illa uir
meus corpore meo ī obsequiū thori:nō ego suo. Audite angeli sapiētissi

mā rōnē:& itelligetis exēplū rei p̄bādæ aptissime cōuenire:qm̄ Elisabet
grāda uia & sterilis ē:semē qđ ī iuuētute fouer̄ nō potuit:quō exhausto

calore iā senex maturabit:Ioachim plenus annis & debilis qui per om
nem uitam spiritum suo semini non dedit:ut in uxoris utero coagula
ri:confoueri:permutari ad sobolem sufficeret & maturari:quomodo in

sua senectute præstare hæc poterit semini suo senectute cōfecto? Nō est
hic cōceptus uirtute gignētū:cū hæc sit grandæua & sterilis:ille senex &
debilis:exhaustus uterq;. Nemo.n. dat qđ non habet:a dei uirtute est q̄
semini

semini debilissimo spūm & uirtutē sua sola uoluntate potēter immitit. Dat. n. deus mirabiliter qñ uult: cui uult: dat inq̃ p̃ter solitū naturā ordinē qđ dare uult. Ita dat per miraculū uigorē huic semini/huic m̃ri. Vir- S
 tus tñ cōcessa his senibus p̃ter naturā solitū morē generantibus/secūdū naturā fœtum in m̃ris utero configurat: qā nimirū supra naturā uires a deo uirtutē cōcipiendi accipit Elisabet: cōfouendiq; uigorē: secundū naturam uero suscepto munere fungit̃: ueluti si deus cœcū mox illuminet: aut mortuū reuocet ad uitā: dat deus per miraculū lucē oculis: qui luce supra naturā ordinē p̃stita naturā ordine utunt̃: & uitā sup naturā uires tributā a deo accipiens q̃ fuerat mortuus/iuxta naturā uiuēs/secūdū illam opatur. Si p̃ medicinā quis recipiat sanitatē: nōne sani hoīs p̃ naturā/non per artē munere funget̃: ut acq̃rendi ratio sit ab arte p̃fecta: acq̃ siti uero muneris usus a natura p̃cedat: ueluti si quēpiā fundo donaueris: tuo illū accipiet iure ac bñficio/suo utetur & iure & cōmodo. Sed ad exempli p̃ angelū adducti rōnem redeamus. Si rerū creatarū ordinē inspicimus: qđ quāso facilius est bono pictori: p̃ se ipsum p̃fecte alicuius/similitudinem pingere: an p̃ rudē & inhabilē alterius manū quā trahat & moderet̃: Rursus si manu alterius aliqd efficias: debili id manu an forti melius exequeris: Forti p̃fecto. Facilius est igit̃ ñro intelligendi usu uirtutē dei p̃ se ipsam generationē efficere: q̃ per debilia & inutilia senis hominis instrumēta. Facilius ē ēt per uirtutē integre: uegete: robuste adolescentis/& ex sanguine eius puro/in utero uiuaci embrionē deum cōpingere: q̃ fractā senio mulieris & manchā in intimis uisceribus/eiusq; mēbrorū & sanguinis ministerio hēc eadē opari. Quare angeli cōfirmatio per lineā rectā rōnis incedit sapientissime: qm̃ est certissimā mentis humanā captui cōsentaneū: eū qui difficilius opus impleuit facilius p̃stare posse si uelit. X

¶ De p̃batione eiusdē cōclusionis.

Quia nō erit impossibile apud deū oē uerbū. Ne q̃s crederet aliqua magis/aliqua minus deo esse facilia: ne inq̃ diuinā uirtuti aliqd difficultatis obstare posse q̃s crederet/sui exēpli rōnē Gabriel angelus declarat his uerbis. Quia nō erit ip̃ossibile apud deum oē uerbū. Hęc quid sibi uelint intelligere uolētes: quid sit uerbum primo oportet accipe: qđ strictim hic dabimus: qm̃ in sermōe de natiuitate saluatoris ñri copiosius hac de re dicere locus erit. Verbū hic ergo eē credamus nō uocis sonū: nō partē quandā grāmaticā orōnis dictā uel scriptā sed cogitationē in mēte signatā: quā in se ipsa repugnantia nō includit. Verbū inq̃ ē qcqd sine cōtraditiōe mēs cogitat. Si cogites nō eē deū: nullū uerbū cogitas: pugnat. n. eē aliqd: & nō eē deū. si cogitas p̃terita nō eē T
V

.VXX.

præterita: nullum uerbum cogitas: quoniam non præterisse & præterita esse inuicem
pugnant. Si cogitas hominem esse sine anima rationali/sine mente: nullum uer-
bum cogitas. Hæc. n. pugnat hominem esse/ & animam rationalem illum non habere:
cū sit anima pars & forma hominis/ & totum sine partibus esse rationi nequeat con-
sentire. Omnia igitur quæ cogitamus/ præter rationis repugnantiam uerbum habent in
nobis/ hanc ipsam. scilicet cogitationem in mente formatam. Impossibile est memi-
nerimus dici solere quod difficile factum est. Dicimus impossibile est me
tibi nunc pro credita pecunia satisfacere. Impossibile est podagra laboran-
tem plene sanari. Non sunt hæc impossibilia penitus/ ut nulla possint ef-
fici ratione: sed incommodum & durum est primum: alterum uero arduum & labor.
Sic intelligi uoluit Gabriel impossibile: ut sit sensus. Non erit impossi-
bile: non erit difficile apud deum/ diuinæ uirtuti omne uerbum omnem cogitatum ab ea
sine repugnantia efficere/ Etenim quia uirtus altissimi & omnia finita infinito com-
parata/ tantūdem distare necesse est (ut supra monstraui) omnia æque fa-
cilia esse deo factu nos conuenit confiteri. Sed non ut stulti intelligunt abso-
lute confiteri debemus. Impossibilia. n. quæ pugnantiam continent deus fa-
cere non possunt. Sed omnia quæ uerbum habent. id est quæ sine pugnantia mens cogitat/
deus efficere possunt. Non ergo minus est possibile o sancta Virgo ut deo iubente
sine uiro filium in utero concipias: quā alia mulier per uirum: quia possunt deus utrumque
si uelit. non est deo difficilius conceptum dare sterili/ quā fecundæ: uetula/ quā
ætate florenti. Aequè omnia possunt: quod tu per tuam sapientiam optime nosti. Acque
scie igitur rationi: uerbum in mente forma: firmiter crede deum qui me misit ad
te uelle id præstare quod per me tibi promisit: cuius rei gratia me ad te oratorem de-
stinauit. In hanc sententiam paucis uerbis angelus porauit: qui a principio di-
cere inceperat Aue &c.

De sapientissima & modestissima Virginis responsione.
Ecce ancilla domini fiat mihi secundum uerbum tuum. Restat audire
Virginis responsionem: quæ certe eo est mirabilior quo uerbis breui-
or: sententiis copiosior: fructu suauior. Discite autem omnia matronæ:
discite uirgines non esse loquaces: breuiter respondere: humiliter & ad integrum
propositis satisfacere: audite Mariam & diligenter attendite quæ paucis: & quæ mo-
destis uerbis satisfaciatur oratori. Ecce ancilla domini. Scio o Gabriel omnem crea-
turam plus esse oportere deo subditam quā domino seruam. Scio dei uirtutem æque omnia
posse quæ uelit: & quæ simul in re creata stare possint illam posse simul effice-
re. Aequè. n. omnium dominus est: omniaque illi æque sunt subdita æque indelebili:
æque immutabili seruitute. Quia non iure belli. id est hominum feritate:
aut perfidia quibus bella geruntur nec præter nec contra institutum na-
turæ hæc seruitus constat: sed indissolubili lege naturæ: quam non belli
ca tem-

ca tempestas superinduxit: sed tranquillitas pacis impermutabilis solida
 uit: cui inuiolabili legi & inuitabili quo fuerit creatura p̄stator: obsequē
 tiorē eē necesse ē. Memini & me o Gabriel dei mei creaturā ab eo mente
 rōneq; donatā: si quas ille gr̄as supinduxit recēdere uelī: dies me deficiet.
 Pro eis me teneri arētius & feruentius obedire debēr libens p̄fiteor: & cō
 stātissime uolo o Gabriel quia dixisti Aue: & me regia salutatione dignā
 existimasti: fortasse pro tua modestia bñfeceris: sed mea sententia ancilla
 sum: non regina. Ecce ancilla pr̄ptissima omni optimo iure ancilla do
 mini qui te misit. Q uia dixisti gratia plena. Ante tuam salutationē & le
 gationis expositionem noueram me plus gratiæ affecutam q̄ sperare de
 buerim uel optare. Nunc uero oratiōe tua plus mihi tribui cognosco q̄
 capere sufficiat cœlum & terra. His igitur quoniam uiribus meis satis eē
 nequeo: mentis promptitudine: & seruiendi desiderio dei uoluntati me
 totam dedo. Fiat mihi: non facere cōfido tam grandia: fiat in me dei be
 neplacitum. Q uia uero dixisti: Dñs tecum: & pro sua clementia ille (ut
 dixisti) mecū modo incomprehensibili eē dignat̄: essem profecto inex
 cusabilis nisi domino tam ḡtioso parerem. Absentia nāq; principis: aut
 præsētia non cognita negligentiam obsequii potest in subdito excusa
 bilem reddere: nunc autem mihi dominus præsens est & mecum est: id
 uero ego ignorare non possum a te nuncio tali ac tanto de his sufficien
 ter edocta. Q uia dixisti: bñdicta tu in mulieribus. Non ego me ceteris
 præfero foeminis ad imperium: sed pro omnibus hominibus exhibeo
 ancillam ad obsequium: quibus ut prosim: Fiat mihi secundum uerbū
 tuum. Hæc tua legatio mihi & uniuerso humano generi salutaris: qua
 tenus omnes homines tuæ annunciationis & mei consensus: mei conce
 ptus: & partus beneficio: secum inuicem: cum angelis sanctis: cū domi
 no deo nostro: pacem hic acquirant per gratiam: & functi uita mortali:
 felices perfruantur æterna.

Amen.

G

A

B

DE NATIVITATE DOMINI IESV SERMO
CORDA SECVNDA.

VIDIMVS GLORIAM EIVS: GLORIAM QVA
si unigeniti: a patre plenum gratia & ueritate. Ioan. pri
mo. Gloriā & foelicitatem nostrā: gloriam sanctorum
angelorū: gloriam dei patris omnipotentis filii & spūs
sancti: quam Gabrielis ministerio: & sanctissimæ uirgi
nis consensu: secretis in penetralibus inchoatam supe
riori sermone monstrauiamus: deus ipse cūctis gentibus hodie palam fe
cit. Qm̄ unigenitum suū spūs s̄cti uirtute in sanctissimæ uirginis ute
ro hominem factum: auctum / & nouem mensium tempore maturatū /
inde quasi de suo thalamo sponsum eduxit: & in forma hominis infan
tulum p̄sepis angustia circūclausum pastoribus per angelos / magis per
stellam demonstraui. Fuerat sup̄ omnia quæ dicere uel cogitare hoīes
possunt excellentissimū hominibus priuilegium / deum hoīem] fieri: &
in utero uirginis salua utriusq; naturæ ueritate utrūq; cōtineri. Sed hoc
ipsum quoniam in occulto erat / grām tantam aut gloriam ad nos perti
nere non poteramus agnoscere: nisi de matris utero nascens deus simul
& homo: cum hominibus in terra uersaretur ut homo. Est igitur opere
precium post annūciationis. i. saluatoris nostri cōceptus celebrata gau
dia natiuitatis eius gloriam recensere. Qm̄ ut annunciationis mysteri
um nostræ salutis origo / primumq; principium est / quandoquidem ui
tæ & operum dñi nostri Iesu Christi hic fundamenta sunt iacta / ita nati
uitas quam colimus / hæc ipsa nos facit intueri. Hoc est quod Ioannes
euangelista pro nostri sermonis argumento proponit. Vidimus gloriā
eius: gloriā quasi unigeniti: a p̄re plenum gratia / & ueritate. Quæ sen
tentia qm̄ bipartita est: bipartitam orōnem de gloria natiuitatis domi
ni nostri Iesu Christi nos habere persuadet: quæ sit: & unde sit in mediū
adducendo. Quæ sit huius natiuitatis gloria euāgelista n̄r pro æternæ
geniturae ratione altissime scripsit dicēs. In principio erat uerbum / quo
usq; dicit. In mundo erat. Inde generationem temporaneā prosecutus
est / usq; dum dicit. Verbum caro factum est. Concludit tandē de utraq;
dicens. Vidimus gloriam eius: gloriam quasi unigeniti. A quo uero sit:
& per quæ fiat paucis postea absoluit / a patre dicens / plenum gratia &
ueritate. Gratia secundū hoīem. Veritate secundū deum: hic qui natus
est hodie plenus totus a patre luminū: gloriā suā per hæc duo: gratiā. s.
& ueritatē: ubiq; gentiū celeberrimā: & sup̄ oīa fulgentissimā cōprobat.

T

X

V
Nec iam sigillatim a Ioāne discamus magistrorū optimo: qppe
qui ab ipsa sapientia dei: domino Iesu edoctus est omnem intel-
ligentiam ueritatis. Dic/o/ euangelista ꝑceteris deo charissime:
dic sapientiæ radiis illuminatissime: dic de sacro dominici pectoris fon-
te fluentis euangelii/ quæ letificant ciuitatem dei faciate plenissime: dic
queso: doce nos supplico: quæ sit hæc gloria quā uīdimus. Sumus enim
tenebræ: & tantam lucem non comprehendimus. Tu Ioannes missus a
deo: ut testimoniū perhibeas ueritati: qui licet lux non sis/ tamē lucis tes-
tis es/ & certissimus index: indica nobis quæ sit hæc gloria. Res est altis-
sima o filioli: quam nisi fides credat: sermo non explicat. Timens ac tre-
mens ad tantam lucem indicandā uobis accedo: ne forte fulgor eius op-
primat nos. Scrutator quippe maiestatis opprimetur a gloria: si pro rei
dignitate loqui uoluerō/ ego deficiam: uos certe aut nihil penitus acci-
pietis: aut capientes aliquid dirumpemini. Totus etenim mūdus tantæ
ueritatis gratiæue scintillam capere non potest. Si minus aliquid dicere
aggrediar/ iniuriam faciam tantæ maiestati: sed quoniam ad hoc missus
sum (Nam fuit homo missus a deo: cui nomen erat Ioānes: hic uenit in
testimonium: ut testimonium perhiberet de lumīe) Pro tenuitate mea
quo me fungi efflagitatis fungar officio. Imprimis tamen de me ipso te-
stimonium meum attendite. Non erat ille lux/ sed ut testimonium phi-
beret de lumine. Aperte hoc loco Ioānes se lucem esse negat: lucis uero
non ut magistrum/ sed quasi testem se indicem profitetur: illamq; cum
timore ac tremore nobis manifestare promittit hac lege: ut si quid lumi-
nis pceperimus: non a Ioanne nos id habere existimemus: sed ab eo qui
est lux uera: quæ illuminat oēm hoīem uenientem in hunc mundum.

X
Scio multos de Ioanne baptista exponere hoc qd' dicit euangeli-
sta. Fuit homo missus a deo. Quam sniam pro doctorum au-
thoritate & sapientia/ qui illam tradiderunt/ suscipiendam & re-
tinendam existimo: & ego colo: ita tamen ut mihi liceat (quoniā domi-
nus ꝑstare dignatur) euangelistam de seipso decētissime locutum intel-
ligi posse. Vltimus hic omnium euangelistarum scripsit euangelium ro-
gatus ab Asiæ episcopis. Neq; uero horum gratia tantum/ sed cum uide-
ret Corinthii & Hebionis zizaniis malorum heresum domini Sabaoth
triticeam messem contaminari/ illis asserentibus dominum Iesum Chri-
stum nō uerum deum: non uerum hominē: sed phantasticum aliquid
extitisse/ ad homines tamen in melius reformādos de cœlo missum/ ze-
lo fidei feruidus/ & nihilominus suis uiribus nō confisus indito a chai-
cis ecclesiis ieiunio/ & episcopis ꝑsbyteris & populo simul instanter orā-
tibus

ribus: ut illi largiretur dominus scribere euangelicam ueritatem/ unde
 Corinthii & Hebiōis mala dogmata extirpari/ & in fasciculos mitti ad
 comburrendum ualerent/ scribere cœpit euangelium/ ubi post incōpre-
 hensibile principium. s. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud
 deum: & deus erat uerbū: hoc erat in principio apud deum: omnia per
 ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil: quod factum est in ipso
 uita erat: & uita erat lux hominū: & lux in tenebris lucet: & tenebræ eā
 non comprehenderunt. Quis tam impenetrabiles sapientiæ ueritates
 adduxit in lucem/ & cum adduxerit cum humilitate & modestia mani-
 festat dicens. Fuit homo missus a deo cui nomē erat Ioannes: qui. s. has
 tantas talesq; de prima ueritare sentētias scribere cœpit. Cur deinde scri-
 bat/ edixerit/ Venit enim in testimoniū/ qui testis est missus. Vt testimo-
 nium perhiberet de lumine ueritatis. Non erat ille Ioannes qui missus
 est lux: sed missus erat a luce: ut testimonium phiberet de lumīe. Qua-
 si dicat/ non ego illuminō: sed luminis testis & index accedo. Humilita-
 tis autem ac modestiæ gratia loquitur de se ipso/ quasi de tertia perso-
 na/ instar Moyſi penthateucon describētis/ ne iactanter de se scribere ui-
 deretur. Hunc ego sensum adducere non auderem: nisi idem Ioannes
 illum bis circa finem sui euangelii/ in principio epistolæ canonice: & in
 exordio apochalypsis aperte conscriberet. In euangelio nempe de quo
 narrare proponat ostendens/ ubi scripsit. Verbum caro factum est/ & ha-
 bitauit in nobis. Quia ratione hanc tantam nouitatem/ & inauditam
 ueritatem scribere: & eidem attestari audeat/ mox adiungit dicens. Vi-
 dimus gloriam eius: gloriam quasi unigeniti: a patre plenum gratia &
 ueritate. Testimonium de solo auditu non sufficere/ & testem de uisu/
 de propria pñtia/ deq; cōteste deponere ad faciendā fidē/ spū scō illumi-
 nāte Ioānes edoctus: eodem spiritu sancto ductus ad scribēdum: & atte-
 standum Christi diuinitatem dixit. Vidimus &c. Vbi si Ioannem bapti-
 stam solum testem adducere uoluisset/ cōcinnius erat dicere/ uidit/ Sed
 quia se testem: & Ioannem baptistam contestem: spiritu sancto iubente
 adducere proposuerat. Ideo dixit. Vidimus: uterq; .s. nostrum Ioannes
 baptista & ego. Quia igitur subsequenter dicat idem euangelista. Ioan-
 nes testimonium perhibet de ipso: & clamat dicēs. Hic erat quem dixi:
 & plura subnectat: scribat a Ioanne baptista de Christo p̄dicata: & Chri-
 sto exhibita non ideo negare oportet ipsum euangelistam se testem asse-
 rere. Quandoquidem per unicum testimonium Corinthii & Hebio-
 nis dogma peruersum confutari non poterat. Duorum autem de uisu:
 deq; scientia concors testimonium: insanam heresim detegere: & confu-

Y

tare sufficebat. Horum igitur non ignarus Ioannes: consulto dicit. Vidimus gloriam &c. Adhuc ne ambigi posset/Ioannem quasi testem ad scribendum Christi diuinitatem accessisse/statim post crucem/mortēq; saluatoris enarratam adiungit. Et qui uidit testimonium perhibuit/& ille scit quia uera dicit/ut & uos credatis. Narrata porro resurrectione domini Iesu/cum libro finem imponeret/quasi pro fide scriptorū suū nomen adiiciens scribit. Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his/& scripsit hæc. In principio quoq; epistolæ suæ: quæ inter canonicas numeratur/ne in asserenda euangelica doctrina testis officium recusare uideretur: ita scribit: Quod fuit ab initio: quod audiuius: & uidimus oculis nostris: quod prospeximus: & manus nostræ contractauerunt de uerbo uitæ: & uita manifestata est: & uidimus: & attestamus: & annunciamus uobis uitam æternam: quæ erat apud patrem & apparuit nobis. Cui sententiæ plane & apertissime concinit eiusdem Ioannis initium scribendæ apocalypsis: dicens. Apocalypsis Iesu Christi: quā dedit illi deus palam facere seruis suis: quæ oportet fieri cito: loquens per angelum suum seruo suo Ioāni: qui testimonium perhibuit uerbo dei: & testimonium Iesu Christi quæcunq; uidit. Cur nunc me pigeat interpretari de Ioanne euangelista illum locum. Fuit homo missus a deo: cū ipse Ioannes iuxta finem: & in fine euangelii: & in præfatione epistolæ canonicæ: & in exordio apocalypsis: hanc meam interpretationem tam aperte conscribat: ut qui me huius loci uerum interpretem negant: Ioānes ipse conuincat. Post hanc igitur meā ut uidebitur fortasse interpretationem: sed ut ueritas habet: Ioannis euangelistæ de se ipso narrationem: Quoniam idem Ioannes ad domini Iesu Christi diuinitatem reuertitur ostendendam dicens. In mundo erat: & mundus per ipsum factus est. Nos etiam ad id redeunt: unde orsus est Ioannes: huius natiuitatis quæ sit gloria ab eodem Ioanne discamus. Illum audite.

Noui & ueteris testamenti iniciorum concentus.

Z
i
In principio erat uerbum. Ante omnia uideamus quomodo testamentorum ueteris & noui: initia sibi respondeant. Dum uetus ordiretur: dixit Moyſes. In principio creauit deus cælum & terram. Dicit Ioānes dum nouum fundat. In principio erat uerbum. Moyſes. Terra erat inanis & uacua. Ioānes. Verbum erat apud deum: & deus erat uerbum. Moyſes. Tenebræ erant super faciem abyſſi. Ioannes. Quod factum est in ipso uita erat: & uita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet. Moyſes. Spiritus domini ferebatur super aquas. Ioānes. Et uerbum caro factum est. Vter istorum altiori orsus est tono? Vter solidiora

solidiora iecit fundamenta: Quoniam ex initiis (quod dici solet) sub
 sequentia facile dignoscuntur: & ex illa mosayca: testamentum uetus:
 carnalibus hominibus figura fuit/ & quasi umbra pertransiens/ non mi-
 rum si a mutabili creatura sumpsit exordium: & corporum digestiōem/
 dispositionem/ ordinem ante omnia demonstrat. Nouū uero testamen-
 tū quia fulgor est luminis spiritualis & sempiterni: spiritualibus quoq;
 traditum est uiris manens in æternum: a spiritualibus/ ab æternis/ & pe-
 nitus imutabilibus incipere debuit. Nemo hic miretur: si ab euangelio
 Ioannis nouum testamentum initium habere a me scriptum inuenerit.
 Scio ante Ioannem Matheum/ Marcum/ Lucamq; euangelium scrip-
 sisse: sed & ipsum Ioannem ante euangelii historiam prophetiam apoca-
 lypsis (inscrutabilium diuinorum secretorū pelagus & abyssum) scrip-
 sisse non me fugit: & nihilominus nouo testamento euangelium Ioan-
 nis initium dare dubitare non possumus: quando inde incipit euangeli-
 um ordiri/ unde fidei christianæ prima fundamēta sunt iacta. Tres euā-
 gelistæ priores. Matheus inq; Marcus & Lucas: a temporanea domini Ie-
 su Christi natiuitate historiam texunt/ Christum autem hominem fuisse:
 & Mariam matrem habuisse: nemo negat. Ipsum uero dei patris fili-
 um/ & uirtute spiritus sancti de matre in tempore gēitum & natum/ so-
 la fides prædicat christiana: & solidissimum hoc habet fundamentum:
 Super quo totius nostræ catholicæ religionis structura confurgit. Ioan-
 nes igitur qui ante omnia hoc ipsum fundamentum stabilire aggressus
 est: meritisime nouo testamento principium dedisse predicatur. Neq;
 uero iccirco noui testamenti pagina præpostere traditur: quoniam sapi-
 entissima mater nostra: sancta catholica ecclesia paruulis ab initio lac da-
 re iccirco constituit: quia solido cibo uesci nondum poterant. Quis. n.
 energuminus cathetizari cupiens: ad christianā fidem consequendam:
 quis inq; durus: impurus: rudis: gentiliū deliramentis imbutus: emo-
 liri: purgari: poliriq; desiderans moribus christianis: statim feratur. In
 principio erat uerbū: quod baptizati & exercitatissimi theologi tā multi
 simul omnes digerere nequiuerunt.

Sed redeamus unde discessimus/ & quid Ioannes/ quid Moyses
 præfantes dixerint discutiamus. Dixit Ioannes. In principio
 erat uerbum. Dixit Moyses. In principio creauit deus cælum
 & terram. Est ne utrinq; dictū idem in principio? Minime. Quinim-
 mo non minus hæc distant: q̃ finitum ab infinito sit remotum. Prin-
 cipium nanq; in quo erat uerbum omnium principiorum principium
 est: a nullo principiabile: omnium finium finis est: a nullo finibile. Est

in quo principium a quo omnia prodeunt : per quod fiunt omnia : & in quo manent omnia : ad quod omnia tendunt. Non sic Moyſi ſe habet principium. Eſt enim ut ſic dixerim principiatum : ab hoc ipſo principio de quo loquitur Ioannes : ut ſequentia manifeſtant. In principio creauit deus cœlum & terram. Quid ſibi uult hoc ? niſi q̃ omnium creatorum primum ſunt cœlum & terra ? Primum uero creatorum (quia creatum eſſe nemo dubitare poteſt niſi deſipiat) principium de quo Moyſes loquitur : creatum a principio per noſtrum euangeliftam deſcripto confiteri compellimur : quod ſi durationis alicuius initium aſſeueres Moyſen eſſe loquutum : quādo dixit. In principio creauit deus cœlum & terram / ut dixiſſe uoluerit / primo æuo incipiente. Vel in principio temporum deus creauit cœlum & terram : illud æuum conſtabit eſſe creatum / quia tunc primum incipere deſcribitur / cum deus creauit cœlum & terram / & quod cum creato incipit eſſe / creatum ſiue aliunde formatum eſſe neceſſe eſt. Audi nunc euangeliftam. In principio erat uerbum. Nullam creationem : nullam nouæ rei productionem intelligere potuiſti. Erat dicit : non fuit : non fuerat : non erit. Erat ſonare dicimus : quod nondum præterit : & præteritum tamen ſpectat : ita ut rei permanentiam cum reſpectu tamen ad prætereuntia euangelifta ſignificaret : appoſite ſcripſit erat. Sed quando erat / o euangelifta ? Semper. Quia erat in principio omnium. Non igitur aliquando aduenit : neq̃ profecto primo principio aliquid noui accedere poteſt : cuius nō eſt ſpectare futura : uel amiſſa conquirere. Erat in principio : quod non habet / fuit. quod caret / fuerat : quod erit recipere nequit. Erat ſemper in principio primo : quia inde excludi nunq̃ poteſt.

De Verbo.

Quid primum erat in hoc primo principio / o euangelifta ? Verbum. Memini me pollicitum ſuperiori ſermone plane mōſtraturum quid apud theologos : quid inq̃ in chriſtiana diſciplina uerbum ſignificare ſit ſolitum. Sed ſi uerbi huius de quo Ioannes loquitur rationem a me expectatis / fallimini omnes : non eſt meum dare uobis : non ego ſum tanti : nouit & poteſt id præſtare ſolum omnium primum principium : quod hoc uerbum plane nouit : & totum habet in ſe : & ſemper habet : & continet totum : & eſt ipſum uerbum. Declarabo pro uiribus quid ſit creatum uerbum : inde uerbi huius increati rationem (pro ut idem dederit) in medium afferam : neq̃ per ſubſtantia :
ſed per

sed per umbram. Quis enim increati uerbi splendorem ferat totum: ad quod concipiendum (ut superiori tractatu habitum est) sanctæ Mariæ uirgini/plenæ iam gratia/uirtutis altissimi umbra fuit necessaria. Multa & fere omnia animalia motum habentia habent uocem/si modo pulmone non careant: uerbum inter illa habet solus homo. Quid ita? Quoniam uerbum mente idest certa ratione formatur/& in mente sola recipitur. Bruta igitur quoniam dant sine mente sonum: sine uerbo esse notissimum est. Licet enim affectus suos uoces indicare uideantur: quia tamen non certa animi ratione/sed mera sensuum passione momentanea hoc faciunt/habere uerbum dici non debent. Remoue tu quod eorum urgebat affectum: remoue inquit quæ in illis irascibilem/aut concupiscibilem excitant appetitum: cessabunt reddere uoces. Non est igitur garritus auium: aut sibilus: non iumentorum mugitus: innhitus/aut balatus/non ferarum rugitus aut stridor: non quælibet uox bruta uerbi nuncia: sed passionis. Verbum autem a mente est: & manet in illa: per uocem uero eius in quo natum est/& per audiētis aurem quasi uehiculus transferetur. Vt alibi idest in mente audientis per ista esse incipiat: & ubi prius erat esse non desinat. Sola igitur uox hominum uerbi nuncia inter animantium uoces: solum os hominis ad uerbum manifestandum uehiculum est extremum. Ipsa tamen uox hominis uerbi nomen ideo sortita est/quia illud uehit. Est hic opere præcium intelligere (quoniam mentem uerbi parētem/& sedem diximus) eos qui mente magis excellunt: qui sensibus/& corporis motibus minus occupantur/meliora & altiora uerba in mente concipere/& parturi re: de ea parere:& ex ea emittere: quo fit ut qui homines minus passione feruntur/qui inquit minus aguntur sensibus/plus ualeant intellectu:& meliora uerba forment:cōfoueant/& eructent:altiora loquantur & saniora. Fit etiam ut animæ hominum exutæ corporibus/uel quæ corpora resumpserunt spiritualia idest legi spiritus libenter & sine murmure/sineque difficultate obtemperantia (quia ueritatē lucidius intuentur) meliora longe uerba habeant/que quæ sunt in corpore corruptibili: quod animam aggrauare experimento sentimus. Fit etiam ut sancti angeli: qui mole corporis nullatenus degrauantur: qui nullas animales sentiunt passionēs: qui sola ratione feruntur/uerbum semper habeant æque perfectum secundum se/nostro uerbo longe perfectius. In hoc enim ab angelis paulo minores facti sumus: quod uerbum eorum secundū substantiam semper est idem: licet pro rei mutatione quandoque uarietur in

D

E

illis. Nostrium autem suapte natura uariari contingit: & penitus tolli. At primum principium angelos & homines creans atq; conseruans/ quoniam est mens sine fine/ uerbum habet penitus immensum: unicū semper: & penitus inuariabile: nullam additionem accipere potens/ quoniam est immensum: & immensi est augeri minuiue non posse. Pugnant enim imensum esse & crescere: neq; minus pugnant inter se augeri non posse: & posse minui. Triplex igitur uerbum esse iam constat. Humanum/ Angelicum/ & Diuinum: his cōmune est a mente procedere: rei præsantis similitudinem preferre: præsantem illam tenere: & per notitiam consequutam eiusdem rei esse præsantiam.

¶ De Verbo hominis.

Quid sit nunc humanum uerbum: quid angelicum: & quid diuinum non sit: sigillatim consideremus: ut intelligamus quantum fas est: quale sit: immo quale non sit uerbum: quod Ioanne docente erat in principio. Et in primis humanum uerbum quoniam est infimum/ nobisq; domesticum examinemus: ut deinceps ad angelicum ascendentibus: diuinum saltem de longinquo nobis aspicere liceat: & uidere quid non sit. Verbum humanum est præsantia spiritalis obiecti in mente hominis formata & per obiecti spirituales similitudinem/ mentisq; uigorem menti indita: unde obiectum discernitur a mente: & illi præsens manet secundum notitiam consequutā. Nemo putet ad metam logicæ disciplinæ esse hanc diffinitionem assignatam: ubi idem bis dicere diffiniendo non licet. Per quatuor tamē causarum genera: humanum uerbum esse circumloquutum existimemus. Videt infans inter multos homines patrem suum: quem tamen nō solum patrem appellat: sed & multos alios: quid ita? Quoniam mentis adhuc caret officio: ut beneficio paternæ præsantiæ utens/ mentisq; uigore/ patris similitudinem in mente compingat: qua similitudine adiutus/ cum uult patrem discernat ab aliis. Crescit hic infans: & iam rationis compos effectus/ non tantum lineamenta cōmunia paterni corporis/ sed propria & in primis paternæ faciei figuram examinat. Deinde incessum/ corporaturam/ uocemq; considerat. Ita quāuis patris faciem: nondum uideat: patrem tamen intrantem domum audita eius uoce dignoscit: neq; iam alios uiros patres: sed unum & unicum agnoscit &

meminit. Hunc si interrogas patre etiam longe remotissimo: quis tibi & qualis est pater? Respondebit sine mora. Iulianus mihi pater est: facie oblonga/rubicunda/barbata/statura procera/uoce clara/sermōe frequenti: totq; in unum cōgeret qualitates: ut alius iam intelligi nequeat illi pater esse: q̄ cuius similitudines in mente retinet adunatas. Hoc ego dico uerbum quod. s. puer de suo patre in mente sibi formauit. Formauit autem beneficio paternæ præsentia. Nisi. n. patrem uidisset: nunq̄ suæ menti eius similitudinem indidisset. Quod dixi de infante & puero: nunc de adultis experiamur. Vult Socrates discere musicam: examinat uoces: sonorum numeros inuestigat: comperit ex his nascētes armonias: mente signat: & iuxta illas de uocibus/& de sonis regulas format: ad quas modulatur uocem & sonum. Musicæ uerbum ita Socrates acquisiuit. Sic de qualibet disciplina liberali: sic de medicina: sic de qualibet arte mechanica licet experiri. Nunc datæ descriptionis partes p hæc ipsa exempla declaremus. Intellectum pueri de suo patre propriam notitiam acquirerentis. Intellectum item Socratis/musicas rationes uel artium quarumlibet metas & modos conquirere studentis: mentem uoco. Ita tamen q̄ sōlus intellectus mens non sit tota: sed idem cum uoluntate totam compleat. Volens enim & puer & adultus/studium apponit ad illa quæ discimus consequenda. Mens ergo cum nominatur: intellectum cum uoluntate cogitate. Patrem obiectum menti pueri concipiamus. Quoniam quasi obiiicitur/siue obuius fit mēti se exercenti ad cōquirendas proprietatum similitudines spirituales illius rei circa quam se exercet. Sic sonum uel uocem obiectum menti Socratis agnoscamus/dum musicæ studet. Sic corpus hominis: sic adminicula quibus conseruatur sanitatis tempore. Remedia etiam quibus iſtauratur lapsum: obiectum esse menti medicinam discere cupientis intelligamus. Sic reliqua circa quæ uersantur liberales disciplinæ: & quæ mechanicæ facultates uersant: mentium illas discantium aut exercentium se secundum illas obiecta esse persuasum sit. Similitudo porro horum obiectorum menti acquisita: & in illa retenta: unde mens iudicat de obiecto est profecto spiritualis idest non longa: non lata: non profunda: non ponderosa: hæc enim mentem quæ spiritus est subintrare non possunt. Quandoquidem susceptum opus sit suscipienti esse cōforme. Quare lapis non est in anima: sed spēs lapidis. Imago igitur quædā rei quæ corporeæ: carens lineis: carens pōdere: carēs colore: & illa omnia nihilomi-

H

I

K

nus (ut experimur) præferens: est quam: humanum uerbum diffiniēs:
 spiritualis similitudinis nomine nuncupauī. Hanc porro similitudinē
 duo menti imprimunt. Obiectum a quo similitudo illa deciditur: &
 mentis uigor: cuius uirtute recipitur & retinetur. Hinc nascitur in mē-
 te obiecti præsentia: dum mens prompta est: per retentam similitudinē
 quale sit obiectum: etiam si absit: palam facere: & dum aderit de illo iu-
 dicare. Hoc ultimum idest præsentia: ratio rei cognitæ: spiritualis
 similitudinis beneficio: conseruata in mente hominis: uerbum huma-
 num a theologis existimatur. Causa igitur per quam: secundum quam:
 siue formalis uerbi humani: est ipsa præsentia: ratio. Causa de qua
 siue materialis est species: siue spiritualis similitudo: ex qua fit ipsa præ-
 sentia. Causa efficiens: siue unde motus: mens est: & obiectum. Causa cuius
 gratia siue finalis est nosce obiectum: & sic habere præsens per notitiā:
 ut de illo quando uult iudicet: & circa illud operetur intelligendo atq;
 uolendo. Sed quia dum sumus in hoc sæculo nihil intelligimus per sui
 met substantiam: quando per sensus exteros: & phantasmata inde susce-
 pta interius conseruata: examinata: & quasi cribro excussa: tandem men-
 tis acie intelligere nos oportet: & uerba formare (ut sic dixerim) legiti-
 mum uerbum nostrum esse non potest. Licet enim in mēte quasi ma-
 tre legitima concipiatur: & ab illa formetur: tamen a rei substantia quæ
 ex parte legitimum est generans: non procedit: sed a substantiæ acciden-
 tibus præcreatur. Hic uenit qd si duo obiecta ualde similia: puta duo oua:
 aut duæ nuces: eiusdem coloris: magnitudinis: ponderis: & figuræ: mē-
 tibus nostris occurrant: uno nunc nobis ostenso: deinceps alio: postea si
 mul utroq; quod prius ostensum fuerit non satis plene iudicemus: sed
 unum sæpe pro alio accipiamus. Non enim eorum substantiæ (quæ le-
 gitimus parens notitiæ esse deberet) mens nostra se iungit: sed acciden-
 tibus sibi inuicem similibus: substantiæ uero penitus extraneis. Quare
 quæso si cuprum aut æs archimista: auri argentiue uestiuerit acciden-
 tibus: quod est cuprum aut æs: argentum aut aurum esse mens nostra cō-
 cipiet: Nisi quia ab adulterino progenitore: adulterinam & falsam iudi-
 cii sobolem (quod uerbum diximus) nasci necesse est. Ita uerbum no-
 strum: quod a rerum creatarum accidentibus: & a nostræ mentis acie
 hic formatur in nobis: falsum esse sæpe contingit: quod si fuerit ue-
 rum aliquñ: perfectū esse certe nunq̃ potest. Verbū uerū qd per fidei chri-
 stianæ disciplinam concipitur: longe perfectius est: & fallere nunq̃ pōt:
 quoniam eo parente procreatur: qui licet euidentiam minime præstet:
 quia

quia non uult/errorem tamen aut falsitatem uel deceptionem afferre non potest: quoniam ueritas est prima/atq; sincera/cui falsitatis macula appropinquare non potest. Adhuc uerbum hoc nostrum a mente quæ illud parturit/degener quandoq; fieri contingit: si parens fuerit flagitiis inquinata. Nanq; menti hominum: quod & uasis uinariis sæpe contingit. Vinū quātumlibet odoriferum & purum/uegeti tetro odore contaminatæ immissum/mox inficitur: & saporem bonæ naturæ cōmutat in tetrum. Sic lac cum bene nutrire sit solitum: in male disposito stomacho mox accessit: putrescit: & ī malos humores stomachi uicio cōmutatur/unde bonum nutrimentum fieri debuisset. Ita in mente mali hominis se res habet. Quāuis enim quæ peruersus uidet: quæ uerū audit bona sint/tamē in eo uertuntur in malum. Sic uidebit machinator scelerum duos colloquentes: qui reuera boni sunt uiri: & non nisi bona piaq; loquuntur: suspicatur tamen illos aliquid machinari. Quid ita? Quoniam & ille machinator est. Sic uidet luxuria sordidus uirū aliquem ac mulierem quantumlibet continentes/loco honesto/modesta facie/simul habere sermonem: mox cachinnatur: existimans illos talia uersare sermonibus: qualia ipse uersare mente solitus est. Videt iracundus zeloq; uindictæ perditus: quem sibi statuit inimicum forum aut ecclesiam adeuntem: mox manum capulo ensis apponit: quasi qui nihil minus cogitat q̄ cædes & uulnera illum querat ad necem. Compertum est latronem: uel de alio scelere sibi consciū: duos colloquētes procul aspicientem: & quid loquerentur penitus ignorantem: de se: de suo scelere credidisse illos simul habere sermonem: & ad negandum quæ dicerent accessisse. Ita dum hi aliud agunt: & hic aliquid rebus suis conducent: agere putauit: suo malo uerbo detexit crimen. Didicimus pueri. Cōscius ipse sibi de se putat omnia dici. Vt ergo cum Dauit dicere possumus. Eructauit cor meum uerbum bonum. Ante omnia bona: mente nobis est opus. Mens enim uerbo nostro plus est q̄ mē. Illa siqd agit ad foetum: cum illum maturauit a se dimittit. Mens agit ad similitudinem spiritualement de re formandam: similitudinem formatam suscipit: fouet: maturat: & continet maturatam. Quare bonam mentem habere studeamus: si ueritatem cupimus intelligere. Quoniam in maliuolam animam non intrabit sapientia: neq; manebit in corpore subdito peccatis. Bonam mentem nobis dabunt bonorum uirorum cōsortia: bonæ cōfabulatiōes: honestatis officinæ: honesta negocia. Ita nanq; bonæ menti bona iungētur obiecta: per quæ bonū semp eructabit uerbū. Et de humano uerbo dixerimus hætenus. Quod quia dū hic sumus

P

Q

V

R

S

ideft dum peregrinamur: futuram noſtræ manſionis ciuitatem inquire
tes angelorum uerbo multo minus perfectum eſt. Poſtea uero q̄ perue
nerimus in patriā illi fere per omnia aſſimilabitur/ut intelligamus qua
le noſtrum uerbum dum beati erimus in patria futurū ſit. Q uale mo
do ſit angelicum uerbum nos conſiderare delectet.

De Verbo angelorum.

T

Eſt certe bonorum angelorū uerbum: utroq; parēte legitimum.
Q uando non ſenſuum adminiculo: non auxilio phantaſma
tum: quæ de accidentibus hauriuntur: illi intelligunt/quando
ſine omni corporis organo: per itellectus acutiſſimam uirtutem rerum
ſubſtantias penetrant: & illas funditus intuentes: earum ultimas diffe
rentias plane nouerunt: unde iam falli non poſſunt accidentium fucis.
Mens iſuper eorum in bono firmata: nihil iam poteſt deprauare: quod
ſanum in ſe concēpit/atq; repoſuit. Hæc ut intelligamus: non erit for
taſſe ocioſum adducere quæ & quomodo ſancti angeli intelligant. In
telligunt enim aut creatorem: aut ſe ipſos: aut creaturas eis p̄ximas: aut
remotas ab illis. Nihil enim eſt amplius in uniuerſo mūdo quod que
at intelligi. Creatorem intelligunt/uel per ſpeciem illis concreatam/uel
per ipſammet dei ſubſtātiā eorum ſe itellectibus p̄ ſe ſe ſicuti eſt ma
niſeſtātem. Iam uos conſpicio flagrare deſiderio/ quod auditiſtis pleni
us intelligere. Iam uos interrogātes intus agnoſco quid ſit hæc ſpecies:
ad quid concreata ſit/ & quonammodo diuinā eſſentiam ſufficit præ
ſentare: cum hæc finita ſit: illa penitus infinita. Attendite diligentius
dum ueſtris his tam altis expectationibus ſatiſfacio. Creauit deus ab ini
tio omnes angelos/ ut illum ſuper omnia colerent: colere autem inco
gnitum quis poterit? Cognouerunt igitur ab initio ſuæ creationis om
nes angeli dominum deum creatorem ſuum: quem ab initio colere de
buerunt: non autem tunc eius eſſentiam mentis oculis aſpexerunt.
Non inquā diuina natura ſe illis ſine intermedio aperte monſtrauit:
hoc enim ſolis plene beatis mentibus tribuendum eſt: cum hæc ipſa
uiſio uel ſit beatitudo perfecta: uel beatitudinis pars maxima in illa
conſiſtat. Vtpote quæ primum ſaltem fundamentum ſit/ unde cul
men ſc̄licitatis aſſurgit. Angeli uero ab initio beatitudinis capaces qui
dem conditi ſunt non tamē beatitudine plena in ſua creatione donati.
Non. n. aliqui eorum miſeros ſe ipſos facere potuiſſent/ cū ſit beatitudo
ſtatus oīum bonorum aggregatiōe perfectus. Securitas uero: ſoliditas/

pmanentia

permanentia/& ut sic dixerim inamissibilitas: sit in bonorum possessione
 maximum condimentum. Constans est igitur tam bonos q̃ malos
 angelos deum ab initio cognouisse. Constans est etiam diuinam natu-
 ram/se illis penitus & sine medio tunc minime demonstrauisse. Cum ue-
 ro omnis notitia menti acquiratur aut per rem penitus ostēsam/aut per
 speciem rei. i. per similitudinem in mente perceptam: est consentaneum
 aliquam similitudinem diuinæ essentiae mentibus angelorum fuisse cō-
 creatam: quæ illis diuinam naturam ostenderet: non quidē penitus cla-
 re atq; distincte: sed quasi confuse & subobscurē: ut. s. deū esse cognosce-
 rent: qualis uero esset pro sua capacitate nondum plene discerneret. Ex-
 perimur hoc in mentibus nostris: quibus natura persuasum est esse de-
 um: qualis uero quantusue sit: quo magis cogitamus minus assequimur:
 minusq; explemur acquisita notitia. Quinimo intelligēdi desiderium
 quasi exuries cibo odorato nobis famelicis accrescit. Nō enim ille se no-
 bis ostendit aperte: sed per effectus admirabiles/ quos uidemus in mun-
 do imaginamur quasi per odorem mundi moderatorem quempiam/
 quem dicimus deum. Neq; tamen hic dixisse uoluerim angelos ab ini-
 tio non melius deum agnouisse q̃ nos. Illi enim sine formidinis ambi-
 guitate deum esse cognouerant: non solum creaturas quæ tunc fortas-
 se non erant. Neq; per aliquos discursus: quia & ipsi fallere solent: ut no-
 bis contingit/ nihil habentibus in creaturis: quod deum pprie & ad un-
 guem (ut sic dixerim) imitetur. Vis hæc melius intelligere? Imaginare
 in speculo certi hominis effigiem apparere: liceat oculo tuo illam effigi-
 em intueri: faciem cuius simulachrum representatur in speculo uidere
 non liceat. Alteri uero neq; faciem neq; imaginem liceat intueri: sed uo-
 ces aliquas: motus & lineamēta quædam percipere/ hominem quidem
 præferentia: sed incertū: ita ut ex his accidentibus autumet quispiā ho-
 minem astare: sed quis ille sit penitus ignoret. Adhuc melius/ ut hæc
 intelligas/ finge aliud speculum/ & hominem laruatū/ cuius larvæ si-
 mulachrum representetur in speculo: licebit (ni fallor) ex larvæ specie/
 figuraq; membrorum cognoscere quempiam hominem esse ppe/ quis
 uero ille sit iudicare non dabitur: quæ eius effigies: quis color: quæ figu-
 ra sit/ agnosci plene non poterit. Cōcreauit deus mentibus angelorū: ne
 scio quid simile sibi: per quod angeli oculus spūalis ab initio deum co-
 gnouit quasi in imagine uisa per speciem in speculo relucētem: ipsam
 uero diuinam substantiam nullus angelus plene uidit/ nisi postq̃ est cō-
 firmatus in gratia. Neq; enim deus angelis per se ipm oñdere uoluit: ni-
 si prius per obediētiam & amorē se eius aspectu dignos illi reddidissent.

X

Y

Tenet nempe usus ætatis nostræ: ut si qui potentes uiri mulieres in locis
semitis educatas: quas nunq̃ uiderunt despondere proponant: earum
imaginem non faciei tantum: sed corporis proceritatem: & uenustatem
ostendentem: per picturam uidere studeant. Sic & maritorum futuro-
rum: fœminæ imagines permittuntur aspicere: corā uero illos uidere uel
alloqui penitus prohibentur nisi inter illos fides matrimonii sit firma-
ta. Ita omnipotens deus spiritibus angelicis ut primum ab initio con-
diti sunt: imaginem suam in specie mōstrauit: quam quidem ueluti pi-
cturam eorum in mentibus concreauit: se ipsum uero facietenus distu-
lit monstrare: donec per obedientiam & charitatem: nexu quodam fide-
litatis illi se submitterent. Hanc ipsam creatoris speciem primi parentes
acciperant: sicut & angeli. Prius enim q̃ creaturas mente discernerent:
& ex illis creatorem agnoscerent: dominum deum qui illis p̃cepta mo-
nitaq; tradiderat agnouerant: quod non nisi per concreatam speciē po-
tuit euenire. Hanc dei agnitionem quam diximus ab imaginis eius spe-
cie: non a rei siue essentiæ quæ deus est: ostensione clara prouenire: om-
nes angeli boni pariter & mali acciperunt ab initio: hanc omnes reti-
nent: & semper habebunt: neq; propter peccatum mali angeli illā ami-
serunt: non inquā aliquando deum penitus ignorauerunt: Quoniam
nulla culpa fuisset tunc penitus ignotum non colere: & nunc penitus
ignotum odio habere non p̃nt. Habent igitur ab initio mali angeli in-
ditam speciem: per quam nunc illum timent: tremunt: & eius iussibus
obtemperare coguntur. Sed hæc ipsa species in illis obscurata est. Ne-
quitiam nempe eorum quasi laruam super induxit. Vnde fit q̃ dei bo-
nitatem in specie huiusmodi non aduertunt. Iustitiam uero tantum
cogitantes quasi puniendi rigorem oderunt semper. Hæc ipsa species
sine larua mentibus hominum si Adam non peccauisset: indita fuisset
clara atq; perfecta: qualem ab initio deus angelis & hominibus infun-
dere dignatus fuerat. Sed quia in Adam peccante obscurata est: non
penitus tamen amissa: omnes homines dum fiunt: illam obscuram
accipiunt. Non enim melius se habentem illam assequuntur: q̃ primi
parentes quando genuerunt potirentur eadem. Hinc est q̃ ut primum
usus rationis hominibus accedit: uiget in uniuersis religionis opinio:
& studium colendæ diuinitatis. Hinc etiam est q̃ hæc hactenus nulla inue-
ta est tam efferata barbaries apud quam colendi deum aliqua cura non
fuerit. Hæc ipsa species de qua loquimur: fortasse fuerit lumē illud qd̃
Dauid cantauit in psalmis. Signatū est super nos lumen uultus tui dñe.
Sed inter obscuratōē demonicarū mentiū & humanarū hoc interest:

q̃ illæ

q̄ illa illuminantis beneficentiam nō discernunt: & discernere amplius nō possint: larua iniquitatis & perfidia cui quasi callus obductus est: p̄ obstinationis duritiē prohibente. Isti uero discernunt/ quibus insuper obscuratumq; est non irrepabiliter: quoniam non per desperationis laruam: non per obicem obstinationis irreuocabilem: sed per fragilitatis & ambiguitatis obstaculum impediti sūt: quod fides purgat: spes fugat: charitas exterminat.

¶ Species intelligibilis finita quomodo infinitum possit ostēdere.

Quomodo hoc lumen: hæc species: hæc spiritalis similitudo finita cum sit: deum infinitum representare aut notū facere possit: nunc ostendere conuenit: qđ facile fuerit/ si meminerimus sculptores minimis lineis: uastorum animalū integra corpora designare: etiam latos fundos: montes altos: flumina tortuosa: maria uasta: omnem terræ faciem cosmographos una in membranula ante oculos ponere: non est representandi: ostendendi: aut notum faciendi ratio/ commensurationis lege uincita: non est inq̄ necessarium tantam esse figurā ostendentem: quantum est quod per illam ostēditur: similitudo in his requiritur/ non æqualitas: neq; similitudo ad hoc ipsum necessaria est: quæ per easdem cōsurgat qualitates: quoniam omnis pictura: omnisq; statuaria artis opificium redigeretur ad nihilum/ si quoniā statuæ uel picturæ non uiuunt: uiuentes homines præ se ferre non possent: si colores carnem: si lignum: si es: si lapis hominem designare: & cōmemorare non posset. Est inter signum & signatū conuenientia quædam: quantitate cōmensurante: qualitate adæquante non limitata: sed quadā (ut sic dicamus) correspondētia: quodāue concentu: plane contenta: quā si imitationem dixerō: quid melius dicam uere non habeo. Itaq; species illa quam diximus: tam etsi diuinæ maiestatis imēsitati comparata: minor sit pulice ad mensuram mundi/ habet nihilominus imitationis aliquid: & quasi uestigii unde dei naturam ostendere possit: neq; uero falsum aliquid uel falso ostēdit: quia deitatem totam: & infinitatem eius non præferat: & præferre non ualeat: sicut nō fallax est pictor dum per colores & figuras hominis lineamēta designat: & mores monstrare nō potest: non uires animi: non uocem: non sensum: non incessum. Satis iam constet angelos ante peccatum deum cognouisse per speciem creatam: nūc insuper per eandem speciem bonos illum agnoscere sine larua: malos obscure: & quasi per laruam. Secundum hanc agnitionem certum insuper sit deum utrisq; esse præsentem: & hanc præsentia ratio nem esse in angelis primum uerbum.

¶ De secundo angelorum uerbo.

Cognouerūt angeli fortasse etiam ante peccatum dominū deū creatorem suū per creaturas: hoc quale sit in iam adducto exemplo constabit. Si cogitabimus Socratem Platoni agnitum non per suā lineamenta faciei/non per effigiem uisam in speculo/uel picturam: sed p uocem: per incessum: p q̄ alia hominis habitum indicantia: hāc q̄ quis certi uiri formā nequeant demonstrare: hoīem tñ ostendunt. Veluti si hominis uestigia cernas in puluere: hominē preteriisse cognoscēs. Quis sit: aut quantus sit iudicare plene non poteris. Ita angeli cōelos/stellas: stellarum fulgores: motus horū certos: elementa metas seruantia: eorū tam multiplices: tamq̄ admirabiles mixturas considerātes/cognouerunt fortasse uirtutem aliquam/hāc omnia condidisse moderariq̄ continue. Quā uero sit: quanta/& qualis sit hāc uirtus plene inde assequi minime potuerunt. Hanc creatoris per cognitionem quam adduximus præsentiā/in sanctis angelis partam/aliud uerbū esse scitote. & ipsam pñtiam creaturarum obtentam: siue per cōcreatam spēm: siue per propriam rerum substantiam: uerbum de creaturis cognitis in mente angelorum esse non uos lateat.

¶ De Verbo angelorum perfectissimo.

Cubi factum est in cōlo plium magnum: ubi Michael & angeli eius uictoriam obtinuerunt/deo se per omnia submittentes: illū ut par est plus amantes q̄ semetipsos: non iam quasi p speciem formatam in speculo tñ: sed per se ipsum deus se illis ostēdit: & in hac ipsa foelicissima uisione omnes creaturarum ideas. i. similitudines essentiarum inspexerunt: quā omnia & nos in beata uisione contueri licebit/si strenue stantes in acie/quoniam militia est uita hominis super terram/pleni animo decertantes/hostem draconem fuderimus: & fugauerimus: ut in cōlo mentis nostræ locus eius amplius inueniri non possit. Hāc porro dei creaturarumq̄ pñtia per notitiā de illis acquisitā: mentibus angelicis in diuinæ essentiæ uisiōe aperta perfectissimum est uerbum quod habere possint: uel desiderare sufficiant. Cognoscūt præterea sancti angeli se ipsos per suāmet substantiam: se illis sine medio speciei alicuius ostendentem: quā suimet pñtia: sibi ipsis in semetipsis per noscendi rationes acquisita: uerbum est in mentibus eorum. **A** Habēt igitur sancti angeli de natura diuina triplex uerbum: quod secundum inchoandi rationem adducam. Per speciem cōcreatam. Per creaturas. Per diuinam essentiam se sine medio demonstrantem. Habent de se ipsis singuli & de creatura coniuncta. i. de angelis omnibus: ac de animabus hominum

hominum quæ rationis beneficio illis consortes existunt/triplex uerbū. Vnum per suāmet aliorum ue substantiam. Aliud per speciem concreatam. Tertium per diuinam essentiam in semetipsa illis hæc omnia demonstrantem. De creatura uero inferiori. i. ratione carēte/triplex etiam uerbum habere illos satis puto constare: primum per speciem cōcreatā: secundum per ipsarum rerum propriam substātiā: tertium in diuina essentia illis in se ipsa aperte omnes essentias rerum demonstrante. Duo primi modi in quolibet ordine bonis/ & malis angelis sunt communes. Tertio soli boni perfruunt. Si quæ de uerbi ratione hæcenus diximus: examinare diligenter uoluerimus puto constabit bonos angelos de quolibet re triplex uerbum habere: malos duplex: homines in hac uita unū tantum: in futura autem uita (si pie hinc decesserint) triplex cum angelis bonis ad gloriam/ si impie duplex cum malis ad ignominiam habituros fore. Excep̃tus sit dominus Iesus Christus in quo quoniam uerbū habitauit: illam tertiā notitiā omnium perfectissimā: quam theologi notitiā in uerbo nominauerunt/semper habuit etiā mortalis. Quia uero peccato fuit semper immunis/ concreatis speciebus carere non debet inditis Adæ: dum crearetur. Habuit ergo notitiā primā: bonis ac malis angelis cōmunem: quando per cōcreatas rerum species/ deum/ se/ & uniuerſas creaturarum naturas penitus intellexit. Rursus quia fuit homo sicut & nos/ nostro more de nobis & de creaturis notitiā experimento compertam acquisiuit. Existimo nunc satis apparere uerbū nostrum dum hic sumus/ omnium esse imperfectissimum. Quoniam primo quasi caremus: quod est certum. Tertium hic habere nō possumus: quod est perfectissimum & optimum uerbum. Mediū habemus: non a rei substantia: sed ab accidentibus: quæ sepe nos fallunt. Mali angeli falli ne possint. Bonos an contingat ignorare futura: dicemus si de sanctis angelis deus dederit nos habere sermonem.

Verbum dei quid non sit/ & quid de illo capere possimus.

P Er ea quæ de hominum & angelorum uerbo dicta sunt/ facile constabit inquirere uolentibus/ quid non sit dei uerbum. Non enim est sicut uerbum hoīs in hac uita. Quia non est a mente hominis imperfecta sensibus quasi ducibus indigua: quæ passionibus corporis: ut aliqua labe criminis a recto possit auerti. A mēte in obliquabili/ & quæ rei substantiā melius q̃ existat interius in seipsa intuet/ iā notum est dei uerbum sumere principium. Non etiam sicut angelorū uerbum nascitur uerbum dei. Licet enim mens angeli rei substantiā nudā attingat: & p̃ grām nequeat a recto discedere: tñ a mēte dei remotissime

C

D

E

c

distat. Quia hæc increata: illa creatura. Hæc per naturam propriam semper fuit: eritque perpetuo penitus recta & nulla unquam ratione permutabilis. Illa a deo habet per gratiam unde maneat in rectitudine stabilita. Hæc nulla uirtute creata/ nullo inquam obiecto a se seperato adiuuatur: ut uerbum formet: sed deus ipse/ sua mente se contuens: se nouit & omnia. Angelorum uero mentes licet suam substantiam contuentes se intelligant/ & per sibi concreatas similitudines spirituales rerum/ intelligant multa/ non tamen omnia. In mente item dei presentia dei/ substantia dei est: quæ secundum rem: aliud quam deus esse non potest. Quoniam quod factum est: in ipso uita erat: ut infra declarabimus. In mente angeli presentia rei intelligibilis substantia angeli esse non potest. Itaque uerbum dei a uerbo hominis & angeli multipliciter distat. Quoniam in deo unicum est: substantia est: infinita substantia est: semper manens: semper productum: produci nunquam incipiens: nunquam desinens. Verbum uero angelicum & humanum/ semper & de omnibus unum esse non potest: sed multa (ut sic dixerim) uerba angelos & homines habere necesse est. Pro rerum namque uarietate quæ eorum mente uersantur/ in illis multa & uaria opus est uerba uersari. Ita finitum & uariabile est hominum & angelorum uerbum: produci aliquando incipiens: aliquando desinens: ut de illo dicere liceat: nunc producitur: post hæc non producet: productum erit quod ante non fuerat. Quæ singula nephas est de uerbo cogitare diuino. Sed quid ita? Quoniam deum semper intelligere se/ & simul omnia necesse est: & nullius extra se adminiculo hæc intelligere. Non enim rem per rei substantiam: sed per sui ipsius essentiam intelligit: atque naturam. Habet igitur semper se/ & omnia sibi presentia: non per aliquam speciem/ siue spiritualement similitudinem: sed per suam essentiam: quæ est spiritum omnium fons indeficiens/ omniumque similitudinum non similitudo: sed idempnititas & substantia tota/ eminentius quam intelligere quispiam possit continens omnes res. Quare si uerbum est presentia rei intelligibilis menti intelligenti: uerbum uero produci est presentiam hanc produci/ conueniens est dei uerbum semper produci: & semper esse productum. Quoniam mens dei quæ deus est: semper se deum & omnia quæ intelligi ulla tenus possunt per suam essentiam plenissime nouit.

¶ Verbum dei uere generari esseque filium dei. Incipit apparere dum dicimus mentem hominis uel angeli cum obiecto gignere uerbum/ improprie nos esse locutos. Neque si physice rationes non respuerimus/ gignere esse hoc profitebimur quod substantiam producere. **H** Verbum uero hominis/ & angeli substantia esse non potest: neuter ergo uerbum gignit. Ita uerbum hominis

bum hominis non est filius hominis: non est etiam uerbum angeli filius angeli/ quando filium & patrem substantiam esse: & secundum speciem unum esse conueniat. E contra quia uerbum dei substantia est: & nihil esse aliud q̄ dei substantia potest: quoniam est in deo/ ubi accidens eē non potest: estq; productum uirtute mentis: per intellectum tendētem naturaliter in obiectum/ Genitum dei uerbū propriissime dicimus/ qđ si adeo est genitum: filium esse dei/ uerbum dei negare non possumus. Idem esse dei uerbum/ & dei filium uos omnes iam existimo intelligere: quando uerbum a deo gignitur/ & eo qđ gignitur filius est: eo qđ præsens est rei cognitæ dicitur uerbum. Verbum insuper dei ab hominis & angeli uerbo remotissimum esse puto iam constare/ longeq; diuersum/ habet quidem commune cum eis qđ a mente progreditur: & ab obiecto: sed non ut accidens: non ut aliquando nasci incipiens: non ut aliquando finiens: sed ut semper manens: ut uere filius gignentis per omnia coæternus. Quale nunc uerbum/ o/ euangelista caro factum est? Quod erat in principio. Erat ne uerbum hominis? Minime. Quoniam neq; homo tunc erat: neq; mens tunc erat impura: quæ sensuum egeret beneficio. Erat ne uerbum angeli? Multo minus. Quia in eo principio angeli non erant. Erat uerbum principii omnipotentis: per omnia simile: per omnia æquale illi. Totum nāq; primum principium sibi met cognitū/ suam cognitionem se ipsum in omnibus & per oīa assimilantem: & adæquantem ab initio. Immo sine initio tenuit: semperq; tenebit/ sibiq; præsensem habuit & habebit.

De differentibus modis essendi uerbi dei.
Uerbum erat apud deum. Non dicimus uerbum hominis esse apud hominē: sed in homine: non apud angelum uerbum angeli: sed in angelo esse prædicamus. Hoc autem uerbum cuius nūc uidemus gloriam/ erat in principio. i. in deo: & apud deum. i. apud principium. Vis scire quomodo hæc se habeant/ audi. Deus erat uerbū. Erat igitur in deo uerbum per incompræhensibilem/ summāq; unitatē: & imptibilis naturæ omnimodā identitatē. Erat apud deū/ per genituræ ineffabilis rōnem/ per quam pntia (ut sic dixerim) essentia diuinæ cognitæ deo innascit̃ cognoscēti/ dū deus sibi ip̃i/ secundū naturā/ per intelligendi se operationem sibi fit præsens secundū intelligentiā. Quæ secūda pntia ratio/ q̄a est genita (ut paulo añ mōstrauimus) est aliqua rōne eēdi distincta. Verbū igit̃ secundū essentiā: deus erat: & in principio erat/ Secundū geniturā uero: & psonā genitam erat apud deū. Hoc erat in principio apud deum. Verbū hominis in homine nō est in prin-

cipio (ut docuimus) sed illi per tempus accedit: & pro tempore manet.
 Quod si angeli mox ut creati sunt uerbum habere ceperunt: nō tamē
 penitus in principio uerbū habere intelligi debent. Quoniam illos pri
 us accipere esse: q̄ operari conuenit: & est oportunū intelligendi ordinē
 ab essendi ratione non deuiare. Hoc autē dei uerbum ita in principio. i.
 in deo erat: & apud deū erat: ut nunq̄ deus fuerit sine uerbo: quia secun
 dum deitatem hi duo sunt omnino unum & penitus idem. Ne quis er
 go existimaret hanc identitatem secundum quā deus erat uerbum tolle
 re distinctionē: secundum quam uerbum erat apud deum. In hac quar
 ta propositione euangelista resumit utrunq; identitatē. s. quam attuli
 mus: & distinctionem dicens. Hoc. s. quod dixi deum esse uerbū: & uer
 bum esse apud deum: erat in principio. Quasi dicat. Nunq̄ in deo fuit
 sine distinctione identitas personarum: & nihilominus ipse diuinæ per
 sonæ secundū deitatem nunq̄ identitate perfectissima carere potuerūt.
 De numero & ordine dictionum a Ioāne in quatuor primis proposi
 tionibus sui euangelii positarum.

u No tantum uerbo grammaticæ orationis partes usus est haec
 nus euangelista dicēs. Erat. Tribus uero nominibus. Principio/
 Verbo/ & Deo. Vno p̄nomie. Hoc quatuor propōnes effecit:
 tres quarum antecedentes/ inter seipsas admirabiliter/ & incomprehen
 sibiliter circūduxit: per quartam uero tres aīcedētes cōplexus est: ubi ma
 gnum fratres charissimi altius p̄scrutantibus indicat sacramentū. Gram
 maticum uerbū neruus est & cōpago totius oratiōis. Vnū igitur & sem
 per idem in quatuor his orationibus grāmaticū uerbum/ unam & uni
 cam dei essentiam: eandem sibi penitus & in tribus personis nullatenus
 uariatam ostendit/ & ideo erat uerbū in principio. Erat & uerbum apud
 deum: & deus erat uerbū. Quod quarto loco dicitur. Hoc erat in prin
 cipio apud deum: collectio est omnium iam dictorum in unam propo
 sitionem. Sicut tres diuinæ personæ in una essentia colliguntur: & colli
 gātur. Est insuper uigilanter attendendum tres aīcedentes p̄positiones
 ex duobus singulas nominibus cōstare. Primam ex principio & uerbo.
 Alteram ex uerbo & deo. Tertiā ex deo & uerbo. Quartam ex principio
 & deo. Ita tres termini/ tres in deo p̄sonas manifestant. Principium pa
 trem ostēdit. Verbum filiū manifestat. Deus indicat sp̄m sanctū. Hoc
 uero quia de principio/ de uerbo/ deq; deo affirmari manifestū ē/ cū q̄li
 bet eorū hoc aliqd certissime sit/ diuinā essentiā importare uidet. Quā
 quālibet p̄sonam & simul oēs amplectitur: sicut & hoc de singulis p̄so
 nis/ & simul de oībus affirmatur. Cur pater potissimū principii nomine
 censeatur

cenſeatur/declaratum inuenies/ubi de ſpiritus ſancti miſſione tractabi-
 mus. Cur filius uerbū nominetur paulo ante monſtratum eſt. Cur dei
 nomine ſpiritus ſanctum deſignari itelligamus/cognoſcet qui tonum
 primæ & ultimæ decacordi huius noſtri corde attentis auribus accape-
 rit/qui inq̃ expoſitionē noſtram ſuper miſſus eſt:& orationē pro ſolēni
 tate pentecoſtes de ſpū ſancto conſcriptam legerit diligēter. Eſt & aliud N
 in ordine terminorū iſtorum contemplatione digniſſimū. Sicut.n.pater
 primus origine ē in trinitate ſanctiſſima/ita principii noīe primo ab euā-
 gelista nominatur. Et quia filius ſiue uerbum : patrē ſtatim origine ſe-
 quitur:ideo ſtatim poſt patrem nominatur uerbū:ſicq; prima propoſi-
 tiōe primæ originis ratio deſignatur. In principio erat uerbum. Si enim
 erat in principio nonne erat in origine ſua? Erat ergo uerbum in princi-
 pio:ſicut per opationem intellectus originatum in origināte reponitur.
 Q uando qui ſe intelligendo principiat:non extra ſe ſed in ſe ipſo prin-
 cipiat:& continet originatū. Rurſus quia filius ſpūm ſecundum origi-
 nem noſtro loquendi uſu añcedit:& ſpiritus ſancti emanatio a patre eſt
 per filium:ut tractatu de ſpiritu ſancto declaramus:Ideo in ſecūda pro-
 poſitione præmittitur filii perſona:ſubſequitur uero ſpiritus ſanctus cū
 dicitur. Verbū erat apud deum. Adhuc quia & filius & ſpūs ſāctus eodē
 originis loco:ſiue ſigno a prē procedunt. Vterq; .n. ſiue ſigillatim:ſiue ſi-
 mul collati fuerint ſecūdo originis ſigno dicunt a prē ꝓcedere. Pr in pri-
 mo ſigno conſtare putatur. Vtriq; nempe collatus pater æque eſt a ſe:&
 eorū uterq; filius inq̃ & ſpūs ſanctus æque ꝓcedit a patre:licet ratio ꝓ-
 cedendi non ſit penitus eadē & una. Iccirco in tertia ꝓpoſitione præpo-
 nitur ſpūs ſanctus uerbo:cum dicitur. Deus erat uerbū. Q uatenus itel-
 ligamus ſic ſpūm ſanctum eſſe poſterioſem origine filio:ut tñ patri cō-
 paratus poſſit ſine poſterioritatis ordine filio cōæquari. Q uia uero tres
 hæ perſonæ diuinæ:ſic origine diſtinctæ & ordinatæ ſunt : ut in natura
 atq; ſubſtantia ſimul exiſtant:& unū ſint penitus in ratiōe principii:ꝓ-
 quanto ad creaturas attinet producendas:ideo anteq̃ creaturæ a deo ꝓ-
 greſſum Ioannes referat:has tres perſonas unum oſtendit & unicum
 eſſe principium omnium rerum:dicens in quarta ꝓpoſitione. Hoc
 erat in principio apud deum. Q uid hoc o euangelista? Pronomina
 nempe demōſtrantia in oratione poſita:ſi nihil demonſtrāt ocioſa ſunt
 & uana. Scimus te ſapientiſſimum : iam apochalyſim ſcripſiſſe te con-
 ſtat:quo in opere plus continetur ſapientiæ : q̃ ſimul omnes homines
 capere poſſint. Q uid igitur/o euangelista demonſtras : iſto prono-
 mine hoc : cum dicis , Hoc erat in principio apud deum? Q uod

sibi uult hoc: quod dicis: Hoc erat: Intelligi credo uoluisti: q̄ hoc. s. uerbum erat in principio: ut primo dixisti. Et erat apud deum ut secundo prædicauiſti. Deus quoq; erat uerbum: ut tertio loco confirmaſti. Pro nomine inq̄ hoc ostendere uoluisti simul tres illas personas: patrem siue principium: uerbum siue filium/ deum siue spiritū sanctum unam esse substantiam: ideoq; noluiſti dicere/ hæc erant in principio apud deum/ ne tres fortasse substantias a se substantialiter sepatas deum dicere puta-ueris. Hoc igitur quod est patrem esse: siue esse principium: hoc quod est uerbum esse: siue esse filium: hoc quod est deum esse: siue esse spiritū sanctum/ erat in principio/ idem hoc/ eademq; omnino substantia. Si uero dum dicit euangelista/ hoc erat in principio. Esse in principio aduerbialiter sumitur/ non inchoationi primi temporis id assignemus/ sicut Moyses dum dixit. In principio creauit deus cœlum & terrā: supra omne tempus: supra omnem inchoationem succedentium rerū intellectus assurgat: & intelligat: ante omne tempus: ante omnem cuiuslibet creaturæ incoptionem. In æternitate incommutabili/ primum omnium effectuum/ totum hoc in se eē complexū/ esse principium: esse uerbum: & eē deum. Erat igitur hoc in principio apud deum: ita ut omnē penitus incoptionem excludat. Bene se habet. Iam constat una & quidem maxima huius natiuitatis gloria: quæ Corinthii & Hebionis stultitiam exterminat. Illi dicunt. Christus non est deus homo de Virgine natus. Ioannes dicit. Verbum caro factum est. Caro est homo. Verbum autē est deus: & hæc duo unū sunt in dño Iesu christo: quare Christus est deus homo.

¶ De Trinitatis omnipotentia.

Omnia per ipsum facta sunt. Vt mentem Corinthii & Hebionis Ioannes penitus eneruet: neue quis etiam credat euangelistam asserere dominum Iesum Christum esse gregalem deū: quales multos gentilitas coluit: Vulcanū igni/ Iouem cœlo præfecit. Vbi Iesum deū esse monstrauit: mox adiecit. Oīa per ipsum facta sunt. Oīa inuisibilia quæ sunt citra primum. Oīa etiam uisibilia per ipsum deū præm filiū & spiritum sanctum/ facta sunt. Non tamen ut a tribus principiis: sed ut ab uno maxime singulari omnium primo/ per se uno/ ac totius unitatis principio. Poterat dicere/ omnia per ipsos: quasi per plura principia facta sunt omnia. Sed quia unius naturæ uigore/ sapientiæ splendore/ unius bonitatis immensitate/ facta sunt oīa dixit. Per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. & pro idest hic accipiendum existimo. Hæc igitur propositio declarationis gratia/ ab euangelista super inducitur.

citur. Quia enim dixerat/Omnia per ipsum facta sunt. Ne causas secundas & penitus ociosas: & nihil agentes dixisse uideretur/adiecit. Et sine ipso factum est nihil. Si. n. ipse fecit & facit omnia/tota causarum secundarum series ociiabitur & torpebit. Non sic res se habet dicit euangelista. Hoc primum principium: quod causas secundas: materiam. s. formam: efficientem uirtutem/ & finientem/ per quatuor causarum genera distribuit/ sic cuncta quae condidit administrat/ ut tamen proprios ea motus agere: operationes ac opera producere sinat/ lubet inquam principium per quod facta sunt omnia: materiam suscipere dispositiones ab agentibus. Formam item ab agentibus immitti materiam: ut fiat compositum quod maneat: & operetur id ipsum cuius gratia factum est. Sed hae causae sic agunt: ut a deo: ut a uerbo: ut a principio agere illis inditum est/ Quare cooperando secundis causis primum principium singulis suo modo faciendi uim praestat: quod si se: si uigorem suum a creatis auferat causis: agere illae cessabunt. Et si iam factis a rebus separet uirtutem suam: protinus in non facta uoluentur. Quando ergo dixit euangelista. Omnia per ipsum facta sunt. Non sic intelligi uoluit: ut nil a secundis causis sit effectum: sed ut sine ipso praestante uigorem: factum sit a creaturis/ & fieri possit nihil. Primum igitur quod dixit euangelista. Omnia per ipsum facta sunt/ ad primam rerum creationem attinet: quae a solo deo: nulla illum coadiuuante materia prodit: nulla ui adminicula tribuente processit. Alterum. s. Et sine ipso factum est nihil: ad generationes: corruptiones: & alias quolibet creaturarum transmutationes est referendum: ut illas sine deo/ sine patre/ filio & spiritu sancto fieri non credamus. Ita per ipsum uerbum ab initio facta sunt omnia. Et post primam creationem rerum in operibus creaturarum: sine ipso factum est nihil. Est haec huius natiuitatis secunda gloria: Manicheorum confusionem ostendens: & aduersus illos ac de illis tropheum statuens. Non enim sunt duo prima principia: quando per unum deum qui est uerbum caro factum: facta sunt omnia.

Ratio idearum unde constat sine deo nihil posse fieri.

Quod factum est in ipso uita erat. Dixerat euangelista sine ipso factum esse nihil. Quod ut monstraret causas agentes non tollere sed confirmare mox addit. Quod factum est in uniuerso mundo: Materia: Forma: Agente: ac sine creato coeuntibus: antequam fieret in semetipso: uita erat in ipso primo principio: in ipso uerbo: per quod facta sunt omnia & sine quo factum est nihil. Lapides & reliqua motu carentia in semetipsis quae scilicet sua uirtute non transferri: non au-

geri neq; minui notum est/uitam non habēt equidē secundū uegetan-
di rationem: & uita nō sunt. Plantæ quæ uirescunt & decidunt uita nō
sunt:uitam tamen/sed maxime occiduam acciperunt. Animantia quæ
uegetant mouentur & sentiunt:quæ uitam habeant uegetabilibus præ-
stantiorē/uita non sunt. Homines quia uegetant in semetipsis a se mo-
uentur:& in se habent unde sentiunt & intelligunt uitam habent:quæ
illis hæc munera præstat melius q̄ brutis:sed uita non sunt. Firmamen-
tum & stellæ fixæ:planetæ & eorum orbēs(etiam si secundum academi-
cos)uitā habeant(ut idem academici putant)quæ certo semper nume-
ro pondere atq; mensura moueantur:uita non sunt. Angeli penitus in-
corporei(qui sola mente consistunt)uitā & ipsi habent unde sapiūt &
mouent:sed uita nō sunt. Vnde ergo hæc omnia uitam habere poterūt:
nisi ab eo qui uita erat:& in quo omnis uita erat semper: neq; unq̄ esse
incæpit uel incipere potuit. Igitur quod factum est: qualēcunq; uitam
habeat:ideo illam habet:quia accæpit a prima uita:ideo illā habet quo-
niam in ipso faciente omnia uita erat. Et nisi anteq̄ fieret quod futurū
erat:fuiſſet uita in faciente/uitam nunq̄ in seipſo fuiſſet adeptū. Quia
nemo aliquid præſtare poteſt quod non habet:nemo recipit a nō habē-
te. S Certe niſi architectus parietum/& totius ſtructuræ rationes haberet
in mente:domum bene diſtributā/suis partibus ſibi congruentem effi-
cere non poſſet:niſi citharedus numeros modosq; cōcentū mente tene-
ret per citharam concentus nullos penitus facere reſonare. Sic oēs opifi-
ces antea neceſſe eſt rationē.i.certā metā ſui opificii mente compinge-
re:de hinc illud exterius ſic efficere:ut præconcepſam ſimilitudinē imi-
tetur.Terra dū ſpōte uel cultoris ſtudio:olera/aristas/ſemētē/& plantas
parit:q̄s modos horū conficit:non terra quæ rōnis eſt expers:nō homo
qui colit:quoniam quales mente ſtatuit:uel quando & quomodo ſtatu-
it/gignere de ſe:uel in ſe filios nequit:longe minus quēadmodum illa
de terra naſcantur:& creſcant:meſſuras/& pondera/figuraſue adultō-
rum/pro arbitrio poterit moderari. Eſt aliquid cuius ſimilitudinē imi-
tentur:ut quem artifex facere cogitauit/ſic iſta conſurgant. Quātoma-
gis igitur animantia:coeloz orbēs:ſtellarum globos:animas hoīum:an-
gelorum naturas:quæ facta ſunt omnia/ab artifice fabricari oportuit:q̄
in ſua mente horum ſciuerit conuenientes agitare modos. Et ut præcō-
ceperat ordiri atq; contexere. Omnium igitur horum architectum quia
nobis euangelista monſtrauit/quando dixit. Oīa per ipſum facta ſunt:
& ſine ipſo factum eſt nihil. Q ualis ſit architecturæ huius ratio idē euā-
gelista manifeſtat cum addit/Quod factū eſt in ipſo uita erat. Quic-

quid enim in uniuerso mundo factū est haecenus aut fiet unq̃: suos modos/suas mensuras/suas essendi & operandi rōnes/anteq̃ fieret habebat in principio in uerbo/in deo.i.in p̃re filio & spū sancto. Hoc autē in ipso uita erat: idest uera & sincera essendi ratio erat: quando uiuere uiuentibus est esse. Exemplaria imaginationes similitudines siue species intelligibiles quas de suarum artium operibus habēt hoīes in mente uita nō sunt: sed artificibus accidentia. Acquiruntur enim: mutantur: amittuntur: neq; tamen iccirco artificiū uita mutatur uel amittitur. Crescunt saepe hāc dum in illis uita decrescit. Contingit enim nimia imaginatione deficere cogitantem: quod fieri nō posset/si species intelligibilis quæ nascitur in artificis mēte uita esset: uitā naturamq; auget: dum crescit aut perficitur: non fatigaret: sicut igne igni adiūcto crescit calor. Igitur creaturarum ideas.i.rationes & similitudines in deo ante sæcula existentes: ne crederemus esse accidentia: aut diuinā mentem quouis modo fatigātia/illas ipsas ideas: uitam esse dixit in ipso: non uita quæ illū uiuere faciat (uiuere enim se ipso) Sed qua cuncta uiuunt: prout ipse in quo erāt anteq̃ fierent ea uiuere constituit. Ita ergo: quod factum est secundum exteriorē siue mundanam existentiam: uita erat: secundum ideā in ipso primo omnium rerum opifice uerbo. Nonne aperte monstrauit euāgelista: quid sibi uellet quod iam dixerat. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Constat certe nullam rē sine idea.i. sine exemplari: secundum quod consistere debet posse consurgere. Omnium uero rerum anteq̃ fierēt: erant exemplaria in primo principio: in uerbo: in deo: ut ab euangelista paucis est scriptum dum dixit. Quod factum est in ipso uita erat. Quare ueritate uerius est: in quo uita erant omnia anteq̃ fierent: per ipsum omnia facta esse: & sine ipso factum est nihil. Posset adhuc hæ tres propositiones inuicem continuari: neq; prioribus tribus: ut prima significet deū esse omnium quæ fiunt: & facta sunt primum efficiens. Vim nanq; efficiēte sonare uidetur: hoc ipsum quod dicitur: oīa per ipsum facta sunt. Secunda deum omniū esse conseruatore præferat: quoniā non est minor uirtus conseruans q̃ efficiens: quando a casu aliquam uim habet agendi. Nihil nisi a pposito conseruat effectū. Sine ipso ergo factum est nihil. Sed in hoc sensu factum est: nō erit una dictio uerbum uel passiuū præteriti temporis sed duæ dictiones & ita sumuntur. Nihil factum est.i. nihil creatum: est.i. manet sine ipso. Quoniam per ea quæ iam diximus ipse conseruat omnia. Tertia propositio faciendi ac conseruandi rationem insinuet. Efficat enim & cōseruat oīa principium primum. Pater. s. filius & spiritus sanctus: quia trium horū

T

V

(ut sic dicam) essentia: fons est & origo uitæ totius: & omnibus uitam tribuit. Ipsa uiuunt uita tributa: quæ tamen dum tribuitur non sepatur a dante. Ita quod factum est: in ipso faciente uita erat.

Q^d gratia dei omnibus creaturis est necessaria sed maxime rōnalibus.

X **E**T uita erat lux hominū. Monstrat euangelista quomodo unico æternæ uoluntatis æterno actu omnia creat: & cōseruat idē deus de quo hætenus locutus est: & quem carnem factum audiemus. Lumē quæso per quod oculi pupilla uisibilium rerum recipit spēs: non ne a lumine solis ut a primo corporeorū luminum fonte prodire necesse est? Colores itē quos oculus uidet: nō ne a lumine eiusdem solis profecti sunt? Cū color nihil aliud sit q̄ luminis reuerberatio in superficie secundū mixturam quatuor primarū qualitatum præualentem in corpore. Dedit ergo lux solis oculo ut colorē uideat: colori ut uideat ab oculo. Offer oculo colorem cum luce solis/aut lampadis (quæ certe ab igne & ignis a sole lucem habere dignoscitur) mox oculus beneficio lucis adiutus/colorem uidet. Remoue solē: remoue lampadem: remoue lucem: frustra nititur oculus/uidere colorē. Ita oculus quī se ipso uidere possit/per lucem tamē solis uidet omnia: sine luce solis uidet nihil. Color quoq; suapte natura uisibilis est: sed lucis beneficio adiutus hoc habet: sine illo utrū color sit minime constabit. Dedit deus homini mētem: simul & angelo. Huic quia molem corporis non adiecit per intellectum & uoluntatem se mouere: & exercere ab initio dedit. Illi quia pōderosum corpus adiecerat: cuius sensibus mentis opera colligauit/membra illi partitus est: quæ singula corporis actibus/pro mētis imperio deferuiret. Sed neq; angelus intelligere aut uelle aliquid posset/nisi primi principii lux illi rei q; intellectæ splenderet. Non posset homo implere corporis ministeria a mente decreta/nisi eadem lux in hominis mente luceat. Primū mobile ab oriente in occidens natum est ferri: cum stellarū fixarum numero penitus nobis innumerabili. Angelus hoc ipsum rotare mira celeritate potens est. Accipit enim a primo principio sic mouendi uirtutem. Erraticæ stellæ cum suis septē orbibus/contra motum firmamenti ab occidente in oriens ire desiderāt: Sicut a p̄io principio eundi uirtutem acciperunt. Intelligentiæ quæ illas moderantur contra motū primæ speræ/pro suæ uirtutis uigore ipsas cient: & hanc quidē tardius: illam uelocius: prout mobilis globi ratio postulare dignoscitur. Sed nisi primæ causæ uigore suffulta sint hæc: neq; mouebunt angeli: neq; speræ mouebuntur. Omnia quæ infra lunam sunt/elementa inq; elementorumq; mixtura constantia: suas in se ipsis habēt uires: unde inuicē patiantur

tiantur/& agant: Si tamen primi principii uirtus:& uigor illos non defera-
 rat. Sine enim illo agerent nihil:nihil paterentur omnino. Instar ergo
 lucis res uisibiles ut uideri possint oculo ue uideant adiuuantis:pricipi-
 um primum omnibus creaturis:ut maneant & operentur accedit:quare
 sicut non est alia solis operatio lucere & illuminare:sed dum lucet illu-
 minat:dumq; illuminat lucet:Ita deus eadem penitus operatione qua
 creat:creata conseruat & moderatur:mutat ipso & eius operatione peni-
 tus immutata. Sicut dum oculus aut color uarie illustratur a lumine:lu-
 men ipsum uel eius illuminatio eadem perseuerat. Hæc quia de oculo
 & luce experti sunt homines:ideo sub metaphora lucis & illuminatorū
 hominum primum principium:uerbum deum dixit euangelista esse lu-
 cem hominum:ita tamen ut omnium creaturarum lucem conseruatricem:
 ac cooperatricem illum cognoscamus.

Apparet hic tertia huius natiuitatis gloria eorum heresim eliminans qui
 sine gratia dei homines putant fieri posse beatos.

Deus beneficentiam bruta non excludere neq; uita carere.

Et lux in tenebris lucet. Quia dixerat Ioannes. Et uita erat lux
 hominum. Ne dei lucē. i. uigorem & potestatem quispiam cre-
 deret solum super homines lucere pergit Ioannes ostendere ip-
 sam uitam quæ erat lux hominum:lucere etiam super omnes irrational-
 es creaturas. Vbi sciendum quanto lux spiritalis:mentis.s. uigor cor-
 poreæ luce præstantior est:tanto obscuriores tenebræ sunt iudicandæ crea-
 turæ ratione carentes:creaturis ratione pollētibus comparatæ:quia ma-
 iori lumine sunt priuatæ:q̃ corpora penitus opaca:comparata corpori-
 bus quibus est concessum solis & stellarū fulgore potiri. Vita ergo quæ
 erat lux hominum. Quoniā (ut docuimus) hominibus & super ho-
 mines lucet. i. super creaturas ratione donatas eodem euangelista docen-
 te lucet etiam in tenebris:lucet inq̃ super omnem irrationalem creatu-
 ram. Ita per has duas propositiones. Vita erat lux hominum:& lux in te-
 nebris lucet. Declarat Ioānes per uerbum ipsum quod erat in principio:
 omnia sic esse facta:ut sine ipso factum sit a causis secundis nihil. Decla-
 rat etiam quomodo facta omnia in ipso uita erat:quando ratio ideæ:&
 exemplar secundū q̃ omnia facta sunt:lux existens hominibus:lucēsq;
 in tenebris iumentorum & sensu carentium:In primo rerum principio
 uita est:& aliud q̃ uita esse non potest.

Gratiā gratum facientem omnibus hominibus a deo tribui.

Possent hæc duæ propositiones etiam aliter intelligi. Postq̃ enim
 euangelista declarauit gloriam incarnationis & natiuitatis quā

colimus: ostendendo incarnatum uerbum esse deum: quæ est maxima secundum substantiam gloria: declarauit etiam illum esse omnipotentem/ & in omnibus naturæ rebus sua dona partiri: quæ secundum operationem est amplissima gloria. Nunc eundem largitorē gratiæ gratum facientis ostendit: quæ est gloria non minor quàm secunda. Ita cum dicit. Vita erat lux hominum. Lux hoc loco gratiā gratū facientē significat/ & habitū charitatis: qui uere lux est/ decus & ornamentum animæ hominis/ & cuiuslibet creaturæ ratione fungentis. Hominum significat eos qui gratia bene utuntur: qui certe uere homines sunt: quoniam a rationis trinitate non recedunt. Tenebræ uero sunt peccatores: qui lumen gratiæ sibi collatæ agnoscere nolunt: ideo tenebræ nuncupati/ quia ignorat omnis malus/ & ignorantia tenebræ est obscurissime. Vita igitur quæ continet omnes ideas/ & secundum eas uiuēti uiuere præbet/ etiam est lux & fons luminis omnis gratiæ gratum deo facientis: per quam rationalis spiritus illustratur & honestatur. Est ergo lux hominū: non quia cæperit lux esse postquam homines esse cæperunt: sed erat lux ab initio & ante sæcula: tunc uero lucere in hominibus cœpit/ quando homines esse cœperunt. Et hæc ipsa lux etiam in tenebris. i. in malis hominibus lucet: quando omnibus illa bene uti uolentibus semper est præsto. Hac ratione de patris sui beneficentia dixit dominus Iesus Christus solem suū oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos: sed differēter. Quia super bonos ad clementiam & meriti augmentum. Super malos ad ultionem & inexcusabilitatem affectatæ nequitie hoc sapientissime facit semper.

¶ De Officio utriusque Ioannis.

Igitur homo missus a deo. Exemplo nunc comprobat uitam esse hominum lucem. i. gratiam bonorum hominum mentes illuminare paratam/ esse uerissime lucem: quando fuit missus a deo cui nomen erat Ioannes: ubi siue Baptistā: siue euangelistam intelligas: satis constat illum ad uitam uenisse inter homines/ ut gratiæ beneficio testimonium perhiberet ueritati. Bene igitur addit. Non erat ille lux: sed ut testimonium perhiberet de lumine/ se ipsum uel Ioannem Baptistā significans/ non esse gratiæ largitorem: sed utrunque ad illam promerendam directorem: gratiæ indicem & ostensorem ueritatis/ non auctorem/ ut omnes crederent per illum qui est lumen & lux uera: ut per auctorem omnis luminis omnisque ueritatis: per Ioannem autem siue Baptistā siue euangelistam crederent/ ut per præconem certum & fidum testem. Sed quid crederet/ o euangelista? Quia uerbum caro factum est: & habitauit in nobis: & uidimus gloriā eius: gloriā quasi unigeniti: a patre plenam gratiam & ueritatem.

De prima

De pura & prima luce.

Erat lux uera quæ illuminat oēm hominē uenientem in hunc mundum. Quis a tam alto orsus sit principio: uerbum carnē factum ostendere: & cur id egerit/digrediendo euangelista mōstrauit. Nunc rediens ad seriem narrationis inceptæ/dicit. Illa uita quā lucem hominum dixi: quæ lucet etiā in tenebris: quam tenebræ non cōprehenderunt: erat lux uera. i. lux per essentiam: nihil habens quod non sit lux. Lux inq̃ nō corporea: sed spiritalis & pura. Inter corpoream sane lucem & non corpoream/hoc interest: q̃ illa non est pura: non est sincera: non simplex. Est enim corporeæ substantiæ sociata: quæ de se lucere non potest: sed a spiritu necessario lucem expectat. Spiritus uero infiniti uigoris: in se ipso & per se ipsum omnia intelligens: totus in se ipso lux est: nihil habet q̃ ubiq̃ non splendeat. Erat ergo lux uera. i. lux per essentiam quæ habet a se ipsa suam ueritatem/& lucendi rationem necū de accipit: sed omnes ab illa ueritates lucem expectant. Vñ subdit. Quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Huius so-

D

E

IDei uerbum qui deus est mundo sub lunari quomodo continetur. In mundo erat & mundus per ipsum factus est. Pleriq̃ plusq̃ oportet sapere uolentes confirmauerunt/q̃ uerbum æterni patris mundi angustis contineri non potest: sicut neq̃ figuræ artis ratio ullo penitus uase concluditur. Aduersus hanc heresim dicit Ioannes. In mundo erat/illud. s. dei uerbum quod secundum generationem æternam/erat in principio apud deum: & erat deus per quem facta sunt omnia: & sine quo factum est nihil: qui erat lux uera: oēm hoīem illuminās uenientē in hunc mundum: secundum temporaneam generationem de qua nunc scribere incipio: In mundo erat. Non q̃ mundus diuinam eius maiestatem coangustaret: & clauderet: sed quia mundus continebat hominem cui uerbū in unitate personæ se copulauerat. Et mundus per ipsum factus est. Neq̃ tamen quia esset lux uera quæ illuminat omnem hominem ideo sol erat hic corporeus: aut solis anima: quam Academici posuerunt. Nam per ipsum uerbum quod erat in mū

F

do factus est mundus. Factus est ergo per ipsum sol: & solis Academico
rum anima. Et quia nihil est quod efficiat semetipsum: consentaneum
est uerbū non eē solē uel solis aīam. Et mūdus eū non cognouit. Sol hic
quem quidā heretici dñm Iesum Christū esse putauerunt notissimus est
omnibus creaturis. Talpæ penitus orbe oculis lucē eius fugiunt: quā pe
nitius ignotam euitare nō studerent. Dominū uero Iesum Christū mun
dus non cognouit. Nam nisi fidei lumen mētibus hoīum splēdeat: do
minum saluatore agnoscere nō poterūt. Lux ergo uera de qua locutus
sum: sol iste corporeus credi non debet: & eē non potest. Tantus est hu
ius lucis fulgor: tāta uiuacitas: tātus uigor: tāta maiestas: ut nulla creatu
ra illū possit ad plenū itueri. In illū nullus hominis oculus possit rectus
aspicere: uel eius splēdoris ferre scintillā: nisi grā dei quasi certo liquore
mentis oculus liniatur: & roboretur ad tantū splendorē sufferendū. Præ
stat lumen fidei bonæ uoluntatis hoibus ad uerbi incarnati gloriā agno
scendā: quod æstiuo & meridiano splendori solis oculo corporis suffe
rēdo præstat manus: aut galerus ad faciendā umbrā fronti suprapositus.
Eius nēpe bñficio uident oculi quæ nimia luce uidere nō possent. Sile
ant iā & obmutescant hereticorū insana dogmata asseuerātia hoīem nō
egere lumine fidei: non egere inq̃ doctrina diuinitus inspirata ad uerita
tes christianas agnoscēdas. Huius. n. natiuitatis quam colimus tanta est
gloria: q̃ mundus eū quē natum colimus nō cognouit: neq̃ cognosce
re potuit. Plane ergo stultos oñdit & temerarios qui naturæ bñficio: dei
secretissimū oīum archanorū mysterium posse indagare cōfidunt. Audi
ant Ioannē. Mundus eū non cognouit. Quod negatur toti: ptibus cō
cedi non debet. Nulla ergo creatura eum cognouit uirtute propria: sed
neq̃ cherubin intelligentiæ lumine excellentissima ac fulgētissima: neq̃
Seraphin amore charitatis flammea illum cognouerūt: nisi dei bñficen
tia in sua diuinitate monstrante naturam creatricē: creatæ naturæ in unī
tate personæ ineffabiliter adunatā. Tu aut heretice infœlix quis es? quā
tiue es? qui id posse intelligere cōfidis: quod mundus totus minime co
gnouit: & tota mūdi fabrica cogitare nesciret: & ferre nō posset: nisi dei
gratia illā ad hæc peculiarius adiuuaret. Profecto qđ tu tua uirtute po
tes intelligere: natura tota potest facere: nisi te ad itelligendū potio rem
natura fecerit: q̃ se esse uoluerit ad agendum. Resipisce igitur infœlix: &
quoniam confiteris uerbi incarnati mysterium naturæ uires excedere:
crede Ioanni: & confitere te tuæ mentis beneficio tantam ueritatem as
sequi non posse. Ita huius natiuitatis gloriam fueris ut potes assecutus.

Gratiam dei bonis & malis immissam nō æqualiter in illis opari.

In propria

IN propria uenit & sui eum non recaperunt. Vultis uidere quia tenebrae. i. peruersi homines peccatorum tenebris obsiti/eam lucem quae uita erat non comprehenderunt. In propria patria uenit. Totus quidem terrarum orbis domini dei est: quia illum creauit: moderatur: & regit: sed iudeorum terra/hic non immerito lucis & ueritatis patria ab euangelista dicta est: quia praeteris mundi prouinciis/eam dota- uerat deus lege: Patriarchis: Prophetis: templo in mundo celeberrimo: & sacrificiis gratiam figurantibus: ipsum praeterea uerbum/in Nazaret iudea ciuitate carnem assumpsit. Verbum igitur dei/lux uera quae illuminat oem hominem uenientem in hunc mundum in propria patria ab euangelista uenisse aptissime describitur: quia in iudea patria uenit. Potuisset euangelista dicere/in propriam: sed quia non tantum accessum: immo & pseuerantiam monstrare uolebat/in propria dixit: non in propriam: ut uenisse ac stetisse in iudeorum patria illum significaret: & sui compatriotae: sui consanguinei: eum qui erat lux uera: cui Ioanes uterque perhibet testimonium: non recaperunt per agnitionem & charitatem. Si enim cognouissent regem gloriae: nunquam illum crucifixissent. Sed quia morte turpissima per affectatam ignorantiam condemnauerunt eum: opere comprobatum est quod eum non recaperunt. In propria bona uenit. i. in copiam bonorum quibus ditauerat Sinagogam iuxta Esaiam uineam domini Sabaot: & sui: cultores Sinagogae eum non recaperunt: sed dixerunt: hic est haeres: uenite occidamus eum: & habebimus hereditatem eius. Lucet igitur lux gratiae super bonos & illos illuminat: quia capiunt illam & tenere nituntur. Super malos uero lucet quantum in se est: sed tenebrae eorum illam non accipiunt: ueluti si sol lippis oculis & semicacis luceat. Isti lucem non comprehendunt: sed fugiunt: Illi sequuntur & tenent.

¶ Saluatorem qui recaperunt & quomodo recaperunt.

¶ Votum autem recaperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri. **¶** Nunquam omnes sui eum recipere noluerunt. Absit: non est ita. Quia lux in tenebris lucet: & tenebrae eam non comprehendunt. Sui qui erant tenebrae illum non recaperunt. Alii uero ex suis qui erant homines (de illo inquam hominum numero: quibus hac nocte angeli cantauerunt. In terra pax hominibus bonae uoluntatis) eum recaperunt per fidem agnoscentes: per obsequium uenerantes. Recipit eum uirgo mater sanctissima: quae mox ut illum peperit: fouit sinu: panis inuoluit: lactauit: reclinauit: & adorauit. Recipit eum Ioseph: qui parienti uirgini: non ad auxilium: quia non opus erat: sed ad custodiam & honestatem: ante pauperis praeseptis ostiolum stetit: qui natum & reclinatum in praeseptio ado-

rauit. Recæperunt eum pastores qui uigilantes & custodientes uigilias noctis super gregem suum/se inuicem adhortabantur. Eamus usq; in Bethleem: & uideamus hoc uerbum quod factum est: quod fecit dominus: & ostendit nobis: & uenerunt/& inuenerunt Mariam & Ioseph: nō obstetrices: non anastasia ut quidam somniāt. Mariam & Ioseph tantum: & infantem positum in præsepio inuenerunt. Recapunt eum tres magi: qui de oriente uenerunt adorare dñm. Recæperūt eū sancti innocentes: qui eius natiuitatis præconiū/non loquendo/sed moriendo cōfessi sunt. Recapit eū Simeon senex in templo: quē ut in ulnis habuit/exhilaratus gaudio: gratias agens deo patri dixit. Nunc dimittis seruum tuum dñe &c. Recapit eum Anna prophetissa filia Famuelis: quæ illū agnoscens oblatum in templo: loquebatur de illo & expectabat redemptionem israel fieri per illum. Recapit eū Ioannes baptista qui ut illum aspexit ad se baptismatis gratia uenientem dixit. Ego a te debeo baptizari: & tu uenis ad me? Et post ieiunia solitudinis: cum iterū Iesum ad se uenientē uidisset: idem Ioannes dixit. Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mundi. Recæperunt eū duodecim apostoli: reliquiq; discipuli dicētes cum Petro. Ecce nos relinquimus oīa & secuti sumus te. Recapit eū Maria magdalena: quæ lachrimis lauit pedes eius: & capillis suis terxit: & unxit unguento preciosissimæ ac bñficientissimæ charitatis. Recapit eū latro in cruce: dum dixit. Memento mei dñe dū ueneris in regnum tuū. His aut omnibus: & quotquot aliis qui per apostolorū prædicationem: per martyrum patientiā: per confessorum doctrinam: per sanctimoniā anachoritarū & uirginū: postea eum fide: spe: & charitate intra sui cordis hospiciū recæperunt: dedit eis potestatem filios dei fieri. Recipere iterū accipere est: ut in sermone de domini resurrectione aperte monstremus. Accæperat Adam a creatore deo originalem iustitiā: cum qua quod dei filius: caro statuto tēpore futurus plane cognouerat: nō ad redimendos homines: sed glorificādos: sicut in oratione præcedēte: & amplius de domini Iesu passione declaratum est. Hanc ipsam uerbi agnitionē: & sanctæ trinitatis notitiā nos omnes tūc accæpamus in illo: quādo si nō peccasset filios originali præditos iustitia genuisset. Sed quia peccauit & iustitiam amisit: nos illā eius culpa perdidimus. Cognitionem igitur inditam nobis cum illa iustitia: pditam per culpā: recæperunt per gratiam filii dei: hi q dei munere nō abusi crediderūt ī noīe eius uerbi: qd erat in principio apud deum: & in fine temporum caro factū est. Dedit talibus potestatem filios dei fieri. Dic o euangelista: dic uno uerbo: qui recæperūt eum: dic qbus dedit potestatem filios dei fieri? His qui credunt in nomine eius

mine eius. Non dixit his qui credunt nomini eius: aut qui credunt nomen eius: sed in nomine eius. Credere enim nomen eius est credere illū id nomen esse sortitum. Credere nomini eius est credere hanc uel illam uirtutem illi nomini inditam esse. Credere in noīe eius est simul utrūq; colere. Non sufficit credere Christum sic esse nominatum: non sufficit credere sermonibus Christi: sed creditum oportet colere: & eius seruare doctrinā. Sed quod est nomen eius? A Luca iam audiamus. Vocabis nomen eius Iesum. Audiemus & a Matheo cum circumcisionis festa celebrabimus. Vocatum est nomen eius Iesus. Iesus autē (ut de circumcisiōe & passione tractantes ostendimus) saluatore sonat. Credere ergo in nomine eius: est illum credere saluatorem mundi & pro saluatore colere ac monitis acquiescere: praecepta suscipere: legem seruare. Talibus dedit potestatem filios dei fieri. Quomodo autem hoc dederit mox declarat.

De spiritali hominum regeneratione.

Qui nō ex sanguinibus neq; ex uoluptate carnis: neq; ex uoluntate uiri: sed ex deo nati sunt. Ex semine maris & foeminae notū est hoīes nasci: dum quod prius semē fuerat: septem primis horis coagulat & quasi cucullus serico mēbrane fere inceptibilis folliculo sepitur: septimo die uertit in sanguinē: tenuissimaq; eadē mēbrana simili oui intimae cartilagini per id tēpus effecta p nouē dies in uisceribus mris fulcitur: accedēte post hāc duodecim dierum tpe coagulat in carnē: unde paulatim calore matris & alimēto fouēte foetum mēbra digeruntur: qua in re mres qdem guescere & intumescere cū dolore testantur. n. mirum in modū suo dolore pgnantes: eaq; porro uiri licet dolore & uoluptate nō sic afficiant: uolūt tñ quā de se cōceperūt mulieres sic se hēre: & illas pro uiribus in foetus maturatiōe substētant. Sic natura iubente secūdū quā nūc nobis est sermo: nascunt hoīes ex sanguinibus pris ac mris. Nascunt inq; ex uoluptate mrae carnis: & ex uolūtate uiri. Nō sic dedit uerbū qd uenit ī ppria his q eū recepunt filios dei fieri: sed ex deo. i. spūs sancti grā q in hoc euāgelio deus noiatur nati sunt. Est nāq; spūs sanctus: amor: charitas: bñficētia: ita p grām gtu facientē oīum munez a deo hoībus tribuēdoz basim ac fundamētū. Ex deo nati sūt. Dixerat. Dedit eis ptatē filios dei fieri. ne crederemus hāc ptatē eē ab actu sepatā: sic dū sedemus nob ē currēdi ptās: neq; tñ currim. dixit. Ex deo nati sūt nāq; sine tps iteruallo hac ī re ubi accessit posse aduēit eē. sed hoc eē dū hic uiuimus nō ē plenū. sumus. n. filii p grām: pegrinamur tñ a gloria. Quotquot g recepūt eū iā ex deo nati sūt p grām fidei. nisi. n. accessisset

gratia/per fidem illum accipere nequiuissent. Habent praterea potestatem/habilitatem/facultatem/fieri filii dei per gloriam: quam dum hinc morte discedimus/Christus resurgens a mortuis nobis præstat.

De formatione Iesu in utero Virginis.

Et uerbum caro factum est. Nō quidem ex sanguinibus: sed ex puro sanguine sanctæ Mariæ Virginis. Neq; ex uoluptate carnis: quia dum Virgo mater fieret: mēte quidē delectata est: sed uoluptate carnis nullatenus laesa. Non. n. pēnptis succedentes moras in mēbris eius facta est ætatis ardore medullarū ue uigore. alteratio: aut humorū latio: uel supfluitatis alicuius purgatio: uñ uoluptas accedit concipienti. Sed ut primū illa cōsensit/cū primū inq̄ liber assensus in momento in ictu oculi fuit in sanctæ Virginis mente formatus/deus q̄ scrutator est cordiū statim hoīs & dei mērem illā effecit: & hæc subito in illa cōpleuit. Tm uirginei & qdē purissimi sanguinis q̄tū ad hoīs generationē sufficere possit trāslatū est/coagulātū/tenui mēbranula uestitū/formatū in masculū: cui simul cōcessum est uegetare/sentire/& hoīem eē. i. aīam itellectiua corpus iformātē hñe/dūq; illa corpori iūcta est/uerbi psona quæ in principio erat apud deū: & deus erat/se sociauit utriq;. Ita uerbū caro factū est. i. carni inseparabiliter sociatū: nō mutātū in carnē: nō trāslatū in hoīem: sed carni unitū. i. homini: quatenus qui natus est hodie de sancta Virgine: nō eēt tm homo: non tm deus: sed hō deus. Dei igit̄ filius: uirginis quoq; Mariæ uere filius iō est qā hoīs corpori de purissimo Virginis sanguine in eius integerrimo utero formato: dū anima rationalis aduenit/uenit cum illa diuinitas in uerbi persona. Quare eodem tempore homo simul ac deus incoepit esse in utero Virginis: non ante secundū tempus homo. q̄ deus: nō ante deus q̄ homo in eo fuit utero: sed simul uterq;. Sic igitur qui natus ē: deus & homo est: quādo id nasci. fuit cōsentaneum: quod fuerat ante conceptum.

Solutio difficultatum Iesu conceptioni & natiuitati obstantium.

Ubi nūc sunt qui dicūt creaturā nullo mō posse fieri creatorē: & ideo Virgine filiū nō potuisse incipere esse deū. Accedant & audiant euāgelistā. Verbū caro factū est. Non factum est de nouo uerbū: nō factus est nouus deus: sed est carni noui & inusitati hoīs noui ter & inusitate associata natura diuina in uerbi psona. Qñ in utero Virginis/nouo mō concepto hoīs corpusculo/simul cum anima hominis se uerbi persona sociauit: ut ex illa nasceretur homo simul & deus. Poterat dicere euangelista: uerbum homo factum est: & fortasse significantius locutus fuisse uideretur: sed scribendi proposito non satisfactum iri existimauit.

existimauit. Cherintius nāq; & Hebion hoīem phantasticū fuisse dñm Iesum Christū asseruerunt. i. quasi umbrā hoīs: esse ex aere: nō carne sanguineq; cōstantē: qñ per fortē imaginationē Virginis formatus de aere quasi infans pari uisus eēt: non uere partus: lactari uisus eēt: nō uere lactatus: crescere uisus eēt & augetur: nō uere auctus: pati uisus eēt: non uere passus. Aduersus hāc impietate Ioānes euangeliū scribere rogatus: quia illā penitus exterminare cōstituit significatissime & ex cōposito dixit. Verbū caro factum est: ut demonstraret hoīem illum cui in unitate personæ se sociauit uerbi substantia/fuisse carneū hominem/ueris membris hominis partibusq; cōstantem. Vbi sunt qui dicunt indiuiduū s̄bā solidum & pmanens: quod suppositū uel persona uocatur/alteri indiuiduo cōsimiliter solido & pmanenti quod etiam sit psona/sociari ita nō posse/ut ex utroq; una psona cōsurgat. Accedant & audiāt euangelistā. Verbum caro factū est. Cur nō dixit/homo factū est: nisi ut oēs intelligerent/illum cui uerbū se sociabat: nondū habuisse rōnem suppositi: uel personæ completā: dum sociabat eidē. Est certe cōpletū suppositū: est cōpleta hominis psona: qñ anima intellectiua illi est iam diuinitus infusa. At post infusionē aīæ non accessit uerbum ad hoīem: sed eo ipso momēto quo aīam dabat deus corpori/quod fabricabatur utero uirginis uerbi persona: atq; substātia illi simul cum aīa se sociauit. Itaq; non iā completo homini: sed dū homo cōpletur/uerbum aduenit/& carni se sociauit: quæ hoīs complementū accipiens dei etiam naturā uerbiq; personam sibi conquisiuit. Quare cōuenientissime & summa cū ratione dixit euangelista. Verbum caro factum est. Vbi sunt qui dicunt quod ab æterno non est secūdum naturā deus/nulla ratione posse in tempore deū fieri. Accedant & audiant euangelistā. Verbum caro factū est: non q; caro hominis aut homo/ex carne/offibus/neruis/& sanguine constans/hæc hīc desierit:& a sua natura discedens in aliam sit translatus: sed in carne manens dū accipit aīam qua fit homo:hæc eadē caro accipit uerbi psonā & s̄bā/per quæ simul incipit caro eē per aīam: deus eē per uerbū. Vbi sūt qui dicunt deo cū sit infinitus/nihil adiici posse: non ergo carnē:nō hominem uerbi psonæ adiungi potuisse. Accedant & audiant euangelistā. Verbum caro factum est. Nihil est additum deo ut inde maius aliquid excreuerit: uel aliquid deus ipse acquisierit: sociatus uel potius unitus est carni: non illam in se uertendo: sed permanenti carni dum aduenit anima/aduenit & uerbum. Contubernium est in unitate personæ: non cumulus alterutrius ad alterum factus accessione. Vbi sunt qui dicunt: uerbum dei cum sit summe simplex/purumq; semper:

alteri nunq̃ posse componi: quando simplicitati summæ repugnat multiplicitas: & puritati summæ omnis admixtio cōtraria esse uideatur. Accedant & audiant euangelistā. Verbum caro factū est: nec a sua simplicitate recessit: quādo uerbū pars carnis non est factum: neq; caro pars eius euasit. Neq; enim uerbum carni dedit formam: neq; caro formauit uerbum: sed utroq; manente quod prius erat: caro animam accēpit ut formam: anima uero simul & caro uerbum tanq̃ sustentaculum hominis ex eis consurgētis accēperunt. Sustētauit inq̃ uerbum naturam hominis/atq; firmauit: ut alteri sociari in unitate personæ non posset: & in alterum uel ad alterum ultra nō tenderet. Hoc autem puritati minime repugnat/cum possit pura substantia absq; sui contagione solidare īpurum atq; perficere. **S** Quotidie hoc experimur in lumīe: quod rebus lucescit impuris: earum impuritate nullatenus diminutum. Sic igitur uerbū caro in tempore factum est: ut tamē uerbum nō sit in tempore factum: sic caro factum est/ut dum ex uera carne/& anima ratiōali homo fiebat/uerbum utriq; se in unitate ponæ cōiungeret. Sic caro factum est: ut caro suam naturam nō amittens personam tantū acquireret in uerbo. Sic caro factum est: ut uerbo nihil accesserit augmenti: quando in ipm carnis uersum est nihil. Sic caro factum est/ut carnem non informauerit: neq; a carne formam accēperit. Sic uerbum caro factum est: ut neq; admixta sit caro uerbi naturæ: neq; substantia uerbi/sed per admīssionem infuderit carni. Vis scire uno uerbo/quomodo uerbum caro factū est: audi euangelistam.

DDeclaratio per exemplum quomodo uerbum caro factum sit.

ET habitauit in nobis. Nō potuit euangelista significantius scribere modum quo uerbum caro factum est: q̃ dicendo. Habitauit in nobis. **Q**uando qui domum aliquam inhabitat nō mutatur in domum: neq; domus transit in illum: sed recipiēs & receptum suam naturam seruant. Imaginare nunc architectum suis manibus sibi domum fabricantem: non per temporis moras ptem parti adiicientem: sed unico momento totā simul incipientem/perficientem & pseuerāter habitantē: inde nunq̃ egrediētē: per suā uero in ea residentiā: domum nulla re indiguam cōseruantē: ita inq̃ ut egrediēte domū huiusmodi architecto domus stare nō possit: manēte eo ī domo/domus maneat. Erūt uere duo īdiuidua s̄bæ architectus & domus: ille fabricauit: hæc fabricata est: ille habitat: hæc inhabitat: ille a se pfectam domū sustentat: hæc sustentatur. Neq; tamen est architectus forma domus: neq; materia: neq; pars: sed ex domo & architecto fit unum in ratione sustentātis & sustentati:

stentati: inhabitantis & inhabitati. Ita in hac incarnatione quasi per omnia res se habet. Verbum æterni patris æterna sapientia: architectus est: quæ sua uirtute quæ spūs sanctus est: corpus hominis uno momento temporis formauit in utero Virginis: animam creauit: quam corpori ididit dū crearet. Ita ex corpore & anima hominis domum sibi fabricauit. Dū hominem ex anima & corpore prodeuntem: idem uerbum dei omnipotentis sibi consociauit: qua societate contenta humanitas: nihil amplius extra se quærere potuit: sed sistitur: solidatur: firmatur: & durat in se. In hoc quasi contubernio forma hominis anima est: nō uerbum: ipsum tamē uerbum: totum hominem consolidat: & cōfirmat: neq; tamen fit pars fabricæ: neq; fit totum: sed manēs omnino impermixtum homini/uerbum dei caro factum est simul cū homine numeratur: estq; uerbū & homo una persona: unum per se subsistens continens duas naturas: architectum & fabricam. Scio exemplum hoc non posse subsistere: quādo architectus domum sibi unitam uel uniendam fabricare nequeat. ꝑ si architectus in fabricata a se domo semper maneat: uim tamen habere non potest unde domus hæc perpetuo conseruetur. Neq; si conseruet in ratione persistendi/se & illam unum efficiet. Sed exempla ponimus philosophorum more/non ut penitus ita sit/sicut illa præferunt: sed ut per illa ueritatem percipiant qui adiscunt. Hoc igitur exemplum adduxisse me: nemo miretur: quando ille qui fluentia euangelii/de sacro Domini cū pectoris fōte potauit. Vbi dixit. Verbum caro factum est: Vt modum ostenderet: mox adiecit. Et habitauit in nobis.

T

V

X

Quod ad quid uerbum caro factum sit ut habitator in domo. **E**t habitauit in nobis. Habitauit in sancta uirgine uerbum dei nouem menses. Quoniam ab hora conceptus usq; ad natiuitatis articulum tātum temporis fluxisse notum est. Non qdem ad fœtus maturandi necessitatem: sed ad naturæ hominis certissimam fidem. Nempe qua dei uirtute subito. i. nullo motu succedente/per temporum uices in utero Virginis formatus est homo: & deo in unitate personæ coniunctus: potuisset eadem uirtute deus mox maturum reddere partum. Sed ne daretur hereticis erroris occasio: aut excusatio infidelitatis insurgeret: uoluit diuina sapientia eum qui momento uno temporis compaginatus esse homo deus in uirginis utero cæperat/illic partus seruare metam: ut qui in nobis. i. in ter nos habitare uenerat: quātum nos in matrum nŕarum utero habitare solemus: ille habitaret in sua. Habitauit in nobis idest in nostra carne/& inter nos uerbum caro factum /iam

717
T mille quadringētos nonaginta & nouem annos. Habitauit uero de ca-
tero in perpetuum: ut reprobi ad infelicitatis cumulum agnoscant ab-
iectionem suam: & eos pudeat ac pigeat turpissimis subesse dæmonibus:
qui fratrem suū super choros angelorū in solio maiestatis dei gloria &
honore aspicient in die iudicii coronatum. Vt etiam agnoscant miseriā
ingratitude: quādo fratri tam amantissimo noluerunt eē concordēs:
& tam pio domino obtemperare spreuerunt: qui pro eorum salute se ip-
sum tot tantisq; laboribus: & mortem durissimam/ pro eisdē ferre nō re-
cusauit. Vt præterea iusti hoīes uideant quāta sit eorum: qui carnē & san-
guinem suū: fratrem suum ex uirgine natū: in solio trinitatis ad dexterā
dei patris omnipotentis residere uidebunt: seq; perpetuo familiares/ &
continuos cōmensales tanti principis permanere: latentur & exultent.
Agnoscant dei clementiam quæ non solum illis tantam præstitit gratiā:
sed ut illam assequi possent: cum illis habitare descendit: & hominē quē
sibi sociauerat: ac perpetuo iunctum habere decreuerat: pro illis ipsis de-
bitum soluere in ara crucis effecit: qua de re uulnerum uestigia: in mani-
bus in pedibus/ & in latere relucētia fidem indubitabilem facient. Ita
exultabunt sancti in gloria: & lætabuntur in cubilibus idest in corpori-
bus suis: a domino Iesu Christo impassibilitate & immortalitate donatis.
Y Exultationes dei in gutture eorum erunt semper: dum lætabundi canta-
bunt quod uidebunt. Verbum caro factum est. Et experiētur quod spe-
rauerunt dicentes. Et habitauit in nobis. Hi erūt gladii ancipites in ma-
nibus eorum. Gladii ad faciendum uindictam in nationibus iniquorū:
& increpationes in populis damnatorum. Vindicta erit obprobriū abie-
ctionis & subiectionis. Increpatio erit exprobratio ingratitude: qā no-
luerunt recipere illum/ qui uenit in propria. Et uerbum caro factum est:
ut cum illis & inter illos habitaret.

¶ De unigeniti dei & Virginis gloria natiuitatis.

Uidimus gloriā eius/ gloriam quasi unigeniti. Vellem si possem
hic eloqui illam gloriam: quam paucis his uerbis euāgelista de-
clarat: sed quo magis id annitor efficere: minus me ꝑficere sen-
tio. Dicam tamen quod potero. Duas in domino Iesu Christo genitu-
ras euāgelista cognouerat & iam conscripserat. Primam de patre æter-
nam. Secundam de matre temporaneam/ cuius festum diem hodie
ueneramur. Vtraq; certe gloriosissima est. Vsq; dum dicit: in
mundo erat/ gloriam refert generationis æternæ: deinceps tempora-
næ: per epilogum postea colligit utranq; dicens. Vidimus gloriam
eius/ gloriam

eius/gloriam quasi &c. Secundum geniturā æternam:qua nascitur de patre uerbum:gloria natiuitatis eius:gloria est unigeniti. Vnum enim & unicū uerbum habet deus pater apud se:quod semper genitum fuit & gignitur semper. Erat enim uerbum in principio apud deum:& erat deus. Quare si per generatiōem est apud deum/semper fuit genitum: quia semper apud deum & in deo fuit. Et si est deus semp gignitur. Nihil.n.deo unq̄ excidere potest aut poterit. Quare post hoc uerbū quod erat in principio apud deū/nullum aliud uerbum gigni aut genitum eē potuit:cum illud idem gignatur semp. Vidimus ergo gloriam eius uerbi:qd̄ hodie caro factum est. Eius ipsius quod habitauit in nobis:gloriam generatiōis æternæ/esse quasi.i. uere unigeniti. Vidimus autem hoc non oculis carnis:sed mente illuminata per fidē:& per doctrinam tuam sancte Ioannes euangelista:qui deo magistro hæc didicisti:& illo auctore nos docuisti. Adhuc secundum hanc generationē:uidimus aliter gloriam eius:gloriam quasi unigeniti. Sed quomodo? Deus pater iustus ē: sapientissimus est. Non est autē iustus:non est sapiens paterfamilias habens plures filios/si uni dedit omnem potestatem/alterum quasi inutilem destituit ociosum. Pater æternus oēm potestatem/omnem auctoritatem dedit uerbo illi/quod erat in principio:illi ipsi quod hodie factū est caro. Quid ita? Quia omnia per ipsum facta sunt:& sine ipso factū est nihil. Quare pro auctoritatis magnitudine ratiocinantes ex tua doctrina sancte Ioannes/uidimus gloriam eius/gloriam quasi unigeniti. Insuper quoniam quod factum est in uniuerso creaturarum orbe/in ipso uerbo per quod facta sunt omnia/uita erat/Et uita erat lux hominū:& lux in tenebris lucet/& tenebræ eam non cōprehenderunt. Vidimus gloriā eius:gloriam quasi unigeniti. Quando pater sapientissimus omnem lucis ornatum:omnem ornandi rationem sic reposuit in uerbo:ut iam non sit lux eius accidens:sed substantia:sed uita. Qui certe si alium habuisset filium:non sine ornatu lucis illum dimittere potuisset. Si uero alius filius lucem accepisset:alicubi lucere debuisset. Cum uero hoc ipsum uerbum sit lux omnium creaturarum:uere uidimus Ioannis beneficio gloriam eius:gloriam quasi unigeniti:æterna generatione/secundum quam illi cōueniūt:quæ scribit euangelista:usq; dū dicit. In mūdo erat. Est etiam secundum temporaneam generationē dñs Iesus uirginis matris unigenitus gloriosus. Licet.n.spiritus sancti uirtute:immo totius trinitatis operatione sit uirginis in utero formatus hō/cū quo uerbū caro factū habitauit in nobis:non tñ spūs sanctus uel tota trinitas illius hoīs pr̄ fuit. Qm̄ ille non semp est pr̄:cuius uirtute aliquid generatur.

Z

A

B

Generantur multa animalia: uel in superficie: uel in uisceribus terræ uirtute solis. Generantur metalla uirtute caloris. Generantur herbæ: uirgulta: arbores bñficio agricolæ: & tamē neq; solem: neq; calorē: neq; agricolam horum patrē quis uere dixerit. Non. n. de eorum substantia: non de aliqua eorū particula/ quasi maris in fœminā agentis/ hæc genita sūt. Quæ uero ad patris rōnem/ in rebus corporeis requiruntur/ pro nostra tenuitate enumerata sunt eo tractatu/ quē de compaternitate iam cōscripsimus: eum si quis inspexerit: uidebit aperte deū patrē/ uel spū sanctum: immo ipsam trinitatē: quæ incarnationem/ & Christi natiuitatem operata est: eius prēm dici non posse. Videbit sine omni patre dominū Iesum Christū conceptum & natum de Maria: quæ quia non nisi semel spū sancto superuenta & uirtute altissimi obumbrata est: & hunc unicū filium concipit: gloria eius secundū temporaneam natiuitatem: gloria uere est unigeniti. Non est o Corinthi: non est o Ebion dominus Iesus Christus homo phantasticus: non fortuitu ut uos dicitis: ut fingunt Sabelliani uirgo reperit paruulū: sed decursis nouē mensibus peperit christum. Audite euangelistam. Vidimus gloriā eius/ gloriam quasi. i. uere unigeniti. Est certe hæc gloria specialis & propria domino Iesu Christo: nullis ex homine natis hætenus cōcessa. Ex uiri semine cōcipiunt matres: hic de solo matris sanguine conceptus est. Virtutem genitiuā accipit semen in aliis fœtibus a masculo: Sanguis intemeratæ uirginis uim seminis accipit a deo. Per uarias trasmutationes in aliis fœtibus integri corporis membra & lineamenta consurgunt: hic simul uno momento facta sūt omnia. Adicitur masculis fœtibus anima rōnalis post quadraginta quinq; dies a conceptu numeratos: huic prima die: primo momēto conceptionis anima rationalis simul cum uerbi persona uenit ad corpus. Sunt ne hæc parua gloriæ indicia? Ne mireris igitur si dixit euangelista gloriam eius natiuitatis enarrans. Vidimus gloriam eius/ gloriam quasi unigeniti.

C

¶ De ratione uirginitatis conseruata in Mariæ cōceptu & sospitate in parturiendo.

Est adhuc alia huius natiuitatis gloria quam audite. In aliis fœtibus concipiendis matres amittunt uirginitatē: in hoc mansit uirgo penitus incorrupta. Est certe hoc magnū/ insolitum/ inauditum/ & quasi incredibile opus pro rei magnitudine & nouitate. Sed si illud diligenter introspecies: ita inuenies rationi consentaneum/ ut aliter credere non possis. Cur quæso mīres concipientes uirginitatis florem cōseruare non possunt? Nō facit hoc conceptus ratio: quoniā multæ uir-

ginitatem pdunt/quæ non concipiunt:& multæ concipiunt quæ uirginitatem tûc non amittunt/Q ñ iamdudum illam amiserunt. Modus & ratio suscipiendi feminis est in causa. Semē suscipit mater quod nunq̃ ad illam ingredi posset: si in uirginitate perstaret. Si semen aliunde q̃ per claustra uirginitatis ad uasa generatiōis accederet: posset illis integris uirgo concipere: immo uero cōciperet. Q uādo nihil adueniret cōceptui: quod uirginitatē lædere posset. Virgo Maria non a uiro: immo a nullo semen accipit extraneū: sed de suo purissimo sanguine fœtui suo præstitit semen. Q uod quia iādudum eius erat in corpore: non potuit illius uirginitatem uiolare. Per loca nanq; uirginitatis ut formaretur in fœtū minime ptransiuit. Vidimus igitur gloriā eius de quo agimus/gloriam quasi unigeniti. Noua & inusitata sibiq; soli cōcessa secundum temporaneam nauitatē ratione genitura. Q uādo non de extraneo semine cōcaptus est: sed de proprio cōcipientis corpore: pro semine sanguis purus ad locum generationi descēdit opportunū. Et profecto erat consentaneum de puro sanguine cōcipi illū/qui suo purissimo sanguine omnium hominum sordes loturus erat: ac penitus purgaturus ab omni impuritate animas nostras. Insuper quia in huius hominis conceptu deus descēdebat in hominē: sanguine de quo ille homo conceptus est descendere congruebat adhuc/quoniā huius conceptus & natiuitatis gloria in humilitate solidatur. Humiliauit. n. semetipsum ille deus qui hodie nascitur homo: formam serui accipiens. Illa uero quæ hunc partum enixa est de sua humilitate tantūmodo gloriatur:& cantat. Respexit humilitatē ancillæ suæ ad iudiciū/& testimonium tantæ humilitatis sanguinem de quo concipitur/descendendo potiusq̃ ascendēdo uoluit congregari. Est adhuc alia huius temporaneæ natiuitatis uera gloria: quam uidimus fide illuminati. Aliæ mulieres post feminis susceptionem grauescunt. Dū uero fœtus formatur in utero/uariis doloribus agitantur. Sine grauedine sancta uirgo/mox ut concepit/in montana perrexit: nullam illi molestiam conceptus attulit infans: Helisabet grauidæ in misteriis occupat. O profunda/o inaudita humilitas: mater regis effecta: uisitat præconis matrem: In utero gestans regem: obsequitur gestanti præcursores. Miraris uirginem puellam: ætate adhuc teneram: sine molestia in utero fœtum continere & cōfouere? Est sane mirabile: quoniā de noua & inusitata ratione procedit: quam si a fundamento diligenter inspexeris: satis illam admirari non poteris: quæ ex illa procedant: quæue sequātur illā: desinens admirari. In aliis matribus fœtus formatur per tempora: dum semen multipliciter transformatur. Est sæpe quod formandum est nō

D

E

F

G

H

fatis purum: non bene digestū: formationi non bene consentiens: fouetur īsuper humore nō puro: uirtute multipliciter agitata. Ita dum lucta est inter semen & matris formatiuam uirtutē: dum agētia & patientia in matris utero sibi nō bene cōsentiunt/ dum alterum alteri resistit: lāditur mater/ & dolet. Accedit ad hāc quandoq; aliqua seminis supfluitas aut diminutio: nutrimenti etiam plus minusue q̄ oportet ministratio/ & ipsius impuritas nutrimentī matrū uicio: quæ suæ ac foetus cōplexioni sunt noxia deuorantium: ad quæ digerenda: natura m̄ris: lāditur: & debilitatur foetus. Accedūt crapulæ/ nimia uigiliæ/ dormitiones torpidæ/ stulti dolores: pauores insani: immoderata lētitiæ/ risus: cachinnationes usq; ad compressionem spiritus: saltationes sp̄m inflāmantēs. Obmitto reliqua honestatis gratia: per quæ pregnantēs dum suam libidinem exple re contendunt: se ipsas doloribus implent: foetus cōturbant: & non nūq̄ enecant. Nihil horū fuit in hoc partu: totus est gloria plenus. Subito factæ sunt omnes mutatiōes: membrorū compages: & officinæ simul subito prodierunt. Quod uero sine tempore fit dolorem afferre nō potest. Quare in corporis & membrorū Iesu formatione: dolorem Maria sentire nō potuit. Nulla fuit in ea seminis: nulla fomenti impuritas: nulla cruditas: nulla superfluitas: nulla inter hāc & sanctæ uirginis præcordia lucta: nulla resistentia intercessit. Dei uirtus cui resistere nulla res potest: operata est omnia ut oportuit. Cibi præterea & potus matris honestissimæ: neq; illam: neq; foetum grauare potuerunt. Exercitia per summam modestiam sumpta: uigiliæ: & dormitiones ad metam habitæ: accidētia animi bene frænata illam non turbauerūt: quæ fuit ab initio gratia plena. Ita necunde grauari potuit suo conceptu: quæ intus & extra nullam repugnantia est experta. Vnde sicut in cōceptu: ita dum fouetur in utero foetus: Vidimus gloriā eius: qui conceptus: qui gestatus est in utero uirginis per nouem menses. Gloriam quasi unigeniti.

De foelicitate & gloria Mariæ in partu.

Illi de m̄rum suarum uisceribus exeuntes: doloribus & cruciatibus acerbissimis illas uexant. Hæc sacra uirgo simul & mater sine dolore: sine labore: sine obstetrice peperit filium suū. Et qd mirum? Quando quis sine dolore (per ea quæ diximus) gestare potuit infantem: per hæc ipsa potuit illum parere sine pœna. Sed aliam rationem gloriosiorē afferamus. Lāduntur maxime parturientium uiscera: dum foetus paratur egressui. Disrumpi nempe tūc quasi uidētur: Quia per uiolentiā maturatum: per summam uiolentiā sibi quarit egressum. At nasciturus ex sancta uirgine dominus Iesus Christus quia sine uolētia maturatus

tia maturatus est infans/igitur in Virgīe ad exitum de eius utero sine ui/
 sine fractura/sine omni dilatatione uiscerū:sine intestinorum compres/
 sione accingitur. Non est pars a parte distracta in corpore Virginis/quā/
 do peperit dñm Iesum Christum. Mansit. n. Virgo. Quare ubi uiolen/
 tia pariendo non fuit:partus dolorem afferre non potuit. Sed quomo/
 do de utero infans egredi potuit/& extrema uteri non disungi? Iam au/
 diuimus in conceptu uterum mansisse cōclusum:quia per inferiora ni/
 hil accēpit Virgo. Nunc per uteri inferiora Christum eē natum omnes
 credūt. Quomodo ergo potuit ille integer permanere/& fœtum emit/
 tere? Gloria fecit hoc. Non igitur mireris:ne putes euangelistam ociose
 dixisse. Vidimus gloriam eius/gloriam quasi unigeniti. Si eius gloriam
 uidere nolueris/castissimæ fidei splēdore illuminatus/intelligere nunq̃
 poteris quomodo parere potuerit hæc puerpera:& pariendo uirginitatē
 non amittere. Accedite per fidem ad deum:qui natus est/& illuminami/
 ni/& facies uestre calumniis hereticorum/minime cōfundentur. Domi/
 nus Iesus Christus fuit ab initio (quod sæpe iam diximus & fide firma
 tenemus) deus & homo. Anima eius a suæ creatiōis initio uerbum dei
 cum eo caro factum uidit:& in illo uidit:amauitq; diuinitatem. Fuit er/
 go beata. Anima porro beata si sit in corpore nōne illud beatū efficiet?
 Beatitudo uero corporis nonne quatuor dotibus cōtinetur? Subtilita/
 te:impassibilitate:agilitate:& claritate:de quarū ratione:ordineq; dice/
 mus:si transfiguratiōis dñi Iesu Christi mysterium declarabimus. Satis
 fit hoc loco ostendere quod intendimus. Ad quod dos subtilitatis no/
 bis abunde sufficiet. Facit. n. hæc dos corpus gloriosum simul cum alio
 stare non glorioso. Præstat inq̃ gloriosum corpus ad locū non gloriosi
 perueniens:illud non expellere:& cum illo permanere:præter labi & trā/
 fire:loco & locato qbus superuenerat nullatenus immutatis. Auibus si
 plumas:si pennas detrahas:uolare nō poterunt:& quanto his pēnas ro/
 bustiores adieceris:tanto agiliores efficies ad uolandum. Præstant igit̃
 pennæ per naturam uolatilibus:quod natura sine eis omnino negaret.
 Graue. s. in aere se ipsum sustentare:ualdeq; uelociter agitare:cum per
 naturam graui omnia tarde se moueant:& solido sustentari cogant̃.
 Quod igitur præter naturam grauedinis pēna præstare potest rationis
 exptibus animantibus:cur & per animam rationalem decoratam gloria
 homini rationis capaci non præstabitur? Sentētia philosophorum neq;
 spernendorum sane est:fortem imaginationem animæ nobilis nō solū
 in pprio corpore:sed in alieno magnos & admirabiles/supraq; uires hu/
 manas effectus adducere. Pudeat igitur chistianos hoīes naturalis philo

L

sophiæ nimium studiosos/non assentiri gloriâ animæ beatæ agilitatem
 subtilitatemq; corpori suo asferre posse/cum pleriq; philosophi non mi-
 nus difficilia forti imaginatione animâ non gloriosam effecisse confir-
 ment. Tota diffidentia ratio unde negatur unum corpus simul cū alio
 posse eodem loco persistere:uel unum solidum per aliud solidum posse
 sine fractura transire phisicis nascitur/quia locus locato per omnia adæ-
 quatur. Quare nō potest locus uno corpore occupatus.i. per omnia il-
 li adæquatus:aliud corpus in se recipere. Desineret nēpe adæquari uni-
 dum simul duo inciperet continere. Quod uero per aliquod solidū trā-
 firet/aliquando uel ex toto/uel ex parte in eo quod transiret existeret. Ita
 duo corpora essent in eodem loco:uel unum penitus loco careret. Q n̄
 insuper corpus solidū/per quod transitum fieri contingit/minime uio-
 latur/minime dilatatur:minime cedit loco/non est intelligibile corpus
 quod per illud transit/aliū locum habere dum trāsit q̄ quem antea occu-
 pauit corpus/per quod dicitur pertransire. Hæc ni fallor physica argu-
 mentatio inde consistit:q; omne corpus contineri loco necesse sit:& spa-
 cium occupare:quando loci ad locatū adæquatio ex hoc solo consurgit
 q; locatū occupat certū spatium/qui dicitur locus/qui p singulas sui ptes
 aliquid locati continet:per omnes uero ambiens uniuersum:nihil ultra
 iam capiens. Vt quēadmodum aliquid locati extra locum esse non pōt:
 ita in loco nihil recipi queat nisi locatum. Si ostendero aliquid esse loca-
 tum/quod spacio non clauditur:quod inq; nullo ambiente concludit:
 si declarauero locato & ambito corpori qua ratione locatum est acciderē
 quod spacium occupat:fortasse his qui physicorum intenti sunt rationi-
 bus non erit durum assentiri (quod intendimus confirmare) corpus.s.
 gloriosum hominis per aliud corpus solidū sine eius læsione posse tran-
 sire. Physica rōne notū est absolutum prius & secundū rem a posteriori
 absoluto distinctum posse sine illo quod posterius est:& fieri & pmane-
 re. Est præterea cōsentaneum deū oīpotentem per suā sapientiam:& uir-
 tutem imensam:plus posse q̄ naturam limitibus clausam:longeq; maio-
 ra:magisq; mirabilia posse si uelit efficere:q̄ animæ rationalis imaginati-
 uam uirtutem:quam ardua & creditu difficillima: quorū ratio explora-
 ta non est:cōstat posse præstare. Declaremus igitur esse in rerum natura
 grande aliquod corpus:loco contentum:quod tamen a loco circūseptū
 non sit:siue adæquate ab illo conclusum. Maxima oīum sperarum quæ
 certe corpus est tam grāde:ut ei iam nulla natura corporea cōmensurabi-
 lis possit inueniri:Quod quæso occupat spacium? Certe nullū. Ipsa.n.
 est primū corpus continens omnia:cōtentum a nullo:imo uero desinet
 esse quod

M

esse quod est. Desinet inq̃ esse prima & maxima circumferētia: si ab alio corpore illā ambiente esse dixeris circūseptam: est nihilominus in loco. Quare liquet iam esse aliqd in loco neq; tamen loco circūseptum/adæquatum/uel coextēsū esse. Q uādo primum locabile primū quod stetit in loco/circūseptum a locante nullatenus inuenitur. Deus igitur ille sapientissimus & potētissimus: qui primam speram locum nō occupare constituit: immo iussit occupare non posse: & esse nihilominus corpus: & aliud nihil q̃ corpus illā esse iussit/cū nō sit sapientia diminutus: neq; defecerit potestate. Cur mīora corpora in loco reponere: & locū nō occupare nō poterit facere? An q̃a dabitur uacuū? dum ubi erūt illa corpora spaciū nō occupātia/erit inane: Minime hoc cōtinget. Ne paueas: sapientissimus est deus: nō occupantia locū eē faciet in loco cū aliis corporibus replentibus locū: Ita ne uniuersi natura depeat/qua sapientia primam speram per suū centrū in loco reposuit: per alterius corporis pntiam locū occupabit. An q̃a duo corpora eundē locum occupare nō pnt? Non ergo me haecenus intellexisti. Hoc ego dico per dotem subtilitatis hoīs gloriosū corpus locū non occupare: deo praeſtāte: nō aut uirtute creata id dare potente. Dos certe a sponsa non est: sed a p̄e ipsam dotante maritus accipit dotē. Neq; usus dotis quē maritus accipit in nuptiis illi dat̄ a spōsa: sed a dotantibus eā. Q uāuis nuptiaꝝ iure usus dotis ad illū pueniat: fiatq; dantis bñficio dos propria iā traducta. Ita dum deus p̄ nos quasi prudentes uirgines spōso aīarum nostrarum dño Iesu Christo copulabit in gloria foelicitatis aeternae/iter cetera n̄ae foelicitatis munera/corporibus nostris tribuet subtilitatē: qua utemur eius bñficio: n̄o iure. Eius nanq; clemētia quotiēs uoluerimus nostrae uolūtati coopabitur. Et qñ anima uolet suū corpus locum nō occupare/deus p̄hibebit occupationē fieri. Dos ergo subtilitatis (ut ita dicamus) est aīam nolle a suo corpore spacium occupari: deūq; prohibere occupationem fieri. Nō ergo hinc tollit̄ loci & locati adæquata mensura. Q ñ corpori occupāti locus per oīa fit æqualis: nō occupāti nulla mensurae rōne copulat̄. Hanc dotē dño Iesu Christo nascēti fuisse usui maxie decuit/ut oēs uiderent gloriā eius: gloriam quasi unigeniti/uno singulari & pprio modo nascēdi cū alii nascantur ibecilles & infirmi: iste nascēdo sit ex pte iā gloriosus. Ita dū deus prohibet nascentem infantulū locū occupare/claustra uirginitatis per quae nascēdo trāsiuit uiolare nō potuit. Q ñ ea nullatenus impleuit uel occupauit. Si forte quē mouet cātare ecclesiam. Vagit infans inter arcta cōditus praesepia: & id circo nō fuisse christi corpus dū natū est gloriosum: cōtendat. Q ñ uagitus indicū doloris est: qui glorioso corpori ascribi

N

O

P

Q

non potest: dote impassibilitatis oēm penitus excludente dolorem. Dixi nascentem dñm: non dixi iam natū gloriosi corporis munere functum. Dixi dote subtilitatis: non dixi oībus dotibus simul/illum usum fuisse dū nasceretur. Qui igitur nascēs sola subtilitatis dote fungi uoluit pro matris honore: ubi natus est: uoluit pro nobis secūdū corpus eē penitus inglorius: ut pro nris culpis illum uagire liceret: qui pro eisdē pegrinari uenerat: contristari: crucifigi: mori: & in sepulchro iacere. Non est igitur mirum si in præsēpio uagit/qui postea in itinere fatigatur: lamētatur in cruce: & exanguis reponitur in sepulchro. Hic si requiras quomodo fieri potuit: ut homo ille gloria plenus: cum uellet dotibus gloriæ uteretur: & tñ passibilis remaneret: nos te ad tractatum remitemus quem edidimus de dignitate instrumentorū dominicæ passionis: ubi pro nra tenuitate hoc declarauimus. Redeamus iam ad Ioānis euangelistæ doctrinā: & uno uerbo discamus ab eo unde sit natiuitatis quam celebramus gloria: qm̄ quæ sit iā enarrauit. Audite igit̃ illū: ut a quo sit pdisceŕ ualeatis.

A quo sit natiuitas Iesu gloria.

A Patre plenum grā & ueritate. Quæris unde sine uiri semine sit conceptum hoc unigeniti corpus: per naturā ne discere speres: illa te sacramentū hoc docere non sufficit. P̃r deus per gratiam penitus insolitā: nullo naturæ cōmunis iure fecit hoc. A patre plenū gratia uidimus hunc cōceptum. Quæris unde de puro uirginis sanguine idem corpus formatū sit: Natura ad hoc non sufficit: uirtus p̃ris per gratiam suppleuit. A p̃re plenum grā hunc foetū agnosce formatū. Quæris quomodo in momento in ictu oculi translatus sit ad locū generationis sanguis: formatūq; inde sit organicum corpus: Vbi defecit natura: abundauit p̃ris gratia. Vidimus hūc formationis modū. A patre plenū gratia. Quæris quomodo aīa rōnalis induci solita post quadraginta & quinq; dies: non solū prima formationis luce: sed primo momento data sit corpori: Dimitte naturā creatā saluatoris: & quære per grām creatoris. Hoc. n. opus uidimus: plenum grā a patre. Quæris quō uerbum simul cū aīa corpus ingrediens: caro factū sit: & in nobis habitauerit: habitauerit inq̃ in nra humanitate: fuge hic oēm creatæ naturæ rōnem. Gratia increatæ naturæ hoc contubernium opata est. A patre plenum gratia est opus istud: & ea gratia est plenum: qua sub deo maior nequit intelligi. Quæris quomodo de uētre cōcluso: & utero & semper integro: natum sit in carne uerbum: natum sit in infantilibus membris habitaculū diuinitatis: carne: ossibus: neruisq; compactum. Natura non fecit hæc: ab illa discere ne studeas: fecit pater gratiæ plenitudine. Vidimus. i. opus hoc plenum

hoc plenum gratia a patre. **Q**uæris quomodo deus in homine natus: & homo iam uere glorificatus: qui nascendo dote subtilitatis: ieiunando dote impassibilitatis: ambulando super undas maris dote agilitatis: in monte Tabor se transfigurando/ dote claritatis est usus: his dotibus semper corpus non ornauerit? Et quomodo gloriosus existens secundum animam pati potuerit in corpore? Non hæc fecit natura: quæ beatitudinis dotes huiusmodi largiri non potest: & largitorum a deo per gratiam usum subtrahere nequit. Gratia patris profusa fecit hæc omnia in infantulo Iesu: quem: dum de matre Virgine nascitur: uidimus a patre plenum gratia. **Q**uæris quomodo anima eius consortio & aspectu diuinitatis plenæ beata/ dolores sentire: & tristitias ferre potuerit? **Q**uæris quomodo pridie quæ pateretur se ipsum sub modici panis & uini speciebus dederit in cibum: & hodie det: sitque daturus usque ad consumationem sæculi? Ne quæras a natura. Non enim potuit illa neque poterit unquam tanta peragere. Fecit hæc patris gratia. Neque uero quia natura. id est. uniuersa creaturarum series atque uirtus hæc non fecit/ fieri non potuerunt. Satis est illa naturam ferre potuisse. Et ueritate: Rationes quas adduxi ad hoc ualere intelligas uelim: ut hæc tam mira/ tam rara/ tam gloriosa ostendant contra naturam non esse. Gratia enim cum natura non pugnat: sed adiuuat illam. Plena igitur sunt hæc munera ueritate. **Q**uando quæ natura facere nequiuit: & ferre præsto fuit: naturæ conditor deus naturam ferre constituit. Gratia dei operata est: & naturæ ferenda distribuit: illam adiuuans ad ferendum. Itaque o Cherinthi o Ebion o Sabelli o Arri o Manichee o Hæretici omnes: qui naturam innixi uideri uolentes/ ueritatem aut deitatis aut humanitatis negastis in domino Iesu Christo: **Q**uando quæ dicta sunt de illo natura creata facere non potest: & ideo uos ea falsa: conficta: aut per imaginem ueri non uere celebrata putastis: dixistis: scripsistis: falsi omnes estis. Satis est naturam illa potuisse substinere. Naturæ conditor fecit hæc omnia per cumulum gratiæ: qua Christum uidimus patris munere plenum non minus ueritate quam gratia. Audite Ioannem. Vidimus gloriam eius: gloriam quasi unigeniti: A patre plenum gratia & ueritate: quam hic per speculum fidei cognoscetes: ille qui pro nobis hodie se fecit carnem: tenere & possidere nos faciat in gloria sanctorum: per infinita sæcula sæculorum. Amen.

LI.

DE CIRCVCNCISIONE DOMINI IESV CHORDA TERTIA.

POST QVAM CONSVMATI SVNT DIES octo ut circūcideretur puer uocatum est nomen eius Iesus. Lucā. ii. Dominus noster Iesus Christus fratres charissimi: qui in suæ natiuitatis articulo gloria/ gratia/ & ueritate redundauit (ut sermone antecedente) Ioannis doctrina didicimus/ hanc ipsam plenitudinē die circūcisionis quem hodie colimus/ in nos quasi uberrimus fons diffundere capit. Vnde uinea domini Sabaoth se se instaurādam: & ad pristinam fœcunditatem agnosceret reparandam. Vineam nempe domini Sabaoth/ propheta testante domus israel est: quam cum uinitor deus ab initio inditæ legis naturæ beneficio/ quasi sēpibus cōmunisset/ aper de silua dissipatis sēpibus deuastauit: & singularis ferus depastus ē eam. Ferus inq̃ appetitus incontinentiæ: per quem omnis caro inter ipsa mundi incunabula corruerat uiam suam. Ob hoc legis scriptæ nouam sēpem idem ipse uinitor deus optimus maximus huic suæ uineæ circūdedit: ut ueterem quam naturæ indiderat resarciret. Hæc porro secunda sēpes cum aliquādiu uineam tutata esset/ per ambitionem tandem & auaritiā neglecta/ ab neq̃ seruis ac deuastata est. Itaq̃ redacta in solitudinem uineam rubis ac spinetis/ cum durissimis durnis ihorruit. Vnde pro dulcibus uuis/ acidas labruscas/ acutas ac pungentes spinas omnis generis impietatis aduexit. Huic in nouissimis temporibus misertus deus non naturæ creatæ uirtute: non patriarcharum exemplis: nō Moyfi & prophetarum uocibus/ operibus ue remedium afferre ultra constituit: sed propriū filiū eam colere & in melius reformare/ ac conseruare destinauit. Qui cū eēt omni sapientia præditus/ mox ut ad uineam uenit natus in carne illā penitus aridam/ fontibus obstruis/ & cisternis dissipatis: quæ aquas continere non poterant/ collapsam & desolatam inuenit. Quare ut suæ obedientiæ promptitudinem inter incunabula in hac ipsa uinea excolenda demonstraret (Quia nō per sanguinem hircorum aut thaurorum: sed per proprium sanguinem in sancta itroire/ nosq̃ ad sancta uenerat reuocare) infantulus octo dierum in circuncisione sanguinē pro nostra/ omniumq̃ salute spargere cœpit. Quare de re hoc loco oratiōem habiturus. Quid sibi uoluerit domini Iesu Christi circuncisio: cur die octaua ex lege fieri debuerit: cur in circuncisione Iesus nomen acceperit: prout deus dederit enarrabo. Quoniam Postq̃ consumati sunt dies octo a die natiuitatis saluatoris nostri numerandi: ut circūcideretur puer: qui natus est

11
nobis ad salutem pmerendam: Vocationem est circuncisionis solēniis/No-
men eius: qui sine patre de matre semper Virgine paulo ante natus est/
Iesus. i. salus uel saluator. Saluauit enī matris integritatem: saluare uenit
in nobis pietatem.

Circuncidi cur uoluerit dominus Iesus.

S Vi sanguinis effusionem cur a circuncisione dominus Iesus or-
diri uoluerit iam aduertite. Venerat curare languores animarū:
qui certe multiplices erant & ab incōtinentia degrauare illas cō-
perant. Nempe ante diluuium cum nulla scripta lege uiuērēt homines:
& natura quāuis lapsa pro lege multo tempore ualuisse/ libidinis ardor
paulisper excrecens eo usq; furoris homines prācipitauit: ut solus Noe
cum tribus filiis in uniuerso orbe terrarum/ naturā hac in re finibus cō-
tentus inueniretur. Corruerat nanq; omnis caro uiam suam. Vnde ipi
quoq; filii dei idest filii prāsidentium: filii inq; eorum qui inter homi-
nes diuino munere fungebantur/ uidentes filias hominum sibi subdi-
torum q; essent pulchræ: quod est libidinis incentiuum/ & incontinen-
tiæ stimulus peracutus: acceperunt sibi singuli uxores ex omnibus quas
elegerant non parentum suorum decreto: non pro dignitatis gradu mu-
lieres sibi iungebant: non earum ipsarum quas accipiebant genitoribus
consentientibus traducebant: sed sua ipsorum electione furibunda: &
effrenis libidinis ardore flagrante. Quas elegerant idest quas habere cō-
cupierant: acceperunt sibi/ sua sola uoluntate: nemine illis dante. Quia
igitur primum labefactari genus humanum: & a lege naturā honesta-
tisq; discedere per libidinem uirorum incontinentium cōperat/ Salua-
tor ante omnia incontinentiam docuit esse frenandam. Quando eam
partem qua maxime per incontinentiam mares peccant/ in se ipso ab ini-
tio per circuncisiōem uoluit castigari: & inde sanguinem effundere pro
peccatoribus: unde primo peccatores naturam suam ex parte collapsam
infamare/contaminare/penitusq; corrumpere cōeperunt. Decreuerat ab
initio deus pro iustitia carnem Christi per omnia corporis membra cru-
ciari: ut per innocentis hominis satisfactionem/ iniquorum hominum
peccata delerētur. Quā igitur sui corporis particulā in passione pro ho-
nestate flagella attingere non licebat/ in circūcissione cultrum lapideum
cruentauit. Adhuc si plenius intelligere desideramus cur dñs Iesus Chri-
stus circūcidi uoluerit: Paulum apostolum nobis assumēdum existimo.
Dic o Paule/ doce nos obsecro ueram circuncisionis rationem. Credidit
Abraam domino & reputatum est illi ad iustitiam: & circuncisionē acce-
pit a domino: non ut per illam iustus fieret: sed in signum assecutæ iu-
stitiæ: ad

stitiæ: ad quam ante circumcisionem fide peruenerat. Erat ergo circum-
 cisio exterior: non ad iustitiam/ sed ad designandum illam assecutam in-
 stituta: nisi Pauli apostoli doctoris gentium dum ad Romanos de circū-
 cisione scribit sententiam longo processu habitam & comprobata[m] re-
 probare quis audeat. **Q**uis quæso iustior fuit iter Patriarchas q̄ Abraā? **Z**
 At hic ipse exultauit ut uideret diem meum (dicit dominus Iesus Chri-
 stus) uidit & gauisus est. **Q**uoniam per suam iustitiam non plene sal-
 uatus: per meam saluti penitus est restitutus. Si igit' Abraam per fidem
 iustificatus ad iustitiam indicandam q̄ per fidē obtinuerat circūcisus est.
 Dominus noster Iesus Christus testis fidelis/ primogenitus mortuorum
 & princeps regum terræ/ meritissime pro iustitia uoluit circumcidi: præ-
 sertim quia non iam per fidem/ sed per scientiam plenus erat iustitia: &
 pro iustitia non Isaac filium: sed se ipsum imolare decreuerat. Designa-
 bat præterea iuxta Pauli doctrinam exterior circumcisio in carne/ interio-
 ris hominis circumcisionem in mente: Sine qua nemo unq̄ potuit pote-
 ritue saluari. Audite Paulum. Circumcisio quidem prodest: Si legē ob-
 serues: Si autem preuaricator es legis: tua circumcisio preputium facta
 est. Si igitur preputium iustitias legis custodiat: non ne preputium il-
 lius in circumcisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura pre-
 putium est/ legem consumans/ te qui per litteram & circumcisionē pre-
 uaricator legis es. Non enim qui manifesto iudeus est: neq; quæ mani-
 festa in carne circumcisio: sed qui in abscondito iudeus est: & circumcisio
 cordis in spiritu: non littera: cuius laus nō ex hominibus sed ex deo est.
 Constat hic Paulum duas circumcisiones ostēdere: alteram in membris **A**
 corporis: alteram in operibus mentis. Legem seruare & innocenter ui-
 uere (teste Paulo) circumcisio est secūdm spiritum/ quæ dicitur prima.
 Est enim (ut eius utar uerbis) circumcisio cordis in spiritu: & hæc suffi-
 cit ad salutem. **Q**uando eius laus nō est ex hominibus: sed ex deo idest
 a deo approbatur q̄uis homines illam spernant. Secunda circumcisio
 est aliquid computare de corpore: quod si fecerimus non (teste Paulo)
 seruata lege nostra: nihil agitur ad salutem. **Q**uoniam signum est tan-
 tum hæc secunda circumcisio: & priorē monstrat esse seruādam. Domi-
 nus igitur noster Iesus Christus ut nos doceret mentem nostram cir-
 cumcidere/ Venerat enim illuminare tenebras nostras. **Q**uod per in-
 fantiam nondum poterat lingua/ locutus est opere: circumcisus est car-
 nem: ut ab illo disceremus nos circumcidere mentem. Nempe circūcide **B**
 re: per circuitum incidere est. **Q**uemadmodum igit' in corporis circū-
 cisione pellis illa amputatur: quæ membri circumcisi summitatem per gi-

rum occupare solebat : ita ea quæ mentis nostræ cacumina circumclau-
dunt : aggrauant : angustant : & sæpe contaminant : sunt penitus ampu-
tanda. Vt fides nostra nobis ad iustitiam reputetur animas nostras cir-
cumcidamus oportet : concupiscentiæ motus : & impetus irascibilis ap-
petitus compescendo. Concupiscentia nunc utilia : nunc delectabilia
proponit : quæ aut speremus acquirere : aut timeamus amittere. Hinc
gaudia : dolores : spes : anxietates : & pauores a recto iustitiæ tramite (quæ
agnito per fidem) aut retardant : aut penitus distrahunt. Abscindendæ
sunt hæ omnes passionēs ab animo : ut dediscat concupiscere quæ ad
rem non faciunt : quæ mentē faciare non possunt : ita non gaudebit ina-
nibus : non sperabit in pecunia & thesauris : non nocituris uoluptatibus
demergetur : non cruciabitur cōmodis sæculi huius amissis. Hæc uero
ab una tantum parte mentem sepiunt : ideoq; non satis est ista penitus
abscidisse. Vbi concupiscentiæ sunt abscisse : Irascibili desiderii impetus
rapidissimi amputandi sunt. Qui profecto tanto pestilentiores sunt
animæ : quanto pretextu honoris & honestatis : facilius obruunt / quos
conturbant. Hæc sunt honoris & dignitatis studia : ad quæ ut se ani-
mus immoderate contulit obtinenda / sui penitus obliuiscitur / rapitur
supra se : si quos est affecutus honores : illis abutitur : & eos in quibus
conquiescere debuisset / gradum statuit ad alios consequendos. Ita sem-
per priori honore nō contentus / ob plenitudinem famē incurrit. Hinc
omnibus præferri cupiens / quibus præficitur illos spernit. Quibus
præesse non potest : odio prosequitur. Eos uero qui sibi præfunt : inui-
sos & penitus intollerabiles ducit. Inde nascuntur iræ / inuidiæ / rixæ / dis-
sidia / contentiones / seditiones / simultates / odia / uulnera / cades / bella / in-
cendia / ciuitatumq; / regnorum quoq; desolationes / deuastationesq; sæ-
pe inde originem accæperunt. Sunt igitur a mentibus nostris per cir-
cuitum male affectiones amputandæ. Quando circumcisio nihil ali-
ud esse potest q̃ scissio per circuitum. Parum est obsessam ciuitatē mul-
tis ex partibus custodire / Si ex una parte icustodita remaneat & neglecta
Satis illa fuerit ad hostium ingressum. Sæpe per ardua & periculis ple-
na loca / ciuitates expugnatae sunt. Dum loci natura fidentes obsessi / mi-
nus accurata illic uigilias obseruauerūt. Aduersarius nŕ diabolus circuit
quæres quē deuoret : & spūs impij oēs ambulant in circuitu : ut si ab una
pte ingredi nequeāt : ab alia expugnent. Quærunt oīa plustrantes aliqd
inuenire : qđ scalas admouēdas cōtineat : uel funes iaciēdas ad ascēsu suf-
ficiat sustinere. Ansæ undiq; amputandæ sunt : uepres & spinæ in qbus
hostes occultari possint pēitus desecandæ. Dumi & rudera deplanāda sūt
omnia

omnia: ut inter illa latere hostis oīno non possit. Fecerimus hæc: si Pauli Apostoli monita: quæ hodie in eius epistolæ lectione nobis proposita ab ecclesia sunt obseruauerimus.

¶ Expositio epistolæ Pauli quæ legitur in die circumcisionis.

Avdite quæso q̄ bene nos ille mentem doceat circūcidere. Apparuit inqt benignitas & humanitas saluatoris nostri dei omnibus hominibus/ Quando pro eis Iesus: qui erat ab initio deus: infantulus octo dierum in homine factus circumciditur. Hæc apparitionem: hanc circumcisionem/ ne credamus ociosam/ erudiens nos inquit apostolus. Sed ad quid nos erudit? Quid hac sua circumcisione nos docet sapientissimus infans ætate/ opere autē clementissimus accuratissimūq; magister? Quæ est eius eruditio/ o/Paule? Vt abnegātes impietatem & sæcularia desideria/ sobrie/ iuste/ & pie uiuamus in hoc sæculo. Abnegamus impietatem: quando a mentibus nostris superbiae studia rescamus. Abnegamus sæcularia desideria: quando diuitias fluxasq; uoluptates spernimus. Hæc est igitur circūcisionis ratio. Ideo dominus Iesus adhuc infantulus suā benignitatem & humanitatem in circumcisione uoluit apparere: ut nostra mente cultro rationis circumcisa/ abnegemus: abscindamus: & abiiciamus impietatem & sæcularia desideria. Sed quia natura docente: non sufficit ab egrotante corpore malos humores expulisse: quinimo cibus & potibus illud refocillare necesse ē. Ideo prauis affectibus a mente reiectis/ ut domini Iesu benignitas nobis profit: sobrie/ iuste & pie uiuere in hoc sæculo docet Apostolus. Tres quasi cibos animæ circumcise Paulus apponit. Quoniam anima nostra tribus est maxime: & semper obnoxia. Nobis ipsis/ proximis/ ac deo. sobrietas nobis ipsis maxime prodest: & animam nostram semper alacrem seruat. Quando corpus per sanitatem quam sobrietate acquirimus & conseruamus/ animam minus aggrauat: illa recipere commodius sano corpore utitur: quod sine morborum molestia inhabitat & exercet. Iustitia uirtus est qua cum proximis bene conuersamur: tribuens singulis quod est suum. Pietate colimus deum. Circumcisi igitur mentem malis. s. inde affectibus amputatis: sobrie/ iuste/ & pie uiuemus in hoc sæculo. Sic enim nobiscum: sic proximis bene concordabimus: sic deo bene suberimus/ & hic omnia bene disposita continētes/ meliora recte sperabimus in futurum: quare dicit apostolus. Expectantes beatam spem: & aduentum gloriæ magni dei: & Saluatoris nostri Iesu Christi. Quomodo autem expectare conueniat per ipsam circumcisionem inspiciamus.

D

Circumcisionem animæ publice & intrepide assumendam/retinē
dam uero secrete.

Carnis circumcisio cum fieret in publico/occulte tamen semper gestari solebat/hodieq; gestatur. Neq; enim inuentus est haftenus qui circumcisionis signum (quod sibi existimat ad gloriam) publice uoluerit circūferre. Nos igitur nostram in spiritu circumcisionem debemus quidem in publico accipere: ut nos non pudeat usq; loci benefacere: & castigationem malefactorum quasi circumcisonem accipere. Hunc ieiunare pudet: quia inter commensatores cōuersatur. Illum orare pudet quando debet: qm̄ iocantibus uel garrientibus conuiuit. Ille erubescit modice indutus incedere: quia inter purpuratos uitam agit. Alius quia est inter auaros non audet elemosinam dare pauperibus. Non uadit alius ad ecclesiam/non audit uerbum dei/ne a discolis derideatur: cum quibus eum uiuere necesse est. Audi dominum saluatorem pro te hodie publice circumcisum. Luceat inquit lux uestra coram hominibus ut uideant bona opera uestra: & glorificent patrem uestrum qui in celis est. Qui enim me confesus fuerit coram hominibus: confitebor & ego eum coram patre meo qui est in celis. Vnde descendi pro uobis: non me puduit publice pro uobis circumcidi. Pudenda cultro offerre ferienda adhuc infantulus non recusaui. Per integram iuuentutem non erubui subdio nudari: ligari ad palum & flagellari: nudus in cruce suspendi. Cur uos pudeat (quod decorum est) pro me immo pro uobis sobrie/iuste/& pie uiuere. Quo magis inter peruersos est uestra conuersatio: eo magis cauendum est/ne sal uestre sobrietatis/iustitiæ/& pietatis uitio infatuetur alieno. Condire debetis eorum quibus conuiuitis conuersationem: ne marceat: ne ue putrescat. Hæc porro omnia quando pro officio gestati luminis impleueritis: nolite tuba canere ante uos: sicut hypocritæ faciunt. Cum per sobrietatem ieiunatis: nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico uobis: recaperunt mercedem suam. Cum per iustitiam facis elemosinam: nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Cum per pietatem oraueris/cubiculum ingredi: & clauso hostio ora patrem tuum. Circumcisionem quam publice accipis/occulte tene: omni studio deo soli: cui nihil debet potest ue esse celatum: tuam circumcisionem ostende/aperi/indica/hominibus absconde. Ita noueriste Apostoli de circumcisione seruasse doctrinam. Non enim qui in manifesto iudeus est: sed qui in occulto est circumcisis. Et circumcisionem ha-

bitam

bitam tenet nō secundum carnem/non littera (ut ipse Paulus dicit) sed spiritu. Sic namq; circūcisio seruata/iustitiam seruat/& saluat. Tanta est parti in homine circūcisæ reuerentia: ut nomine proprio quisquā illam publice nominare non erubescat. Si quando sapiens illam nominat/communi nomine naturam dicit. Quæ est natura hominis (responde quæso) nisi ratio? Rationem ergo in spiritu circuncidendam esse uoluit sapientissimus deus ostendere: per suam circūcisionem erudiēs nos. Quando in illa corporis parte circuncisionem hodie pertulit/quæ honestatis gratia a sapientibus & bene moratis hominibus natura nominatur. Vt etiam simul omnia a nobis amputemus uitia/membrum totius naturæ nomine a bene moratis solitum circunloqui: uoluit circuncidi. Ita facientibus aduentus eius in carne qui per circuncisionem: iam apparuit benignitate plenus nobis proderit: & aduentus eiusdem ut iudiciis quando cœlum & terra pauebunt spem nostram gloria immortalis sociabit.

Circuncisio secundum carnem quare sit abolita.

Ed cur in carne non circuncidimur omnes. Si dominus Iesus Christus circuncisionem pertulit in corpore suo ad eruditionem nostram? Est hæc antiquissima difficultas: & prima omnium controuersiarum: quæ in cunabula nascentis ecclesiæ infestauit. An scilicet incircūcisi uenientes ad fidem circuncidi deberent. Itaq; nō mea: sed apostoli Pauli sententia diffiniendam puto. Si circuncidimini Christus non proderit uobis dicit Paulus. Quod si forte hæc tibi tanti apostoli sententia non satisfacit: audi generalis concilii hac de re diffinitionem: non Niceni/aut Romani: non Constantinopolitani: non auctoritate apostolica congregati: sed concilii Apostolorum ipsorum: qui prima ecclesiæ fundamenta iecerunt. Actuum apostolorum libro scribitur. Quod cum Christianum nomen Antiochiæ primum auditum late se diffunderet: quidam descendentes de iudea (utor hic Lucæ uerbis ad litteram) docebant fratres. Nisi circuncidimini: secundum legem Moyse: non potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos: statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas: & quidam alii ex aliis ad apostolos & presbyteros: in Hierusalem sup hac questione. Illi ergo deducti ab ecclesia pertransibant phœnicem: & Samariam narrantes conuersationem gentium: & faciebant gaudium magnū omnibus fratribus. Cum autem uenissent in Hierosolima suscepti sunt ab ecclesia: & ab Apostolis & senioribus: annunciantes quanta deus fe-

diſſet cum illis. Surrexerunt autem quidam dicentes: quia oportet circūci
di eos: præcipere quoque ſeruare legem Moyſi. Conueneruntque apoſtoli &
ſeniores audire de uerbo hoc. Cum autem magna conquiſitio fieret/ſur
gens Petrus dixit ad eos. Viri fratres/uos ſcitis quoniam ab antiquis die
bus deus in nobis elegit/per os meum gentes audire uerbum euangelii/
& credere/& qui nouit corda deus teſtimonium perhibuit dās illi ſpūm
ſanctum ſicut & nobis:& nihil diſcreuit inter nos & illos:fide purificās
corda eorum. Nūc ergo quid tentatis deum? Imponere iugum ſuper cer
uices diſcipulorū:q̄ neq; nos/neq; patres noſtri portare potuimus. Sed
per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari quemadmodū
& illi. Tacuit autem omnis multitudo & audiebant Bernabam & Pau
lum:narrantes quanta deus feciſſet ſigna & p̄digia in gentibus per eos.
Et poſtq̄ tacuerunt Iacobus primus Hieroſolimæ epiſcopus Petri ſentē
tiam per hæc uerba comprobauit. Viri fratres audite me. Simon narra
uit quemadmodum primum deus uiſitauit ſumere ex gentibus popu
lum nomini ſuo:& huic concordāt uerba Prophetarum:propter quod
ego iudico:non inquietari eos qui ex gentibus conuertuntur ad deum:
ſed ſcribere ad eos ut abſtineant a contaminationibus ſimulachrorum:
ſanguine:& ſuffocato. Petri quam audiſtis de circūciſione ſentētiam in
G concilio apoſtolorum propoſitam:& a Iacobo inter eos pro iure epiſco
patus ut uidetur decretam uniuerſum concilium ita comprobauit. Apo
ſtoli & ſeniores fratres his qui ſunt Antiochiæ & Cilitiæ fratribus ex gen
tibus ſalutem. Q uoniam ut audiuiſmus quidam ex nobis exeuntes:tur
bauerunt uos:uerbis euertentes animas ueſtras quibus non manduca
uimus. Placuit nobis collectis in unum:eligere uiros:& mittere ad uos.
Cum autem chariſſimis ueſtris Barnaba & Paulo:qui tradiderunt ani
mas ſuas pro nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſſimus ergo Iudam
& Syllam:qui & ipſi uobis uerbis referent eadem. Viſum eſt. n. ſpūi ſan
cto & nobis:nihil ultra imponere uobis oneris:q̄ hæc neceſſaria. Vt ab
ſtineatis uos ab imolatiōe ſimulacrorū:& ſanguine:& ſuffocato:& for
nicatione a quibus cuſtodientes uos bene agetis. Valete. Igitur ſi Paulo
electionis uaſi:qui euangelium nō ab homine:neq; per hominem acce
cepit:ſed a dño Ieſu Chriſto raptus uſq; ad tertium cœlum didicit uerita
tem/credimus. Si Petro Apoſtoloꝝ p̄cipi:per quem ab initio decreuit
deus gentes audire uerbū dei cōſentimus. Si Iacobo dñi Ieſu cōſobrino
& primo oīum apoſtolorum ep̄o:primo etiam ab apoſtolis(quod lega
mus)ſolēni ad diſceptandum de fide & moribus celebrato concilio præ
ſidenti fidem præſtamus. Si totius primi concili:& omnium apoſtoloꝝ

nolumus dissentire sententiæ/cōfiteri necesse ē: & firmiter credere: nos
 secundū carnem circūcidi minime debere. Si qui uero iudei suarum tra-
 ditionum importuni assertores (quorum multi apostolorum tempore
 reperti sunt) tantorum sententiæ/taliumq; uirorum stare recusent/& cir-
 cuncidi tādiu homines debere confirmant: donec dei auctoritate circun-
 cisionem constet esse reuocatam. Ostendamus dei decreto circuncisionē
 abolitam esse. Dominus Iesus Christus qui deus est proxime ascensurus
 in cœlum: & discipulos admonens necessaria ad salutem/promouendā
 hominibus indicare: sic dicit. Euntes in mundum uniuersum prædicate
 euangelium omni creaturæ. Qui crediderit: & baptizatus fuerit saluus
 erit. Nihil hic de circūcisione loquitur: & tamen ad salutem necessaria sal-
 uator ipse perstringit. Igitur cum fallere nolit/mentiri uero non possit:
 neq; uelit: quoniam deus est: non erit circūcisio necessaria ad salutē. Vo-
 luit nihilominus circuncidi dñs Iesus Christus propter ea quæ iam dixi-
 mus. Insuper ne iudei quasi incircuncisum sinagogas & templum ingre-
 di prohiberent. Ne incircūcisi hominis doctrinam: & uitam iuste asper-
 nari uiderentur. Nequādo illū iuste occidisse possent cauillari. Dictū.n.
 erat Abreæ. Vir cuius caro p̄putii circūcisa non fuerit/delebitur de popu-
 lo suo. Ad suam igitur iustitiam oñdendam: pro gloria dei/ad suam do-
 ctrinam & uitam attestandam: ad nostram eruditionem declarandam:
 ad suæ passionis falsas causas penitus rescindendas: ad tollendas impiis
 crucifixoribus omnes excusationis ansas iuxta legem. Postq̃ consumati
 sunt dies octo: ut circūcideretur puer/circūciscus est infans natus ex Virgi-
 ne/uerbum caro factum: ut habitaret in nobis: & circūcisioni secundū
 carnem finem decentissime imposuit: quæ ante eum fuerat subeunda.
 Nam quia sine sanguinis effusione non fit remissio/postq̃ Iesus per suū
 sanguinem omnium hoīum peccata deleuerat/erat superuacuum hoīes
 per circuncisionem sanguinem in peccatorum remissionem effundere.
Circuncisionem secundum carnem non esse legis Mosaycæ statutam
 & tempus eius.

Est hic intelligendum carnis circūcisionem minime institutam
 esse lege Mosayca. Q̃m̃ añ Exodi principium ubi de lege Moy-
 ses primum cœpit habere rōnem. Narrauit in Genesi/q; Abraā
 nonagelimum agens ætatis annum: deo iubente circunciscus est. Ismaelē
 quoq; tredecim nactū annos: omnesq; masculos uernaculos suos eodē
 ipso deo mandante circūcidit/& nascituros de se oēs octauo die circun-
 cidere iussus est. Itaq; Moyses in Leuitico legem purgationis parturien-
 tibus: indicens: circuncisionem uel tempus circuncisionis nō diffiniuit:

H

I

quod iam Abraz a deo præfinitum in Genesi demonstraerat. Illis nūc
K fatissaciamus: qui euangelistæ calumniam conātur intexere. Dicunt. n.
non fuisse consumatos dies octo: sed octauo die dominum Iesum Chri-
stum fuisse circūcīsum. **Q**uando dies circūcisionis qui a natiuitate nu-
merabatur octauus: consumatus non erat. **Q**uoniam non post solis oc-
casum: qui diem complet: sed clara luce octauī diei saluator noster circū-
cisus est. Fuerat opere precium hos etiam discere quomodo euangelista
dies octo consumatos uoluerit numerare. Circūcisio iuxta legem non
transacto penitus octauo die: fieret enim nona: sed octaua luce exorta
deo præcipiente fuerat consumanda. **Q**uando ergo dixit euangelista.
Cum consumati essent dies octo: affirmare non uult octauum diem pe-
nitius pertransisse: sed iuxta legem aduenisse: & illuisse: propterea addit.
Vt circūcideretur puer.

Circūcisio cur septem peractis diebus fieret.
Septem porro integros dies expectari & octaua circūcisionem
fieri dei sapientia magna ratione constituit. Septem nanq; die-
bus omne reuoluitur tempus: & octaua dies redit ad primam.
Per septem ætates mortalis uita transfigitur: quibus finitis redimus ad
ueram uitam. Ita quoniam per circūcisionem spiritualement redimus ad
primum nostrum patrem atq; principium: & ad primam lucem: **Q**uia
de fragili uita septem ætatibus circūuoluta reducimur in uirum perfe-
ctum in mensuram ætatis plenitudinis Christi: & in uitam quæ ampli-
us mutari non potest. Idcirco exactis septem diebus die octauo circūci-
sio fiebat ex lege. Diximus iam circūcisionem carnis prætendisse eam
quæ sit in spiritu: quæ omnibus hominibus est necessaria. Septem sunt
uitia capitalia: quibus ad integrum relectis ab anima: octaua tādē die
illa remanet circūcisa. **Q**uatuor itē sūt cardinales: Tres uero sūt theo-
logicæ uirtutes: quæ simul iunctæ numerum septēnarium implent: his
anima ante circūcisa uitæ est decoranda. **Q**uia auctore Paulo: abne-
gantibus nobis impietatem superbiz/inuidiz/atq; iræ/& sæcularia desi-
deria/auaritiæ/gulæ/incontinentiæ/atq; desidiz. Spiritus circūcisione
peracta uiuendum est per temperantiam & fortitudinem sobrie: per iu-
stitiam & comitatem iuste: per fidem/spem/& charitatem pie. Sic ad sta-
tum perfectissimū puenimus qui octonario designat. Est. n. octonarius
secundum Pythagoricos soliditatis & permanentiæ/atq; iustitiæ nume-
rus. Sed numeroꝝ hic soliditatē & permanētiā arithmeticis relinqua-
L mus. Iustitiā p octonarii rōnem ostendisse sufficiat. Hæc potissime in
æqualitate consistit. Habet hoc primus omnium numerorum octona-
rius nu-

rius numerus/ut suæ partes/& partes partium diuisa per medietatem sint semper æquales & integræ. Namq; si octonarium diuidas/singulæ partes quatuor habebūt/Illas si diuidas/utrinq; duo assignabis. Hæc diuisa utrinq; cōtinent unū. Ita semper per æqualia/& integra pcedit usq; ad monadē. Ad hanc igitur quia per spūalem circūcisionem accedimus/octauo die circūcisus est puer/cuius circūcisionis solēnia celebramus.

Iesus cur in circūcisione dictus sit filius Virginis.

Uocatum est nomen eius Iesus. Quia de causa in circūcisione nomen daretur infantibus in p̄romptu est noscere. Homini ideo nomen imponitur: ut per illud publice ab omnibus agnoscat. In publico igitur actu illud dari maxime consentaneum ē: ne leui & incerta nominū impositione uel mutatione incertitudo cōtingat: unde confusio uel fraudi locus & oportunitas nascitur. Quamobrem iura sapientissime cauerūt neminem abdicato priori nomine aliud sibi ad tempus pro alio nomen imponere. Primus publicus actus ad quem iudeorum adducebantur infantes erat circūcisio: per quam familiæ Abræ se progenitos signo quod accipiebant profitebantur. Quo igitur in ea familia nomine censerentur tūc decebat statui: cum familiæ signum accipiebant. Sic & in Christiana religione: quoniam per baptisma profiteamur Christi familiam (qui uerus est Abraam) quod nomen in eius familia simus habituri: dum baptizamur accipimus. Sic qui iter Christianos arctioris alicuius uitæ: habitum uel professiōem accipiunt: nomine quandoq; nouo donantur: ut se intelligant in ea familia debere renouari. Sed cur dictus est Iesus puer hodie circūcisus? Imponi solent hominibus nomina: quandoq; ratione præteriti alicuius negotii. Ecce (inquit angelus ad Agar grauidam fugientem dominam suā) concēpisti: & paries filium: & uocabis nomen eius Ismael: eo q̄ audierit dominus orōnem. Ismael quippe auditus interpretatur. Sic prima parens nostra a protoparente dicta est uirago: quoniam de uiro suo sumpta est. Iacob ubi cum angelo luctatus est: neq; superatus nomen accipit israel. Quando dixit angelus. Nequaquā uocaberis Iacob: sed Israel erit nomen tuum: & adiecit: quoniā si contra deum fortis fuisti: quanto magis contra homines præualebis? Et profecto Israel apud hebreos fortis directus nostro idiomate sonat. Quādoq; uero hæc ipsa nomina dantur hominibus a præsentia rei emergentis. Hinc Adam primo Eux partu filiū sibi acquisitum: uoluit nominari Chaim: dicens. Possedi hominem per deum. i. dei beneficio: qui non meæ culpæ: sed suæ clementiæ: rationem habere dignatus est. Possedi hoīem: iam eram in spe sobolis assequēdæ:

M

N

O

dum Euam pregnantem aspicerem: nunc eam possideo. Caim quippe possessio/siue acquisitus aut acquisitio significare uidetur. Quia geminorum primus de Rebecca utero/egressus ruffus erat/& hispidus quasi pellis: dictus est Esau: quod ruffus interpretatur. Alter quia prænascētis plantam manu tenebat: quasi illum supplantare:& prior egredi nitetur: Iacob sortitus est nomen: quod supplantator: uel supplantatio nobis insonat. Dantur præterea hominibus nomina pro certa expectatiōe futuri. Abraam ubi a dño benedictionem assecutus est:& multarum gentium designatus pater:iussus est nō Abram:sed Abraam uocitari. Vidit Sarra partum suum risum præbiturum esse audiētibus:q̃ grandæua uetula peperisset: uidit sibi illum pater futurum ad lætitiā & gloriā sempiternam. Pro obedientiæ igitur merito: per quam paterna manu occidendum:& in lignoꝝ strue a se parata cremandum filius deo se erat oblaturus:pater illū nominauit Isaac: quod risum uel gaudium sua lingua significat. Sic Rachel primogenitum suum uocauit Ioseph: quod sonat augmentum. Quoniam pignus se assecutam uidit: unde suos partus auctum iri sperauit. Siue igitur quæ iam euenerūt: siue rei præsentiam: siue futuram expectatiōē cōsideres: puero de sancta Virgine nato: nullum nomen significantius accomodatiusue imponi potuit q̃ Iesus. Significat enim saluator meus: quod si præterito referatur: attende quæso q̃ congrue sancta Maria filium nominare possit Iesum:& dicere illum saluatorem suū. Dum concepta sum me ab originali peccato seruauit il læsam: ruinæ pro lege comuni mihi iam iminenti: nisi me subtraxisset: humana pro cōditione corruissem. Vbi nata & adulta sum: per omnem me uitam: ab oī mortali crimine: ab oī culpa ueniali saluauit: nulli noxæ unq̃ obnoxiam eē permisit: cum sua humanitate ac diuinitate uterū meum cōplere dignatus est: ab omni infamia: ab omni suspitiōe me saluā esse constituens: sponsam dari iussit Ioseph: qui me maritali studio semper coluit:& affectu fraterno p̃secutus est. Vbi in me: deq̃ me: de meo inq̃ sanguine: in utero meo cōceptus est: mei corporis itegritatē: meaq̃ mentis pudiciā cōseruauit. Sicut non fuit dum conciperem læsa meæ carnis integritas: sic mentis affectus nullatenus uacillauit. Permanſi qđ fueram:& assecuta sum quod credideram. Nouē mensium spacio qbus illum in utero habui: matrū molestias nullas passa sum. Saluauit me ab omni grauedine: ab omni debilitate: ab omni languore. Vbi maturitas partus aduenit: peperī sine dolore: sine labore. Exiuit de utero meo filius meus: neq̃ tamen hostia egressus apparuit: saluauit me penitus intactam. Vt quæ uirgo fueram in cōceptu: quæ uirgo pmanſeram in cōfotū: in partu

tu: in partu & post partum uirgo perseverauerim: filius meus effecit. Merito igitur uocari uolo nomen eius Iesus: pro gratia tot foeliciū euentuū iam præteritorum. Si Agar quia se uisam a domino cognouit dum filium gestaret in utero: illum iussa est Ismael nominare. Si Iacob pro fortitudine dictus est Israel: quia in lucta illi angelus non præualuit: filius meus qui me totiens iam saluauit: quō recte a me alio nomine poterit uocari quā Iesus? Vocatū est ergo nomē eius Iesus. Pro salute mēi toties cōdonata. Etia pro rei emergentis pntia uocatum est recte nomen eius Iesus. Nascitur ex sancta uirgine infans: & angeli gloriam canunt deo: terris pacem. Magi magnum regem suæque gentis saluatorem natum cognoscunt. Saluatur in una Christi persona: in uno infantulo tenuibus pannis inuoluto: uera hominis caro & anima: uera etiam diuinitas manet in eodem. O res plusquam admiratione dignissima. Infinita maiestas dei membris infantilibus continetur & occultatur: neque tamen ullatenus diminuitur. Iungitur imbecillitas hominis fortissimo deo: neque ad diuinitatis ardorem liquefit humanitas: neque ad splendorem fontis luminum euanescit carnis obscuritas: sed inhabitat illam totus qui loco non capitur. Quis igitur unquam melius saluator: aut salutaris dici potuit quam dominus Iesus Christus? Qui diuinitatem simul cum humanitate seruat in se. Qui mundi salutem atque decorem nascendo orditur: moriendo instaurat: resurgendo decorat: perficit ascendendo. Harum rerum gratia Simeon iustus senex & timoratus: cum infantem Iesum in templo præsentatū accepisset in ulnis: exhilaratus spiritu: & gestiens sancta lætitia: obortis prægaudio ac pietate lachrimis: ad deū patrem eleuans oculos dixit. Nunc dimittis seruum tuū domine: secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderūt oculi mei: salutare tuū. Illud inquam salutare quod tuæ diuinitatis maiestatem amplissimam in sui corpusculi tenet angustiis: quod nostram humanitatem in pelago infinito diuinæ tuarū perfectionum ualeat integram & illesam potentissime continere: hoc o dñe est. Quod parasti ante faciem: omnium populorum. Nouum inauditumque mysterium salutis & salutaris: ut sit lumen gentium: ad reuelationem tuæ sapientiæ: tuæ omnipotentiae: tuæque clementiae: ab omnibus gentibus per hunc infantulum deum hominem agnoscendæ: & ad gloriam plebis tuæ Israel saluandam: ac in melius reformatam. Quare si quæ nascente domino Iesu emergunt: continentur: & uigent: cum Simeone fuerimus cōtemplati: apparebit euidentissime quod dum hic circūciditur infans recte admodum atque concinne. Vocatū est nomen eius Iesus. Si futuri expectationem attendimus: Iesus & non alio nomine infans circumciscus nominabatur: Expectabat cœlestis ciui

Q

R

S

tas triumphas in q̄ ecclesia instaurari: proq; malignis illinc exulibus angelis: de piis hominibus sibi ciues suffici. Expectabat in terris militas ecclesia institui/dotari/nubere/& decorari. Vere ergo de filio dei incarnato dicere utraq; potuit saluator meus a quo hac se nouerant accepturas. Expectabant sancti angeli suos ordines diminutos integros fieri. Homines quos maxime amant/deo recōciliari:& cum illis in cœli palatiis felices fieri/saluari in hominibus dei gloriam: in se ipsis ordinum suorum numerum integrari. Vere ergo de infantulo Virginis filio/hac oia præstaturu/dicunt omnes angeli saluator meus Iesus. Expectabant animæ Patriarcharum & prophetarum sedētes in tenebris/& in umbra mortis/non in morte. Non enim erant uere mortue. Quoniam erant crimine purgatæ: sed in umbra mortis. i. simillimæ mortuis in peccatis. Licet enī nulla sensus afficerentur pena: dāni tamen cruciabantur angustia. Hoc quoq; inter illas & impiorum animas distabat/q̄ istæ sine spe sunt exules: illæ in patriam reduci sperabant. In hac igitur expectatione constitutæ clamabant omnes piorum animæ. Ostende nobis domine misericordiam tuam:& salutare tuum da nobis. Rorate cœli desup:& nubes pluant iustum. Aperiatur terra:& germinet saluatorem. Quem natum & circūcisum illæ hodie cōtuentes/quid aliud singulas dixisse putemus: q̄ ecce hic est Iesus: hic est saluator meus. Saluabit nos:& liberabit nos: ne timeamus. Substineamus tempus adhuc modicū: qui pro nobis dignatus est nasci:& circūcidi/mox ut uiam ueritatis docuerit filios nostros:& dei gloriam seminauerit in terris: pro nobis mori dignabitur:& cito resurgere: ut cum illo resurgentes exeamus de ergastulo carceris tā obscuri:& in æthereas mansiones per illum adducti: luce ppetua:& gloria inenarrabili cum illo fruamur. Expectabāt iusti in hoc sæculo suum cōtueri saluatorem. Peccatores expectabāt sequi redemptorem. Iusti uolebāt gloria cōdonari. Quoniam iam gratiam (sed nō completā) fuerant affecti. Peccatores sperabāt sanitatem mentis per gratiam impetrare: ut p illam possent gloriam promereri. Paruulus iste qui circumciditur omnibus & singulis accipere uolentibus: hac omnia & singula præstat. Cur illi non dicēt singuli saluator meus: Iesus meus es domine. Nullum tibi nomen rogamus accipias nisi Iesus. Quoniam saluū facies populū tuum: a peccatis eorum. Quot uexatos a spiritibus in mundis es liberaturus: Post parum exhibunt a multis dæmonia clamantia & dicentia: quia hic est Iesus filius dei: mundi q; saluator. Dæmonū igitur testimonio: recte uocari debuit nomen eius Iesus. Quia & illum saluatorem hominū: expulsores suum agnoscunt: profitentur:& metuunt. Quot surdis auditum:

auditum: quot claudis liberum incessum: quot mutis loquelam: quot paralyticis soliditatem: quot aridis sensum & motū: quot cæcis uisum: quot mortuis uitam proxime restituet infans iste qui hodie circumciditur. Vix ad maturam iuuentam peruenerit: quando hæc omnia paget. Saluabit ergo naturam hominis: non solum per gratiam gratum facientem secundum animam: sed per sanitatum & uitæ gratiosa munera secundum corpus. Itaq; anima: corpus: uita: felicitas hominis temporanea & æterna uere dicere possunt de puero circumciso. Ecce Iesus: ecce Saluator noster: ecce qui nos omnes saluare uenit. Donetur nomine quod est super omne nomen. Vocetur Iesus. in quo certe nomine consentaneū est omnia genua incuruari: cœlestium: terrestrium: & infernorum. Flectantur cœlestia genua animarum piarum & angelorum: dominum suum & instauratorem colentia & profitentia. Flectantur terrestria corpora hominum securitatem & sanitatem accipientia: elementa obedientia: Veti namq; & mare obediunt ei. Infernorum hominum: & animarum damnatarum genua adhuc flectantur timentia: & eius imperio obedientia. Omnis insup lingua confiteatur: quia dominus Iesus Christus est nūc in gloria dei patris: qui olim circumcissus pro nobis: stetit in sinu matris: ut nos in spiritu circumcisi in gremio matris nostræ militantis ecclesiæ sobrie: iuste: & pie uiuamus in hoc sæculo expectantes beatam spem: & aduentum gloriæ magni dei: qui puer de Virgine natus. Postq̃ consummati sunt dies octo: ut circumcideretur: uocatum est nomen eius Iesus idest saluator uel salutaris: nos hic saluās per gratiam: & in futuro per gloriā perpetua felicitate condonans. Amen.

T

LIX.

DE ADORATIONE IESV DIE EPIFANIAE/CORDA

QVARTA.

INTRANTES DOMVM INVENERVNT PVE
rum cum Maria m're eius: & procidentes adorauerunt
eum: & aptis thesauris suis obtulerūt ei munera/aurū/
thus/& myrrā. Mathei. ii. Dñs noster Iesus Christus fra
tres charissimi: qui pro nobis in membris infantilibus
quasi homo iudeus circūcidi dignatus/mox quasi de
us sese magis exhibuit adorādum: ut hanc ipsam circūcisionem carnis:
quam tulit in corpore: non sui ipsius grā/quī deus esset: sed pro nrā do
ctrina tertio suā mortalitatis ope suscepisse monstraret. Et spūalem circū
cisionem/quam a fidelibus erat exacturus per infideles adhuc & barba
ros homines illū adorare uenientes/quale eē oporteret fidelibus indica
ret. Nunq̄ sane melius q̄ adorando anima circumciditur. Habet. n. ante
mentis oculos adoratio acutissimum cultū diuinæ maiestatis/sapiētiae//
& iustitiæ attingēs a fine usq; ad finem/penetrabiliusq; omni gladio an
cipiti. Q uod si quis manu rationis assumat/quantus sit is qui adoratur
in mente reuoluēs/facile a se omnem superbiam fastum/auaritiæ studiū/
libidinis ardorē amputabit. Q uis quæso leuet animo supra se. Q uis
deo in omnibus & per omnia non obtemperet/eius potestatem/gloriā/
beneficentiam sui ipsius imbecillitati:tenuitati:indigentiae per adoratio
nem comparando. Q uis studeat auaritiæ potius se submittere q̄ deo: si
largissimam & profusam eius magnificentiam & indeficientem bonorum
distributionem attente adorando fuerit contemplatus. Q uem nō pu
deat ac pigeat carnis illecebris contaminari/Si meminerit coram deo pu
rissimo:suas sordes esse ppositas cum adoratur:nempe qui magnos prin
cipes allocuturi sunt/ante omnia illis se gestu uultuq; obsequiosos ostē
dunt:muneribus liberalitatem:& obsequendi promptitudinem attestā
tur:uestitu munditiam. Locum nihilominus ad colloquium & tempus
idoneum captare:ministros bonos uiros regi gratos adhiberi student:q
illis auxilio ad obtinēdam gratiam præsto sint. Q uæ omnia Magi ado
rantes:saluatorem nostrum dominum Iesum christum (q̄uis infantu
lum) omni studio ac diligentia executi sunt. Sancta igitur mater ecclesia
catholica consentaneum existimans filios suos pro illis natum & circūci
sum colere saluatorem:optima ratione post circūcisionis solēnia:ado
rationem infantis Iesu nos celebrare præcepit. Et quo pacto illū adorare
conueniat exemplo magoz illū adoratiūm instruxit & inuitauit. Illi in-

quirentes accedunt: inuentum genuflexi adorant: muneribus colūt adoratum. Nos ergo adorare uolentes: ante omnia diligēter inquirere oportet quem adoremus/deinde illum adire: domumq; eius ingredi Magorum inftar/qui uisa stella/ueniunt Hierosolimam quærentes. Vbi est qui natus est rex iudeorum? Et ad eum peruenientes/Intrantes domum inueniunt puerum cum Maria matre eius. Oportet etiam humiliter adorare. Nam & Magi procidentes adorauerunt eum. Opus est postremo munera adorato offerre. Quia magi apertis thesauris suis obtulerūt ei quem adorauerunt/munera/aurum/thus/& myrram. Hæc ut peragamus hac oratione qualiter fieri debeant/in medium (ut deus dabit) asferre constitui. Sunt. n. nobis non solum per utilia/sed necessaria/situq; dignissima. Quare attente de eis aliquid audire ne pigeat.

Quis debeat adorari.

Adorare uolentes ante omnia opus est adorandum inquirere: & ad illum accedere/qui dignus sit adoratiōis honore. Accedite inquit propheta ad illum: & illuminamini: & facies uestre non confundentur. Dii gentium qm̄ sunt dæmonia: qm̄ sunt creaturæ suo creatori rebelles: & manufactis simulachris suam diuinitatem (quæ nulla est) contineri præstigiis mentiuntur: ad suos (ut sic dicā) adoratores ea ipsa simulachra sæpe transportant. Immo quoniā accedere nequeunt sese in simulachris transferri præcipiūt. Sic ab Epidauro Romā sub Aesculapii nomine dæmoniū in serpente translatum est. Sic lōge prius Aeneas Ilium in Italiā portat: uictosq; pœnates. Nō sic dñs deus noster. Aeternus est: & immortalis: stabilisq; manens dat cuncta moueri. Nō sibi usurpat adorationis cultū: quia omni iure illi debitus. Vt adoretur deus nunq̄ sui gratia ueniet ad te: Bonorū. n. hominis non eget: non fit gloriosior tuo cultu: sed te efficiet meliorem. Si expectas sui alicuius commodi gratia illum ad te uenire: falleris. Quia infinitus est: imensus: & immobilis. Imitare nautas: qui cum suas naues in portu recipi cupiunt: nō ferentibus uentis grandi & longo fune moli alligāt. Ita per trocleas nauis in portu recipitur. Religanda est nauis nostræ mortalitatis funiculo triplici: charitatis indissolubilis immutabili moli diuinæ bonitatis quæ non nisi bona data dare nouit postulantibus se. Ita pelago erumnarum mundi huius enauigato: uentis affectuum nequicquā renittentibus se se recipiet in portum: ubi tranquillitate potietur. Hoc fune Magi spei suæ ancoras cōfirmātes: deoq; adhærētes in nato infantulo sūmā maiestātē: sūmā auctoritatē: sūmā bñficiā adamātes: cogitantesq; pp̄ nimīā charitatē suā qua dilexit nos deus misisse in similitudinē carnis p̄c̄i. Cū natus esset

natus esset Iesus in Bethleem Iudæ: & illi stella monstrante hoc didicissent: ecce ab oriente ueniunt Hierosolimam dicentes. Vbi est qui natus est rex iudeorū. Vidimus. n. stellam in oriente: indicantem eius natiuitatem: & uenimus adorare dñm regem uniuersæ terræ. Dominum deum nostrum: quem stellæ inditio in Iudea natum esse cognouimus.

De ratione & natura stellæ a Magis uisæ & astrologorū uanitate.

S Vmunt hic Mathematici suorū uaticiniorum grande fundamentum euāgelistæ testimonio cōstare asserentes: q̄ per astrologiā diuina secretissima sacramēta prælagire quis possit. Q̄ n̄ Magi uisa stella deum & hominem mundi saluatōrē natum agnouerūt & adorare uenerunt. Sed q̄ fallantur: uel fallere nitantur: & sponte ac sine causa quē amplectantur errorē: hic facile dignoscitur: q̄ nullus hæcenus astrologus inuentus est/ qui illi stellæ nomē dederit: qui motū eius in fluxumue descripserit. Proferant ipsi stellæ nomen: qua parte cœli maneant circumscribant: quanto tēporis spacio cœli ambitū lustret: quæ sint illi comites: quæ fauentes stellæ: quæ item iuxta sua dogmata uel potius somnia sint emulæ edisserant: tunc uidebūtur iuxta suorū inuentorū instituta: de ea certi aliquid dicere. Antecedebat hæc stella magos: donec ueniret ad locū supra ubi erat puer. Recto igitur motu/ non circulari ferri uisa est: quod certe astrologis stellæ notæ non faciūt. Ibat etiam cū euntibus/ stabatq̄ cū stantibus. Non. n. illos aliter antecederet: sed longe peregrinatiōis interuallo procul & penitus inuisibilis fieret: oriretur illis/ occideretq̄ quotidie. Solēt stellæ nocturno tpe tantum oculis hoīum apparere: hæc meridiana luce se magis semp ostendit. Quare nō naturalis stella credēda est: quæ stellis præfixam a natura rationē luminis motus/ ac situs minime seruaui. Fuit hæc quā magi stellam existimauerunt a fixis/ & erraticis cœli luminaribus/ longe diuersa. Fuit nanq̄ insolitus fulgor in suprema aeris regione pductus a deo. Recto itinere uel dei imperio/ uel angeli cuiuslibet ministerio per aeris spatia latus: ad magorū mētes illuminandas: & pducendas ad infantē: quē spū sancto docēte agnouerant natū. Neq̄ uero quis admiret: uel mihi crimini ascribat: q̄ dicē ausim non uerā stellā extitisse fulgorem illū quem magi in oriente uiderunt: & quasi euangelistam arguere mendacii non sim ueritus/ arrogantia & impietatis me quisq̄ accuset. Multa enim enunciatiue euangelistæ scripserunt: quæ. s. per alios dicta sunt referendo. Enunciātes inq̄ uerba dicentiū: nō uerborum sensū affirmātes: ut illud est recitatū a Ioāne. Scimus. q̄ peccatores deus nō audit. Verba sūt hæc cæci nati: a dño illumināti: nō euāgelistæ fixa sententia. Verissimū est sic cæcum eē locutū. An au

XII

C tem sensus uerborum uerus sit/quisq; sentiat ut libet. Ego credā domi-
no Iesu Christo dicenti/Non ueni uocare iustos sed peccatores. **Q**uem
si interrogas. Venisti o bone Iesu uocare quos deus/quos tua clementia
dedignatur audire? **Q**uid credimus illum respōsurū/nisi quia gaudiū
est in coelo sup uno peccatore pœnitentiā agente? quod non eēt si gemitus
pœnitentis nō audiretur in coelo. Respondebit insuper se uoce præ-
conia in propheta edictū publicauisse. **Q**uacūq; hora ingemuerit pec-
cator omnium iniquitatum suarum non recordabor. Delebis ne sapi-
entissime & iustissime deus de tua memoria peccata illius quem peni-
tus non audisti? Aut absolues peccatorem illius causa penitus icognita?
Nempe si penitentiā audis:nō nisi a penitēte audire potes:penitens est
nemo nisi peccator. Audis igitur peccatores:& exaudis nō solū eorū uo-
cē/sed cordis gemitū:qui cor cōtritū & humiliatū nunq̄ respuis. Sed ne
quis dicat peccatōrē pœnitentē desinere eē peccatorem:& iccirco audiri
quia est pœnitens.i.peccato iam carēs:**Q**uāso quō punit deus peccata
impœnitentiū/Si non audiat illos? Vox sanguinis a Caym effusi clamat
corā illo:qui antea Adam quoq; audierat non pœnitentem sed excusan-
tem defendentēq; peccatū suū:apud quem postea clamor Sodomo-
rum & Gomorreorū multiplicatus est:& quis clamor nisi peccati inter
eos nimis aggrauati? Si uero iterum cōtentiose quis dicat peccatores au-
diri ad pœnam/non ad gratiam. Contra huiusmodi facile est ostendere
Adā peccatum excusanti p̄stitam misericordiam:& nuditatem eius tuni-
ca pellicea fuisse contectam.Caym quoq; grām fuisse assecutum:ne ab
passim occurrentibus necaretur/& Sodomitis ac Gomorreis deū uoluis-
se placari/Si modo inter illos decem scelere non cōtaminatos inuenire
potuissent. Rediens nunc unde discessi ut ostendā in euangelio ne dum
falsa sed absurda & blaffema ab euangelistis eē conscripta/& nihilomi-
nus scriptores a ueritate nō excidisse/ut deinde confirmē quod de fulgo-
re a Magis uiso dicere capi/alios ex euāgelio locos assummamus. Nōne
scribit euangelista/In belzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia?
Dæmonium habes. Subuertit gentem nrām.Prohibet tributū dari Cæ-
sari.Reus est mortis/& huiusmodi multa:quæ si quis uera dicere præsu-
mat:quæ christianæ aures id ferent?**Q**uis homo euāgelicus iponi euā-
gelistæ patiatur hæc ut uera illum scribere uoluisset? scripsit certe hæc:sed
ut falsa/ut impia/ut absurda. **Q**uæ tamen uerum est/filios perditionis/
erroris/& fraudis de domino Iesu Christo fuisse mētitos. Existimo nūc
esse notissimum:multa ab euāgelistis esse uerissime scripta (quia ita scri-
bunt ut gesta uel dicta sunt)quæ tñ non sunt iusta uel uera. **Q**uoniā p
impietatem

impietatem/ & mentiēdi magistrā inuidiā/ sunt ficta uel dicta. Itaq; cū dicit euangelista ex magorū persona/ Vidimus stellā eius in oriente: non affirmat: non cōprobat. Splendorē a magis uisum stellā esse: sed a magis stellam fuisse nominatū. Et dū idem euangelista dicit. Ecce stella quam uiderant magi in oriente antecedeat eos: ac deinceps: Videntes stellam Magi: gauisi sunt gaudio magno. Iuxta magorū appellationē rei uisæ replicat nomen: ne si aliter quod uisum in cōlo signū a magis fuerat nominasset: non idē ipsum quod prius illi uiderant scribere putaretur. Teneat adhuc cōsuetudo loquendi: ut ignitos in cōlo uapores stellarū noīe nūcupemus: dū dicimus stellas cadere/ uel uolatu mutare per æthera sedem. Dum itē dicimus illas flammis eē comatas/ caudatas/ uel quasi sanguine circūfusas. Quæ omnia/ luce clarius est/ non in esse ueris stellis. Quā oīum philosophorū snia/ ille penitus inuariabiles sūt: & nullā nouā qualitātē/ aut quantitatem recipe pñt. Dixerūt igitur magi se uidisse stellam: eo sensu quo hodie dicitur stellā apparere crinitam: & quo dī cometas oēs esse stellas comas hñtes: cum tamen criniū illa atq; comarū lineamenta in aere sint posita/ & procul a stellis. Non igitur fuit per stellæ alicuius influxum dñi saluatoris causata natiuitas. Non. n. sufficit stella efficere ut uirgo cōcipiat: & in uirginitate permaneat: ut concēptum pariat foetum: & uas unde egreditur penitus maneat circūclusum. Nullus præterea effectus suā cām pōt excedere. Maius est deū fieri hoīem: q̄ omnes creaturæ simul præstare ualeant. Quæ nanq; creatura suo creatori legē imponet: Qui perficit terram in sempiterno tpe: uocauitq; eam & obediuit cum tremore. Cuius imperio stellæ dederūt lumen in custodiis suis: & lætate sunt: a quo quando uocatæ sunt dixerunt adsumus: & luxerunt ei cum iocunditate qui fecit illas/ qui est deus noster: qui inter homines paulo ante homo natus est: qui hodie cōli insolito fulgore monstratur. Et certe non extimabitur alius ad deum. Nihil ergo creatum illi legem imponet: aut nascendi in homine necessitatem adducet. Quare o mathematici desinite de huius festi uobis solēnitāte blandiri: & auctoritatem ecclesiæ immo euangelii summi dei usurpare ad comprobanda hominum inuenta uel potius figmēta nolite. Et (ut modeste dicā) obseruationem erubescite uestram diuino fauore fulcire. Non approbat ecclesia stellæ alicuius beneficio uel imperio siue in fluxu/ natum uel agnitum esse saluatorem/ hoc euangelista non confirmat. Nempe Saluator si nasceretur iubente uel agnosceretur docente natura: ubi quæso erit Dei gratia? ubi clementia? Propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos deus: filium suum misit in similitudinem carnis

peccati. In cuius natiuitate apparuit benignitas & humanitas eius nos saluare uolentis: non syderum in fluxu: neq; rerum naturæ serie compellente: sed gratia: clementia: & charitate disponente.

Stellas non efficere neq; ostendere posse quæ astrologi putant.

Sed dices: si stella uel cœleste corpus uisum a magis domini Iesu Christi in carne natiuitatē operata non est: illam tamen significare: & peritis astrologis potuit indicare. Neq; uero dicūt mathematici stellas uel earum positiōes: uel motus inferiorum effectus parere: sed monstrare. Sicut lapides a miliario uia spaciū ostendūt: nō quidem efficiunt. Ante omnia multū astrologis detractū est: qui ubiq; id Aristotelis deseminare non cessant: necesse est mundum inferiorē superioribus lationibus gubernari. Sed quomodo si nō efficiūt indicent uideamus. Aut id cōtingenter indicant: Sicut lapides a miliario quos dixisti: aut necessario. Si contingenter: possunt igitur nō significare: sicut lapides a Siccariis poni contingit/ non ut uia indicent: sed ut ad deuia ducant. Et de cōtingentibus aliterue se hñe potentibus nulla cū sit scientia: apparet tua hac confessione astrologiā nō esse scientiā/ sed fortuitā prædictionem. Si necessario hæc significant/ quæ erit quæso necessitas: nisi uel sint causæ eorū quæ indicāt/ uel ipsa præmōstrata stellarū cōfigurationibus dent cām. Fumus. n. calorē nō indicat/ nisi quia de calore necessario nascitur. Ignis calorē non p̄dit: nisi quia necessario efficit illū. Cū aut tuæ stellarū cōfigurationes sua significata lōge p̄cedāt/ designatorū suorū effectus eē non poterunt. Q n̄ cām nequeat effectus antecedere. Erunt igitur stellarū configurationes p̄signatorū causæ: aliter illa necessario idicare non poterunt. Q uod q̄a negasti es certe redargutiōe dignissimus.

H Sed hæc iā obmissa faciamus. Vis uidere hunc fulgorē a magis uisum/ etiā si stella fuisset/ indicē certū Christi natiuitatis minime fuisse. Q m̄ iam cōstat eius cām esse nō potuisse/ Effectū uero illā dicere eius natiuitatis est stultum. Multi erant in orbe terrarū astrologi nascente Iesu/ Multi item natiuitatē eius antecesserāt: qui huius stellarū rationem hñe debuerunt/ Si artis meta illos nō fugit: præsertim in re tam seria. Et tñ usq; ad hanc diē inuentus est nemo: nisi fuerit propheta: qui de natiuitate dñi saluatoris aliqd scripserit. Et illi ipsi qui Christo nascēte astrologiæ operam dabant: cur sicut magi natum regē non agnoscebāt? Vel agnitū cur una cum magis non requirebant? Congregans Herodes omnes scribas populi & seniores: & ab illis diligenter inquirens ubi Christus nasceretur: cur non congregauit astrologos? Certe diligenter dicit tempus stellarū quæ magis apparuit: cur a peritis stellarum non perdiscit quæsitum puerum

puerum: quē stellæ ductu etiam post discessum ab Herode magi inuenire potuerunt. Illi ipsi seniores iudeorum & scribæ/legis doctrinā professi: qui Bethleem natiuitatis locū fore regi messia. i. hominū saluatori prædicere potuerunt/unde quæso hoc dicunt: de cōstellationibus an de prophetis? Illi profecto dixerūt/in Bethleem Iudæ/Sic. n. scriptū est per prophetā: non per mathematicū. Et tu Bethleē terra Iuda/nequaquā minima es in principibus Iuda: Ex te. n. exiet dux q̄ regat populū meū Israel. Si Herodes se a magis uidens illulum: iam per prophetiā locum natiuitatis nouerat: & magorum relatione tempus stellæ didicerat: facile erat astrologo natum puerum demonstrare: qñ huiusce studii (ne dicā artis) professores longe maiora promittere nō uereantur: & dato certo (ut dicunt) themate: non solum natū infantem: sed locū & momentum natiuitatis corporaturā: corporis etiam notas & animi: se p̄sagire confidant: Si hæc stella: siue (quod uerius est) hic fulgor in æthere sufficienter saluatorem natū oñdere potuisset: Ex puris naturalibus studiis: potuerunt magi: potuerunt oēs astrologi: & modo pñt necessaria cognoscere ad salutem: potuerūt & possunt naturali disciplina aliis indicare quod suo sibi studio uendicauerunt. Mentitus igitur erit ille qui dixit. Non sumus sufficiētes aliqd cogitare ex nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nra ex deo est. Mētita est ueritas ipsa quæ dicit. Ego sum uia ueritas & uita: Nemo uenit ad p̄m nisi per me: Et nemo nouit filium nisi p̄r. Neq; p̄m quis nouit nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Mentiūtur oēs theologi christiani: qui uno ore cōfirmant non posse saluari hoīes: nisi p̄ aliquam doctrinā diuinitus inspiratam. Si dicas hanc stellā regis tantū natalia demonstrasse: ante oīa uide quid agas: quod in astrologorū fauorē a principio sumpseras: perit totum: sanctam. s. matrem ecclesiā comprobare mysterium incarnationis a stella fuisse mōstratū. Deinceps si tot reges in Iudea nati fuerant: cur illorum quemp̄iā adorare magi nunq̄ uenerant? Adde quod dominus Iesus Christus id nō fuit quod tu stellam ostendisse contendis. Regnum inquit ille meum non est de hoc mūdo: Si de hoc mundo esset regnum meū: ministri mei utiq; decertarēt ne traderer iudeis. Vulpes foueas habent: & uolucres cœli nidos: filius aut̄ hominis non habet ubi caput reclinet. I nunc & dic regem iudeorum quales sunt terreni reges: stellam hanc significasse. Ego dicam filius hominis non uenit ministrari sed ministrare: & animam suam dare pro multis: non ut reges gentium faciunt multorum uitam pro salute proprias: immo pro ambitione atq; libidine exponere morti. Rex igitur quem magi adorare conquirunt: pro primo eius aduentu: non est regni ali-

cuius temporaneus dñs. Neq; hunc magi tantū stellæ bñficio: uel astrologica disciplina conquirūt/sed eo ipso docēte sancto spū: quo post adorationem sunt moniti ne redirent ad Herodem. Cuius etiam responsio idest secreto oraculo in somnis accepto: per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem suam. ¶ Astrologiam igitur hic obmifam faciamus

¶ Adorationi quæ præmittere oporteat.

E T quoniā iam abunde didicimus hanc nuncupatæ stellæ apparitionē astrologis nullū pro sua professione tuenda præſtarū ſuffragiū/Q n̄ de illa in libris astrologiæ nihil penitus habet/
Q n̄ stellarum motum minime ſecuta eſt/Q uando interdiu qđ ueræ stellæ nō faciūt ſe perpetuo uiſibilē præbuit/Q n̄ ſacramentum natiuitatis dei ſimul & hominis efficere uel indicare ppria uirtute uel naturæ ordine etiā ſi ſtella fuiſſet/minime potuiſſet:Q uando regis ortū more hoīum regnātis niſi mentita ſit/minime demōſtrauit. A magis aut diuinitus inſpiratis diſcamus adorare dñm Ieſum Chriſtum. Scriptum ē in pſalmis. Audi filia & uide:& inclina aurem tuā:& obliuiſcere domū tuam:& domum patris tui. Et concupiſcet rex decorem tuū/Q uia ipſe eſt dñs deus tuus/& adorabūt eum oēs reges terræ/Omnes gētes ſeruiēt ei. Sic Abraam exiſtēti in aram præcepit dñs. Egredere de terra tua & de cognatione tua:& de domo patris tui:& ueni in terrā quam monſtrauero tibi. Q uod cū ille feciſſet:deum uidere:alloqui:adorareq; pmeruit. Si mundi faſtus & delitias fuerimus aſpnati:patriā relinquemus:& populum nr̄um obliui bene erimus. Si parentū/consanguineorū/& amicorū blanditias nos in huius ſæculi deſideriis cōfirmātes non audiuerimus/patris noſtri domū ſi bñ egrediemur:& nr̄am cognatiōem utiliter relinquemus. Si nr̄æ carnis fragilitatē nō uerebimur/Si illi pluſq; oportet nō indulgebimus:domū noſtrā utiliter relinquemus:obliuioniq; mandabimus:audiemus ſana cōſilia/uidebimus exēpla ſalutaria:inclinabimus per obedientiā aurem nr̄am bene monenti & dicēti dño. Q ui amat patrem aut matrē pluſq; me nō eſt me dignus. Q ui ergo uult uenire poſt me abneget ſemetipſum & tollat crucē ſuam & ſequatur me. Volētes autem hac facere cœlum aſpicere debemus:non terrā. Q n̄ & magi in oriente ſtellā uidere meruerūt. Huius rei gratia dñs Ieſus diſcipulos adorare dum docet/adorationi præpoſuit. Pater nr̄ qui eſt in cœlis:non in terra dixit:ut ubi patrem adorādum inquirere & cōtēplari deberemus oñderet. Depone rerum terrenarū ſtudium. Auxiliū de cœlo quære/Iacta ſuper dño curam tuā:& ipſe te enutriet:& non dabit in æternū fluctuationem iuſto. Audi illum ipſm quem hodie Magi adorant:quē eorū exem

plō adorare debemus. Nolite inquit eē solliciti corpori uōo dicentes qđ māducabimus: aut quid bibemus/ aut unde uestiemur/ scit p̄r uester qđ his oībus indigetis. Aspicite uolatilia cōeli qđo non ferunt: neq; nent: & tñ pater uester cōelestis pascit illa. Hęc aut omnia in p̄cipio itineris nō ftri prompte faciamus. Dicit. n. euangelista. Ecce magi ab oriente uenerunt Hierosolimā. Ecce promptitudinē notat. Hilarem. n. promptūq; datorem diligit deus. Audi quid ecclesiā Laodiceā dicat ille cui nomen est amen. i. uerax testisq; fidelis. Vtinam frigidus aut calidus eēs: sed qđ tepidus es incipiam te euomere.

Natiuitatis Iesu locum magna oratiōe fecit deus discere magos ab Herode & proceribus iudeorum.

M Agi ne tepiditatis in sua adoratiōe argui possent/ cū natus eēt Iesus in Bethleem Iudā: ecce sine mora/ uenerunt Hierosolimam dicētes/ Vbi est educationi traditus/ qui natus est rex iudeorum. Vidimus. n. stellā eius in oriente: & uenimus adorare dñm. Apparet hic euidētissime Magos istos astrologiā bñficio non didicisse locū natiuitatis illius regis: quē adorare se uenisse profitentur. Iuissent. n. continuato itinere in Bethleem: & ab aliis nō quesissent: ubi nam se contineret rex adorādus. Erat. n. facile scientibus artē quā stellā ratione indicare sufficeret natū regem: natiuitatis quoq; locū scire per artē: eius p̄sertim indiciis beneficio: quā talem ac tantū natum regē ostenderet: infantulum. s. adhuc pannis inuolutum: dignum adorari. Sed scio quid hic uos moueat. Didicerant magi spū sancto docēte interius per signum in cōelo uisum exterius: natum esse regem messiam. Cur natiuitatis locum idem spūs sanctus magos nō docuit? Cum æque facile spūs omni sapientia plenus: immo omnis sapiētiae fons: magos utrunq; docere potuerit. Quādoquidē facile est oīa posse deo. Multum nimis est certe & forte temerarium huius rei causam inq̄rere: uel inuenire posse cōfidere. Quādo supra primā cām alia causa esse non pōt: & ipse spūs sanctus (qui deus ē) cui uolūtas: clementia: ac liberalitas peculiariter attributa dignoscūtur omniū quā creaturaz cā sit sūma: nulla nisi p̄prio bñfictiā studio illū rōne ad agendū impellente. Quare si dixero suā p̄pter bonitatem spūm sanctum magis uoluisse notā facere saluatoris infantia: ortus uero eiūsdē locum reticere uoluisse: satis dignam cām immo dignissimā & certissimam assignare uisus fuero. Vbi si quæres: cuius boni gratia id retinuerit. Respondebo uoluisse diuinā bonitatem per gentiles: & barbaros uiros legis scientiā non hñtes: Herodis & iudeoz (si uellent respicere) duritiā cōmouere: Si nollent increpare & inexcusabilē reddere cōtuma-

M

N

ciam. Elegit. n. in firma mundi deus: ut fortissima quæq; confundat: de
deprimat: ac contundat. Erigit indocta: ut doctrinam & sapientiā mun
di superet & cōuincat. Infideles igitur & barbaros hoīes monuit in spū
ut irent ad Herodem: natione quidē idumeū: sed educatione & longa
conuersatione iudeū/legis iustitiam & pietatē agnoscentem. Multo insu
per expimento atq; frequenti cōsuetudine Romanum: q. s. Romanorū
mores/disciplinam/religionēq; calleret: ut tantis excultū disciplinis/ma
gorum pietas flecteret ad colēdā infantiam saluatoris/Si uero flecti nol
let excusationē hīe nō posset. Principes insuper sacerdotū & seniores po
puli: qui legem ac pphetas assidue uel discebant ipsi: uel aliis discētibz
prædicabāt/per hos ipsos Magos nōne aptissime iuxta prophetas admo
net spūs sanctus: ad puerum Iesum regēq; messīā agnoscendū assurgere.
Dum. n. magi dicūt. Vbi o Herodes o principes sacerdotū o seniores po
puli legis scientiam professi. Vbi est (interrogamus uos) qui natus ē rex
iudeorum? Stellā eius in oriēte uidimus: & uenimus adorare dominū.
Quid quæso facere dicereue uidentur: nisi quod Esaias dudum uatici
natus fuerat.

¶ Expositio lectionis surge illuminare &c. & eius concordia cum euan
gelio concludens responsionem ad quæsitum.

Surge illuminare Hierusalē. Patet hic continens pro contento
nominari. Q n̄ ciuitas ipsa insensata penitus & imobilis: nec
surgere nec mente illuminari sufficiat. Quid est ergo dicere/
surge illuminare Hierusalē: nisi o rex Hierusalē o Herodes qui in tuæ
ambitiosæ libidinis grabato miserrime uitā ducis/Surge per humilitatē
o sacerdotum/seniorū/scribarumq; collegium o ciuium cœtus incolens
Hierusalem: in cæcitate līæ: & tenebris auaritiæ iacens/illuminare fidei
claritate: & spūs sancti lumine uero. En uenit lumen tuū: quod nos bar
bari Magi: moribus inculti: diuinæ legis ignari: uidimus per spūm: & de
extrema orientis barbariæ: uenimus adorare dñm. Tu aut o Herodes:
tu pontificum sacerdotū/seniorum ac populi cœtus/in cuius terra natus
est rex saluator tuus/iaces mutabilium rerū in uolucro fasciatus. Surge
infelix exēplo nostro. Ecce tenebræ ignoratiæ: & inculte barbariæ/ope
rient terram/Quod futurū dixit Esaias: iam adest: & impletum est. Operi
unt & operierūt terram nr̄am tenebræ quas diximus: & caligo ruditatis
rubiginosæ populos nr̄os penitus occupauit. Super te autem oriet̄ dñs.
Quod dixit ppheta uidetur futurū (Quia suo tpe non erat impletū)
nunc qm̄ aduenit & præteriit/nos dicamus de præsentī atq; p̄terito oriet̄
& ortus est cœlorum conditor: terræ fabricator: redēptor omniū. Quā
igitur

igitur alacriter/quod solerter/quod ardentius/tu Herodes/tu synagoga/quæ lumen legis obtines:& patriam incolis saluatoris/surgere debes & illum colere/Quod non nos de tenebris & umbra mortiseducti hoc facimus/Gloria eius in te uidebitur. Utinam inter nos gloria tantæ natiuitatis dignata se fuisset ostendere. Quod dixit propheta uidebitur:nos magi dicimus iam uisa est. Vidimus.n. stellam eius in oriente:& uenimus cum muneribus adorare dominum. Non sic uidimus ut uideri defieret/Leua in circuitu oculos tuos & uide gratiam & gloriam saluatoris tui. Vide ciuitatem tuam esse repletam opulentissimo comitatu:omni magnificentia decorato. Omnes isti nostri comites/congregati sunt:ut regem natum adorent. Venerunt tibi excutere superbiam o Herodes. Venerunt tibi o senatus pontificum & sacerdotum excutere ambitum & fastum. Venerunt tibi o popule iudeorum excutere auaritiam contumaciam & impietatem. Venerunt tibi:ad utilitatem tuam:ut ab illis ista perdiscas. Filii tui de longe uenient:immo uenerunt. Nos.n. per disciplinam tibi filii esse ardentissime desideramus:ut ea quæ sursum est Hierusalem sit mater nostra:nos hic tibi filios accipe terrena Hierusalem. Surge expergiscere rogamus & obsecramus tales uiros ne aspneris adoptari. Et filia tua de latere surget. De latere primi Adæ formata est Eua. Et de latere regis messie cum fuerit exaltatus in cruce:filia tua omnes ecclesie credentium populorum:quæ de synagoga quasi de matre nascuntur tunc surgent quando fluentibus aqua & sanguine de latere quod lancea miles aperiet indicabitur redemptionem humani generis esse completam. Tunc uidebis & afflues. Videt:affluit Hierusalem magorum aduentu:uidet nempe:quia conuersa est ad eos interrogandos & exhortandos. Multitudo maris:hominum in marittima extrema orientis ora degentium. Quæ sit hæc maris multitudo propheta declarat apte dicens:Fortitudo gentium uenerit tibi. Inundatio camelorum opiet te:Dromedarii:Madian:& Effa. Regiones unde cameli uelocissimi perire soliti sunt. Opiet autem nimia multitudo. Sicut multæ maris unde terram operire sunt solitæ. Hoc est quod dixit propheta. Quando conuersa fuerit ad te multitudo maris:quod magi complent:dum omnes de Sabba ueniunt aurum & thus deferentes pro munere nato regi:& laudem domino annunciantes. Dum illum regem non temporaneum:non terrenum:sed perpetuum:& celestem suis muneribus preestatur. Me igitur tacente propheta Esaias tuæ inquisitioni copiose respondet. Spiritum sanctum qui magis indicauit in cunabula saluatoris:locum in quo erant:iccirco indicare noluisse:ut illi ab Herode:apostolicis & scribis illum requirerent:& sua requisitione requisitos commoneret:ut si uellet resipiscerent:Si nollent penitus inexcusabiles remanerent.

De inconsulta Herodis & iudeorū turbatione expositio euangelii.

Nunc inspiciamus Herodis insaniam: pōtificum ac seniorum
impiam cecitatem. Qui qm̄ adorationē simulant: & magos
non imitantur/pœnam quæ illos seqtur attendamus. Audi-
ens aut̄ Herodes rex turbatus est: & oīs Hierosolima cū illo. Cur quæso
turbatur? Quia ad puerū Iesum adorandū accedere non uult: quia nō
uult de sua superbia dimoueri: non uult egredi priam suam: fastū & mū-
di gloriam inanem nititur retinere: non uult egredi domum patris sui:
satellitum cateruas/ & gnatonum adulationes amplectitur. Domū insu-
per suam exire recusat. Suæ carnis illecebris carere nō uult. Ideo turbat̄/
quia regem natum formidat: qui his oībus illū spoliēt. Oīs quoq; Hie-
rosolima: quæ hæc eadem sectabatur: cum illo turbata est. Vide quid fa-
ciat amor insanus. Congregans oēs principes sacerdotum & scribas po-
puli sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. Quis Christus o Hero-
des? Nullū alium Christū sacerdotes & scribæ quos conuocas tibi indi-
care sufficiunt/nisi regem messiam. Quia solum hunc sacræ l̄ræ omnes
uenturum cōcinunt: quibus si credis: cur illum nō adoras infelix? Ne-
Pscis q̄ messia resisti non posse sacræ litteræ prædicant? Nescis q̄ dicit Esa-
ias. Egredietur uirga de radice Iesse: & flos de radice eius ascendet: & re-
quiescet super eū spūs domini: spūs sapientiæ & intellectus. Eum fallere
non poteris/spūs consilii & fortitudinis: illum supplantare nō ualebis.
Spūs scientiæ & pietatis: totus erit bonus/pius/beneficus: non est cur illi
inuideas. non eripit mortalia qui regna dat coelestia: non tibi nocitu-
rus est: nisi tua pfidia iustitiam suā reddere retributionem iuxta tuā coe-
gerit iniquitatem. Replebit eū spūs timoris domini: nihil per uim aut
uiolentiā faciet. non secundū uisum oculorum iudicabit. Frustra igitur
uenerabundam & latā prætendis faciem: dum clam uocas magos & tē-
pus stellæ quæ apparuit eis diligenter inquiris: neq; secundū auditū au-
rium arguet: frustra igitur fallacia uerba componis: frustra dicis. Ite in-
terrogate diligenter de puero: ut & ego ueniens adorem eum. Audi qd̄
idem Esaias dicat. Spiritu labiorū suorū interficiet impium. Deponite ini-
quitatem o Herodes/Quia iustitia erit cingulum lumborū eius. Retri-
buet abundanter unicuiq; secundū opa sua. Deponite iudei duritiā infi-
Qdelitatis/Quia & fides cintoriū renū eius est. Si sacerdotibus & scribis
a quibus sciscitaris: ubi Christus scit nasciturus credere uis o Herodes/cre-
de prophetis per quos scribæ & pontifices eius natiuitatem quem Magi
quærunť prædicere pnt. Si prophetis credere non uis: & fraudibus tuis
tantas messia dotes/quātas Esaias rettulit putas extinguere posse: cur il-
los interrogas?

los interrogas? Sed ignorans est omnis malus: & cum malitia fuerit cum-
mulatus obcæcatur ab illa. Furor qui tibi de uano timore domiatur im-
pedit animum infelicē. Ne uerum cernere possis: facit affectio imode-
rata. Quod enī miseri cupiunt facile credunt. Quando plus per affe-
ctionē q̄ per rationem iudicant homines: præcipue uero mente turbati.

¶ De Herodis sibiq; similibus perfidia & poena.

Quia igitur Magos audiens Herodes turbatus est: Sanum ne-
quit inuenire consilium: & ideo perditissimū amplectitur: qđ
proculdubio foelicem exitū habere nō potest. More namq; pe-
cudis pronus in terram: non cœli fulgorem insolitū: sed regni terreni fa-
stum mente cōplectitur: & pro studio adoratiōis quod suscipere debuisset:
adorando infanti insidias parat. Fugiamus fr̄es Herodis insaniam.
Ne speremus deū uultu uel uoce a nobis decipi posse: scrutator est cordi-
um: non uerba: non signa conficta considerat: sed animū. Quot hodie
inter christianos herodes inueniuntur? Quot dicunt dñe dñe: nequaquā
habentes hereditatē in domino? Quot simulate dicunt. Ite interroga-
te diligētē de puero: ut & ego ueniens adorem eū? Quot intrāt eccles-
iam orationis tempore (& ut dicunt oraturi) proposito autē & re uera pu-
ritatem puellarū & matronarū pudiciā: in quibus (si castæ sunt) Chri-
stus inhabitat: expugnaturi: cōtaminaturi: & uersuri? Quot in ecclesia
foeminæ impudicis oculis adolescentū imo uirorum animas uenantur?
Quot canonicis horis mares & foeminæ interfunt: ut bonæ fidei ac de-
uotionis prætextu cōmodius decipere possint? Quot sub religiosa ue-
ste uentrē farcire: & his quæ sub uentre sunt indulgere student? Hi om-
nes peius faciunt q̄ Herodes. Ille semel adorare uelle finxit: ut perderet:
neq; præualuit. Isti non semel perdere cōtenti: quotiens se obtulerit oc-
casio dicam dolore stimulatū quod professioni meæ: quod huic loco
non cōuenit: Christum lenonē non nulli eorum sibi facere studēt. Alii
usurarū profonetam: alii obsomniorū factorē: alii proditorum & san-
guinis ac cædis auctorem h̄re student. O pessimi herodes: nō sic impii:
non sic. Desinite agere peruerse: discite benefacere: & pie adorare cū Ma-
gis. Herodes quia uultu fictam prætulit pietatis spēm: quia studiū ado-
randi mentitus est: per adorationis spēm saluatori suo tetendit insidias
(licet frustra) Mariām uxorem innocentissimā: pulcherrimā: nobilissi-
mam: & (quod rarum est) castissimam. Zelotypia obcæcatus occidit: cu-
ius postea desiderio diu contabuit: & semiamēs duos ex Mariā susce-
ptos filios iam adultos. Iā maritos Alexandrum. s. & Antigonum truci-
dauit. Tertium quem ex priori uxore genuerat Antipatrū nomine in se

patrem armatū uidit: & corā Cæsare de parato ueneno in se indulgentis-
 simum p̄rem (q̄ illius grā duos longe meliores liberos occidisset) accusa-
 uit. Hūc eundē Antipatrū deinde arctissimo custoditum carcere cōiecit
 in uincula. Neq; multo post s̄uissimis morbis caput laborare. Ignis qp̄
 pe lentus interius conflagrabit: & quo minus apparebat exterius: intus
 acrius s̄uiebat. Auiditas inexplēbilis semp erat cibi: neq; tñ facietas ip̄le-
 bat ingluuiē rabidis faucibus excitatā. Intestina ulceribus tabida putre-
 scebant: doloribus quoq; s̄uissimis colli cruciabat' assidue: humor liui-
 dus ac luridus pedes tumidos oberrabat. Similis illi quoq; circa pubem
 erat afflictio: sed & pudēda ipsa putredine corrupta scatebāt uermibus.
 Spūs quoq; & anhelitus refractione creberrima cōtortus uexabatur. Vñ
 per singula pene mēbra cōtractus/oēm tollerantiam supare potuisset: nī
 si dei iustitia quod etiā fama uulgabat illū tales pro sua perfidia p̄nas
 inter hoīes dare iussisset. **Q**ua urgente his tandē morbis exhaustus/pri-
 mogenitū Antipatrum quē tenebat in uinculis iugulari mandauit: quē
 cū sanguine fuso egisse aīam audiuiisset infelix & miserrimus inter tot
 suorū funera: quæ ipse sibi parauerat extinctus est. Principes sacerdotū/
 seniores populi/scribæ/reliquiq; iudei cū Herode sentientes deum fide
 adorant: legis iustitiam/& sanctimoniā templi uenalem hñt: suarūq; li-
 bidinū ministrā faciunt: sacrificiorū ceremonias pro eorū auaritia ad quæ
 stum inuersas sibi auferri formidant: & iccirco ad captandā mortis occa-
 sionem dño Iesu Christo simulantes pietatē dicunt. **Q**uouſq; aīas no-
 stras tollis? Si tu es christus dic nobis palā. Princeps uero sacerdotū fide
 interrogat: & quærit sub iuramento dicens. Adiuro te per deum uiuum:
 ut dicas nobis si tu es Christus filius dei. Propter quæ extremas sibi & su-
 is calamitates cōquisierunt. Hierusalem nanq; fūditus a Romanis euer-
 sa cātatur in triuiis: In cuius obsidione post oēs abhominabiles cibos ab-
 obsessis auidissime cōquisitos & sumptos. Mater inuenta est quæ lactā-
 tem filium ppriis manibus occidit: uerūq; pforatum adhuc crudū affa-
 uit uertens ipsa ueru/coctū postea lacerauit manibus: & membris disse-
 ctum dentibus ipsa contriuit. Nephando post hæc pastu faciata (qd' ad
 futuram exuriē depellēdā sibi seruauerat) reliquū affi filioli p̄donibus
 uidelicet cōciuibus prodere coacta est: qui in odore infelicis & horridæ
 affationis domū irruperāt ut raperent cibum: quē per olfactum credide-
 rant se esse uenatos. Hoc detestabilissimo edulio illis appposito: horrore
 ac stupore conterritis/infelix foemina & efferata mater dixit. Hic uere ē
 meus filius: hoc uere meū facinus est: comedite quod reliquum est: qm̄
 mihi per uos seruare nō possum: quod uidere nō amplius potestis dila-
 niato corpe

niato corpore ego comedi. Ne sitis foemia molliores: aut m're misericordiores: qui diuina oĩa & humana intrepidi uiolare potuistis: cum filioli mei reliquias absumpseritis: in malorũ remedium & me affate. Horret animus dicere quot in ea obsidiõe a suis cadauera hoĩum sunt comesta prafamis inedia: & rabie nullis antea sæculis audita. Quot a Romanis uiui euiscerati sunt: ut de intestinis eorũ aurum quod integrum uoraue-
 rāt: quasi de terræ uisceribus effoderēt. Si Iosippo siue Iosepho hebreo: X
 & eius belli ab initio de hebreorũ ducibus uni/post uero expugnata om-
 nem Galileā: cui ille prafuerat eiusdem belli scriptori/fidē non abroga-
 mus/cōstat plane decies centena milia iudeorũ toto obsidionis tempore
 occisa fuisse/Constat capta nonaginta septē milia: uenditos partim: par-
 tim a feris pro spectaculo laniatos: partim ad inuicem quasi hostes iusto
 bello inter ludos festos trucidatos. Sunt uero hæc oĩa lōge minora ea ca-
 lamitate quæ Eleazarũ ac suos occupauit. Qui messadam montanum Y
 oppidũ in iudea/natura & arte oĩum quæ leguntur: ac rerum copia mu-
 nitissimũ occupauerant liberis ac coniugibus loci fiducia eo conuectis.
 Hi nanq; post Titi triumphum de subacta iudea & Hierusalē penitus
 extirpata a Flauio Siluio Romano duce obsessi/& primis moenibus ma-
 chinarum uiolētia undecunq; disiectis/Alia mox moenia trabibus & cō-
 gesta terra prioribus quæ lapidea fuerant munitiora & tutiora erexerūt.
 Neq; n. machinis impelli poterant: terra & leui intermixta materia icũ
 non recipiente. Vñ tormēta ipsa constipare & solidare cgebantur quæ
 conuellere debuissent. Propter quæ Siluius secunda moenia igne aggres-
 sus est: qui flante Borea in Romanos inuectus machinas oēs & eorũ mu-
 nimenta deuorasset/nisi quod deo iubente cōquieuit boreas/Auster in-
 sauiit: & flammam oēm in moenia cōuoluens ea radicitus cōcremauit.
 Nihil iam superat: nisi igne conquiescere: & Romanis armis ad obsessos
 aditũ prafare. Qui antea muro longe exterius a Siluio circumclusi: &
 nunc armatis militibus per girũ septi: nulla in fuga spem poterāt consti-
 tuere. Tum o rem infelicissimā/& Saguntina clade longe supiorem. Ca-
 lamitate uero Hierusalē multo uincētem/ Eleazarus obsessorũ princeps
 infausta & furiosa orōne miseros in liberos & uxores prius: ac deinceps
 in seipsos armauit ad necē. Ita charissima pignora cōiuges ac filios cū la-
 chrimis osculāti lachrimātia/& ipsa se gladio submittētia ferro impetūt:
 iugulant: sternunt. Tum cruēti amātissimorũ sanguine/decem ex seĩpis:
 qui certe ingens numerus erant (neq; n. tāto exercitui pauci durare po-
 tuissent) eligunt: a quibus oēs mōre pecudũ iugulentur. Dehinc electo-
 res singuli/quē ex suis magis amauerant adhuc spirantē & incondito ac

incerto moribundorū motu palpitantem amplectuntur: deosculātur in eorum quos necauerāt sanguine prostrati & conuoluti. Electi uero per eorum guttura gladios mergunt: Natabant prius in suo sanguine mres & filii: nunc mariti: uxores: patres liberos quos occiderant: suo ipsi sanguine lauant. Decem tandē carnifices per nouenarii sortem sese confo-
X diunt alter alterius pro munere gladium excipientes/ donec ex tanto numero unus tantū se superstitem uidit. Hic perlustrās oīa: & suo ministerio ne quis indigeret diligenter inquirens: cum oēs uideret infœlicē animam exalasse: bñ se habet inquit. Q uod uidere me licuit: mihi parum est: quod restat: en impleo: gladiūq; in propria uiscera mergit & cadit: ne tāta infœlicitatis solē uideat. Compit hęc Siluius ex muliere grāda: uia: quæ se cum alia adhuc uiridi: & quinq; infantibus de media nece subripuit: cuniculi beneficio occultata: unde cuncta ex ordine uiderat & audierat. Iustus est deus ut fuit ab initio. Herodes & iudei quanta narraui mus mala expti: mortālē adhuc dñm Iesum christū odio habuerūt atq; ludibrio. Q uid illis futurū existimamus: qui nunc per ea quæ diximus dñm Iesum Xpm negligunt: & infamant gloriosum & regnantē in cœlis: moxq; futurū uniuersorum iudicē psecuntur: & turpissimarum egererū ministrū nō uerētur efficere: quibus infimæ sortis hoīes testes adhibere puderet. Fugiamus tam perditos mores: & dum tempus habemus opemur bonū. Cū magis christū puerū caste & pure adorare studeamus.

¶ De nimia Herodis superbia & stulta astutia rñdendo Magis.

M Agi nanq; cū audissent regem abierūt. Q uid ita? Q m cum sancto sanctus eris: & cum puero peruerteris. Agnouerūt prudentes illi uiri tunc si nō integrā Herodis impietate: quā postea in somnis per monitum didicerūt: Saltē nimiam illius supbiam nō ferendā. Distabat Bethlem ab Hierusalē (Hieronymo teste) qui bethlematicus incola & monachus decessit e uita: qui corpus suū in præsepis introitu: quo in loco a magis adorata est saluatoris infantia: uiuens istituit sepeliri: distabat inq; sex passuū milia. Tam breue spacium noluisse Herodē peragrarē cū magis: ad talem præsertim ad tantū regem cognoscendū: non erat inditiū adorare uolentis. Magis erat consentaneū Herodem in suo regno magnos illos uiros eousq; perducere: hospitio illic excipere: regem quāsitū oīum primum adorare: alios deinceps ad adorandum inuitare: & tanti regis inter incunabula sibi grām conciliare q̄ dicere. Z Ite & interrogate diligēter de puero. Si illum o Herodes adorare uolebas: cur non dicis regem? cur quasi per contemptum puerū nominas quem adorare uelle mētiris? Si magos fallere uolebas: debebas ueneranter puerum

ter puerum nominare : & quem illi regem dixerant / regio nomine dignum affirmare : non dicere puerum. Putas cum mentecaptis tibi esse sermonem? Illi singula tua ponderant uerba. Cur non dicis ueniam uobiscum in Bethleem : sed ite dicis? Nimis superbum est : regem nouum / & alienigenam regem / de gente quibus imperas inuisa : & de patre subditis odioso qui etiam fratrem Regis trucidauerint tribus simul magnis uiris magno comitatu adornatis : qui te colunt : qui te in tua regia uisunt : qui tuam fidem sequi uenerunt / dicere / Ite. Saltem tuo regno dignis comitibus honestas. Cur dicis / interrogate / quasi ad te nihil attineat. In tua ditione regem adorandum qui modo natus est inquirere ipse debuisses. Nimiam certe secordiam præse ferunt hæc tua ad magos uerba. Si illos uis interrogare diligenter : esto tu imprimis diligens inquisitor. Quoniam mentes hominum facta magis quàm uerba mouere solent. Vt & ego ueniens adorem eum / non bene reddis causam : non bene coeunt / ut adorem & puerum dicere / ut adorem & ite dicere. Dauit cuius regiam tenes & regnum / non sic dicit. Tu dicis / Ite / ille dicit. Venite adoremus & procidamus ante deum : ploremus coram domino qui fecit nos : Quia ipse est dominus deus noster : nos autem populus eius : & oues pascuæ eius. Si tu ita dixisses Magi non abiissent. Venissent tecum. Sed quia cognouerunt superbiam & fraudulentiam tuam / superbum & subdolum regem festinauerunt relinquere / ideoque abierunt.

De imitandis Magis egressis patriam & abeuntibus ab Herode ut adorent saluatorem natum.

Ecce stella quam uiderant Magi in oriente antecedebat eos : usque dum ueniens : staret supra ubi erat puer. Quando magi ab oriente recedunt & in domo confisi propria derelinquunt / quando obliuiscuntur domum suam : & domum patris sui / celeste indicium æthereique fulgoris ductum ad dominum Iesum Christum adorandum habere merentur. Quando Hierosolimam intrant : quando Herodem consulunt : quando deum per homines quærunt / stellam non uident. Vbi uero non sperant auxilium ab homine : ubi ab impio Rege discedunt : ubi humanæ sapientiæ consilia deserunt : & in domino deo quem adorare proponunt suum deuote iactant cogitatum : diuina iterum illis claritas assistit : & ducem de cælo iterum promerentur. Quid sibi uolunt hæc charissimi fratres? Illud profecto quod dixit dominus in euangelio. Nemo mittat

A

manum ad aratrum & aspiciat retro/ut sit idoneus regno dei promerendo. Si ad aratrum misimus aliquando manum: ut in agro magni patrifamilias boni aliquid feminis seminaremus. Si carnales affectus/& pristinam mundi consuetudinem abieciimus: ut deum pura & libera mente adoraremus:& illi soli solertissime seruiremus/ne deficiamus in medio itineris/ad finem usq; uitæ perseueremus. Quoniam non qui incoeperit tantum: sed qui perseuerauerit usq; in finem hic saluus erit. Perseuerantia nobis opus est: ut nostræ adorationis studium salutare reddatur. Quod si aliquando humana fragilitate nos exorbitare & retro aspiciendo pristinis desideriis rerum fortuitarum distineri contingat/discamus a Magis. Abierunt illi ab Herode impio rege: abeamus & nos a uanitate/ab impietate ad quam aspeximus & diuertamus. Egressi sunt Magi Hierosolimam ciuitatem tunc peccatis plenam. Egrediamur & nos omnia studia uanitatum. Proculdubio stella quæ illos antecessit usq; ad locum ubi erat puer/sancti.s.spiritus coeleste auxilium nobis iterum aderit/antecedet nos: atq; ad saluatorem nostrum usq; perducet.

De lumine fidei & spiritus hilaritate modoq; & loco ueræ adorationis.

Usq; dum ueniens staret supra ubi erat puer. Plura hic latent sacramenta q̃ ego narrare uel cognoscere queam. Ad sanctæ ecclesiæ penetralia nisi coelestis luminis beneficio Christianæ fidei splendore radiantis non intratur. Hæc uerissime illud est lumen quod firmatur supra locum ubi puer Iesus manet cum Virgine matre. Hunc luminis splendorem æternum attende: Si puerum Iesum cum Maria matre eius inuenire desideras. Attende uero libenter & mente iocunda. Quando Magi uidentes stellam gauisi sunt gaudio magno ualde. Este nunc procul hypocritæ tristes/exterminantes facies uestras ut appareatis hominibus ieiunantes. Magi ualde magno perfusi gaudio: dum Spiritus sancti gratiam recognoscunt: alacres domum ingrediuntur/quam puer Iesus cū Maria matre semper Virgine inhabitat. Quid suspiratis? Quid mœroris lachrimas fingitis? Quid pallorē & squalorē hypochritæ horridi prætēditis? Si coeli lumen uobis affulsi: gaudete cum magis gaudio magno ualde. Audite Paulum. Gaudete in dño semper/iterum dico gaudete: sed non stolide: nō petulanter: quin immo modeste semp. Modestia uestra inquit idē Paulus nota sit oibus hominibus.

hominibus. Ibant profecto Apostoli gaudentes a conspectu concilii. Quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliam pati. Publice gaudebāt: quia publica erat causa lētitia. Sic intrare oportet domum idest ecclesiam dei. Extra illam enim & sine gaudio spiritus sancti: puer adorandus inueniri non potest. Stella quam uiderant magi stabat supra ubi erat puer. Inde non discedit gratia spiritus sancti: ubi manet puer Iesus. Vt ergo adoremus intremus ecclesiam: non tantum hanc manufactam: quā tamē domus dei est: sed professionem ueritatis quā fit in fide catholica. Cuius rei gratia dicit euangelista. Intrantes domū inuenerūt puerum. In medio ecclesiā laudabo te/ dicit propheta: quod alibi exponens in concilio iustorum & congregatione se domino confiteri uelle contestatus est. Intima igitur nostrā conscientia ingredientes/ clauso hostio domus nostrā intentionis secreto conueniamus dominum Iesum Christum: non sicut hypocritā faciūt in angulis platearum longas orationes orantes. Magi intrant domum Iesu: priusq̃ adorent. Quare per ea quā diximus: illos imitari toto pectore studeamus.

De præsidio sanctorum in adoratione quaerendo.

Quoniam Maria matre eius/inuenerunt puerum. Quid quāso sibi uult hoc? Magna certe ratione appositum est. A rege aliqd petitori/ ultra captatam loci & temporis opportunitatem/ amicos regis suis postulatis adhibere nituntur. Qui habent coram iudice causas/ procuratores & aduocatos (quos uno nomine patronos dicere possumus) fidos imprimis & iudicibus gratos conducunt. Volentes igitur adorare dominum deum: & ab eo gratiam petere quasi a Rege: quasi a iudice misericordiam impetrare: aut compensam damni uel iniuriā postulare: cur nobis ipsis fidere præsūmamus/ nulla certe est ratio. Adhibenda sunt potentum suffragia: intercessionēs amicorum: patronorum quoq; præsidia interponenda sunt. Quem apud regem regū/ & iudicem omnium uiuorum & mortuorum/ uitā ac necis causam habentes: illi magis amicum possumus interponere/ quem patronum accuratiorem & fideliorem adhibere/ q̃ Sanctam Mariam uirginem matrem eius? Quam quia illum lactauit & aluit: pro nobis intercedentē certissime exaudiet. Dixit Salomon m̃ri suā Bersabē. Pete m̃r mea qd' uis: neq; n. fas est ut auertam faciē meā ab ea quā me genuit. Quid putamus aliud dicē dñm Iesū xp̃m: q̃ lōge sapiētior & iustior ē Salomōe:

D

qui matrem longe sincerius ueneratur & amat. Mater Salomonis illum genuit: obstetrices abstulerunt: nutrices lactauerunt: baiulæ distinuerunt & custodierunt: pedagogi & præceptores instituerunt/Maria filio suo matris/obstetricis/nutricis/baiulæ & educatoris beneficia præstitit & obsequia. Itaq; adorare uolentes filium eius: apud illum hanc inueniamus: & conueniamus. Quando magi anteq̃ adorarent ingredientes domum/inuenerunt puerum cum Maria matre eius:& illa præsentē adorauerunt eum.

De præmittendis adorationi summam ex euangelii & prophetiæ declaratione collectis.

Haec igitur in summa sunt quæ adorationem præcedere oportet/Surgere a studio fortuitarum rerum:& a mundana uanitate discedere. Docet nos hoc sancta mater ecclesia per prophetam inter missarum solemnities dicens. Surge. Et per euangelistam magorum exempla proponens: qui suas prouincias egressi ueniunt Hierosolimam dicentes. Vbi est qui natus est rex iudeorum? Mentem ad cælum attollere/Cuius rei gratia dicit ecclesia per prophetam/Illuminare/& per euangelium magos monstrat illuminatos/qui dicunt. Vidimus stellam eius in oriente. Quod si a cœlestibus meditationibus per fragilitatem excidimus: iterum terrena sollicitudine distracti/ne persistamus: sed abeamus: & recedamus illinc. Nisi hoc fecerimus: quod nos maneat: nō a me sed a matre nostra ecclesia hodierna lectione de Esaia sumpta perdiscite. Ecce tenebræ operient terram: animam tuam/quæ terra est bene colenda: atq; purganda/ut bonum fructum & centesimum afferat. Et caligo populos. Cogitatum/sermonum/operumq; multitudinem/quæ nostræ terræ populi sunt/caligo erroris & confusionis operiet: neq; lumen cœli ultra uidere licebit. Expertum hoc hodie monstratur in Magis: qui ad Herodem ac pontifices conuersi: pro pietate dolos inuenerunt. Vbi uero eos deserunt stella quam uiderant in oriente antecedeat eos. Quid est hic fratres aliud agnoscendum: nisi quia cum sancto sanctus eris:& cum peruerso peruerteris? Magi cum Herode nutant:nihil certi inueniunt:& qui ab Herode consilium quærunt consilii & auxilii ab eo requirunt in fraudem. Vbi illum deserunt/stellam uident:quæ eos ducit ad locum ubi erat puer:quem adorare debebant. Ne uero iterum labamur in tenebris intremus fidei catholice scripta: ingrediamur nostræ mentis intima penetralia: nostram uitam examinantes. De nobis ipsis non uulgo: non assentatoribus: non affectibus/

affectibus: sed rationi & lumini fidei (quod in ecclesia accipimus) age-
 scamus. Ita factum opus esse docet prophetia quā inter missarū solemnias
 audiuius. Super te autem orietur dominus: & gloria eius in te uidebi-
 tur. Si effugaueris a tua terra tenebras: & caliginem repuleris a populis
 tuis/orietur dominus super te/orietur autem in ecclesia. Intra ergo il-
 lam: & dominus super te orietur: gloria quoque eius in te uidebitur. Si me-
 tis tuæ secretum cum ueritatis lumine ingressus fueris: hoc uidebis/& non
 aliter. Vnde & Magi intrantes domum: inuenerunt puerum cum Maria
 matre eius. Cum per hæc omnia ad puerum regem regum perueneri-
 mus/nequaquam nobis ipsis fidere debemus. Patroni adhibendi sunt: ut
 quod nostris meritis non ualemus/eorum intercessionibus consequa-
 mur. **Q**uando enim conuersa fuerit a te idest in tuum fauorem: multi-
 tudo maris idest magnum auxilium sanctæ Mariæ: quæ maris est portus
 & stella/Et fortitudo gentium uenerit tibi idest sanctorum suffragium:
 tunc uidebis & afflues: mirabitur cor tuum cogitans magnitudinem eius:
 qui se tibi exhibet adorandum/Et dilatabitur multa lætitia/eius clemē-
 tiam & profusam beneficentiam cogitando. Multitudo maris quid est
 aliud Maria infinita multitudo gratiarum pelagus: fortitudo genti-
 um: quid quæso sibi uult: nisi fortissima sanctorum suffragia: quibus
 adhibitis adorare debemus: quando & Magi non solum puerum ado-
 randum conueniunt: sed cum Maria matre eius inuenerunt. Inuenimus
 quæsitam. **Q**uia ergo sic quæsierunt intrantes domum/Inuenerunt pue-
 rum cum Maria matre eius. Hæc uero omnia lætanter faciamus: quia
 dicit propheta dilatabitur cor tuum: & docet euangelista Magos do-
 mum adorationis intrantes: gaudio magno ualde fuisse gauisos. Itaque
 si de peccatorum nostrorum grabato surrexerimus: si a mala consuetu-
 dine nostræ prioris uitæ recesserimus: si pacis & ueritatis uiam ingressi
 Hierusalem supernam adire studuerimus: si oculos ad cælum diuinæ
 gratiæ fulgorem attendentes leuauerimus: si per humanam fragilita-
 tem relapsi maturæ resipuerimus: si domum adorationis ecclesiæ insti-
 tuta & monita: nostrique cordis intima penetralia ingressi fuerimus: si
 exultantes & iubilantes cum lachrimis lætæ compunctionis perseuera-
 bimus: si nobis suffragia sanctorum conquisiuerimus: & imprimis san-
 ctam Virginem patronam instituerimus: omnibus adorationem præ-
 cedere debentibus oportune communiti Magorum apparatus ad ado-
 randum bene erimus imitati. Supererit opus ipsum adorationis im-
 plere: quod ab eisdem Magis hoc secundo nostræ orationis articulo/qua-
 liter fieri debeat/nunc discite.

F

G

De magorum prostratione dum adorant.

Procidentes adorauerunt eum. Adoratio magis corde quā uoce peragitur: cor autem gestu corporis declaratur. Opus est igitur adorando procidere: procul cadere. Non enim audere debemus adoratum accedere propius scilicet uirtuti nostræ aut meritis cōfidere: sed omnem spem in adorati clementia cōstituere debemus. Moyses ubi in rubo deum esse cognouit/ ad illud oculos leuare ueritus est. Et stans a longe publicanus non audebat oculos leuare ad cœlum: sed illis studio humilitatis defixis in terram dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori. Filius quoque prodigus rediens ad patrem/ Pater inquit peccaui in cœlum & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. Vide quod procul se a patre constituat: non sum dignus inquit uocari filius tuus/ effice me mercenarium per tuam clementiam/ qui filii iura amissi per culpam & demeritiam meam. **Q**uid ita? Nimirum quia omnem meam substantiam consumpsi: meam inquit/ quia tu illam mihi dederas: nisi dedisses: nisi mecum secundum clementiam optimi patris egisses/ mea certe substantia esse non poterat: poteras tu abdicare cōtumacem & luxuriosum filium: at non meorum meritorum: sed tuæ beneficentiæ rationem habuisti: quasi legitimo filio/ & obsequioso partem mihi substantiæ liberaliter dedisti: quo tu clementior & liberalior mihi pater fuisti: magis ego tibi obsequi & bonis consiliis tuis acquiescens/ partem substantiæ/ quam abs te accipi conseruare debui: quæ cum non egerim/ ad filii tui titulum recipi non audeo postulare/ procul ab hæreditate cuius partem accæpi & consumpsi eē de beo. Me o pater inter mercenarios tuos numera: iuxta laborem meum sit mihi pro tua clementia saltem quotidiana merces exigua: in sudore uultus mei liceat mihi panem inter tuos accipere mercenarios. Hoc est se uere prosternere coram adorato: hoc est uere opus adorationis implere sua peccata cognoscere: se redarguere: se pœna dignum: & indignum gratia confiteri. Adoratum econtra cognoscere eminentissimum dominum: clementissimum patrem: eius timere seueritatem: non tamen odisse: sed colere: & lachrimis gaudētibus se castigationi submittere: sperare inter hæc ueniam: & saltem mercenariam retributionē: quotidianum panem. Hoc est quod magi fecerunt procidentes/ non se magnos uiros existimant: non est taliū se prosternere: existimant se mancipia inutilia/ & extrema dignaque uerberibus. **Q**uid. n. indicat se prosternere: nisi ad qualibet uerba dominus iusserit paratū dorsum exhibere? Cogitat magi dum se prosternūt/ & intra se dicunt. Tu in cuius noīe flectitur omne genu:

genu:coelestium/terrestrium/& infernorum:dorsum tuum pro nobis flagellis dabis:& cruci te patieris affigi:magnæ sunt iniquitates nostræ: quæ talem ac tatum regem tam acerba substinere flagella/uulnera/mortemq; cõpellent. Transeant potius in nos omnia uerbera & pœnæ: quas pro nobis passurus es nos teneant. Nos enim sumus qui peccauimus simul cum patribus nostris. Dederas nobis originalem iustitiam quasi hæreditario iure a nostris primis parentibus deducendam:nos illam tãtam hæreditatem amisimus:quando illi a te recesserunt:& in regione a ueritate longinqua:in regionem insipientiæ abierunt. Carnis nempe delicias amplexus Adam primus omnium hominum pater:ne contristaret uxorem suam matrem nostram iustitiam omnem luxuriose cõsumpsit. Nõ audemus hanc petere:petimus esse saltem mercenarii tui. Scimus quia bene operantibus præstas gratiam:in qua si confirmari studuerint/das illis panem angelorum. Age nobiscum non pro nostro merito:sed pro tua clementia suscipe nos.

¶ De rōne adorandi a Dauit in psalmis tradita.

H Ac ratione adorandum esse deum si mihi nõ creditis/a Dauit rege & ppheta perdiscite:ille enim dicit. Adoremus & procidamus/& ploremus ante dominum. Quomodo procidamus & quare:qua insuper ratione ploremus/idem ipse propheta nos admonet ubi dicit. Venite o adorare uolentes:ne expectetis deũ uenire ad uos: uenite uos mecum ad illum:exultemus.i.extra saltemus:saltemus extra culpam:saltemus a domino.i.ad domini gratiam accedentes. Iubilemus per cordis lætitiã modestam & sobriã. Sed quibus in rebus iubilemus attendite. Præoccupemus faciem eius in confessione:& in psalmis iubilemus ei. In psalmis & hymnis & canticis spiritualibus/attēta cordis meditatione ruminatis bene iubilamus. Quare uero nos hæc facere cõueniat audite. Quoniam deus magnus dominus:& rex magnus sup omnes deos. Nonne quanto potentiores domini:tanto serui ad obediendum & obsequendum promptiores sunt? Deus quem adorare debes: magnus est dominus/dominorum maximus:& rex magnus super omnes deos. Dii enim gentium dæmonia. Dominus autem qui adoratur a Dauit/a Magis/a nobis:coelos fecit:si uis nosce quid cogitare debeas/dum te adorando prosterneis:cogita quoniam Deus est magnus dominus:& rex magnus super omnes deos:cogita quoniam in manu eius sunt omnes fines terræ. Tota terra duobus finibus clauditur dum ab altero incipit/& in alterum desinit:uterq; in manu dei est.

Quando & primum efficiens omnia / & omnia finiens solus est deus:
 & altitudines mōtium ipsius sunt. Non ita tenet extremos fines: ut me-
 dium aliquid ipse non teneat: cacumina mōtium & eorum altitudines
 N penitus inaccessa ipsius sunt. Cogita q̄ nō solum terræ dominus est: sed
 maris. Quoniam ipsius est mare: quod non emit: non usurpauit: non
 dono accepit / sed ipse fecit illud: & siccam manus eius formauerūt. Est
 ergo utriusq; dominus: quia fecit utrunq;: & hac ratione tenet primum
 terminum omnium creatorum: quia eorum est primū efficiens. Quia
 uero ppter ipsum sunt / & in ipsum oīa tendunt / alterū terminum eadē
 continet manu. Horum igitur gratia: uenite adoremus: hunc & nō ali-
 um: procidamus humiliantes nos: & ploremus dū confitemur coram il-
 lo peccata nostra. Quia ipse fecit nos: suum opus non aspernabitur: q̄
 est deus uerus: deus omnipotens secundum generationem aternā. Pa-
 stor uero secundum temporaneam: solertissimus & piissimus est: & nos
 populus eius & oues pascuæ eius sumus: nos nequaquā abiiciet. Eius igit̃
 dignitate & bonitate pensata: exultare & iubilare: pro nostra autē tenui-
 O tate & malitia plorare adorando debemus. Ploremus autem coram illo
 non coram populo: eius domum ingressi .i. secretis excepti consciētia pe-
 netralibus quæ deus libenter inhabitat. Ploremus deuotionis lachrimis
 lætanter in occulto profusis. Tristium hypocritarum lachrimis / fletibus
 suspiriis siue mugitibus procul abiectis: quia quem adoramus deus est
 totius consolationis.

De Thesauris aperiendis coram adorato domino Iesu Christo.

T apertis thesauris suis obtulerunt ei munera: aurum / thus / &
 myrram. Quid sibi uult hoc charissimi fratres? Nonne satis
 erat dicere / procidentes adorauerunt eum: & obtulerunt ei au-
 rum / thus & myrram? Cur dicit euangelista: apertis thesauris suis: obtu-
 lerunt munera? non sunt tanti scriptoris inania uerba: præsertim in re tā
 seria. Hunc nobis locum magister gentium Paulus nos admonēdo ape-
 rit. Qui parce inquit seminat: parce & metet. Zacheus exequēdo quid
 sibi uelit idem locus ostēdit quando huic ipsi / cui magi munera offerūt
 conuiuium præparasset / ubi quies data est epulis mēsaq; remota / dixit.
 Ecce dimidium bonorum meorū domine do pauperibus: & si quid ali-
 quem defraudaui reddo quadruplum. Vide q̄ consulte apostoli consili-
 um impleat / Alienorum & iniuste acquisite reddit quadruplum suo-
 rum bonorum dimidium pauperibus dat: magi thesauros aperiunt: ut
 P quicquid in illis est: rex cui donandum est uideat: eligat meliora: & si ue-
 lit accipiat omnia. Sed quia ille modestus est: magi de uniuersis thesau-

ris apertis: & pro palam corā rege expositis offerunt meliora: offerunt aurum/thus & myrram. Demus ergo nos illi abundāter/quia qui parce seminat/parce & metet. Demus libēter. Hilarem. n. datorem diligit deus. Demus meliora/Quia qui seminat in benedictionibus/de benedictionibus & metet. Impossibile est seminanti Zizaniā colligere triticum. Cum facimus elemosinā meminisse debemus regis a magis adorati sententiam. Quod uni ex minimis meis fecistis/mihi fecistis. Cogitare debemus domino Iesu christo donari: quod elemosinā titulo pauperibus tributum est. Et certe ille ppter Christum petit: propter deum petit/Clamat. n. dicēs/Pauperi panem propter deum: panem dicit: tu putrida porrigis abiiciendaq; fragmenta: purgamenta & feces ollarum/& caca-
 borum: cōcretum liquorem & acidum de fundo uegetis profers/quem in refectionem pauperum subministres? O te infēlicem/si de his centuplum mercedis nomine accipias: da elemosynā qualem uelles accipere: immo uero si sapis da meliorem. Quādo domino uel patrono tuo non nisi electa donare infamia est/& indignationem conquirere. Aperi cum magis thesauros tuos: & da meliora quæ illis contineātur. Thesauri nostri sunt studia quibus incumbimus: horum arculæ sunt intīmæ cogitationes. Vbi adoraueris hos pande thesauros tuos: omnes cogitationes tuas effunde. Effundite coram illo corda uestra dicit propheta. Et quoniam nobis etiam inuitis uestra secreta cōsilia aperta sunt/& nuda regis oculis quem adoramus: faciamus (si sapimus) de necessitate uirtutē. Si reuelaueris domino cor tuū: te uolente eius secreta rimabitur. Si claueris: sciet omina te inuito: immo iam sciuit. Aptis igitur thesauris nostris: sic cum magis munera offeramus: ut dum elemosynā facimus: Zachei exemplum: Pauli consilium teneamus. Dum deum alloquimur adorādo: quasi illū colloquentē: & nunc interrogantē: nunc nobis respondētem persuasum habeamus: Ne fingamus: ne simulemus: ne mētiamur: dicamus cum propheta. Imperfectum meū domine uiderunt oculi tui: & in libro tuo omnes scribentur cogitationes meæ. Quo ibo a spiritu tuo: & quo a facie tua fugiam: nempe si ascendero in cœlum per superbiam cum lucifero: elatus ut phariseus: qui adorando dicebat. Ieiunabis in sabbato: decimas do omnium quæ possideo: nō sum sicut ceteri homines: non ut hic publicanus: Tu illic es: ut me inde expellas & punias: qui luciferum deiecisti: qui superbientem phariseum: & sua peccata abscondentem damnasti. Si descēdero ad infernum desperationis cū Caym: cum Iuda: ades: ut meam infidelitatem punias. Melius mihi erit si sumpsero pennas meas omnium meorum cogitatuū & affectuum im-

2

Q

R

T

XXXI

S petus: diluculo: illuminatus fide certa: leuatus spe firma: & habitauero in extremis maris: in amaritudine poenitentiae: illic. n. manus tua deducet me per misericordiam/quo per me ipsum ire non ualeo: & tenebit me dextera tua per fortitudinem protectionis. Vt tenuit confitentem publicanum remorsum amaritudine conscientiae/quando non leuabat oculos ad coelum per superbiam ut phariseus: non deprimebat ad abyssos per desperationem: sed aspiciebat terram corporis sui: & de tua clementia confusus aperiebat cor suum totum: in quo quoniam nihil te dignum uidebat/dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori. En domine thesauros cordis mei qualescunque sunt ego libens aperio coram te: sed nihil dignum te in illis inuenio: non habeo in illis tibi quod dem: habeo quod a te mihi relaxari deposcam. Thesauri mei sunt debita tibi iura: pro multis in me beneficiis a te collatis. Sunt debita mihi poenae pro ingratitude & culpis meis in numeris. Sunt anxietates reatum quibus astringor assidue. Deus propitius esto mihi peccatori: esto propitius ne exigas credita: esto propitius ut relaxes debita: esto propitius ut absolvas uincula. Debemus sic aperire thesauros nostros.

De elemosyna ultro offerenda.

Obtulerunt ei munera. Non satis est tantum aperire thesauros: offerre debemus munera/hoc est/non petita sponte tribuere/ & ingerere recusantibus accipere. Magni quidem meriti est: egenis postulantis opem dare. Sed maioris est gratiae cum egentem agnoueris: eius prauenire petitionem. Dominus Iesus Christus non rogatus ad Lazarum uadit: ut a somno excitet illum/feretrum stare iubet: ut uiduae filium unicum qui defunctus efferebatur matri restituat. Paralyticum iubet tollere grabatum. Petrus enim qui resolutis membris ante fores templi paruum stipem flagitabat integre restituit sanitati: quam ille postulare non audet. Haec est elemosyna acceptissima deo: frangere exurienti panem tuum: egenum & uagum inducere in domum tuam: non recipere tantum rogantem: sed inuitare & inducere reticentem debes. Quot uere sunt egentissimi: qui pro modestia ne proximum grauent: petere non audent? Quot pro erubescencia malunt inedia opprimi aut flagitiis inquinari quam auxilium implorare? Sanctus Martinus armatam militiam adhuc cathecuminus agens: quoniam pauperi postulanti abrepto ense clamidem qua media hyeme utebatur mediam scidit & nudo tribuit: reliqua contegitur ut potest: nocte sequenti Christum cum angelis uidet: auditque latanter dicere circumstantibus angelis. Martinus adhuc cathecuminus hac me ueste contexit. Dignus profecto qui postea episcopus fieret: & thuronensem ecclesiam gubernaret. Nicolaus noctu per tegulas

per tegulas (ne uideatur ab hominibus) pondus auri tertio in domum inopis de fenestra proiecit: & tres pauperis filias honesto loco natas ab iniuria seruauit: dignus & ipse qui postea episcopatum in patera urbe teneret. Franciscus cum militem pauperem non militariter indutum obuiaffet: quæ nup sibi parauerat & induerat: tunc primū uestimēta exuit: & militem illis donatum honestauit: pro qua munificentia nocte sequēti amplissimo & specioso palatio in spiritu a Christo donatus: & cœlesti militiæ non solum ascriptus: sed magnorum dux Christi exercituū declaratus est. Offerenda est igitur indigenti elemosyna Paulo doctore gētiū ad hanc rem chorinthios cōmonente/ & adhortāte. Audite illum. De collectis autem quæ fiunt in sanctos sicut ordinaui in ecclesiis Galitiæ: ita & uos facite per unam sabbati. Vnusquisq; autem uestrum apud se reponat seponens quod ei bene placuerit: ut non cum uenero tunc collectæ fiant. Fecerunt hoc antea magi: quando thesauros repositos se cum attulerunt offerre domino Iesu Christo.

Oblationi magorum oratio accomodata.

I Pertis a magis/ coram magno rege thesauris suis/ manet infās Iesus in matris gremio cum hilaritate faciei maiestatem iam præferens: uenustoq; corporis motu & murmure suauissimo grati animi notas ostendens. Nihil tamen pro humanæ infantia imbecillitate loqui sufficiens. Quare ad matrem uirginem illi uerba conuertunt. Debemus o regina cœli filio tuo quem tenes in gremio/ quicquid habemus: quicquid ualemus & sumus. Adorantes illum debitum hunc nostrum in secreta cordis ara professi sumus/ Nūc quantum possumus debitum ipsum soluere: nō ut liberemur (neq; enim id uelle debemus) sed ut plus debeamus prompti sumus & præsto. Dissoluemus autem si mulq; debebimus: si nos filii tui obsequiis nostrosq; omnes comites designaueris. Nobis hoc maxime accedet gloriæ: non solum inter nostros sed ubiq; gentium tanti principis milites: aut saltē pedisequos fieri/ tibi uero fortasse non erit inutile id præstitisse. Prælagit nanq; animus Herodem saluatori suo: immo omnium hominum saluti/ filio. s. tuo tendere insidias: a quibus nostra diligentia infans tutus erit. Quod si uim apertam Herodes temptare constituat/ nobis est ingens hominū & bellicorum apparatus copia: quæ remanentibus hic nobis apud te/ maturæ omnia huc a nostris conuehantur. Interea pro thesaurorum quos uides/ copia non solum uictui necessaria suppeditabunt: sed milites & arma parare poterimus: ad fraudem & uim hominis perditissimi propulsandam. Tantum nos effice dignos filioli tui o regina ministros: nosq;

V

X

Y
suscipe uernaculos seruos. Tui enim sumus: & nusq̃ melius q̃ hic tecum
ad filii tui tutelam pro suæ infantia & humanitatis imbecillitate possu-
mus esse. Thesauros quos coram illo apuimus/pro illo tu suscipe: & ad
necessarios usus pro tua sapientia dispensandos serua: nosq; deinceps pa-
rere mandatis scito esse paratos. Hi uenerabundi & læti comites nostri
se ipsos nobiscum filio tuo/& tibi se cum muneribus nostris dono dāt:
ita comites simul thesauros apertos ingerunt.

¶ Magorum orationi accōmodatæ/Virginis accōmodata rñsio.

H D hæc uirgo regina prudentissima sic respondit. Cessate/quie-
scite uiri optimi: & uos o Magi audite quæso dei ancillam pro
suo filio deo uero/& rege sūmo studiis uestris satisfacere uo-
lentem. **Q**uæ debere filio meo adorantes apud uos metipsos professi
fueritis: quid etiam sibi munera uestra uelint/uobis tacentibus res loqui-
tur. **N**on enim ad hominem adorandum: præsertim infantulum & in
præsepio reclinatum paupere/uos homines sapientissimos potestateq;
præcellentes/de tam remotis orbis terrarum oris adducere potuit/nisi fi-
des & deuotio erga meum filium: maior sane q̃ erga hominē haberi pos-
sit. **F**œlices uos quibus deum uerum in carne natum cognouisse conce-
sum est: & quid illi debeatis intelligere: atq; monstrare/gestus/dulcis bal-
buties: ac serenitas frontis regis nostri fidem faciunt: studiū uestre ado-
rationis illi fuisse gratissimum/cuius est super omnia de agnita & culta
ueritate lætari: quoniam ad hoc ipsum uenit in mundum: ut testimoni-
um perhibeat ueritati: & in uiam pacis homines bonæ uoluntatis diri-
gat. **S**ed quia non est eius uim ui: fraudemue repellere fraude: qui pius
est: mitis: & humilis corde: non reddens pro malo malum: sed in bono
malum superans: & omnes fraudum caligines inuincibili luce ueritatis
effugans: uestro: uestrorumq; famulatu: qui usui nobis cedere non pos-
set: ne quæso grauetis regem nostrum: uestratibus potius seruate uos ip-
sos: uestra opera indiguis. Gratissimum hoc erit & filio & matri: si matu-
re repetētes populos uestros: iuste: & tranquille eos seruabitis. Puto uos
nō latere minus hoīem contra deum posse: q̃ pulicem minimum cōtra
maximū elephantum. **N**on ē. n. scientia: non est prudentia: non uirtus:
non potentia contra deū. **Q**uare uiri optimi: neq; armis: neq; bellicis
apparatibus: aduersus Herodem nobis ē opus. Thesauros porro uōs:
quos in usus exponemus: aut quibus opportunitatibus cōseruabimus.
Sancitum est legibus æternæ sapientiæ: & reuocari non debet: filiū meū
pauperem hic uitā agere: ut non per diuitias: quæ fortuitæ sunt: sed per
uirtutem uniuersum sibi subiciat orbem terræ. **Q**uod enim per uim &
arma:

arma: quod per pecuniam acquiritur: durare non potest. Quia nullum uolentum fit perpetuum. Et causae fortuitae fluxae & momentaneae solidum effectum adducere non possunt. Veritate & uirtute filius meus omnem mundum subacturus est: Quae quoniam stabilia bona sunt/ & immutabilia/ regnum eius hostes deuastare non poterunt. Vobis o Magi opus est thesauris: quoniam non nisi per illos iura uestra tenentur. Itaque quos aperuistis thesaurorum loculos/ claudite: reportate domum: uobis habete. Nos animorum uestrorum promptitudinem accipimus: pro qua regis nostri ac meo nomine uobis gratias habemus & agimus/ Referemus autem amplissimas: dum filius meus celebrari faciet gloriosi nominis uestri inter mortales memoriam sempiternam/ inter coelites uera felicitate non defectura uos donabit. **Q**uarum ego rerum me uobis uadem exhibeo: uos accipite: & cum pace felices regiones uestras uestro cum comitatu repetite.

Alia magorum oratio partem saltem thesaurorum suorum acceptari petentium.

Hac magos in hanc quae sequitur sententiam est consentaneum respondisse. Nostrum est quod semper fuit o Regina coelorum filii tui regis regum: coelorum conditoris ac domini tuisque parere decretis: monita suscipere: obsequi uoluntati. Nunc autem quod tanta nos premia manere pro exigua opera nostra promittis: pro his insuper te nobis uadem praebes: quod nos pudeat nostris hac meritis non deberi: pro filii tamen tui profusa munificentia: proque tua in omnes clementia: magno ac libenti animo promissa suscipimus: exultantes & gloriantes ac nobis gloriosum fore profitentes: plusque mereri potuerimus accipisse. His igitur pollicitis tuis magno debitorum pondere libenter onusti ad propria remeabimus: populorum nostrorum commodis attentissime (ut iubes) inuigilaturi. Referemus insuper thesauros nostros: ut iubes. Sed antequam illos hinc amoueamus (quoniam eis onerari non uis) rogamus saltem in animi grati & acceptionis indicium tantillum de his non asperneris accipere: quod praesentem inopiam tuam (si non uis ex toto releuare) saltem leuigare sufficiat. Hoc profecto te o Regina recusare pro tua clementia ac sapientia non conuenit: ne nos contristes. Non te fugit deum ipsum quem tenes in gremio suis humanis necessitatibus: per homines ad diem subueniri constituisse. Eius namque sapientia sic homines regit: moderatur atque sustentat: ut quae fieri in illis & de illis uult per creaturam suam semper efficiat. Concede quesumus dignos nos dei

IIIXXI
sapientiæ ministros fieri. Ne asperneris de nostra abundantia tuis/ac fili
lii tui necessitatibus subueniri: fortasse quoniam æquanimirate & man
suetudine Herodis furorem euadere constituit filius tuus: te cum illo
longa peregrinatione Herodianarum insidiarum periculo subtrahes.
Accipe igitur hoc pausillum auri. Ne respuas o Regina quod te graua
re non potest: quod sine anxietate ad futuras necessitates pro modico
tempore subleuandas/donec saltem ablactetur infans præsidio tibi sit.
Videmus inter præsepis angustias filii tui quem adoramus in cunabula
collocata: unde indignis iumentorū odoribus saluatoris forte lædetur
infantia. Quare modicum & hoc thuris rogamus accipias: unde suffu
migata domus/salubrior fiat/& infantis animales spiritus ualeant con
fortari. Perspicuum est pro uoluntaria paupertate te ad usum infantis
pannis non esse copiosam. Si te abundantiorē facere uoluerimus/sci
mus impedimenta hanc esse supellectilem/Ne sudariolorum fasciarum
pannulorumue indigentia sordescat aliquid in carne pueri/myrram at
tulimus uim habentem (ut ipsa nosti) ab omni putredine conseruādi.
E Non ad delicias: sed ad munditiam etiam paupertati tuæ ista conueni
unt. Non enim a sordibus lædi decet pudicitiam tuam/Quare & hoc
paululū myrræ dignanter accipias rogamus & supplicamus. Sic porri
gunt aurum/thus/& myrram: quæ Maria læta fronte suscipiens: iam qd
ea munera sibi uellent/sapientissima mente reuoluens/gratissima habe
re uultu & uoce demonstrat: abeundiq; magis potestatem facit.

Quale aurū thus: qualemue myrram deo offerre adorando cōueniat.

Thrum: thus: & myrram. Ad rem præsentem iam constat fuisse
se peridonea: ad mysticum uero intellectum præsentium ac
futurorum in domino Iesu Christo q̄ bene conueniant osten
damus. Erat dominus Iesus Christus uerus deus: erat sacerdos sumus:
erat rex iustitiæ. Deo quid cōgruentius offerre possumus q̄ synderesim?
F Hæc certe est mentis lumen inobliquabile nobis inditum a deo: per qd
mens semper tendit in iustum ac rectum: ut deo iuncta permaneat: & il
li semper obediat. Hoc est illud lumen de quo Dauit gloriatur in psal
mis. Signatum est super nos lumen uultus tui domine: dedisti lætitiā
in corde meo. Infanti igitur a magis adorato (quia deus est) aurum. i.
synderesim nostram offerre debemus. Cur autem Synderesis intelliga
tur in auro: hoc potissime in causa esse dignoscitur: Quoniā sicut aurū
inter metalla

inter metalla excellit & illa perficit ac mensurat: ita Syndereſis eſt eminētiſſima mentis officina uel habitus ſplendidiffimus omnia mentis opera perficiens/ & redigens ad iuſtitia lineas ſempiternas. Sacerdoti ſummo quid melius q̄ conſcientiam offerimus? Omnis nanq; pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur: in his quæ ſunt ad deum: ut quemadmodum pro populo: ita & pro ſeipſo offerat dona & ſacrificia pro peccatis: qui cōdolere poſſit his qui ignorant & errant: quoniam & ipſe circūdatus eſt infirmitate. Itaq; debet quemadmodum pro populo: ita & pro ſe ipſo oblationes offerre. Dominus autem Ieſus chriſtus: qui peccatum non fecit: in cuius ore dolus inuenire non potuit: quia ſempiternum habet ſacerdotium: ſecundum ordinem Melchizedech iuſtitia regis: pro ſe ipſo quidem ſacrificium non obtulit: ſed ſe ipſum pro populo in ara crucis imolauit: hoſtiam uiuentem ſanctam deo placentem. Rationabile igitur erit obſequium noſtrum: Si nos illi ſacrificium obtulerimus: conſcientiam puram & immaculatam: quam ipſe ſuo ſanguine lauit: morte purgauit: ſepultura ac gloria reſurrectionis abſterſit/ quæ ſi pro aliquo peccato pro humana imbecillitate/ aut iniquitate maculata iterum eſt atq; ſœdata: nihilominus illam offerre nō deſiſtamus. Eſt enim pontifex factus in æternum: Vt quotiens opus fuerit: ſacrificium pro nobis oblatum ad noſtræ conſcientia purgationē offerat: ſi modo bona fide nos illi obtulerimus qualemcunq; habere contigerit conſcientiam: Erit autem bona fides in corde cōtrito: & ſponte humiliato: quod per prophetā ſibi gratiſſimum/ deus nunq; ſpernere promiſit. Vidisti unq; thus purum carbonibus ignitis imponi? Nihil fragrantius olfatui ſentire uoluiffes: cum uenustate & certa maiestatis grauitate delectat: confortat: atq; lætificat. Vidisti econtra in purum thus igne cremari? Fumus inde egrediens teter & quaſi piccus ſaſtidioſus naribus ſternutum præuiolentia & præfocationem extorquere conſueuit/ Sic odor puræ conſcientia totum hominem lætificat interius/ exhilarat exterius/ faciemq; uenustat. Male & impure econtra contriſtat aggrauat & ſœdat. Hic eſt ille odor de quo dicit apoſtolus: q̄ aliis eſt odor uitæ ad uitam: aliis odor mortis ad æterna ſupplicia. Bona certe conſcientia uiuificat: mala mortem interdum temporaneam: tādē uero & ſemper æternam adducit: niſi oblata domino Ieſu Chriſto ſit: & eius beneficio plene purgata. Hac igitur ipſa ratione thus oblatum domino Ieſu Chriſto conſcientiam offerendam præfert. Regem magnum atq; iuſtiſſimum prudentia in omnibus antecedit & comitatur. Illi ut pareamus ſemper pruden-

G

HD

JHXXI

tia nobis est opus. Seruat certe prudentia regem: seruat regnum: melius seruat prudentia mores: & uitæ tranquillitatē: q̃ corpus a putredine myrra seruare sufficiat. Offerre igitur prudētissimo regi nostro in myrra prudentiam nostram debemus ad integrum: ut in lege eius die noctuq; meditantes/de numero prudētium uirginum effecti in nuptiis gloriæ sempiternæ epulari mereamur. Si synderesis prudentiæ conscientiaq; rationem copiosius fortasse nosse desideras: uide quæ de his iam scripsimus in uniuersalibus actiuorum: & in sermone primo de annunciatione dominica. Aurum quod diximus deo magos obtulisse: ut nos illi disceremus offerre Synderesim/potest intentionem totam & motus intrinsecos totius animæ rationalis ostendere. **I** Quos uno nomine intentionē dicere consueuimus. Quemadmodum enim omnia uenalia auro maxime apræciari uidemus: ita motus intrinsecus animæ rationalis intentio nominatus totum hominem & eius opera perficit & metitur. Hic est oculus ille de quo saluator ait in euangelio. Si oculus tuus simplex fuerit: totū corpus tuū lucidū erit: Si neq; fuerit: tenebrosū corpus penitus efficiet. Est inq; hic oculus intentio. s. ac propositum quod sapientissimi legis latores/plusq; operationes & opera attendi prouidentissime decreuerunt. Et quia deus scrutator est cordium/intentionis ac propositi certus inspector/ideo domino Iesu Christo ut uero deo aurum nostrorum cogitatum donare debemus: & coram illo proponere quicquid in occulto cogitamus. Fiet hinc profecto ut pia iusta & sancta meditemur assidue. **K** Quem quæso nō pudeat cogitare: deliberare: eligere: exequi peruersa: si coram domino Iesu Christo & uidente illo/hæc se facere credat: & mente reuoluat: Romanum populum coram Catone uticensi fama est obscenos ludos (quos tamen publice diis celebrabant) uiri reuerentia obmisisse. **L** Thus per quod conscientiam intelligi oportere iam diximus: linguam siue sermones si denotare dixerimus: mea sententia non errabimus. Fama namq; hominis quæ quasi fumus est/& quasi odor uitæ totius/lingua atq; sermonibus constare dignoscitur. Et profecto sicuti fumo qui sunt condimentorum experti saporem: & substantiam rei fumantis agnoscunt/Sic mores hominum: uitæq; institutionem nihil magis indicare sufficit q̃ lingua. Nō quod per os intrat inquit magister ueritatis coniquinat hominem: sed quæ de ore egrediuntur/hæc hominem coinquinant: & purum uel impurum esse manifestant. Quando quæ de ore exeunt: de corde procedunt: quasi de clibano fumus: & de qualibet decoctione uapor exalans. **Q**ualis. n. unusquisq; est talia loquitur. **Q**uoniā

tur. Quoniam igitur cogitationes nostræ quasi aurum offerendæ sunt deo. Sermones insuper qui sunt cogitationū fumi/odores indicesq; certissimi/domino nostro iesu Christo: ut sacerdoti summo quasi thus offerre debemus: ut dicere id solū discamus & assuescamus: quod eius auribus dictum esse uolumus. Ita ne leues scurras: aut mentiētes maximus pontifex noster nos existimet: pudebit nos leuia/turpia/dolosa uerba proferre. Hoc est uerissimum & gratissimum thus: quod sacerdoti summo domino iesu Christo offerre debemus. Si peccatores sumus/per confessionem/si iusti/per gratiarum actionem/laudesq; cōtinuas id faciamus. Myrrham præterea quam prudētiam ueluti regi monstrauius offerendam/etiam operationes sensuum designare consentaneum est. Quem admodum enim myrrhæ iditum est a putredine corpora præseruare: ita sensuum exercitationes modeste nos sanos & uegetos cōtinent: carne simul & animo: quibus nihil plus nocet q̃ ocio marcescere. Myrrham igitur domino nostro iesu Christo omnium operum nostrorum offeramus. Offeramus inq; de anima rationali aurum intētionis cum synderesi/de lingua thus confessionis & laudis cum pura cōscientia: de sensibus myrrham iustarum operationum cum prudentia. Ita cum magis ad adorandum iter bene fuerimus ingressi. Ita leuatis in cœlum oculis ambulabimus/ita lucem gratiæ de cœlo ducem habebimus/ita ad regem adorandum foeliciter perueniemus. Ita domum eius bene ingrediemur/ita illū cum Maria matre quæ nobis adorātib; faueat inueniemus/ita bene precidemus corā illo: & ut oportet illū adorabimus/ita piis muneribus decenter oblati per aliam uiam cum eisdem magis reuertemur in regionē nostram. Regio nostra regio est foelicitatis æternæ pro qua assequēda iustitiam originalem acceperamus/Discessimus ab illa per culpam/reuertemur per gratiam/Discessimus nascendo/moriendo reuertemur: & eius palatia intrantes inueniemus puerum iesum cum Maria matre eius gloriosum: qui nuper infantulus in præsepio positus a matre/se magis exhibuit adorādum: ut pro auro nostro ab illo regnum: pro thure gloriam: pro myrrha immortalitē accipemus per īfinita secula seculorū. Amē.

DE MATRIS PURIFICATIONE ET FILII PRAESENTATIONE CORDA Q VINTA.

POST Q VAM CONSUMMATI SVNT DIES purgationis Mariæ secundū legem Moyſi: tulerunt illum in Hierusalē: ut ſisterent eum domino ſicut ſcriptum eſt in lege dñi/Lucā. ii. Saluatorē nr̄um fratres chariſſimi: qui legem ſoluere non uenerat: ſed implere duas leges a deo traditas: & a Moyſe promulgatas/alte-
rā in ſua matre: alterā in ſeipſo cōpleuiſſe: ſolēni lætitia recolit hodie m̄ eccleſia. Et quē per magorum adorationē/ac cœloꝝ obſequia uerū deū/
per circūciſionem aut uerum hoīem oñdit: hac ſolemnitate deum uerū ſimul & hominem eē cōfirmat. Matrē in ſuper eius integerrimā: ſempq; puriſſimā purgatiōis legi pro enixo tali infantulo ſatiſſacere gratulatur. non ab re igitur ipſa quam colimus hodie feſtiua ſolēnitas binomia fa-
cta eſt. Dicitur nanq; purificatio quoniam ſancta & immaculata Mariæ uirginitas pro ſuæ fœcunditatis fructu legem purgationis ſiue purifica-
tionis impleuit. Dicit præſentatio: quoniam puer Ieſus quadageſimū diem agēs noſtræ mortalitatis (qui ſibi inter homines qntus eſt actus) ad legis obſeruantiam/in templo præſentatus eſt. Q uem noſtrū a pec-
catis purgari iam pudeat: qui oīum peccatorum quaſi putridæ ſentinæ fetore ſordemus. Q uādo Virgo mater ſine macula: ſummi regis ſpon-
ſa caſtiſſima: tota pulchra legē purgationis impleuit. Q uis nō ſtudeat deo ſe cōmendare: ſubmittere: offerre: donare: & in templo gratias age-
re de acceptis beneficiis. Q uando rex regum: quem naſcentem angeli feſtiuis cantibus celebrant/& annunciant: rudes paſtores agnoſcunt/no-
minis in circūciſione accepti ratio loquitur: cœli indicant: magi ado-
rant: ſe adhuc infantulum deo patri in templo præſentat: & pro legis obſeruantia munus cum matre ſacerdotibus offert. Non mirum igitur ſi ſancta mater eccleſia nos ſolemni pompa lumine accenſos cæreos hodie inſtituit circumferre. In lumine nempe filium Ieſum: qui lux eſt uera illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum nobis oſtendit: in careo luminis fomite/& gerulo matrem. Eſt cæra mu-
nus apum ſine maris ſemine filios proferentium: quæ non niſi de puriſ- ſimis floribus cū dulcedine mellis exprimitur. Sic Maria quaſi apis ſoler- tiſſima de odorifero uirginitatis flore: deq; ſuo ſanguine roſeo: mel diui- nitatis & cæra humanitatis/utroq; lumine ueritatis fulgido: & feruore charitatis ardente/in una domini Ieſu Chriſti perſona nobis inuexit.

M

N

O

Nos igitur fratres charissimi (qm̄ filiū simul & matrē in cæreorū deuota gestatione coluimus) fidei nunc lumine resplendētes / & charitatis ardore succensi: matris purgationem: & filii p̄ntatiōem deuote cōtemplari: & pro uiribus imitari debemus. Cuius rei gratia de utroq; simul orationem habiturus: Lucā euangelistā & sanctā matris ecclesiā auctoritatem p̄fatus sum: ut quos in hac oratione auctores habēā agnoscatis. Dicit euangelista: refert m̄r ecclesia. Postq̄ impleti sunt dies purgatiōis Mariæ secundū legem Moysi: tulerunt illum in Hierusalem: ut sisterent eū domino sicut scriptum est in lege domini.

P E matris purificatione & filii p̄ntatione oratiōem habituri / iuxta euangelicam lectionē / quam dum res diuina ageretur / audiuius utriusq; rationem imprimis / postea cōmendationem & attestatōem inspiciamus. Rationem purgationis nunc attendite. Purificatio de qua in præsentia agimus: est mulieris pro partu determinato tempore a cōmertio hominū & cōtactu rerum domesticarum sequestratio a lege indita / munditiā & instaurationis gratia: finienda coram deo per sacrificii oblationem: & sacerdotis orationem. Hanc descriptionem assequi possumus leuitica lege: ubi præcepit deus mulierem quæ masculum pareret / septem continuos dies ab uniuerſa familia / & rerum oīum cōtactu (nisi quantum necessitas compelleret) penitus segregari: post quos quasi maiori ex parte purgatā & uiribus instauratam / conuictui & cōmertio familiæ restitui uoluit: quasi uero nondū plene mundā: neq; ad integrum pristinis uiribus restitutam / per triginta tres alios dies pro thori cōmertio / a uiro omnino sepatam manere iussit. Interim uero oblata deo / uel offerenda tangere uetuit: & domi manere p̄cepit. At ubi dies quatragesimus illuxisset domum egredi: & statim ante ostium tabernaculi se p̄ntare mādauit agnum si suppetarent facultates / si minus / turturem aut columbam in holocaustū. i. pro gratiæ actiōe de suscepta fofole: & partus dolore: ac piculo superato super altari penitus cremādum tradere. Turturē item aliū aut columbum pro peccato / cōceptus parturitionis & partus tpe fortasse perpetrato offerre sacerdoti constituit: qui munus accipet: & supplicaret illā pristinā munditiā uiribusq; restitui. Quibus oībus rite pactis: sacerdos illā in pristinū restitutam declararet: domūq; dimitteret. Fœminino aut partui tēpus ad hęc oīa duplo accrescere cōstituit: ut pro septē quatuordecim: pro triginta tribus sexaginta sex dies purgatiōis & instaurationis impleteret. Octuagesimo tādē die purgationis sacrificiū (ut iā diximus) oblatura. Hanc legis cerimoniā diligenter examinantibus / erit luce clarius purgationē siue purificationē eē (quēadmodum

(quemadmodū diximus) segregationem mulieris quæ peperit usq; ad determinatum temporis spaciū. Marem nanq; enixa per dies septem: foeminam uero per quatuordecim ab omnibus rebus tangendis sepata manebat & a cōmertio familiari: ob maiorem immūdiā: maioremq; debilitatem. Rursus pro minori immundicia: minori q; debilitate enixa masculum per triginta tres dies. Enixa foeminam sexaginta sex abstinebat a thoro & ab earum rerum cōtactu quæ deo uel dicatæ fuerant uel dicandæ. Erat uero hæc segregatio & abstinentia a cōmertio familiæ & hominum. Quando per primos septem: aut quatuordecim dies nullo adhibito conuiuia uescebantur: & lecto sola cubabat. Post illos admissa cōiuctui adhuc per triginta tres alios dies/aut sexaginta sex ab his quæ proxime diximus abstinebat. Erat etiam segregatio a rerum cōtactu/ quando per eos priores dies nihil domesticū tangere poterat: nisi quantum puerperii debilitas compulisset. Post illos communium rerum domesticarum cōtactu sibi permissio: per dies alios. xxxiii. aut. lxi. iam declaratos: oblata uel offerenda in templo non attingebat: domumq; exire ut Sanctuarii ostio appropinquare prohibita. Hæc fieri lege iubente nemo dubitare poterit: qui leuiticas Moyfi leges audierit diligenter. Instaurationis & munditiæ gratia hæc obseruari res indicat/ hanc ipsam legem attentius examinanti. Perfici insuper hanc purgationem per sacrificii oblationem satis constat: Quando in fine temporis a lege præfixi agnus aut turtur siue columbus oblatus a puerpera in holocaustū: ignibus altaris imponi iubetur. Sacerdotis adhuc oratiōem completū dare purificationi inde cōstat/ quod puerpera turturem aut columbum tandem pro suo peccato offerente: Sacerdos ubi pro illa orationem cōpleuerat: purificatam declarabat: & remittebat ad suos.

Declaratio cerimoniarum in purificatione a lege statutæ.

U Ideo uos huius cerimonie uel obseruantie rationem querere: & mysteria in ea latetia in lucem adduci expectare. Sed quia nimis in longum trahetur oratio: Si tempora utriusq; purificationis fuerimus prosecuti: Quia etiam masculinæ purificationis solēnia celebramus: uestre expectationi de illa pro uiribus satisfaciā/ foeminæ purificationis tpa post hñdo. Imprimis igitur qd' ēt primo loco legis huius habet/ septē priore dierū rōnem accipite. Habet septēnarius nūerus in uniuersa machina mūdi/ & p̄sertim in hoīs uita admirabilē quandā rōnem. Septē naq; uagantiū stellarū ordines per septē orbes illi stelliferæ/ & oēs continenti speræ subiecit summi oīum architecti prouidentia: quæ & superioris rapidis motibus obuiarēt: & inferiora oīa magna ex pte dirigerēt.

IIVXXI

R Lunam quoque ex illis septimā numerus septēnarius mouet: cursumque eius ipse dispensat/Quod facile hinc ostenditur. Luna octo ac uiginti diebus totius zodiaci ambitum cōficit. Nam & si per triginta dies ad solem a quo profecta est remeat: solos tamen uiginti octo in tota zodiaci circuitione consumit: reliquis solem (qui de loco in quo eū reliquit abscesserat) attingit tandem. Huius uero uiginti octo dierum numeri septēnarius origo est. Nam si ab uno usque ad septem quantum singuli numeri exprimunt/ tantum antecedentibus addendo pcedas/ inuenies uiginti octo nata de septem/ Hunc etiam numerum qui in quater septenos æqua sorte dirigitur/ ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamque consumit. Nam septem diebus ab extremitate septentrionalis latitudinis puenit. Qui locus appellatur eclipticus/ septem sequētibz/ a medio ad imum australe delabitur. Septem aliis rursus ad medium obliquata conscendit. Vltimis septem septentrionali redditur summitati. Ita hisdem quater septenis diebus omnem zodiaci longitudinē/ & latitudinē circum per æqua discurrit: similibusque dispensatiōibus ebdomadam luminis sui uices sempiterna lege uariādo disponit. Primus enim septem usque ad medietatem uelut diuisi orbis excrefcit: & cornuta tunc uocatur: donec dimidiā se oñdat. Secundo septennario incipiente ignes colligendo orbem complet. Et tertio incipiente septēnario dicitur plena: per quod rursus dimidiatur. Et incipiente quarto septennario se offert contuentibus ut cornutam: in cuius fine renascitur altero septennario incipiēte. Septem quoque pmutationibus toto mense distinguit. Cū nascitur fit cornuta/ Cū fit semiplena & impletur. Rursus cū semiplena reficit/ Cū cornuta reddit: & oīno nō uidetur & nascit rursus. Sol quoque de quo oīa quæ hic uiuunt (deo auctore) uitā mutuātur septimo signo zodiaci uices suas uariat. Nā ab hyemali ad æstiuum solstitium septimo uenit signo: & a tropico uerno ad autunale septimo signo defertur. Oceanus quoque incremento ac decremento suo hunc eundē ordinē tenet. Nā primo nascentis lunæ die fit copiosior solito. Minuitur paulisper secūdo. Minorem uidet eū tertius/ quā secundus/ Sicque decrescendo ad septimum usque peruenit. Rursus octauus qui secundi septennarii initiū affert/ manet septimo par. Et nonus fit similis sexto/ decimus quinto: undecimus fit quarto par: tertius equiperat duodecimo: & tertius decimus similis fit secundo: quartus decimus primo. Tertia hebdomada fit per oīa in eo similis primæ: quarta secūda. Hic denique est numerus cōceptui/ formādoque homini a natura accommodatus: secūdū quē edit: uiuit: alitur: ac per oēs ætatū gradus tradit senio: & oīno cōstare usque ad extremū uitæ dignoscitur.

scitur. Semine nanq; intra formandi hoīs cellulam locato: tradit. Hipocrates libro qui de natura pueri dī experimēto didicisse/ si septem illic p-
 stiterit horas folliculū genitiuū illi eo spacio circūduci ex mēbrana tā te-
 nui/ quali oui substātia ab exteriori cute disiūgitur. Straton pipateticus
 per septenos dies humani corporis fabricā sic dispēsat/ ut secūda septima
 na credat guttas sāguinis in supficie folliculi/ de quo dixit Hipocrates.
 Tertia demergi eas introrsum ad ipm cōceptiōis humorē. Q uarta hu-
 morē ipsū coagulari ut quadā (uelut iter carnem & sanguinē) liqda ad
 huc soliditate utriq; cōueniat: & differat ab utroq;. Q uinta si septimo
 mēse partus ad maturitatē accedere debeat. Septia uero (si ad nonū mē-
 sem usq; maturitas p- trahatur) figi in ipsa humoris coagulati substātia
 humanā effigiē: magnitudie qdem apīs: sed ut in illa breuitate membra
 oīa habeat designata & totius corporis lineamenta ab se inuicē discreta/ &
 pceptibili rōne consistant/ si hoc tpe sensibus offerantur. Post partū utq;
 uiētū sit quod effusū est: an in utero sit p- mortuū & tantūmodo spi-
 rans/ non tñ ad integrū uiuēs/ uenerit in lucem septima ab egressu hora
 discernit. Vltra. n. hunc horarū numerū quā p- mortua uomita sūt: spi-
 randi uim ferre non pnt. Q uam quisq; fœtus ultra si cōtineat intelli-
 gitur creatus ad uitā: nisi quispiā forte casus (qualis pfectum apprehendere
 potest) illi uitam eripiat. Itē post dies ab egressu septem/ reliquias iactat
 umbilici. Post septem menses dentes incipiunt mandibulis emergere: &
 post bis septem securus iam incedit non timens casum. Post ter septē so-
 nus eius in uerba prorumpit. Post quater septem/ non solum stat firmi-
 ter sed incedit: nisi sit mancus. Post quinquies septem ubera non qua-
 rit: sed quasi refugit: nisi longus usus inuexerit patientiā. Post annos se-
 ptem dentes priores solidioribus cedūt: eodēq; anno pene absoluitur in-
 tegritas loquendi. Iuxta hunc numerum septem uocales litteræ a natura
 pro idiomate quoq; complendo agnoscuntur inuentæ: Licet latinitas p-
 diphtongos modo longas: & sine illis breues pronūciando: quinq; pro
 septem tenere maluerit/ apud quam tamen si sonos uocaliū non apices
 numeraueris/ similiter septem terminationibus sonoris cōstare uidebis.
 Post bis septem annos: homo necessitate pubescit: tūcq; moueri incipit
 uis generationis in masculis: & purgatio fœminarū quasi in omnibus su-
 mit exordium. Ideoq; hac ætate puer: quasi ad uirile robur accinctus/ ab-
 soluitur legibus a tutela: a qua fœminæ pro usu rationis accelerato bien-
 nio maturius eisdem legibus liberantur. Post ter septenos: genas lanu-
 gine uestit iuuenta: idemq; annus fidem crescendi plurimis facit in lon-
 gum. Q uarta annorum hebdomada in latū crescere quasi semper pro-

Y

Z

A

B

III XL I

hibere solita est. Quinta omne fere uirium (quātæ cuiq; futuræ sunt) complet augmentum: nulloq; modo iam potest quisq; se fortior fieri. Sexta seruat uires ante collectas: nec diminutionem nisi ex accidenti patitur prouenire. A sexta usq; ad septimam fit quidem diminutio: sed occulta & quæ detrimentum suum aperte non prodat. Cum uero septennarius annorum per uitam hominis se multiplicauerit. i. septies septem impleuerit / facit ætatem quæ perfectæ proprie & habetur & dicitur: adeo ut ille homo & consilio aptus sit: nec ab uirium exercitio alienus habeatur. Cum uero decas qui & ipse perfectissimus numerus est septennario iungitur / a physicis creditur præfixa fere meta uiuendi. Et hoc tempore humanæ uitæ spacium in plurimis terminari. Quod quisquis excesserit: ab omni exercitio uacuus: soli sapientiæ & sibi ipsi indulgere permittitur / ætate iam reuerendus. A septima uero usq; ad decimam annorum septimanam pro mensura uirium in singulis perseverantium uariantur officia. Idem numerus totius corporis membra disponit. Septem primo sunt intra hominem quæ nigra mēbra uocātur / lingua / cor / epar / splen / pulmo / renes duo. Septem item alia ad cibum & spiritū in singulis sunt hominibus deputata / Guttur / Stomachus / Vescica / Intestina principalia tria / dissipium / quod uentrem & cætera intestina secernit. Alterum medium: quod a græcis mēssenterion dicitur. Tertium quod ueteres irram uocant: habetq; principium intestinorū omnium: & cibi detrimenta deducit. De spiritu & cibo expertum est q; ultra septem horas sine spiritus attractione non uiuitur. Ultra septem dies sine cibo uita non durat. Septem quoq; sunt speciei differentia: quæ intima & extima totius humani corporis in longitudine / latitudine / & profunditate complexa sunt. Cutis: caro: pinguedo: neruus: arteria: ossa: medulla. In aperto præterea septem sunt humani corporis partes. Caput: pectus: brachia duo: crura totidem / pudendum / quæ singula si diuidas: septem compagibus stare uidebis. Vt in brachiis habes brachiū ipsum: humerū: cubitum: uolam: & per singulos digitos tres iuncturas. In cruribus uero femur: siue coxa: genu: tibia: pedis uola: & ternæ in singulis digitis coniuncturæ. Rursus quia sensus ministeria natura in capite quasi in arce cōstituit: septem in eo foraminibus sensuum absoluuntur officia: oculorum: aurium: nariumq; binis in singula: & oris uno. Vnde hic numerus qui totius humani corporis & hominis uitæ dispositor est: nascentis hominis puerperio purgando præcepto dei uitæ largitoris per Moysen legis præconem suū accomodatus magna ratione dignoscitur. Habet etiam in moribus hominum hic idem numerus admirabilem rationē. Quando septem sūt

capitalia uicia: quibus uita hominū inficitur: & mores penitus subuertuntur. Licet uero multæ ab Ari. morales uirtutes numeratæ sint: septē tamē si fuerimus assecuti purgabitur per illas animus noster a uiciis purgabit nos eutrapelia (quā latine comitatem dici oportere existimamus) omni superbia. Mansuetudo iracundiam: Fortitudo accidiā eiciet: Amicitia fugabit inuidiam: Propellet liberalitas auaritiam: Gulam temperantia: Luxuriā omnem iustitia euacuabit. Anima igitur rationalis quæ semen bonæ cogitationis in mentis utero concipit: masculū solidæ intentionis bene operandi enixa est: per lucem septem uirtutum quas attulimus (quasi per septem soles) septem mortalia peccata: quæ nox teterima palpabiliū tenebrarum sunt: procul abiiciat. Ita octauo die a maiori pollutione purgata collegio sanctorum restituetur. Hæc mystica est ratio: Dierum septem primæ purgatiōis: triginta trium dierum qui purgationi minori restant peragenda rōnem: si possumus inquiramus.

¶ De ratione triginta trium dierum purgationi minori pro partu masculo assignatorum.

Deus maxime fide dignoscitur. Fidei christianæ prima radix ē: **d**eum trinum & unū credere: quod trigenario numero declaratur: is namq; ter continens decem: tres in deo personas notat sibi per omnia cōæquales. Trinarius primus impariū numeroꝝ qui trigenerii basis est essentiam diuinā designare uidetur. Est. n. primum fundamentum unde triginta confurgit: & in quod redit: sicut de & in diuina essentia tres personæ prodeunt: & reuertuntur in illā. Est etiam quælibet dei persona sigillatim denario numero assimilata. Sicut. n. ultra denarium nullus est numerus: sed oēs numerorū moles in ipsum penitus rediguntur: & omnes denarii numeri æqua unitatum distributione gescunt: ex eisdemq; unitatibus surgunt: sic tres diuinæ personæ omnium rerum uisibilium & inuisibilium perfectionē efficiunt: & quasi sui scintillam in semetipsis singulæ & simul omnes continent abundantius & perfectius q̄ ipsæ creaturæ in se ipsis existant. Neq; in efficiendi continē diue ratione una est in deo p̄sona alia copiosior. Sicut nec denarius primus secūdo aut tertio abundantior esse potest. Adhuc quemadmodum nullus denarius numerus extra decem potest intelligi habere aliquā sedem: & tamen duo denarii numeri uere sunt duo. Ita tres diuinæ p̄sonæ denarii numeri perfectioni (per ea quæ attulimus) assimilata: sibi inuicem intimæ sunt: & penitus impartibiles: numerum tamen trinariū adimplentes. Redemptor insuper noster fidē trinitatis docēs: inter homines triginta & tres annos mortalis mansit: & trigesimo tertio iam laben

F

te/suo sanguine conscientias hominū lauit/sua morte animas redemit/
penitusq; liberauit. Post septem igitur primos dies quibus per uirtutes
morales purgatur animus capitalibus uiciis/tribus uirtutibus theologi-
cis/fide/spe/& charitate imbuendus est/ut deū trinum agnoscat/amet/
assequi speret. Ita crucis pœna quā saluator nŕ suæ mortalitatis anno tri-
cesimo tertio subire dignatus ē/nos dignos efficiet adire ostiū factuarii
.i. domū fœlicitatis æternæ/ubi multas ab initio deus cōstituit māsiōes.

¶ De ratione munerum oblatorum purgationis lege.

Gracie hanc confirmat: & quasi sigillum agnitiōis om-
nibus imponit/quæ de purgatiōis tpe/ac dierum numero ha-
bita sunt agnus anniculus ad cremandū oblatus. Agnus nem-
pe iste illum ostendit qui tollit peccata mūdi. Erat hic agnus anniculus/
qua ætate integer est/iuuentaq; robustus: quod saluatoris indicat ætatē:
qui uiuacissimo ætatis flore super altari crucis igne charitatis incēsus ho-
locaustum nostræ purgationis & instaurationis effectus est. Nempe pro-
pter nimiam charitatem suam qua dilexit nos deus tradidit in mortem
animam filii sui: qui nos redimeret ab omni iniquitate: & emūdaret si-
bi populum acceptabilem sectatorem bonorū operum. Offerebatur etiā
turtur: siue columbus pro peccato. Quid plenius quæso coniugalē fi-
dem q̄ turtur nobis ostendere potest: qui secunda coniugia omnino re-
cusat. In oblato igitur turture: fœderis nuptialis integritatem matrona
quæ peperat præmonstrabat: ut si quid libidinosæ concipiendo: parturi-
endo: pariēdo: uel in puerperio iacens admisisset: aut obmisisset: citra tñ
nuptiarum iniuriam: citra fœderis matrimonialis limites se deliquisse:
& in turturina fide se uelle persistere: per turturem oblatum mōstraret.
I Columbus animal est sine felle: masculus eius auis incubat ouis: & fœ-
tum pari affectu cum fœmīa nutrit. Indicabat igitur columbus oblatus
solertiam adhibendam nato infantulo. Ita si quid pro infante seruando
puerpera minus diligenter egisset: columbi munere promittebat emen-
dationem. Hæc bonæ mentis studia in munere sacerdos intelligens: cul-
pam remittebat: præcatus talem dei auxilio exhiberi erga uirum: erga so-
bolem: qualem munus oblatum præsefererat. Ita peracto purgationis
sacrificio: ad suos illam redire iubebat: admonens ut erga uirum se tur-
turem: erga omnem familiam se columbam solertia plenam exhiberet.

¶ De lege purgationis in spiritu seruanda.

Hanc erat o matronæ lex purgandæ puerperæ: a qua (secūdum
litteram) & si Christus uos liberauit: in spiritu tñ illam serua-
re præcepit. Seruabitis illam si sanctam dñi Iesu Virginē ma-
trem fueritis

trem fueritis imitata. Illa benedicta super omnes mulieres benedictum uentris sui fructū deo obtulit: & cum illo turturum aut columbarū par tulit in templum. Offerte cū illa domino deo filios uestros. Offerte cū illa turturem pudicitiae sempiternae. Offerte cum illa columbum mansuetudinis: comitatis atq; solertiae. Vos quoq; uiri hac ipsa lege astrictos non ex me/ sed euāgelistae testimonio agnoscite. Tulerūt inquit in Hierusalem/ ut sisterent eum dño: & ut darent hostiam secundum q̄ scriptū est in lege domini/ par turturum aut duos pullos columbarum. Nō dicit tulit mater: sed tulerunt mater simul & pater. Dicit etiam. Vt darent hostiam. Debetis simul cum matribus: Simul inq̄ cum uestris uxoribus turturinam in matrimonio fidem: & columbinam cum eis: ac uniuersa familia conuersionem habere: semperq; tenere in charitate dei. Sic in spiritu purificationis: & praesentationis legem seruabitis. Quae si feceritis: dauiticas uobis benedictiones promitto. Labores manuum tuarum manducabis: beatus es & bene tibi erit. Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuae. Si te illa fidem integram i matrimonio seruare uidebit: domesticam suppellectilem: per omnes angulos domus bene: nitide decenter seruabit: augebitq; filios in super bene educabit. Si te columbum sine felle: sine minis: sine iracundis uerberibus gesseris: uxor & tota familia tuis semper commodis inuigilabit: filii tui bene morati: bene educati: decenter induti erunt in circuitu mensae tuae: quasi nouellae oliuarum uirgulae ad exornandum & releuandum ueterem truncū. Quod si te non turturem: non columbum: sed cuculum: aut gallum gallinaeum gesseris: mirari non debes non turturem: neq; columbam habere te domi: Dum fuit Atrides una contentus & illa casta fuit: uicio est improba facta uiri. Vt uxor tua turtur foemina maneat: exhibe illi te turturem marem. Vt perpetuo illa tibi & filiis tuis columba sit: tu illi esto columbus. Vide quoniam Maria simul & Ioseph turturum: aut columbarum par offerunt domino: marem inq̄ & foeminam: neutrum sine com pari in templo pro munere purgatae puerperae offerendum est. Offerte fratres cum uxoribus uestris turturum par: aut columbarum in spiritu: habete mutuo turturinū cor: atq; columbinū. Quoniam tempus purificationis animae uestrae nunc instat: postea erit tempus punitionis: aut pmii. Haec pro purificationis instituto declarando dicta sufficiant. Nūc Lucam institutae legis obseruantiam enarrantem audiamus.

Declaratio Euāgelii quantum ad historiam purgationis attinet.

Postq̄ impleti sunt dies purgationis Mariae. Ad quid q̄ Euangelista Mariam purgari oportuit. Quae ortus conclusus: & fons

signatus existens/omnem mundiciā proferens:perpetua puritate scate-
re non desuit.Purgantur sordida:purificantur immūda.Hic nihil de la-
be peccati:nihil de corporis sorde/nihil de membroꝝ intercessit debilita-
te.
L Cur quæso illa purgatur? Accipe rōnem.Secundum legem Moyfi/Si
cut quæ sine uiro concēpit/pro legis obseruantia/& suspicionis occasio-
ne penitus auferenda/iuxta legem nupsit uiro:sicut filius eius non pro-
culpa a se tollenda:aut promerenda sibi grā circūcisus est:sed ut legē im-
pleret:Sic hæc mater & semp uirgo purissima purgata est/non immū-
ditia deponenda gratia/sed secūdum legem Moyfi/idest ut legis se ob-
seruatricem ostenderet.Præuiderat immo decreuerat dei sapientia in le-
ge gratiæ quadraginta dies pœnitētiæ dedicari:per quos ieiuniis:elemo-
sinis:orationibus:& pietatis studiis christianorū animæ purgarentur:&
se deo per confessionem/& satisfactiōem mundos pñtarent/ac die qua-
dragesimo:die inq̃ resurrectionis dominicæ agnum imaculatum quasi
holocaustū offerendo comederent.Ne ergo quis iustus & peccato quīs
immunis ab hac se lege purgatoria exemptum crederet/ne quis crederet
quadraginta pœnitentiæ dies (quia sine peccato sum) subire nō debeo:
quia conscientia secura & munda mihi est:per cōfessionem me sacerdo-
ti præsentare non curo.Voluit ad nostram doctrinā sapientissimus pa-
ter & deus noster:spōsam suam q̃tumlibet imaculatā/dies quadraginta
legalis purgatiōis explere:uoluit etiā cū uiro suo mystica mūera offerre.

¶ De præsentatione Iesu declaratio euangelii simul & legis.

Constiterent eū dño sicut scriptum est in lege domini. **Q**uia oē
masculinum adapiens uuluam sanctū dño uocabitur.Purifica-
tionem matris uidimus:filii nunc pñtationem attendamus:ab
eius diffinitione exordium accipiētes:ut quæ dicenda sunt facilius intel-
ligantur.Præsentatio est infantis masculi primogeniti oblatio deo:qua
si rei pro repensione debitæ illi facta per eius qui præsentatur parētes in
templo coram sacerdote/cū facultate redimendi oblatum:& certo præ-
cio p̃soluto habendi eum sibi.Hanc diffinitionē unde accipe nos oportet
admonet euangelista cū dicit:sic ut scriptū est in lege dñi.In excelso
nanq; Moyse mandante deo populum sic alloquitur.Mementote diei
huius qua existis de Aegypto:& de domo seruitutis/**Q**uā in manu for-
ti eduxit uos deus.Hodie egredimini mense nouarum frugū.Cūq; in-
troduxerit te in terram Cananei sicut iurauit patribus tuis/& dederit ti-
bi eam/sepabis omne quod aperit uuluam domino/Primogeniti asini
mutabis oue.Si non redemeris interficies.Omne primogenitum de fi-
liis Israel/p̃cio redimes.Cūq; interrogauerit futuro tempore filius tuus/
Quid

Quid est hoc? Respondebis in manu forti eduxit nos dominus de terra Aegypti/ & de domo seruitutis. Cū nāq; obduruisset Pharaon: nolletq; dimittere patres nostros/ occidit dñs omne primogenitū hominū: & iumentorum in terra Aegypti. Iccirco immolo dño omne masculinū: qđ primo de utero matris egreditur: & oīa primogenita filiorū meorum redimo. Hanc legem eodē libro repetitā inueniemus. Quanto autē prācio primogenitū hominis redimendū fuerat: declaratum constat numerorum libro: ubi pro oībus duodecim tribuum primogenitis maribus: accēpit dñs leuitas in partem. Cūq; primogenitorum numerus numerum leuitarū tribus: ac septuaginta supra ducentos excederet: iussit deus solui pro singulis siclos qnq;. Ita ab undecī tribubus siclos accēpit Moyses mille trecētos sexaginta quinq; in prācium redemptorum: dataq; est hęc pecunia Aaron & filiis eius: quibus etiā leuitarū eodem iure in obsequium fuerant attributi. Erat uero siclus monetę genus: uiginti obolos cōtinens ad pondus sanctuarii. Summa igitur legis sanctificandi dño primogenitum masculinū hęc erat. Ad templū infātem masculinū primogenitum adducere: sacerdoti quasi rem deo debitam dare: datum si libebat redimere quinq; siclis: atq; ita redemptum habere sibi. Si uero ad redimendū parentibus uoluntas non eēt: aut non sufficerent facultates: Qui sic erat oblatuſ & non redemptuſ: sacerdotibus in ministeriū erat addictuſ. Eratq; liberum pontifici apud se nutriēdi infantis curam accipere: uel nutriendū parentibus reddere. Cū maturauisset ad templi ministeria remittendū. Hęc porro primogenitorū infantulorum sanctificatio (quantū ego coniectare possum) fieri erat solita instante luce quadragesima a die natiuitatis: quatenus uno contestu legali matris purgationi: & sanctificationi: ac redemptioni filii satisficeret. Ita cū Lucas euāgelista purificationis tempus enarrasset: tempus & ordinē præsensationis filii mox adiungit dicēs. Tulerūt illum. i. puerū Iesum in Hierusalem: ut sisterent eū dño. Sistere firmare est. Non erat fortasse Marię: nō erat uiro eius Ioseph: pecunia unde pro sui primogeniti redemptione qnq; persolueret pontifici siclos. Hoc nos credere admonet: qđ non agnū sed turturem (tenuitatis euidēs signum) aut columbum pro agno in holocaustū obtulerunt: Proposito igitur si sacerdos sibi educandū habere uellet: dimittēdi apud eū dulcissimum filium. Tulerūt eum. Hoc est quod euāgelista dicit. Vt sisterent eum domino: idest ut illū in templo firment educandū. Qm̄ ad illum redimendū deerant facultates. Sicut scriptum est in lege domini. Primogenitum hominis redimi quinq; siclis. Vnde apparet nō redemptum dñi dei esse & in sacerdotis ptāte manere.

XXXI

R Est autem hæc lex de primogenito redimendo sancita exodi capite ter-
tiodecimo in principio: & circa medium eiusdem capitis a Moyse pmul-
gata: quæ eodem libro capite trigesimo quarto cõfirmatur/ & numeroꝝ
capite tertio executioni mandata describitur: ubi ad redimẽdum primo-
genitum masculinũ p̃cium p̃scribitur. Item eodẽ numerorũ libro hæc
ipsa lex executã iam & declarata iteratur. **Q**uod ergo dicit euãgelista/
Sicut scriptum est in lege dñi/ addamus quater. Totiẽs. n. lex illa a Moy-
se sancita est seu repetita. Pauloante dixerat euangelista. Secundũ legem
Moyfi. Nunc uero dicit. Sicut scriptum est in lege domini. Vt agnosca-
mus Moysen non latorem/ aut conditorem/ sed promulgatorem fuisse
legis antiquæ. **Q**uia omne masculinum adaperiens uulnam sanctum
dño uocabitur. Sẽsum horum uerborũ quater in lege (locis quos anno-
tauimus) scriptum inuenies. Ne quis hoc loco obsceni uocabuli appo-
Ssitione euangelistam accuset/ in re p̃sertim tam seria: tam sincera/ mo-
nuisse uos uelim/ uuluã non significare/ quod uulgo creditur/ partẽ in
muliere pro honestate reticẽdam: sed uterũ totum in quo alitur fœtus/
in quo matrix sita est: ipsamue matricem. nempe Moyses ubi matrum/
sororum/ nuruum/ socruum congressum maribus prohibet: ubi a fratrum
uxoribus p̃cipit abstinere/ nunq̃ uuluam dicit/ semper honesto uoca-
Tbulo & lato earum turpitudinem reuelari/ detegiuẽ prohibuit. Adapit
igitur uuluam: quod exonerando uentrem per partum effundit. **Q**ua-
re primogenitus per legem habitus non est qui erat post fœminam: aut
post abortiuũ concaptus & natus. Et ut darent hostiam par turturũ aut
Vduos pullos columbarum. Sũt qui dubitant pro peccato matris an filii
turturem offerri/ aut columbum statutum sit. **Q**uoniã secundum legẽ
quam loquitur euangelista pro peccato Moyses dixerit offerendũ: & fili-
us in originali peccato nascat: & m̃r nõ sine peccato fortasse eũ cõcapit:
gestauit & peperit. Sed qm̃ legẽ istam matri purgandæ impositã ex legis
ipsius seriæ constare dignoscitur: ego sine p̃iudicio melioris sententiæ
existimo turturem pro peccato matris potiusq̃ filii imolari debuisse.

¶ De mysterio quinq; siclorũ qbus masculi redimebãtur primogeniti.
GRande uero mysterium: & admirabile sacramentum est mascu-
linum hominis primogenitũ redimi quinq; siclis. Daturus erat
pater omnipotẽs pro humani generis salute primogenitũ suũ:
qui per quinq; sui corporis uulnera nostram ruinã sisteret: & amissam li-
bertatem instauraret. Itaq; primogenita hominum quinq; siclis redimi
constituit: iuxta numerum quinq; uulnerum: quibus in cruce pendens
eius primogenitus: pro salute hominũ fuerat lacerandus. Cui nũc durũ
uideri

uideri potest suum primogenitum deo offerre/ & redimere quicquid scilicet
 .i. quicquid sensibus proprii corporis domitis recuperare animam suam:
 p qua redimenda deus suum primogenitum dedit: & quicquid duris uul-
 neribus affici uoluit: quæ nrī grā idē dei filius libēter excepit. Sed nos in
 felices/ & mīus q̄ talpæ uidētes/ cū primū filios nrōs arctioris uitæ disci-
 plinā i aliqua religiosa p̄fessioe suscipe uelle cognoscimus/ illos totis ui-
 ribus retrahere studemus: quos si reuocare nō possumus/ quasi mortuos
 lugemus amarissime. O p̄ditissimū i gratitudinis genus. Deus p̄r de se ip̄o
 solo primogenitū suum misit in terrā. Mater quem de suo solo sanguine
 genuit/ & iam p quadragita dies sola lactauit & baiulauit: p̄ntat i tēplo/
 prompta dulcissimum filiolum i manibus relinquere sacerdotum/ scri-
 barum/ & phariseorum/ a quibus plane nouerat durissima eum morte
 necandum. Pater simul & mater p quinque eius uulnera/ te & filios tuos
 recuperare ueriti nō sunt. Immo te p eius mortem durissimam recupa-
 uerunt. Tu filiū tuū deo donare recusas: & bonis uiris/ bonis moribus
 educandum tradere nō uis? Quid quæso efficit hoc? nempe ingratitu-
 do: nempe stultitia: nempe cæcitas tua. Non te pigeret filium tuum in
 principis momentanei tradere famulatum? doles: luges: & plangis illū
 in obsequiū tradere regi regum/ domino deo uniuersæ terræ/ cœloꝝq;
 moderatori. Dares eum ad perdiscendas leges hominum: quæ certe bo-
 næ sūt/ si bene reguntur: sed fraudum decipula facta est legū cura: das
 tñ filiū ut fraudes adiscat & nugas: das ad mechanicas artes exercēdas/
 ut liberaliter uiuere discat: doles: & dare recusas? Respice miser: disc a
 deo patre qui filium suū arbitrio sacerdotū offerri patit̄ educandū. Dis-
 ce a Virgine matre: quæ primogenitum suum durissimis inimicis libe-
 raliter offert. Disce a Ioseph qui filium quem sibi adoptauerat/ & unice
 diligebat: adhuc lactentem/ immo lac suggere quasi incipiētem suis ma-
 nibus libens offert: & oblatum in templo reliquere non suspirat. lacta-
 uit Maria: iactauit & Ioseph cogitatum suum in dño. Cur tu non speras
 bene de filio tuo: qui uiā securitatis/ salutis/ & quietis/ ingressus ē? Resi-
 pisce: & ne esto sollicitus de filio: sed cum illo offer columbinam simpli-
 citatem/ & turturis puritatem hodiernæ festiuitatis in fructus exemplo
 p quam lætamur omnes puerum iesum i templo sacerdotibus p̄sētari:
 & par turturæ aut colūbæ simul cū illo offerri: postq̄ cōsumati sūt dies.

De commendatione & attestatione purificationis & præsentationis.

Ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Simeon: & homo
 iste iustus & timoratus expectans consolationem israel: & spūs
 sanctus erat in eo: & responsum acceperat a spū scō/ non uisurū

JXXXI

se mortem nisi uideret Christum domini. Quoniam euangelista scriben-
 te/ & sancta ecclesia hodie referente : matris purificationem & filii præ-
 sentationem agnouimus/ cōsentaneum est ab eisdem horum commen-
 dationem attestationemq; perdiscere. Et quoniam multū interest quis sit
 ille qui laudat/ testiumq; qualitatem iura maxime examinari uoluerūt:
 nos hæc inspicere in primis condecet. Commendantem ac super aliqua
 re testimonium afferentem opus est in primis esse hominem notum ac
 boni nominis. Incognitorum nempe hominum & p angulos latitantū
 testimonia minus ualida sunt: & horū commendationes minus pōderis
 habere uidemus. Infamium uero nominum & infaustorum appellatio
 hominibus indita/ eorū attestationi & commēdationi plurimū detrahit.
 Quādo ex infami & infausto nomine fit nominatus exosus. Fama est
 celeberrimæ memoriæ/ Egidium Caruagliar hispanum cardinalem iura
 Romanæ ecclesiæ in Italia resarcientem: & Italiam ipsam malis homini-
 bus expurgantem : cum discolum aliquem scelestum ue examinaret: de
 nomine primum solitū quærere: quod si infaustū infame ue sentiret/ pu-
 niri iubere solitum qui fuerat examinādus. Ita dū nescio quē interroga-
 ret. Quod tibi nomē bone uir est? Illo respōdente: speza croce. Et ego
 inqt Cardinalis: te spezaro la ceruice. Sicq; eū recte suffocari iussisse. Al-
 terum respondentem/ se nominari: Brusa boscho/ bene erit : sel boscho
 hora brugera te respondit: illumq; ignibus tradidisse cremandū. Tertio
 se dicenti Beccha bene: bñ bibas inqt: si bene becchasti: & mox flumine
 illū submergi mandasse. Animi relaxandi gratia hæc dixerim: ut tamen
 inde constet: quantum apud bonos/ & graues uiros offensionis habeat
 appellatio nominis infausta. Quare o parentes este cōmoniti honora-
 ta/ & fausta nomina filiis uestris imponere. Et si contingat/ a sodalibus
 nuncupationē aliquā uicii/ criminis/ flagitii/ uel ridiculi/ aut stulti euen-
 tus illis imponi occurrere: sic nominari/ ne permittite. Fiet certe: fiet inq;
 ut iuxta nominis significatum uitam instituunt. Expertū est pueros tur-
 pi nomine accepto per iocum uitam mutasse cum nomine. Redeamus
 iam ad sapientissimi euangelistæ narrationis seriem. Ecce inquit homo
 erat in Hierusalem. Ecce aduerbium est demonstratiuū. Demonstrat ergo
 nobis quasi cognitā celebrēq; personā: nō in oppido uel in pago: sed in
 Hierusalē regia/ sacerdotaliq; ciuitate. Quod ergo dicit/ Ecce hō erat in
 Hierusalē: nō ociose dictū est: qñ psonā in ciuitate cognitā manifestat.
 Cui nomē Symeō. Hoc nomē/ Hieronymo attestāte auditus: uel exau-
 dibilis sonat. Vt itelligamus cōmēdatōnē attestationēq; hoīs huius nob
 audiēdā eē attētissime: & eius uerbis penitus ihærēdū. Sic. n. significato
 nominis

nominis satisfiet/Simeon nomen est illi. Et homo iste iustus & timora-
 tus. Iniquorum cōmendationes calūniæ sunt: laudes sunt uituperia: attesta-
 tiones criminatiōes sunt. **Q**uā tam turpe est a turpibus laudari q̄ obtur-
 pia. **Q**uare si te laudat: si te cōmendat: si rei tuæ testimonium affert: ini-
 quus aliquis/uel infamis/ne læteris: ne confidas. Melius est taliū laude/
 cōmendatione/testimonioq; carere/q̄ abundare. Si de te obloquitur: Si
 te uituperat: si aduersum te testimoniū profert: ne tristeris: hoc probat:
 impropria: maledicta laudes sunt. Virtus a uicio non quærit laudē. Ve-
 ritas a falsitate testimoniū hñe non uult. Similia similibus gaudent. Bo-
 nitatē boni cōprobant. Iustitiā iusti cōmendant. Veritas fulcit ueritatē.
 Integrā igitur cōmendationem ab hoīe iusto debemus expetere. Ideo di-
 cit euāgelista. Et homo iste Mariæ matris purificationē: & eius filii Iesu
 Christi pñtationem cōmēdaturus. Iustus erat legali iustitia: quæ integra
 est oīum uirtutum regula. Iustus erat etiā secundū æqualitatis iustitiam
 tam distribuendo q̄ cōmutando: non plus neq; minus tribuens in lau-
 dando ac cōmēdando q̄ recte sit cōsentaneū rationi. Non cōmendabat
 igitur plus debito: nō inq̄ adulabatur: non minus debito laudabat: non
 erat inuidus detractor: aut susurro in populis. Ita quia iustus erat cōmen-
 dationi: attestationiq; eius fides denegari nō pōt. Sed quia iustitia rigo-
 rosa fortasse nimisq; dura uideri posset: ac iccirco fauore in cōmendādo
 & testificando minus digna: ideo dicit euāgelista. Et timoratus. Nō ita
 confidens de sua iustitia: ut de sua fragilitate non timeat. Et dū testimo-
 nium profert: dum cōmendat sobrie loquitur. Loquacitas nempe nimi-
 usq; attestandi ardor: & immodicum cōmendandi studium perhibēdo
 plerosq; testimonio fecit inutiles. Non talis est cōmendator & testis quē
 adducit euāgelista. Sed iustus est ideo a ueritate non discedit. Timora-
 tus insuper est: ideo cum modestia & prouida circūspectione profert te-
 stimonium. Timoratus est enim timore domini: qui sapientiæ uiam pa-
 rat. Sapienter ergo cōmendat & testimonium dicit. Non est timoratus
 timore seruili qui deiicit animum: & fugere instigat minime fugienda.
 Timoratus est habitu mentis de multis actibus bene pensandi nascēte:
 ut pro zelo iustitiæ: non plus audeat q̄ oportet. Sobrie cum maiestate &
 uenustate cōmendat: attestatur & facit omnia quæ legalis iustitia ample-
 ctitur & æqualis expectans consolatiōem israel. Spes uana unde sibi pro-
 mittunt homines quæ non decet: quæ non expedit: quæ assequi nunq̄
 poterunt: & si fuerint assecuti: meliores iccirco non erunt. Spes inq̄ im-
 moderata priuati commodi commendantem & testimonium afferentē
 sæpe reiecit: & pro gratia odium: pro auxilio impedimētum: pro fauore

A

B

C

detrimentum inuexit. Vt a teste & commendatore nostro ista remoueat euangelista illum ostendit particularem & sibi propriam non expectare mercedem: nihil sui ipsius tantum gratia hac cōmendatione captare. Expectabat per spem certam & immobilem: redemptionem totius populi israel. Quam redemptionem: Nempe liberationem a superstitiosa auaritia: & superbo ambitu sacerdotum/scribarum & phariseorum: quantū ad hanc mortalem attinet uitam. Quātum uero ad futuram gloriam: quæ reuelabitur in nobis. Expectabat redemptionem israel a culpis per gratiam mediatoris: ut per illam assequeretur populus israel gloriam sempiternam.

¶ De ratione spūs sancti quē euangelista scribit fuisse in Simeone.

Et spiritus sanctus erat in eo. Adhuc quia testem & cōmendantem ut testificando & cōmendando proficiat bene instructum de ueritate esse debere/nemo dubitat Simeonem plene scientē/quem cōmendat: & quibus de rebus testimonium affert cognoscētem/noster euāgelista declarat: ubi dicit. Et spiritus sanctus erat in eo. Est spiritus sanctus/spiritus scientiæ & pietatis: est totius spiritus ueritatis. Unde dicit ueritas. Paraclitus autem spiritus ueritatis: qui a patre procedit: docebit omnem ueritatem. Simeonem igitur fuisse ueridicum testem/& in causa scientiæ copiose instructum inde constat. Quod spiritus sanctus erat in eo: qui est spiritus plenissime ueritatis. Existimo hic non fore ociosum declarare quomodo in homīe maneat spiritus sanctus. Hac enim in re magister ipse sententiarum creditur defecisse. Distinctione nempe decima septima primi sententiarum uidetur asserere/spiritum sanctum esse illam ipsam charitatem idest habitum amādi deum & proximum: per quem omnes homines deum & proximum amant propter deum: ut in hominibus uniuersis amantibus deum/unus sit & indistinctus penitus spiritus/per quem ament: qui & ipse deus sit/& tertia in summa trinitate persona. Cui sententiæ Euangelistæ uerba uidentur applaudere: dum sonare uidentur spiritum: qui est deus: in Simeone mansisse. Sed ita quæso ne cradamus. Non potest creator deus esse creatura. Habitus autem quo amamus deum: habitus quo ueritatem agnoscimus aut acquisitus est studio: aut diuina largitate creatus in nobis: nobisq; donatus. In nobis non solum habitat spiritus sanctus: sed trinitas tota in ueritate dicente. Pater meus eum diligit qui diligit me: & ad eum uenimus: & mansiōem apud eum faciemus. Habitat ergo spiritus sanctus in nobis quasi nostrarum uirium fons sine meta: sed non est habitus per quem amamus/melius est q̄ habitus. Virtus est immēsa: & infinita

& infinita potestas: quæ habitum bene amādi tribuit: amorem accēdit: ardentem tenet: & splendescere facit. Erat ergo in Simeone spiritus sanctus luminis fons/ & ueritatis origo: per quæ Simeon uerus ac uerax testis/ & graciosus commendator/ integerrime commendaturus/ & attestaturus matris purificationem: & filii præsentationem accessit.

Spiritus sanctus quomodo fuerit in Simeone.

Et responsum accæperat a spiritu sancto non uisurum se mortē nisi uideret Christum domini. Exponit euangelista quomodo in Simeone spiritum sanctum fuisse intelligere debeamus. Nō erat in illo quasi in continente contentum: sicut in urna aquam esse uidemus. Non sicut mensurans & perficiens: & adesse perducens/ sicut numerum in re numerata: figuram in substātia: uel in materia formam eē experimento probamus: nō sicut motor in mobili: non sicut in naui nauarcus: sed sicut lumen in re illuminata: quod a se ipso non discedēs/ & penitus indiuisum permanens/ lucere facit inter se distantia. Sicut etiam magistri uirtutem in discipulo eē sentimus: quæ illū non deserens discipulos complet/ & eruditos facit. Respōsum idest doctrinam certam per reuelationem accæperat Simeon a spiritu sancto non uisurum se mortē idest non esse moriturum. Mors enim proprie uideri nō potest/ quoniā neq; colorem habet: neq; substantiam: immo uero neq; sentitur. Dum nanq; illa aduenit sensus omnis elanguit iam penitus & euanuit. Sed uideri dicitur cum imminet/ expectaturq; de proximo. Nouerat igitur Simeon lumine spiritus sancti irradiatus mortem sibi uitam nō erepturā: nisi uideret Christum domini. Christus a chrismate nomē est deriuatū. Quoniā in ueteri lege chrismate delibuti/ Christi nuncupati sunt. Hoc uero liquore ex oleo & aromatibus confici solito/ ungebantur sacerdotes & reges. Christus ergo domini sacerdos dicitur/ uel rex domini. Sed in Simeonis responso utrunq; significat. Quoniam futurus erat rex messias/ summus rex domini dei: nō ut deum: sed dei populum regeret: ad deumq; dirigeret. Futurus erat etiam idem ipse messias summus sacerdos dei: non ut pro deo: sed pro populo ad deum preces funderet: & coram illo offerret sacrificia. Senem igitur Simeonem spiritus sanctus instruxerat: dum ei aperte monstraerat qd non moreretur nisi nato rege messia: quem uideret & agnosceret/ anteq̃ uitam cum morte mutaret.

De ratione attestandi a Simeone suscepta.

Et uenit in spū in templo. Testē oportet non se ipsum ingerere. Ita Simeon non a seipso: sed spū sancto ducēte uenit in tēplum. Erat igitur spūs. s. in Simeōe quasi docēs/ & quasi ducēs: neq; tñ

LXXXI

inuitum accessisse in templū crediderimus Simeonem: qui spiritu sancto ducente uenit in illud. Spontaneus nanq; nō coactus fuit hic Simeonis aduentus. Q n̄ sciens & prudens libenter spiritus sancti secutus est motum. Vt enim a maligno spiritu instigati: & a sodalibus inuitati peruersi homines sponte se in malum præcipitāt. Sic bonorum hominum societates: bonorum angelorum inspirationes: sancti quoq; spiritus impulsus/nunq̄ libertatem tollunt: sed adiuuant: dirigunt & confirmant. **G** Apparet iam q̄ sit idoneus laudator & testis huic celebritati cōmendandæ & attestandæ a Luca euangelista adductus in medium. Est enim in celebri ciuitate pernotus. Ecce homo erat in Hierusalē/nomine Fausto/& ad rem faciente donatus: cui nomen Simeon/bonis moribus decoratus. Homo iste iustus & timoratus: a passiōibus segregatus. Expectabat redemptionem Israel: a bono doctore in causa scientiæ bene instructus. Et spūs sanctus erat in eo quasi docens. Ab eo. n. responsum accaperat Simeon non uisurum se mortem nisi uideret Christum domini/ad cōmendandū & testificandum inductus/non ingestus a se. Et uenit in spū in templum. Non temere sed consulto bonam inspirationem sequens.

¶ De uera paternitate Ioseph erga dñm Iesum Christum.

H **E** T cum inducerent parentes eius puerum Iesum ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: & ipse accipit eum in uenas suas & benedixit deum. Locum & seriem commēdationis euangelista proponit. Quot sunt qui in angulis coram te/& in cubiculo laudibus in cœlum tollūt omnia quæ dicis aut facis: & in publico uel te absente non sic faciunt? Multa non nunq̄ commendāt graues uiri inter paucos/quæ inter multos approbare puderet. Cum igit̄ laudaris ante omnia respice locum in quo tuæ resonant laudes. Tuæ pudicitia insidiator o puella o matrona laudum tuarum litteras reffertas/q̄ occultissime ad te scribit: te admonet sine arbitris legere. Si uere laudat/cur testem laudum habere non uult? Veritas non quærit angulos. Adulator cur cōtestem refugit? Cur maxime laudes infarcit sequestratus? Irrideri uel argui timet. Non timeret si uera esset hæc ipsa laudatio. Secura est ueritas. Laudant angeli Christi natiuitatem per aera circumlati. Laudant illam pastores in uia. Laudat Simeon præforibus templi. Audi. Cum inducerent nempe in templum puerum Iesum. Non dictus est infans qui per angelos: per pastores: per cœli fulgorem insolitum nascēs/loquitur gloriam dei. Et nunc per Simeonē lumē ad reuelationem gentiū:& plæbis Israel gloriam natus esse manifestatur. Signanter uero dicitur puer: purus totus: qui sine peccato conceptus/& natus matris puritatem non minuit.

minuit. Integritatem uero confirmauit/utrunq; sacrauit. Parentes eius. Hoc loco blaffemi cateruatim insurgūt uociferantes/si de Ioseph semine Mariæ filius non est genitus/quid attinebat parentes dicere? Si parentes sunt Maria & Ioseph simul uterq;/quemlibet sigillatim necesse est eē parentem. Aut igitur euangelista parentes dicere non debuit (estq; dicendo procul factus a uero) aut si stetit in ueritate: immo quia stetit: de Ioseph semine concēptus est Christus. Quando parens mas nisi qui generat dici nō debet. Sed audiant aspides surdæ (si uelint) audiāt inq; & intelligant ueritatem. Cum desponsata esset mater Iesu Maria Ioseph: anteq̃ conuenirent inuenta est in utero habens de spiritu sancto: Ioseph autem uir eius cum esset iustus/& nollet eam traducere: uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitāte/ ecce angelus domini in somnis apparuit ei dicens. Ioseph fili Dauit/ noli timere accipere Mariam coniugē tuam. Quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. Pariet autē filium & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populū suū a peccatis eorum. Exurgēs autem Ioseph a somno/ fecit sicut præcepit ei angelus domini: & accēpit coniugem suam. Sunt hæc non mea uerba: sed sancti euangelistæ Mathei: ex quibus constat Ioseph Mariam traduxisse p̃gnantem; & ab homine penitus icognitam. Quoniam quod in ea natum erat: de spiritu sancto erat. Et iuxta prophetæ Esaia uaticiniū concēperat/ & uirgo permanferat. Non ergo de Ioseph concēperat: non inq; genuerat Ioseph dominum saluatorem. Si modo o Hæretici uerbis euangelii cōtra uos clare conscriptis credere uultis. Quemadmodum eisdem falso interpretatis inniti uelle uidemini. Audite nunc igitur interpretationem ueram & certam/ & uestram dementiam deponite. Lege matrimonii sic mulier in mariti potestātē transfertur/ ut omnia eius opera quæ (salua matrimonii honestate) afferunt fructū/ mariti usibus cedere iure optimo solebant. Quia igitur sancta filium cōcēperat nulla nuptiarum iniuria/ iure optimo fructus uteri eius uiro cessit suo. Cur quæso filios ex adulterio natos: matrimonium non facit esse mariti: in promptu nunc ratio est. Quoniam scilicet in eius iniuriam & infamiā sunt concēpti. Et iure fœderis coniugalis nasci non potest/ quod illo uiolato concēptum est. Fuit uero filius Ioseph dominus Iesus Christus. Quando filium ex sua uxore sine mariti iniuria concēptum/ non nisi in filium accipere debuit. Fuit igitur Ioseph & pater & parens: non genitura carnis: sed ardore charitatis: obedientiæq; feruore: quibus indutus/ fecit sicut ei præcēperat angelus/ Mariam in suam coniugem accipiendo. Et quod in ea concēptum de ea fuerat in suum filium ado-

K

L

M

ptando:quem adoptiōis etiam fauore cessante:suum iure matrimonii
filium hñc poterat:& debebat. Hæc nouerat Lucas hoc loco scribens
Mariam simul & Ioseph parentes fuisse domino Iesu Christo. Vt facerēt
secūdū cōsuetudinē legis:puerperis impositæ:pro eo etiam pñtando se-
cundum alterius cōsuetudinem legis scriptæ. Exodi.xiii.ut iā diximus:
multotiens in testamento ueteri repetitæ. Quibus locis quoniam tem-
pus præsensationis non diffinitur:erat cōsuetudine longa sancitū:quæ
est optima legum interpres:Quadragesimo die post natiuitatem pri-
mogenitum masculū præsenti in templo coram domino:& pro eius
redemptione quinque siclos dari sacerdotibus.Hoc igitur est quod euan-
gelista intelligi uult cum dicit.Vt facerent secundum consuetudinem le-
gis pro eo:Quasi dicat non decreto legis:sed uetusta consuetudinis ob-
seruatiā:die quadragesima a primogeniti natiuitate numerata/solitum
erat a parentibus illum in templo præsenti ut eadem die mater & fili-
us legi satisfacerent/illa legi purgationis:iste legi præsensationis & redē-
ptionis si modo parentes eum redimere decreuissent.

De Simeonis deuotione & pietate.

ET ipse Simeon eodem spiritu quo uenerat ī templum edoctus
quid faceret/Accepit eum qui præsentiendus a parentibus fere-
batur. In ulnas suas.Erat (ut in libello de saluatoris infantia le-
gitur) Simeon annis plenus:senexq; grādauius/qui omnem ætatem in
legis obseruantia plenus sanctis operibus uixerat. Hic inualecente pon-
tificum sacerdotum & scribarum auaritia/totius etiam populi iniquita-
te in dies accumulata:cum Herodis ascalonite seuitiam:scelera filii eius
Antipatri:ac nepotum flagitia fuisset expertus/cum libertatem suæ gen-
tis euerfam:& iudeos qui per regni speciem direpti idumeorum tyrāni-
dæ iam fuerant/per romanam post hæc auaritiam lacerandos cerneret.
Pertesus uitæ/& morum sui temporis iam non labentium sed funditus
euerforum/deum rogauerat & rogabat assidue/ut eius laboriosam uitā/
cōfectam senio/& mœstitia laceratam finire:ac ad præs suos uiros iustos
& pios illum transmittere dignaretur. Habet nēpe hoc imprimis bonū
matura senectus:quæ annis robustioribus bñ uia est:ut mortē minime
timeat:& sibi post illam melius repromittat. Vnde quæso tantus est ar-
dor senio cōfecto uitā trahere:nisi a diffidētia ante actæ uitæ.Criminosi
est timere iudicii instātis articulū:ad qd innocens securus & lætus accigi-
tur & festinat. Ita bñ acta iuuenta & senectus bonis meritis plena Simeo-
nem intrepidū mortem expectare/illam accelerari alacriter pscere inui-
tabant.Hanc Simeonis petitionē:deus exaudiēs de mundi miseria exi-
tum &

tum & felicitatis maturæ promerendæ certissimum indicium: immo
 pignus illi ante mortē uidere & tāgere repromisit. Dictum est igitur Si-
 meoni siue per angelum uisibiliter apparentem: siue per spiritum interi-
 us edocentem: o Simeon exaudita est oratio tua: laboribus & afflictioni-
 bus tuis finē dabit deus in tempore hoc. De proximo rex messias nascitu-
 rus est: qui patres ad quos properas de tartareo carcere liberabit: & ad re-
 gna in cœlo splendentia secum ducet. Ne graueris expectare pausillum
 tuum & patrum tuorum liberatorem secundum spiritum corporeis tibi
 dabitur oculis ispicere. Multi proculdubio patriarchæ: multi prophetæ:
 multi pontifices/ multi reges uidere uoluerūt: quod tibi nunc uidendū
 offero/ & uidere non potuerūt. Tibi uidere illum dabitur satis cito. Vbi
 hunc Israel redemptorem uideris: assumet te deus ad patres tuos: qui li-
 bentius te ideo excipient: quia non iam per prophetiam/ sed per experiē-
 tiam illis annunciabis redemptionem/ non futuram de proximo/ sed in-
 stantem atq; præsentem. Tu quoq; qui tantopere bonorum morum do-
 les euerisionem/ & ne ultra illam uideas/ mori desideras/ eo libentius ex-
 perieris/ quod cupis/ quo minus a tenebris inferorum te occupandū in-
 spicies/ beneficio eius quem te uidere indulget diuina clementia. Hæc
 sanctus euangelista noster breuiter conscripsit dicens. Responsum acce-
 perat Simeon a spiritu sancto non uisurum se mortem nisi uideret Chri-
 stum domini/ quasi dicat. Quia Simeon pro iustitia mortem sibi a deo
 supplicauerat/ responsum est illi quod libenter accepit/ se non moriturū
 nisi uideret Christum domini. Hoc tamen cito futurum eum non latu-
 it: sua ætate exterius/ & spiritu sancto interius admonēte. Cum igitur ar-
 dentissima promissum expectatione maturari p̄stolaretur/ desiderata af-
 fulsit dies qua dominus Iesus a parentibus ferebatur ad templum. Tūc
 qui Simeoni promiserat deus/ promissum tempus impletum esse mon-
 strauit/ dicēs illi o Simeon/ dies illuxit qua promissa tibi a me plene præ-
 stentur. Natus est rex messias: natus est inq̄ rex Israel: natus est saluator
 tuus: patrumq; tuorum liberator: a cuius natiuitate quoniam quadrage-
 simus hodie dies agitur/ scito quoniam pro meæ legis obseruātia/ iuxta
 consuetudinem legis/ a parentibus hodie in templo præsentabitur. Per-
 ge igitur ad templum ut illum uideas: perge plusq̄ promiserim acceptu-
 rus. Non modo uidere talem ac tantum puerum tibi concedo/ sed am-
 plexandum atq; gestādum inter ulnas eū habere te facio. Videbis uenu-
 stissimā puellam uirginei floris specimen p̄ferentem/ infantulum inter
 brachia ferre speciosissimum pauperibus q̄dem inuolutū pannis/ sed eo
 uenustiore quoniam matrem & filium natura & gratia non fortuna

decorat: non uestes eius auro distinctæ: non gemmæ collo pēdentes: nō
 anuli digitos circumplexi/spectantium oculos in se conuertent: sed gra-
 uis incessu mater/faciei maiestate ueneranda: sed hilaris infans/& suau-
 tatis & serenitatis plena utriusq; indoles/obuiantium ora/& cogitatus
 occupabit. Videbis cum matre maritū/uirum grauem & aspectu uene-
 randum/matrem simul & patrem cum summa modestia tam lætos:tā
 hilares:tam faustos/ut eorum paupertatem nemo aspernari possit. Om-
 nes maiestatem admirari cogantur. Matri Maria nomē est: patri Ioseph:
 filio Iesus: uere Iesus: quia te & omnes iustitiam sitiētes/saluare uenit &
 satiare. Hos ut aduentare uidebis/obuius ito ad limina templi. Illic no-
 mina ab eis percunctatus & edoctus filium de manu matris: filium
 inq; regem & saluatorem tuum inter ulnas accipito/& ad altare usq; de-
 fert: inde matri offerendum tradito. Hic est spiritus quem loquit̃ euā-
 gelista cum dicit. Et uenit in spiritu edoctus omnia per quæ cognosceret
 saluatorem. Et uenit in spiritu obedientiæ/pietatis sanctæq; latitiæ. Et
 uenit in spiritu charitatis ardentissimæ/spei solidæ/fideiq; constantissi-
 mæ. Mox experimento assecuturus quod spiritu iam fuerat consecutus.
 His rebus a spiritu sancto:& in suo spiritu Simeon instructus/ad tem-
 plum grandæuus properat/Mente & oculis qui ingrediantur attentissi-
 me examinat: liminibus instās: aduentare uidet Mariam & Ioseph: aspe-
 tu longe præstantiores q̃ concipere potuisset. Ioseph qui per omnem
 uiam puerum fortasse gestauerat: templi iam liminibus propior: dulci-
 simæ matri filium restituit: ut pro more cum suo partu puerpera coram
 domino se præsentet:& maritus matrē simul ac filium offerat. Vt primū
 infantis formam Simeon uidere promeruit: admiratus tantam indolis
 elegantiam: quæ tenues pannos: pauperesq; fascias honestabat:& maie-
 state plenas ostendebat: secum dicit. Nempe hic uere est quem me spiri-
 tus sanctus edocuit. Intrans matrem cum filio & marito ueneratur:
 salutat:& dare nomina supplex rogat. Respondet maritus. Ioseph mihi
 nomen est: uxori Maria: filio Iesus. Seni inter has uoces prægaudio obo-
 riuntur lachrimæ:& cum ueneratione quanta potest maxima: latitiam
 præferens: matrem sic supplex affatur. Comple sancta mater desiderium
 meum: cede diuino cōsilio: ne me fraudes munere patris æterni. Ille me
 misit filium tuum usq; ad altare pro te deferre. Fac quæso me compotē
 uoti mei: decretiq; summi dei executorem fieri ne prohibeas. Sic sancta
 uirgo filium factō seni porrigit:& ipse qui ad hoc uenerat accēpit eum:
 quem uirgo mater gestauerat ad fores. Eum quem ipse uidere & tange-
 re tanta deuotione affectauerat. In ulnas suas: o quanta qualisq; est ho-

die letitia seni Simeoni: non filium uel nepotem proprium tenet: amplectitur: osculatur: & gestat (quod tamen senibus solet esse dulcissimum): non baculum senectutis suae tenere se gaudet: sed renouatorem iuuentutis: sed saluatorem liberatoremque animae simul & corporis sui: & omnium progenitorum suorum redemptorem: pastorem & ducem: regem regum: & dominum maiestatis: patrem & fratrem creatorem suum. Ita benedixit deum: immortales illi gratias de tanto munere agens: habensque maiores quam animo capere possit. Gratias inquit ago tibi domine deus pater: qui aetate mea filium tuum pro totius plebis Israel salute mittere in carnem dignatus es: & me illum uidere: tangere: tenere: & portare tribuisti. Gratias etiam ago tibi domine deus dulcissime filii: qui infantiam tuam meis oculis non denegasti. Gratias ago quod me senem: & annis inutilem baiulum non es aspernatus habere. Tu me creasti: & ab infantia sustentas assidue: & meis brachiis portari sustines. Quanta me pie Iesu: deus meus: creator meus: redemptor meus: quanta me gloria donas: quod portem te regem regum: cui incuruabitur omne genu: coelestium: terrestrium: & infernorum. Gratias ago tibi deus spiritus sanctus: qui uirgini matri quasi umbram faciens: tibi coaeterni: & consubstantialis dei filii incarnationem operatus es: uiuente adhuc me in fragili carne: & incarnatum illum ut uiderem me senio fractum confortasti & confouisti: qui me accedere ad templum: & illi obuium fieri in spiritu monuisti. Gratias o sancta trinitas unus deus: quia nunc te plene possideo: & totum inter brachia teneo deum meum. Quid unquam pro munere tanto bone deus uniuersus mundus tibi persolvere possit: Quid ego senex: annis onustus & debilis: exhaustus angustiis retribuam domino: pro omnibus quae retribuit mihi. Scio quid faciam. Quoniam soluere non possum: libens ultra uires debebo perpetuo: & nondum spontaneus debitor ero: sed debitum deuotus augeri studebo. Mihi namque adherere deo bonum est: Quoniam non frustra me sibi gerulum in sua praesentatione constituit. Ponam in eo omnem spem meam: qui semper est uerax: qui promissa mihi copiosissime adimpleuit maiori iam ex parte. Pauca quae restant perficiet sine dubio.

Simeonis cantici expositio & primus attestationis & commendationis articulus.

Taq; nunc dimittis seruum tuum domine: secundum uerbum tuum in pace. Bona spe plenus & expectationis suae fructum aspiciens praesentis uerbo (more prophetico) utitur pro futuro dicens quasi o domine: hoc solum restat: ut me de praesenti saeculo neque eripias: membris senilibus quiete dones. Et ut ad patres meos ire me iubeas. Secundum

uerbum tuum/secundū quod/tu mihi promissisti:secundum decretum
beneplaciti tui (quod semper impletur) In pace me ire nunc dñe dimit
tis. Sed in qua pace o Simeon: Secundum uerbū tuum domine. Q uae
le uerbum o senex: Dic si mente tenes/Secundum imperiale decretū tu
um: quod in tua natiuitate dulcissime puer/& deus oīpotens uoce prae
conia per sanctos angelos tuos edixisti. Q ua nocte cateruatim per aera
cantarunt. Gloria in excelsis deo: & in terra pax hominibus bonae uolun
tatis. In hac pace bonae uolūtatis dimitte me. Zelaui haecenus super ini
2 quitate pacem peccatorum uidens. Vidi namq; Herodianas paces: idu
V meos. s. conspirantes in malum ad euertendā libertatē ciuitatis tuae. Vidi
romanam pacem: romanos p̄sides: romanorū militum cohortes: concor
des in malum nostrum: rapinis & cēdibus exhaurire populum tuū. Vi
di pōtificum: scribarū: phariseorum: saduceorū: seniorum: & populi pa
cem iniquā: unanimemq; factionē: ad uiolāda praecepta legis tuae: & ce
rimonias contaminandas. Fac me procul a taliū pace. Iunge me homini
bus bonae uoluntatis: patriarchis: prophetis: sanctis iudicibus: piis ponti
ficibus: religiosis sacerdotibus: & iustis regibus: quos ideo seruas ut ad
regna cœlorum in superna Hierusalē cito reducas. Ad illos me nunc di
mittis: ut pacis eorū particeps fiam: & nuncius certus eorum liberationis
instantis accedā ad illos. Habes hic primū attestationis articulū: in quo
Simeon dñm Iesum Christū esse deum omnipotentē: necis uitaeq; dato
rem prædicat. Q uando ab illo dimitti possit e uita: a quo se in uita sub
stentatum plene nouit. Habes & primā cōmendationem Iesu: quando
pacis uerae: paruulū Iesum uerū deum bonae uoluntatis hominibus au
dis esse datorem. Habes pueri præsenti quale sit officium: pacē. s. dare
sicut & fecit: docens discipulos pacē ubiq; gentium ante oīa nunciare.

¶ Attestationis & cōmendationis secundus articulus.

X **Q**uia uiderunt oculi mei salutare tuū. Cur exaudiri debeat iustus
senex & timoratus: cur se exauditum existimet: & dimitti iā p̄di
cet: rationē reddit. Beneficiæ hæc est lex: hæc uis: ista natura:
ut cui semel bñfecerit: semp magis prodesse nitatur: quasi. n. p̄r filium:
artifex opus suū: sic bñficus præstitum munus nouo bñficio augere &
conseruare satagit semp. Est præterea magnanimi maxime flecti suo mu
nere recensito. Fit. n. (nescio quomodo) ut se illi subicientē magis: ma
gis cupiat eleuare. Cū uero se quis in eum erigit: uel opponit eidē: ma
gis deprimere & p̄pellere studeat. Ineptissimi itaq; sunt homines: uereq;
retrogradi: qui ut a bene de se meritis aliquid assequantur: prætita quā
doq; illis obsequia cōmemorare seriose nituntur. Hi pro nouo benefi
cio/quod

cio/quod expectant debere gratias cum maxime debeant: iam psoluisse ex parte demonstrant: & quem accendere deberent ad exhibendum suūq; opus augendum/retundunt alieno beneficio indignum aliquando fuisse: uel indigere posse monstrantes: q; magnanimus sentit inuitus: qui spontaneas habere gratias promptus est: non extortas. Fallūtur isti qm liberalitatis magnificentia & magnanimitatis nō intelligūt rationē. Et qm ipsi per oīa mercēnarii sūt: sui ipsorum gratia omnia faciētes: idem alios facturos semper existimant. Vnde non tam dare beneficium nouerunt: q; mutuare aut uendere. Non sic liberales: non sic magnifici: nō sic magnanimi agunt. Dant oēs beneficium ut dederint: non ut recipiant: & copiosissima illis merces est bene dedisse: scēlices abūdanter: q; sua sorte bene utendi occasionem sint assecuti. Magnanimus autem non plus querit: q; ut magna: & (si possit) incompenfabilia fecisse uideatur. Non igitur retributionem hi omnes expectant: sed cumulum meriti augere sunt præsto. Hac ratione in suæ humilitatis: immo sublimitatis cantico: sancta mater domini cum iubilatione dicit Helisabet. Fecit mihi dominus magna qui potens est & sanctū nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Quasi dicat: quia in me fecit magna: maiora faciet per suam misericordiā in oēs generationes. Qm magna quæ mihi fecit pro omnium hominum salute fecit. Hac ratioe iustus Simeon animæ suæ de corporis mole: ac molestia temporum liberationem obtinuisse uideri uult. Ingentissimum mihi promittere dudum dignatus es munus domine deus: uidere. s. in carne salutare tuum illud hodie copiosissime præstitisti: Vidi: palpauī: & teneo. Præstes nunc tuæ promissionis reliquū. Dimitte me in pace hoīum bonæ uoluntatis. Ita domine beneficium tuum augebis in me. Quia uiderūt oculi mei salutare tuum: quia salutem eius experior in me ipso. Salutis nūcius ibo ad patres meos: qui illam in sinu Abreæ magna deuotione tam diu expectauerunt. Habemus hic secūdā a Simeone cōmendationem & attestationem. Cōmendat (ut monstrauius) domini Iesu liberalitatem magnificentiā: & magnanimitatem in beneficiis dispensandis. Quia pro beneficio beneficiū donet: Cōmendat pntatum. Quia illū dicit salutare dei: Cōmendat præsentantes: qui talē filium adducūt in tēplum. Attestantur hæc ueritati secundi articuli in symbolo apostolico positi scilicet Iesum Christum uirginis matris filium: filium esse dei p̄is omnipotentis: & dominum nostrum. Quid. n. est dicere. Viderunt oculi mei salutare tuum. Quid inquam uiderunt oculi tui o Simeon: Christum natū quem in ulnis teneo. Et quomodo est salutare dei dominus

Y

Z

A Iesus Christus? Quia in ipso tota diuinitas continetur. Quae sua uirtute omnia efficit: saluat & seruat: nulla enim pereunt/ sed mutantur in melius uniuersa. Quia suae obedientiae & patientiae merito/ saluaturus est infantulus iste genus humanum/ ac suo creatori restitutus. Sicut nempe regii ductor exercitus/ dux regis appellatur: non quia regē ducat: sed quia ad regem ducit: & regis exercitū pro rege moderetur. Ita dixisse uoluit senex sapientissimus Simeon dominum Iesum Christum salutare dei/ non quia deum seruet a malo: sed quia dei auctoritatem per essentiam continens/ dei exercitum/ animas iustorum/ saluti restituit & gloriae sempiternae. Secundum igitur Simeonis testimonium pauculis uerbis apostolorum traditionem confirmat dominum. s. Iesum christū esse dei & hominis filium saluatorem nostrum ut in secundo symboli apostolici articulo praedicatur.

¶ Dominum Iesum Christum esse oīum hoīum redēptorem.

Quod paraſti ante faciem omnium populorū. Quia secundus attestationis & cōmendationis articulus a Simeone iā habitus/ omnium articulorū ad repationem humani generis/ basis est & fundamētum/ ideo Simeon illud magis explanat/ affirmans Christum omnium hominum eē redemptorem. Dixerat salutare tuum. Potuisset quis credere dñm Iesum Christum unum populum tantum saluare uenisse. Sicut Moyses: Sicut Iosue: qui salutē gentis hebraeae dei uirtute operati sunt. Non sic res se habet. Salutare tuum: quod hodie me uidere fecisti: quod in templo praesentari uoluisti: quod in manibus teneo/ non unum tantum populum saluare misisti. Paraſti illud ante faciem omnium populorū. Quid sibi uult hoc? Quod ante faciem est omniū populorum praeparatum/ populos omnes antecedere necesse est dum incedunt. Non est ergo dñs Iesus Christus unius populi ductor aut dux: sed omnium populorum. Quia ante omnium populorum faciem a deo (teste Simeone) paratus est. Rursus salutem ante faciem uel saluatorem ducem parauit nobis p̄r omnipotens: ut illū attentis mentis oculis semper aspiciamus: ut uexillum crucis & stigmata domini Iesu Christi: cum Paulo semper in corpore ante portemus: ut tollamus crucem nostram: & crucifixum semper: & ubiq; sequamur. Ante faciem dicit Simeon salutare paratum. Attende quid dicat. Cur post terga tu reicis illud? Cur diuertis ab eo & illud sequi non uis? Non est culpa ducis si miles pereat: qui ordinem sequi recusat. Non est pastori imputandum q̄ ouem deuiam lupus occidat: & deuoret. Oues pastorem sequuntur: uocē eius audiunt: uestigia seruant. Milites pro sacramento militari duci semper obediunt.

Signum

Signum in quo ducis auctoritas/ & uoluntas elucet: secuntur: tuentur: nunq̃ deserunt. Audite Simeonem. Salutare suum/ parauit deus ante faciem oīum populorum. Vis esse de populo dei? Attende eius salutare: sequere illud: sequere dulcissimum dominum Iesum Christum: qui suā infantiam pro te deo offert in templo: iuuētutem in cruce: exanime corpus in sepulchro: animam in inferis: gloriosusq̃ ascendit ad patrem. Sequere tu illum per hos gradus. Esto ab infantia domino consecratus: iuuētutis impetus & ardores uirtutum norma quasi/ cruce castigata: mortifica in continentiam parsimonia uictus: cogita damnatorum poenam: resurgentiūq̃ iustorum foelicitatem. Sic ante faciem habebis salutare illud: quod parauit deus ante faciem omnium populorum.

¶ Dominum Iesum Christum esse omnium hominum foelicitatis auctorem & fontem.

Lumen ad reuelationem gentium: & gloriam plebis tuæ israel. Hebreorum gens ab initio unam quasi religiōem professā per Moysen uno cultu: unaq̃ uiuendi formula: suam seruabat primam unitatem. Postea uero q̃ decē tribus cum dimidia: Hieroboam sibi regem praeferunt: & Roboam filius Salomōis super integra tribu Iuda: dimidiaq̃ in tribu Benjamin auitum tenuit regnum diuisa gens in duo regna binomia facta est. Maior namq̃ tribuū numerus israelite dicti sunt: iudei reliqui sunt appellati. Quare cum dixisset Simeon dominum Iesum Christum lumen omnium populorū: ne tantum hebreis in populos uarios iam diuisis dixisse uideretur salutare dei fuisse prae paratum: ne inq̃ duodecim tantum tribus israel sub nomine omnium populorum tam salutare remedio potiture crederetur adiecit. Lumen ad reuelationem gentium. s. ut gētium populis salutare hoc etiam paratū agnosceremus: iuxta Esaiaē uaticinium. Gentium populus qui ambulabat in tenebris idolatriæ: uidit lucem magnam. Ambulantibus in regione umbræ mortis: per suam infidelitatem. Lux fidei nascente dño Iesu Christo orta est eis. Luminis est: colorata omnia suo beneficio reddere uisibilia. Et omnis oculus beneficio proprio fungitur officio: cuius sine lumine facultatem habet: operationem habere non potest. Ideo dicit rex & propheta Dauit: in lumine tuo uidebimus lumen. Has rationes dixit Ioannes euangelista de domino saluatore. Erat lux uera quæ illuminat oēm hominem uenientem in hunc mundum. Salutare igitur paratum ante faciem omnium populorum: Lumen est testimonio Simeonis: ut qui uolunt per eum uideant. Quare cum dicere audiuius. Ad reuelationem gentiū: ne credamus gentes aliquas fuisse manifestandas quæ tunc

usq; cognita non fuissent: sed uniuerſas gentes: quæ usq; ad uerbi incarnationem deū non nouerant: per eius doctrinam & uitam fidem accēpturas intelligamus: per quam illis dei gloria hic in speculo ostenditur: & in futuro secundum propriam substantiam condonatur. Copiose igitur testificatur: & cōmendat Simeon præsentionis gloriam dū præsētatum monstrat esse nostræ salutis: beatæ inq; uisionis & fruitionis cām facientem & conseruantē in oībus gētibus: dei notitiam & amorē: sicut lumen uel lux uisionem in oculo efficit: & conseruat. Hoc est quod dixit dominus Iesus christus. Ego sum uia/ueritas & uita. Nemo uenit ad patrem nisi per me: hoc est quod dicit. Sine me nihil potestis facere. Cū ipse dominus Iesus Christus uia sit per spem: ueritas per fidem: uita per charitatem apprehendenda & retinenda.

De sufficientia & efficacia meritorum dñi Iesu christi.

Et gloriam plæbis tuæ Israel. Nec lucis/nec luminis culpa est si ambulando quisq; aberret. Vt Simeon demonstraret dominum Iesum christum sufficere quidē ad salutem oīum gentium: nō tamen oēs saluos facere. Quia lucis beneficio bene uti pleriq; recusant/ ut oñderet aliter iustis/aliter iniustis domini Iesu christi lucere fulgorē: ut declararet dominū Iesum christū sufficienter oībus hominibus salutis gratiam meruisse: sed efficaciter tantum pro electis illam obtinuisse/adiecit. Et gloriam plæbis tuæ israel. Quem sensum idē ipse Simeon parū infra aperte declarat dicēs. Ecce positus est hic in ruinam: & repationem multorum in israel: & insignū cui contradicetur. Audite quid præsagiat propheta Simeon. Hic quem dixi salutare dei: hic quē dixi lumen eē ad reuelandam gentibus ueritatē: hic quē dixi impetraturū gloriæ premiū plæbi israel. Positus est in ruinā multorū: non sui ipsius culpa: sed eorū malitia/qui bono eius lumine bene uti recusabunt. Tales salutare remedium sibi ipsis facient esse mortiferū. Quod quale sit/saluator exponit dicens. Si non uenissem & eis locutus nō fuissem/peccatū non haberēt. Nunc autē excusationē non habent de peccato suo. Quā me uiderunt: & audierunt: & odio gratis. i. nulla causa sed spōtanea iniquitate me habuerunt. Talibus positus est in ruinā. Aliis autē quibus cedit ad æternā gloriam/positus est in repationē. Quia beneficio lucis ueritatis quā fides per illum prædicanda monstrabit: spes inconcussa tenebit: charitas operabitur/de uirtute in uirtutem eos ire faciet/& uidere præstabit deū deorum in syon.

Solutio

Solutio difficultatis quæ uidetur esse in dictis Simeonis.

Sed quomodo Simeon sibi ipsi cōsentiatur/qui dixit. Et gloriam plebis tuæ israel: ut pro israelitis efficaciter ostenderet dominū Iesum Christum gloriam salutis operatum. Et paulo post. hic positus est (inquit) in ruinam & in reparationē multorum in israel. Nō enim assequuntur salutem in quorum ruinam positus est Christus. Si hoc loco sapientis senis uerba pensabimus/aperte constabit nullam in eius attestazione uel cōmendatione inueniri dissonantiam. Non enim omnis israelita dei plebs est. Hoc intelligens Paulus dicebat. Quicūq; hanc regulam secuti fuerint pax super illos & super israel dei. Non israel tantum/sed dei dixit. Cur sic loqueris Paule? Quia teste Ioanne Baptista. Potens est deus de lapidibus his. i. de hominibus obstinatis & obduratis ut lapis suscitare filios Abraæ. Non. n. qui tantum in aperto circūcisus: & qui uocis professione iudeus: iustus est: sed qui in corde circūcisionem tenet. Dixit prius Simeon gloriam plebis tuæ israel. i. uere israelitarum: qui spiritus circūcisione plebis domini sunt. Postea dixit. Positus est hic in ruinam/ & in reparationē multorum in israel. Non tuorum adiecit: sed israel tantum dixit. Vt intelligas quoniam apud deū non est personarum acceptatio: nam idem deus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Neq; est apud illum distinctio iudei & græci/ cuius qui fecerit uoluntatem: ille eius frater & soror & mater est. Non igitur contraria loquitur Simeon: sed sibi inuicem cōcinentia/ & gētes omnes bona spe complentia. Quando eis positum dicit salutare lumen/ ad gloriam assequendam fœlicitatis æternæ. Si dum hic uiuunt numerari in plebe dei israelitica studeant per adoptionis gratiam: quam nos assequi pōtēt pius Iesus hodie pro nobis præsētatus in templo. Amen.

XCI.

PRO PALMARVM ET OLIVARVM SOLENNITATE DE
ACCESSV DOMINI IESV AD PATIENDVM TRACTA-
TVS SIVE SERMO Q VI CHORDA SEXTA.

O Sanna filio Davit benedictus q vi
uenit in noie domini. Matthei. xxi. Dñm Iesum Chri-
stum Hierosolimam aduentatē: & in forma serui
uectum a sello: ad crucis poenam sponte subeundā ac-
cedentē: Turbæ populorū magni Davit filiū cōfessæ
sunt: ac honore mystico coluerunt: quo illū demētis-
simū: iustissimū: & fortissimū ac penitus insupabilē oñderunt. Quid
enim oliuagē rami: nisi misericordiæ lenitatē: & fomentū iustitiæ oñde-
re potuerunt: Qm̄ de oliua exprimitur oleū: quod uulneribus & liuo-
ribus leniēdis: atq; curandis accōmodatum est: & quasi pabulū fu-
lgoris dum lumen seruat & tenebras fugat. Quid porro: palmarum surculi:
nisi apertā uictoriam præferunt: Quid palmarum foliis uictores co-
ronauit antiquitas: & palmarum fructus ori suauissimus est: maximeq;
inter arborum fructus nutrire putatur: in uno dulcedinem uictoriæ: in
altero eius utilitatem aperte prætedens: quæ & uictoribus ducibus su-
uissima est: & illis pastum securitatis adducit. Non satis igitur beatis illis
uisum est turbis saluatorem cum gaudio excipere: nisi per oliuarum &
palmarum ramos: cur id agerent demonstrarent. Hoc ipsum uero tur-
barum gaudiū: hunc applausum: hac die sibi fieri constituit dei uirtus
& sapientia Christus: ut monstraret se ad crucis tormenta pro nobis spōte
accedere subeunda. Poterat nempe hierosolimam non redire de Effrenis
quo se contulerat: ut usq; ad præfinitum tempus rabiem illic pharisaicā
declinare. Poterat apud Lazarum in Bethania permanere: sed quia ago-
nis consumandi tempus aduentabat: locū certaminis animo plenus in-
superabilis atleta noster adire constituit: & adiuit. Ne quid uero inuitus
uideretur esse passurus ingenti fauore barbarum in uia excipi uoluit: &
in ciuitatem usq; cum plausu & laudum præconio sociari: ut si uellet p
hierosolimitas homines atq; iudeos qui ad diem festū de uniuerſa pro-
uincia conuenerant se tutum ab iniuria conseruare: factū ostenderet id
esse facillimum. Erat. n. consentaneum quem turbæ ingentes exterrorū
hominum & aboriginarum tanto studio in itinere exceperant: laudau-
rant: honorauerant a paucorum inuidorum iniuria si iuberet: si permit-
teret: illæ ipsæ turbæ tutarentur. Sancta igitur mater ecclesia postq̄ illum
a parentibus oblatum in templo solēniter celebrauit: nūc q; sexta ab hac

H

I

J

M

K

m

lucē die ipsius saluatoris crucem & mortem durissimam per quam se ipsum obtulit hostiā uiuam recolare instituit: eius ad patiendum hierosolimam aduentū hodie magna ratione cōmemorat: & solēni pompa representat/ dum oliuarū & palmarū ramos benedicit: ac populis fidelium circūgestādos ante missarū solēnia deuote distribuit. Quatenus & nos passuro domino Iesu Christo piarum instar turbarū ubi obuiam cū plausu processerimus/ pōnarū dolorum ac mortis eius seriem pio corde audiamus: & mente indefessa teneamus. De hoc igitur saluatoris ad patiendum accessu/ matrem nostram sanctam catholicam ecclesiam imitando orationē habiturus: declarabo imprimis illum fuisse spontaneū: dehinc humilitate conditum/ tandem uero gloria plenum. Non discedam aut inter agendum a Mathei euangelistæ narratione/ Pauliue doctrina/ qui doctor gentium habitus est. Matheus nempe in prima euangelii parte: quā in palmarū seu oliuarū bñdictiōe audiuius: spōtaneū indicat dñi saluatoris ad patiēdū accessum: ubi antecedere discipulos & asinū adducere iussos narrat: humilem illum ipsum accessum fuisse post hāc aperit ubi super asinum dominum Iesum sedisse cōmemorat. Gloriosum insuper ostendit: dum turbas adducit alta uoce clamantes o sanna &c.

Quā inuoluntaria dici possunt aut ignoranter fieri aut uiolenter.

Sed plenius cōstet quod primo loco declarare promissimus/ dñm scilicet Iesum Christum sponte ad crucis subeunda supplicia/ ciuitatem in qua passurus erat adiisse: est ope præcium intelligere illud esse spontaneum: quod a uoluntate libera dignoscitur prouenire. **L** duo aut sunt quæ singula libertatē impediunt. Quandoquidē si aessent ambo/ minime id agerent hoīes: quod per alterutrius præsentiam ultro fecisse sæpe uidentur. Horum alterum in nobis est: & penitus a nobis: Alterū in nobis est quidem: sed nō a nobis. **M** Quod in nobis & a nobis est: ignorantia dicimus secundum quam aliquid operamur. Ut si me credam inter fruticeta latentem feram sagittam petere/ cum in illis homo se condiderit/ quem sagitta percussi non spōte percussi: hominem enim percutere non putaui/ & nolui: sed feram. Si credam sitienti salubre poculum tradere: & quod trado me penitus nesciēte ueneno mortifero sit infectū/ nolens & nō spōtaneus ueneno hoīem pimo: cui potū dare uolui/ ut sitim in eo extinguerē: non ut illi uitā auferrem. Sunt innumera exempla/ quibus plane constat nos non sponte opari/ quā uoluerimus opus fieri/ ignorante animo in quē fieret: uel aliud agere se putante. Dicunt hāc præter intentionē hoīum opa inuolūtaria p ignorantia. Quia quāuis a uoluntate procedant: spōte tamen facta dici nullatenus possunt: nisi uoluntas

nisi uoluntas ipsam ignorātiā sibi asciuerit: aut scientiam illius rei habere neglexerit: quam per legem scire debuerat. Sed de his alias. Hic satis fuerit accipisse quomodo ignorantia opus ab homine uolente peractum/non spontaneum reddere possit. Illud uero quod in nobis esse dixi: sed non a nobis nasci: unde non spontanei aliquid operamur/illata uis: siue uiolentia nūcupatur. Vt si ligatum aliquem hominem sequi nolentem/in carcerem trahas: aut ferri iubeas: & per uerba aut minas ire compellas: uadit ille quidem sed non spontaneus: quoniam te cogente ire cōpellitur. Si item homo de alto prācipitatus super alium cadat: eūq; mutilet uel occidat: nō spōtaneus homicida neq; reus necis habebitur. Hæc autem uis cadēti illata: fit quidē in illo: fit uero ab alio q̄ a se: fitq; se nolente. Itaq; quod est per uiolentiam in uoluntarium: semper a potentiori nascitur: & debiliori imprimatur resistenti. Quod uero est per ignorantiam nolitum: totum ab operante procedit: & in illo manere dignoscitur. Hinc est q; minus uolūtaria/magisq; inuoluntaria dicuntur/quæ agere compellimur/q̄ quæ ignorantes operamur. Quoniā ad uolenta uoluntas operantis minus uidetur accedere q̄ ad ignota: & uoluntas sibi ipsi sæpe efficit ignorantiam quam debet/& potest habere/recusat acquirere/ut ethicorum libros Ari. declarantes aperte mōstrauimus. Vim autem sibi ipsi nemo facere dicitur: & sibi aliunde uiolentiam aliquem sponte conquirere credi non debet. Non enim esset per uiolentiā operatum quod nolentem uis maior facere compulisset. Vnde carnificē uoluntarium/necare hominē sponte dicimus: q̄uis lege iubēte: aut potē tiori decernente illum interficiat. Itaq; non omnis impulsus uiolētiā adducit: sed ille tantum qui uolūtatem agentis aperte cohartat: qui inq̄ debilius agens impellendo in uitum operari compellit.

¶ Dominum Iesum ex operibus ostendisse se non ignorauisse ad quid accederet palmarum die.

C Vm appropinquaret Iesus Hierosolimam: & uenisset Bethfage ad montem oliueti: mittens duos ex discipulis dixit eis. Ite in castellum quod contra uos est: & inuenietis asinam alligatā & pullum cum ea. Dominum Iesum non ignorauisse quæ in Hierusalem passurus erat plene testantur loci ratio in quo se firmavit/discipulorum missio ad uehenda iumenta ut monstrabo a loci nomine incipiendo/Bethfage iuxta Hieronymum nomen est firum/non hebreum: Significat autem inter cætera domus oris uallium. Erat Bethfage p̄dium sacerdotum: ubi pontifices ac sacerdotes altari proxime inseruituri/continebant se aliquot dies ab uxoribus/& curis sæcularibus sequestratos:

quo etiam qui ministerii sui tempus impleuerant: diuertebant: tanto tē
pore illic curis familiaribus uacui quieturi quanto pro adeundo officio
quieuisent. Itaq; ministraturi & qui iam ministrabant in templo: Beth-
fage se prædio per uices uel recreabant: uel mundabant: uel mundi du-
rabant ab uxoribus: a prophanis uiciis: ac curis domesticis penitus seque-
strati. Erat hæc uilla (ut colligere ex multis potui) in dorso montis oli-
ueti: unde ex Bethania Hierusalem euntium oculis primo se ciuitas of-
ferebat: mille ab urbe passus distans: in primo ore duarum uallium uide-
licet uallis Iosaphat: & uallis Siloæ posita. Ita ex natura situs sira lingua
nomen accæperat. Quoniam ab eo montis uertice in quo constructa
fuerat/ duæ quas diximus ualles deriuabant. Duæ hæ ualles quid sibi
uelint attendite. Siloæ missus interpretatur. Erant in ea ualle natatoria
ubi cæcus natus lauari a saluatore iussus/ lumen accipit. Iesus igitur qui
se missum nouerat illuminare his q in tenebris & umbra mortis sedent:
nunc q Hierusalem uadit ut luto & improprio passionis per sacramen-
ta ecclesiæ/ illuminet oculos nostros/ ubi melius q̄ in principio uallis Si-
loæ huius itineris gloriam debuit inchoare? Altera uallis Iosaphat nun-
cupatur: quod nomen dicit Hieronymus significare domini iudicium:
aut dominus iudicabit. Vadit nunc dominus iudicari: ut iudicet mun-
dum. Vadit uelari oculos: ut uelamen ignorantia de mentibus homi-
num auferat. Vadit ergo de principio uallis Siloæ tanq̄ missus ad redi-
mendum & illuminandum. Vadit de capite uallis Iosaphat: quia iudi-
cari uadit/ & quos redemit pro meritis iudicare ueniet ac segregare/ sicut
pastor segregat oues ab hædis. Sunt etiam hæ duæ ualles synagoga & ec-
clesia. Vadit igitur de capite uallis Siloæ/ ut missus ad lauandum homi-
nes a peccato/ synagogam si modo lauari uelit/ lauet & illuminet. Si no-
lit/ uadit de capite uallis Iosaphat/ ut illam damnet. Insuper ut iudican-
di potestatem ecclesiæ tribuat/ unde peccata lauentur & corrigantur de
utriusq; uallis capite/ cum plausu barbarum ad patiendum incedit: sup-
bam synagogam missam faciens/ ecclesiam uero constituens. Vnde re-
tinet ista iudicandi facultatem: illa obcæcata malitia sua/ omne iudicium
perdit. Ad montem oliueti/ in quo per misericordiæ lenitatem funda-
tur ecclesia. Hinc mittens duos ex discipulis suis dixit eis: ite in castel-
lum quod contra uos est. Cur Hierusalem castellum dixerit cum esset
ciuitas regia/ causa fuit ciuium proterua seditio/ ut scilicet mōstraret stu-
dia habitantium se plene nouisse. Et statim inuenietis asinam alligatam
& pullum cum ea. Statim dicit inuenietis ad futurorum scientiæ certitu-
dinem ostendendam/ Non enim quæ inuenturi sint tantū: sed quando
& quomodo

& quomodo: & quo loco declarauit. Statim enim. i. ad primum ingressum ciuitatis: ut narrat Lucas iumenta parata & instrata inuenerūt: quæ dicens statim/futura denotauit. Qui igitur loci unde mittit/& missionis mystica significatione quid ageret indicauit/ea per quæ significata complebat: ignorauisse credi nullatenus potest. Per crucis uero patibulum lauat & iudicat. Sciuit ergo & scire monstrauit/se ad passionem crucis accedere.

Dominum Iesum Christum non coactum accessisse Hierusalem instante passionis tempore.

Soluite & adducite mihi. Si quis uobis aliquid dixerit: dicite quia dominus his opus habet: & confestim dimittet. Vis uidere non arctari dominum Iesum Christum/ut Hierusalem ad crucem subeundam inuitum se transferat/dominus est: agit ex imperio: dicit & fiunt quæ decernit. Sola enim uoluntate facit omnia. Soluite & adducite mihi. Quid ita? Nimirum quia dominus his opus habet/ideo confestim dimittet eos pro libera oportunitate: non pro coacta necessitate usus est illis. Non ergo accedit coactus qui iumenta quibus uehatur solui iubet & adduci & domino quoque iumentorum ne prohibeat interdicat. Sed quia Lucas & Marcus de solo pullo scripsisse leguntur: studet impij hoc loco euangelistarum dissonantiam increpare. Neque mirum quia non uident Marcum & Lucam scribere tantum id iumentum quo uectus est Christus. Matheum uero quæ sunt adducta uel adduci iussa narrare. Adducta sunt duo iumenta/asina. scilicet & pullus eius: ut scribit Matheus. Aduectus est ergo pullus super quo sedit (ut referunt Lucas & Marcus) non tamen solus: sicut neque duo illi euangelistæ solum pullum aduectum posteris tradiderunt/Instat iterum cauillatores redargutionem de asinis hic non posse uitari/quoniam Matheus pro implenda prophetia dominum Iesum christum super asinam sedisse scribit/dum dicit. Hoc autem totum factum est: ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem. Dicite filia syon, Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus sedens super asinam: & pullum filium subiugalis. Si super asinam sedit: non ergo effugiunt redargutionem: qui super pullum asinae illum sedisse litteris mandauerunt. Sed propheta sibi ipsi respondens: his nimium curiosis cauillatoribus satisfaciatur. Audite Zacariam. Exulta satis filia Syon: iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus ueniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam: & super pullum filium asinae. Duo iumenta pro christi paupertate monstranda noiat hic propheta asinam & pullum: & cum dixisset illum ascendere super asinam: quomodo hoc uelit intelligi mox exponit: & pullum

dicens/ & pro idest accipiendo. Q uem sensum non a me haberi uelim:
sed ab illo qui de sacro dñici pectoris fonte ueritate plenus scripsit euan-
gelium/ Q ui uidit & testimonium perhibuit: & unus hæc ipsa iumen-
ta ad Iesum adducentium fuit: & prophetæ intellectum a spiritu sancto
suscepit. Hunc audite Ioannem dico euangelistam/ Et inuenit Iesus
asellum: & sedit super eum sicut scriptū est. Noli timere filia Syon. Ecce
rex tuus uenit super pullum asinæ. Q uod ergo dixit Zacharias sedens
super asinam & super pullum asinæ tati interpretis auctoritate ita debet
intelligi ut copula/ & declarationis nota sit: non sensus adiectio. Euntes
autem discipuli fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Q ui præcepit nem-
pe libere egit. Nemo. n. inuitus præcipere dictus est unq̃: sed parere. Fece-
runt sicut præceperat/ quia inuenerunt sicut dixerat. Dixerat autem sicut
præuiderat: & præuiderat quod fieri ipse decreuerat. Ita de sua uolūtate
sciētia pendebat: quæ ideo erat certissima quia nihil certius scimus: nihil
libentius facimus/ q̃ quod sola uoluntate complemus.

T

¶ De humili accessu domini Iesu ad patiendum.

Et adduxerunt asinam & pullum: & imposuerunt super eos ue-
stimenta sua: & eum desuper sedere fecerunt. Humilitatē Iesu
in hoc itinere quam secundo loco monstrare promissimus: hæc
tripartita Mathei euāgelistæ sententia apertissime manifestat. Aduxerūt
inqt asinum & pullum. Poterat ne animal humiliter/ super quo saluator
ascendens ciuitatem ingrederetur adduci? Vide humilitatis domini am-
plissimum inditium/ cum pullum asinæ tantū ascensurus sit: asinam ad
cumulum humilitatis fecit adduci. Et imposuerunt super eos uestimēta
sua. Noluit dominus hæc ipsa iumenta phaleris ornari: sed suis ac apo-
stolorum uestibus insterni: ut nihil superflui: nihil de mundi apparatu
quæsiuisse uideretur. Et cum asinam & pullum Apostoli instrauissent:
uectus tamen est pullo: ita eum desuper sedere fecerunt asinæ pullum:
quem studio humilitatis dum ciuitatem ingreditur sibi adminiculū in-
gressus elegerat/ & uectorem. Latēt in hac Christi humilitate fratres ma-
gna mysteria. Alta his rudibus asellis sacramenta teguntur. Super asi-
nam sinagogam legis & prophetarum enigmata quasi uestimenta sunt
posita. Sed quia scribarum & phariseorum traditionibus adulterata &
neglecta fuerāt/ per redemptorem uero completa & honestata. Ideo per
Apostolos declarātur & sinagogæ ad dñm Iesum Christū ueniēti hume-
ris itez imponūtur. Super pullū quoq; asinæ gētilitatē indomitā/ posita
sunt per eosdē apostolos euangelii uestimenta: apostolicæ. s. tradiōes:
& Apocalypsis altissima uaticinia/ qbus ecclesia tegit: ptegitur & ornat.

V

X

Vtroq;

Vtroq; insuper iumento uestibus instrato: super altero dominus sedet. Quia non in sinagogæ figuris & umbris: sed in ecclesiæ euangelica ueritate: & luce fulgentissima quietis beatitudinē esse cōstituit. Vsq; enim ad passionis mysteriū lex Moyfi tenuit primū locū. Inde uero per christi doctrinam quam tenet ecclesia salus æterna fidelibus condonatur.

De imitanda dñi Iesu humilitate Pauli testimonio & doctrina.

Hoc ergo fratres sentite in uobis: quod & in Christo Iesu. Sentimus hodie in xpo Iesu humilitatis amplissimū studium. Qui cū per æternam generationē/in forma dei esset non rapinā arbitratus est esse se æqualē deo, Quid sibi uult hoc? Solent arbitri iuribus partiū aliquid arbitrando detrahēre: & nō tam pro iustitia q̄ pro concordia/ex arbitrio causas diffinire. Nō fecit sic dominus Iesus Christus: qui cum in forma dei esset/ab æterno & pro modo illam hñdi summa esset sitq; sapiētia/& auctoritate præditus/de oibus peccatis hoīum ad arbitrium iudicare: & ad libitū satisfaccere erat potētissimus. Non sic tñ iudicauit: ut eius arbitraria facultas/decretis iustitiæ/aut dignitati clemētiæ detraxisse aliquid uideretur. Sed exinaniuit semetipm/non deponēs diuinam substantiā: sed accipiens formā serui. Qualis sit hæc exinanitio dic apertius o Paule. In similitudinem hoīum factus: & habitu inuentus ut homo: non q̄ fuerit homo similitudinarius: & non uerus/sed habitu. i. toto eo quod habet homo secundū animam & corpus homo uerus inuentus est ab his qui expiri uoluerunt utrū homo sit uerus. Hanc exinanitionē/hanc debiti solutionē apertius adhuc itelligamus. Humiliauit semetipsū scdm humanū habitū/factus obediēs usq; ad mortē/mortem autē crucis/pro qua subeunda ueniens Hierusalē in suæ testimoniū humilitatis/instratū humilē atq; rudem ascendit asellū. Qui ergo de cœlo ueniens pro hoibus homini deus insederat/satisfactorus pro hominum culpis dū ad subeundam mortem crucis accedit/uerberibus/oneribus/ac laboribus nato iumento mystice insedit/ut omnes intelligenrent ad quid Dei formam in serui forma gestaret. Et hoc ipsum ut non necessitate inuitabili/se facere declararet/sed charitate incompræhensibili/non necessitatis articulo/sed humilitatis studio hoc parum quod restabat itineris est uectus asello. Et profecto qui totam uiam pedibus ierat/mille si uoluisset passus sine uectore iumento peragere potuisset. Maluit tamen asello portari: ut non necessitate/sed libera uoluntate: & feruida charitate se passurum ostenderet: qui pro humilitatis studio se asino gestari extremo uiæ termino substineret. Hoc ergo/o fratres o sorores sentite in uobis quod & in Christo Iesu sentiendum uobis hodie

proponit sancta mater ecclesia. Si sæculi dignitate potimini/nolite ad arbitrium/nolite ad libitum illā exercere/per potentiaē uires de proximo iure rapere ne temptetis/In publici & priuati iuris administratiōe exinanite uos: formā serui accipite. Nemo ab initio nascitur dñs. Sumus oēs natura æque serui dei omnipotentis/inuicem uero pares. Eadem nanq; omnibus nascendi est ratio/& in uita manēdi. Mores oēs adæquat. Cur ergo efferimur? Cur extolimur superbiæ fastu? Cur iræ feruore effera-
mur quia præsumus? Nō ad hæc præfecit nos deus: non lex/nō hoīum fauor. Ad publicas utilitates: ad priuatorū cōmoditates præsidere debemus. Hæc non mea admonitio est fratres/sed Pauli/sed ecclesiæ matris nostræ. Inquiunt ambo. Hoc sentite in uobis quod experimur hoc tpe. In Christo Iesu dño nostro. Qui cū in forma dei esset ante mundi constitutionē: & illam in se haberet natus homo de uirgine. Non rapinam (ut monstrauius) arbitratus est esse se æqualem deo: sed exinaniuit se metipsum formā serui accipiēs. Vos ergo qui in forma dei estis præsidētes omnes alloquitur Paulus/quos iuris dicēdi potestas deo simillimos inter homines facit/cū aliquid statuere cogitatis: exinanite uos. Memen-
tote naturā hoīum quibus præsidetis uobis esse cōem. Et uos o subditi qui aīam rationalē dei formæ atq; substantiæ imaginē accēpistis: & hac carnea corporis mole uestitis/ne extollamini: ne proximos opprimere/aut lædere studeatis. Exinanite uos/Cogitate imbecillitatē uestram/legū rigorem/Principum sæueritatem/Vitæ breuitatem/Erumnas a fortuna iminētes/Mortis necessitatē: Ita subditi eritis dominis: & præfictis uris: non tm̄ bonis & modestis sed etiam discolis. Hæc est. n. uoluntas dei: & saluatoris nostri: qui exinanius ad spōtaneas crucis pœnas & iniuriola tormenta ideo accedit: ut iniurias damna & discrimina (si quæ uobis accidunt) æquanimiter supportetis: Et ad ea subeunda uos natos esse existimetis. Qñ ille cœlorū conditor deus & dñs omnium creaturæ inter homines uitam duxit: & uilem asellū ascendit: pro alienis culpis iturus ad pœnam. Asellus noster: nostrū est corpus natum ad labores & onera. Fallitur qui se putat in hoc corpe labores & erūnas posse uitare. Homo ad laborē nascitur: & auis ad uolatū. Audite dñm Iesum christum. Qui uult post me uenire: abneget semetipsum & tollat crucē suam & sequat
me. Hæc est exinatio ad quā apostolus & ecclesia nos inuitāt: ad quā suo exemplo Christus nos iubet accedere. Abneget semetipsum inquit: qui uult uenire post me. Si princeps est: abneget principatū: non illo cō-
fusus agat insolenter. Tollat crucē suam. Memor sit suæ conditionis per quam stimulis cōscientiæ cruciatur intrinsecus. Si subditus est deponat

contumaciā in dñm: ambitum supra æquales. Fastidium inferiorū: Tol
lat & ipse crucē suā: abneget semetipsum: q̄libet christianus: Nō quærat
quæ sua sunt: sed quæ iustitiæ. Aīam suam oēs principes: omnes subditi
meminerint asino corpori impositā: ut illud ad onera moderetur: & in
laboribus assidue teneat. Hæc sunt enī ad quæ ostendenda dñm Iesum
Christum se ipso iubente super asinū apostoli sedere fecerunt.

¶ De gloria accessus Iesus in Hierusalem palmarū die.

Prima autē turba strauerunt uestimenta sua in uia. Alii autem
cædebant ramos de arboribus: & sternebāt in uia: Gloriā huius
aduentus: quā tertio loco in mediū afferre promissimus: triplex
ab euangelista descriptus turbarum ordo celebrauit. Erat turba una stan
tium in uia. Alia antecedentiū. Tertia subsequentiū. Stantium ut uide
rent turba (iuxta Mathei narrationē) bipartito honoris genere iter hoc
dñi Iesu christi celebrauit: Q uando aliqui propria uestimēta ad uia or
natum deponebant. Q uod uero dicit euangelista strauerunt: ego non
existimo pedibūs illa subiecisse calcanda. Cum enim ingēs hoīum turba
Iesum sequeretur: & ipse uectaretur asello: quē asina uel sequebatur uel
anteibat: iumentorū & hoīum pedibus: hæc uestimēta lacerata fuissent.
Et ipse Iesus sapientia: humilitate: frugalitateq; plenissimus: uestimenta
turbæ contere: aut aliis conterendi cām dare noluiſſet. Strauerunt ue
stimenta sua: ad uiarū margines illa appendentes: & expandentes: pro
fidentes se melioribus auleis & tapetis (si possent) uias fuisse pro Christi
gloria ornare promptissimos. Alii de eadem turba quibus uestes ad hæc
suppetere non poterant: ramos arborū amputātes sternebant in uia. i. in
uiarum margine ornatus grā componebant. Nam si passim uiam ramis
arborum insternerent: non honorē dño saluatori exhiberent: sed impe
dimentū itineri asello præsertim adhuc pullo insidenti: cuius non est ra
mos apte transcendere. Hæc de sternendis in uia ramis euidentissima ratio
efficit ut de sternēdis uestimētis per uia qua saluator ibat Hierosolimā
similiter existimemus. Sed quid sibi uolūt hæc duo honoris genera uia
rum. s. margines propriis indumentis: & arborū ramis adornare: ut salua
tor honoratius incedat? His forte (secundū lram) mos erat itineris ho
nestādi: cum etiā hoc tpe ramis arborum in solēnitatibus templa: & pro
principum aduentu uias publicas ornari uideamus: & ad fenestras appē
dere uestes: ac preciosam suppellectilē: in multis Italiæ opidis mos sit. Ita
quemadmodū ex composito facere in ciuitatibus de preciosiori suppel
lectile mos fuerat: sic de propriis uestimentis: & ramis arborū dñi salua
toris aduentum: turbæ in uia celebrare uoluerunt. Mystice autē in hac uia

mortalis uitæ saluatorem tunc nris uestimentis honoramus. Quando qui habet duas tunicas dat unā non hñti: Honoramus arborum ramis: Quando de fructibus arborum: & agrorū nostrorum fratribus egenis subuenimus: illius gratia qui pro nobis descēdit in hoīem: & factus homo ascendit asellum: ut ueniat ad subeūda supplicia quibus nostrarum animarum culpas delet: & a pœna pro illis debita absoluat.

De plausu turbarum Christum comitantium incedentem Hierusalem ad patiendum.

Turbæ aut quæ præcedebant & sequebantur clamabant o sanna filio Dauit benedictus qui uenit in nomine dñi o sanna in altissimis. Turbæ cum dño Iesu Christo ambulantes: si uerba euāgelii bene pensemus: quæ bipartitæ fuisse inueniantur: quoniam istæ præcedebant: illæ sequebātur: uno tamē honoris genere: præconio. scilicet uocis hunc domini nostri Iesu christi aduentū efficiunt gloriosum: Quia simul altis uocibus: & plenis alacritate canebāt: O sanna filio Dauit: benedictus qui uenit in nomine dñi o sanna in excelsis. O sanna ut Hieronymus exponit: nec simplex est dictio: nec nomen iuxta grāmaticos: sed uerbum compositum ex uerbo osi: & interiectione anna. Anna porro apud hebreos: ut idem Hieronymus affirmat: obsecrantis aut affectu multo desiderantis interiectio ē: cuius loco latine utimur hoī interiectione. Vt hoī si possim. i. utinā possim. Ita anna ex aīo obsecro sonat: quasi per interiectionē ardentissimum animū indicātem. Osi salua significat: estque impatiūū deprecās: ut habet usus linguæ latinæ. Qui cum enixe impetrare aliquid supplicat: uerbo utitur impatiuo. Quemadmodū in oratione dñica: & in omnibus fere ecclesiæ orationibus ad deū frequentissime cōstat fuisse usurpatum. O sanna igitur salua obsecro significat: neque hoc solū. Plus enim interiectio anna ex linguæ proprietate significat: quā nomen aut uerbum possit exprimere: Sicuti heu quod non dolorem aut dolētem tñm: doloreue significat: sed animi impulsus: quo per dolorem ad hunc sonū dolentis prorumpit affectus. Ita anna non obsecrationē uel desiderium: nō obsecrantem obsecrareue significat: sed ardentissimū animi desiderantis affectum: cuius ardore in hanc qui desiderat prorumpit uocē. Vehementissimo itaque salutis cōsequendæ desiderio instigatæ turbæ quæ Iesū præcedebant & sequebātur: o sanna clamabant. i. salua obsecro mente ardentissima. Cui aut hæc dicerēt: ipsæ turbæ declarant: filio Dauit: Non a plebeio aliquo: aut a rege nō legitimo: hanc salutis grām petimus: ad filiū Dauit hic noster affectus dirigitur obsecrandi: nō illius Dauit qui præuaricatus est in Bersabe: qui elatus supra se populum sibi subditum uoluit numerare:

numerare. Bñdictus qui uenit in nomine domini o sanna in altissimis. Illius Dauit filio dicimus/qui in excelsis habitat cœlis. Illi filio dicimus qui benedictus est oïum bonorum ubertate largissima: qui ē benedictio plena. Alibi ostendimus quoniā bñdicere benefacere est: & benedictum esse est bene accēpisse. Quia ergo dñs Iesus Christus/omnem plenitudinem bonitatis/& ueritatis increatæ accēpit a patre: uere est benedictus secundū aternā generationem. Quia insup oēm gratiam & gratiarum distributionē accēpit a trinitate/secundum tpaneam natiuitatem/bñdictus est secundū illam/oïum ubertate numerum creatorū. Bñdictus est igitur hic filius cui preces pro salute impetranda porrigimus. A quo benedictus? Qui uenit in nomine domini. Ab illo in cuius nomie uenit. Non uenit in nomine Dauit regis temporanei. Sed cuius? O sanna in altissimis. Venit a deo p̄re in altissimis cœloꝝ peculiari quodā & ineffabili modo habitante/& illic omnia saluāte & continente. Est ergo hoc scđm o sanna: non solū deprecantis salute nota: sed quis illam opetur iportās. Habet hebraicus sermo miram breuitatis & significatiōis argutiam: uti ego a callētibus linguā comperi: & Hieronymus sēpe testatur. Est ergo horum uerboꝝ hic integer sensus: salua obsecro: hoc dico filio Dauit: qui uenit benedictus in noīe domini omnipotentis: saluantis homines in altissimis cœlis. Nemo miretur si turbæ dñm Iesum christum prædicāt saluatorem: quem tot mirabilia pro hoīum salute operatum esse cognouerant. Meminerāt ab eo claudis gressum: paraliticis soliditatem: surdis auditum: mutis loquelā: leprosis mundas carnes & integram cutem: cæcis natis uisum: oppressis a dæmone liberā mentem & sanā: mortuis uitam restitutam: & ideo sperabant pro uniuersis esse factuꝝ propediem quod pro paucorum salute potentissime fecerat impando. Sciebāt prædixisse prophetā. Deus autem rex noster ante sæcula opatus est salutē in medio terræ. Et qm̄ dominus Iesus uniuersam Zachei familiam salute donaue rat: mox eum ad uniuersam plabē saluandam accedere existimabāt. Præsertim cum iret Hierosolimam: quæ in medio terræ habitabilis: a iudeis posita credebatur: & eo tpe iret: quo maxima populorum frequētia: pro paschæ solēnitate ad eam confluerat. Meminerāt illū iam antea dixisse (ut Ioanne docente pcepimus) postq̄ absoluit adulteram. Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris: sed habebit lumen uitæ: Si māseritis in sermōe meo uere discipuli mei eritis: & cognoscetis ueritatem: & ueritas liberabit uos. Me oportet opari opa eius qui misit me: donec dies est. Veniet nox ī qua nemo poterit operari. Quādiu sum in mundo lux sum mundi. Venit hominis filius quærere & saluum facere

H

I

K

quod pierat: & multa huiusmodi ppter quæ sanioris mētis hoīes illum mundi saluatorem agnoscētes: & iccirco Hierusalem ingressurū præcedentes & subsequētes clamabāt: O sanna filio Dauit: bñdictus qui uenit in noīe dñi o sanna in altissimis. i. salua obsecro salua obsecro me: nō iter has mūdi trāseūtes umbras: sed in altissimis cœlogē sedibus: ubi nox effugiet: & senectus non apparebit: ubi non succedit tristitia gaudio: sed sempitærna est solidaq; foelicitas. Turbæ quæ præcedebant patriarcharū animas & prophetarū christi passionem antecedentiū præferunt: quæ se de sinu Abreæ: tartareaq; seruitute eripi desiderabāt: quæ de tenebris & caligine ad lucem gloriæ duci flagrantissimo desiderio expectabant. Turbæ quæ sequūtur: noui testamēti sunt aīæ piorum quæ accipientes crucem suam secutæ sunt domini Iesu christi doctrinā simul & uitā. Ambæ hæ turbæ de miseriæ ualle eripi postulant: & ardentissime supplicantes: O sanna decantabant filio Dauit benedictus qui uenit in noīe dñi.

Post incarnati uerbi mysterium: deū omnipotentem in unitate personæ homini sociatū Iesus nomen insonuit. Et par est seruū beneficentissimi: iustissimi: atq; inuictissimi domini nomen colere/non mirum si nomē Iesus hac prærogatiua donatur: ut illo audito omne genu flectatur. **Q**uem genuflexionis honorem licet ante Christi passionem oīs creatura Iesu nomini debuisset impendere: non tñ ante illam omnes impenderunt. **Q**uia hanc ipsam excellētiam plene non nouerunt/Nempe temptator qui dixit dño Iesu christo/hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me/nomini eius non tñc flexit genua/cuius præsumpsit inuadere maiestatem/& ab illa petere indebite: quod pro iustitia ei tenebat exhibere. Hæc illi temeritatis audacia de ignorantia uenit. Nihil est enim quod uereatur ignorans/præsertim si supbia tumeat. Propter huius ignorantie culpā/dñs Iesus xps increpās dæmonia/nō sinebat loqui: quī affirmarent illum esse christum. Affirmabant. n. quod plene non nouerant. Ab ignaris uero/& ab incertis testimoniū accipere noluit ueritas pura: atq; seipsa perspicua. Affirmabant ut certi fierent (& si possent) redemptionis nostræ opus impleri prohiberent. Ita prudentissimā atq; piissimā cautelam saluator noster eorū uersutia opponens nō affirmauit quod quærebant: non negauit quod loquebantur: sed increpans temeritatem incerta pro certis callide proferentem: & sub incertæ significationis aucupio/quod plene non nouerant: malitiose quærentes non sinebat loqui. **Q**uia & si sciebant illū esse Christum. i. unctum gratiarū omniū exuberantia (quod illos docebat experientia) non tñ sciebāt illū esse dei filium/& dñm uerū/mūdiq; redemptorem. Herodes ascalonita Iesum

Iesum occidere statuens / Antipas eius filius illum in passione deridens / pharisei: scribæ: & pontifices: illum semper odio persequentes: accusantes: capi procurantes: & crucifigi extorquētes: ludas tradens: discipuli relinquentes: Pilatus damnans: milites crucifigentes: latro blaffemans: impii derisores pendentem in cruce: improperiis uexantes: Miles latus eius ferro aperiens: in nomine Iesu tunc genua non flectebant. Quia illius uirtutem non nouerant. Post passionem autem: post resurrectionis inq̃ atq; ascensiois gloriam. Postq̃ qui pependit in cruce sedere cœpit in gloria dei patris: tunc omne genu illi sine dubio flexum est. Dæmones nūc illi obediunt & eius audito nomine intremiscunt. Iudas infelix & crucifixores illum formidant iudicem seuerissimum. Apostoli & apostolici uiri uita functi uenerantur clementissimum dominū. Ita uerum est qđ dicit apostolus. Postq̃ Iesus factus est obediēs usq; ad mortem: mortem autem crucis omne genu pro uictoriæ triumpho illi certissime flectitur: cœlestium: terrestrium: & infernorum. Sed illi spontanei: isti inuiti. Omnes. n. uirtutem eius experti sunt: & agnitam reuerētur domini Iesu christi uirtutem: Quam laudant cum iubilo cœlestium genua sed differenter. Infernorum genua fatētur & tremunt inuita. Pari utraq; genua subiectione curuantur: sed dispari mentis affectu.

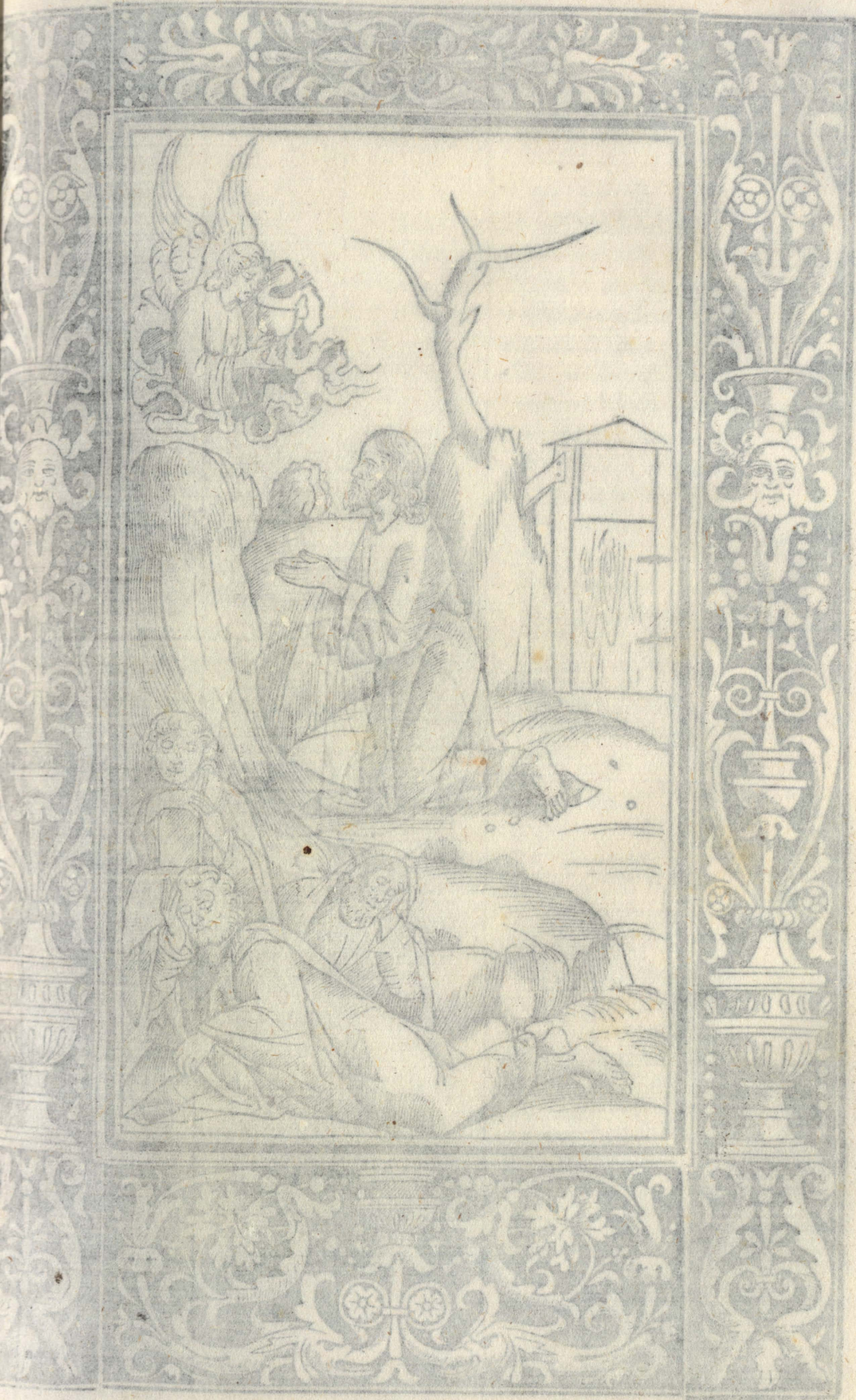
De tempore uniuerſalis glorificationis Iesu.

Et omnis lingua cōfiteatur: quia dominus Iesus christus in gloria est dei patris. Verum quia adhuc sunt perfidi iudei domini Iesu gloriæ per angulos detrahentes. Quia sunt Mahumetani: & infidelium nationes multæ dominū Iesum christum ut deum glorificare recusantes. Quia sunt solo nomine Christiani: iudeos & reliquos infideles nequitia superantes: dum Iesu nomen impie blaffemant: quō uerum est quod Paulus asseruit in nomine Iesu: post crucis tropheū positum: omne genu flecti. Quando hi omnes huic sanctissimo nomini etiam nunc insultant? Quomodo omnis lingua confitetur quia dominus Iesus christus est in gloria dei patris: cum multæ illum nationes improbare non uereantur? Ignorantia omnium malorum mater: iudeos sponte cæcos detinens: & reliquos infideles inuoluens: Christianos aut perfidos offuscans: illos nunc facit apostolicæ contradicere sententiæ. Sed quando ab eorum corporibus animæ diuidētur: quoniam cessabit ignorantia: quam profligabit experientia: tunc linguæ eorū confitebuntur inuitæ: quia dominus Iesus est in gloria dei patris: & tremantes eius seueritatem: flectent genua maiestati iudicis: qui solertiam aduocati: redemptoris munificentiam: patroni clementiā: dum hic uiuerent agno-

scere noluerūt. Post hanc igitur uitam semper est uerum: & in die extre-
mi iudicii omni ex parte uerū erit: quod scripsit apostolus. In noīe Iesu
omne genu flectatur: & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus
Christus in gloria est dei patris. In illa & enim gloria extremi tremēdiq;
iudicii iudicabit omnes linguas. i. omnes rōnales creaturas: qui pro om-
nibus natus crucifixus mortuus & resuscitatus ascendit in cōelum. Tūc
demonum & hominum demonibus additorum cōscientiā: usum lin-
guā supplētes: illum confitebūtur in dextera dei sedere: quem iudicem
& ultorem experientur. Tunc tremētes & pauētes eius nomini genua
flectent formidine pōnā: cui spē ueniā dicere noluerunt. O sanna filio
Dauid: benedictus qui uenit in nomine domini. Contra boni angeli: &
iustorum animā confitebuntur letitudinē dominum Iesum Christum
esse in gloria dei patris: quem clementissimum atq; beneficentissimum
dominum experientur. Tunc exultantes illi genua flectent: & iocundis
uocibus. i. meditationibus dicent. O sanna filio Dauid benedictus qui
uenit in nomīe domini: Qui sponte & humiliter pro nobis accessit ad
crucem. Q uando multo fauore exceptus in Bethfage super asellū Hie-
rosolimam se contulit clamitantibus turbis: O sanna filio Dauid: bene-
dictus qui uenit in nomine domini O sanna. i. in excelsis ubi nunc re-
gnat nos conducatur & conseruet per infinita sēcula sēculorum. Amen.

XCIX.

DE PASSIONE DOMINI IESV CHRISTI SERMO.
CORDA SEXTA.

TRISTIS EST ANIMA MEA VS
q̄ ad mortem/substinet hic & uigilate
mecum. Mathei. xxvi. Hodie fratres cha-
rissimi creator & monarca mundi omni-
potēs deus diuitiarum thesauros apert
& effundit. Hodie superabundat in ho-
mines diuina clementia. Hodie miseri-
cordia per gratiā terminos excedit: & iu-
stitiæ copiosissime satisfacit. Hodie inū-
dat omnes creaturas diuina beneficētia.

Quando dei uirtus & sapientia Christus tristatur/ut homines reuocet
ad lætitiā fœlicitatis æternæ. Dat rex regum unicum & obsequentissi-
mum filium suum seruis/& pro seruis ingratiss: ut eos filii coheredes ef-
ficiat. Dat pro infirmitate fortitudinem: ut infirmos roboret. Dat pro
stultitia sapientiam: ut stulti resipiscant. Dat lætitiā pro tristitia: ut mor-
stos consoletur. Dat optimo & plenissimo iure cū æterna fœlicitate pos-
sessum/Vt recuperet infœlicem aliena miseria perditum/Vt mortui ho-
mines recuperent uitam: dat uitam in morte. Hæc mente reuoluens
mater ecclesia nunc q̄ crucem recolit saluatoris/ad solum patrem mise-
ricordiarum/& deum totius consolationis/orando cōuertitur. Nos igitur
matrem nostram imitantes/ut cum domino Iesu Christo hic substi-
nere/& suæ crucis tristitiam cōtemplari possimus: patrem oremus deuote
dicentes, Respice quæsumus domine super hanc familiam tuam: pro
qua dominus noster Iesus Christus non dubitauit manibus tradi nocē-
tum & crucis subire tormentum. Tristis &c. Quoniam domini nostri
Iesu Christi dum capitur: dum circumducitur: dum examinatur: dū uer-
beribus laceratur: dum crucifigitur: dum pendens in cruce moritur: du-
rissimos dolores/& tristitiam nulli secūdam audire hoc loco expectatis/
ego utcunq; potero narrare constitui. Ita debemus istis intendere: ut cor-
dibus nostris infixæ permaneant. Vult hoc magister noster dominus
Iesus dicens. Quia anima mea tristis est usq; ad mortem: uos qui tri-
stitiam & mortem meam nunc celebratis: substinete hic & uigilate me-
cum. Sed ad quid bone Iesu: Nempe ad necessitatem/ueritatem/&or-
dinem dolorum/& tristitiarum filii & matris in hac mea passione duris-
sima piis mentibus contuendum.

¶ Necessitas passionis Christi qualis fuerit.

H D necessitatem passionis domini nostri Iesu christi asserendam uel declarandā sunt qui dicant peccatum Adā & filiorum eius peccata mortalia infinita esse quoniam contra dei maiestātē infinitam cōmissa sunt/ & illam quasi uiolare lādereue uidentur/ & tanta est culpa quantus est in quem illa cōmittitur uel quem lādit. Cum autē satisfacere sit accepta uel ablata rei æquiualens reddere/ non infinitum satisfactorem pro peccatis hominum satisfacere potuisse cōfirmant. Nō mirum igitur si necessarium esse asseuerant dominum Iesum Christum manibus tradi nocentiū & crucis subire tormentum cum ipse quia deus est sine careat: quia hō est dolores & incōmoda ferat. Hæc licet auribus uideantur applaudere/ minus tñ habent ueritatis q̃ præ se ferant. Et si altius examinētur parum solidæ pietatis notā effugere non posse uidētur.

R Culpa quam dicis infinitam: non caret fine. Omnis nāq; hominis operatio & quæ illi annexa sunt transeunt immo uolant: & quātum uis durare uideantur finē habent: Culpa uero si ratione lāsi infinita censetur: quia infinito deo est odiosa/ nonne meritū quasi operis sui fructus eidē placet: Vtq; illa respuitur/ istud ab infinito deo nōne acceptatur: Q uare non minus est ratioē obiecti infinita bona operatio q̃ mala. Profecto magis proprie infiniti naturam sapere uidetur quod infinito cōiungit/ q̃ quod ab illo sepat & elongat. Mala porro opatio a deo elōgat: ad quē bona perducit & iungit eidem. Itaq; sicut pro culpa ex obiecto infinita fit debitor ille qui peccat/ ita per bonum opus uerisimilius infinitū/ satisfacere poterit idem ipse qui debitum contraxit. Q uare si patribus nr̃is theologis uetustioribus crediderimus: cū illis dicemus. Alius modus redimendi hominis deo nō defuit. Q uis ē. n. qui diuinæ sapiētiae & omnipotentiae necessitatis legē possit imponere: Si nihil quod mundus capere possit est apud deū impossibile/ nihil etiam de mundo apud ipsum erit necessariū. Contraria. n. ut circa idem uersantur: ita ubi alterum esse non potest: neutrum unq̃ locum habere necesse est. Deus igitur qui nil agit necessitate coactus: qui nulla alia lege q̃ sua uoluntate iubente operatur uniuersa: potuit nedum aliter pro homine satisfactiōem accipere: q̃ per sui filii passionem: sed ab alio q̃ a filio illam exigere potuisset si uoluisset. Addice q; magnificū oportet dare supra debitum supraq; necessitatis articulū: & nō tantū data rei uel cui detur hñda est rō: sed a quo. Deum igitur cuius diuitiæ thesauri: cuiusq; magnitudo nō habet finē qui dat oibus affluenter: qui pōt erogare supra id quod ualemus & intelligimus: non p̃ necessitatē equalentis hoīem redimere decuit: sed p̃ p̃fusam charitatem

charitatē ut seruū redimeret filium suū tradere uoluisse affirmare & non minus pie q̄ firmiter tenere debemus. Sciuit diuina sapiētia aliū modū inuenire. Potuit diuina uirtus exeq̄ inuentū. Adde q̄ satisfactio non tā satisfaciētis uirtute cōficit̄: q̄ eius arbitrio cui fit satis. Videmus quotidie maximas iniurias minimo/ & saepe nullo merito/ uel obsequio cōdonari. Videmus as alienū/ q̄tūlibet magnū/ sola creditoris remissione dissolui. Quod igit̄ hō pōt suo debitori ex sola liberalitate dimittere. Q̄ d' legis humanæ acq̄ritur bñficio: sine equalentis repensione iniuriam relaxari/ uel debitū solui: hoc deū non posse p̄stare falsum/ stolidū/ ineptumq̄ est (ne impiū dixerim) p̄dicare. Non igitur crediderimus deum p̄m iure æqualentis (q̄d' pleriq̄ Ari. iterp̄tes dixere talionē) aliaue necessitate cōpūsum/ filii sui aīam hodie tristē facere usq̄ ad mortē: & in mortem tradere/ ut hoīum animas uitæ restituat. Charitas hoc fecit: nō necessitas. Et enim p̄pter nimīā charitatē suā sic deus dilexit mundū. i. hominem qui minor est mūdus/ ut filium suū daret: ut oīs qui credit in illū nō pereat: sed in illo & per illū habeat uitā æternā. Qui aliquē adoptat in filiū: filiorum naturalīū illum efficit cohæredē/ & fratrem. Deus igit̄ qui nos elegit ante mūdi cōstitutionē: ut essemus corā illo sancti & imaculati sibiq̄ per adoptionē filii/ unigenitū suū iussit fieri hoīem: ut dei filius hoīum frater esset. Quare si Adā/ si nullus hominū peccauisset tñ dei filius incarnatus esset/ ad fr̄nitatis cōtuberniū & hoīs p̄fectam adoptionē explendam. Sed q̄a non ad crucē subeundā hoīem induisset/ carnē passibilē nō accēpisset. Quinimo deitatis gloria/ corpus & animā plena ab initio fœlicitate donasset: fuissetq̄ Christus deus & hō/ caro & fr̄ nr̄/ gloriosus/ immortalis/ & ip̄passibilis/ p̄fecte beatus. At qm̄ oēs homines peccauimus in Adā/ exinaniuit semetipsum dei filius/ factus obediēs: & usq̄ ad mortē tristis. Exinaniuit inq̄/ qm̄ aīa deitatis societate btā/ corpus deo cōiunctū reliquit in gloriū/ passibile atq̄ mortale: ut cū illo substineremus & uigilarem/ dū pro nobis tristis est usq̄ mortē: nulla æqualētis necessitate/ sed charitatis ardore. Quō autē charitas hoc fecerit: audi Gregorium. Quanto crescūt dona tanto rōnes crescunt donorū. Tria sunt inter oīa donorū maxima. Primū est dare quod es: q̄d' solus deus facere pōt. Vñ illi soli maximeq̄ debemus/ quia ipse fecit nos: & non ipsi nos. Aliud est naturā a deo tributā p̄ficere/ hoc a parētibus & p̄ceptoribus (deo ip̄primis opante) habemus. Isti nos educāt: illi mores componūt. Deus in utrisq̄ opatur utrunq̄. Quare dixit Ari. q̄ diis/ parētibus & magistris æqualēs reddere nō possumus: & iccirco hos colere honor p̄cipuo cōsentaneū ē. Est aliud donū p̄fectius q̄ ip̄i maḡi tribuāt uel parētes: a seruitute libari

S

T

V

X

teterrima: a morte redimi: donari felicitàē ppetua. Si quis captus a pir-
ratis/fame/frigore/sorde macerandus/perpetuo remigum labori adicia-
tur: & hunc non pater: non consanguineus: sed extraneus redimat: nec
tantum restituat libertati sed excolat & in pristinum statum reducat: nō
ne si nolit redemptus ingratus haberi: plusquam patrem uel quasi pa-
trem colet huiusmodi redemptorem? Deus omnium hominum pater
est: homo per culpam naufragus: mundi turbines & procellas nauigās:
incidit in diabolū pirratam crudelissimū: a quo plusq̃ ferreis peccato-
rum nexibus alligatus: ad remigandū uiciorum dura discrimina deputa-
tus erat: hic si creata quauis uirtute euasisset: iure gratitudinis creaturam
tam beneficam patri deo præponere uel saltem æquare potuisset. O ho-
mo ut deo semper esses debitor: semper obediēs: patris dei beneficio: du-
rissimæ seruitutis iugum euasisti: ut nulli te submitteres nisi deo: ut om-
ni optimo iure soli deo subesses: ut illum super omnia coleres: ut in illo
solo spem collocares: ut nunq̃ cōtra illum calcitrare: per se ipsum: per
propriū filium (qui est ipse deus creator tuus) te redemit: & de duris-
simo carcere liberauit. Vt tristitiæ a te & doloris ac laboris iugum excute-
ret filium suum ad mortem trīstari iussit. Nulla ergo logica uel metha-
phisica necessitas: quæ. s. opponitur impossibili necessitatem includenti:
dei filium pro nobis trīstem: & usq̃ ad mortem trīstem fecit. Moralis ne-
cessitas quæ opponitur in congruenti: quæ. s. dicitur id esse necessarium:
quod est congruū & expediens: dominum Iesum Christū ad huius diē
perduxit angustias. Necesse. n. id est consentaneū & expediens fuerat ho-
minem a peccato ad grām: a pœna inferna ad cœlestem gloriam releua-
ri. Necesse item. i. expediens & consentaneum fuerat: deū non pmittere
hominem pro hoc beneficio alteri q̃ suæ maiestati obnoxiiū fieri. Qua-
re ut deus noster nobis esset omnia: nobis uoluit esse redemptor: ut inq̃
nos uere liberi. i. nulli creaturæ sed creatori soli seruire optimo iure debe-
remus: deus nos sua morte redemit. Hoc est quod loquitur Paulus. Nō
sumus ancillæ filii sed liberæ: quæ libertate Christus nos liberauit.

Pœnarum tantas acerbitates quæ ratione pro nobis susce-
perit dominus deus noster.

Nonne sola uoluntate relaxandi debitum (ut non nunq̃ credi-
tores faciunt) potuit deus hominem absoluerē: uel saltem alio
opere leuiori debitum soluere: & non tam amaram mortē pro
nrā libertate subire? Quod si fecisset: nōne illi soli ut parēti & redēpto-
ri deberemus. Potuisset quidē si uoluisset/ & homo illi soli debitor sumi
cultus utraq̃ rōne fuisset. Quare igit̃ mori uoluit? frustra ē labore pœ-
nisq̃

nisq; conquirere: quod pace & ocio consequi possis. Sunt qui dicant Christum fuisse crucem passum/ut scripturas impleret: quæ ratio Christi uerbis constare uidetur Petro dicentis. Quomodo ergo implebuntur scripturæ: Filius quidem hominis uadit: sicut scriptum est de illo. Et iterum. Ecce ascendimus Hierosolimā: & consumabuntur omnia quæ scripta sunt in prophetis de filio hominis. Sed hæc ratio non plene satisfacit. Illa enim quæ de Christi passione scripta sunt/ideo scripta sunt: quia Christus illa passurus erat: & nō ideo Christus ea patitur quia scribantur. Prophetæ namq; diuino spiritu hæc scribentes/deo legem non imposuerant: sed a deo legem impositam prædixerunt. Quare prophetarum uaticinia Christum cruci affigi non fecerunt: sed quia hæc patienda ab illo fuerant: prophetæ ea cecinere. Dicere igitur Christum pati pœnas/quia scriptæ fuerant/nō est causam futuri euentus afferre: sed effectum futurum ostendere. Nos autē cām quærimus unde tristis esse uoluit usq; ad mortem. Sicut charitas deum effecit hominis redemptorem/ita iustitia redimentem uoluit acerrime contristari: & per ea uexari: quæ culpæ remedium afferre constaret. Mulieris leuitas & ambitio/peccato dedit initium. Mariæ grauitas & humilitas uiam redemptionis aperuit. Delicto consensit primus Adam ne sociam contristaret. Secundus Adam cōtristatus est: ut sponsam suam ecclesiam æterna iocunditate faceret. Nos ad peccatum delectatione maxime trahimur. Peccata nostra diluentem maxime decuit contristari: Ipse enim Ioannem dicere docuit. Quantum se delectauit in delitiis suis/tantum datæ ei tormentum & luctū. Et pro delicti qualitate statui uoluit plagarum modos. Peccauit primus Adam per inobedientiam. Secundus factus est obediens usq; ad mortem. Primus per aspectū concupiti pomi subuersus est: Secundus inter obprobria uelatus est oculos. Primus ad mulierem amantem/& porrigentem cibū brachia extendit. Secundus ab inuidis est ligatus ad pœnas. Primus per esum est p̄uaricatus. Secundus exuriuit & sitiuit in pœnis. In ligno uireti/& pomis decoro uictus est primus. In ligno arido & horrido uicit secundus. Primus erubuit nuditatē & ideo se abscondit. Secundus publice nudatus uoluit oibus in alto mōstrari. Primus agnita sua nuditate uocē dei timuit. Secundus nudatus & cruci cōfixus p̄rem alloquitur alta uoce. Primus corā iustitia se excusat iniuste. Secundus corā iniustis accusatus tacet: & iniuste punitus/iuste excusat iniustos. Primus uolēs æquari deo se ipso factus est minor. Secundus nō rapinā arbitratus ē/eē se æqualē deo/dū se ipm exinaniuit formā serui accipiēs/cœlestiū/terrestrium/& infernorum/potestate donatus est. Medicorum institutio est contrariis cura.

re contraria. Itaq; delectatio per tristitiam: superbia per humilitatem: rapina omnis scientiæ per exinanitionem beatitudinis a nostrarum animarum medico superatur. Attendite fratres nostri medici: nostraq; medicinæ Christi sententiam. Tristis est anima mea usq; ad mortem: sustinete hic & uigilate mecum/ quia pro nobis Christus tristis est. Magister optimus fratres charissimi/ mortis & tristitiæ suæ causas palā aperit. Ab aliis ne quæso quæramus. Cur tristis es bone Iesu? Cur es usq; ad mortē tristis? Cur moreris pro me redemptor meus? Nempe ut hic mecum uigiles & sustineas pro me/ quod ego pro te fero. O homo quisquis es & qualiscunq; es/ Si quid mali pateris & te iustū existimas/ hic sustine. Intuere Christum innocentissimum: qui tristatur pro peccatoribus. Si peccator es intuere regem tuum: qui pro culpis tuis redimendis/ tristis ē supra modum. Noli frangi in aduersis: hic sustine/ hic uigila cū deo tuo: qui tristis est hodie usq; ad mortem/ ut illi subiectus sis & obnoxius: qui pro tua iniustitia tā acerba obprobria/ uerbera/ & uulnera durissima/ & mortem amarissimam/ tui gratia patitur: ut pro tui delicti mēsurā/ sit in illo plagarum modus: ut tu exemplum habeas patiendi æquo animo si iustus es: si autem es iniustus/ discas pati disciplinam. Disciplina enī pacis nræ sup eū: cuius liuore sanati sumus/ ut longe añ propheta pdixerat.

¶ De ueritate passionis Christi.

D DOMINUM nostrum Iesum christum in passiōe sua doluisse tristatumq; fuisse uerissime (ut secundo loco promissum est) ostēsurus/ quid dolor sit: quidue tristitia/ & unde proueniant declarabo. Sic enim tristem eius animam & amarissime tristē usq; ad mortem fuisse apte uidere licebit. Sic eius doloribus compatientes: ad uigilandum cum illo & sustinēdum erimus promptiores. Inter dolorem & tristitiam hoc interest: q; dolor sensum: tristitia mentem solet afficere. Dolorē qui poena/ cruciatus/ siue tormentum dicitur: bruta agnoscunt: reformidāt: sustinent inuita. Tristitia non nisi homines & angeli affici pnt. Doloris causæ sunt obiectū: siue res de sua natura sensui discōueniens: sensus discōuenientiā refugiens/ horꝝ approximatio mutua: & quasi ipressio in sensu recepta quæ horꝝ approximatiōe cōsurgit: hæc declaremus exēplo.

Cauterio

CII.

Cauterio uel ferro si sanādū est animal: cādēs ferrū carni sanādā horridū est: & discōueniens secundū naturā rōnem. Nō est. n. ferrū cōseruās: augens: uel faciēs carnē sed macerans. Et ignis carni adactus illā non cōseruat: sed consumit. Obiectū igitur hoc: carni (iuxta suā cōplexionē) non cōuenit: licet infirmā remediū afferat. Animalis sanādi oculus: oīsq; sensus exterior huiusmodi instrumentū formidat: & horret. Approximat minister ferrum sanandā carni: ligatur inter hāc arctaturue animal: ne possit aufugere. Vritur: dolet: ingemit: mugit: uociferat. Doloris itaq; causā sic se habent. Terribilem uisu speciem oculus refugit. Inconcinna uox auribus molesta est. Fetidus odor naribus detestabilis. Amarus uel insipidus cibus palatum infestat. Aspera: pungentia: lacerātia tactū disconueniunt. Singuli sensus hāc refugiūt singula. Iccirco si deforme offertur oculis/ Si impletur horrifona uoce uel spiritu auris/ Os si completur amaro/ Duris si tactus afficitur: dolet animal. Hic porro dolor realis dicitur: a rebus nanq; extrinsecis quā sensum exteriorem uexāt sumit initium. Est alius dolor imaginatus/ eisdem a fontibus scatens/ sed non eodem modo se habentibus: quia tantum per imaginationem huiusmodi rerum displicentium approximatō/ & impressio concipiuntur interius: exterius uero nō sentiuntur. Exemplo & hoc declaremus. Dormiens qui se prācipitari somniat: igni uel alteri pōenā damnari/ saepe uisus est non dolere tantum: sed flere amarissime: uariisq; modis & motibus agitari. Quare ita? Nempe quia uirtuti imaginatiuā dormientis occurrunt similitudines rerum disconuenientium/ dudum in memoria reseruatā/ quā dum per illas species prāferuntur somnians applicari ea sibi existimans/ imaginatam habet impressionem. Vnde fit ut ex re non uera idest non existente extra animam/ homo uere agitetur & doleat: & adeo uere. ut doloris nimietatem non ferens excitetur a somno/ & anxietur uigilans: nil patiens nisi quod somno pati sibi uisus est. Sic dolent uigilantes dum existimant uidere inimicum procul uenientem: qui uere inimicus non est. Sic ouis pauore & mōerore conficitur/ Si arietem ad se uenientem uideat lupina pelle uestitum.

De primo dolore Christi ante passionem uero licet imaginario. Vorsum hāc? Vt hanc catholicā ueritatē plenius intelligamus. Hodie Christus añ passionē uere doluit: imaginatione pariēte dolorē. Passionē autem secundū rē inchoari a Iudā osculo existimo. Fuit nanq; Christus uerus homo: habuit ergo ueros quinq; sensus in corpe exteriūs. habuit & imaginatiuā uirtutē interius. Quā ergo sūt humanis sēsibus cōtraria: illosue lādētia: ēt xpī sensus lādēi poterāt.

H Quandocumq; uero sensitiua hoīs parti per imaginationē approximā
 tur: & imprimunt aduersa eū dolere necesse ē: in cuius imaginatiua uirtute
 fit iste cōcursus. Hic uerissime Mathei: Marciq; testimonio cōstat: oratu
 rū in orto dominū Iesum/cepisse tedere: pauere: & mœstum esse. Quia
 scilicet studiosissimæ suæ uirtuti estimatiuæ mens seriatim ondebatur pas
 sionis angustias/ut Lucas aperte eo loco demonstrat/quo dicit. Et factus
 est in agonia sudor eius ut guttæ sanguinis cadentis in terram. Agonia
 quippe ab agēdo est dicta/uel ab agone certaminis loco: qui usq; hodie
 Romæ nomē seruat. Vt igitur qui in agone certaturi erāt meditabantur
 certaminum uarietates/instrumenta ad certandum accōmodata conqui
 rebant: examinabantq;. Ita rex sapientissimus/cū diabolo & iudaica per
 fidia certaturus/anteq; intraret agonē/prudētissime examinauit singula
 sui certaminis instrumenta: & per imaginationem expertus est illa/quæ
 sanctissimum corpus p̄xime fœdatura/& laniatura prænouerat/hæc autē
 imaginata/erant suis sensibus ne dum infesta: sed horrida. Discutiamus
 singula. Os proditorium ori ueritatis: seruales funes manibus liberatri
 cibus: uoces horrifonæ/benignis auribus: attractus tumultuosi pacis &
 uenustatis pedibus q̄ maxime discordabant. Annæ superba & maligna
 interrogatio/modestiae fonti/uilis percussio atq; seruilis/horrori erant
 regi pacifico. Imperatoris uultum in quem angeli respicere desiderant/
 per derisionem uelari: conspui: cædi: erat omni fœditate indignius. Ca
 put totius gloriæ nostræ decus amplissimū spinis coronari. Corpus pudi
 cissimum & purissimū: corpus creata omni maiestate sublimius: ad ob
 probria uestiri coccinea & purpurea ueste/nudari in publico: flagellis cæ
 di: plusq; dici possit erat indignum. Iustitiam totiens accusari: & ad tur
 pissimam mortem a perditissimis impeti: dānari: adiudicari: addici erat
 detestabilissimum. Hominem tot pœnis/obprobriis/uerberibus/uigili
 is confectum & lacerum/cruce onerari/erat accerbissimum. Præter om
 nem morem: præter omnem humanitatem: immo per omnem feritatē
 manus quæ cruci etiam pro ratione supplicii funibus alligandæ fuerāt
 clauis configi. Pedes qui sola colligatione: grossiusculiq; fortasse ligni
 submissione reliquum corporis in cruce sustentare debuerant: uno cla
 uo simul configi: omnem doloris modū superabat. Quis imagine se
 talia pati sine dolore? Quis cogitet proprium corpus per omnes sensus
 affligi: p̄ omnes partes laniari flagellis: manus pedesq; in quibus ob ner
 uorum copiam magis uiget sensus: lacerari clauis: & in tantis angustis
 aceto & felle potari: idēq; omnes pœnas quas enarraui recrudescere ima
 ginetur: & non doleat.

CIII.

Deratione sudoris domini Iesu dū in agonia positus oraret in orto.

HAEC Fuit agonia fratres in qua factus est pro nobis domus Iesus dum tertio ad patrem orauit in orto. Ne miremur igitur si factus est tūc sudor eius ut guttæ sanguinis cadentis in terram. Si quis uero dixerit hanc agoniam seu pœnarum imaginationem: nō potuisse uehementem afferre dolorem: quoniam tunc carnē nulla ex parte lædebant: sed imaginatione sola uersabantur in mente: & non eē prudentis nō

ueris malis multum affligi. Meminerit iste sape imaginatiōem ueros & magnos effectus efficere. Meminerit multa prius non uera: imaginatiōem sape uera fecisse. Meminerit hāc redemptoris imaginatiōem fuisse uerissimam: atq; certissimam. Non enim imaginabatur Iesus in agonia constitutus iam pœnas sentire: sed imminere de proximo. **Q**uod erat uerissimum: sibiq; a deo certissimum: ut eas non minus uideret mente: q̄ postea sensibus expertus est. Videmus media hyeme qui admouentur eculeo seminudos solo eius aspectu: solaue propinquitate nondum aligatos sudare: præsertim faciem & frontem. Vnde quæso illis est sudor? Non nisi ex pœna interius mente concapta: **Q**uæ quanto est atrocior: tanto intus dolorem acerbiorē: extra sudorem copiosiorē adducit. Nimiis nanq; pavor stringit corpus: & quasi de compressa spongia humorem ad exteriora deducit. Spirituū insuper agitatio: ad corpis supiora humorem trahit: dum spiritus eo loci sua leuitate feruntur. Vnde faciem maxime sudare compelluntur hi quibus acerbæ imminēt pœnæ. Dominus itaq; Iesus sua agonia uere fuit dolore affectus iterius. **Q**uia pœnas ut proxime futuræ erant: sibi imminere cognouit: & diu mente reuoluit. Vñ præangustia adeo profuse sudauit: q̄ sudor ad terram usq; profluxit. Sed quomodo tinctus est sudor colore sanguineo? Christus nascens ex uirgine assumpsit omnes humanas passionēs: harum in pœnis imminētibus pavor est una. In hac igitur agonia (teste Marco) paurē incepit. At in pauore sanguis recurrit ad cor: unde pallent qui pauēt. In sui igitur pauoris motu: cor sanguinem retraxerat: quod mox feruore charitatis confortatum sanguinem remissit ad cutem. Pavor itaq; corpus strinxit. Vnde compressione spirituū sudorem corpus emisit. Confortatio uero mox subsecuta sanguinem usq; ad sanguinis cutem uigo-

K

L

M

rosissime remeare fecit. Ita sudor aliquid intercutanei sanguinis sibi cō-
miscuit: unde tinctus est: & quasi sanguinis colorē accēpit. Quare non
dixit euangelista Christum sudasse sanguinem: sed sudorem eius factū
ut guttæ sanguinis narrat.

De dolore Iesu in passione iam positi.

N **I** poenæ proxime imminentes dño Iesu (ut oñdimus) tantū do-
loris attulerunt/ut in agonia passionē antecēdēte/præ angustia
quasi guttas sanguinis p̄fuse sudauerit/quid putamus afflictio-
nis & doloris eidem intulisse iam admotas? Certe ubi sola dolorum poe-
narumue cogitatio uerū dolorem & prægrandē parit: dolores ipsi & cru-
ciatus membris adaecti/plus longe acerbitalis habebunt. Quis magister
intuens se a discipulo proditum: & uenūdaturū pauca pecunia: non cru-
cietur acerrime? Quis dñs se per osculū serui p̄ditoris foetidi ac detesta-
bilis inimicis alligādū dari/sine īmensō dolore uidere possit? Quis p̄ce-
ptor uidēs discipulos dissipari m̄estros: amicos aufugerē pauidos: se ip̄m
inter inimicos deserui armatos: ab inuidis & stolidis turbis capi: ligari: tra-
hi sentiens non doleat supra modum? Quis innocēs se ad iudicē trahi
non legitimū: non affectu iustitiæ de causa cognoscentē: nullo iure: nul-
lo ordine examinantem: sine magno ac acerbissimo dolore ferre possit?
Quis causa nondū cognita/iam punitus in faciem manu seruili cæsus
dolorē non sentiat? & hætenus minima. Adice Caiphæ quasi iudicis a
iure dati iniquitatem: assessorū scribarū. s. & phariseorū impietate: accu-
satorū calūnias: testium falsitatem: peruersum cōciliū: iudiciū sceleratū:
ministrorum crudelitatem: noctem insomnē: clamorē inconditū: derisio-
nes indignas: sputa fœda: colaphos impetuosos. Adiunge pro eadē cau-
sa coram prætore alienigena/superbo/auaro/ambizioso/meticuloso/to-
tiens repetitum iudiciū: horrifonas uoces ad crucē petentium: remissio-
nem ad Herodē iudicē nouū: & per insolentē regē remissionem ad Pila-
tum metu s̄cuientē. Adde despectū indignū: uerbera pro morte redimē-
da frustra illata: coronā spineā in derisum impositam capiti. Adde mor-
tis sententiā: crucis gestationē: nudatiōem: manuū p̄forationē: pedū la-
cerationē: potū fellis amarissimū. Inter tot poenarū iniurias fuisset saltem
aliquis consolator. Adde blasphemias & uerba spurcissima: ferinā rabiem
præferentia. Quis urgentissimū dolorē talibus & tantis in malis nō
sentiat? Verū est dñe Iesu quod p̄pheta tuus longe ante prædixerat. Nō
est sanitas in carne mea. Periiit fuga a me: & non est qui ad ferendū auxi-
lium requirat aīam meam. Proximi mei aduersum me steterunt: & uim
faciebāt qui quærebant aīam meam. Quasiui qui simul cōtristaret &
non fuit:

non fuit: qui consolaretur: & non inueni. Verus ergo fuit dolor tuus: a Iudæ osculo usq; ad tuam mortem domine Iesu. Quando præ dolore nimio moribundus: iāq; antea hominum auxilio destitutus patri spiritum commendasti: & exhausto omni uigore tuo nimietate poenarum dixisti. Consumatum est.

¶ De tristitia & causis eius in genere.

Nunc de tristitia domini Iesu dicere restat: sed de ea prius in genere disseramus: unde nascatur & in qua hominis parte sedem habeat declarando. Sic enim saluatorem nostrum q̄ maxime contristatum fuisse uerissimeq; dixisse intelligemus. Tristis est anima mea usq; ad mortem. Tristitiam efficiunt tria hæc. Voluntas id esse nolens unde tristatur. Causa uoluntate potentior id efficiens: quod uoluntas (si posset fieri) prohiberet. Ratio percipiens id esse quod nolebat. Si ex tribus his unum quodlibet detractum fuerit: tristitia procul abibit. Mutata propositum & quod nolebas fieri iam uolito: nō tristaberis: Si audieris consumatum id esse unde tristatus fuisses: si in proposito perstitisses. Nolente nempe te Socrate perire ueneno: ideo tristaris quia cicuta: portione illum extinctum intelligis. At qui uoluerunt illum sic obire mortem ea audita lætati sunt. Qui neq; uoluerunt neq; noluerunt Socrate mori: eius audito ueneno neq; tristitia neq; lætitia affecti sunt. Quia in re satis constat a uoluntate tristitiam lætitiæ uel potissime. Quā uis autem uoluntas in proposito nolēdi permaneat: Si quod noluit nō eueniat: non tristabitur qui nolebat, Non enim tristatur pater qui mortem filii non uult: Si filius euadat egritudinem: sed gaudet q̄ filius superuiuit: quia illum superstitem uoluit. Si item uoluntas in nolēdo persistat: & causa potentior nolitum efficiat: ratio uero effectum non percipiat: nulla sequetur tristitia. Non enim tristamur penitus incognitis. Nūc qm̄ nolle est prima causa tristitiæ: & Christus oblatus ē quia ipse uoluit: erit opere præcium intelligere quomodo in passione tristis esse potuerit. Nolle sicut & uelle aliquid: pluribus modis potest euenire: & enim aliquid omnino uolumus. i. nulla admixta nolitione/ut sanitatem uel fœlicitatem. E contra aliquid omnino nolumus. i. nulla admixta uolitione ut morbum uel miseriam. Volumus item aliquid non omnino: sed cū admixta nolitione: ut uult quis in tēpestare seminaufragus merces eicere: ne demergatur nauis: ipse ne pereat. Vult inq̄ perire merces: quia se perire non uult. At si se nauem & merces saluare posset sine iactura: nollet merces in mare demergi. Refugit item aliquis rem gratam accipere desiderio gratioris: quam timet amittere: uel assequi spat. Ut idropicus

potum refugit/sitim eligit: quia mauult diutius sitire cum uita q̄ non si-
tire cum morte. Si uitam spernat: potū eliget. Nolle hydropicum accipe-
re potum pēdet ex uolita uita. Q̄ uā omnino uolumus. i. nulla nolitio-
ne cōmixta/ Si eueniant: si adsint: semper lētitiam pariunt: Si absint tri-
stītiā adducunt. Q̄ uā omnino nolumus. i. nulla uolitione cōmixta:
Si occurrāt tristitiā: Si absint lētitia adducūt. Q̄ uā uolumus aliqua no-
litione cōmixta: tristitiā pariūt quando contingunt. Q̄ uā item refu-
gimus: quia aliud magis placet: q̄uis non eueniant: tristitiā tamen uiam
parent. Hāc exemplis manifestemus. Scire oēs uolumus omnino. Igno-
rantiam e contra penitus recusamus. Nemo est qui didicisse aliquid nō
latetur. Contra nemo est quē sua ignorantia detecta uel cogitata nō con-
tristet. Sanari cauterio: ferro: uel pharmaco uolumus: q̄a nolumus egri-
tudinē: sine mōestitia nec pharmacum: nec ferrum: nec cauterium ex-
periemur: q̄tumlibet ad illa excipiēda sit animus confirmatus. Potum
non uult hydropicus ut sanetur & uiuat: substat sitim & non bibit cū
aliqua tristitia. Prima igitur (ut ita dixerim) uolitio: Si eueniat quod est
uolitum semper habet lētitia sociatā: tristitiā nunq̄. Contra prima no-
litio pro nolito contingenti semper parit tristitiā sine lētitia. Tercio loco
adducta uolitio cām dat tristitiā: cui lētitia sociari potest. Facit idē quar-
to loco recēsitā nolitio. Est ergo aliquid uolitū pro cuius euentu trista-
ri nō possumus. Est item aliquid uolitum cuius tristamur aduentu: qm̄
est nolito sociatū: cuius est uia parere tristitiā. Volūtas cuius hāc sūt opa-
tiōes: qm̄ in regno aīa regina est impans uiribus: & carnis affectus quasi
sub iugo seruitutis: rōne cōtinens: ad oēs animi ac corporis partes debet
intendere: & pro oibus uigilare. Q̄ uia frustra uigilat familia: cuius p̄
est negligens. Frustra stationes custodit miles: cuius impator est somno-
lentus. Frustra ciues stant pro muris: quorum princeps sopore: & in cu-
ria obrutus est. Vnde uerissime dixit propheta. Nisi dñs ædificauerit do-
mum: in uanum laborauerunt qui ædificant eā. Nisi dñs custodierit ci-
uitatem: frustra uigilat qui custodit eā. Propterea Paulus apostolus qui
bus præerat sapientibus: & insipientibus debitorem se profitebatur: fle-
bat cum flētibus: gaudentibus cōgaudebat. Sic igitur bene se habeat bñ
instituta hominis uoluntas necesse est: ut suæ animæ partibus assistat: &
simul cum illis opetur. Absit propterea stoicorū stulta indolentia: quam
omnis confutat experientia. Vt. n. sensus disconuenientis approximatō-
ne indolens esse non potest: Ita bene institutā uoluntatem sensitiuæ ani-
mæ compati necesse est: nisi quis extra se rapiatur in extasim: uel adeo sit
insania furiosus: ut uoluntas a sensibus sit penitus aliena. Quorū alter-
rum ual-

rum ualde contemplatiuis: alterū solis desperatis: rabiaeue confectis: potest euenire: illis gratiae beneficio: istis mentis uicio. At qui extra se ipsos non sunt: quo magis bonitate uel sapientia praestant: uerius uoluntatem sensibus/ & eorum affectibus assistentem cōpatiētem: sensuq; doloris tristem habere necesse est. Et si cōtendas iuisse apostolos gaudentes a cōspectu concilii/ qm̄ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Beatus nempe Andreas securus & gaudens ibat ad crucem: & populum orabat ne impediret passionem eius. Sed & multi martyres inter tormenta securi derisere tortores. Memento quae iam diximus/ & non eris ambiguus. Q̄ n̄ euenit aliquid uoluitum pendens ex nolito potest simul cū tristitia mens affici lētitia. Tristatur. n. pro nolito antecedente: gaudet pro cōsequente uolito. Mercator tempestate iactatus prōptus abiicit merces: lētus q̄ earum damno fit saluus: & tñ est mōestus q̄ in tanti discriminis articulum adductus est. Apostoli & martyres alacres in pēnis: corpus dedere cruciatibus/ lēti de conseruata innocentia: tristes de persequentium crudelitate atq; perfidia: & in p̄pria pēna nō sine angustia: sed sine formidine durant. Hinc est q̄ dñs Iesus filias Hierusalem illius pēnas nō flere: sed pro sibi ipsis imminetibus malis hortatur ad lachrimas. Certe quanto quis sublimiori loco constituitur: tanto ei facultas est amplior. Diximus uoluntatem in regno animae esse reginā: decet igitur illā plusq̄ ceteras animae uires uarietas facultatum. Certum est praeterea partes animi malium/ quadam inter se ligatura armonica potiri: & amicitia naturali esse societas: qua praeter rōnis imperium/ membrum membro gaudenti congaudet: dolenti cōdolet: periclitanti est auxilio/ & defensionī libēter assistit. Profecto si quis pedem doleat/ compatitur nō solum tibia/crus/ & femur: sed manus & caput: & nimio dolore pedū reliquas partes corporis confici/ podagra testimonio est/ offert se nescio quō nullo tñ rationis imperio/ manus pro capite defensando: & ambulans in tenebris/ manus ante mittit ad iter explorandum ut caput saluet/ & reliqua corporis membra consistant. Non minus rex debet saluti populi consulere: q̄ populus cordi salutem regis habere. Volūtas igitur suis sensibus praesidēs: & animae sensitiuae uirtutibus imperans: qm̄ secūdam naturam est illis amore sociata. Vt natura est. i. naturalis pars ratiōis in homine/ quo uniuersae hominis partes illi sunt magis obsequētes/ hac magis de eis habet rationem. Quare ut illis cōnexa est: si sensus doleat/ non caret uolūtas angustia. Inter hac tñ uoluntas qm̄ libera est/ & domina nostrae uiriū: non ad sensum solum aspiciens/ quem habet pedissequū/ se uertit ad intellectum: quem habet fratrem/ conregem & cōsiliariū: & nonnunq̄ ob

R

id quo sensus uere dolet: quia percipit disconueniens. Intellectus subli-
miora penetrans: uidet id esse cōueniens: & consulit uoluntati prosequi
oportere: quod sensus conatur efugere. Voluntas uero quasi rex sapiēs:
maius bonū minori p̄ponens: iubet sensum pati: & ut minus doleat cō-
patitur illi. Vult nihilominus hæc ipsa uoluntas & passionem sensus: &
suam compassionem: unde sciens ac prudens uadit ad pœnas. Ideo læta
quia per tristitiam minorem maiorem euadit. Non est igitur læta de do-
lore sensus: non de sua cōpassione uel tristitia: sed de perfectione cōqui-
sita uel conseruata: deq; euasione maioris tristitiæ gloriatur. Igitur mar-
tyres & sancti apostoli: ac ipse dominus Iesus christus uolūtatis suæ na-
turali motu de sensuum cōnexionē nascente: tristes erant in pœnis: qui
imperio uolūtatis lætabantur non de pœna quam intellectus consulue-
rat excipiendam: sed de conseruata iustitia.

¶ De dñi Iesu christi tristitia a cœna ultima usq; ad finē orōnis in horto.

Tunc ad rem de qua agebamus ad tristitiā dico quam dominus
in passione substinuit declarandam uertatur oratio. Dñs Iesus
hodie uere tristatus est pro doloribus suis imaginatiōe causatis:
ante passionem. i. ac cœna ultima usq; ad finē orationis in horto. Longe
uero acerbius in passione pro doloribus sensatis tristatus est. Hanc ue-
ritatem latis copiose comprobata illius ipsius testimonio tenere possu-
mus: immo debemus. Quia deus omnipotens est: & homo sanctus &
iustus: pœnasq; per omnes sensus expertus: in causa scientiæ attestat suā
tristitiā: dicens. Tristis est anima mea usq; ad mortē: sed o uiri: sustine-
te hic & uigilate mecū. Reuoluite mente quæ supra narrauimus, Cui co-
gitationes occurrūt dolorū & malorū iminentiū: Sicut esse non pōt sine
pauore & dolore: ita mœrore ac tristitia nō est uacuuus. Dñs Iesus passio-
nē noluit. Passionē dico: angustias: læsiōes uerberū: uulnerū acerbitates:
impropia post crucē: quæ oīa ab osculo Iudæ usq; ad mortis articulū sup-
portauit. Sed qd ais: Dico iterū. Dñs Iesus passionem noluit. Erras in fi-
de. Errarem nisi sic cōfirmarem. Dico tertio. Dñs Iesus passionē noluit.
Et ne me putes a fide catholica deuiū: declaro sententiā. Fuerunt in chri-
sto duæ uoluntates. Vna rationalis & creata: quæ erat aīa intellectiua
potentia. Alia uero ratio per essentiam increata: quæ dicitur & est deus.
Hæc quoniā increata: aeterna: infinita est: incōpræhensibilē: ipassibilēq;
esse negare nō possumus. Secundū hanc dñs Iesus tristatus nō est: neq;
tristari potuit unq̃. Quia rōne nemo patitur. Huic nil resistere potest:
nil euenire quod nolit. Et si quæ sonant auctoritates dñm Iesum mortē
uoluisse sine tristitia scdm hanc illas itelligamus. At si de uoluntate quā
Christum

Christum habuisse primo loco diximus sermo sit quæ. s. creata est potentia animæ intellectiua. Quoniā hæc naturæ lege sensibus primo motu copulata est. Vnde sine uicio mors & uulnera sunt (teste philosopho) tristitia forti. Sic inq̃ accipiendo Christi uolūtatem creatā ut natura est. i. ut lege naturæ est amoris (nescio cuius) uinculo sensibus copulata/mori recusauit: & hac ratione Christus usq; ad mortem tristatus est. Tristis inq̃ fuit a fine cœnæ quousq; durauit in uita mortali. Quousq; inq̃ uoce magna clamans expirauit. Hac certe ratione non solum mortem noluit: sed pœnas omnes euadere uoluisset: & ter orauit ne calicem passionis ebiberet. Sunt qui existiment hanc orōnem non rationis & uoluntatis motu: sed sensus formidine factam/ quod ego non satis intelligo. Non enim fuit inter Christi sensus & uoluntatem pugna uel discordia/ Quoniam hæc uel a peccato frūt: uel peccata sunt. Christus aut̃ quoniā sine peccato fuit/ & natura iustus: non habuit legem in membris repugnantem legi mentis suæ: sed per naturæ rectam lineā sensus eius ad sensibilia se ferebāt: & uoluntas pro naturæ ordine recto moderabatur eisdem: illisq; sese eodem naturæ ordine accommodabat. Neq; tñ negauerimus nolendi mortem principium a sensibus dñi nostri Iesu Christi processisse: sed fuisse solis in sensibus uel contra uoluntatem uel nullo modo in uoluntate ne cōcedamus. Fuit certe Christus dñs ut deus: sic & homo consumatissimus. Quare sicut cæteris in hoibus: in eo locū & operationem habuit humana uoluntas: quam quoniā patiēte sensu: simul pati est necessarium: Christus per uoluntatem humanam orādo uoluit mortem euadere secundū naturalem motū uoluntatis compatientis sensitiuæ uirtuti: cui tanta mala horrore erant non immerito. Hinc est q̃ in oratione non dixit dominus Iesus christus non ut existimo uel sentio: sed non ut uolo. Voluit igitur calicē passionis transferri: sed primo uolūtatis motu quo nemo peccat: & hic motus nolitionis sufficit ad tristitiā: Quoniam mors & uulnera tristitia forti: qui tamē substat illa spontaneus & ea pro uirtute libere uult. Est & alia ratio siue modus ueram ostendens propositiōem totiēs repetitam. Christus mortē noluit. Substatne quæso & animo mecum uigilate: & ad tristitiæ domini Iesu ueritatem plene cognoscendā quæ dicam audire ne pigeat. Diximus paulo ante: aliquid esse uolūtatis cōmixta nolitiōe: & id seminaufragi abiiciētis merces exemplo palam fecimus. Instar naufragium patientis uoluit dominus Iesus mortem ppriam: quia noluit perire genus humanum: at si de perditionis huius periculum abfuisset Christus mortē noluisset. Quod autem est uolūtatis ex nolito: nolūtatis cēseri debet: quia si abesset nolūtatis

Z

quod eius emendandi gratia eligit naufragus sine dubio reprobaret. Ita per omnia si absit periculum humanæ perditionis nec mori uolet dominus Iesus nec pœnam pati. Constat igitur uoluntatem Christi secundum libertatem mortem noluisse: Si aliter fieri potuisset. At quia nō potuit: quia deus id fore decreuerat: semper orando concludit. Non mea uolūtas naturalis motus/ & sensui compatiens: non mea uolūtas libera admixta cum nolito hominum naufragio: Sed tua fiat: quæ potērior: rectior: & sanctior est: & naufragum hominem ne demergatur & pereat saluare constituit: & in portum æternæ felicitatis adducere.

Soluuntur difficultates quæ Christū pati noluisse cōfirmare uidentur.

SI autem quæras & instes nōne uoluntas Christi creata plene perfecteque obtempabat increatæ uoluntati. i. deo: Sicut de sensibus affirmasti: Obtempabat quidem. At uoluntas increata uoluit Christum pati sine omni nolitione cōmixta: ergo & uolūtas christi creata idem uelle debuit/ & si noluit peccauit. Hic ego dicere possem uolūtatē increatam passionem Christi uoluisse nolitione cōmixta. Voluit enim pati Christum: quia noluit perire genus humanū. Sic nempe deus dilexit mūdum ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in illum non pereat: sed habeat uitam æternam. **Q**uasi dicat apostolus quia credentes perire noluit: uoluit filium mori. Sed statim urgebis & **A** dices. Ergo & uoluntas increata tristata est/ quia euenit uolūtum ex nolito pendens. Respondeo quæ dicta sunt de causanda tristitia/ uolūtātē increatam coartare nō posse. **Q**uoniam pati illa nō potest. Hæc insuper (ut sic dicam) nolitio antecedens est: non consequens uel efficax/ de quibus hic dicere non est locus: nisi quod antecedens nolitio tristitiam non adducit. Sed aliter planius ac apertius respondemus. Humanæ uoluntatis amplitudo deliberandi que facultas/ quæ de omni intelligibili secundum omnem rationem intelligendi decernit ut uult/ facit illam existimari multiplicem/ & diuisam/ modoque superiorem/ modo inferiorem portionē uocari: quæ tamen uoluntatis partes non sunt. **Q**uoniam illa simplex est: & penitus indiuisibilis. Sed sunt uarietates operationum/ & modorum secundum quos uoluntas opatur. Nam quando fertur in deum portio superior nuncupatur: & quidem proprie. Adhuc quando fertur ad creaturas ut ordinatas ad deū: uel ut cognitæ in creatoris essentia/ dicitur portio superior: sed minus proprie. Quando uero fertur ad creaturas/ ut adinuicem ordinatas/ & ut lumine naturali cognitæ/ portio inferior nūcupatur. Igitur diuisio uoluntatis in superiorem portionē/ & inferiorem/ nō est diuisio secundum substantiam: sed secundum operationem in uolente receptam.

Hæc

Hæc duo officia (ut ita dixerim) sunt quidē in omni creata uoluntate: sed maxime in uoluntate animæ Christi præfluxerunt/ Cuius intellectus uerbum dei .i. diuinam essentiam in filii supposito semper aspexit: & in illo quæ nouit uelle deum/ uoluit humana Christi uoluntas & amauit. Hæc porro non minus in pprio genere rationis creatæ uigore dignoscere potuit/ & uelle dominus Iesus Christus. Igitur si loquimur de passione uolita uel accepta secundū portionem superiorē .i. ut offensam in uerbo/ uel ut ordinatam ad diuinam uoluntatem: Christus eam simpliciter & semper sine omni nolitione admixta uoluisse credendus est. Ideoq; secundum portionē superiorem de passione tristis nō fuit: neq; esse potuit. At si passionem intueatur dominus Iesus secundum portionem inferiorē .i. ut cognitam in proprio genere/ & in ordine ad creaturas tantū. Quia illam uidebat disconuenientem suæ uitæ creatæ: suis sensibus asprimam: suæq; humanitati acerbissimam. Insuper quia cogitabat illam ex nolito sibi tollerandam. s. ex peccatis hominum: quæ ut mala sunt fieri noluisse. Quia sciebat nō necessitatem omnino inuitabili redemptionem peccatorum per ipsius passionē fieri/ motu naturali uolūtatis eam noluit. Etiam motu libero noluit eandem: non simpliciter sed sub cōditione .i. si peccata hominum non fuissent: uel si pro homine redimendo aliter satisfieri decreuisset. Nunc quoniā ex conditione locum non habēte nihil effici potest: & adductæ conditiones erant penitus impossibiles. Peccata enim iam præterierant sine numero multa nimis: & quod factū est nequit infectum fieri: Deus etiam qui stabilis manēs dat cuncta moueri: decretam satisfaciendi formulam ut nō decretam habere nolebat: ne dixerim non poterat: uoluntas Christi creata per suas cōditiones agitari quidem potuit: sed non conuelli: nō mutari. Itaq; increata uolūtati cui se ab initio composuerat semp adhæsit. Sicq; nullatenus in domino Iesu christo increata: & creata uoluntas fuere discordes. Quare orans in horto semper dixit. Pater si possibile est: uel si fieri pōt. s. q; nullus hominum peccauerit unq;: uel q; pro redimēdis hominibus ego non moriar: transfer calicē hunc: hanc poenæ acerbitatē: & durissimā mortem a me: ab hoīe quē ego gero mortalē. Sed quia ille cōditiones sunt ipossibiles: neq; n. quæ facta sunt infecta fieri queunt: Non qd' ego homo p meam humanitatē uolo: sed quod tu deus uis: id fiat. Et ego p' crucis passionē non respuo: uel ppter illam sum tristis: ut a te decretam: sed ut meæ humanitati incommodam: duram & supra modum acerbam. Scio pater q; tu calicem hunc amarissimū me portare non iussisses: neq; uoluisses: nisi homo peccasset: & per tuā misericordiā illū a pœna liberare: per tuā uero iustitiā pro eius culpa satisfieri constituisses: per summā uero bonitatem

tuam non a pura creatura satisfactionem accipere constituiffes: ne illi ho-
mo ut tibi uideretur obnoxius. Tristis est igitur anima mea usq; ad mor-
tem: Vt uoluisti pater deus: Substinate hic: & uigilate mecum filioli: ni-
hil mihi in mundo est reliquū: nisi labor & dolor: omni iocūditati meae
E mortalitatis finis imponitur. De cetero omnia mihi dura: dira: tristiaq;
futura sunt. Usq; ad mortem: usq; quo moriar. Sed & moriens nihil co-
solationis habiturus sum. Verum erit mox illud propheticum. Quasi
ui qui simul contristaretur & non fuit. Consolantem me quasi ui & nō
inueni. Fuerunt igitur hæc domini saluatoris uerba: quæ pro nostri ser-
monis exordio sumpsimus: quasi p̄lagium imminentis angustiae. Vbi
dominus discipulis apit q̄ sit uerus dolor suorum sensuū: q̄ sit uera tristi-
tia suae animæ: quæ usq; ad mortē eius sine intermissiōe duratura sunt.

**De dolore sanctæ matris domini instantæ passionis tempore ab ima-
ginatione nascente.**

SANCTAM Mariam matrē dñi ante fi-
lii sui passionē: p̄ duras imaginatiōes ho-
die doluisse: ex his quæ dicta sunt negari
nō potest. Quod enim alicuius sensibus
approximatū discōuenit: hoc fortiter ima-
ginatum dolorē parit: præsertim si de pro-
ximo sit: & cogitetur eē futurum. Poenæ
admouendæ corpori filii: sensibus matris
nonne disconueniunt? Maledicta: obpro-
bria: blaffemiae cōtra filiū: matris auribus

non concordant. Hæc uero fortiter fuerūt imaginata a sancta Virgine
& de proximo futura filio unico certissime cognita. Quare ipsam do-
lore & amaritudine uere repleuerunt. Quæ etenim mater unicum fili-
um suppliciis diris/ & iniustis mox afficiendum/ laniandum/ per singu-
la membra excarnificandū: necandumq; sciens: & diem tantorum ma-
lorum adesse cognoscens/ atq; reputans/ possit ad aliā imaginatiōē fle-
etere? Vos o matres cogitate: si quæ ur̄um filiū languentem/ prima luce
ferro secandū uel curandum cauterio nouerit/ nonne præ angustia no-
ctem ducit insomnem? Et tamen hæc sine iniuria cum pietate ad salu-
tem filio imminent. O matres Maria unicum filium speciosum forma
præ filiis hominum: obsequentissimum/ & sapientissimum/ quo ater-
no patri optime complacuit/ nouit q̄ primum coenauerit secum: & a coe-
na surre

CVIII.

na surrexerit: a discipulo tradendum inimicis: ligandum more latronis. Ad accusatorum tribunal/in eorūq; collegio adducendū & accusandū: q; in iusto iudici iuste responderet/alapis in facie contundendū. Per inuidos & iniquos calumniatores/per falsos & subornatos testes/pro conuicto habendū. Per iniquos & inimicos iudices condēnandum/Per ipsos cōdemnatores coram extraneis iudicibus ad diuersa & aduersa subsellia multoties circumducendum/& accusandū. Multoties mortiturrissimæ & crudelissimæ adiudicari petendum. Contumeliis/obprobriis sputis/uerberibus ante sententiā excruciantum: spinis coronandū/crucifixum sitibundum: pœnis exhaustū/aceto myrrato/seu cum felle mixto potandum/lacerū & plusq; dici possit doloribus plenum/sine ulla consolatione moriturū. Sciuit hæc oīa Virgo mater amantissima/mox in filiū unicum de monte inuidiæ rabidæ: auaritiæq; rapacis præcipitari. Tanto rum insuper malorū numeros & modos filio suo instare ante cœnam: in cœna: & post cœnam: sancta mater mente reuoluit. Taliū imaginatio ne: tam dira: tam certa: piæ matres quomodo putabimus talem matrem non doluisse uehemēter? Ego in ea id Hieremiæ completum existimo. Viderunt me desolatam: tota die mœrore confectam.

De ratione doloris matris domini in cœna legali & ultima filii sui.

Per suum hic habemus sanctam Mariam matrem domini in ultima cœna pro legis obseruantia cum filio suo cœnauisse. Nēpe hoc exodi scriptura confirmat: ubi agnus per familias manducari iubetur paschata: Si uero minor sit animarum numerus: ut ad esum agni sufficere non possit: uicinus ad cœnam uocari mandatur. Virgo mater familias: quem ad esum agni sumere debuit potius q̃ filium: agnum sine macula: agnum mundi peccata tollentem. Et quoniam ad esum agni: numerus animarum: mater scilicet & filius temperatissimi ambo erat exiguus: additi sunt Apostoli continua familiaritate uicini. Sollicita igitur hæc iustissima mater de legalis agni apparatu: forte discipulos commonuit interrogare: ubi eius filius: eorūq; magister & dominus libentius pascha perageret. At Iesus pientissimus filius inopem matrem studio parandæ cœnæ leuare uolens: discipulos ad amicum qui pararet cœnam destinauit: non ut matrem ab hac cœna excluderet in qua secundum legem primam discumbere oportebat: sed ut onere parandæ cœnæ illam releuaret. Sciebat enim q; Maria circa unum tunc maxime necessarium: neq; minus anxium: erat occupata. In hac cœna uidit Maria agnū pelle nudatū: assum: lacerum: deuoratum: figuram mente uoluebat: & in filio figurato quid ea sibi uellet examinabat. Vidit

H

filium discipulorū pedes lauante. Quomodo sine dolore Iudā lauari uidisse credemus turpissimum & molestissimū inimicū? Audiuit Iesum suam mortē suā per discipulum proditiōē: & discipuloꝝ fugam p̄dicantem: quæ licet matri iam dudū certissime nota essent: tñ audita & uisa dolorem attulerūt. Vidit filium abeuntem/ non rediturū amplius in ciuitatem: nisi ligatum/ & inimicis armis circūseptum quasi latronē ducēdum ad iudiciū. Si a te o mater filium separari uideas/ quem mox ad p̄nā rapiendū intelligas: quis te torquebit dolor/ si illum audias suas p̄nas p̄dicantem/ seq̄ illis p̄parantem/ & offerentem uideris/ quo ille hāc ageret animosius/ tu acius dolore torqueberis.

De ratione dolorum matris domini in cruce pendentis.

Vidit hāc mater filium in cruce pendentē: teste Ioanne. Audiuit eum crucifixores excusantē: latronē consolantē: sese m̄rem alloquentē: suas illi p̄nas oñdentem: uicariū pro se dantem. Audiuit siti laborantem. Vidit sitibundo fel cū aceto porrigi in potū. Audiuit suam cōsumationē p̄sagientem: & inter p̄nas uoce magna clamantem. Vidit caput p̄ debilitate inclinantē. Agnouit cruciatibus exhausto mortē imminētē. Morientis desolationē/ & mortui exanimationē aspexit. Putas ne hāc satis doloris attulisse Mariæ? Si nō credis eā doluisse plusq̄ ego dicere possum/ tuq̄ cogitare sufficias/ m̄nos affectus nescis: humanitatē penitus ignoras. Verū fuit in ea illud Hieremiæ. O uos oēs qui trāsitis p̄ uiā: attendite & uidete si est dolor similis sicut dolor meus.

Sanctam dñi m̄rem in suo dolore uel tristitia nō esse lamentatā.

Sed procul absint qui dicunt & p̄dicant Mariam uirginē matrem/ i morte filii/ unguibus genas/ & digitis lacerasse capillos: planxisse collis manibus: pugnis castissima pectora cōtudisse: uoces querulas ad crucifixores/ & ad angelum Gabrielē: ad filium uero & ad patrem uoces m̄roris: m̄estitiæ: desolationis plenas edidisse. Absint qui dicunt illam filium a passione uoluisse retrahere: iudeos ne filiū suum crucifigerent supplicem orauisse: pro filii morte redimēda uel potius uita seruanda se dare uoluisse: semianimem circuisse ciuitatem: synopi occupatam: & semi extinctam m̄estitia per uias/ uicos/ & uiarum compita cecidisse. Faciunt hāc matres dolore & m̄estitia superatæ. Faciunt quæ sui oblitæ & humanæ conditionis ignaræ/ non quod ratio suadet/ sed ad quod impellit passio se conuertunt. Fuit quidem Maria dolore tristitiaq̄ repleta: sed non uicta. Quare in sui filii passione de nullo est lamentata: nil dixit: nil egit inconditum. Hāc tum rationibus: tum euangelii auctoritate monstrantur aperte. Excellens dolor rationem

tionem solet obnubilare: sicut & magna gaudia mentē rapiūt. Maria in
sui filii generatione sūme delectata est: sed castissime. Fuit. n. gratia plena
& spiritu sancto obūbrata: ne trāsitus sui purissimi sanguinis ad loca ge-
nerationis aliquid subriperet rationi. Sic in parturitione & partu & post
partū: nulla eā attigit sensus delectatio incondita. Ergo & in filii morte
summe tristata est: sed a tristitia non superata: imo per gratiæ plenitudi-
nem: in pudore uirgineo: & uenustate uiduali pseuerauit: nil dicens: nil
faciens quod mentis mutationē oñderit. Debuit sapientissimæ mris do-
lor: & tristitia filii sapiētissimi afflictionibus non esse dissimilis. Sed dñs
Iesus sicut ouis ad occisionē ductus est: & quasi agnus corā tondēte non
apuit os suū: nunq̃ refugit: nūq̃ syncopim passus: sed fortissime oēs pœ-
nas & mortē tulit: Cur igitur de mře eius hæc eadē non affirmabimus?
Inconditæ tristiū uoces: plantus: quærimoniæ nascuntur: uel ex ignorā-
tia dum quod accidit fore non existimauerunt. Vel ex iniquitate: dum
plus quæ sua sunt: q̃ quæ dei & proximi quærunt. Vel ex pusillanimita-
te: dum suo incōmodo subueniri posse diffidunt. Vel ex ipacientia: dū
nimis sunt delicati. Nihil horū fuit in sancta Virgine. Ab instanti. n. cō-
ceptionis filii mater dñi quid futurū esset suo partui plene intellexit. Et
quod tādīu: tam certe præuiderat: eam decuit æquo animo tollerare: ut
anima eius magnificaret dominū: & in deo saluari suo spiritus eius fir-
missime perduraret. Nō fuit sancta Maria per iniquitatē a diuina uolū-
tate seiuncta: quæ dixit. Ecce ancilla domini: fiat mihi secūdum uerbū
tuū. Quod uerbū non fuit de sola incarnatione: sed etiā de perfecta re-
demptione. Ergo secūdū uerbū æterni patris uoluit Maria passionem
communis filii: Sicut locutus fuerat pater deus ad patres nostros Abra-
am: & semini eius in sæcula. Non fuit in ea aliqua pusillanimitatis dif-
fidentia. Dixerat enim fecit mihi magna qui potens est. Et quæ filium
per diuinitatem in illo manentē cognouit: & confidit cito resurgere: nō
debut ob breue mortis spatiū diffidentia inditia demonstrare. Sciuit. n.
quia pater fecit potentiā in brachio suo idest in filio suo in quo disper-
sit superbos iudeos: mente idest uoluntate cordis sui: eorū. s. animæ ra-
tionalis: malitia obcæcata. Non fuit in sancta Virgine ob delicias impa-
tientia. Portauerat. n. iugum ab adolescentia sua. Aufugerat cū infantu-
lo Iesu: noctuq; peragrauerat solitudines Aegypti. Vixerat de labore ma-
nuum suarum. Doctrina & operibus filii didicerat incōmoda æquani-
miter tollerare. Sciebat beatos esse q̃ persecutionem patiuntur propter
iustitiā: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et iam ipsa cantauerat:
esurientes bonis esse replendos: & inanes diuites relinquendos.

M

N De manibus igitur iudeorū si filium uel unico uerbo liberare potuisset:
 liberasset ne? An ignoras q̄ si filium suū liberare aggressa fuisset/peccas-
 set in deum? Diuinæ nanq; uoluntati agnate repugnasset/& contra pro-
 priam/proximorumq; salutem egisset. Quare nihil ad filii sui liberatio-
 nem passionis tempore aggressa fuisse uel aggredi uoluisset credēda est:
 nihilq; egisse uel dixisse quod passiōem prohibere potuerit. Si igitur uo-
 luit/ut & filius: qui oblatus est quoniam uoluit/stultum est dicere plan-
 xisse quæ uoluit. Dolemus/tristamur pro his sæpe quæ uolumus: ut tri-
 statur mercator merces in tempestate proiciens. Ut mulier pariens do-
 let & languet: sed non plangimus: non lamentamur quæ ipsi facimus:
 uel alios facere uolumus. Amaro quidem corde hæc agimus: sed non
 querula uoce nisi sumus infani. Gemit mulier in partu: non plangit/Vo-
 ciferatur autem quoniam dolore uincitur: at si per uenustatem dolorē
 uincat:mugitum quoq; retinebit. Scio locum ab auctoritate negatiue
P sumptum nil ostendere. Sed ubi historia rem & personas loquitur: quæ
 reticentur habentur exclusa. Aliter enim non constaret plures a paucio-
 ribus frequenter prelio profligatos. Nam quia historia multos supera-
 tos refert:& a paucis illos uictos scribit. Si hic locus argumentationi nō
 sit a negatione sumendus: si non positum: ut exclusum non habeatur/
 dicere q̄ poterit multo plures fuisse uictores q̄ scribat historia? Quo-
 rum hæc? Accipe. Vbi de mulieribus Christum ad passionem sequentibus
 Lucas loquitur/nullam de sancta dei matre uirgine facit mētionē.
 Dicit enim euangelista. Sequebatur autem eum multa turba uirorum
 & mulierum: quæ plangebant & lamentabantur eum. Si inter has mu-
 lieres fuisset mater domini illam non obmisisset euangelista. Nunquā
 enim legimus in euangelio matrem domini promiscue nuncupatā. Et
 Ioannes cuius uerba suo loco declarabimus dicit. Stabat iuxta crucem
 Iesu mater eius: & soror matris eius. Si alio q̄ ad crucem loco per omnē
 passionem Christi Mariam se contulisse: Si alibi q̄ illic: Si aliter q̄ statem
 euangelistæ sciuisent/aliquis eorum uspiam id scripsisset. Sed memine-
 rat Maria officii sui esse ab initio conseruare omnia uerba hæc idest uitæ
 Christi: mortis mysteria corde tenere securo: non rapi ad uoces inconti-
 tas:& motus non sane matronæ. Et si contendas uirginem afflictam his
 mulieribus intermixtam ab euangelista describi cum multis: id stare nō
 posse ex his Christi ad mulieres uerbis ostendo. Dixit nanq; conuersus
 ad illas. Filiæ Hierusalem nolite flere super me: sed super uos ipsas flete:
 & sup filios uōs. Quid quæso dicit aliud: nisi q̄ nō sū filius alicuius
 uestrū: ne flete super me: sed super uos ipsas flete: & super filios uestros.
 Si mater

Si mater eius mulieribus quas alloquitur intermixta fuisset: non erat cōsentaneum phibere illas flere super se ipsum/ & hortari ad lachrimas super liberos proprios. Declarat hoc magis dū flendi rōnem adducit. Q m̄ ecce uenient dies: in quibus dicetur: beatæ steriles quæ non genuerūt & ubera quæ non lactauerūt. Hoc mater domini nec de se dicere nec alius de illa pōt affirmare: cuius uenter est beatus: cuius fructus uentris est bñ dictus: cuius ubera sunt gloriosa. Quare uirgo mœstissima iter has plāgentes fœminas non fuit. Si ueritatis labia non prædixere mendacium/ Dicit & Ioannes. Stabat iuxta crucē Iesu mater eius: & soror matris eius. Si alicubi propter pœnas filii matrem mœstissimā dolore syncopim passam/ uel collapsam fuisse credēdū est: maxime ad crucifixi filii nudi/ lacri/ sanguine proprio madētis aspectū id obuenisse credendū est. At euangelista dicit stabat: non dicit labebatur. Si alicubi illi plāgendū fuit/ illic maxime stetit. Si alicubi lamentandū/ nusq̄ melius. Dicit. n. euangelista. Cum uidisset Iesus m̄rem. Qui uidit audire potuit: & melius audire q̄ uidere. Sanguis. n. de uniuerso corpore profluens uisum potuit hebere/ re potiusq̄ auditū. Crescit enim debilibus & laborātibus auditus: nescio quomodo uisu præ debilitate diminuto. Et tamen uidit matrem/ q̄ illa stetit. Non dixit euangelista cum audisset: quia illam præ modestia tacētem audire non poterat.

¶ De qualitate doloris & tristitiæ sanctæ Mariæ imminēte passiōe filii/ & dum esset in cruce.

Sed quia tacuit afflicta mater/ & non est lamentata quia nō aperuit os: quia minus modeste tristitiam non prætulit/ ideo non fuit minus dolore confecta: Sicut neq̄ ignis quo magis tegitur minus aestuat. Amor absconditus non minus urget amantem. Qui in dolore clamant: clamorem quasi pro remedio habēt. Qui tacent: quasi sine remedio affligūtur. Itaq̄ sancta mater domini: quoniā tristitiam in se continuit: & ratione firmavit dolorem: non minus tristata est: quā immo super oēs fœminas fuit dolore confecta: sed non fœmineo more a tristitia supata. Vis scire qualis fuerit huiusce uirginis m̄ris tristitia: añ filii passiōē ex imaginatione. Qualis ex aspectu mysticæ coenæ: qualis in ipsa passiōe/ qualis post passiōē. Pone tibi añ oculos matrem unici filii/ pro salute patriæ: ac parētū pugnaturi/ per uulnera/ per mortē utrosq̄ liberaturi. Pone hanc matrem patriæ: suorum: ac sui charitate uelle hæc fieri: & iam dudum hæc scientem existima: & nihilominus dum proxime futura sunt filio: sibi singula recenserī intrepide pensa. Hæc inquam mater huiusmodi filio tanto imminente discrimine: nonne

singula filii pericula: & uniuerſas pœnas mente reuoluet. Nonne dole-
 bit: nonne triftabitur hoc cogitatuſ? Videat hæc mater filium iam cōtra
 hoſtem prodire uolentē. Videat armari: intueatur decertantē: audiat ar-
 morum ſtrepitū: fragorem iētū: uoces minaces ferientiū: uideat illum
 iam inter anguſtias: inter manus hoſtium: inter extremas pœnas uulne-
 ratum: laceratū: deficientem: nōne erit dolentiſſima atq; triſtiſſima? Erit
 certe. At ſi deſperet: ſi uoces det querulas: ſi filiū quē iam pati uoluit: pa-
 ti relictetur: nōne erit leuiſ & ſtulta? nōne ciuitatis amittet grām: cuius
 ſalutem lamētatur: odit: nititur impedire? Non hoc de matre dñi affir-
 mauimus: quæ fuit grā plena. i. deo omniq; creaturæ optimo iure gra-
 tiſſima. Non de ſapientiſſima Virgine atq; fortiſſima: quæ cōſilio & pro-
 poſito ſapiētiſſimo nō eſt mutata. Laudent hanc fortē mulierem opera
 eiꝯ: Laudet te uirgo piſſima amariffimus dolor tuus: tua inenarrabi-
 liſ triſtitia te collaudet: qua materno affectu dulciſſimo filio tuo cōpaſ-
 ſa eſ. Laudet te fortitudo: prudentia: uenueſtas tua: quibus freta uirtuti-
 bus nil o Regina angelorum te indignum in tanta mœſtitia protuliſti.
 T Præuiderat hæc Simeon ſpiritu ſancto plenus & annis/ qñ dixit. Tuam
 ipſius aīam pertranſibit gladius. Gladius paſſionis ipſius Chriſti filii dul-
 ciſſimi & amantiſſimi, perfecte tranſiuit ad aīam uirginis: ſed ſicut aīam
 filii pertrāſiuit paſſionis dolor: non uicit ut ad lamenta: uel ad fugā pœ-
 narum illū duceret: ita neq; ſapientiſſimæ mris animā ſupauit. Hic por-
 ro/ gladius de quo loqitur Simeon (ſi ſequētia examinemus) magis fir-
 mat quæ de ſanctæ Virginis dolore ac triſtitia diximus. Sequitur. n. Vt re-
 uelentur ex multis cordibus cogitationē. Ad reuelandū ſecreta cordium
 V non tam ualuit Chriſti paſſio q̃ ſapiētia uerbi. Gladius ergo Ieſu Chriſti:
 qui Mariæ aīam pertranſierat Simeone loquente: qui prophetarū more
 futurę pro præterito poſuit/ & enim de præterito pphetari poteſt/ ille eſt
 quē uidit Ioannes in Apocalypſi/ ex utraq; parte bis acutū: quem rex iu-
 ſtus accinctus eſt femur: de quo dicitur uiuus eſt ſermo dei/ & efficax/ pe-
 netrabilior omni gladio ancipiti. Hic gladius ſapiētiæ dei quæ attingit a
 fine uſq; ad finē ptranſiuit animam Virginis: eā ſapientia perlustrādo:
 ut fortiter & ſuauiſter oīa diſponeret: & cogitationes ex multis cordibus
 X a matre Virgine reuelarētur. Quatenus ipſa plena ſapientia intelligeret
 cor/ & ſecretū diuini cōſilii diſſiniētis filiū ſuum in mortem dari pro re-
 demptione humani generis. Intelligeret cor & ſecretū angelorū uolentiū
 per regem ſuū de diabolo triumphari: hoīem qui ab illis paulo minora-
 tus fuerat/ repari/ cœli ciuitatem quæ fuerat minorata obſtinate ſuperbi-
 entium malorū angelorū exilio/ reuerſis poſt liminio hoibꝯ ſupplemē-

CXI.

tum habere: Intelligeret. secreta demonum nolētium gratiæ participare: neq; regi aeterno se nisi inuitos humiliare. Et iccirco quærētium illi resistere: & iustum pdere annitentium. Intelligeret secreta iudeorum inuidiam/ & inexplebilē auaritiā: per quā Iesum uirum iustū & deum crucifigi petebant. Intelligeret secreta sanctorū in limbo existētium: & ab umbra mortis ad uia pacis reduci expectantiū. Intelligeret saluandorū utilitatem: quā in cuiusq; iusti corde uersatur. Et hæc intelligens a Christi filii sui passione originem ducere: esset qdem dū ille pateretur tristis usq; ad mortem: sed cōsilio suo substinens/ per patientiā fortissimā: uigilans: per sapientiā solertissimā: notas nullas daret animi malis supati. Et uos fratres charissimi substinate hic & nō tam mecū q̄ cum m̄re domini nostri Iesu christi uigilate. Vt qm̄ necessitatem patiēdi: & passionis domini nostri Iesu christi ueritatem audistis: quo ordine passus est intueamini. Quem ut ad integrū psequi & retinere possimus: per acta digeremus: & cuiusq; actus seriē ex uno euangelistarum describemus imprimis: nisi forte pro integro ueritatis tenore ex pluribus euangelistarū locis actus ipse constiterit. Compellemur. n. locos ipsos ex pluribus euangelistis sumere: & ad integrū historiam texere. Quod ante me Augustinus & Ioānes Gerson facere aggressi sunt: & nō inutiliter ueritatis euangelicæ studio sis seriose scriptum reliquerunt. Post hæc ueritatis seriē (ut præfati sumus) enarratam declarabimus. Attendite hic: substinate: & uigilate. Dū passionis domini nostri Iesu Christi seriē distribuo: distributam enarro: & enarratam declaro.

Tertia pars principalis.

Distributio passionis domini nostri Iesu Christi.

ORDInem dolorum: tristitiarumq; dñi saluatoris: & matris eius (quod tertio loco promissimus) declaraturus: ut piis mētibus substinere serius: & uigilātius ea conseruare possimus: apparatus eorum imprimis: deinceps executionē describere institui. Quæ si quis forte usitatoribus noībus uelit accipere: antecedentia primum: instantia secūdū poterit appellare.

Apparatus siue antecedētia scribūt euangelistæ & præsertim Ioannes ab eo loco ubi dicit. Ante diē festū paschæ: usq; Aue rabi. Vbi narratur Iesum a Iuda per osculum tradi. Instantiam

siue executionem scribunt euangelistæ ab eo loco ubi referunt Iesum Iudæ dixisse. Osculo filium hoīs tradis: usq; dum narrat q; Iesus inclinato capite emisit spūm. Lateris uulnus: & quæ secuntur depositionem. s. f. funeris unctionē: conditurā: sepulturam: & custodiam: subsequētia fuisse passionem agnoscamus. Non. n. dolorem: pœnam: cruciatumue aliquē afferre potuerunt domino saluatori: cuius corpus exanime sentire non potuit læsionem.

¶ Apparatus siue antecedētium Christi passionem distributio.

Y **A**pparatum quem diximus: siue antecedētia christi passionē: saluator noster quō ordinari uoluerit: nunc audite. Mos est præceptoris procul a discipulis abeuntis: cōmonere illos: ut instituta traditæ doctrinæ diligētī memoria teneant: & cum factō opus est: opere compleant. Amicus ab amico discessurus: aliquo insigni munere amicitiam contestatur. Paterfamilias moriturus: testamēto cauet hæredibus. Dux pugnā initurus: diuersa belli instrumēta examinat: & experitur: ut uincat. Relinquebat dñs Iesus dum iret ad pœnas discipulos suos. Igitur ante passionē humilitatis præceptum: quasi uirtutū omnium basim: & propugnaculū: suæq; uitæ breuiarium: siue summariū: prius ope: deīde uerbo illos in mentē semp habere mādauit. Sepabatur a mīre charissima filius amantissimus: ab apostolis sūma charitate dilectis: princeps & amicus optimus. Donauit illos mūere p̄ciosissimo: & amoris sui certissimo: atq; firmissimo testimonio. Ibat ad mortem p̄familias diligentissimus: & iccirco testamentum accuratissime edidit. Neq; n. tm̄ patrem familias decedere decuit intestatū. Post quæ certamen passionis ingressurus dux noster examinat: & sedula mēte reuoluit passionis instrumēta: dolorūq; cruditates sibi subeundas. Ita mente firmatus pugnā ingreditur: per uarios cruciatus ab hostibus oppugnatur. Quorū ordo pro rerum/locoꝝ/ & oppugnantīū uarietate constabit/Si prius quæ passionem antecessisse perstrinximus/utcuq; deus præstare dignabitur explicuerimus: & hæc ipsa ne excidant singula singulis nominibus nūcupauerimus. Instructio nem primū/Alterum donationē/Testamentū tertium/Quartū examē appellantes. Quæ singula quoniam oportunitate/utilitate/& efficacia condienda sunt/q̄ copiose hæc oīa Christi admonitio contineat/a loāne euangelista sumite ubi dicit.

Ante diem festū paschæ/sciens Iesus q̄a uenit hora eius ut trāseat ex hoc mundo ad p̄rem: cū dilexisset suos qui erant in mundo: in finē dilexit eos. Et cœna facta cū diabolus iam misisset in cor ut traderet eum Iudas Simonis scariothis: sciēs quia oīa dedit ei pater in manus/

manus: & quia a deo exiuit: & ad deum uadit: surgit a coena: & ponit uestimenta sua: & cum accēpisset lintheū prēcixit se. Deinde misit aquam in peluim: & cēpit lauare pedes discipulorum: & extergere lintheo: quod erat prēcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrū: & dicit ei Petrus. Dñe tu mihi lauas pedes? Respondens Iesus: dixit ei. Q uod ego facio tu nescis modo: scies autē postea. Dicit ei Petrus. Non lauabis mihi pedes in aeternum. Rñdit ei Iesus. Si non lauero te: nō habebis partem mecū. Dicit ei Simon Petrus. Domine nō tm̄ pedes: sed manus & caput. Dicit ei Iesus. Q ui lotus est nō indiget nisi ut pedes lauet: & est mūdus totus. Et uos mundi estis: sed non oēs. Sciebat. n. quisnam eēt qui traderet eum. Propterea dixit: non estis mūdi omnes. Postq̄ ergo lauit pedes eorū: accēpit uestimenta sua: & cū recubuiisset iterū dixit eis. Scitis qd fecerim uobis? Vos uocatis me magr̄ & dñe: & bñdicitis. Sū etenī. Si ergo ego laui pedes ur̄os dominus & magister: & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplū. n. dedi uobis: ut quēadmodum ego feci uobis: ita & uos faciat. Amē amen dico uobis: nō est seruus maior dño suo: neq; apostolus maior est eo qui misit illū. Si hęc scitis beati eritis si feceritis.

QUod non ita in die: sicut ante diē festum paschæ hęc fecit dominus? Audi ab euangelista. Sciens Iesus quia uenit hora eius. Cuius eius? Eius passionis: eius mortis: eius transitus: uel transcensus. Pascha qppe iuxta Hieronymū utrūq; sonare uidet̄. Sed qualis transitus: uel transcensus? Audi. Vt transeat ex hoc mūdo. Est ne hic paruus transitus: uel trāscensus? Si transitorius esses Pyrrheneū: aut caucasum: si mare Ionium: aut Egeū: aut Oceanum transfretares: magnū transitū nō immerito facturū diceris: tibiq; uidereris. Discipulis: & amicis nō ab re consuleres. Trāsiturus erat Iesus de hoc mundo: oēs montes: oīa maria continente. Sed ad quē transit? Ad prēm luminum: patrē misericordiarum: & deū totius consolationis. Non incōdite igitur ante hunc trāscensum monitis discipulos illuminat: munere demulcet amicos: testamentiq; sapiētissima serie familiā consolatur. Hęc porro oīa ante diem festū paschæ facta sūt: ne in die paschæ cū transeundū: & transcēdendū erat spaciū tam immensum: fierent minus cōmode. Non. n. bñ monet qui iam trāsit. Nō cōmode donat: qui trāsuolat. Non apte testatur: qui iam moritur. Vt disceremus non differre ad diem mortis: quæ uiuētes: scientes: & prudentes facere nos conuenit. Sciens dñs Iesus oīa quæ uentura erant super eū in die paschæ: & sciēs qm̄ per mala eo die ingruētia: ex hoc mūdo ad patrē trāsiturus erat ante diē paschæ: cum dilexisset per oēm uitam suos discipulos: suos amicos: suos familiares: q̄ erant

.III.

B tunc/ & postea futuri erant in hoc inferiori mundo/ homines. s. quos ad
redimendum uenerat. In fine uitæ mortalis dilexit eos magis q̃ antea di-
lexisset. Nō quidem per affectionis augmentum: sed per inditum/ &
effectum aptius monstratum. Nam si probatio dilectionis exhibitio est
operis: ubi maiora beneficia exhibentur: amoris probatiōes accrescunt.

C dilexit igitur magis. i. maiora amoris indicia protulit. Et cœna legali fa-
cta. i. māducata/ a cibo per legem uetito lapsus hominis in primo Adam
sumpsit exordiū: a legali cibo Adæ secundi repatio hominum inchoat.
Cum iam ante diabolus: qui primus subuertit Euam: qui præcipitauit
Adā: misisset per suggestionem cum machinis auaritiæ & ingratitudinis
omnium nephādissimi criminis in cor: in uoluntatē (Mittitur enim in
uoluntatem qcquid se facturū quisq; proponit) ut traderet eum pdito-
rie Iudas Simonis scariothis. Vide q̃ bene hic nomina rebus de quibus
agitur conueniant. Iudas (si Hieronymo credimus) glorificans sonat.
Eua se glorificans suasu diaboli superbientis/ primū Adam perdidit. Iu-
das ditari uolens/ diuitiisq; gloriosus euadere: secundū Adam occisori-
bus prodidit. Simon ponens tristitiam/ uel mœroris auditor (eodē Hie-
ronymo interprete) sonat. Prima mulier prauaricata/ primum Adā de-
dit in manus hostis antiqui: unde tristitiā inter homines plātauit. Qua-
re non īmerito mœrorē audiuit: qñ maledictū accēpit. In tristitia paries
filios. Et Simon tradens secundū Adam tristitiā posuit in illo: & in eius
matre qualē iam uidimus: qualem & ipsi nos modo sentimus. Auditor
quoq; mœroris & furoris fuit quādo per accidiam/ & mœstam despera-
tiōem/ a se ipso fune suffocatus interiit. Scarioth etiā (ipso Hieronymo
dicente) merces sonat/ uel mercedem accēpit. Eua præcipitans uirū suū/
pro omni scientia/ erubescentiā & cōfusionē condignam mercedē accē-
pit. Et Iudas uendens magistrum suū: proq; eius sanguine triginta argē-
teos mercedis nomine accipiens: uerē scarioth mercedem accēpit quam
oportuit/ pro cōcupita gloria: iudeorum. s. derisionē & ignominiā infā-
miæ sempiternā.

D Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Non mi-
rum si bñ docuit qui fuit sciens. Signū nempe scientis est posse docere.
Non mirum si liberalis filius & magnificus lōge donauit: qñ oīa dedit
ei pater: & deus ac dñs omnium in manus: in libera potestate distribuē-
di. Et sciens quia a deo exiuit/ per æternam generationē: a deo exiuit tē-
poraliter missus in carnem. Et sciens quia ad deū uadit per mortalitatis
depositionē. Moriēdo nanq; sciuit se īmortalem fieri. Ad deū uadit: eius
iussa complēdo. Non mirū igitur si sciens mortē per quam ad deū uadit
sibi īminere de proximo/ priusq; ad illum īgrediatur conficit testamētū.

Surgit a

Surgit a cœna. Primus Adam comedendo ceciderat: secundus cōtra surgit manducans: ut qui in illo per esum cibi uetiti ceciderant: in isto per esum panis angelorū assurgant. Primus Adam a luce matutina (quæ deus est) oculos auertit: seq; ad ambigua & obscura mulieris uota/ quasi ad uespertinum crepusculū transtulit: unde quasi per cœnam cecidit. Secundus igitur Adā oportune surgit a cœna. Ille a primo cibo cecidit: iste ab ultio surgit. Per primū cibū illius paradisi uoluptatis amœnos fructus/ in cibum nobis datos amisimus. Per ultimum istius comedere/ & bibere possumus/ sup eius mensa in regno p̄ris. Non quidē cibos dentibus mādendos/ deglutierendos gutture/ aut uentre digerendos: sed semper in ore manfuros: miraq; suauitate animā simul & corpus sine defectu referturos. Semper. n. laus dñi erit iu ore iustorū/ dum omni tpe dñm bñdicēt. Et ponit uestimēta sua: non quidē omnia: sed superiora siue exteriora: quæ magistri speciē præferebāt: quasi ministri p̄sonam/ habitu ipso professus est. Et primus Adam qñ peccauit non oīno nudatus est: quia solā iustitiā originālē & quæ illum gratū deo faciebāt amisit. Naturalibus bonis atq; gratuitis: non ē priuatus: licet aliquāto debilitatus sit: & filius dei pro nobis filius hominis factus/ interiorem hoīem quem assumpsit: deitatis contubernio beatū fecit: exteriorem beatitudinē non penitus defraudauit. Quē. n. semp passionibus exposuit: peccatis semper imūnem cōseruauit. Itaq; qui nascens se impassibilitate spoliauit: quæ defēdit exterius: impeccabilitatem uero retinuit quæ tuetur interius. Vltimo cœnans exteriorem uestē deposuit: retinuit interiorē. Et cū accepisset lintheum. Primus Adam qui iustitiā originalem amiserat/ qua mens recte ferebatur in deum: quid aliud accipe potuit aut decuit q̄ brutalem apētum: quē fuerat stulte secutus: Tunica igitur pellicea de brutorū animalium pellibus cōfecta: talem Adam primū monstrauit exterius: qualem se ipse fecerat interius. Has porro pelles aīalium mansuetorū dōrsis detractas ego crediderim: quæ timida sunt: & multis incōmodis disposita. Et primus Adam timore cor̄reptus abscondit se: audita uoce dñi dei: & suæ nuditatis in cōmoda professus est. Contra secundus Adam lintheū accēpit. Mos erat Romanis aliquo publico munere fungi petētibus: ad obtinenda populi suffragia candidatos incedere: ut candida ueste nitorē uitæ præ se ferrent. Dñs itaq; Iesus redemptoris & repatoris mox officio deo iubente & patriarcharū cœtu postulante functurus: lintheum accēpit: quasi candidatus incedens: ut uitæ puritatē & integritatē ostenderet præcinxit se. Qui enim sua uoluntate homo factus fuerat: q̄ corpus suum ex purissimo uirginis matris sanguine formauerat: cuius caro

F

G

H

I

F nulla libidine fuerat coagulata: cuius animā nulla peccati labes cōtaminauerat: qui grām accumulatiſſimā: nullius merito fuerat affecutus ipſe
K lintheo ſe prācinxit. Deinde mittit aquam in peluim. Aqua cōtritio eſt: peluis uolūtas continens aquam. Contritio. n. uera nō eſt niſi fuerit ſpōte ſulcepta. Et quia hāc contritionis gratia non uolentis neq; currentis: ſed dei miſerantis eſt. Dominus Ieſus Chriſtus deus uerus mittit aquam in peluim: mittit in corda noſtra cōtrititionis gratiam: ut aquis baptiſmatis mundemur a culpis.

¶ De uirtute & ratione baptiſmi & cōtrititionis eorūq; contubernio.

Donne baptiſmus ianua eſt prima ſalutis. Vt quid igitur ad baptiſmū prāuiam cōtrititionem adduxi? Nōne infantuli qui baptizantur/a peccato uere lauantur. An quia cōtrititionē habere per ætatē nequeunt: a peccato plene non liberantur? Nōne poſt baptiſma peccantibus: poenitentiaē ſacramēto peccata relaxantur: neq; tñ rebaptizantur. Vt quid igitur cōtrititionē baptiſmi ſociam & prāuiā eſſe confirmo? Eſt certe baptiſmus prima ſalutis ianua: ſed hāc ipſa ianua ſeras habet: & quaſi ueſtes: & cardines quibus ſubſtentatur: firmatur: & clauditur. Cardines ſunt intentio baptizantis & baptizati: ut. ſ. ille dare uelit: & iſte accipere quod Chriſtus baptiſmi ablutione promiſit. Veſtes ſunt aquæ ſubſtātia: uel æquiualens illi: ſi uſq; gentium in igne aliaue ſubſtātia a primordio naſcentis eccleſiæ baptizatur. Vel ſi quis in proprio ſanguine per martyriū emundetur. Clauis cōtritio eſt qua apitur anima: ut aqua gratiæ ad illam abluendā ualeat pertrāſire: Nam ſi adultus aliquis fuerit baptizandus: adſint licet ueſtes ſubſtantiæ uñ baptizetur: ſint cardines: ut baptizare ille uelit: & iſte baptizari: ſi eū qui baptizatur pro peccatis cōmiſſis amaritudo cōtrititionis non teneat: nō aſſequitur gratiam: Sicut neq; qui obicem ponit uolūtatē auerſæ obtinet illam. Licet uterq; obtineat ius ad illā. Quā de re iam alio loco diximus copioſe. Quoniā uero infantuli nondū actu aliquid peccauerūt/contritio illis non eſt neceſſaria. Opus eſt tñ a peccato origiali uelle purgari: & Sathanæ operibus nolle cōſentire. Quæ qm̄ profiteri nequeūt qui eos pñtant (quos patrinos dicimus) pro eis uoce promittūt. Interrogato nempe inter baptizandum infante an uelit baptizari. i. a peccato purgari/rñdent patrini p eo: uolo. Interrogato abrenuntias Sathanæ: rñdent abrenūtio. Et omnibus pompis eius: rñdent idem. Et omnibus operibus eius: Tertio dicunt abrenuntio. Hāc porro abrenunciatio: hoc uelle baptizari qd eſt aliud q̄ cōfeſſio poenitudinis: quod in iniquitatibus qui baptizatur conceptus ſit: & in peccatis eū peperit mater ſua. Et in ſacramēto poenitentiaē peccata

CXIII.

peccata post baptismū perpetrata uere remittuntur: nō tñ sine baptisma
te: quod qā p̄cesserat/pcenitētiā efficit fructuosam: quæ sine baptismo
steriles attulisset aristas. Itaq; pcenitētia/ & baptismus/ sic se habent.

**De admonitionis domini Iesu utilitate in humilitate fundata & ipsius
humilitatis præstantia**

R Edeamus uñ discessimus/ & admonitionis quā fecit in ultīa cœ
na dñs Iesus/ pprias oportunitates inspiciamus. Supbia inane. f.
desideriū sciēdi oīa per qđ deo hoīes æquarētur/ Euam omniū
hoīum m̄rem p̄suasit adhærere serpēti: deiq; se subtrahere uoluntati. M̄
igit̃ n̄ra sc̄ta ecclesia catholica m̄ inq̄ credētiū: m̄ oīum hoīum uerā ui
tā uiuentiū/ cōtra supbiā ante oīa fuerat muniēda: ne uineā eius deuasta
ret aper de silua/ ne singularis ferus draco ille magnus depasceret eam.
Itaq; apostolorū collegium qui sunt ecclesiæ prima structura/ humilitate
oportebat cōmuniri. Vis nūc humilitatis/ & Christi admonitionis intel
ligere utilitatē? Vide qđ utilitatis afferāt præ dura & grādia fundamenta
magnis ædificiis. Vide qđ interfit domū in harena/ in luto/ uel area non
solida: & in lapide firmo construere. **Q**uid porro firmius/ qđ solidius/
qđ immobilius humilitate? Hæc mundū uincit: & spernit: diabolū fu
gat: carnē penitus ignorat. Dum. n. uere humilis nihil sibi arrogāt: & oīa
quæ mūdi sunt/ aliena iudicat/ nihil habet cōmune cū mūdo. Diabolus
supbiæ maritus/ p̄r/ & alūnus/ quē uidet humilē nō aggreditur: quasi ni
hil secū cōe tenentē. **Q**ui insup humilitatis studio mūdo iā renūciauit:
carnē propriā indignā suo existimat obsequio. Ita semp sibi satis est: seq;
cōtēntus. Non mirū igitur si oīum uirtutū fundamentū & p̄sidium cen
setur humilitas. **Q**uæ uiciis nullis cedit: nequitias mundi: diaboli: &
carnis penitus nescit. Nempe ea uirtus quæ pluribus resistit uiciis: uia sa
lutis ambulanti bus maxime oportuna debet haberi.

De humilitatis exēplo per dñm Iesum tradito.

AD Persuadendū plus semper opa ualu
isse q̄ uerba nemo dubitat. **Q**uis ad lu
ctum prouocaturus astātes: uestes lætitiæ
sumpsit? **Q**uis in ueste lugubri risit: aut
uultus serenitatē prætulit? **Q**uis eructās
crapula parsimoniam p̄suasit astantibus?
Quis iter scorta castos auditores effecit?
Marcus antonius uerbis nō satis fidēs: cū
necem Iulii Cæsaris accurata & mœsta ora
tione lamētatus eēt: interiorē illius tunicā

sanguine conspersam: multisq; cōfossam gladiis pro rostris ostendit. Ita auditores quos lōga orōne nōdum in suam sententiā traxerat/ mox per oculos accendit: raptisq; prae animi feruore ignitis torribus: concionem in occisores cōcitauit. Dominus itaq; Iesus Christus humilitatē suis discipulis persuasurus: se ipsum illis exhibuit in humilitatis exemplū: lauādo discipulorū pedes. Alicuius loturus pedes genuflectere consuevit & demittere caput. Qui lotos pedes abstergit suis genibus illos imponit. Ergo ille cui paulo ante decantatū fuerat: o fanna filio Dauit. i. salua obsecro fili Dauit: qui missus es a deo deorū dño cū auctoritate summā potestatis: ille cui iudeorū turbā in latitiā & uictoriā signum ramos de arboribus: cui honoris grā pueri hebreorum uestimēta strauerunt in uia. Ille qui uocatus a discipulis dñs & magister paulo post dixit: bñfacitis. Sum etenim dñs iure creationis: cōseruationis: & redēptionis: Sum magister iure eruditionis: & disciplinā salutaris: opere & uerbo traditā solertissime. Ille inq; talis ac tantus dei filius deus uerus: cui omne genu flectitur: coelestiū: terrestrium: & infernorū. Genuflectit nunc coram discipulis: & ad eorum lauādos pedes caput inclinat: caput inq; gloria & honore coronatum. Manus demittit: manus cœlum & terrā continentes. Lotos pedes abstergendos genibus suis imponit. Genibus quorū superioribus sedes est cœlum: quorū inferioribus terrarum orbis scabellū est: quā maioris humilitatis signa: immo expimenta certissima dari potuerūt. Hæc uero profundæ humilitatis exempla tam magna tā multa: ideo in aquæ natura facta sunt: ut quēadmodū ab initio spūs domini ferebatur super aquas/ ut mūdi informis machina/ pondus/ numerum/ & mensurā per illum acciperet. Ita in fine tēporum mores hominis (qui minor est mūdus) informes: & nulla rationis norma moderati/ sed pondere numero & uirtutis mēsurā carentes/ p sanctā humilitatē mrem morū/ & p aquas baptismatis ad lineam uitæ: uiamq; salutis æternæ reducerentur.

¶ De figura & prophetia baptismi præsagiente & de imitando humilitatis exemplo a domino dato.

Igurauerūt hanc aquam aquæ diluuii: quibus deleta est omnis caro: & hæc aqua baptismatis/ hæc pedū lotio/ ueterem hominē extinxit: creauit nouum: hæc est aqua quā propheta cecinerat. Effundam sup uos aquam mundā & emundabimini ab omnibus iniquitatibus uestris. Vnde dñs dixit. Qui lotus est nō indiget nisi ut pedes lauet/ & est mundus totus. Per hanc aquā ab omnibus iniquitatibus abluentem: Ideoq; sicut in figura iudei anteq̃ cibum sumerēt lauabant oīa quæ nouerant in corpore contaminata/ præter pedes: quos cubitū cūtes

pro mo

pro more lauabant/ut penitus mundi q̄scerent. Et iccirco in conuiuio
 mos erat illis apponere idrias aquæ plenas/secundū purificationē iudeo
 rum/teste Ioanne. Ita dominus Iesus Christus in quo figuræ cessabant:
 & nuda s̄ueritas oñdebat munditiā plenā interioris hoīs: per aquam
 de more paratā in sua ultima cœna: in hac pedum lotionē declarauit:
 docuitq; apertissime: quod suū prophetā iusserat prædicare: aquam uī
 disse egredientē de templo ab oriente a latere dextro: quā omnes salui fa
 cti sunt: ad quos illa peruenit. Itaq; Petrū hac lauari recusantē increpās
 dominus dixit. Si non lauero te nō habebis partem mecū. Q uod facio
 modo edictū de baptismo: quo saluabūtur homines: tu mō nescis: scies
 autem postea. Cum præconia uoce mundo promulgabitur: q; qui credi
 derit & baptizatus fuerit saluus erit. Si igit̃ uere Christi discipuli sumus.
 Non tantū pedes. i. affectus: quibus gestamur quasi pedibus: sed & ma
 nus. i. opa quæ manibus cōplentur. Et caput. i. intentionē: caput operū
 nostrorū. Hac aqua dudū p̄figurata & prælagita: hodie uero oñsa & ex
 hibita lauemus oēs. Huius rei gratia heri religiosorū patres filiorū: & di
 scipulorū suorū lauerunt pedes: ut exemplū humilitatis illis exhiberēt:
 hos ut imitemini p̄res m̄resq; familias: moneo: hortor: oro: & obsecro.
 Ita eritis in domibus ur̄is quasi X̄ps iter apostolos: ur̄a familia erit quasi
 apostolorū collegiū Christo: uobis subdita & subiecta: nō erit in illa ābi
 tio p̄sidetiæ quā ab apostolis remouit saluator n̄r: quēadmodū sequētia
 dclarabūt: si s̄bstitueritis & hic mecū uigilaueritis dū illa paucis absoluo.

Admonitio facta a dño Iesu de studio humilitatis amplectendo.

Lotis & abstergis discipulorū pedibus: Iudaq; p̄ditore ab hoc ob
 sequio: ab hoc honore nō excluso: Vt disceremus p̄ditis ēt ho
 minibus dū occulti sunt honorē & obsequiū nō denegare: ma
 gister oīs sapiētiae lintheū deponit: & discipulos suis locis ad discūbendū
 p̄missos: post oēs suo loco ipse recubēs sic alloq̄tur. Scitis qd fecerim uo
 bis? Vos uocatis me magr̄ & dñe & bñfacitis. Sum etenī. Si ergo ego la
 ui pedes ur̄os dñs & magister: & uos debetis alter alterius lauare pedes.
 Hūilitatē quā facto docuerat nunc uerbis suadet. Miramini fortasse cur
 media cœna uos laueri pedes: & p̄ter morē interrupim ordinē comeden
 di? Scitis qd fecerim uobis. i. ad ur̄am utilitatē. Scitis ne quare iterruperim
 cœnā ur̄am? Scitis cur ego semicœnatus surrexerim? lintheo me p̄cinxerim?
 aquā parauerim? Sigillatī a cœna ad pedū lotionē uos uocauerim? Sigulorū
 pedes lauerim? & ad discūbendū redire uos iusserim? post oēs ego ad discūbē
 dū redierim? Illis tacentibus: & silentio se ignaros p̄fitentibus apit cām.
 Vos uocatis me magr̄ & dñe & bñfacitis: q̄a ueritatē agnitā nō tacetis.

Non approbo inanis gloriæ studio/ & uento elationis hæc honoris nomina: mihi per uos tradi. Approbo quia benefacitis: approbo studiū uestrum: agnitæ. s. ueritatis professionem. Sum etenim. Sum ille qui uere sum/ in quo nō est/ est & non: in quo non est fuit & erit: in quo semper est sum. Sum inq̃ magister nō cuiuslibet mechanicæ artis: nō quarūlibet liberaliū facultatum: illæ sunt seruales: istæ ambitiosæ. Sum magister sanans/ & sanare docēs corporis morbos/ animiq; lāguores: sum magister resuscitans mortuos: resuscitatoq; in uita cōseruans. Sum magister qui uiam dei per quē fiūt omnia hæc/ in ueritate doceo simul & exerceo. Bñ facitis ergo me appellare/ & uenerari magistrū. Magistrum inq̃ artis saluberrimæ/ pulcherrimæ/ honoratissimæ/ ac maxime necessariæ. Sum dñs qui occidere possum/ & uiuificare: pcutere/ & sanare: de cuius manu nō est qui possit eruere. Sum dominus qui habeo clauēs mortis & inferni: qui postq̃ occidero: possum animā & corpus mittere in gehēnam. Sum inq̃ dominus a neq̃ seruis metuēdissimus: colendissimus a fidelibus: Sū dominus uirtutum: Sum rex gloriæ: sum dominus in uita æterna centū pro uno retribuēs: sum dominus qui erigit elisos: qui dirigit iustos: qui custodit pupillum: & uiduam: qui regnō in sæcula sæculorum: qui solē oriri facio super bonos & malos: pluo super peccatores & super iustos. Si igitur ego dominus: & magister talis: ac tantus laui pedes uestros: ad exemplum humilitatis & bñficentiæ: uos debetis alter alterius lauare pedes. Immo longe magis debetis. Si non ignari mali miseris succurrere discunt. **S** Quia ego pro uestra medicina: pro salute uestra: pro acquirenda uobis parte mecum in regno patris mei non habui rōnem cœnæ meæ: meæ cōmoditatis: & uos alterutrius salutem propriæ cōmoditati anponere nōne debetis? Si maior est refectio mētis q̃ uentris: ut corporis refectiōnem pro anima refocillanda ego uos interrompere iussi: & uos pro uobis inuicem cur idem facere nō debetis? Si horum gratia ego dominus & magister lintheo humanitatis præcinxi me deum: Si hāc ipsā humanitatem diuinitati sociatam & unitā in ratione personæ: factamq; cū dei filio per quē facta sunt oīa uere unum lintheo præcinxi: de magistri & domini forma: formā ministri suscipiēs. Si hunc ipsum hoīem uerū: & deū omnipotentē corā uobis genuflexi: caput & manus ad pedes usq; uestros lauandos inclinaui: genibus eius uestros pedes abstergēdos sup imposui. Exemplū: immo uero exempla multa & amplissima dedi uobis ad humilitatem fructuosam & oposam: ad humilitatē proximis utilem: uobis necessariā: imitandam & amplexandam. Vt quēadmodum ego feci pro uobis: ita & uos pro uobis inuicem faciatis.

Admoni

Admonitionis factæ ratio & utilitas.

Amen amen. Hæc dictio in sacris litteris ueritatē tribus modis significare dignoscitur. Significat. n. alicubi ueritatē in noīe cōceptam: ut ī Apocalipsi/ hæc dicit sanctus amē. i. sanctus qui ueritas est. Aliquādo significat desiderīū futuræ ueritatis: estq; quasi aduerbum simul cōfirmādi & optādi: ut cū oratīoe ad deū peracta dicit populus Amē. i. firmiter utinam ita sit. Alibi uero uim obtinet cōfirmādi ueritatem iam extātem ut hic. Amen amē. i. uere uere. Et īgeminatur affirmatio ut ueritas & certitudo affirmati magis apiatur. Nō est seruus maior dño suo. Bello subacti/ qui iure belli occidi poterāt/ qñ seruabātur in uictorum usus uictoriæue triūphos serui dicti sūt. Quis nūc hominum nō est seruus dñi Iesu oīum seruatoris? Ipse. n. per suam mortē: morte & infernis doloribus debellatis: expugnatoq; principe tenebræ: qui captiuum tādiu humanū genus detinuerat: saluauit nos: nosq; seruauit ad triumphum gloriæ suæ. Qñ de diabolo mūdoq; triumphabit in die iudicii: quādo in curru maiestatis dei omnipotētis uectabitur sup rotis iusticiæ & misericordiæ: comitatus multitudīe īnumerabilis exercitus sāctorū angelorū. Nō est seruus maior dño suo/ Vos autē mihi serui estis qā uos seruauī. Nō igitur estis maiores me: sed tāto minores: q̄to minor est honore/ uel dignitatis gradu seruus dño suo. Neq; apostolus. i. nūtiū maior honorabilior digniorue eo qui misit illū. Sicut neq; fonte dignior ē riuus quoniā esse & permanere hic accipit: ille suggerit semp: & uos mihi estis apostoli. Ego. n. mitto uos sicut oues īter lupos: qui quasi ouis coram tōdente sileo flagellatus: & dedi uobis exēplum humilitatis & bñficientiæ: uos ergo humiles esse debetis: atq; bñfici: nō habētes rationē boni an mali sint: qbus cōsultitis. Quia ego dñs uester: quia uos saluos facio. Ego magister qui ad docēdum uos mitto: laui ēt pedes uestros. Et licet Iudam futurū mihi p̄ditorem iam ab initio nouerim: proditiōeq; nuperrime ab eo factam ītellexim: laui tñ eius pedes: illi corā genuflexi: ut & uos ita faciatis: ut oretis pro persecutētib; & calūniatib; uos: ut bñfaciatis his q̄ oderūt uos gratis. Si hæc scitis. Si hæc quæ feci lauās pedes uōs in humilitatis ac bñficientiæ exēplum satis intelligitis me fecisse/ Beati estis in hac uita/ Quia si beatus est qui habet quicqd uult/ & uos per humilitatis & bñficientiæ studiū quicqd uolueritis assequemini. Voleis. n. ea oīa quæ euenient/ qā per illa humilitas & bñficientia uestra probare augebitur/ roborabitur aut laboris mercedem assequetur. Beati estis futuri in uita æterna: quādo templū premii pro singulis uestris bonis operibus accipietis. Quādo mecum sedebitis super tronos iudicātes

T

V

X

duodecim tribus Israel. Quando audietis a me. Venite benedicti patris mei percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Qui sedebitis mecum in mensa patris mei/regis regum/deique deorum/& saturabimini aeterna felicitate.

De coenantibus cum domino Iesu ultimam coenam & munus ab eo accipientibus.

MVNERIS rationem/quo in eadem coena conuiuia donati sunt Lucas euangelista nos doceat. Hic. n. eius serie pre ceteris euangelistis mea sententia scribit copiosius/ipsam audite. Et cum facta esset hora discubuit/& duodecim Apostoli cum eo:& ait illis. Desiderio desideravi manducare hoc pascha uobiscum antequam patiar. Dico enim uobis/quia ex hoc non manducabo illud/donec impleatur in regno dei. Et accepto

calice gratias egit/& dixit. Accipite/& diuidite inter uos. Dico enim uobis quia non bibam de generatione uitis: donec regnum dei ueniat.

Nos igitur huius narrationis seriem declarando euangelistae ordinem non deseremus: sed quibus primo loco/deinde quid datum sit ostendemus. Memini dixisse me/matrem domini ultimam coenam coenauisse cum filio: cur igitur illam Lucas hoc loco non nominauit: sicut apostolos ex composito certo numero designauit: Certe si locus ab auctoritate negatiue sumptus ualet in historia: quando conuiuiarum numerus designatur ab euangelista scribente duodecim apostolos coenauisse cum Christo: matrem domini quae eo numero non clauditur: inusitatum: temerariumque uidetur asserere: illo in conuiuio coenauisse. Sed nemo Christianus dominum Iesum resuscitatum a mortuis apparuisse matri dubitat: & ante omnes illi se uiuum & gloriosum ostendisse. Hoc tamen nemo legit in euangelio. Quid ita? Quia quasi notorium hoc/& indubitabile quasi superfluum scribere euangelistae obmiserunt. Fuit euangelistae Lucae propositum scribere: qui discipuli cum Christo coenauerint illam coenam: quia cum designasset dominus alios septuaginta duos: illosque misisset in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse uenturus: ut constaret quot: quiue discipuli illi coenae interfuerint: tradidit duodecim apostolos coenauisse cum Christo. Ita locus sumptus ab auctoritate negatiue uim suam retinet. Quando nullos alios discipulos nisi duodecim

per euā

CXVII.

per euangelistas cum Christo coenauisse describit. Sed cur non oēs discipulos ad ultimam coenā uocauit magister amantissimus? Ante oīa existimo non oēs illum comitabātur assidue. Designati. n. fuerant septuaginta illi duo alii discipuli ad oēm ciuitatē & locū quo erat ipse uenturus. i. de uariis ciuitatibus ac locis euocati: ad illasq; remissi: singuli ad suas. Hoc enim puto inter apostolos aliosq; septuaginta duos interfuisse discipulos: q; duodecim Christo fuerūt cōmites & cōmensales assidui. Reliqui rem suam suis indomibus acitabant. Nusq; n. legimus ultra illos duodecim aliquos discipulos assidue Christum fuisse comitatos. In deserto nempe quo loco bis dñs de paucis panibus & piscibus nō multis: ingentē numerū hoīum faciauit: nō plures q̄ duodecim cophinos fragmentorū constat a discipulis eē collectos. quia. s. colligentes totidem fuerant. Māducabatur legis edicto agnus per domos & familias. Quare fuit cōsentaneū septuaginta duos agnū legalē māducare cū suis. Et profecto quēadmodū ad esum agni qñ non sufficiebat animarū in una familia conuiuētium numerus: uicinus uocabatur ex lege: ita ubi agnus numero animarū sufficere non poterat/ dispartiri animas & agnos multiplicari oportebat. Septuaginta duo additi/ Christo & apostolis octuaginta quinq; numerū adimplebant. Tot conuiuis ne uncia quidē carniū agni dari potuisset. Sed redeamus ad Lucaē narrationē unde discessimus. Cū facta eēt hora, Cū adesset tēpus manducandi ultimā coenā. Discubuit & duodecim apostoli cū eo: & ait illis. Desiderio desiderauī hoc pascha māducare uobiscū anteq̄ patiar. Desiderio pio: desiderio magno: desiderauī cū rōne magna. Quia magnū desiderīū magnus amor facit/ nemo desiderat magno desiderio cū illis cibū sumere: quos aut negligit/ aut tepide colit: & q̄to conuiuīū est honoratius: illi cū magis charis desideratius intersumus. Hoc pascha. Erat hāc coena legis instituto oīum coenarū celeberrima: erat Christi nouo & excellentissimo ope super oīa conuiuia in perpetuū celebranda. Quā sacramēta ecclesiā a saluatore nostro in illa erant instituēda/ per quā si tunc nō apiebatur salutis ianua/ adminicula saltem parabantur/ unde apertā adire/ ingrediq; possemus. Filius autē qui amoris studio cum discipulis hoc pascha desiderio magno māducare desiderauit/ cur matrem longe magis amatā in eadē coena desiderare/ & secū habere non debuit? Matrē præsertim a qua plus habuit q̄ filius a parentibus habere possit. Habent illi a prē (si multis medicis credimus) uniuersam carnem/ neruorum/ ossiū/ intestinorumq; substantiā/ a matre fōmētum & nutrimentum dū maturatur in aluo. Non est caro Iesu de semine uiri formata. Non enim ex sanguinibus: neq; ex uoluptate carnis: neq;

A

B

C

D

A ex uoluntate uiri: sed ex purissimo Virginis mris sanguine conceptus est
 Christus. Aliaz matrū sanguis cōtaminatus filios in utero uegetat: quos
 extra uterū positos pascit lac de ipuro sanguine cretū. Purus Virginis san-
 guis in Xpi corpus formatus est i Virginis utero ubi aluit: auxitq; forma-
 tum. Lac de puro sanguine eiusdē Virginis manēs ad ubera gloriosa alu-
 it/uegetauit de utero natū. Q uis neget talē filiū/taliter conceptū/tali la-
 cte talis mris educatū illā amauisse plusq; apostolos. Plusq; filius unq; ma-
 trem amare potuerit? Dulcissime Iesu ultimā tuā mortalitatis coenā: coe-
 nam legis ueteris terminū extremū: coenā legis nouæ initiū & fundamē-
 tum desiderio magno manducare desideras cū discipulis tuis. Cur qua-
 so? Q m illos multū amauit. Amauisti ne minus Virginē matrē tuam?
 Amaui lōge magis. Cur bone Iesu desiderio magno desiderasti hoc pa-
 scha cū tuis discipulis māducare anteq; patiaris? Vt i hac ultia coena illos
 admoneā humiles eē. Nōne mī tua per suā humilitatē te cōcepit? Nēpe
 quia pī tuus deus oīpotens/respexit humilitatem ancillæ suæ/mris tuæ/
 beatā illā dicunt oēs generationes. Cur tu humilitatē docēs: exemplum
 humilitatis amplissimū tecū nō assumes? Magister humilitatis filius: hu-
 militatem ad extremū suos discipulos edocturus/cur matrē humilitatis
 magistrā optimā non habeat secū? Cur o bone Iesu magno desiderio
 hoc pascha cū discipulis manducare desideras? Vt recedēs ab eis postq; il-
 los plene instruxero: donē munere pulcherrimo ac pstantissimo. Vis ne
 igitur mrem tuam: matrē plus te amantē q; se/matrē cuius solius lacte pa-
 stus es per infantia: de cuius labore manuū es per oēm puericiam educa-
 tus: mrem quæ te semp secuta est: quæ in te solo spes suas oēs collocauit/
 ab hoc munere excludere? Volo pignus amoris idubitabile: hoc in meo
 discessu amicis dare. Q uis illo dignior est mre tuæ? Volo cibum dare in
 solitū: inauditum: reficiētem aīam non carnē. Cui hic cibus erit suauior
 q; aīæ matris tuæ. Q uæ porro anima ad illū accipiendū: retinendū & se
 in eum transformandū est aptior q; anima matris tuæ? Volo donare me
 ipsum. Cui te melius q; mri donabis? Q uis dignior mūere tāto? Q uis
 illud gratius accipiet? melius cōseruabit? Tu dñe Iesu qui legem tulisti
 ab initio: ut parētes suos colerēt liberi: qui per tuā infantia matri subdi-
 tus eras: qui per oēm uitā illā honorasti: plusq; matrē unq; filius obserua-
 uerit: credo certe: & ni firmiter credere errare grauiter me putarē: credo
 inq; te qui paschalē coenā cū duodeci apostolis magno desiderio deside-
 ras māducare: qa magno illos amore psequeris: maiori desiderio illā coe-
 nauisse cū matre: quæ plusq; apostoli te amauit: & tu illā super apostolos
 amare & colere studuisti. Adā sociā cōtristari nolēs comedit iprudēs qd
 illa por

illa porrexit. Christus sciens & prudēs tristis effectus usq; ad mortem/ut ad poenas pergat alacrior/cū apostolis coenare desiderat. Quatenus intercoenandum ecclesiæ sacramenta conficiat:& moriens inter poenarum angustias illis efficaciam largiatur.

¶ De sermone domini munus antecedente.

Dico enim uobis quia ex hoc nō māducabo illud donec impleat^r in regno dei. Dico. n. idest certe. Quis pōt dicere certius q̄ dñs Iesus qui est ueritas & certitudo certissima/uobis discipulis/uobis credētibz. Lux. n. erat dñs Iesus: quæ lucet in peccatorum tenebris: & tenebræ eam non comprehenderunt: quia fidei lumen nō acceperūt. Quia ex hoc. i. post hoc/ex. n. & de sacris in lris sæpe ordinē sonant sibi succedentiū rerum/Sicut ex quo facta est uox. i. postq̄. Ex nihil uel ex nihilo deus fecit oīa. Prius nihil erat creatū:& postea a deo creata sunt oīa. Ex hoc post hoc tempus: post coenā in qua pascha manducabimus: non manducabo illud donec impleatur in regno dei. Nūquid postq̄ pascha fuerit impletū: in regno dei illud māducabit dñs Iesus? Minime. Quoniā cū uenerit quod pfectū est: euacuabitur qd' ex parte fuerat. Itaq; dñs Iesus qui per suā passiōem imortalis efficitur/& gloriosus: cibo post illā non erit indiguus. Quare hoc pascha pfecto: aliud minime māducabit. Neq; uero aduerbiū donec semp id sonat ut fiat post aliqd: qd' antea nō fiebat. Dicit. n. Dauid. Sede a dextris meis: donec ponā inimicos tuos sca bellum pedū tuorum: ubi inimicis positus sub pedibus saluatoris sedere nec incipit nec cessat rex pacificus: ad dexterā patris: qui in principio erat apud deū:& erit semp quoniā est deus. Item donec trāseat cōlū & terra: sursum est dñs: non hoc sibi uult: ut postq̄ cōelum & terra trāsierint: desinat dñs uel incipiat esse sursum qui magnus est & sup oēs deos: supraq; cōelos oēs. Quod ergo dixit donec cōpleat^r in regno meo: ē potius reditio causæ: q̄ reiterationis indicium. Vt sit sensus: quia pascha quod māduco impletur:& finē habet in regno dei: in ecclesia militāte: quam per sacramentoz cōfectionem exordior. Ideo ex hoc. i. post hoc: illud. s. pascha mosaycum: non manducabo: quia obseruātia huius figuræ tollit^r e medio:& illi succedet eucharistiæ sacramentū. Vel quia in regno dei. i. ecclesia triūphante: ad quam per meam passiōē uenient hoīes: completur omne pascha. i. oīs transitus & permutatio. Nulla. n. est apud patrem luminū transmutatio. Et ut aptius sensum huius scripturæ referā: q̄a imminet pascha aliud in regno dei: Sacramentoz. s. noua traditio in mundo inferiori: gloriæq; cōlestis plena possessio in mūdo supiori. Ideo nō comedā post hæc illud pascha mosaycū: quod uobiscum nūc māduco.

De uino in potum dato discipulis ante muneris exhibitionē.

I ET ACCEPTO calice grās egit: & dixit. Accipite & diuidite inter uos. Dico. n. uobis quia non bibam de generatione uitis: donec regnū dei ueniat. **Q**uoniam saluatorem primo uinū non bñdixisse: sed tantum accepto calice grās egisse: discipulisq; dispartiendū inter se tradidisse legimus. Cū uero iam panem sua bñdictione uertisset in carnem: uinum bñdixisse: & in sui sanguinis substantiam cōmutasse: bis a dño in cœna discipulos fuisse potatos aduertamus oportet: uino. s. ante cōsecrationē panis: deinde sanguine in calice consecrato. Accepto ergo calice. Vas erat quo bibere solebant in mensa conuiuā. Est porro rationi cōsentaneum hoc uas (cuiuslibet figurā fuisse credatur) fuisse grādiusculū: ut de illo tot homines bibere possent. Gratias egit deo: q; suū desiderium de legali cœna cū matre & apostolis sumenda compleisset. Potuerunt (ni fallor) **K** hęc fuisse uerba dñi Iesu calicem tenētis in manu. Gratias tibi ago optime pater: q; desiderii mei compotē me fecisti. Manducaui pascha cū matre: cum discipulis meis: quod pro amoris magnitudine: pro tēporis longa expectatione: pro imminente magnæ necessitatis articulo: desiderio magno complere desiderauī. Laui pedes apostolorū: ut plene illos munda-rem: mundatosq; relinquerem. Mūdati sunt. Grās ago tibi: a quo bona cuncta procedunt. Vertit post hęc sermonem ad apostolos. **Q**uoniam igitur comestus est legalis agnus: & loti sunt pedes uestri ut humilitatē disceretis & beneficentiā: en ego dominus uniuersæ terræ: & oīs ueritatis edocēdæ magister: qui ministrū me gessi: lauans pedes ur̃os genuflexus coram uobis: nunc sedens inter uos / & in loco magistri / iterū quasi minister uobis potum porrigo. Accipite & diuidite inter uos / unusq;sq; habeat partē suam. Diuidite inter uos inq;: ne quis uestre sit talis muneris expers: sicut neq; quispiam a pedum lotionē exclusus est. Dico enim uobis q; non bibam de generatione uitis. i. uinū in uitæ generatum: donec regnū dei ueniat. Hęc ut prius intelligenda sunt. **Q**uasi dicat hoc ultimo quo bibo uos omnes bibite mecum: post hunc enim potum traditum discipulis: dominus Iesus non bibisse legitur.

¶ An dominus Iesus suæ matris lauerit pedes sicut apostolorum pedes in ultima cœna.

CXIX.

Quia intelligere mihi uideor ambigi hoc loco inter uos an Christus matris suae lauerit pedes/ & an illi porrexerit potum sicut discipulis/ afferam quid de his rationi consentaneum uideatur: ferre inde sententiam uerum fuerit. Obmitto pudorem Virginis non decuisse nudos pedes lauandos coram tot uiris offerre: qui si erant discipuli domini Iesu: homines tamen erant: nondum in gratia confirmati: nondum pedes. i. affectus purgatos habentes/ quos purgare restabat. Erat Virgo gratia plena: erat obumbrata spiritu sancto: cuius uirtute omnes eius affectus temperati fuerant. Quod igitur in ea lauaretur habere non poterat: non poterat etiam partem non habere cum filio: quae gratiam apud deum patrem assecuta fuerat/ unde unigeniti sui mater/ coelorum regina/ & angelorum domina constitueretur. Dispar longe/ ualdeque dissimilis est ratio lauandorum pedum/ & calicis epotandi. Vinum. n. de quo (ut ego existimo) filius bibit/ & apostolis bibendum porrexit in signum charitatis datum est. Loti uero sunt pedes ad mundiciae designandum supplementum. Quare matri quam charissimam habuit cur non porrexerit potum nulla mihi constat ratio. Quid nunc de his magis appareat rationi consentaneum/ uos iudicate: & deinceps sustinete hic & uigilate mecum: attendentes quid de munere quo dominus Iesus donauit apostolos Lucas refert.

De gratias duabus actis a domino Iesu dum fregit panem quem in se conuertit. Et accepto pane gratias egit/ & fregit/ & dedit eis dicens. Hoc est corpus meum quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam coenauit dicens. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: qui pro uobis effundetur. Si usque alias opus fuit sustinere & uigilare: hic maxime uigilandum/ attentissimeque sustinendum existimo: ut inauditi muneris quo Christus donauit apostolos rationem & excellentiam agnoscamus. Quoniam in est accipiendis muneribus erubescencia quaedam quam sermo dantis augere solet: qui uerbis munus extollunt/ muneris suo detrahunt gratiam. Quare dominus Iesus sub modici panis & uini speciebus: corpus & sanguinem suum apostolis donans: quo potest paucioribus & maxime ad rem facientibus uerbis utitur: offerendo/ donandoque se ipsum. Dic Lucas. Accepto pane gratias egit. Gratia bonum siue munus est/ quod praestatur praeter debitum: lege autem longa consuetudine comprobatum. Nam si ex lege iam non ex gratia. Et quoniam in gratia huius muneris ratio tota solidatur/ quas egerit gratias hoc sacramentum conficiendo (ut possumus) examinemus. Prima in hoc muneris gratia fuit panem frangere. Sed quomodo frangere? Non tantum in partes distribuere: sed saluis panis accidentibus eius substantiam tollere/

O immitere meliorem. Fregit ergo Iesus panē: qñ panis substātiā substu-
 lit: & suppleuit carnē pro ea: nō qualēcunq; carnem/ sed suam. Est certe
 hęc gratia grādis. Non. n. habet lex: non consuetudo naturę creatę sine
 dispositiōe pręuia/ unam substātiā auferri: & aliā mox immitti. Acces-
 sit huic altera gratia: accidentia manere: transire substātiā siue subiectū
 quod etiam creata natura nunq̃ fecit aut facere poterit. Secundum nem-
 pe vires suas/ natura dū agit: accidentia imprimis remouet amica substā-
 tia: cuius formā e medio tollere uult: & simul inuehit inimica: illa expel-
 lens: ne aduentantē formā nouę substātię impediāt: ingerens ista: ut
 P illi sint auxilio quam adducit. Inde fit ut priora accidentia manere non
 possint uirtute creata/ Si prior substātia per naturam penitus auferatur.
 Natura uero creatrix quoniam infiniti uigoris est: quoniam nihil illi
 resistere potest: quoniam tempore metiri nō ualeat: in momento/ in ictu
 oculi: nullis dispositionibus pręuiis: nullo accidente priori aliquatenus
 immutato/ ipsorū accidentium substātiā/ siue (ut sic dixerim) formam
 substātiāle aufert qñ uult: & materiē quā de nihilo esse iusserat: si uult
 ad nihilum redigit: saluis accidētibus quę substātia ex forma constans
 ac materia in se ferebat. Vis horū rationem exemplo colligere? En accipe
 Si ciuitas oppugnetur: nōne princeps obsidionis prius admouet mœni-
 bus & propugnaculis machinas. Mœnia deinde machinis sternit: fugat
 hostes: militesq; suos immittit. Post hęc dominātem ab imperio deicit.
 Ipse tandē ingreditur: & suā efficit ciuitatē? Quid ita? Quia finitę uir-
 tutis est & resistentē inimicum eicere non potest: nisi proprios immittat
 amicos. Hi ingredi nequeūt: nisi hostis tenētis ciuitatem defensores pel-
 lat: hos nequit profligare saluis mœnibus. Vt igitur ciuitatem obtineat:
 machinis aggreditur æquare solo mœnia: suos immitere qui eiciant ad-
 uersantes. At si tanti forēt huic principi bellatores: ut saluis mœnibus &
 inimici defensoribus in urbe manentibus inimicū a principatu deturba-
 re: seq; principem posset constituere: nunq̃ eiciendis hostibus tēpus tere-
 ret. Itaq; primę causę uirtus/ primā materiā quę est omnis substātia/
 Q omniumq; accidentium domicilium primū/ nullius adminiculo attin-
 gens & uersans/ cuiuslibet substātię accidētia saluare & seruare potest/
 materia simul & forma/ siue substātia penitus inde sublata.
 ¶ Siue creatus sit mundus siue æternus a prima tamen causa primā ma-
 teriam sine adminiculo uersari fatendum est.

Ed dices/ rationi nō consonat primam cām ad materiā nudā
 suas vires extendere. Si uis rñdeā. Da quęso. Q uod multi phi-
 losophi neq; spernendi profitentur/ mūdum. s. esse creatū/ & in
 principio

principio/rudem primū materiā apparuisse ex nihilo. Quis hāc quāso
 digessit inspecies: nisi prima causa? Primam igitur cām quam a principio
 creatricē naturam dixi: ad materiā nudā suas vires extēdere: negare nō
 poteris: si cū multis philosophis mundū statuas nō eē sempiternum. Iā
 audire uideor quosdā plusq̃ oporteat sapientes qui dicant nō eē cōfessū
 inter philosophos mundū esse tēporaneum. Quinimo a multis & sane
 praeclaris statui sempiternū. Ab aliis itē asseri quantitatem coeuiam esse
 materiā: q̃ si iuxta illos mūdus asseratur aeternus: non erit cur uigor pri-
 mae causae materiā nudam adeat imutandā. Et adhuc si mundus tempo-
 raneus asseratur: nunq̃ prima causa materiā nudam inueniet: quā aliogē
 opinione q̃titas semper uestit. Ante oīa dicere possem non plus eē cōfes-
 sum mundi uetustā aeternitatem q̃ nouitatē essendi: & saltē multis acce-
 dentibus philosophis nō tam uetustū mundū asserentibus est rationi cō-
 sentaneum: naturā creatricem quā mundū fabricauit: primā ad materiā
 suas vires extēdere potuisse: immo extendisse aliqñ dandū erit. Memine-
 rint tñ priores mundi extendētes aetate: creati posse etiā aliquid qd' aet-
 ernū sit: nisi Platonis sententiā penitus aspernentur: & hanc ipsam mundi
 structuram meminerint materiā: forma: agenteq̃ cōsurgere: quā si uera
 sunt: agens quod aeternitatis fundamentū est: & ab aeterno secundū pla-
 tonicos fabricauit aeternum: aeternā materiā: nudam omni forma mun-
 dana: infinita dudū aeternitate uersauit. Meminerint alteri materiā a di-
 mensiōibus nunq̃ sepantes q̃titatē: nō habere agendi uirtutē. Itaq̃ deus
 qui materiā q̃tam (ut asserūt) uersat qñ uult: nulla uirtute extra ipm
 posita: nullis dispositionū machinis necessario adhibitis illā cōmutabit.
 Neq̃ nos paulo ante plus aliqd sumpsimus: nisi quod deus nullarū in
 dispositionū uiribus ab ope peragendo poterit impediri. Nullarūue itē
 dispositionū adminiculo ad agendū erit idiguus. Ita nihil obstabit quo-
 minus unam substantiā destruat: cuius accidentia saluet.

Tres aliā grā quas fecit dñs Iesus frangēdo panem & in se cōuertēdo.
 Nec porro accidentia a sua substantia panis. s. natura destituta qñ
 panem fregit dñs: aliā substantiam circūtegere/ & occultare mi-
 nime potuissent/ quā illa nō substineret & ferret in se. Egit pro-
 pterea dñs alias grās. Velant/contegunt Christi corpus: Continent carnē
 eius & sanguinem: Contegunt totum Christū: neq̃ tamen in eius carne
 uel sanguine/ neq̃ in hominis substantia cōseruantur: nec illis adhærēt:
 nec sustentantur in illis. Hic si quēras quid phibet illa accidentia. i. al-
 bedinem/figurā/saporē hostiā/siue panis/inesse corpori saluatoris? Co-
 lorem/odorem/liquorē uini cōsecrati inesse eius sanguini? Respondeo

imprimis gloriam saluatoris id prohibere. Corpus nāq; eius incorruptibile: sanguis omni fece purgatus/ & oīno inalterabilis/ accidentia corruptibilia capere non debet. Hæc præterea accidentia humano corpori uel sanguini non conueniūt. Fluunt. n. a mixtura elementorū longe inde remotissima unde coalescit corpus humanū. Quare ne fiat iniuria corpori nobilissimo: & sanguini super oīa mixta perfectissimo. Ne fiat iniuria gloriæ huius corporis sup oīa corpora hoīum natura & gratia elegantissimi: facit per gratiā Christus panis & uini accidentia suo corpori non inherere. Cur cū substantia corporis & sanguinis sui dñs Iesus nō faciat permanere substantiā panis: aut aliā immittat substantiā quæ accidentia illa sustentet: qm̄ qui sciuit: potuit: & effecit unā personā deū simul & hominem eē/ potuit eidem addere panē: aliamue substantiā si uoluisset. Respōdeo. Potuisset certe si uoluisset: at noluit: qm̄ expediēs nō fuit. Oportebat deum fieri hoīem magna rōne/ quā (ut deus dedit) tractātes de annunciatione & uerbi incarnatione narrauimus. Non sic oportuit deum fieri panē aliamue substantiā: quod factū esset/ si panis substantia diuinæ personæ instar humanitatis fuisset unita. Licuisset. n. dicere panis est deus: sicut uere licet dicere homo est deus. Quod quoniā non est oportu-
 num sine rōne & penitus absurdū existimare deū id efficere. Adhuc quoniam creata natura nunq̄ per plura facit quod paucioribus pōt absoluerē: ne casso labore se ipsam exerceat. Natura increata quæ longe est sapientior: cur plura ibi faciet: ubi pauciora sufficiunt? Potuit deus si uoluit accidentia panis & uini seruare: & pmanentiā illis cōcedere sine subiecto. Non ergo debuit uel panis substantiā in hac fractiōis grā cōseruare: uel eius loco aliā immittere: nō. n. qui sapiat gratiā facit: aut iniuriosam: aut superuacuā. Si adhuc quærere pergas. Sed quomodo potuit quod naturæ lege non cōstat? Rñdeo meminisse oportet quod ab initio dixi dñm Iesum hæc fecisse per grām. Quoniā qđ usus non habuit: quod creata naturæ ratio oīno nesciuit: increata peregit. Si præterea inqras: quā nā ratione id facere potuit? es certe importunus. Nōne paulo ante monstrauimus diuinā uirtutē omnia creata ut libet se sola: sine ullis machinis: sine repugnantia in dispositionū antecedētiū: sine adminiculo subsequētium posse uersare? Tritū est. Nō minor est uirtus q̄ quærere parta tueri. Illa igitur uirtus quæ oīa creata cōficere sufficit: se sola cur nō sufficiat eadem cōseruare? At nunq̄ accidentia sine subiecto creauit. Fateor. Creauit tñ illa creando subiecta: qñ subiectū iussit esse cū illis. At quia potuit: ut iam cōstat: subiectū absq; illis efficere: cur quæso non possit remouendo subiectū accidentia cōseruare? Quia iam nō erunt accidentia: nō. n. accedent

accedent alteri: nec alteri accident: nec penitus inhærebunt. Ne quæso ic
 circo diffidas: habebunt inhærentiâ in aptitudine. i. rationem qua uale-
 ant & debeant inhærere: & sustentabuntur primæ causæ uolūtate sola.
 Itaq; rōnem accedentium/ uel accedētium non amittent. Q uoniā iuxta
 Aristotelis logicā & methaphisicam non in actu sed in aptitudine natu-
 rali/rei cuiusq; ratio siue diffinitio conseruatur. Neq; erunt penitus sine
 sustentante: quibus illi non inhæreant: sustentabit illa uoluntas omni-
 potētis: cui tñ non inhærebunt. Q uoniā tam debile & infirmū: tam so-
 lido tamq; uiuaci p̄p̄inuius nequit accedere. Vis exemplo doceam ali-
 quid sustentari neq; inhærere tñ: uel tangere sustentantē? Q ua quæ-
 so potestate legatus in prouincia dicit populis iura: Nempe principis le-
 gantis. At neq; princeps: neq; principis uires illum tangunt. Sustentat
 igitur auctoritas principis per solam uoluntatem omnem uigorem: ri-
 goremq; legati. Calefit aqua a sole: & ab eodem calida conseruatur: nū-
 quid solis substantia tangit aquam? Sola uirtus solis hoc facit sole peni-
 tus immutato. Ita sola uoluntas dei illa accidentia sine subiecto conser-
 uat: quæ deum uel eius uoluntatem nullatenus tangunt. Magnes su-
 spendit ferrū: & quod natura propria fertur ad centrum: naturæ poten-
 tioris ui in sublimi stare compellitur: neq; tamen tangitur magnes a fer-
 rō. Si mihi non credis: crede experimento uulgatissimo per quod asserit
 archa qua Mahumetti ossa cōcludi dicuntur sine repagulis sine sustinē-
 tibus stare sublimis/ & per æqualia spacia astructura in qua est locata di-
 stare. Q uoniā archa ipsa ex ferro: parietes uero quibus continetur ma-
 gnetæ sunt fabricati. Cur nunc nō cōfiteamur non eē incredibile (quo-
 niam a rerū natura non est alienum) sustentari aliquid/ neq; tamen in-
 hærere sustentanti? Hic si obiicias: color nempe figura panis & uini cō-
 secrati/ quantitibus suis super extensa nonne in ea coena manebant: &
 nunc in altari manere uidentur? Manebant certe & manent. Q uomo-
 do igitur dicemus accidentia in hoc munere nō fuisse/ & modo non esse
 sustentata? Neq; hoc te moueat uelim. Q ui hæret mobili si illud mo-
 ueatur/ nunq̄ ipse erit immotus. Q ui in arena ædificat quibus a profūdo
 siue ab alto opus incipiat/ sine fundamento tñ creditur ædificare. Q m̄
 id non est stabile in quo primordia iacta sunt. Q uantitates igitur huius
 muneris spoliatæ subiecto: subiectū esse non poterāt neq; possunt. Itaq;
 colores/ figuræ/ reliquaq; panis fracti & uini in sanguinem uersi accide-
 tia/ licet quantitibus essent tunc/ & mō in eucharistiæ sacramēto super
 extensa sint nō tñ sustentabant in illis: neq; modo sustentātur in alia
 quauis creata natura: sed ab increata natura tunc conseruebantur: & in

V

X

Y

eucharistiæ sacramento modo conseruantur per gratiam: quam dominus Iesus fecit dum fregit panē: dumq; uinum secundo benedixit.

¶ Alia gratia a Christo facta dum panem consecrauit & uinum.

Z **C**onsueuerunt corpora suis locis circūclusa manere: & iccirco locata maiora nequeunt esse q̃ locus. Vbi enim aliquid continet/ & undiq; clauditur: a claudente capi totum necesse est. Modica panis fragmenta tā exigui Christi corpus cōtinere quomodo potuerūt. Natura hoc nō capit: neq; ratio intelligere sufficit. Fateor plane si ad naturam creatā aspicias/ corpus suo loco circūscribi: penitusq; cōcludi: & iccirco locū nunq̃ minorem: semp̃ aut̃ æqualem aut maiorem cōuenit eē locato. Itaq; Christi corpus corporeo mō locatū in pane fracto: sanguis in uino bñdicto esse nō potuit. Si uero spiritualia aspicias/ uidebis nō solum naturæ creatæ uirtute: sed ciuili etiā disciplinā maiora minoribus immittere: esseq; penitus ī mīore repositum maius atq; locatum. Videbis itē rem unam multis in locis eodē tempore penitus inueniri. Videbis uno loco illam deficere: augeri in alio. Videbis hanc ipsam rem totā ne dū in toto loco: sed in qualibet pte loci integram permanē. Per gr̃as igit̃ quas egit dñs Iesus dum fregit panē & in suū corpus cōuertit: dum uinū uertit in sanguinē/ quod spiritui deus tribuerat ab initio ut deus nūc corpori suo cōdonat/ quod in accidētibus panis: & in uini accidētibus sanguinem suū quasi in loco reposuit: nō tñ solito modo locandi corpora duæ quæ diximus in illis cōtinentibus se habere uoluit. Sed quō nōnulla penes spiritualia/ & spiritui ualde propinqua locū habere dicūtur. Nonne si princeps legatum mittat sua p̃ditum iurisdicēdi impandi q; facultate: erit facultas principis tota in legato qui mittitur? Erit certe. Neq; tñ missus a principe penitus secundū has facultates æqualis est illi qui misit. Ita qui potestate minor est: maiore se ipso recipit potestatē. Fac nūc (quod sæpe cōtingit immo expedit fieri) plures legatos ab eodē p̃cipe per uaria loca ad regēdos populos/ moderādāsq; prouincias destinari: nōne una p̃cipis auctoritas erit in singulis? nōne erit in uariis locis integra & sibi ipi penitus æqualis? nōne hæc ip̃a auctoritas hic distribuet p̃mia bonis: illic p̃cenas sumet de male meritis? Fac nūc unam ciuitatē aut prouinciam oppugnari bello: aliam pace frui: nōne impiosior erit principis auctoritas inter pacatos q̃ inter bello uexatos? Fac prouinciā ab hoste bello expugnari. Nōne expugnatus princeps in ea p̃det auctoritatē: quam alibi retinebit? Nōne tota principis auctoritas est in toto p̃cipe: nō plus in pede q̃ in capite? Nōne est in qualibet eius parte? Dic tu mihi: quæ pars principis sit minus impiosa. Scio iura per linguā principem dicere: tñ iuris dicendi

cendi auctoritas in lingua non est sola. Scio illum ius scribere manu. Ius tamen scriptum nō a manu sola sumit efficaciam. Est adhuc facultas principis in principe tota: neq; minus tota singulis in legatis: Si totā singulis dedit. At si unum magistratu se abdicare iubeat: non desinet esse in illo iurisdictio: & durabit in aliis quibus abrogata nō est. Quid ita? Quoniam princeps suis in legatis non modo corporeo se reponit: non se illorum dimensionibus circūscribit: sed per præstitā auctoritarem præsentiam exhibet: dū illis assistere uult & assistit: ut quæcunq; legati faciunt principis uoluntate sint facta: ac si corpore illic princeps circūscriptus haberet ubi uoluntate constituit sese exhibere præsentē. Lucerna qua noctis fugamus tenebras una domus parte sita perdurat: & domū illuminat uniuersam: una (ut ita dixerim) illuminatio nōne totam domū capit? At certe longe minus est corpus flammæ Pyramidis: lumē exhibētis in igne: q̄ domus tota. Minus est insuper parte domus: & tñ partes domus singulæ ac simul oēs unā illuminationē ab uno lumine capiunt. Neq; n. hætenus inuentus est docens quæ pars luminis cui loco in domo perluceat. Lumen igitur quod est corpus: se totum æque diffundit uariis domus partibus: consimili figura ab illo æque distantibus: neq; minus pro modo propinquitatis uniuersæ domui q̄ partibus lucē sufficit impartiri. Male actum erit cū stellis: cum luna: cū sole: si locis & spaciis quibus lucent artari uoluerimus lucem tantā/peius si diuiserimus in illis lucē quam habent integram & penitus indiuisibilē. Pessime si eorum lucē deficere statuerimus: quoniā lucere alicubi desināt. Non deserūt cœlū sydera: neq; a sua sphaera discedunt/quia lucē suam terris exhibeant: nō minus ē fulgoris in illis: quia nunc minus & uni hemisperio fulgeant. Nō extinguūt: quia alicui terræ angulo lucere desistunt. Quid ita? Quia non per loci corporei circūscriptionē lucem exhibēt: ut ubi lucent/illic ea corpore circūscribi necesse sit: sed uigore cœlesti: qui spiritui propinquus est: dum aliis lucet: in se manent nec a loco discedūt. Splendorem nāq; distribuūt nō diuidunt: dant totam lucē: & nihil eius amittūt. Has grās Iesus fecit qñ panem fregit/uinūq; benedixit. Dedit. n. tunc suo corpori suoq; sanguini uirtutē sese exhibendi potestātē panis uiniq; speciebus & in illis efficere quæ credit sancta mater ecclesia & nos nō multo post enarrare studebimus si mō ad ea intelligenda substinueritis & mecum uigilaueritis.

C

D

Confirmatio & declaratio eorum quæ proxime dicta sunt.

Sed iam perspicio quid uos moueat. Princeps qui legatos mittit adest quidē illis per auctoritatē & uoluntatē. Secundum uero corporis uitæq; substantiā nō est præsens legatis emissis. Sic ne

CXXV

res se habet & i hoc munere? Minime/sed cū uolūtate & auctoritate corpus aminam suam deū & hominem secundum substantiam spēbus panis & uini facit adesse Iesus. Cur quāso princeps corpus sicut auctoritatē in legatis non circūmittit? Quia nequit/credo respōdebitur. Quia homo est/& nil supra hominē pōt/manet unico loco per corpus: adest pluribus per auctoritatē & quasi præsētia uoluntatis. Non oīno tenebatur istis angustiis dñs Iesus in ultima cœna & nunc tenetur minus. Quid ita? Nonne uerus homo tunc erat? Nunquid aliquid nunc habet plus q̄ tunc? Erat tunc homo ut nos: sed secundū animam plene beatus: quod nos modo nō sumus. Et quoniā anima beata corpus (nisi aliunde impediatur) habet gloriosum: quā uolente deo patre/ipsaq; filio dei redemptore nostro dño Iesu christo disponente suæ animæ beatitudo añ passionē corpus non compleret/ne suæ passiōis & nostræ redēptionis opus impediretur. Potuit tñ munera gloriosi corporis pro locorū/temporum rerumq; oportunitate i corpus emittere. Quēadmodū fecit aliquādo. Igitur qui nascens claustra uirginitatis integra seruauit in matre: quoniā tunc munere subtilitatis & agilitatis usus est pro gloria matris: qui super aquas siccis pedibus ambulauit. Quoniā agilitate seu leuitate corporis fūctus pro discipulis naufragio liberandis: qui sine cibo per quadraginta dies & totidem noctes māsit in monte: ut contēplationis & orationis studium cōprobaret. Qui etiam in mōte resplenduit/qm̄ claritatem in corpore suo futurā perpetuo ostendere uoluit/potuit per eadē subtilitatis & agilitatis munera/corpus suū præsens exhibere panis accidentibus qm̄ panem fregit/& sanguinē accidentibus uini quādo calicē benedixit. Egit igitur Iesus copori suo quādo fregit panē has gratias/agilitatem & subtilitatem illi concessit ad tempus. Hic est ille idē Iesus/aduertite uiri: substinetes quāso & uigilate mecū: hic est inq̄ qui post resurrectionē suā/ad discipulos suos ingressus est per ostia clausa: cuius corpus si pro suæ mensura quātitatis locū occupauisset/ligni naturā tam dēsā parietum structurā tam solidā sine eorū apertura/aut sine scissura/nunq̄ penetrare potuisset. Quia igitur gratia per gloriam plenā & permanentem in corpore resuscitato/non est coarctatus ostii densitate uel soliditate parietū/eadem ante passionē ex parte & ad tempus eidē corpori cōcessa non est a panis & a uini accidētibus circūclusus: & nūc in quottidiana eucharistiæ oblatione coarctari minus potest. Qm̄ corpus illud sanctissimū/gloria iam dudū plenum/imortale/lucidū/agile & subtile pdurat. Subtile inq̄ non q̄ partes eius tendant in acutū lineæ uel puncti: uel q̄ propriā figuram aut ordinē amittant organicum: sed q̄ salua armonia cōcentuq; mēbrorū/

brorum/nequit a corpore quous solido retineri. Itaque fratres quibus iam est per
suasum Christi corpus esse gloriosum & nostra corpora (si gloriam assequantur)
posse transire per solida: neque a solidis coarctari. Animo si uigilaueritis: & ra-
tionis aciem integram sustinueritis: clare percipietis domini Iesu corpus
accidentibus panis & uini non fuisse in ultima cena conclusum: neque in
eucharistiae sacramento hoc tempore manere restrictum. Quod enim so-
lida substantia non occupat: non prohibet: non tardat/uel concludit in-
uitum/tenuia accidentia si noluerit nunquam coarctabunt.

Confitemur unam siderum lucem lucere multis in locis: unam princi-
pis auctoritatem multis adesse legatis. Cur igitur ambigemus ui-
gorem diuinitatis omni luce infinito (ut ita dixerim) spiritua-
liorem: omni principe impiosorem se posse pluribus locis secundum sub-
stantiam exhibere praesentem: qui se omni loco exhibeat necesse est: sequi uere
exhibet ubique totum & integrum: ut non sit locus plene deo non plenus. Hanc
inquit diuina natura: quae ubique est tota: & usque deesse non potest: quae Chri-
sti humanitatem animam. scilicet rationalem: carnem & sanguinem Christi sibi as-
sociauit: & inseparabiliter iunxit in unitate personae: quando uoluerit cur illa
secum non exhibebit praesentia accidentibus panis & uini: quibus totus
est praesens deus. Hac igitur ratione frangens panem dominus Iesus Christus in
ultima cena se totum singulis fragmentis immisit/ & nunc singulis hostiis/
singulisque calicibus consecratis per omnem terrarum orbem exhibet se partem/
cum deus qui ubique est totus/corpus & sanguinem Christi sibi inseparabiliter
per gratiam sociatum: illis speciebus ineffabili modo facit adesse. Si dicas hac
ipsa ratione haec caro: hic sanguis & totus Christus secundum hominem erunt
ubique praesentia: neque plus sub accidentibus illis in ultima domini cena: uel modo in
eucharistia: quam aliis locis continetur. Deus. n. aequae ubique est: cui Christi hu-
manitas creditur associata. Rnde tu prius. Deus quia ubique aequaliter est: nun-
quid ubique aequaliter operatur. Minime. Constant. n. uariis in locis & temporibus
fieri diuersa/ & aduersa sine numero: & tamen idem deus ubique est: & quaecumque
fiunt in omnibus operatur. Quid ita? Quoniam haec diuina uirtus &
auctoritas extra se operatur ut libet: nulla naturae necessitate sed libera uo-
luntate. Itaque hic agit hoc ut uult: & alibi aliud: quod etiam uult. Exhibe-
bit igitur si uolet aliquid sibi associatum hic praesens: quod alibi non ex-
hibebit: quia exhibere non libebit. Exhibebit hic aliquid praesens uno modo
quia sic uolet: & alio modo exhibebit alibi: quia aliter uolet. Itaque huma-
nitatem Christi quam sibi deus sociauit ad unitatem personae: uniuitque per-
petuo: in superiori caelo locauit in gloria: ubi tanto melior est angelis effe-
ctus: quanto excellentius praeter illis nomen haereditauit. Eo loci Christus

localiter residet: & spaciū ambiētis lineis circūscribit: nec unq̄ inde disce-
dit: nusq̄ sic est p̄ uniuersum orbē: nisi gr̄a speciali localiter uelit q̄nq̄ de-
scendere: qđ rarissime factū credunt: q̄ recte sapiūt. Hāc ipsam humani-
tatē quottidie deus p̄ntem exhibet: retinetq̄ sacramentaliter ī eucharistia:
sacramēto. i. secundū corpus illis accidētibus facit eē p̄ntem: nō tñ circū-
scriptā: uel circūangustatā. Sumis igit̄ non cām totā pro tota cā. Etenī
sola diuinitas & societas eius cū carne Christi: cā non est tota p̄ quā Chri-
stus cōtinetur in hostia: sed uolūtas dei: un̄ descēdit oīs gratia. Quare si
gnificantissime dixit euangelista gr̄as egisse dñm saluatorem: fecit. n. per
diuinā uolūtatem oīpotentē mirabilia tunc multa: sed nō penitus īpossi-
bilia: fecit mirabilia: sed nō incredibilia. Mirabile nempe est: sed nō incre-
dibile Christi corpus tam magnū paruis admodum accidentibus cōtine-
ri: nec minorari: Quoniā & ciuili instituto gr̄adis impatoris auctorita-
tē maximā: priuatus homo longe minor impio totā accipit nec minuit:
& lux solis tā gr̄adis: tota tugurio cōtinetur exiguo: neq̄ tñ angustat̄ ab
illo. Mirabile est Christi corpus & sanguinē tot locis esse p̄ntem: quot lo-
cis per orbē Christianū sacramentū eucharistia: quottidie cōficit̄: conser-
uatur & sumitur: & qđ oēm mirabilitatem supat: nunq̄ coelū dimittere
& tot in altaribus: tot in repositoriis pmanere. Sed neq̄ sunt hāc incredi-
bilia: uel penitus impossibilia. Qm̄ uolūtas hoīum facit hāc ipsa quot-
tidie: & natura hāc eadē habet semp. Qñ & una principis auctoritas est
apud uarios eius ministros uaria per loca dispersos: neq̄ desinit princeps
suis lineis eē circūscriptus: quia īcipiat eius auctoritas eē eo loci: & in eo
hoīe in quo nunq̄ fuerat. Et una lux syderis uarias ptes orbis illuminat.
Vna quoq̄ lucerna uarias domus ptes illustrat: & tñ coelum non deferit
sydus: neq̄ lucerna candelabrū suū. Mirabile est Christi corpus in hoc lo-
co nunc eē incipere: & in alio nūc eē desinere: & nō mutari Christū secundū
locū: neq̄ acquirere uel pdere aliquid secundū quoduis mutatiōis genus.
Sed neq̄ istud incredibile ē: p̄stat hoc ipm̄ ciuilis institutio: p̄stat natura.
Nō. n. mutat̄ princeps: nō acq̄ritur aliqd̄ eius pristinae auctoritati q̄a no-
uos legatos emittat: nihilq̄ illi subtrahit̄ si quosdā reuocat: & ab offō iu-
bet se abdicare. Nihil insup̄ stellæ acq̄rūt p noctē dū uident̄: nihil p diē
demit̄ dū uideri desinūt: nihil soli addit̄ si pluribus oculis aut locis luce-
at: nihil demit̄ si paucioribus. Nō dabis plus lucernæ q̄ p eā plures uide-
ant: q̄ q̄ paucis uel nullis oculis lumen p̄beat. Non auget̄ lucerna quā
plures p fenestras lumē spgit̄: aut ad maiora spacia diffūdit. Nō minuit̄
si ad minora & p minora ferat̄. Mirabile ē sed nō incredibile Christi cor-
pus eē totū in toto pane: neq̄ minus totū singulis ī ptribus. Ciuilis usus
habet

habet hoc. Natura luminis idē pręstat. Principis auctoritas tota est i prin-
cipe: tota in toto regno: & in qualibet regni pte nō minus tota. Lumē so-
lis est in sole uniuerso & p uniuersum terrarū orbē lucet totū: neq; locis
pōt eē diuisū. Mirabile est: sed nō incredibile. Corpus Christi cū bonū sit/
& salutiferū aliis prodesse: aliis obesse sumentibus illud. Qui digne su-
mūt/uitā sumūt: qui sumunt idigne mortē accipiūt. Exhibet idē princi-
pis auctoritas: quę ad laudē pmiūq; bonorū: ad malefactorū uero uindi-
ctā pōenā & suppliciū cōstituta est. Exhibet idē et lux solis quę sanis ocu-
lis est lata: debilibus tristis: strigit: soluit: generat & corrūpit. Nō est igit̃
cur ea quę de rōne muneris huius dicta sunt credere recusemus: Si sub-
stinenter/uiriliterq; cogitabimus/deū (qui cuncta pōt) posse uni dare
de nouo: quod alteri donauit ab initio. Ratio igit̃ muneris sic se habet:
ut dñs Iesus frangēs panem/ & uinum bñdicens: utriusq; substantiā pe-
nitus abstulerit: utriusq; accidētia penitus seruauerit. Hęc ea rōne facta
credamus: quia prima cā materiā primam pōt sola (si uult) attingere: &
illā nullis dispositionibus interueniētibus cōmutare: & ut ita dicā ad ni-
hilū reducere. Hęc ipsa accidētia pmanē fecerit sine subiecto. Hoc nos
credere faciet creatoris oīpōtētia: quę nō minor est ad conseruandū sola
quę seruari uult: q̃ creaturę cuiuslibet adminiculo cōmunita. Corpus
& sanguinem suū illis sub accidētibus cōstituerit sacramētaliter nō loca-
liter: i. nō claudi: nō āgustari illis accidētibus: neq; alterari p illa: sed sub
illis fecerit cōtineri: erit hoc facile creditu si hēbimus psuasum dei oīpo-
tentiā qđ uni naturę creatę iāq; cōpletę cōcessit/posse alteri cōdonare si
uelit. Licet. n. quę unā naturā cōstituūt alteri donare nō possit/pristino
eēndi tenore seruato. Vt nō potest eē canis aiām hñs hoīs: neq; equus ha-
bēs mēbra leonis: qm̃ hęc naturā faciūt/tñ quę naturis iā cōstitutis ad-
ueniūt: pōt deus dare qbuslibet. Hoc si cogitabimus (qđ & uere phy-
ci & mathematici nō negarēt) uidebimus apte quō Xpi corpus & sāguis
cōtinent̃ sub spēbus panis & uini: nō tñ claudit̃ illis: nec cōtaminat̃ si il-
la putrescāt: qā nō tangit̃ illis: sed illis adest: ut det grām hoīb;: ipsum
Iesum pie sub illis accidētibus: sumētibus & uenerātibus: & cū eodē sub-
stinētib; patienter aduersa/ & uigilantibus ne prosperis obruantur.

N

De ratione accipiendi eucharistię sacramentum.

Accipite & comedite. Nō satis est fide sumere hoc sacramētū: co-
medēdū ē et est & mādendū ut sapiat magis. Mandit̃ aut̃ nō den-
tibus corporis: sed spūs. Spe mādēdus ē hic cibus. Spēi offm̃ quę dētes
habet supius & iferius: supius expectationē assequēdi boni: inferius stu-
diū euadendi mali. Accipiamus igit̃ & manducemus hoc sacramentum

M sperantes per illud sociari dño Iesu Christo. Et quia nūc sumus aduen-
 ac hospites tpanei in hac ualle mortalitatis iter agētes: obsessum ignoran-
 tia: periculisq; sine numero plenū: per huius sacramēti uirtutē speremus
 carnis & mundi supare pericula & a nobis effugare dāmonia: ita puenie-
 mus ad futurā ciuitatē quam inqrimus fieriq; merebimur in ea ciues sā-
 ctorum & domestici dei: ædificati supra fundamētū apostolorū & pphe-
 tarum: ipsum dñm Iesum Christū: qui se nobis dedit in cibū: Speremus
 inq; per hunc ipsum cibū fieri cohæredes filii dei: ditati ab eodē thesauris
 nō deficientibus quos neq; erugo: neq; tinea unq; poterit demoliri: quos
 fures non effodiēt neq; furabuntur. Erūt hi thesauri animi trāqllitas so-
 lida: sanitas corporis integra: oīum desideriorū complementū: sciētia nō
 ambigua: errori non permixta: pax timore carens & secura: amor stabilis
 incōcussus: sine tedio: sine piculo: sine zelotipia amatū possidens: imor-
 talitas: impassibilitas. Hi sunt supiores spei dentes: per quos dñi Iesu cor-
 pus manducandū & mādendū debemus accipere. Dentes inferiores sunt
 cogitatio mali quod euadimus si digne sumpserimus: in quod labimur
 si sumamus indigne. Euadimus animi corporisq; dolores: qbus hic mū-
 dus inferior ē uere plenus. Quid. n. est uita hoīs super terrā nisi militia
 nisi labor: uigilia: lucta aduersus carnē & sanguinē: aduersus mundi re-
 ctiores tenebrarū harum: Quæ mala dñi Iesu suffragiis euademus si illū
 digne manducauerimus. Euadimus et poenas ifernas: uermes. i. qui nō
 morientur. Ignes qui nunq; extinguentur: Sitim p̄cordia exurentē: famē
 in æternum rodentē uiscera. Euadimus tenebras ppetuas. Quæ omnia
 mala eos manēt qui hunc cibū hunc potū indigne manducant & bibūt.
O Qui. n. indigne māducat & bibit iudiciū. i. dānationē: quæ dei iudicio re-
 probos manet: sibi māducat & bibit. Accipite igitur per itelligētiā fidei:
 & comedite per spem: sperātes hoc cibo miserā euadere: & foelicitatē as-
 sequi sempiternā. Accipite p̄pterea & comedite pie: munde: sancte & in-
 nocenter. Comestū porro per spem digerat charitas: hæc. n. sola transfert
 amantē in rem amatam: & ambos inuicē iungit: iunctosq; cōseruat. Au-
P di ipm panē quem māducas. Qui manducat meā carnem: & bibit meū
 sanguinē: in me manet & ego in eo. Manet Christus in nobis sicut caput
 in mēbris dī pmanere: nos in illo sicut sub capite mēbra: quæ per caput
 seruantur in uita. Nullū est mēbrum in hoīe qd̄ capiti nō obsequatur: &
 eius seruādi grā nō faciat: nō ferat oīa. Vt maneat ī nobis dñs Iesus: sitq;
 nobis caput: ut uiuamus per illū sicut mēbra per caput illū colamus: &
 eius grā oīa faciamus. Ne discedat a nobis: illū totis uiribus retineamus.
 Ne nos deferat: oīa æquanimiter toleremus. Caput hoc nostrum quod
ii p

natura

Ego scio quos elegerim. Sed ut impleatur scriptura: qui manducat mecum panem/leuabit cōtra me calcaneū suum. Amodo dico uobis/priusq̃ fiat/ut cū factum fuerit credatis quia ego sum: Cum hæc dixisset Iesus turbatus est spiritu/& p̃testatus est:& dixit. Amē amen dico uobis: quia unus ex uobis tradet me. Aspiciebāt ergo ad inuicem se discipuli/& sciscitantes de quo diceret: erat recūbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu/quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus & dixit ei. Quis est de quo dicit? Itaq; cum recubisset ille supra petrus Iesu dixit ei. Dñe quis est? Rēpōdit Iesus/illem est cui intictū panem porrexero. Et cū intinxisset panē dedit Iudæ Simonis scariothis. Et post bucellam itrauit in eū Sathanas:& dixit ei Iesus. Quid facis: fac citius. Hoc autē nemo sciuit discubentiū/ad qd dixerit ei. Quidam. n. putabāt quia oculos habebat Iudas/q̃ dixisset ei Iesus. Eme quæ opus sūt nobis ad idem festū/aut egenis ut aliqd daret. Cum ergo accepisset ille bucellā exiuit cōtinuo. Erat autē nox: Cū ergo exisset dixit Iesus. Nunc clarificatus est filius hominis/& deus clarificatus est in eo. Si deus clarificatus ē in eo:& deus clarificabit eum ī semet ipso/& cōtinuo clarificabit. Filioli adhuc modicū tēpus uobiscū sum: quæritis me/& sicut dixi iudeis/quo ego uado uos non potestis uenire:& uobis dico modo. Dicit ei Simon Petrus. Dñe quo uadis? Rñdit Iesus. Quo ego uado nō potes me sequi modo: sequeris autē postea. Dicit ei Petrus. Quare non possum te sequi modo? Aīam meā pro te ponā. Rñdit ei Iesus. Animā tuam pro me pones? Amen amen dico tibi: Nō cātabit hodie gallus donec ter me neges.

Intis cōstantiam dñi Iesu testamētū suum cōdituri multis eius dictis & opibus Ioanne referēte cōprobatam: nunc plenius itelligite. Quid quæso sibi uult? Ego scio quos elegerim: nisi ego scio quos testamēto meo legatarios: quos hæredes scribere decreueri. Et quia ab initio duodecim Apostolos elegerat quos hæredes instituturus erat. Iudas autē Scariothis unus apostolorū in hæreditate ptem assequi nō debebat/ne ignoranter frustraue cohæres scriptus uideri posset: unde argueretur mētis incōstantia: mox adiecit. Sed ut impleatur scriptura: qui manducat mecum panem: leuabit cōtra me calcaneū suum. Quasi dicat. Non per ignorantia unum ex uobis hæredem instituo: qui partē hæreditatis nullā assequetur: sciēs hoc prudensq; facio: ut quæ decreuit deus: & per pphetas suos inotescere uoluit: uera & inconcussa pmaneant: illū inter apostolos numerauī. Decreuit. n. deus unū ex meis hæredibus: & mecum panē manducantibus: per ingratitudinē hæreditate priuari: sua ipsius ingrata pfidia: qua non uerebitur insurgere cōtra me. Prudens ergo

& sciens ad condendū testamentū accedo: qm̄ scio quos mihi legatarios
 & hāredes elegerim. Scio quis eorū sit ab hāreditate casurus. Scio etiam
 quare casurus. Quia per ingratitudinē: qua leuabit contra me calcaneū
 suum: hāreditatē non assequetur: ut impleātur scripturā prophetarum.
 S Nemo hic existimet pphetas: aut prophetarū uaticinia ludā imposuisse
 necessitatē leuandi calcaneū contra dñm saluatore. Sed quia sic futurū
 erat: ideo p prophetas deū hoc uoluisse prādicari: ut dñō Iesu eligēti ludā
 in apostolū ignorātia aut frustratoria electio ascribi nō posset: Q uādo
 ut se conformaret legibus diuinā sapiētia illū elegit quē deus psciuerat
 T pditorē. Sed quid sibi uult quod dicit Iesus. Leuabit cōtra me calcaneū
 suum: nisi recedet hinc: ibitq; ad iudeos ut me uendat: reuertetur ab eis
 accepta mercede pro meo sanguine: quē illi in potū tribui salutarē. Eun-
 do igit & redeūdo calcaneū leuabit: qñ ambulātes primo terrā calcaneū
 imponūt: & illum ultimo leuant. Etiā quia dū Iudas Iesum salutat ut eū
 osculo tradat: cōsentaneum est alterū genu honoris simulandi gratia in-
 curuauisse: quod nos reuerētiā exhibere dicimus. Oportuit ergo eū cal-
 caneum a terra leuare salutādo magistrū. Itaq; purbanē proditoris iniqui-
 tatem & pditionis modum apuit Iesus: dū dixit. Leuabit contra me cal-
 caneū suū: propter qd̄ adiecit. Amodo dico uobis ut cum factum fuerit
 credatis. Modeste uobis & quasi enigmaticē dico: q̄ sua culpa unus ue-
 strum sit ab hāreditate casurus. Vt cū factum fuerit: cū ceciderit: credatis
 illum sua culpa nō mea uoluntate cecidisse. Credatis me nouisse qd̄ ille
 V sceleris eēt aggressurus. Amē amē dico uobis qui accipit Si quē misero:
 me accipit. Qui autē accipit me: accipit eū qui me misit. Emissurus dñs
 Iesus paulo post ludā proditorē & in malū suū abire uolenti potestātē
 facturū abeūdi: illum si posset pro officio magistrī retinere conatur: ne
 calcaneū leuet. Itaq; admonitioni quā facturū erat: duplicē affirmatio-
 nem prāponit: deinde quis fructus: quā gloria maneat discipulōs suos
 obediētes: oñdit: ut rebellis discipulus: & avarus: agnoscat q̄tum sua ne-
 quitia amissurus sit: dicit ergo. Amen amē. i. uere & pculdubio dico uo-
 bis: quē ego misero: si quis accipit: illi credendo: illū uē adiuuādo: uel fo-
 uendo: Accipit me. Hāc oīa mihi prāstat. Neq; mihi tātum ut homini
 prāstat: sed deo. Accipit. n. eum qui me misit: qui totus est mecū: & ego
 sum illud idē quod ipse est. Quare non pōt me accipe nisi & illum acci-
 piat. O infelix Iudas cur nō te retrahit ambitio? Cur non auaritia tua te
 cū magistro tuo facit pmanere? Si honores ambis/expecta donec mittat
 te magister tuus. Si te miserit/quasi magister ab oībus excipieris/Si lucra
 sectaris dabūtur tibi thesauri populorū/qñ ad pedes Apostolorū ponent
 omnia

omnia credentium bona/in cōmunem utilitatem distribuenda. Sed q̄a
 obstinatus es/& auaritia cācus:nec tam clemētis magistri/tam sobria tui
 criminis manifestatione deterreris/quia admonitione & pollicitis nō fle
 deris/nec mutaris/iccirco qui scrutator est cordium magister tuus tuam
 obstinationē intelligens/cū hāc dixisset Iesus turbatus est spū/pietatis.s.
 & māsuetudinis studio tibi cōpatiēns:& uultus hilaritatē quam admo
 nendo prætulerat ad cōmiserationē uertens. Ne quāso existimetis dñm
 Iesum Christū: agnū uere sine macula:filiū innocentissimū:in quo deo
 patri optime cōplacuit:qui peccatū non fecit:in cuius ore nō est inuen
 tum mendaciū/per irā aliamue animi passionē fuisse turbatū.Etenī tur
 batio animi uel spūs peccatū sonare cū sit solita/sitq; stoica īstitutiōe san
 citum in bonū uirū animi turbationē nō cadere:qs audeat dicere dñm
 Iesum Christū per iram fuisse turbatū:Non nunq̄ insup in sacris litteris
 turbatio dici solet motus rōnis efficax ad obediēdum supioris imperio/
 Sicut in affatu angeli scribit Lucas/Mariā fuisse turbatā in sermōe eius:
 non q̄dem irā impetu:sed reuerētia quadā(ut differuimus de annūcia
 tione tractātes:exponētēs q; illud Lucā/turbata ē in sermōe eius)Turba
 tus ē igit̄ Iesus.i.motus ad obediēdū dei prīs decreto/turbatus est.i.mu
 tatus secundū exteriora signa:ad efficacius declarandā proditiōē & pro
 ditorē.Hanc interpretationem non a me sed a Ioanne eodē loco sese
 declarante accipite.Vt.n.dixit/turbatus ē spū:mox addidit. Et p̄testatus
 est & dixit.Amen amen dico uobis/q̄a unus ex uobis tradet me.Q̄ uasi
 dicat turbatio Christi apra fuit p̄testatio/ac manifestatio p̄ditionis/&
 proditoris.Vt cū dicit/Et p̄testatus.&/non copulatiue sed declaratiue sit
 positum.Amen amē.Vere & certe.Q̄ ui uere & certe loquit̄ spū.i.rōne
 non per iracundiā cōturbatus eē credēdus est. Ira enim impedit animū/
 ne possit cernere uerū/& si cernit ambigue cernit.Nō est ergo pturbatus
 ratione Iesus:qui uere & certe loq̄tur/Dico uobis nunc particulatim:q̄d
 prius in genere dixerā.Vnus ex uobis apostolis meis/ex uobis cōmen
 sibus meis/tradet p̄datorie/tradet p̄ auaritiā:tradet per īgratitudinem
 me dñm & magistrū suum/tradet me impiis & sceleratis:qui quærūt ani
 mam meā:ut pdant eam.Aspiciebant ergo se inuicē discipuli hāsistantes
 de quo diceret.Q̄ ualis hāc hāsitatio fuerit aperit Matheus/Singuli.n.
 de se ipsis dubitātes/nō q; se reos intelligerent:sed ne suspecti haberent/
 metuētes iuxta Matheum.Cōtristati ualde ceperunt dicere.Nunq̄d ego
 sum dñe?Nemo de facto alterius ē ausus interrogare palā:sed de se q; q;
 quærīt & dubitat.Decebat.n.apostologē modestia nihil sinistrū credere
 uel quærere de pximo.Satis erat suā singulos inocētiā excusare:alterius

X

Y

Z

culpam palā aperiri petere nō debuerunt. Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu. i. iuxta sinū ex latere: ut ad aurē inclinaret se: & Iesum secreto alloq̄ posset cōmode: Q̄ uē diligebat Iesus: supple prae ceteris. Omnes. n. diligebat magister optimus. Q̄ uare nisi prerogatiuā amoris adiicias: non capies sensum. Ita quia Ioannes familiaris cū dñō Iesu cōuersabatur: nō immerito existimatus est magis amatus: neq; uero incōgrue familiaris cōuersabantur Iesus & Ioannes: quoniā uterq; uirgo: & ut existimo erant ferme aequales aetate. Hoc porro de se scripsit Ioannes non ad iactantiam: sed cām reddere uolens: cur potius ipse dñm secreto it̄rogauerit q̄ q̄libet alius discipulus. Ita ne temeritatis dānaret a posteris: arctioris cōsuetudinis cām adduxit, Scribens igitur nunc de se ipso, psequit̄ dicens. Innuuit ergo huic Simon Petrus: ut illū audiret submissa uoce dicere aliquid uolentē. Et dixit ei p̄benti aurem. Q̄ uis est de quo dicit? Interroga quāso magistrū. Nā qui prius in genere de sua prodicione quasi p̄pheticis uerbis locutus est: & postea in sp̄e per unū ex cōmensalibus se prodi manifestauit/ cōsentaneum est agnoscere p̄ditorē. Q̄ uare igitur quis est de quo dicit. Ita p̄suasus Ioānes a Petro quārere de quo diceret: ut innocentes pauore facinoris uel suspicionis releuaret.

B Cum recubuiisset ille supra pectus Iesu. Sunt qui dicant/ q̄ etiam pictum non uno tātū in loco aspicitur/ Ioannē reclinasse caput in sinu Iesu & obdormiuisse. Q̄ uod si ex euangelio constaret/ negari non posset sine periculo salutis aeternae. Sed qm̄ nullus euangelistarū habet hoc/ ego neq; existimo Ioannē obdormiuisse/ neq; reclinare solitū fuisse caput in sinu Iesu quietis aut somni gratia. Fuiisset hoc ubilibet nimis molle. Tam temperato praeterea in cōuiuio magistri totius modestiae: & in quo festinanter uescendū fuerat: non decebat sobriū soporari amicū. Neq; erat uenustatis tanti magistri obdormituri discipuli caput gremio excipe. Neq; timorati discipuli dormire uolentis: in magistri gremio inter cōuiuas caput reclinare. Sobrie intelligēda sunt: & pro modestia scriptoris accipiēda quae iam diximus de se scripsisse Ioannem. Cum recubuiisset ille supra pectus Iesu. Non q̄ omnino caput sup pectus imposuerit: siue reclinauerit ut pingitur: aut intercoenandū obdormierit: sed caput reclinans uersus Iesum (recūbebat. n. ea in cōena proximus illi) os suum illius auri approximauerit. Existimo nanq; inter m̄rem Virginē & Ioannē uirginem: Virginis filium & totius itegritatis exemplar in illa cōena medium recubuisse: ut uirginitatis fructus (quo iam frui per sacramenta ecclesiae incipiebat genus humanū) de medio uirginitatis surgeret. Ita inq̄ reclinans Ioannes caput: & os suū auri Iesu p̄ximās. Cum recubuiisset. i. reclinasset se supra

se supra pectus Iesu / Certe supra est quod non tangit: non tangens ergo pectus / sed illi appropinquans tantisper: ut ad aurem loqueretur. Dixit. Domine quis est ille unus ex nobis qui tradet te? Certe qui dormit non interrogat de tam seriis: neq; qui sibi de tam seriis responderi expectat: somno se componit: neq; soporato de tam seriis respōdetur. Respondit Iesus / Ille est cui intinctum panem porrexero: Et cum intinxisset panem dedit Iudæ Simōis Scariothis. Existimo hoc loci fore opere reprecium / ambiguitatē quandā tollere de medio: & euangelistarū concordare scripturas: ut intelligamus illos nō dicere contraria / sed sibi cōcinere. Intelligamus ēt qualis fuerit hic panis intinctus Iudæ porrectus. Matheus & Marcus ante munus Christi. i. ante donū corporis & sanguinis pprii scribunt Iesum manifestasse proditiōē. Lucas & Ioannes post donum. Sed duo primi per anticipationem intelligendi sunt. Vt. s. persuasum habeamus illos scripsisse prius quod rei executione gestū est posterius. Lucas uero & Ioannes rei seriem ut gesta est narrasse credantur. Neq; ideo priores poterunt falsitatis accusari: qui nō ordinē sed rem tradere student. Lucas uero & Ioānes qui posterius scripserūt: uidētes rei ordinē defuisse: illū addiderunt. Voluit. n. spūs. s. per hos quatuor non penitus eadē dici: ne singuli ociosi & penitus supflui uiderentur. Voluit singulis aliquid deesse: qđ supplerent alii: ut singuli homines se fuisse recognoscerent: & neminē integram penitus ueritatē attingere: aut narrare sufficisse cognoscerēt. Et pfecto testes penitus eadē dicētes nō īmerito suspecti: & subornati haberi solēt. Vt igitur euangelistarū testimoniū: oī prorsus a suspitione distaret: nō penitus idē dicūt. Dicunt tñ sibi concinētia: Si absq; liuore: si sanis sensibus quæ scripserunt hauriantur. Sed redeamus unū discessimus. Apte tandē mōstrat Iesus Iudā Simonis Scariothis: illum eē unū: quē prädixerat se proditorie traditurū dum dicit Ioanni. Cui intinctum panem dederō: & mox intinctum panem porrigit Iudæ. Nō fuit hic panis ille: quē Iesus benedixit: sub quo suū corpus tradidit: fuit ille panis purus: non intinctus aliquo liquore: panis fuit figuratus in azimis: cum quibus paschalis agnus edi iussus est. Pascha enim nostræ est Christus: uerus agnus qui aufert peccata mundi: quando manducat in azimis sinceritatis / & ueritatis. Iam prius Iudas panem illū comederat: iam prius biberat illū potū. Sed quia indigne hæc sumpserat: iudiciū sibi māducauerat & biberat. Nō igitur sine cā mox post bucellam: de manu saluatoris assumptam: intrauit in eum Sathanas: ut exequeret sententiā dānationis: quā impurus ille & ingratus conuiuia: p suā neqtiā iusto iudicio iuste subierat. Hēt p cæteris criminibus īgratitudo hoc pessimū: ut

a bono bene donatum uertat in perniciem accipiētis. Sathanas (Hiero-
 nymo teste) transgressorem prauaricatore: seu contrariū sonat. Nōne
 intrauit ludam studiū transgrediendi omnes æquitates? Q uādo per in-
 gratitudinem (pessimū iniustitiæ genus) magistrum suū & quidē bñfi-
 centissimum inuidis uendidit phariseis? Nonne fuit idem Iudas/praua-
 ricator salutatiōis & osculi? Q ñ pacis & bñficētiæ indicia ad homicidiū
 & perniciem magistri amātissimi mitissimiq; puertit? Fuit etiam sibi cō-
 trarius. Q uando lucri sui occasionem ingētem: tam parua mercede (cū
 esset pecuniæ studiosus) sibi subtraxit. Vere igitur intrauit in eū Satha-
 nas/firmū. s. propositū transgrediendi limites honestatis: prauaricādiq;
 amoris & honoris indicia: & se suis cōmoditatibus per cæcam auaritiā
 opponendi. Q uotiens hoc facit auarus: qui ut lucretur non multā pe-
 cuniā sanitatem pdit/& uitam. Sed de his alibi. Et dixit ei Iesus. Q uod
 facis fac citius. Videretur fortasse dixisse Iesus. Q uod facis. Q uod me
 prodīs & uendis/fac citius: Cito me uende & trade manibus impiorum.
 Ne quāso sic exponas: ne sic itelligas: nephās est de domino Iesu sic sen-
 tire. Maluisset Iesus ludam resipiscere & pœnitere/Voluisset præterea Ie-
 sum pœnas ludæ accelerari non est consentaneum: quem optauit nō na-
 sci/ne tam acerbe puniretur. Sciuit præterea Iesus horam & momentum
 quo erat capiendus/& alligandus/sciuit illud neq; accelerari posse/neq;
 differri. Non igitur hortatus est ludam accelerare: quod accelerari non
 posse certissime nouerat. Adde q̃ Iesum ludæ præcipere q̃ proditionem
 maturaret/nil aliud erat q̃ Christum propriam mortem accelerare. Hoc
 autem non boni nec cōstantis uiri: sed aut pusillanimis est (imminētia
 mala per mortem fugere cupiētis) aut desperati/cui iam propria uita sit
 odiosa: quæ de domino Iesu suspicari insanum est: atq; blasphemum. Cer-
 te ipse Iesus cum esset in horto/ter orauit patrem/ne calicem passionis bi-
 bere cogeretur: non q̃ mori penitus recusaret: sed ne quis unq̃ crederet
 illum quasi pusillanimum succumbere malis: aut quasi desperatum abi-
 cere uitam. Ita qui a patre orauit uitam/a Iuda non postulauit mortis ce-
 leritatē. Q uid igitur sibi uoluit sermo Christi/ Q uod facis fac citius?
 Audi: uidens Iesus ludam animo fluctuantē: seq; manifestari timētē:
 & iccirco discedendi occasionē captantē: & si nulla daretur iam omnino
 sine licentia abiturū: seq; per hunc ipsum recessum proditorem manife-
 staturū/ne se detegeret: & ne discipuli illū discedere phiberēt/quasi emit-
 tens eū dixit. Q uod facis fac citius. Sed qd citius fieri uoluit? Segrega-
 tionem pditi hominis & penitus desperati/a puris & innocētibus: ut se-
 quentia manifestāt. Fuit ergo sensus uerborum dñi Iesu. O Iuda quem
 humilitas/

humilitas/ & humanitas mea/ dum ego dñs & magister laui pedes tuos/ quem munificentia mea qua me met tibi donauit: exhibēs tibi meū cor pus in cibum & sanguinē in potū: ad salutē animæ tuæ (si modo uelis) Cui insuper ego per tale munus me adiunxi/ & inhæsi quātum licuit: quem generalis admonitio mea: qua a cōmensalibus meis p̄dendū me (iuxta p̄pheticum uaticiniū) declarauit: quē specialis castigatio q̄ p unū tantū hæc proditio fieret: quē iudiciū intincti panis non absterruerunt a tanto facinore: a tā scelesto p̄posito non retraxerūt: quoniā impoenitens & incorrigibilis es/ & iccirco tali cōuiuio te reddis indignū: qm̄ horū discipulorū consuetudinē aspernaris: refugis: horres: quoniā ad sceleratos ire festinas/ & iccirco recedere uis: ut reprobis separeris a bonis. Quod facis: lamq̄ te moues ut discedas: fac citius. Tu lupus agnos desere: fuge me pastorem: has meas oues: hos agnos: hunc gregem iam purga. Omnes boni uiri sunt: tu sceleratus/ purga ergo per tuū discessum collegiū meū. Ita quod facis: fac citius: non meā proditionem: nō tuā desperatio nem: sed gregis huius purgationem. Lupus exi citius ab ouili meo: exi inq̄ citius: ne te diutius morantē discipuli mei proditorē agnoscant. Matura citius discessum tuū: ne Ioannes (q̄uis monitus filere quod nouit) te apiat proditorem. Ita per hæc uerba quod facis: fac citius. Dominus Iesus Iudæ occasionē præbere uoluit: præbuitq̄ tuto discedendi. Et qui iā docuerat malum pro malo non eē reddendū: sed malum in bono uinci oportere: facto cōprobauit quod docuerat: quādo Iudam abire uolētē: ut illum proderet: emisit tuto. Horum gratia dixisse dominū Iesum: qđ facis fac citius: sequentia declarabūt. Hoc autē nemo sciuit discumbentium ad quid diceret. Quidam enim putabant: quia loculos habebat Iudas: q̄ dixisset Iesus: eme quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut ut egenis aliquid daret. Plana res est dominum Iesum Iudæ his uerbis occasionem dedisse tuto recedendi. Cum ergo accepisset ille bucellam: paruum bolū: qualem bucella idest paruua bucca sumere solet. Non enim modestissimis Saluatoris manibus aliquid immoderatum dari potuisset. Exiuit continuo. Vt exeundi per uerba magistri affecutus est occasionem. Erat autē nox. Non uacat hoc mysterio. Etenim qui male agit: I odit lucem. Nox erat. Tenebræ ignorantiæ crassæ Iudam exceperant. Ob- I cæcauerat enim illum obstinata auaritia: qua pactam pecuniam pergebat promereri. Et quia nemo nisi ignorans peccat: quemadmodum exponentes Aristo. ethicorum libros plane monstrauiimus: non mirum si Iudam abeuntem nox exceperit ignorantia. Cum ergo exisset dixit Iesus. Nunc clarificatus est filius hominis: & deus clarificatus est in eo: &

LXXXV

deus clarificabit eum in semet ipso: & continuo clarificabit eum. Aperit
nunc magister optimus: quid ludā citius facere uoluerit: dum post eius
discessum dicit. Nūc q̄ abiit ludas clarificatus est filius hominis: & deus
K clarificatus est in eo. Cum sagena missa in mari/ & aggregatis omnifariā
piscibus/ boni mittuntur in uasa/ mali excluduntur pisces/ purgatur nauis
& retia/ & emissa uicioꝝ sentina: scetoreq; proditorio ab apostolico cœ-
tu purgatus est/ & clarificatus totus ordo discumbentiū/ clarificatus im-
primis Christus caput: quando in membrum tā putridū desuit influere.
Clarificatū est sanctum illud collegiū matris Christi/ & undecim aposto-
lorū: in quo deus per grām residebat. Clarificatus est igit̄ dñs Iesus ludæ
discessu: quia suorū cōmēs alium cœtus omni fece criminū liberatus est.
Si dñs Iesus se ipsum in se solo: uel in deo non in suo collegio clarificatū
per ludæ discessum uoluisset intelligi: nunq̄ addidisset. Et si deus clari-
ficatus est in eo: deus clarificabit eum in semetipso: & continuo clarifica-
bit. Etenim quē iam sic clarificatum dixerat: frustra clarificandū addidisset.
Sed qm̄ per ludæ discessum/ se & deū in sui collegii purgatione clari-
ficatum ostenderat/ denuo se in se ipso clarificandū dicit. q̄ aut̄ dicit con-
tinuo/ non statim ac sine intermedio est intelligendū/ quod ipsemet de-
L clarat addendo. O filioli adhuc modicum tempus/ uiator passibilis sicut
uos: atq; mortalis/ uobiscū sum: quæritis me sequi. Et sicut dixi iudeis:
quo ego nunc uado: uos nō potestis uenire. Et uobis dico modo. Nunc
igitur me nō sequimini/ quia uado nunc ad mortē spontaneus: uado ad
mortē ignominiis/ obprobriis/ uerberibus/ uulneribusq; durissimam: cu-
ius formidine me oēs deseretis. Sicut dixi uobis: dū ueniremus Hierusa-
lem. Hunc esse litteræ atq; sermonis sensum nemo dubitabit: qui sequē-
tem Petri interrogationem: & Christi rñsionem attente plegerit. Quæ-
renti nanq; Petro/ Dñe quo uadis/ rñdit Iesus. Quo ego uado nō potes
me sequi modo. Quia nō es tantæ fortitudinis: ut sponte lanari p̄ tor-
menta: & occidi sustineas. Sequeris aut̄ postea: qñ spūs consilii & forti-
tudinis te in amore patris/ meiq; firmauerit. Dixit ei Petrus. Quare nō
possum te sequi modo: aīam meam pro te ponam/ etiam modo/ in om-
ni pœnarū mortisq; periculo. Respondit Iesus. Animā tuam pro me po-
nes? Interrogat quasi negans/ ut sequētia manifestant: quasi dicat id mō
non facies: & ut scias me hoc certū habere. Amen amen. i. uere & certe di-
M co tibi. Non cantabit hodie gallus donec ter me neges eē tibi magistrū:
tibi notum: tibiq; amicum. Scribūt omnes euangelistæ concorditer tri-
nam a Christo Petri negationem præsagitam: & nihilominus si attente
quæ de hac re illi scripserūt legere uoluerimus/ plusquam tertio negasse
Petrum

Petrum se aliquid cōmertū habere cū Christo inueniemus: nisi (qd' absit) ipsoꝝ euangelistarū quempiā a uero recessisse fuerimus opinati. Scribit Matheus negauisse Petrū hoc ordine. Cum eēt Petrus in atrio: quod erat ante p̄torium domus Cayphæ: ubi Iesus colaphis cædebatur: ac per derisum de cædente pphetare iubebatur/ ancilla dicit Petro. Et tu cū Iesu galileo eras. Ille r̄ndit. Nescio qd' dicis. Et mox inde discedit/ ut de atrio exeat. Eo iam in limine cōstituto ut exiret/ alia ancilla ad astātes uersa dicit de Petro/ Et hic erat cū Iesu nazareno. R̄ndit Petrus. Non noui hominem. Egressus deinde atrīū/ & in uestibulo cōstitutus/ audit a multis satellitibus illic stātibus. Vere & tu ex illis es/ nā & loquella tua manifestū te facit. Et his r̄ndens detestatur & iurat: se hominē non nouisse: Marcus quasi narrat hæc eadē. Ita iuxta hos duos euangelistas (Matheum inq̄ & Marcū) negauit Petrus bis ad uocem ancillæ: dū eēt in atrio: & ad multorum uerba satellitum: atrīū uero iam egressus negauit tertio. Lucas eadem sentire uidet: nisi q̄ secundam negationē ad uerba maris: & tertiā nō ad multoꝝ marium: sed unius tantum questionē scribit impletam: non declarans an atrium sit internegandum egressus. Horum uero apparēs dissonantia facile tollitur: Quoniā locorū ueritatē non habet ipsa narratio: & non distat a uero cum secunda ancilla aliquē etiam marem contra Petrum eē locutum. Ita Lucas marem: Matheus & Marcus ancillā in secunda negatione uere introducunt cōtra Petrum uerba facientes. Nō pugnat etiam: quod a multis Petro imponebat cōmuni nomine acrius ab uno imputari. Ita Lucas in tertia negatione acrius urgentem referēs: unum scribit: Matheus & Marcus qui cōmuni nomine instabant Petro cōmemorantes: de multis narrāt sine repugnantia. Ioānes autem Petrū primo negantem dicit: dum ingreditur domum Annæ: introductus ab ipso qui scripsit. Quam negationem alii euangelistæ non scripserunt: quia neq; narrarūt quæ Christus passus apud Annam fuerit: sed in eius domo gesta penitus reticuerunt. Itaq; ex euangelio constat Petrum quater negauisse se eē Christi discipulum. Ter iuxta Matheum: Marcū & Lucam quibus Ioannes in duabus postremis negationibus est contestis: Et aliam adducit negatiōem in domo Annæ factam a Petro: quam tres illi penitus non scripserūt. Erit ne igitur dominus Iesus Christus in suo sermone non uerax? Qui dixit Petro/ ter me negabis? Minime. Quoniā qui quater aliquid facit: facit etiam ter. Qui igitur quater negat: ter uere dicitur negaturus: anteq̄ id faciat. Non dixit dominus Iesus ter tantū: sed ter: non excludens maiorem numerum. Quare non erit mendax: si pro sua modestia minus prædixit: q̄ futurū nouerat: prædixit tñ qd' uere

N

O

III XXX

P futurū erat. Dixit autē ter: quia triū testimoniū est pfectū/Licet. n. duo suf-
ficient: tres tñ plenius pbare uident. Et pfecto tres sunt qui testimoniū
dant in coelo: pater/uerbū/& spūs sanctus. Tres itē qui testimoniū dant
in terra de dño Iesu Christo/spūs/aqua & sanguis. Tres itē naturæ erant
in Christo/corpulēta substantia/rōnalis aīa/& natura diuina. Erat Chri-
stus deus: erat hō: erat dei/hoīumq; mediator. Erat pterea Petro cōpatri-
ota: amicus & dñs & magister. Erat Petrus ei sociatus iure patriæ: nā gali-
leus: iure officii: nam apostolus/iur disciplinæ/nā discipulus. Quæ tria
negauisse Petrū intelliges: Si diligentius euāgelistas inspexeris. Negauit
adhuc tribus in locis/in atrio/in ostio atrii/& extra ostiū. Quare nō in-
condite dñs Iesus illū dixit ter negaturū: non tā numeri negationū: q̄ lo-
corum & negatorū rōnem hñs. Et de negatione Petri hætenus dictum
sit/ut referendo passionis seriē/de illa nil ultra dicere habeamus. Si quis
uero scire desideret: cur dei puidencia potius Petrū/q̄ alios discipulos in
crimē negatiōis apte caderē pmiserit: legat quæ Thomas in cathena aurea
(opus pfecto plusq̄ aureū) hac de re referat. Ad Ioannē euangelistā nrā
reuertatur oratio: qui qm̄ monstrauit dñm Iesum sciuisse: & prædixisse
pditionem contra se machinatā: proditorē: pditionisq; modū aperuisse
Iudæ discessu in sui collegii expiatiōe se clarificatū declarauisse: p sui no-
minis gloriosissimū præconiū de pximo in se ipso clarificandū pdicauiſ-
se: iam minimum uitæ mortalis sibi restare confirmauisse: apostolos illū
relicturos: Petrum negaturum ostendisse: de constantia mentis dñi Iesu
testari uolentis: aperte pleneq; in testamēti exordio fidem fecit.

¶ De dispositione legatorum & testamēto domini in genere & de fide
in specie ut de primo legato.

Non turbetur cor uestrū: neq; formidet. Verba quæ ego loquor
uobis: a me ipso nō loquor. Pr̄ aut in me manēs ipse facit opa.
Nō creditis q̄a ego in pr̄e: & pr̄ in me est: Alioqn pp opera ipsa
credite. Amē amen dico uobis. Qui credit in me: opa quæ ego facio: &
ipse faciet: & maiora horū faciet. Quia ad pr̄em uado: & quodcunq; pe-
tieritis pr̄em in noīe meo: hoc faciam: ut glorificetur pr̄ in filio. Si qd pe-
tieritis pr̄em in noīe meo: hoc faciā. Ordinabat testamentū suum dñs
Iesus ut disponderet de thesauris quos fures non effodiunt nec furantur:
quos neq; erugo neq; tinea demolit: quos ī supna Hierusalē post mor-
tē possidebūt: qui pro tpe peregrinationis per fidē & spem cū patientiā
longanimitate illos inuenire: & illis se dignos facere studuerint. Sed q̄a
studio ueritatis pia fide tenēda aduersus diffidētia: mētisq; turbulētia: q̄
uult tenere per fidē ueritatē sincerā: in altissimo diuinæ sapientiæ abyſso
recondi

reconditam/humanamq; rōne inaccessibilem abiiciat necesse est omnem humanam imbecillitatis turbationē inconditā: oēmque pauorem. Mox enī si formidine diffidētiā uacillauerit: caligabit errorum tenebris: labet & ibit in præceps instar eorū qui super trabe in alto & præcipiti cōstituta stare diffidunt. Itaque dñs Iesus amicos/quibus fidē legat/ante oīa turbatiōem mentis formidolosam abiicere iubet dicens. Non turbetur cor uestrum neque formidet: quasi dicat/quia uos me relicturos & Petrum ter negaturum dixerim nō ideo turbet cor uestrū diffidentia imbecillitatis uiriū uestrarum: neque formidet pœnam pro hac culpa subire/imbecillitati uestræ subueniā: culpamque remittam. Sed ut hoc faciam habete bonā fidē: quæ unde incipere: ubi terminari oporteat: quid illa præstet/paucis quæ de euangelio Ioānis in mediū attuli saluator absoluit. Dum. n. dicit: nō turbetur cor uestrū neque formidet: remouere docet diffidentia fidei certitudini potissimū aduersantē. Vbi dicit creditis in deū fidei iacit solidissimum fundamētum. Vbi dicit/& in me credite: culmen fidei quousque se erigat manifestat. Vbi dicit: uerba quæ ego loquor &c. ostendit quomodo fidei structura de suo fundamēto cōsurgere oporteat. Vbi uero dicit: amen amen &c. huius structuræ comoditates adducit in mediū ut neminem pigeat integram fidem suo ordine sumere. Dicit ergo/Creditis in deum & in me credite/quasi dicat. Nascatur fides &c. fides de mediatore ex fide præsumpta de creatore. Et pfecto qui uere credit in deum: qui sine formidine illum credit oīpotentem: quæ humanæ rationes non turbant: qui eius omnipotentiam non circumscribit: uel mensura finita nō metitur: ille facillime credet in dominū Iesum Christum: & omnia quæ ille credi ex euāgelio uoluit: pro ueris habet & firmiter tenet. Verba quæ ego loquor uobis a me ipso non loquor. Docēt logici a primo subiecto scientiæ uim ueritatemque cōsurgere. Quare nō incondite dñs Iesus fidem quæ lumen est animæ pfectissimū/a primo suo fundamēto quod deus est: omnē credendi rōnem docet sumere. Hac rōne sancti apostoli dum fidei formā in symbolo traderent: & quæ in summa credere deberemus seriatim enarrarent: quidnā de deo credere debeamus imprimis oīdunt dicentes. Credo in unū deum prēm oīpotētem. Deinde qd de dño Iesu Christo credendum sit statuunt adiicientes. Et in Iesum Christum filiū eius. Hinc dicit dominus Iesus Christus. Verba quæ ego loquor uobis a me ipso non loquor. Veritas quæ mente cōcipitur uerbū est: dūque illam per uoces loquimur: uerbum. i. ueritatem loquimur mente conceptam: uerba ueritates fidei: quæ ego quasi homo loquor lingua & usu humano uobis instruendis & ad uestrā utilitatē: non loquor a me ipso hoīe.

- Et unde loqueris bone Iesu? Pater autem in me manēs ipse facit opera.
- Q** Non quia loquamur: non quia aliquid cogitemus: iccirco illud est uerū: sed quia res sic se habet: habet autem deo faciente. **Q** uoniā ad omnem effectum plus operatur prima causa/ q̄ aliā simul oēs. Deus ergo primo fecit quā fide tenemus. Anima Christi facta cognouit: cognita manifestauit. Prima itaq; ratio cur manifestata per fidem reuelatā uera sunt: nō est ab homine reuelante: sed a deo faciente. O christiane si quis te interroget: quare uel quomodo uerū est/ q̄ deus hōiem induit/ q̄ in Virgine carnem sumpsit/ q̄ est de Virgine natus? Si refugis ad creatas causas/ nō es christiāus: deq; primo legato Christi magistri tui nihil penitus habes. Dicit Christus. Pater in me manēs ipse facit opera. **Q** uis ergo ea operatus est/ quā tu in symbolo credis? Non cōloꝝ motus: non stellarū influxus: nō intelligētia aliqua mouens orbes: non ipsum cōlū. Pater conditorq; cōlorū facit hęc omnia. Dñm Iesum Christū a mortuis surrexisse cur credere debes? **Q** uia theologus aut philosophus: q̄ episcopus aut papa hoc dicit? Minime. **Q** uare credere debes? **Q** uia deus hoc fecit/ cui nihil est impossibile. q̄ dñs Christus ieiunauit/ orauit: ambulauit: quare credes? **Q** uia homini hęc possibilia sūt: uel quia aliqs homo uidit hęc fieri ea tibi retulit sic se habuisse? Minime. Si horū gratia credis: ueritatē quidem credis: sed nō es christianus: non habes fidē Christi. Fides dicit.
- R** Pater in me manens ipse facit opera. Crede quia pater fecit. Tu dices credo quia uidi: uel quia alium uidisse noui. Nō est hoc legatū Christi. Crede quia pater fecit/ & Christi fidē habebis. Verba fidei quā loquit̄ p humanitatem dñs Iesus/ a se ipso homine p̄hibet accipi quare tu ab alio homine ne quāso accipias: falleris. Audi ab homine: crede per deum. Docuit Christus/ quod sit fidei fundamētum: docuit quo auctore credi oporteat fidei ueritatē/ qñ more optimi philosophi/ ueritates fidei ad primū fundamētum reducere docuit/ unde fluxerūt. Vt uia compositiua a fundamēto ad illas surgat ingenium. Et uia resolutiua oēs reducat ad fūdamētum.
- S** Nō creditis quia ego in patre: & p̄r in me est? Pater q̄ facit opera/ non est intelligendus ille solus: qui prima creditur in trinitate p̄sona: sed natura diuina: quā una est in patre & filio & spū sancto. Omnia enī quā credit fides/ operatum eē deum in Christo dño: & per Christum dominū tota simul trinitas operata est. Pater igitur manens in Christo qui fecit opera deus est/ quia oīa creauit/ estq; rerum omnium pater primus. Vnde quia Christus est deus/ ipse est fidei fundamētū primū: quia deus est. **Q** uia uero homo est plene intelligēs fidei magnalia in dei sapientia relucētia: & nobis humano modo loquitur quā ineffabiliter in eo & p

eum nostri gratia deus fecit/primus magister est fidei edocēda. Vt igitur
illum credamus fidei quā legat eē auctorem & doctore dicit. Non credi
tis quia ego: uerbum & filius secunda in trinitate psona: sum in patre. i.
in deo sicut suppositū est in natura/Sicut Socrates in homine continet.
Nec tñ per omnia sic: immo longe dissimiliter: & pater. i. idem totū qd
in omnibus omnia operat: in me est/Sicut natura tota est in suo suppo
sito: Sicut humanitas tota & integra in Titio cōseruatur: non tñ per om
nia sic: sed dissimillime assimilata. Ego in p̄e. Ego secundū hominē ho
mo: nonne creditis q̄a per unitatem hypostaticā sim in p̄e? Sim in deo
factus cum illo uere unū? Non creditis quia ego/ut suppositum secūdū
diuinæ naturæ sim in patre qui est prima psona per circū incessiōem/qñ
eadem numero & (ut ita dicam) singularissima diuinitas quæ est in pa
tre: est in me: & per omnia similiter pater hac rōne in me est/sicut ego sū
in illo/licet ego ab illo pcedam & ille procedat a nullo: Alioquin ppter
opera ipse credite. Sententia philosophorū est: substantiam rei sua opera
tione dignosci. Q ui facit opera stulti/stultus est. Neq. n. distat stultus a
sapiente/nisi q̄a opera ab operibus. Fac stultum operari sapiēter/iam nō
erit stultus. Q ui facit opera plusq̄ hominis/est plusq̄ homo. Q ui facit
opera plusq̄ creaturæ/plusq̄ ē creatura. Fecit Iesus quod creatura neq. fe
cit: neq. facere credi potuit. Q uis credat hoīem siccis pedibus maria per
ambulare: uentis: turbinibus: marisq. pcellis impare: mortuos suscitare
iubendo: Resuscitauit Eliseus mortuū: sed orando: magnoq. nixu sup
plicando. Resuscitauit Iesus mortuos impando: quod solus deus facere
potest. Christus ergo qui hæc fecit: uere deus ē: ideoq. nō mirum si di
cat: alioquin ppter opera ipsa credite. Si nō creditis quia ego sim in pa
tre: & in me sit pater: ppter uerba mea: credite propter opa mea. Q uia
opera substantiam manifestant. Discant hic christiani nō aniles fabulas:
neq. deliramēta sectari: nō leuiter nimis de se p̄sumentiū dictis: aut ni
mis callide confingentium p̄stigiis credere. Christus iubet credi ope
ribus: iste credit faciebus. Christus tamen iubet credi operibus: ille cre
dit uestibus. Iubet Christus credi operibus: iste credit somniis. Chri
stus iubet credi operibus: ille credit suspiriis: alius lachrimis: alius latrati
bus. pudet dicere: neq. auderem: nisi audere me faceret Christus dicens.
Propter opera ipsa credite: nō per famā: uel potius rumorem insanum:
non propter ea quæ dixerunt: & illi ipsi nō fecerunt: qui per illa credi in
se uolunt. Cauere iussit Christus a pseudo prophetis: quos ipse describit:
qui ueniunt in uestimētis ouium: nihil ego addo: ipse dicit: intrinsecus
autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorū cognoscetis eos. Ita qui lupos a

T

V

X

fructibus cognoscendos admonet: se iubet ab opibus estimari: ut fidem suam cuius deum fundamentum & terminum esse monstrauit: cuius se doctorem & architectum ostēdit: non leuibus coniecturis: sed operibus solidis nouerimus stabilitam.

H De fructu fidei & utilitatibus consequentibus illam.

Men amen dico uobis qui credit in me: opera quæ ego facio & ipse faciet: & maiora horum faciet. Descripsit dominus unde uires fides sumat: nūc describit quos afferat fructus. Donauit sanitates: ille donabit. Restitui ad uitam mortuos: & ille restituet. Fecerunt hæc discipuli domini: fecerunt multi martyres: multi cōfessores: faciunt quotidie sanctorum orationes. Sed dices/ ergo & credētes in Christum: si faciunt opera quæ fecit Christus: sunt deus: ipsi sunt in deo: & deus est in illis: si cut de se dixit Iesus: & ab operibus uoluit eē probatum. Rñdebit statim ipse Iesus. **Y** Quia ad prēm uado: & quodcūq; petieritis patrem in nomine meo hoc faciam: Vt glorificetur pater in filio: si quid petieritis me in nomine meo hoc faciā. Opera quæ faciunt credētes in Christū: non uirtute propria: nō nomine proprio facturos oñdit: sed uirtute dei: & Christo ipso intercedēte ut mediatore: operāte ut deo. Ideo credentes facient quæ ego facio: & adhuc maiora: quia quasi mediator ad prēm uado: exoraturus pro credētibz ī me gratiā. Ita quodcūq; uos in me credētes petieritis deū patrē omnipotentē facere in nomine meo: mea auctoritate: **Z** mea intercessione: mea grā: hoc faciā: Faciam uero ut pater deus glorificetur in filio. Glorificabitur. n. deus uos exaudiens: qñ potestas uirtutis eius ope declarabitur. Glorificabitur autem in filio: quādo filii interuētū gratiam intelligēt se cōsecutos hoīes: pro quibus in filii nomine petieritis. Non ergo credētes faciēt uirtutes & miracula: sicut Christus fecit: fecit ille uirtute ppria: & imperando noīe proprio: faciunt fideles supplicando in noīe sanctæ trinitatis: uel in nomine Iesu nazareni. Dixit nepe Petrus argentum & aurū non est mihi: quod autē habeo: hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Et Ioannes euangelista ad Drusianam: quæ efferebatur mortua suscitādā dixit. Dñs Iesus Christus excitet te Drusiana. **A** Si opa consideremus: aut causam nulla est differentia inter miracula a christo facta: & a sctis eius impetrata. Deus. n. est: qui p Christum: & Christi fideles opera facit. Si modū faciendi magna est differentia. Fecit ipse Iesus miracula uirtute ppria: fecit imperans & nō ipetrans. Faciunt fideles uirtute diuina: in nomine dei omnipotentis: in nomine dñi nostri Iesu Christi: non nomine proprio: faciunt impetrantes non imperantes. Ita opera quæ fideles faciūt: indicant Christum esse deum: quando

quando uirtute Christi faciunt illa. Rem sic se hñe indicat Christus Iesus magister optimus/hunc sermonem in hac uerba repetendo concludēs. Si quid petieritis in nomine meo hoc faciam. Habemus in hoc primo legato arborē uitæ: fidē. s. radices habentē deum omnipotentem: ramos creatorem & redēptorem: credere deum in Christo manentem/ & Christum manentem in deo: fructus opera uirtutum desideriorum complementum: ac petitorum impetrationem.

De obedientia.

Si diligitis me mandata mea seruare: qui habet mandata mea/seruet ea/ille ē qui diligit me. Qui autē diligit me: diligetur a pñe meo: & ego diligam eum: & manifestabo ei me ipsum. Legauit fidem: legat nunc obedientiā ad possidenda bona monstrata per fidem maxime necessariā. Parum. n. eēt ueritatē per fidem conspicerē: nisi ueritatem agnitam per fidem coleremus per obedientiam. Sed qñ hac ipsa obedientia amore cōtemperatur/ut grata sit. Ideo magister sapiētissimus obedientiam legans & docens/unde illa condiatur ante mittit dicēs. Si diligitis me mandata mea seruare. Nolo uos timore serui: uel mercēario amore: & sola spe retributiōis: nolo uestri tantū gratia cōmodi: nolo tantum fuga mali/seruetis mandata mea: uolo illa seruetis/Si pro quia diligitis me mādata mea seruare/quasi dicat ppter me: non propter uos. Sed nunquid per timorē obedire licet? Nunqd & spe retributionis seruare licet mandata dei? Certe Dauit fideles iuitat seruire dño in timore: & exultare illi cū tremore. Et idem cantat inclinauisse cor suū ad faciendas iustificatiōes ppter retributionē. Licet timore etiam serui obedire: sed non licet obediēdo illo in timore pñsistere. Procedendū est donec melius aliquid inueniemus: cuius grā inseruiamus alacriter. Timor solertes facere potest: alacres nō pñt. Trahit timor & quasi uiolēter adducit. Nul lum aut uiolentum potest eē perpetuū. Perpetuam uero esse obedientiā necessariū est. Qui etenim pseuerauerit in obedientia diuinæ legis usq; in finem/hic saluus erit. Vt sine uiolētia obediamus/amandus est imperator. Obtemperandum est etiā spe retributionis: sed ulterius adhuc oportet incedere: ut melius nos aliquid obediētes faciat q̄ utilitas nra: q̄ delectatio/aliaue cōmoditas expetita. Amor carnis non potest eē perpetuus. Qñ occasiones amoris sunt momētaneæ. Forma/iuuenta uolant. Delectatio uero parit fastidiū: adiicit morbos. Ita qñ horū gratia amamus: cum absunt hæc/amare desinimus. Qui amat utilitatis gratia perpetuo non amabit: nisi semper adsit utilitas. Et quoniā in hac uita obedientiæ utilitates habere plene nō possumus/non erit plena/non perpetua obe-

dientia/nisi sit in amore fundata: non quidē in amore cōcupiscētia: sed
amicitiā: non cōmodi sed iustitiā. Itaq; si mandata dei seruare uultis: Si
Christi uerba quā fide tenetis: ope cōplere quāritis o christiani: o Chri-
sti discipuli Christū diligite: amate amore pio: iusto: ppter suā bonitatē:
iustitiā ac misericordiā. Deinde ppter spem retributionis. **Q**ui habet
E mandata mea & seruat ea: ille est q diligit me. Docet Aristoteles: nōnulla
sibi inuicem causas essendi porrigere. Deambulare efficit in opilato ape-
ritionem & sanitatē. Sanitas est etiam deambulatiōis cā. Sic se hnt fides:
obedientia: & charitas. Fides uiā parat ad obedientiā. Non. n. obedimus
illi cui non credimus. Rursus obedientia pducit ad fidē perfectā. **Q**ui
enim est durā ceruicis: & captiuare recusat intellectū in obsequiū fidei:
nunq credēdis firmiter adhærebit. **Q**ui caret ambobus: dominū lesū
Christū amare non pōt. Amor ergo qui nutrit obedientiam: & fidē illu-
strat: a fide & obedientia pdirē solitus est. Itaq; dñs lesus postq obedi-
entiam de amore amicitia: & affectione iustitiā primo nasci oportere mō-
strauit: accōmodate nunc dicit: dilectionem dei ex fide: & obediētia sur-
gere. **Q**ui aut diligit me: diliget a prē meo. Fructus obediētiā est amari
F a deo. **Q**uanti uero hoc sit: dicant hi qui principibus inserviunt: dicant
qui potentibus assidēt. Nihil est qd magis cupiant: nil cuius grā se exer-
ceant operosius: q ut grām principū assequantur: q ut ab illis amari: & il-
lis chari eē credantur: nec immerito. nihil. n. melius a principibus obti-
netur q gratum eē. **Q**ui illud habet: habet oīa. **Q**ui illo caret: oībus ca-
ret: posthabetur: anxiatur: uexatur: irridetur. **Q**uot sunt qui pro amore
principis: uel assequēdo: uel retinendo: maris discrimina temptant: ter-
rā pericula expiuntur: ignes: ferrū: mortes non refugiant. Deus noster
o Christi discipuli: o Christiāi: ille ē q fecit nos: nos sumus populus eius
(si sapimus) ab illo amari: illi chari eē añ oīa studere debemus. Vt ame-
mur ab illo: amemus lesū: & illi per oīa obediamus. Nō mea snia est:
sed dñi lesu: q cū dixisset: q seruat mādata mea diligit me: mox adiecit.
Qui diligit me: diliget a prē meo. Impossibile ē a deo amari: & in bonū
oīa amatis non p̄sperari. **Q**uare? **Q**uia p̄batio dilectiōis exhibitio est
opis. Si amabit nos deus: ope p̄babit amorē. Vt amemus lesū obedia-
mus ei. Nō. n. amare possumus: & esse rebelles cōtumaces uel inobediē-
tes. Audi itē illū. **Q**ui habet mādata mea & seruat ea ille est qui diligit
me. Si filios/ si familiares habeas obsequētes die noctuq; eorum utilitati
bus inuigilas: si quid deliquerint excusas: & substines: indulges sponte:
& ad p̄merendam indulgentiā illos inuitas. Sapientissimus igit & idul-
gentissimus p̄ceptor/ p̄r & dñs noster lesus Christus hāc omnia plene
intelligens

intelligens: legat magna ratiōe obedientiā apostolis: oībusq; Christi no-
mine censitis: ut bonis augeantur a deo: Si quid deliquerint ab eodē cō-
donētur: quod facile facit obedientibus: quoniam illos amat. Amplecta-
mur igitur hoc legatum: quod nos dei amicos cōstituet. Et ego diligam
eū. Sicut ciuibus est optimū amari a principe: ita cām habenti iudicio di-
scutiēdam: necessariū est fidum habere aduocatū: & amicū iudicem. Ni-
hil enim durius q̄ inimici iudicis adire tribunal. Nihil piculosius q̄ ad-
uocatum hīe non satis amicū. Cum sederit filius hominis in sede maie-
statis suæ: in die extremi iudicii: congregabunt' añ eum omnes gētes ab
illo iudicandæ. Si meminerimus horū fratres charissimi: uidebimus q̄ti
sit fructus obedientiæ: per quam nobis dñs Iesus p̄mittit amorem suū.
Ego diligam eū. **Q**uem eū? Eum qui diligit me: & per dilectionem ser-
uat mandata mea. Addamus q̄ dñs Iesus noster est semper aduocatus:
quousq; ad iudicandū sedeat: añ iudiciū non cessat intercedere pro no-
bis. Aduocatum habemus apud p̄rem: dñm Iesum Christū. Vide o pec-
cator q̄ sis inexcusabilis: dei iustitia per aduocatū tuum cām tuam iudi-
cari constituit. Es igitur oīum stultissimus si aduocatum per oēm uitam
tuam: cām tuam agentē: & eundem in nouissimo iudicii magni die: fu-
turum iudicem uitæ tuæ: nō studes amicū hīe. Id ut assequaris legatum
obedientiæ tibi est necessarium. Audite o Christi p̄fessionē hñtes: audite
magistum ur̄um. Si diligitis me mandata mea seruare: hoc agētem dili-
go: & manifestabo ei me ipsum. Solent principes illis archana credere:
quos habent præ cæteris idoneos: paratos: & promptos exequi quæ sunt
consilio diffinita. Vt nūc alium fructum obedientiæ agnoscamus: dicit
dominus Iesus. Et manifestabo ei me ipsum. Est hic obediētiæ fructus:
si priori non maior: saltem non minus iucundus & honorificus. **Q**uid
enim aulicis a principe honorabilius præstari potest: quidue iucundius:
q̄ consiliorū esse participes: intra secretum admitti cubiculum: lecto cu-
bantem: uel adhuc in prima īteriori tunica stantē uidere: & alloqui illū
dum induitur? O christiane si fueris obediēs regi tuo dño Iesu Christo:
Si hoc legatū obedientiæ eius bene conseruaueris: audi quid tibi p̄mit-
tat Iesus ille princeps: in cuius noīe omne genu flectitur: coelestiū: terre-
striū: & infernoꝝ. Manifestabo ei me ipsum. **Q**ui seipsum manifestat:
nihil habet amplius quod abscondat. Vt. n. nemo habet maiorem chari-
tatem q̄ animā suā pro amicis tradere. Ita nemo habet charius qd mani-
festare q̄ se ipsū. Suscipiamus igit' legatū obediētiæ: qd' fides oñdit: cha-
ritas moderatur: & fertilē muneribus facit amplissimis. Ita nempe cū le-
gatoꝝ opulētia nobis accedet hæreditas uniuerſa quam iam attēdamus.

De pace hereditario iure & donationis titulo a domino Iesu hominibus relicta & donata.

PAcem relinquo uobis: pacē meam do uobis: non quō mundus dat ego do uobis. Non turbetur cor uestrū neq; formidet. Audistis q̄a ego dixi uobis: uado & uenio ad uos. Si diligeretis me gauderetis utiq; quia uado ad p̄rem: quia pater maior me est. Dudū cū Michaelē p̄liū magnū in cōlo contra deū creatorē suū fecerat draco: quo praelio inter angelos reprobos ipsūq; creatorē pace soluta a bonorū angelorum amicitia pfidi & apostate fuerāt sepati. Neq; multo post inter deū & homines: inter angelos itē & eosdē hoīes dissidiū seminauerat idē draco. Q̄ n̄ Euam per esum pomi phibiti dei similitudinem quærere p̄sua sit. Expugnatus draco priori cōflictus: in abyssum tenebrarū & luctus p̄iectus est: cui carceri dānati sunt oēs angeli: qui pro dracone cōtra deū creatorem suū susceperant bellum. Posteriori deinde certamine/ cū dracone simul supatus homo: eiectus est de paradiso deliciarū/ laboribus & erumnis expositus/ & quoniā cum in honore eēt nō intellexit/ ut bene ageret: quoniā plus sapere uoluit q̄ oporteret compatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis: qui omnibus animātibus a deo p̄latus erat.

H Quoniā uero draco sp̄m superbiæ nunq̄ deposuit: quoniā inq̄ uictori se semp opponere: nunq̄ nisi inuitus & coactus obtemperare constituit: pacis bñficio nunq̄ potietur. Cōtra homo qm̄ se deliquisse cognouit: & uictorem deū malis suis pacis remedio prouidere postulauit: pacē inuenit/ quam deus ut firmiorē redderet: p̄prium filiū obsidem dedit hominibus: & primū oīum hominū atq; dignissimū obsidē accepit. Ita dū dati sunt obsides: dū deus uenit ad hoīes/ dum homo cū deo iunctus/ de Virgine natus est: cōlestis exercitus turmæ magna per celos uoce sonuerūt.

I Gloriā deo in excelsis cōlorū restitutā: & in terris pacem redditā hominibus bonæ uoluntatis. Saluator itaq; noster dñs Iesus p̄conii huius publicādi gr̄a se obsidem nascēdo pro hoībus utrinq; dederat: qui se ad firmandā pacem nouerat natū. & ut beneficiis pacis frueret̄ genus humanum: nunc se nouerat crucifigendū: nihil melius habens: quod suis pro hereditate relinqueret: nihil magis quærens morte tā dura q̄ pacis bñficia hominibus confirmari: & manere perpetua: pacis hereditatē magna ratione apostolis: suisq; discipulis/ omnibus. s. christianis: de quorū numero sumus/ oēs testamento reliquit. Substinetē igit̄ & uigilate mecū/

K Audite Iesum magistrū nostrum quæ diximus ordinātē. Pacē relinquo uobis: pacem meā do uobis. Si iure testamētariæ institutionis/ fieri filiis & nepotibus solitæ/ o infideles/ o pfidi iudei & obstinati p̄ cordis durtia: pacē

ritia: pacem meā dicit Iesus assequi non potestis. Do illā uobis. Accipite iure donatiōis. O mahumetani stolidi: quos per uoluptatū illecebras scelestus ille Mahumetes detinet fascinosos: Si pro ur̄a stultitia atq; immūdia pacē Christi hāreditariā nō potestis habere: habete donatā. Pacem enim reliquit dñs Iesus iustis hāredibus: qui se loco filiorū & nepotum: fratrum aut sororū illi quasi iure sanguinis adiunxerūt: qñ eius sanguine se redemptos intelligūt. Et ipsi suū sanguinem pro illo dare (quod fecerunt martyres) præsto sunt. Pacē donauit oībus hominibus. Non. n. est distinctio iudei & gr̄ci. Nam idē dñs omnium oībus hominibus uult pacis bñficia promereri: Si uelint oēs accipere. Electis qui uere per adoptionem sunt filii: pacē reliquit iure testamenti: quia illā efficaciter accipere uolunt: & accipiūt. Reprobis pacē donat: ut si uelint accipe pacis beneficiis pfruantur. Si nolint multa turbatorū affectuū febre frenetici: eorum furia imputetur: non medico: qui sanare est præsto: Si mō resanari se patiantur. Sed quā pacem relinquis iure hāreditario: aut donas bonē Iesu testator prudentissime? Meā: illam quam sancti angeli mūdo me nascēte uoce præconia nuntiarūt: quā. s. datur hominibus bonæ uoluntatis. Non quō mundus dat ego do uobis. Mundus dat pacē per bella: obfidiones: depopulationes: clades: ruinas & mortes. Datur nanq; uictis & subactis accipiētibus cōditiones oblatas. Ego aut nullo uestro incōmodo: nulla iactura: nullo periculo/ nulla molestia do pacē uobis: nō uos obsideo: sed de obsidione uos libero: nihil libertatis subtraho: sed addo libertatē: nullas clades affero: sed remoueo multas: ruinas uestras angelorumq; resarcio: ciuitati triumphantis ecclesiæ ciues uos sufficio: a mortibus & iferni doloribus uos eripio: meo sumptu/ meo labore: nulla uestra ope aut opera pro uobis bellū gero: meo sanguine tantū/ meaq; morte uinco. Non igitur quō mundus dat pacem/ ego do uobis. Libentius debetis accipere quod tā secure præstat. Dat pacem mundus occidendo: ego do pacē moriendo. Dat pacem mundus per impetū & furorem: ego per māsuetudinē. Sicut illam do: uos accipite. Non turbetur cor uestrum. Ego. n. passionū turbine carens p̄lior & uinco pro uobis/ ut pacē habeatis. Vos igitur illā sine turbatione suscipite: hāreditaria uel donata pace efferatur cor uestrū: ne torpeat: neq; formidet quia illam dem moriendo. Audistis quia ego dixi uobis: uado in p̄liū ut pro uobis occidam: & gloriosus uincam: & uenio ad uos uictor: ut meæ uictoriæ fructus sit pax: uestra quidē dum uobis pderit: mea dum per me datur: Si diligere- tis me gauderetis utiq; quia uado ad p̄rem: quia p̄r maior me est. Ostendit hic dñs Iesus beneficium pacis: quo iure pro hāreditate relinquat &

L

M

N

O

P

.IIII. XXXV.

donet: melius q̄ mundus donare sufficiat. Dudum uenerat Christus homo ad matrē in infantilibus mēbris. Venit ad minorem: & ideo minor effectus est. Venit ad matrem pauperē: multisq; incōmodis laborātem: laboresq; manuū suarum manducantē: & ideo paup̄ egenusq; natus ē.

Q Adhuc in membris infantilibus exptus est fugæ nocturnæ labores: longe uiā: desertiq; anxietates & periculā: Linguā quam nō nouerat Ioseph nutritor: quā ignorabat Maria mater: quā ipse pro humano usu nec dū sciuerat: primū audiuit. **Q**uid sit inter alienigenas uitam ducere: ab infantia coepit experiri. Reuersus in patriā: uixit subditus illis. Ioseph inq; eius nutritori & uirgini matri: duodecimum agens annū inter paruulos sinagogæ receptus audit primū: deinde in medio doctorū interrogat: & de lege patria disputans docēdo laborat. Vir effectus corā loāne pro nobis se humilians baptizatur ab eo. Deserta solitudinis adit: ubi a diabolo temptatur: & quasi minor adorare inuitatur: a quo ipse erat adorandus.

R Hic iam crescere incipit: fugat aduersarium: qui q̄uis prostratus aufugiat: non tñ desinit esse molestus: quinimō quos pōt instigat: & urget persequi Christū: neq; quiescit donec illū cruci adiudicari procurat: sperans mortis superare doloribus: quē astu: blandiciis: atq; promissis supare nequiuerat. Sed falleris infoelix. Falleris inq; pfide draco/qui per hoīs assumptionem se ipso factus est minor. **Q** m̄ uenit ad paruulā matrē/ & humile. Per hoīs depositionē accrescere: & regna quæ falso p̄mittebas & dare non poteras/assequeretur. Vadit enim ad patrem: ad deum summum: uadit ad patrem a quo tu miser expulsus es: uadit ad patrem qui maior est se in forma serui humiliato. Ipse autem maior/ & melior est omni homine natura & grā: maior est etiā ut homo omni angelo: si nō natura saltem grā. O Sathanas qui uadit ad p̄m amantissimū magnū sup oīa non deprime/ Illū hoīem quē tuis genibus p̄cumbere/ & te adorare uolebas: mox adorabis tremēs: & p̄stratus ope tuo/ cades un̄ stare posse credidisti. Inde punieris/ unde repulsæ tuæ speraueras ultionē. Mors illū nō tradet ditioni tuæ: q̄a nihil in eo morte dignū inuētū est: unde tu illum subigas. Expugnaberis hac ipsa morte quā p̄curasti. Hoc est qd' dicit dominus Iesus. Nunc q̄ pacis/ cuius sum perpetuus obses/ cōditiones impletæ sunt: quæ grā me pepit mater passibilē: & mortalē: restat solū ut per passionē crucis mortem exptus passibilitatē exuam: & ad p̄m uadā. Vado igitur ad patrē. Et q̄a pater maior me est mea humanitate: illā magnificabit: & exaltabit sup oēs cōelos. Ideo si diligeretis me/ utiq; i. certe continue æqualiter ob meā exaltationē gauderetis. Sed nōne iam dixit dñs.

V Si diligitis me mandata mea seruare. Et qui habet mādāta mea & seruat eas: ille est

ea: ille est qui diligit me. Nōne apostoli sui magistri praecepta seruabāt? Cur ergo nunc quasi increpans eorū tristitiā dicit: Si eum diligerent gauisuros? Quasi quia nō diligāt/ideo non gaudeant? Diligebant sed nō solide: tepide: debilititer: nutanter diligebant. Quia etiam in eum nutanter & ambigue credebant. Erant de proximo a fide casuri: amorēq; eius maxima ex parte deposituri. Verum ergo dixit.

De spiritualibus bonis tñ quare dñs Iesus condat testamentum.

Uenit. n. princeps mūdi huius & in me non habet qcq; sed ut cognoscat mūdus qā diligo p̄m: & sicut mandatū dedit mihi p̄ sic facio. Paulus cū dixisset: nō ē nobis colluctatio aduersus carnē & sāguinē: sed aduersus principes & ptātes mundi rectores/addidit tenebrarū harū: ne eorū quæ tenebrarū. i. culpa nō sunt dæmones: principes eē dixisse uideret. Huiusmodi inq; principes quibus nihil penitus sui iuris in dño Iesu Christo habuerint: uel unq; hñe potuerit: & iccirco hic locus de illis nō absurde exponi & itelligi queat: rectius tñ mea snia de fortuna itelligetur & declarabit. Nā cum iuxta uulgi sniam fortuna in sua ditio-
ne cōtineat uniuersa de qbus hoīes iure legatario aut hæreditario per testamēta disponūt/dñs Iesus rudibus adhuc apostolis de fortuitis bonis nil agi testō mirātibus: cām afferre uolēs cur de illis suo testamēto nihil oīno decernat: ad se huiusmodi bona nihil penitus attinere demonstrat. Hoc ut itelligamus aduertēdū est fortunā (hoīum opinione) in illis ius hñe qbus dedit diuitias uel honores: & ad illos accedere fortuna dñ: qbus munera sua distribuit. Cōtra qui neq; lucra sectant: neq; ambiunt sæculi dignitates: extra fortunæ sortē cōstituti sūt: nihilq; hñt cōe cū illa: neq; ad illos fortuna ingredi pōt: quibus conet accedere. Hoc est qd' dicit dñs Iesus discipulos adhuc rudes cōmonefaciens & ab eorū usu loquēdi nō discedēs. Princeps mūdi huius. i. fortuna: uenit ad me: nō ego ad illā accessi: sed exclusi penitus illā: qā uulpes foueas habēt: & uolucres cœli nidos. Filius aut hoīs nō hēt ubi caput reclinet: & iō in me non hēt qcq; iurisdictionis: qā nihil suū pōt i me uel a me regere: quasi dicat qā fortunæ bona nō possideo: mirari desinite si meo testō fortunæ bona uobis non distribuo uel relinquo. Sed ut cognoscat mūdus. i. hō qui minor ē mundus: qā diligo p̄m efficaciter: Sicut mādatū dedit mihi p̄: qñ me obsidē dedit & accepit pro pace cū hoibus integranda: sic facio. Mādauit mihi p̄: ut uia dei in ueritate docerē. Legaui fidē: illā demonstratē. Mādauit ut p illā docerē incedere. Legaui obediētā: quæ pedes moueat ad obseruantiam credendorū. Mandauit ut ad ppria hoīs bona & potiora hominē instaurarem: ut uniuersum terrarum orbem in integrū restituerē.

X

Dimisi illis hereditaria pacē: per quā omnia reformantur & solidantur.
¶ De ratione conseruandi pacem a domino Iesu Christo testamenti iure relictam & donatam. TEXTVS.

Ego sum uitis uera & pater meus agricola est. Omne palmitē in me non ferentē fructū tollet eū: & omne qui fert fructū purgabit eū: ut fructū plus afferat. Iam uos mundi estis propter sermonē quē locutus sum uobis. Manete in me & ego in uobis. Sicut palmes non possunt ferre fructū nisi manserit in uite: sic & uos nisi in me manseritis. Ego sum uitis uos palmites. Qui manet in me & ego in eo: hic fert fructū multum: quia sine me nihil potestis facere. Pacis hereditatē quā magister noster dominus Iesus conseruare nos docuit: ut plenius intelligamus: quā ille dixit sigillatim declarare studebo. Sustinete & uigilanter attendite quod sibi uelit. Ego sum uitis &c. Pacē inter se habere uolentes ante omnia oportet unum fieri: multa autem unum fieri nequeunt: nisi unum aliquod singulis insit: per quod illa omnia unius sapiant rationem. Ligna concisa quādiu dispersa sunt: multa uere dicuntur. Ut sint unum: uno illa fune ligamus. Ita multa ligna unum fascē dicimus: obligamē unum quo singula continentur. Ut nosceremus quā unitate pax Christi stabilienda foret: nullum exemplū accommodatius inueniri poterat: quā præceptoris nostri domini Iesu se uitē: & discipulos suos esse palmites asserentis. Hinc palmites tantā cum uite inter seque societate & unitatem: ut sine uite esse non possint: & ab ea decisi omnes arescant: ab inuicem autem diuidi nequeant: nisi prius a uite separentur. Itaque fratres si ciuilem pacem habere uultis: habete persuasum: non nisi salua ciuitate uos posse consistere: habete persuasum: Si odiis: dissidiis: simultatibus ab inuicem fuerimus separati: singulos breui spacio perituros/aridosque futuros: nihilque fore uobis reliquū nisi comburi. Nulla est inter arbores planta feracior bona uite: nulla suauior: nulla cui agricola magis inuigilet: nullaque utilior censetur/ quādiu uiuet. Contra ubi exaruit: nulla utilior: nulla minus utilis est: relinquitur igni: neque illi sufficit quidem: nisi ad debilem & momentaneam flammam/ Carbones non habet: mox transit in cineres. Qui igitur pacē Christi habere desiderant: Christum suam uitē esse recognoscant: seque talis uitis palmites esse meminerint. Hac ratione dixit dominus Iesus/ ego sum uitis uera: ut pacem eius habere uolentes/ in illo fiant unum. Est enim uera uitis uinea domini sabaoth/ in qua pacis fructum palmites ferunt.

Pater meus agricola est. Unitatē ipsam qua pacē consistere monstrauimus/ unum qui præsideat/ & cuncta moderetur habere cōuenit: sicut pater est agricola uiti atque palmitibus. Nihil perfectio magis nocet: nihil magis turbat publicam pacem: quā si plures reipublice moderatores æque primi aut

mi aut sunt/aut eē nituntur. Sed nōne optimatū status probatus est? Et popularis in rep. administrāda auctoritas/nonne multas respub. auxit? Vterq; temp. regendi modus uere bonus est/Si unius retineat rōnem. i. si optimates/Si populus unū sibi finē instituunt/publicā utilitatē/publicā pacē. Quid si uno aīo & uoluntate cōcordi oēs efficiāt: erunt uere unū re: multi numero: unū pposito: multi executione. At si optimates: si populus priuatū aliqd publicā utilitati añponant: uel si hanc ipsam publicā pacē nō una mēte hīc studeant: si odio alterius: ut. s. quis negligat/deprimat: damnū ferat/cōmodū non reportet/sniam de rep. dicat: dictā ue ab alio tueatur: nihil pōt pnitiosius inueniri. Tyrānide peior est talis reip. gerendā institutio: & ad tyrānidē trāfire cogentur/ut ad minus malū/aut penitus desolabit tādē. Si brutos Publicolas/Scipiones/Romā ppetuo habuisset: nō totiens misisset in sua uiscera ferrū. Vt ad Cabrōes/Marios:Cynnas:Sillas:Pōpeios:Cæsaresq; uentū est: senatus siluit: cecidit tandē Roma: quā certe nunc nulla/& nusq; foret: nisi uitis Christus illic uineā suā plantare dignatus eēt. Est optimatū & populariū in rep. administranda ratio nō inutilis: & in utraq; licet multi sint: unū tñ ipsi instituūt: uel ad tēpus: uel ad cās emergētes rerū moderatorē. Nīc reip. Christianā (qui status uere optimatū fuit ab initio) quis est moderator & rector? Pī meus agricola est dicit Iesus. Deus oīpotens pater oīum creatione: conseruatione: augumēto. Pater inq; dñi Iesu: secundū aternā generationē: ipse est huius reip. caput: huiusq; uineā agricola.

De nutrientibus: augentibus & conseruantibus pacem. TEXTVS.

O Mnem palmitem in me non ferentē fructū tollet eum: & oēm qui fert fructū purgabit eū: ut fructū plus afferat. Iam uos mundi estis, ppter sermonē quē locutus sum uobis. Manete in me & ego in uobis. Sicut palmes nō pōt ferre fructum a semetipso nisi manserit in uite. Sic nec uos nisi in me māseritis. Ego sum uitis: uos palmites. Qui manet in me & ego in eo: hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

De primo nutrimento pacis.

I Aboret inquit apostolus unusquisq; opando manibus suis quod bonū est: ut hēat unde tribuat necessitatē patienti. Sic inter apes abiiciuntur inutiles: sic in familia bonus pī singulis opus distribuit: neminē finit frustra iacere: neminē finit ocio cōtabescere: oēs iubet domui utilitatis aliqd afferre: & nisi afferāt castigat. nisi respiscāt abiicit. Quid ita? Quia pacis domesticā uacillaret negociū: ubi aliquis se reliquis exhiberet onerosum. Exhiberet autē si aliorum labores deuoraret

penitus inutilis. Magna ciuitas/ingēs domus est:Prouincia est ciuitas uasta. Regnū lata puincia. Christianus orbis unū regnū dei. Christiana religio uinea est dñi Sabaoth:nos oēs huius uineæ palmites oportet eē feraces. Nisi nos tales exhibuerimus: deus pater oēm palmitē non ferentem fructū tollet: amputabit: rescindet. Quē publicæ paci oportere p̄sidētē dari supra monstrauius/duo maxime decēt/castigare reprobos/confovere bonos. Cadet unitas uoluntatū/& studiū in una p̄fessione firmatū Si uicia trāseant impunita. Oderūt nanq; peccare mali formidie poenæ. Aufer ultionē a principe:mox perit principatus:mox perit publica pax: boni illū nō colunt/quia eos nō defendit:mali illū spernunt/quia nō castigat. Rursus quia inutiles hoīes ocioq; marcētes sunt pacis publicæ turbatores. Omnia enim mala docuit ociositas/corripiedī sunt a principe/antequā de inutilibus fiāt noxii/q; si iam noxii euaserint:tollēdi & abradēdi sunt/ne onerent:immo ne oneratā iam eorum sceleribus remp. ad terram trahant:teneantq; prostratam. Sicut palmites inutiles nō amputati/uitem primo arefaciunt:deinde nimio pondere lacerant & p̄sterunt. Meminerimus fr̄es principē nr̄e reip. christianæ nr̄æq; pacis moderatorē/deū esse oīpotentē cui nulla creatura resistere pōt. Sp̄rni ergo nō debet propter impotentīā. Flecti nō potest donis:q̄a nullis eget. Minas nō timet:q̄a solidus & securus est. Odia nescit:quia optimus. Amoris affectus non habet:quia iustus & perpetuo constans immutabilis p̄seuerat. Oēm palmitem nō ferentem fructum tollet q̄n uolet & quō uolet. Et oēm qui fert fructum purgabit eū:ut fructū plus afferat. Purgat dū alleuiat & cōfouetur. Sic pacis publicæ moderator & caput fructuosos ciues: Sic p̄familias utiles in domo fouet beneficiis: laudibus excitat:præmiis & honoribus attollit. Igit̄ ut pax maneat & roboretur:ut ciuitas crescat gloria/domus opibus augeat̄/O christiani nostræ domus/nostræ ciuitatis pacem moderatur p̄r deus. Simus fructuosi/ut nos foueat. Benignus.n. & misericors est:reddeēs centuplū b̄n̄meritis nr̄is: Si fructū attulerimus trigēsīmū:purgabit nos ut ampliōrē feramus. Sexagēsīmū si hunc attulerimus adhuc purgabit nos ut centesimus de nobis fructus assurgat. Quid est cōducibilius amputari an purgari/talis tātiq; uinitoris manu? Certe horrendū est in manū incidere dei oīpotētis ut amputet. Hēt.n. pt̄atem aīam simul & corpus mittere in gehēnā:hūc time te ne aputet uos a uite Christo. Desiderabilissimū ē deū h̄re purgatorē:alleuiatorē b̄n̄ficū/uinitorē. Nouit.n. quæ abiici oporteat:scit quæ adiici cōueniat. Vtriusq; modos & cās nouit ad numerū. Studeamus totis uiribus per illū nō amputari/sed purgari:nō puniri:sed prāmium obtinere.

De secundo

De secundo nutrimento pacis.

Am uos mundi estis ppter sermonē quem locutus sum uobis. Manete in me & ego in uobis. Pax ut solida sit: munda sit/Creant oī flagitio necesse est: quæq; resp. quæq; familia ut pax in illa pmaneat. Vidisti ne aliqui sceleratos aliquos inuicē fœderatos: habent uitæ malū ppositum: qd' est unum atq; idē in singulis: hñt pfidē cui pareant in malū suū. Oposi sunt: neq; tñ diu permanet eorū conuentus/nō durat pax iniquorū. Non. n. sunt mūdi/ sed impuri. Lingua putrida se ipsis fracescunt/ frāguntur: nō durāt in fasce. Mercatoriae societates si fraudē sapiant/ durare nequeūt. Bona fide opus est societati durare debenti. Morbida facta pecus totū corrūpit ouile. Cariosus arboris ramus truncū maculat. Non pñt impuri durare cū puris. Quid ita? Quia cōtraria simul diu esse non pñt. Violenter. n. ducuntur in unū: nullū autē uiolentum pōt esse ppetuū. Nequeūt impura per se sola cōsistere: sicut neq; fracta per se manent. O christiani quibus testamēto pax relinqtur: Si mundi estis ppter sermonē dñi Iesu: habebitis pacē cū illo: illi adunabimini: immo aduniti cōseruabimini. Manebitis in illo sicut palmes in uite. Manebit in uobis sicut uitis uigor in singulis palmitibus & simul in omnibus manet. Non ego hoc dico: dicit ipse Iesus magister. Iam uos mundi estis: ppter sermonem quē locutus sum uobis: Sit hæc interrogatiua locutio. Manete in me & ego in uobis. Quasi dicat quia iam mundi estis: manete in me/ & ego in uobis. Non sine causa hoc dixit. Nā si palmites impuros/ & infructuosos tollit uinitor pater: Si feraces/ purgat nō tollit: qui mundi sunt non amputantur: manent igitur in uite: & uitis in illis. Adhuc non estis mundi. Pacem Christi nondū habetis. Nisi purgari stueritis: amputabit uos pater deus.

Declaratio studii & operis paci incumbentium.

Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in uite sic nec uos nisi in me manseritis. Dixerat paulo ante palmitem non ferentem fructum tollet. Id modo declarat. nō sufficit ad retinendam pacem esse operosum: sed in illa pace quam habere uolumus/ & secundum illam operari necesse est: in qua repu. uersamur: in qua familia uiuimus: illius utilitati inuigilare debemus. Dic quæso si quem haberes in domo filium familias qui oposus esset: & lucro aut aliis cōmodis augendis die noctuq; studeret ardētissime: lucra porro sua in aliam familiam trāsportaret: tu illum de opibus & labore familiæ aleres: ille aut minimum aut nullum adminiculum domui præstaret: talem ne apud te diutius habere stunderes? Minime/ quinimmo expelleres/

aut familiā murmurantē sentires: pacemq; domesticā mox turbatā inspi-
ceres. **Q**uilibet ciuis suæ ciuitatis cōmodis prius insudat/dehinc aliarū
si pōt. Si alterius ciuitatis utilitatibus cōsuleres cum detrimēto tuorum
ciuiū/quāto esses oposior/minus esses (ut existimo) substinēdus a tuis:
plus. n. illis noceres quo plus te exerceres. Sumus ī pace Christi: uiuimus
in christiana repu. in illa & secundū illā oposi & utiles eē debemus Chri-
sto dicente. **Q**uia sicut palmes non pōt ferre fructū nisi māserit in uitæ:
sic & uos nisi in me māseritis. **Q**uid ita? audi illū/qa ego sum uitis uos
palmites. **F** **Q**ui manet in me & ego in eo/hic fert fructū multū/qa sine
me nihil potestis facere. Plana iā res est. Dicā tñ adhuc qd hic obstrusum
odorē. Multi palmites manēt in uitæ in qbus non manet uitis. Manent
in q/quia adhuc amputati non sunt. Sed quoniā exaruerunt: neq; a uitæ
humorē accipiunt: ideo uitis nō manet in illis. Manēt multi in Christo:
quia prīs uinitoris misericordia nōdū illos uoluit amputare. Aridi tamē
sunt: & Christū noīe tenent: ope nō tenēt. Nō est Christus in illis: quo-
ce nō corde se christianos eē pfitent. Vt fructū afferamus maneamus in
illo: q̄tum possumus illi adhærētes: & obsequentes. Maneat ille in nobis
corde toto exceptus/& retētus. Ita fructum afferemus in illo. Ita pax eius
ab eo pro hæreditate ab initio nobis relicta/nostra erit.

De charitate secūda hæreditatis pte in ordine sed potissima intētionē.

Sicut dilexit me pater & ego dilexi uos. Manete in dilectiōe mea.
Si præcepta mea seruaueritis: manebitis in dilectione mea/sicut
& ego pcepta prīs mei seruauī & maneo in eius dilectiōe. Hoc
est præceptū meum ut diligatis inuicē sicut dilexi uos. Maiorem hac dile-
ctionē nemo habet ut animā suā ponat quis pro amicis suis. Principē &
reip. moderatorē oportet ante oīa professionē quam tuetur/& leges qui-
bus hæ ipsa pfessio continetur/amare & colere. Sic pr deus diligit Chri-
stum legem uiuā oīum christianorū: & leges scriptas ab euangelistis Chri-
sti secretariis fouet & amplectitur. Oportet etiā leges amare prīcipem &
populum: ut. s. leges ipsæ principem deceant/dehinc expediant populis.
Ideo sicut Christus diligit a prē: sic diligit & nos. Sic christiana professio
deum decet/quando eius præcepta iustissima sunt: & utilitate delecta-
tione & honestate condita/per quæ simul omnia reficit Christianos. hoc
est quod dixit Iesus: Sicut dilexit me pater agricola: sicut legem meā ha-
bet charam/sic ego dilexi uos/sic meā legem uestris usibus accōmodaui.
G Discant hic legum latores: discant patresfamilias ita ad suas utilitates &
commoda cuncta disponere: ita se amare dum aliis leges imponunt: ut
leges ipsas illi amare & colere possint qui crediderunt. Discant inquam
tales cō-

tales cōdere leges: ut subditi in eaz̄ amore & obseruantia ualeant pdura
re. Dicit. n. magr̄ optimus: Manete in dilectione mea. Ego sum uiua lex
uſa. Pſr̄ meus dilexit me: dilexit & uos: ideoq; me uobis dedit i legē. Ego
q̄a diligo eū: diligo & uos: Sic ille me dilexit: Iō lex uobis eē nō renui: &
ut mea decreta itelligeretis hō uobiscū & inter uos ueni. Manete igitur in
dilectione mea: quia lex sum uobis uiua. Manete in dilectione legis quā
uobis in pr̄ceptis relinquo. Si p̄cepta mea seruaueritis manebitis in di-
lectione mea. Si princeps posset se ubiq; exhibere p̄ntem: lege scripta (ut
existimo) non uteret. Sed qm̄ angustia corporis uno illum loco conclu-
dit: & moriēdi necessitas illū durare nō sinit: legibus agere cōpellitur. Ita
dñs Iesus qm̄ se etate uiridi & uiuaci iuuēta nouerat moriturū: terrasq;
secūdm̄ molem corporis relicturū: instituta reliquit se uiuam legē: suā
inq; uoluntatem & auctoritatem cōtinentia. Non igitur incondite ut in
eius dilectione maneamus admonet nos dicens. Si p̄cepta mea serua-
ueritis: manebitis in dilectione mea. Nullum est certe maius amoris in-
dicium: q̄ obediētia: q̄ amata rei obsequi. Qui carnis amore insaniunt
nil libētius agunt: q̄ quod amica mandauerit. Qui pecuniæ amore sūt
capti: nulli rei tam ardēter inuigilāt: nihil tanto studio p̄secuntur: q̄ lu-
crum. Qui honores ardēt (bone deus) q̄ studiose potētibus obtempe-
rant: ambitioi q̄ se submittūt. Amor facit hęc oīa. Quid ita? Qm̄ amā-
tis & amati uoluntas est una. Volūtatis aut̄ expimentū opatio est. Vis sci-
re si uelim aliqd: fac possim assequi. Vis scire si aliqd nolim: fac possim
effugere. Vbi opus est facto uerba nō sufficiūt. Ardet & urit amor: ope-
rosusq; est plusq; dici queat. Itaq; si diligitis Christum: opere mōstrate. Iu-
gum eius suaue est: & eius omne pondus leue: & facile portatu. Nunq̄
erit impossibilitas: si aderit uolūtās: hoc est quod ille dicit. Si p̄cepta mea
seruaueritis manebitis in dilectiōe mea. Quod & exēplo cōfirmat: sicut
& ego p̄ris mei pr̄cepta seruauī: & maneo in eius dilectione. Quasi di-
cat nihil p̄cipio: qd̄ ipse nō fecerim. Ope priusq; sermone meorū p̄cepto-
rū ueritatē oñdi. Quia patris mei p̄cepta seruauī: ideo in eius dilectione
p̄maneo. Si uos p̄cepta mea seruaueritis: itidē i mea dilectiōe manebitis.

De forma charitatis.

Hoc est pr̄ceptū meū ut diligatis inuicē: Sicut dilexi uos. Qm̄
dixerat dñs Iesus mandata mea seruare: ne crederent hoies dura
aliqua illum dedisse mandata: & absteriti legatum obediētia:
suamq; pacem pro hæreditate accipere recusarent. Summatim quid sibi
uelit tota lex eius paucissimis uerbis exponit dicēs. Hoc est p̄ceptū meū
maximū: hoc est qd̄ tota mea lege cōstituo: ut diligatis inuicē. Et p̄fecto

ad conseruandā pacem & unitatē in re domestica: in ciuitate/ in prouincia/ in regno: hoc maxime necessariū est: & sine ipso factū est nihil. **Q**uā sicut pax eē non pōt sine multoꝝ quasi collegio in unum colligatoꝝ/ in unam quasi p̄fessionē/ in unum uitā institutū/ ad unum finem. Ita hæc unio sine mutua dilectione stare nō pōt. Est. n. amor neruus uinculi: & nexus uigor: quo colligata in unā pacem cōtinent̄ unita: tātaq; est dilectionis auctoritas: tātus uigor ut sine illa neq; legata/ neq; auctoritatem Christi assequi possimus. Mirant̄ multi q̄ dñs Iesus i ultima cœna de dilectione mutuo cōseruāda totiens rōnem habuerit: deponēt admiratio nem si qd̄ nunc dicit/ diligēter inspexerint. Dilectio legis est summa humilitas/ fides/ obedientia sine dilectione nō satis utilia sunt. Pax aut̄ sine dilectione eē nullo mō potest: neq; intelligi qdem/ **Q**ui se mutuo non diligūt: simul diu stare nō pñt. Impossibile p̄fecto est multos idē uelle/ & se nolle ad inuicē. Impossibile est itē multos se odisse/ & simul in pace p̄sistere. Vt igitur in pace quā amplexus es/ permaneas: ames oportet oēs hoies illius pacis tibi fœder̄ sociatos. Amplexus es domesticā pacē: ames oportet familiā p̄sidentem: familiā utilitates: singulos de familia: & illi te. Aut paganā/ hoc ē uiuis in oppido/ in ciuitate/ uel in pago: ames oportet: & colas loci p̄fidē: iura loci: icolas eius: & illi te: aliter pacē nō hēbis. Christianus effectus es: imo ab ineunte prima infantia esse cœpisti: ames oportet deū ante oīa/ Christum sup oīa: iura christianæ p̄fessionis impri mis uenereris: ames & oēs christiāos/ Si hoc facis: uerus es hāres Christi: Si non facis: christianū te eē mentiris. Impossibile est. n. christianū eē: & odisse christianū. **L** Christianus est qui fidē Christi tenet re: non uerbis tantū. Verba nanq; rei ueritatē nō faciunt: sed a rebus uerba accipiūt ueritatē. Si uere christianus es: re si tenes mandata Christi/ audi Christū. Hoc ē p̄ceptum meū ut diligatis inuicē. Nō ego: nō theologus aliq; non ep̄s: non Papa hoc præcipit/ Christus ipse iubet. Vt sis christianus christianos ama. Infœlix tu qui credis te christianū: qui fureres si de Christo male fē tire dicereris/ cur nō te pudet corā oībus oñdere malignitatē tuam: odio hñdo christianos? Dicit Christus/ oues meæ uocē meam audiūt. **Q**uale aut̄ sit hoc audire/ ipse declarat/ & secunt̄ me per obiam. **Q**uā est uox tua dñe Iesu Christe? Vt diligatis inuicē. I tu nunc serua rancorē/ p̄sequere: lacera: lania: dānifica si potes: si nō potes/ infamia denigra christianū: quia illū habeas inimicū. Nisi resipueris: non hēbis partē in hæreditate Christi: quinīmo iam ab illa es penitus exclusus. Hæreditas Christi pax est hominibus bonæ uoluntatis. Tu qui odio habes p̄ximum: qui pacē cū illo hñe recusas: qui ferrū pro ueste induis: qui gladiū pro ornamēto

femur accingis/ut occidas/ubi habes bonā uolūtātē? Resipisce miser: tecum ipse recogita dñm deū tuum: dñm Iesum Christū: tuā p̄fessionem christianā. Ne quāso tam apte tam ipudēter mentiaris deo tuo: p̄fessionī tuæ: animæ tuæ. Da tibi ipsi pacē: restitue tibi hāreditatē p̄ris & fratris tui: obtempa dño deo tuo: redēptori tuo: audi quid per oēm legē suam te facere uelit. Hoc est p̄ceptū meū ut diligatis inuicē. Dimitte igit̄ odiū & similitatē: dilectionē ex aīo suscipe. Sed qualē dilectionem? libidinosam ne? per quā. s. incōtinens diligit: ut se ipsum infamet & p̄ximū? Dilectionē auarā quā qui lucra sequūtur diligunt: bladiuntur ut decipiant? Dilectionē superbā: per quam ambiciosi te colūt: ut honoribus per te potiantur? Nō has dilectiōes uult dñs Iesus Christus. Quas uult? Audi illum. Sicut dilexi uos. Dilexi uos aut̄ non carnis: nō pecuniæ: nō sublimitatis studio. Dilexi uos amore pio: iusto: sincero. Vis scire qualis sit amor tuus? uide qd̄ optes amato. Si munda: si pia: si iusta optas: talis est amor. Si turpia turpis. Ipse suo sanguine tingitur: suo fructu dignoscit̄. Quē fructū affert nobis amor Christi? Legis christianæ obseruatiā: fœlicitatem aternā. Hæc iustissima: piissima sunt: & oī decore ornatissima. Sanctus est ergo amor: quo nos amat dñs Iesus. Quoniam eius amoris fructus nos efficit sanctos. Diligite inuicem dicit dominus Iesus sicut dilexi uos. Sicut dilectio mea iusta fuit: sicut caruit oī labe peccati: sic dilectio quā inuicem uos diligitis meæ pacis hāreditario iure assequēda gratia pura sit: & incontaminata.

Quā excellenter dilexit suos dominus Iesus.

Maiorem hac dilectionem nemo habet: ut aīam suā ponat quis pro amicis suis. Plus mouēt expimenta q̄ uerba. Ita semper dñs Iesus: cū prius fecisset quæ faciēda docuerat: ubi amandos nos inuicem monuit: oñdit id se fecisse qd̄ suadet: neq; fecisse mediocriter: sed excellenter: sed ardentissime. Diximus iā sæpe amorem ope cōprobari. Amor. n. est studium bñficiēdi amato. Qui maiora & chariora munera seu bñficia dat: magis diligere comprobatur. Qui dat se ipsum dat maxima & charissima sibi: ergo qui dat se ipsū maximā charitatē habet: & ostendit habere. Quorsum hæc? Vt intelligamus q̄tum nos amauit dñs Iesus. Amauit: se teste: se p̄bante: nos oēs amore maximo. Qm̄ nobis & pro nobis oīum maxima: oīumq; sibi charissima donauit. Donauit se ipsum nobis & pro nobis iam toties: & nunc donabit modo quo se ultra donare nō poterit. Donauit p̄ciosissimā diuinitatis gloriā omnibus hoībus: qñ uerbū caro factum in uētre uirginis: deus uenit ad homines factus hō. Donauit se nobis ducē & p̄ceptorē: qñ pacis uerissimā

rationem ostendit: & ad uerā felicitatis uiam per iustitiā: pietatēq; mōstra
uit: per hanc ipsam uia primus incesit/ut p illius uestigia alacrius inceda
mus. Donauit se nobis sacramentaliter in cibū & potū: ut quotiens uolu
mus illū nobiscum habeamus. Donaturus est de pximo nrī grā pprium
corpus cruciatibus: spūm tristitiis: uitam morti: corpus exanime sepultu
ræ: aīam inferis/ut illos spoliēt: & uictor p nobis reuertat ad nos. Est ne
hoc exigū amoris indicū? Nōne satis: nonne ad itegrū & ad unguē ex
cutus est & sup abundātissime cōpleuit qđ te facere iussit? Sed quāso ad
uertere ne pigeat q̄ modeste p̄cipiat dñs Iesus. Cū ille amauisset nos q̄tū
ostendimus: q̄tum p̄res/uxores/aut filios non amamus: imo q̄tū nos ipsos
amare recusaremus. Quis. n. pro se ipso mori eligat? non tñ arctare nos
uoluit: ut nos inuicē tm amaremus/q̄tum ille amauit nos: non. n. dixit.
Hoc est p̄ceptum meū ut diligatis inuicē q̄tum dilexi uos/sed sicut dile
xi uos. Similitudinē impat: non æqualitatē. Si iussisset dñs Iesus te mori
pro alio/qa ipse Christus mortuus est pro te: & nō obedisses/posses obii
cere/tu pro nobis moreris: quia potes cito resuscitat/ & cito resurges/ego
me resuscitare ad libitū nequeo. Vbi mortuus fuero/usq; ad iudicii ma
gni diem: mortis umbra me possidebit. Ne inq; sic te excusares: non dixit
mando ut diligatis inuicē q̄tum dilexi uos: sed sicut dilexi uos. Assimila
ri uoluit amorem tuū amorī suo: ut hēat cōsimiles rōnes: cōsimiles oc
casionēs: nō æquales uires: nō pares effectus. Hoc recusare nemo potest.
Amare nēpe sine fraude: sine uicio possumus: si uolumus. Hoc est prae
ceptū meū ut diligatis inuicē sicut dilexi uos. Sit dilectio ur̄a similis meā/
qm̄ æqualis eē non pōt: tāto amore p̄secutus sum uos/ut me darē p uo
bis in morte/qa maiore hac mea dilectionē nemo h̄re pōt: ut animā suā
ponat pro amicis suis: habete minore: ponite fortunas: ponite opas: po
nite industriā & ingeniū: subuenite uobis inuicem/ditiores tenuioribus
alimēta date: auxiliū debilibus p̄state fortiores: dirigite incautos cōsilio
ur̄o: qui prudētia p̄polletis. Hæc faciētes pacē hēbitis in repu. christiana
hic militāte: pacē hēbitis ī eadē triūphāte/Substinebitis & uigilabitis hic
cū dño Iesu p cōpassionē: in futuro aut sēculo per æternam felicitatem.

¶ De patientia amplectenda ad cōseruationem pacis.

Si mundus uos odit: scitote qa me priorē uobis odio habuit. Si
de mūdo fuissetis: mūdus qđ suū erat diligeret. Quia uero de
mundo nō estis: sed ego elegi uos de mundo: p̄pterea odit uos
mundus. Memētote sermonis mei quē ego dixi uobis. Nō est seruus ma
ior dño suo. Si me p̄secuti sunt & uos persequētur: Si sermōnē meū ser
uauerūt & ur̄um seruabunt. Duo uenti: duo turbines: torrentesue duo
rapidissimi

rapidissimi: pacis structurā euellere: & eradicare sunt soliti. Insolens sup-
bia: dū pax prospera est: dū nihil sentitur aduersi: aīos elatione sollicitos
tenet: Et ubi (quasi uentus uela) turgidos aīos fecit: mox rapit ad rixas:
contumelias: iniurias: Deinde adducit uulnera: cades: priuatorūq; rui-
nas. Tandē uero publica sternit. Cōtra hunc uentū: contra hunc torrētē
& turbinem fundat' pax in amore charitatis. Charitas. n. nō inflatur: nō
amulatur: non agit perperā. Contra uero dū aduersa cōtingūt: ira & acci-
dia impatientiā adducūt: alter turbo est subuertēs pacē: hac desperatio-
nem cōuehit: quā subuersā pacē eradicat & a fundamētis tollit: per hac
malis uincitur animus: per hac priuata & publica primo negligunt: de-
inde hñtur odio: uñ desperant & penitus pereunt nullo releuante. Hac
aduersus mala opus est patiētia. Ipsa. n. opus pfectum habet. i. in sua pfe-
ctione conseruat. Certe non errauit ille qui dixit. Maxima morū semper
est patiētia uirtus. Nā si nō minor est uirtus q̄ querere parta tueri. Patiē-
tia quā oēs tuetur uirtutes: nulli illarū erit inferior. Erit ēt oībus ut ma-
neant necessaria. Huius rei grā sapiētissimus architectus dñs Iesus Chri-
stus: pacis suā pulcherrimā sane & amoenissimā domum cōmunire con-
stituens: post dilectiōis iacta fundamēta: ad fundamēta patientiā ponē-
da conuertit' dicēs. Si uos qbus testamēto relinquo meam pacē mūdus
odit: & per odium (ut infra docebitur) uos infestat: Scitote qā me prio-
rem uobis anteq̄ uos odiret uel priorē uobis. i. prāstatiorem & dñm ue-
strum odio habuit. Ideo ne turbemini: ne uos incepti pœniteat: legatū
obediētiā mandatūq; de charitate seruāda ne abiicite. Quia mundus
nullā habeat charitatē/ non iccirco eā deserite: plenus est odio mūdus: &
quia duo contraria simul in eodē eē non pñt/ qñ alterū accreuit ad sum-
mum mirari nō debetis si odit uos mūdus. Vultis uidere mūdū ad cu-
mulum odio plenū eē? Odit sūmā ueritatē & bonitatē. Odit. n. me qui
sum uia ueritas & uita/ odit me priorē uobis. i. potiorē omni genere uir-
tutū. Quia ergo plenus est odio impio/ amorē piū hñe non pōt. Nolite
illi similes fieri. Non. n. estis de mūdo tam perditio: qm̄ de illo uos elegi.
Itaq; si uos odit/ ne miremini. Quia me priorē uobis odio habuit. Si de
mundo fuissetis: mundus qđ suū erat suo pdito amore diligeret. Quia
uero de mūdo non estis ppterea odit uos mūdus. Videte quāso q̄ sapiē-
ter hic se sapiētia gerat. Crimen læsæ maiestatis est sentire cū principis ini-
mico: sentiri cū reip. hostibus/ uel cū illis eē amicitia fœderatū. Ius quoq;
amoris priuati hoc habet: ut amicorū nostrorū amicos amemus: & inimi-
cos eorū odio hēamus. Amicorū. n. est una uoluntas: una utilitatis & cō-
moditatis rō. Iam dñs Iesus se ut principē & legē uiuam amandū oñdit

R

S

T

& se amare dixit quos pacis hæredes instituit: quosue pace donauit. Mū-
 dus odio habet Christū: ergo cum Christo sentiētes odio habeat necesse
 est. Consentaneū est igitur non turbari si odit uos mundus/ Q uoniam prius
 odio habuit dñm deū nr̄m: principem nr̄m: nostram uitam legē. Im-
 mo si tristabimur q̄ mundus odio habeat nos: si eius odiū subterfugere
 tentabimus: ueri amici christi non erimus: Si pacē cū mundo uel amici-
 tiam fecerimus: erimus p̄ditores & læsæ maiestatis crimine tenebimur.
 Q uoniā cū inimico principis nostri pacis & amicitia: fœdus hēbimus:
 & nostræ reip. hostē (qđ extremæ infamiae cumulus est) diligemus. Sed
 q̄s hic mūdus est qui dñm Iesū Christū odio habuit: & adhuc habet? Nō
 uastus ille oīa claudens orbis. Ille n. amicus immo subditus est dño Iesu
 Christo/ factus est per ipsum & per ip̄m conseruat & durat. Non sublu-
 naris globus: nō elemēta/ non ex eis mixta nascētia mūdus sunt/ q̄ odit
 dñm Iesum Christū. Hæc oīa illi obediunt. Venti & mare obsequuntur
 eiidē: non fortuita bona: neq̄ fortuna (quā stolidum uulgus oīum uti-
 litatum præsidem facit) sunt: mundus osor. Q uoniā nihil habent hæc
 cōmune cū dño Iesu: neq̄ illis est dñs Iesus molestus in aliquo. Iubet red-
 di Cæsari quæ sunt Cæsaris: & quæ sūt dei deo. Ipse etiā quotidiano pa-
 ne contētus: neq̄ peram: neq̄ zonā: neq̄ pecuniam ad uiaticū deferens:
 nō habet domū: non diuersoriū: neq̄ tuguriū proprium ubi caput recl-
 net. Mundus qui odit Christū diabolus est & angeli eius. Mali quoq̄ ho-
 mines ministri eius/ pacē hoīum bonæ uoluntatis turbare studētes mū-
 di hic nomine accipiēdi sunt. Si ergo mūdus. i. si mali angeli & mali ho-
 mines qui mūdus sunt: reprobatus uos odit: scitote quia me priorē uo-
 bis odio habuit. Cur nō potius dixit dñs Iesus. Si iudei: si scribæ: si phari-
 sei: si samaritæ: si aliæ quælibet gentes uos oderūt: scitote quia me priorē
 odio habuerunt. Nouerat dñs Iesus apostolos suos ceterosq̄ discipulos
 ubiq̄ gentiū disp̄gendos: neq̄ a sola iudeorū gente passuros iniuriā: sed
 ab omnibus populis cruciādos: itaq̄ continens primū pro primo cōten-
 to posuit. Scitote quia me priorem uobis odio habuit. Si de mūdo fuissetis:
 mūdus qđ suū erat diligeret. Apte dignoscitur dñm Iesum hic mū-
 di noīe nō speras/ sed habitātes illas (rōnis inq̄) capaces creaturas intelli-
 gere: non qđem oēs/ sed in peccato manētes. Apostoli reliqui q̄ discipu-
 li/ erant tunc de numero speram sublunare habitantium. Et qui nūc sūt
 uere christiani eodē orbe claudunt: qui tñ nō sūt (teste Christo) de mū-
 do quē loquitur. Q uare mundus hic pro spera prima/ uel pro oībus in
 ea contētis non accipit: sed pro illis qui in uirtutū odio perseverant. Exi-
 stimo saluatore nr̄m duos mundos intellectuales/ siue duas speras spi-
 rituales

rituales hoc loco præsumere: unam amoris & gratiæ: hic mundus est bonorum angelorum & hominum bonæ uoluntatis. Alteram e contrario odii & miseriæ: hic mundus est reproborum angelorum & hominum perditorum. Absit uero ut per hæc quis credat: duo esse prima principia: quemadmodum stulti Manichei opinati sunt. Princeps namque mundi miseriæ non est uere princeps. Quia & sui mundi nullum est principium: nisi æquoce: nam & ipsa miseria æquoce entis habet rationem. Sed de his alibi: satis sit hic intellexisse quod mundi nomine saluator dicere uoluit. Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat diligeret. Videte quod apposite ad iam dicta loquatur magister sapientissimus. Supra habitum est principem subditos amare: & subditos principem: ac se inuicem diligere oportere: ut duret principatus. Consentaneum est igitur si apostoli: si discipuli domini essent de mundo malignantiū. id est. partes factionis potiusquam reip. a principe illius & a subditis illos diligere. Quia uero de mundo non estis: quia ego uos de mundo elegi propterea odit uos mundus. Consentaneum est istud. Quia sicut unitas professionis parit amorem & nutrit: ita disparitas odium pariat & nutriat necesse est: de contrariis. id est. contrarios oportet fructus insurgere. Sed nonne apostoli & discipuli omnes: nonne omnes qui in mundo sunt christiani quantumlibet iusti in peccato nati sunt: & in iniquitatibus matres eorum conceperunt illos? Nonne illi ipsi apostoli proxime deserturi erant dominum Iesum Christum: & Petrus abnegationis & blasphemie crimine nonne tenendus erat? Erant ergo de mundo & nos de mundo sumus: de mundo dixerim peccati: odii: atque miseriæ. Respondet dominus Iesus. Quia elegi uos de mundo. Si de mundo non fuissent: nequaquam de illo eligi potuissent. Igitur ante electionem de odii mundo fuerant. Electione extra mundum odii positi sunt: in mundoque gratiæ constituti. Ita sua culpa de mundo erant perditio: & nos eodem de mundo fuimus. Gratia uero & illi & nos de mundo odii non sumus. Hoc est quod dicebat Apostolus. Gratia dei sum id quod sum. In mundo quippe amoris & gratiæ esse nemo potest sine gratia. Mementote sermonis mei quem ego dixi uobis. O Christiani quæ so ne mente excidat: quod Christus memoria tenendum iubet. Iubet meminisse sermonis quem dixit. Hoc si fecerimus bene succedent omnia. Sed quis hic sermo. De mundo non estis quia elegi uos de mundo? Si meminerimus nos non esse de mundo odii uel de factione perditorum: Si meminerimus illam esse nobis inimicam/pudebit: pigebit nos: horrebimus sentire cum illa. Pudebit pigebit nos peccare. Peccatum horrebimus: si meminerimus illud esse de factione nostræ reip. inimica. Si meminerimus electionis beneficium nos ereptos de numero & societate infelicitum/& perditorum in odii miseria/Si meminerimus per gratiam factos de numero & societate felicitum:

Y

Z

A

adduci non poterimus ad peccandū. O christiani quotiens de aliquo crimine temptamini: quotiēs inq̄ supbia inflat: aut auaritia exiccat: aut luxuria adurit: aut gula cōtorquet: aut rapit ira: aut uexat inuidia: aut accidia uos mordet: memētote quāso sermonis quē dixit dñs Iesus: memētote inq̄ quia non estis de mūdo illarum miseriā. Mementote uobis illas esse inimicas: uos uelle miseros efficere. Mementote q̄a Christus elegit uos: eripuitq̄ de calamitatibus illis: ut ad foelicitatē pduceret ppetuo possidendā. Si quis pannosus/ & mendicus per cōnū porcos sequi solitus assumatur in regiā: & regiis aulicis annumeret: uestiatur: nutrietur ut aulicus: quis illū ferat resonantē uocē uñ porcorū cōgregatio fieri solita est: Quis ferat indutū ostro cōnū cōmiscere porcinū: faciem foetoribus squalidam: manusq̄ scabrosas rubigine bruta: corpore toto: incessu & gestu pferre porcinos mores: Mementote sermonis mei. Mementote bñficii mei dicit dñs Iesus Christus. Vos eratis de mūdo porcino nō tm̄ porcorū custodes: sed a custode porcorū diabolo per uitiorum lutabra cōuoluti: laceri: nudi: famelici. Elegi uos ut edatis sup mēsam meā. Memētote sermonis mei: quē ego dixi uobis. Mementote quia nō estis de mūdo tam bruto meo bñficio. Nā mea electione de illo uos eripui: qd' si feceritis (Quia nō est seruus maior domino. Vos estis mihi serui: ego uobis dñs) intelligetis cōsentaneū eē: q̄ si me psecuti sunt: & uos persequetur: qm̄ si persecuti sunt maiorē: persequentur ergo minores. Quare de eorū persecutiōe ne turbemini. Si sermonē meū seruauerunt: & uestrum seruabunt. Sed non seruauerūt meū: quare uestrum minime seruabunt. Quoniā qui principis spernit uiuam uocē/ nuncii quoq̄ sermones nulli faciet. Cum multa hanc sniam cōprobantia & declarātia psecutus eēt dominus Iesus/ cur omnia dixerit manifestat: ubi Ioannes hāc scribit.

¶ De perseverantia patientiæ retinenda in aduersis.

Haec locutus sum uobis ut non scandalizem: absq̄ sinagogis facient uos. Sed uenit hora ut oīs qui interficit uos: arbitretur obsequium se p̄stare deo. Et hāc faciet uobis quia nō nouerūt patrē neq̄ me. Sed hāc locutus sum uobis ut cū uenerit hora eorū reminiscamini quia ego dixi uobis. Hāc aut̄ uobis ab initio nō dixi: quia uobiscū eram. Patientiā quam cōplectendā/ a bonis uiris hactenus mōstrauit dominus Iesus: nunc ab eisdem docet eē retinendā. Mos erat (qui ē nūc uiget) non trahi pro crimine iniudiciū/ nisi sufficiētibus indiciis/ per multos & probos uiros affirmatis: iudicii prae ostensis: ne hoīes innoxii calūniā infamiā & iacturam capturæ sentirent/ si passim & pro libidine iudicia cōtra illos incēpta fuissent. Neminem insup̄ quis multis cōtra eum delatis

delatis coram iudice iudiciis/iam captum condemnari licebat/nisi audi-
tum/& purgare indicia cōmonitū. Q uod si non satis legitime fecisset:
punire illum fas non erat/nisi condemnatū/iudicis sententia/pœnæ mo-
dum & mensurā statuente. Sinagoga iuxta Hieronymum doctrinā uel
institutionē sonat/Ita loca in quibus iudei legem & instituta maiorū di-
scebant. Sinagogæ nomē accipiunt. Q uid est nūc dicere/Abſq; sinago-
gis/nisi abſq; doctrina legis:præter oēm legē & instituta maiorum faciēt
uos trahi in iudiciū: nullis prius habitis iudiciis ad capturā faciēt uos in
auditos cōdemnari: Nullaq; ſnīa cōtra uos lata: nulla pœna in uos decre-
ta faciēt uos/a carnificibus laniari & cruciatibus enecari: Sed ne ſcādali-
zemini. Occasio peccandi ex puerſo ope data uel accepta ſcandalū eſt. Ita
qui dat occasionē delinquēdi ſcandalizat: qui accipit ſcādalizat. Paulus
nempe ſcribēs ad Corinthios/ubi declarauit an de cibis imolatis idolis li-
ceat manducare/concludit/qua ppter ſi eſca ſcandalizat frēm meū/non
manducabo carnes in æternū: ne frēm meū ſcandalizem. Et ſecundū ea
quæ Paulus illic pgit oñdere: doctus qui manducat idolis imolatū: ſciēs
non eſſe phibitū: ſcandalizat frēm. i. dat peccandi occasionē: infirmæ cō-
ſcientiæ fratris indocti: credentis idolis imolatū ſine culpa nō manduca-
ri. Indoctus uero qui accipit occasionē manducādi: cū erronea cōſciētia
ſcandalizat. Non aut idē eſt cām & occasionē dare peccato: quia grauius
peccat dans cām q̄ occasionem. Cauſam dare eſt p̄bere materiā: ut gladiū
occidere per iniuriā cogitanti: aliudue instrumentū ſine quo peccatū fie-
ri nequiret. Aut præbere formā oñdendo modum ad facinus: Aut ſe ef-
ficiētem exhibere: fauore p̄ſtito. Aut finem ſe cōſtituere: ut mercedem
præmiūue pro ſcelere polliceri. Aut bonū aſſequendū uel malū fugiē-
dum oñdere ut ſcleri detur locus. Occasionē peccato dare: nō eſt peccā-
ti uoluntarie coopari per aliquod cauſæ genus: ſed ſolū præter intentio-
nem adminiculū exhibere peccaturo. Vt ſi quis peccat non ut alius idem
faciat: & tñ ſuo exēplo alius ad peccatum accēditur. Siquis item fabricat
gladiū ad iuſtā deſeſionē: Q uo ſicarius ad neces & uulnera poſtmodū
abutatur. Redeamus uñ diſceſſimus. Sed uenit hora ut oīs qui interficit
uos: arbitret̄ obſequiū ſe præſtare deo. Et hæc faciēt uobis: q̄a nō noue-
runt prēm: neq; me. Sed quia per ignorantiā uobis erunt infeſti: quia. ſ. ar-
bitrabuntur obſequiū ſe præſtare deo: uos interficendo: nō ppterea ſcā-
dalizemini. Q uis. n. ſtulto irāſcit̄ aut puero: Peccabūt per ignorantia:
nō ergo illis aſſimilemini. Q uis. n. ſtulto ignaro aut neſcio uelit acquie-
ſcere: aut illū imitari: q̄ uero per ignorantia peccent. Inde cōſtat. Q uia
non nouerūt prēm neq; me: Q ui legis & iſtitutorū ciuiliū prima prin-

B

C

D

E cipia penitus ignorat: non mirū si leges ipsas: & instituta non nouit. Dei
 notitia oīs diuini & humani iuris primū fundamentū est: & adeo neces-
 sarium: ut etiā qui deū uix adorauerūt: dixerint opinionē de diis: utilem
 & necessariā ad remp. cōstituendā & decorandā. Itaq; si mundus: si perfi-
 di hoīes: qui neq; deū auctorē: neq; me doctorem legis nouerūt: sine le-
 ge: sine institutione maiore uos oppriment: estote patientes: supportatā
 hñtes eorū ignorantia: gaudentes de urā sciētia & doctrina ppter quā ta-
 lia sustinebitis. Certe sicut nobilior est aīa q̄ corpus: Ita poēna aīa duri-
 or est corporis cruciatu. Quā porro maior est aīa poēna q̄ ignorantia:
 Illi qui uos absq; sinagogis affligent in corpore: per cecā ignorantia tor-
 quebunt in mente: Cōpatimini igitur eis: suorumq; malorum uos pigeat.
 Cogitate q̄tumlibet uos crucient in carne: illos peius spiritu eē uexatos.
 Vestram cōditionē ita meliorē intelligetis esse: q̄ suā. Vnde nō scandaliz-
 abimini: sed æquanimiter supportādo in patientia urā possidebitis ani-
 mas uestras uriq; compotes tormēta supabitis. Est aliqua ignorātia non
 puniēda: quā. s. sine nostra culpa: sine nō ope: sine nostra uolūtate sub-
 stinemus. Vt si inuestigādo & insectari me credēdo feram uepribus fron-
 dibusue mea snia latitantē: & natura loci latibulū feræ credere me facit:
 experior nihilominus: an aliud q̄ fera sit qd̄ sentitur: nihil humanum di-
 scerner̄ queo. Iaculor & hoīem occido: excusabit me ignorātia/ nisi forte
 puniar/ quia uenari mihi nō licuit. At si locus hoīem idicare potuerat/ si
 facies/ si uox indicauerat/ & indiciis credere nolui: uel idicia aduertere re-
 cusando/ pro fera hoīem pcussi/ nō ero liber a poēna. Si quis item clausis
 oculis ne lumen uideat/ cum & qñ opus erat uidere quo tenderet: & in
 foueā ceciderit/ aut se p̄cipitauerit: erit ne sine culpa/ qd̄ damnum sibi ipsi
 intulerit? Si clausis ēēt oculis quis ferat ensem euaginatū/ & feriat obuiū/
 nōne punietur: & tñ non uidit quē uulnerauit. Cōtra si cæcus cadit i fo-
 ueam: aut in illam aliū impingit: uel uulneret telo: qd̄ non aīo nocendi
 ferebat/ excusabit: & uenia ac misericordia dignus habebitur. Ita non ui-
 dere uoluntarie quā uidisse oportuit: culpam non tollit. Quā de re ple-
 nius libros ethicorū Ari. exponētes copiosius dixi. Hic tantillum attule-
 rim ut iudaicā ignorātiā inexcusabilē agnoscamus. Sed si hæc illos nō
 excusat/ cur dñs Iesus Christus ad eorum excusationē illā affert corā apo-
 stolis? Affert non in excusationē erroris & criminis/ sed in patiētia argu-
 mentū/ ut. s. apostoli discāt æquanimiter tollerare ppter deū uere discāt:
 quod illi ppter deū se falso opinātur facere. Vt grās deo agāt: q̄ illos de
 mūdo elegit: neq; tenebris tam stolidæ/ tam malignæ/ tam piculosæ/ tā
 infœlicis & miseræ ignorātiæ cū mundo inuolutos reliqt. Vt meminerit
 secum

secum bene agi. Qñ si damñũ patiãtur in corpore/lucrũ in anima iam sunt affecuti. Hanc esse Christi sniam/ab illo ipso discere ne pigeat. Sed hæc locutus sum uobis: ut cũ uenerit hora eorũ reminiscamini quia ego dixi uobis. q̃ facient uos absq; sinagogis cruciari & mori: quia non no- uerunt prēm neq; me/nō ut illos excusem: sed ut uos armē ad patientiã: reminiscētes quia ego dixi uobis quæ passuri estis. Et cum hora eorũ tor- quendi uos uenerit: sitis patiētes. Quia prudētes & p̃meditados uos red didi. Et quia ego dixi uobis: ipsi uos p̃sequentes/pœnas per ignorãtiã affectatã/maiores ur̃is cruciatibus luunt/reminiscamini cōditionem ue- stram & p̃sequentiũ uos. Ita non solum patiētes eritis/sed eligētes magis affligi corpore/q̃ mente spontaneã cōquirere cæcitãtē. Hæc aut̃ uobis ab initio nō dixi. Nō. n. oportebat/Quia adhuc erã uobiscũ/& uos docere in ambiguis/aduiuare in laboribus/cōfortare in tribulationibus poterã.

Epilogus legatorum iure hæreditatis relictorum.

Nunc autē uenit hora & iam uenit/ut disp̃gamini unusquisq; in propria/pro uita seruãda. Nō ideo turbetur cor uestrũ/neq; for- midet/Et me solum relinquatis euntem sponte:& pro uobis ad mortem oĩum acerbissimã. Hæc locutus sum uobis: ut i me pacē hēatis/ quã uobis pro hæreditate testō reliqui: non uobis tm̃ sed oĩbus hoĩbus bonæ uolūtatis: q̃bus angelor̃ p̃conio me nascēte promissa ē: hanc autē habeatis in me & a me solo: nō aliunde/Quia in mundo p̃ssurã habebi- tis: nō pacem: uexationes: tribulationes: pœnas: mortes a mũdo expecta- te affligēte uos:& pacem quã uobis relinquo turbare conãte. Sed in his malis tollerãdis cōfidite: simul fidē & pacem & spem habete in me. Cur in te cōfidamus: qui nunc moreris bone Iesu? Ego uici mundũ: neqtia- fraudis & odii: Vici draconē magnũ: qui me i deserto aggredi nō est ue- ritus. Vici coniuratos malignos spūs: quor̃ multos uos ipsi mea uirtute a corporibus obsessis effugauistis. Ego per legiones in porcos misi:& ad maris profunda compuli aufugere: Vici scribarũ sacerdotumq; auariti- am: inuidiam: supbiamq; eorum cōtudi. Ita ut non apte amplius contra me insurgere audeant: sed clam & p̃ditorie occidere me quærāt. Et quia me per lucem capere timent: aggrediuntur in tenebris: Vici mundum in ferio- rem pœnarum:& malorum oĩum domiciliũ. Restat de illo trium- phem: triũphabo per mortē: quando gloriose resurgam. Resurgere uero non possem nisi p̃morerer. Sed ad breue maneo mortuus. Quia mors mihi nō dominabitur. Ego iam uici mundum. Mors ergo mea quoniã uictoris est:& mors nouo mō uincētis in morte dolenda non est: q̃a per illam ego non uincor. Iam uici mundum: Vinci nō possum. Neq; enim

H

tantum particulariter uici: nō uici unum aut plures belli duces: qui aliorum adminiculo & fauore bellum instaurent: nō restant inimici alicubi integri: qui pro uictis suscipiant bellum. Ego uici mundum totum: omnem malitiam: omne odium quod erat in mūdo uici. Victoriæ fructus pax est. Cōfidite igitur & in me habete pacem: quam optimo iure uictor uobis testamento relinquo instructam fide: charitate firmatam: obedientia septam: & patientia communitam.

De institutione testamenti executoris.

TEXTVS.

Haec locutus est Iesus & subleuatis oculis in cōclū dixit. Pater uenit hora: clarifica filiū tuū: ut filius tuus clarificet te. Sicut dedisti ei potestatem oīs carnis: ut omne qd dedisti ei: det ei uitā æternā: Hæc est autem uita æterna: ut cognoscant te uerū deum & quem misisti Iesum Christū. Ego te clarificaui super terram: opus cōsumauī quod dedisti mihi ut faciam. Manifestaui nomen tuū hoībus quos dedisti mihi. Tui erant: & tu eos mihi dedisti. Et oīa uerba quæ mihi dedisti: dedi eis: & ipsi acceperunt & cognouerūt quia a te exiui. Et crediderunt quia tu me misisti. Ego pro eis rogo qā tui sunt: & oīa mea tua sunt: & tua mea sūt. Et ego iam in mundo nō sum: & hi in mundo sunt: & ego ad te uenio. Pater serua eos in noīe tuo quos dedisti mihi ut sint unum sicut & nos. Cum essem cū eis ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi ego custodiui: & nemo ex his periit: nisi filius pditionis ut scriptura impleatur. Non rogo ut tollas eos de mūdo sed ut serues eos a malo. Sanctifica eos in ueritate. Sermo tuus ueritas est. Sicut tu me misisti ī mundū: ita ego mitto eos in mūdū: & pro eis ego sanctifico me ipsum: ut & ipsi sanctificati sint in ueritate. Nō pro eis aut rogo tm̄ sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum eorū in me/ut oēs unum sint/sicut tu pater ī me/& ego in te ut & ipsi in nobis unum sint/ut sint consummati in unum. Pater quos dedisti mihi uolo ut ubi ego sum & ipsi sint mecū ut uideāt claritatem meam quā dedisti mihi quia dilexisti me añ cōstitutionem mundi. Pater iuste mundus te non cognouit. Ego autē te cognoui/& hi cognouerunt quia tu me misisti: & notum feci eis nomen tuum/& notum faciam: Vt dilectio qua me dilexisti in eis sit & ego in ipsis.

De institutione fide commissarii tutoris curatoris & executoris testamenti domini nostri Iesu Christi declaratio.

Uperest ut testamētarium executorē: fide cōmissarium meū: tutore & curatore uestrum uobis instituā/Instituo prēm meū omnipotentem deum/qui uobis testamenti mei iura conseruet. Substinet igitur hic & uigilate mecum: Audite Iesum/subleuatis oculis in cōclū
pro uo-

pro uobis p̄rem alloquētem. Pater/ quia sicut p̄fatus sum abeūte hinc Iuda proditore/ clarificatus sum purgatione collegii mei: q̄n̄ impurus ille ab his puris abscessit/ Spuma. n. abiecta est nostræ cocturæ/ remāsitq; purum collegiū innocētiæ. Venit hora ut me in me ipso clarifices/ sicut p̄fatus sum: quādo impurus ille discessit. Venit inq̄ hora qua discipuli mei deserturi sunt me: & ego ab illis destitutus capiar. Ergo p̄ clarifica filiū tuum. s. in semetipso: quē paulo añ in suo collegio clarificasti/ ut filius tuus clarificet te. s. in temetipso. Iam. n. clarificasti eum iter hoīes & ipse te. Sed quō clarificauit? Audite illum. Sicut dedisti ei potestātē omnis carnis. i. omnis hominis saluandi: quēadmodum ipse met statim exponit. Vt. s. omne qđ dedisti ei per grām restaurandū: det eis uitā æternā. i. dare sufficiat & p̄sto sit. Hæc est aut̄ uita æterna. Dispositiue in hac fragili carne. Vt cognoscāt hic per fidē te solū esse deū uerū/ Et me quē misisti: cognoscāt eē Iesum. i. saluatore solū & uerū Christum eē inūctū oleo iustitiæ & clemētiæ. Hæc est uita æterna/ Q̄ n̄ incorruptibile hoc induerit incorruptionē: & mortale hoc iduerit immortalitē in p̄ria. Vt hi quos dedisti mihi efficaciter saluandos/ intuētes te solū/ sine itermedio: nō in speculo: neq; i enigmate: sed apta facie cognoscāt solū uerū deū. Cognoscant et̄ solū & sine enigmate: Iesum saluatorem deū Christū in humana natura grā perfusum: quē misisti æterna a te generatiōe deū uerū: & quē misisti tēporanea natiuitate hoīem: ex Virgine sola conceptū. Ego te clarificaui super terram in te ipso: in uia & in statu carnis corruptibilis: p̄dicans & docēs qđ per fidē de te rectā credi oporteat. Clarificaui inq̄ quādo opus fidei qđ dedisti mihi ut facerē cōsumauī: p̄dicando: docēdoq; uerā de te fidē: quale id opus sit ipse declarat. Manifestaui nomen tuū hoībus: quos dedisti mihi. Tui erant & ideo dare potuisti: tui erāt electio ne: & ideo illos mihi dedisti p̄destinationis grā apostolos & nuncios: & omnia uerba fidei: oīa p̄cepta ad foelicitatē acquirēdā oportuna: quæ dedisti mihi ut docerem: dedi eis: illos docui: & ipsi acceperūt per itelligētiā: acceperunt per obedientiā illis adhærendo. Et ideo per fidē uerā uere cognouerunt quia a te exiui charitate succensus: ut introducerem fr̄es meos hoīes ad tuam ciuitatē & regiā nostram. Et crediderunt quia eadē charitate tu me misisti: in formam serui emittēs filium ut reuoces famulos: illū tradens ut redimas seruos. Propter hæc omnia pater: p̄pter tuam inq̄ clemētiā qua illos tuos fecisti: p̄pter tuam liberalitatem qua illos mihi dedisti: propter tuam ueritatem: quam me docere mandasti: propter meam humilitatem & promptam obedientiam: qua omnia peregi quæ mihi mādaueras: p̄pter horū disciplinabilitatem: & bonā mentem

K

qua mihi adhæserunt: & institutis tuis per me crediderunt. Vñ clarifica-
tus sum in eis. Pro eis rogo quia tui sunt: & oia mea tua sunt: & tua mea
sunt. Et ego iam in mundo nō sum. Viator cum illis diutius pmāsurus.
Et hi discipuli mei in mūdo sunt/ uiatores in pœnis duraturi/ nūc q̄ ego
iā ad te uenio relinquēs illos mea uisibili præsētia destitutos/ pro eis ro
go te pater. Et quid rogas tantis cōtestationibus optime fili: Pater añ oia
serua eos in nomine tuo cognoscēdo per fidē. Serua eos in nomine tuo
colendo per obedientiā mandatorū tuorū. Serua autem eos in utroq; le
gato/ Vt sint unū secundū unam fidem/ sint unum secundū unū obedi
endi ppositum/ sint unū in uno uinculo pacis: sicut nos/ Sicut tu & ego
sumus unū natura/ & operando nō diuersi. Sit eorum fides pura: certa/
simplex/ sicut unitas nostræ essentia simplex est & inuariabilis/ Sint unū
operādo cōcorditer in pace hoīum bonæ uolūtatis/ sicut in nobis ē una
potestas. Non sint in illis scissuræ hæresum: nō sint laceramēta scismatū:
hæreticus error fidem eorū nō cōtaminet: scismatum cōtumacia non di
strahat obedientiā: superbia aut avaritia nō dirimat pacem. Imitent̄ uni
tatem nrām fide: obediētia: & cōcordia quanta similitudine pnt. Identi
tate nostræ unitati se æquari non psumant: hoc est ad quod te executore
L rogo pro eis. Hoc mi pr̄ facere debes/ quia cum essem cum eis ego serua
bam eos in nomine tuo pure cognoscēdo per fidem: & colendo per obe
dientiam. Et quos dedisti mihi discipulos & socios/ ego custodiui a frau
de serpentū: ab ipetu leonum: custodiui ab oībus insidiis & uiolētiis ini
micorū. Et mea bona custodia nemo ex his periit nisi filius pditionis Iu
das: qui nō mea negligentia: sed sua perdita nequitia perire constituit: &
M filium pditionis se ipse cōfecit: ut scriptura impleatur: non q̄ Iudas ad cō
plendum scripturæ uaticinia perire cōstituatur: sed ut effectus a diuina tua
sapiētia certo ordine distributi & manifestati seruent ordinem suum. Vt
antecedēti effectui manifestationis correspōdeat subordinatus effectus
perditionis: Iuda ipso scripturā implente: dum aliud agit & scripturæ de
se pnunciantis nullam penitus habet rationem. Q uod & sæpe contin
git: unū. s. agentes: aliud cōplere penitus inscios. Non rogo ut tollas eos
de mūdo pro nūc: sed ut serues eos a malo: ab odio tuo: serues eos a ma
lo qđ mundus habet: cōtinuū. s. bellū in se: & cōtra te: habeant hi tui &
mei hoīes pacē tecum: habeāt ad inuicem secū: sanctifica eos in ueritate.
Q uid rogē nūc uide: Cū malū effugaueris culpæ bonū uirtutis exhibe
to: sanctifica: cōfirma eos i ueritate. In qua ueritate: Sermo tuus ueritas
N est: Firma ergo eos in uirtute sermōis tui. Sermones hoīum & angelorū ue
ri sunt: quia participant ueritatē. Veritas aut tota non sunt. Tuus autem
sermo

sermo o pater deus: ueritas est tota. Sed de quo sermone meo nunc itelli
gi uis o fili: **Q** uis est hic sermo de quo nunc loqueris? De illo loquor
quē primū tu mecū formans hoīem ptulisti dicens. Faciamus hoīem ad
imaginē & similitudinē nrām. Serua in his discipulis meis ueritatē tuā
imaginis interius: in itellektu inq̃ & uolūtate. Serua ueritatē tuā similitu
dinis exterius: in sensitiua & uegetatiua uirtute. Imago semp imaginato
cōcordat: & simile assimilato. Sed & multæ unius imagines: multæ uni
us similitudines: a se inuicē nō dissentiūt: nō litigant: pacē hñt: hoc ideo
peto: qm̃ sicut tu me misisti in mūdo ita ego mitto eos. **Q** uō missus es
in mundū bone Iesu? Missus sum cātantibus angelis pacē: missus sum il
luminare his qui in tenebris & umbra mortis sedēt: ad dirigēdos pedes
eorū in uia pacis. Ita p̃r ego mitto eos: ut pacē secū ferant: quocunq; ierit:
secū hēant semp: annuntiēt oībus: dent h̃rē uolentibus. Vis pater dicā q̃
efficaciter uelim hoc meū testm̃ h̃rē locum: & te fidei cōmissariū meū cu
ram h̃rē de h̃redibus meis: loquor pater humano usu: quasi ignorare
possis: sed ignosce: facio ut intelligant homines q̃tum amē h̃redes me
os. Pro eis sanctifico: cōfirmo me ipsum: ad patiēdum qualia mox uide
bis. Vt ipsi h̃redes mei sint sanctificati in ueritate tui sermonis: quo iusi
sti illos h̃rē tuam imaginē: tuāq; similitudinem. **N**on pro eis tm̃ rogo/
qui sunt hic mecū: sunt. n. tantū undecim: pusillus numerus sunt. Rogo
te fide cōmissariū & executorem pro oībus qui credituri sunt per uerbū
eorū in me. De quorū numero si Christū ex corde confitemini uos estis.
Cōsiderate nunc uiri fratres q̃tum debemus dño Iesu Christo: qui de no
bis post tam remotorū temporū spacia futuris i suo testō habuit rōnem:
qñ ad tam pr̃clara legata: ad tam fœlicem h̃reditatē nobis seruandā/
fide cōmissariū & executorem tantū/ac talem dedit deū p̃rem omnipotē
tem: qui nobis ante fuerat dñs & iudex: est nunc Christi bñficio tutor &
curator. Speremus igitur bñ & dño Iesu de tāto erga nos amore mōstra
to: in doctrina tam solida: munere tā largo: testō tā fauorabili: & nr̃e in
digentia abundantissime subuenturo gr̃as agamus q̃ maxias possumus.
Et ad grati animi signū substineamus hic: & uigilemus cū eo: qui testō
confecto egreditur ad pr̃lium: unde non reuertetur nisi uictor occisus/
uincens dum torquetur: uictoriam finiēns dum moritur.

Distributio passionis domini Iesu secundum eius executionem.

Nunc fr̃es q̃ Christum pro nobis se durissimis pœnis exhibentē:
& in cruce morientem uidere restat: Si usq; alias una mecum ui
gilastis & sustinuitis ad necessitatem: ueritatem: & anteceden
tia tot pœnarum agnoscenda: sustinetes hic quāso & uigilate mecum

dum saluatorem non usque ad mortem tantum: sed in morte durissima corpore per omnia membra lacerum & dolentem: mente tristitiaque omnium angustia fatigatum refero. Erit haec poenarum enarratio distributa per actus de sacro sancto euangelistarum codice ad unum corpus adductos: & quae de unoquoque euangelio sumpserit/auctoris nomine recensito palam faciet. Declarabit post haec domino concedente singulorum actuum singulos locos/& eorum concentum dissonanti hominum ruinae occurrere & remedium afferre monstrabit. Patri archarum post haec gesta/quae praesentis nostri figuras dicunt/Prophetarum item uaticinia singulis actibus concinentia/suis locis adducet/non omnia quidem/sed quae ad rem maxime facere uidebuntur. Quis enim omnia audeat polliceri? Ab oratione uero (ut iam diximus) sumet: quam Ioannes euangelista iam enarrare incipiat. Et reliqui tres Matheus inquit Marcus & Lucas simul cum illo ubi opus fuerit prosequantur.

Narratio orationis.

Ioannes.

HAEC Cum dixisset Iesus/cum discipulis suis egressus est trans torrentem cedron. Lucas in montem oliuarum/Matheus & Marcus. In uillam quae dicitur Gethsemani. Ioannes. Vbi erat hortus in quem introiuit ipse & discipuli eius. Matheus. Et dixit discipulis suis. Sedete hic donec uadam illuc & orem. Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedei coepit contristari & moestus esse. Tunc ait illis. Tristis est anima mea usque ad mortem: sub-

stinete hic & uigilate mecum. Lucas. Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis. Matheus. Et procidit in faciem suam orans & dicens. Pater mihi si possibile est transseat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego uolo/sed sicut tu. Et uenit ad discipulos suos & inuenit eos dormientes: & dixit Petro. Sic non potuisti una hora uigilare mecum? Vigilate & orate ut non intretis in temptationem. Spiritus quidem promptus est: caro autem infirma. Iterum secundo abiit & orauit dicens. Pater mihi si non potest hic calix transire nisi bibam illum: fiat uoluntas tua. Et uenit iterum & inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum orauit tertio eundem sermonem dicens. Lucas. Apparuit autem ei angelus de caelo confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Et cum surrexisset ab oratione & uenisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes praeter tristitia: & ait illis. Quid dormitis? surgite & orate ne intretis in temptationem. Matheus.

Dormite

CL.

Dormite iam & requiescite. Ecce appropinquabit hora/ & filius hoīs tradetur in manus peccatorum. Ecce appropinquabit qui me tradet.

Distributio orationis & partium declaratio.

Orationis seriem ad itegrum recensitam/nūc (ut promissimus) in partes distributam sigillatim declaremus. Cōtinet orationis narratio accessum/sequestrationem/supplicationem: & admonitionem supplicationi cōmixtam. Accessus qua transit: & quo peruenit manifestat. Sequestratio primo ab octo apostolis/Dehinc a tribus quos secum sumpserat/oraturum dominum indicat separatum/Supplicatio triplicata agoniam/sudorem & confortationem continet. Admonitio bis facta narratur post primam supplicationem semel. Iterum post tertiam. Admonet primo uigilare & orare. Secundo uero uigilare: orare: surgere & ire. **Q**uæ sigillatim nūc inspiciamus. Hæc cum dixisset Iesus commendans patri p̄sentes futurosq; sui nominis p̄fessores. Egressus est domum in qua coenauerat/unde discedit. Egressus est ciuitatem cum discipulis suis undecim apostolis qui cum illo coenauerant. Matrem remanētem apud hospitem ut intelligamus/dicit iohannes dominum egressum cum discipulis suis. Nō illū secutus est hospes: quātūlibet amicus fuerit: forte ne magistri matrem mœstam relinquere uideretur. Trans torrentē cedron. Cedron tristis mœror interpretatur. **Q**ui mox usq; ad mortem tristis futurus erat: doloris ac tristitiæ nimietate de torrente fluentissimo uitæ mortalis transiturus: transire non incondite uoluit/torrentem cedron: ut per torrentis naturam: fluxū nostræ mortalitatis rapidissimum & p cedrō nomem suarum tristitiarū inundantiam declararet: Hic porro torrens uallem Iosaphat inter appendices montis syon: & montis oliueti positam præterlabitur/in quam iudicaturus adducet omnes gētes/ Scribit Lucas. In montem oliuarum. Vt sup quo monte sedens laturus est de genere humāo sententiam/pro omnium hominum salute oraret ad patrem: & illic caperetur & ligaretur pro fratribus in forma serui: ubi ingratos fratres traditurus est tortoribus in forma regis: In uillam Gethsemani. Referunt Matheus & Marcus. Gethsemani apud nos uallis pinguedinis sonat. Passio Christi quæ adipe spūalium charismatum p ecclesiæ sacramenta faciat nos: ubi melius quam in uilla pinguedinis debuit aut potuit ichoari? Vbi erat hortus i quem itroiuit ipse & discipuli eius. Refert Iohāes. Primus parens noster in paradiso deliciarum positus: se/suamq; pgeniem præcipitauit: quādo suasu draconis a deo creatore suo auersus est. Reparator noster nræ reperiōis initiū/in horto uallis pinguedinis uoluit p orationem exordiri: ut sicut i paradiso deliciarum ille

cecciderat: se deo subtrahens falsa suggestiōe mulieris a serpēte seducta.
Ita iste torrēte cedrō supato ī horto uillæ pīguedinis/iuris itēgra ratione
seruata/se deo p omnia exhibens obsequentem/serpēre elideret:nōsq;
V p gratiarū abūdātiā ī itēgrū restitueret. Sed quomodo hortus iste potuit
sitū eē ī uilla pīguedinis: ut sonat rō nominis Gethsemani: de quo Ma
theus & Marcus fidē faciūt cū Lucas dicat. Et egressus ibat secūdū cōsue
tudinē in mōtē oliuarū. Nonne quæ ī appēdicibus/immo quæ in colli
bus ualliū itra fauces tam posita sūt: ī ualle constituta dicūtur? Dicere so
lemus opidum aut turrē in ualle positam/cuius faucibus continetur:cū
tam in dorso/in appendicibus/uel in cacumine maneat conspicua. Itaq;
ī horto: in montis oliueti costa/& in uilla Gethsemani uallis appēdice:
uere & sine pugnancia scribitur orauisse dominus Iesus qā hortus ī uil
la Gethsemani/Villa in costa montis oliueti uel in dorso posita erat.

¶ De loco orationis.

X **I** Am cōstitutus ī horto dñs Iesus dixit discipulis suis iuxta Ma
theū. Sedete hic/ī priō horti itroitu expectātes me/Dōec uadā
illuc magis introrsus:& locū secretiorem nactus orē. Dixit uero
hæc octo apostolis ut sequētia manifestāt/Andræ.s. frī Simonis Petri/
Philippo/Bartholomeo/Thome/Matheo/Iacobo alphei/Tadeo/& Si
moni Cananeo. Tres reliquos seq se iussit. Et pfecto q est oraturus/locū
quærit quo pōt secretiōrē:& ab hominū frequētia seperiōrē:nisi sit
hypochrita:& ab hominibus uideri cupiat auidus laudis. Et assumpto
secū sūpto Petro cū duobus filiis zebedei iōanne.s. & iacobo zebedei fi
liis quos Marcus nominat/cū illis aliquātulū ab aliis elōgatus ē/& eūdo
cœpit cōtristari & mœstus eē. Spero iā nemo mirat/qā passionē dñi nrī
iesu christi/sumet dixi ab eius ī horto orōne pīcipiū: qm ī ipō orōnis ar
ticulo scribit Matheus illū cœpisse tristari/& præ se ferre mœstitiā. ita iter
eundum se firmans dominus Iesus conuersus ad tres illos discipulos se
qui iussos/dixit illis. Tristis ē anima mea usq; ad mortem substinate hic
T .i. expectate & uigilate mecum. Vigilabo ego orans ad prēm ne a uobis
me iubeat separari. Vigilate ergo mecum expectantes reditū ad uos me
um. Neq;.n. longe discedo. Vigilantem me & orantem uidere poteritis.
Meo igitur exemplo uigilate mecum:abero uobis tantum carne:mente
ac spū ero uobiscū:neq; uos ūq; deseram. Vigilate mecū. Audite nūc uiri
fratres:audite sorores magistrū uestrū:regem uestrum:uestrum redem
ptorem/admonentem/ī uitantē/& pīcipiētem uos una secum uigilare.
Audite ī q illum dicentem. Tristis est anima mea usq; ad mortem. substi
nete hic & uigilate mecū. Si mecū p salute urā uigilaueritis. Si lachrimis

CLI

conscientias purgaueritis: Si poenitentiae amaritudine ablueritis a delictis
 uestris aias uestras: quas ego nunc meo sanguine loturus sum/et in gloria una
 mecum uigilare uos faciam. Vigilate ergo hic charissimi cum iesu afflicto pro
 nobis: ut nos uigilantes ab inferni doloribus liberet. Vigilemus cum illo a so-
 pore culpae: ut cum illo gaudeamus in splendore gloriae suae. Et ipse auulsus
 est ab eis quantum iactus est lapidis. Lapis ille qui positus est in caput anguli/ut face-
 ret de utraque structura sinagoga. scilicet & ecclesia templum unum deo omnipotenti. La-
 pis excisus de monte sine manibus: qui nullo auctus additamento excreuit
 in molem tam ingentem/ut statuam multi generis. id est multa regna figurantem ua-
 staret: recte non plus ab apostolis uoluit elogiari/quam manus uno iactu lapi-
 de iacere possit: ut disceremus nostram fidem/nostram spem: nostram charitatem:
 quae tria/tres illi apostoli rependant/Petrus/Iacobus & Ioannes a Christo ali-
 quod seculum separari potuisse elongari multum: & longe permanere non posse.

ORATIO

PROCIDIT in faciem suam. Quae nam est
 haec facies? Per faciem maxime res singulae
 dignoscuntur. Nihil autem nos deum magis
 cognoscere facit/quam uidere coelum tam magnum/
 tam pulchrum/tam uarium/in tanta motus
 uelocitate sua pulchritudinem uarietatemque/
 eodem semper tenore seruantem/quare fa-
 ciem dei coelum qui dixit/nostro loquendi
 usu metaphorico & translaticio/non errauit.

Et quia dominus iesus uerus est deus/& ue-

rus homo. Ideo genibus procidens/secundum corpus:& oculos ad coelum
 erigens/in faciem suam procidisse a Matheo non inepte describitur. Vel
 quia facies hominis ad coelum conuertendum erecta est:homo qui in coelum aspicit:in faciem
 suam aspicere debet:quoniam aspicit illud ad quod aspiciendum natura faciem
 illi dedit. Ut ille in faciem dicat procidere:qui in naturale faciei obiectum
 procidendo oculos dirigit. Procidit ergo iesus in faciem suam ad coelum
 lumina tollens/orans & dicens iuxta Matheum. Pater mihi si possibile est trans-
 seat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego uolo:sed sicut tu. Et iuxta Lu-
 cam. Pater si uis/transfer calicem hunc a me. Verumtamen non mea uoluntas
 sed tua fiat. De huius orationis ratione quoniam abunde iam diximus in
 prima parte sermonis nil ultra hic dicendum existimo.

ADMONITIO.

Et uenit ad discipulos suos/tres illos quos reliquerat in medio spa-
 cio. Et inuenit eos dormientes. Fides enim spes:& caritas si absit

Christus/Si saluator ad iactum lapidis.i. Si uel ad modicū grā discedat:
 mox dormiunt. Dormiunt inquam si saluatorem/si gratiam expectant:
 & non desperant: Si ab illa peccati consuetudine non se elongāt: sed iſra
 iactum lapidis.i. post breue spaciū se conuertant. Et dixit Petro. Nō qui-
 dem sigillatim quia plurali numero unū nō alloquit: sed conuersus ad
 illum ut seniore[m] & fidentiore[m]. Non potuistis una hora uigilare me-
 cū. Fides spei & charitati p̄ua est: nisi illa custodiat excubias: alia uigila-
 re nō possūt: Iccirco ad Petrum conuertitur dominus: & quia dixerat se-
 cum Christo mori paratū/rephenditur somnolentie/quasi a somno su-
 peratus intelligere debeat se tormentis sua uirtute non posse resistere. Vi-
 gilate & orate: ut nō intretis in tēptationē licet prima culpa sit fidei non
 uigilare in gratia saluatoris: ip̄a tamen sola hanc uigiliam ferre non pōt.
 Ideo tribus pr̄cipit dom̄us ut uigilent: nec ut uigilent tantū: sed etiam
 ut orent.i. mentem ferant in deum: quia per uigiliā minus est a torpore
 ocioq; discedere: nisi p̄ orōnis studiū nitatur animus bonis opibus abū-
 dare. Et p̄fecto cū animus hominis nequeat uel ad momentum cessare
 ab ope (quod omnes expimur) cuius cogitatio bona nō fuerit/mala sit
 necesse est. Tēptatio de qua hic dñs loq̄t: mala cogitatio est. Itaq; q̄ ma-
 le cogitat/temptationē ingressus est: quādo primo cōepit male cogitare.
 Ut nō male cogitemus orandū est semp. Sed quō semp orabo: si semper
 bene cogitabis. Oō. n. ē directio mētis ī deū. Deus omnis bonitas: nulla
 malitia ē/Q uotiēs mētē ī bonū diriges orabis uere. Spūs qdē p̄mptus
 ē/caro aut īfirma. Ne patiamini p̄mptū ab īfirmo supari: q̄ si p̄ sua īfir-
 mitate sensus obtorpeāt: & somno uiciorū mēbra lassēt/Spūs p̄mptitu-
 diē carnis īfirmitatē supate. Nemo iam dicat uīcor a carne. Nō. n. uicit:
 sed carni cedit. Nō ē īfirmi uicere fortem: neq; inertis uicere p̄mptū. Au-
 di Iesū magistrū ueritatis. Spūs qdē p̄mptus ē. caro aut īfirma. Si succun-
 bat sp̄s es certe īexcusabilis: qm̄ nō suo sed tuo uicio cecidisti: Ille stat po-
 tuit & uoluit/p̄mptus. n. ē p̄liari & uicere studet. Infirma caro illi resiste-
 re nō potuisset: nisi tu illū p̄ īcuriā aut neq̄tiā ī fugam posuisses. Igitur si
 uigilaueris: & spūm p̄mptū ī acie cōtinueris: nō uiceris a carne/Spūs qdē.
 i. certe p̄mptus ē: caro aut īfirma. Vtrobique adiecit dñs Iesus certitudi-
 nis notā: ut certo certius cōstet/si uoluerimus uiuere secūdū spūm & ui-
 gilare: facta carnis supabimus & mortificabimus/imo p̄itus extigūus

Iteratio orationis.

Terū. i. secundo abiit ab illis tribus ad priorē orōnis locū: & ora-
 uit dicens. P̄ mi si non pōt transire hic calix nisi bibam illum:
 fiat uolūtas tua. Et uenit iterum: & inuenit eos dormiētes. Erāt
 enim

enim oculi eorum grauari somno. Tristitia quando nimis animum deprimat: G
 somnum parit: sanguinem. n. degrauat & hebetat spiritus. unde fumare acrius
 compelluntur quæ sunt in stomacho hominis oppressi tristitia digerenda. Porro
 ascendentes fumi sua crassitudine sensus alligant. Quinetiam torpor spirituum
 præ tristitia hebetatorem organa sensuum fumis ascendentibus resistere
 prohibet. Vnde a somno supantur profunde tristes tam debilitate uirtutis
 animalis quæ resistere debuisset/ quæ crassitudine fumositatum quas torpor
 adauget. Licet hoc uidere in aqua feruenti: quæ si debiliter moueas crasse
 fumabit: si eandem fortiter agites/ & continue minus fumum minues/ quod si di
 cas tristitiam demere somnos: fateor si qui tristatur mœrori non succubat: H
 sed inuestiget & mente reuoluat unde tristitiam possit effugere: aut ultionem
 paret: si neutrum faciet cōtorpebit: & in soporem profundum resoluet ani
 mam triste. Discipuli igitur domini Iesu Christi quia euasione uiam meditari
 non poterant/ quoniam illum moriturum spontanee & irreuocabiliter nouerant:
 & ultionem de tanta iniuria minime tunc sperabant: non mirum si grauari erant
 oculos sopore: somnoque submersi. Redeamus unum discessimus. Et relictis I
 illis itaque orauit. Dominus Iesus magister pietissimus fragilitati discipulorum aliquid
 condonare uoluit: ut discerent qui regunt populos/ domos & monasteria: subdito
 rum infirmitatem aliquam supportare: & non semper rigiditate discipulorum
 disciplinæ subigere. Melius. n. domatur animal per intermixtam disciplinam in
 dulgentiam/ quæ per continuam saueritatem. Ita pietissimus Iesus discipulorum
 tristitiæ/ quæ sine peccato mortali esse nouerat/ aliquid remittens/ illos hoc se
 cundo reditu noluit excitare. Excitauit autem primo ut cōmoneret: excita
 uit tertio/ ut post cōmonitionem & remissionem acciperet disciplinam. Et ora
 uit tertio eundem sermonem dicens. Orauit dominus Iesus non ut obtineret: quod K
 postulauerat (id. n. obtineri non posse certissime nouerat) sed ut ueri hominis
 affectum & uoluntatem ostenderet: ut nos doceret quicquidlibet in certis ma
 gnisue periculis constitutos diuinum auxilium implorare: eiusque nos semper ar
 bitrio remittendo: qui certissime & longe melius quam nos nouit quid nobis
 expediat. Orauit ne crederent homines mortem ultro expetendam fore: sed mor
 tis & uitæ causam deo remitterent/ in cuius manu est omnium salus & interitus.
 Neque uero importunus fuit petens orando quod præ se non præstaturum
 nouerat. Quoniam enim eum sic sibi uelle supplicari sciebat. Non. n. fastidio habet L
 unquam deus iustorum preces/ quis illos non semper exaudiat: sicut boni patres bonorum
 filiorum preces non spernunt: quis postulata non tribuant: quæ non nisi ad
 illorum utilitatem subtrahunt. Desperatis etiam morbis adhibetur medica
 menta: non ut sanentur: sed ut releuentur. Neque fallax aut mendax fuit dominus Iesus M
 petens oratione sua euadere mortem: cuius gratia nasci uoluerat: & ad quam

se se spontaneum offerebat. Volebat. n. secundum humanā uoluntatem impetrare quod postulauit orando: si diuinā fuisset placitū uoluntati. Sed quia placitū nō fuerat/iactauit in dño cogitatum suū: petens tandē ut non qđ humano sensu poscebat id fieret: sed diuinā de se uoluntatis decretū potius impleret. Neq; stulta aut inepta fuit hęc eius oō: qā nouerit ab initio fieri nō posse quod postulauit. Et orando id fieri uoluerit quod fieri nō posse longe añ prauidit. Non. n. id fieri postulauit omnino: sed si deo pñi cōcedere placuisset. Ita qui sub cōditione poposcit: cōditioni se certe submisit. Orauit aut̃ tertio nō ut pseuerando obtineret qđ primo nequerat impetrare: sed ut disceremus pseuerāter orare. Attēdentes enim magistrū nr̃um orare tertio pñm/eius rei gratia quā prima oratione & ante illā/immo ab initio se nouerat nō consecutus. Nos quorū imbecillitatē latet diuinā uolūtatis decretū: ab oratione cur deficiamus cām hñe non possumus. Has oēs difficultates/quibus sigillatim est satisfactū/uno noīe euadere possumus. Euademus aut̃ si diligentius pscrutātes compertū habuerimus dñm Iesum Christū fuisse in sua oōne exauditum/etenim qui petit sub cōditiōe/si iuxta cōditiōis exigentiā eueniat/impetrauit qđ poscebat. Orauit Christus transferri passionis calicē: si pater uellet: non aut̃ orauit pñm uelle illum transferre: nō inq̃ poposcit Christus orādo deū mutare decretū: sed iuxta decretum fieri pñs oīpotētis: quod & factū est. Quia. n. decreuerat calicē nō transferri/translatus nō est. Quare dñs Iesus qui diuinā uoluntati se orando submiserat: obtinuit qđ orando poposcit. Qñ id oraui fieri quod deus facere constituit. Et ut hoc loci dicā quod pie sentiendum existimo. Dñs noster Iesus Christus nos orare docuit certa rōne: quā si fuerimus imitati/nunq̃ erit uacua oratio nr̃a. Oremus ut ille: oremus inq̃ dei decretū ante oīa nō infringi petētes: dehinc postulātes quod optamus: nostrā uoluntati eternā sapientiā decretum ordinem prāferentes: & moderatorem hñe uolētes. Ita semper exauditos nos intelligemus: quando id euenisse constabit: quod deo placuit: & nostrā orationis initium fieri postulauit.

CONCORDIA EVANGELISTARVM.

ET factus in agonia hac tertia oōne iuxta Lucā testimoniū prolixius orabat. Et factus ē sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et cū surrexisset ab oratiōe: & uenisset ad discipulos suos tres illos prānominatos/inuenit eos dormiētes prā tristitia. Et ait illis/Surgite & orate ne intretis in temptationē. Hęc iam declarauimus pro tenuitate nr̃a ueritatem passionis oñdentes/ideo satis erit substilisse dissonantiā quam euangelistæ inter se hoc loco hñe uidētur. Scribit Ma

bit Matheus. Orauit ter eundē sermonē dicens. Tunc uenit ad discipulos: & dixit illis: dormite iam & requiescite: ecce appropinquabit hora & filius hoīs tradetur in manus peccatorē. Surgite eamus. Ecce appropinquabit qui me tradet. Marcus eadē fere scribit: Quibus Lucas dissentire uidet. Scribit. n. ille Iesum dixisse. Surgite: orate ne intretis in temptationem. Non uidet cōsentaneū indulgere ut dormiant: monere ut surgant: sinere ut quiescant: impare q̄ orent. Sed p̄culdubio quā Matheus & Marcus scribunt hoc loco Iesum dixisse discipulis per ironiā dicta fuisse intelligēda sunt: ut sequētia manifestāt. Cum. n. dixisset Iesus. Dormite iam & requiescite: iuxta illos statim adiecit. Ecce appropinquabit hora & filius hoīs tradetur in manus peccatorē. Non facit ad somnum: nō cōgruit quieti horā p̄ditionis instare. Quare nō ut dormirent: sed ut attēte uigilaret illos per ironiam increpādo admonet. Vt. f. eos puderet somni & tepiditatis in tanto p̄sertim discrimine rerū. hoc ambos euangelistas Matheū inq̄ & Marcum sibi uoluisse indicat sermonis ipsa conclusio. Surgite eamus: ecce appropinquat qui me tradet. Quod & Lucas scribit: neq̄ dissentit qd̄ Lucas refert orate: Matheus & Marcus scribunt eamus: Q̄ n̄ & eundo orare poterant: & ipsum ire ab oratiōe non distrahit. Oō nāq̄ est directio mentis in deū: & qui deo obedit in illum dirigit mentem. Id uero faciebant apostoli cūtes obediēter. Ita nulla erit dissonantia: si nō sonum: sed sensum uerborū hic accipere uoluerimus.

¶ Figura orationis domini Iesu in horto constituti.

Igurauit hanc orationem Abraam patriarcha: q̄n nocte confurgens ut ad imolandū filium pgeret: secum duos iuuenes cū illo duxit: portans ipse in manibus ignē & gladiū. Sic dñs Iesus iturus ad imolandū semetipsum/duxit secū Ioānem: quem nō multo post se nouerat matri Virgini pro filio relicturū. Duxit Petrum & Iacobū: ut ille duxerat duos iuuenes. Portauit uero dñs Iesus suis in manibus ignē charitatis: & iustitiæ gladiū: per quā suam humanitatē diuinæ sapientiæ decreto subiecit ad mortem.

¶ De oratione domini in horto prophetia Dauit.

Prophetiæ uaticinio decantatā multipliciter hāc orōnem legimus: sed sup̄ oēs Dauit illā non tam mihi p̄dicere uī/q̄ p̄scribere q̄n dicit. Verba mea auribus percipe dñe. Iam dixi uerbum non tam uocē q̄ mentis intentionē significare. Verba mea/meas cogitationes/meū desiderium/auribus captu sapientiæ tuæ. Percipe dñe intellige clamorē/qd̄ ego cogitauī/hoc ore loquor: & p̄ animi feruore quasi clamans loquor. Tu deus intellige/examina tuo prudētissimo consilio/

itēde uoci orōnis meæ rex meus. Rege ergo: & deus meus. Perfice ergo:
Q m̄ ad te orabo dñe: mane exaudies uocem meam. Dico nunc iam in
uespertino crepusculo fiat uolūtas tua: si meam fieri nō placet. Tu autē
R me uis pati mane. Patiar: Mane ergo uocē meam exaudies. Mane astabo
tibi. Quia nudus in cruce eleuatus a terra astabo tibi uictima pacifico-
rum. Astabo tibi corā tribunali iustitiæ tuæ: solus omni præsidio destitu-
tus: & uidebo expimento ut homo qđ iam ab æterno uidi nro decreto
ut deus: quod iādudū uidi in uerbo ut hō: id nūc experiar: Quoniam
nō deus uolens iniquitatem hominū impunitam: tu es: Illā. n. in me pu-
nies: & tuæ iustitiæ pro iniquitatibus hoīum mea morte satisfacies: neq̃
habitabit iuxta te malignus. Zelus uliōis aduersus hoīes: quia mane il-
lum depones: & hoc ideo facies quia iniqui nō pmanebunt ante oculos
tuos. Q n̄ qui emendari uoluerint: per me grām assequuntur/ & iniqui-
tatum remissionē: Mane astabo tibi & uidebo expimento: qđ odisti om-
nes qui operātur iniquitatē: Quoniam pro iniquitatibus illoꝝ talia pa-
tiar te iubente. Mane uidebo qđ pdes oēs qui loquūtur mendacium. Per-
tinaciter. Qui. s. permanēt in infidelitatis errore: & me suum redēptorē
agnoscere nolūt. Virum sanguinū & dolosum: iudā pditorē & mei san-
guinis uenditorē mane uidebo qđ abominabitur dñs ppter impietā-
tem & desperationē: Ego autē nudus: crucifixus nō hñs cōsolatorem: in
multitudine misericordiæ pro peccatis hoīum satisfaciā: & pro illis dicā
pater in manus tuas cōmendo spūm meū. Ita introibo in domum tuam
in requiē æternæ fœlicitatis: Adorabo ad templū sanctū tuū: gloriæ tuæ
coelestis: in timore tuo filiali ad obediēdū parato. Interea dñe: deduc me
in iustitia. Q n̄ capiar: qñ abducar: qñ circumducar: qñ iterrogabor. De-
duc me in iustitia tua ppter inimicos meos: dirige in cōspectu tuo uiam
meam. Passionē meā quæ uia est saluationis: uia est per quā ad te redeo:
dirige in cōspectu tuo uiam meā: in beneplacito decreti tui. Non ergo si-
cut ego uolo ut hō: sed sicut tu deus. Q m̄ non est in ore eorum qui me
capi uidebunt qui me capient: qui me captum detinebunt: qui examina-
bunt: qui iudicabūt/ nō est inq̃ in ore eorū ueritas. Quia cor eorū uanū
est plenū uana inuidia: uana supbia. Q m̄ sepulchrum patens est guttur
eorū. Non. n. loquūtur iusta/ nō uera/ nō pia sed falsa/ turpia/ fœda/ qua-
lia sepulchris cōtinentur/ linguis suis dolose agebant: agent linguis suis
dolose cōtra me/ iudica illos deus/ secundū tuū arbitrium. Decidant a co-
gitatiōibus suis puerlis: cogitant memoriā meam delere. Fidē quā docui
conuellere: uoluntatem tuā frustrare. Secundum multitudinē impietātū
eorū expelle eos/ qm̄ irritauerunt te dñe/ ad iustam ultionē in pñti uita p
romanos

CLIII.

Romanos faciendam: & in futurum per angelos malos quibus addicti sunt. Et latetur oēs qui sperant in te: in aeternū exultabūt & habitabis in eis. Et gloriabuntur in te ppter id qđ tibi mane astans uidebo/Oēs qui diligunt nomē tuū/qm̄ tu benedices iusto. s. mihi iustificāti peccatores. Dñe scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos/Nō mea uolūtas sed tua fiat/quia illa est scutū nr̄um in tribulationibus: est corona nostra in prosperitatibus. Pone uoluntatē tuā super meam & illa me corona. Gratias ago quoniā me coronasti/& non quod ego uolo: sed quod tu me uelle fecisti/in qua conclusione sermonis uerum est quod scribit Lucas. Apparuit angelus domini cōfortans eum. Fuit hic angelus bona ispiratio: fuit patiendi electio quam Christus pro corona habuit.

S

CAPTVRA.

ORATIONIS serie recensita ut nobis dñs donare dignatus est/eodē tenore seruato capturam nūc referamus. Substinetē uos hic & uigilate mecum/dū quatuor euāgelistæ Iesum capi referunt. Incipe Ioannes. Sciebat autē iudas locum/quia Iesus illuc frequēter cōuenerat cū discipulis suis. Cū ergo accepisset cohortem/& a pōtificibus & phariseis ministros. Matheus. Dedit eis signū dicens. Quēcunq; osculatus fuero ipse est tenete eum. Marcus. & ducite caute. Et adhuc loquēte Iesu. Ecce iudas uēit & cū eo turba multa/cū gladiis & fustibus & armis missi a pīcipibus sacerdotū & senioribus populi. Et confestim accedēs ad Iesum: dixit aue rabbi: Et osculatus est eum: dixitq; illi Iesus. Amice ad quid uenisti? Lucas. Iuda osculo filium hoīs tradis? Ioannes. Iesus itaq; sciēs oīa quæ uentura erant sup eū processit & dixit eis. Quē quæritis? Rñderūt ei. Iesum nazarenū. Dixit ei Iesus: ego sum. Vt ergo dixit eis ego sū: abierunt retrorsum/& ceciderunt in terrā. Iterum ergo interrogauit eos: quē quæritis? Illi autē dixerunt. Iesum nazarenū. Rñdit iesus. Dixi uobis quia ego sum. Si ergo me quæritis finite hos abire. Lucas. Vidētes autē qui circa ipsum erant qđ futurū erat: dixerūt: Dñe si percutimus in gladio? Ioānes. Simon ergo Petrus hñs gladiū eduxit eū: & percussit pōtificis seruū: & amputauit auriculā eius dexteram. Erat autē nomē seruo Malchus. Et dixit Iesus Petro. Mitte gladium tuū in uaginā. Matheus. Oēs enim qui acceperint gladium gladio pibunt. An putas quia nō possum rogare patrem meū: & ipse exhibebit mihi modo plusq; duodecim legiones ange

lorū? Q uō ergo implebuntur scripturæ? Q uia sic oportet fieri. Ioannes. Calicem quē dedit mihi pater non uis ut bibam illū? Lucas. Sinite usque huc: & cū tetigisset auriculā eius sanauit eum. Matheus. In illa hora dixit Iesus turbis. Tanquā ad latronem existis cum gladiis & fustibus cōprehendere me? Q uotidie apud uos sedebam docens in templo & non me tenuistis. Sed hæc est hora uestra & potestas tenebrarū. Tunc discipuli oēs relicto eo fugerunt. Ioannes. Cohors autem & tribuni & ministri iudeorum apprehenderunt eum & ligauerunt eum.

Capturæ distributio.

Capturā dñi saluatoris nudis euangelistarū uerbis: q̄ integerrime potui: descripsi: Nunc particulatim distributā declarabo. Continet in primis formidolosam & impiā discipuli pditionē: Fortē & impiam pntationē seu exhibitionē magistri. Defensionis phibitionē securam & bñficam. Alligationē & abductionē uoluntariam. Ipsa uero proditio formidolosa mōstratur proditoris munitione multimoda: Et quibus pditur admonitione sollicita. Impia est proditi salutatiōe & osculo. Præsentatio fortitudinē oñdit proditorem admonendo: proditiōe & modum detegendo/occurrēdo proditoris præsidio: se capturis indicādo: illos repellendo & prosternēdo. Pietatem sapit discipulos conseruando. Defensiois prohibitio præfert securitatē: arma deponere defensores dū præcipit: dei decreto nō resisti dū iubet: auxiliū si uelit copiosum affuturum dū p̄dicat/Præfert bñficiā dū uulneratū sanat. Alligatio & abductio uolūtaria declaratur: dū Iesus alligatores admonet & excusat.

Capturæ declaratio.

TAm singula declaremus. Iudas ergo cū accepisset cohortem. Cohors in romana militia a cohortādo dicta est: quia milites se inuicem hortabant: qui sub uno uexillo p̄cedebant in prælium. Maximus numerus militū in una cohorte fuerunt pedites mille & cētū quinque: Equites centum quadraginta duo. Minimū quingēti quinquaginta quinque pedites. Equites quinquaginta sex/Romanis seruiebat Hierusalem qui ad custodiā ciuitatis ne rebellarent iudei militibus eam munerant. Horū unam cohortē. i. quingētos quinquaginta quinque pedites: equites quinquaginta sex (ut minimū numerū afferamus) a præside armari poposcerāt p̄tiffices: & sibi in adiutoriū dari ad capiendū Iesum. Tum ne pro captura Iesu ipsi oēm in se inuidiam populi cōcitarēt: tum nequis defendere illum aūderet uidens turmam tantā Romanorū militum eius fauere capturæ: tum quia sicut ipsis non licebat (quod & infra cōfitentur) interficere quenquā/ita reos mortis capere fas nō erat: cum ne

accusari

accusari possent de excitato tumultu: si quis per noctē defendere Iesum
 fuisset aggressus. Cū accepisset ergo iudas cohortē Romanorū militum
 a pōtificibus & scribis: quā illi sibi dari poposcerāt a Pilato: Et a pōtifi-
 bus & phariseis ministros. Attēdite metū p̄ditoris & p̄ditionē ementiū
 inuidiosam rabiē. Nō satis tutū arbitrabant̄ p̄ solos Romanos capi Chri-
 stum: Nā si per illos capetur: nō ad eos primū: sed ad Pilatū duci dubita-
 bant: illūq; dimitti timebāt: nullis contra eū querelis expositis: quare suā
 rabiem saltē cōtumeliis: obprobriis & uerberibus: Si morte nō possēt ex-
 plere uolentes: cohorti Romanæ addūt pontifices & pharisei ministros
 singuli suos: qui Iesum ad se primū duci p̄curēt. His uero Romanis mi-
 litibus: qā forte Iesū nō nouerant: his pontificū satellitibus: qā tēpus in-
 uestigando quis eēt Iesus terrere nolebāt: iuxta Marcū: Traditor dederat
 signū quo certe & cito cōplerēt negociū. Q uēcunq; osculatus fuero ipse
 est: quē pontifices & scribæ ac pharisei capi uolūt. Ipse est quē cape debe-
 tis. Cur nō dicis: ipse est magr̄ meus quē illi emerūt triginta argenteis: quē
 ego hoc p̄cio uēdidi. Sicut uaticinatus est Zacharias. Si bonū est oculis
 meis afferte mercedē mercedē meā: & si nō quiescite. Et appenderūt mer-
 cedē meā triginta argēteos: & dixit dñs ad me. Proiice illud ad statuariū:
 decorū p̄cium: quo apræciatus sum ab eis: & tuli triginta argēteos: & p̄-
 ieci illos in domo dñi ad statuariū. Tenete eū fortiter qā potētissimus ē:
 & uētis ac mari impat: illū dæmones reformidāt: Et ducite caute. Sapien-
 tissimus est. Cū eū uellēt præcipitare nazareni ciues: manus eorū etiā in p̄-
 rupto montis cōstitutus euasit. Nihilq; fieri minus posse opinātibus: trā-
 siens per mediū illoꝝ ibat: illis tenere eū non ualētibus. Cū eum uellent
 hierosolomitæ in tēplo lapidare: Ita abscondit se: ut nulla rōne inueniri
 potuerit: & illæsus exiuit de templo. Caute ducite: ne de uestris manibus
 elabatur. Matheus. Adhuc loquēte Iesu cum discipulis suis omnibus un-
 decim. Illos enī simul surgere & ire monuerat. Ecce iudas uenit & cū eo
 turba multa. Vere turba: nam in mente turbati erant imprimis Romani
 milites uano terrore: quo ad arma capiēda illos excitauerant pontifices
 & scribæ: quasi per uim grandeq; certamen capturi essent hominem per
 noctem quem luce cape non possent. Turbati ministri pontificū minis:
 & p̄missis dominorum cum gladiis & fustibus. i. armis astatis: quando
 in fustibus mucrones habebant. Cum armis ad iustum præliū. Hæc fe-
 rebat cohors Romanorum militum. Et fustibus. Hos gestabāt calones
 & agasones illi uiles pōtificū phariseorūq; ministri. Qui qm̄ arma tra-
 ctare nesciebāt: & fortasse uetiti erant: pro armis fustes acceperant: Vt qua-
 cunq; rōne possent: inocentē opprimerēt. Missi a principibus sacerdotū.

X

Y

Z

A

B

C

Ordinauerat ab initio deus per Moysen unū sacerdotū principē: quem pontificē dixerat. Etenī multitudo principantiū mala: sed auaritia simul & ambitio plures fecerat inter iudeos sacerdotū principes. Cū. n. eorū nemo bñ pēsse sciret: & simul oēs bñ subesse nollēt/ inflati supbia summū sacerdotiū qđ munus ex lege ppetuū fieri oportebat/ ad annuū reducerāt magistratū/ Vt singuli pro sua ambitione pēssent. Ita qđ iā sūmi sacerdotis offīo functi erāt: sacerdotū pñces/ ac pñtifices dicti sunt. Hac uero nomina in plurali sacris in lñs apud Moysen nō iuenies/ qđ neq; usus erat principū sacerdotum/ apud ueteres legis obseruatores. Quibus satis fuerat unū hñe principē sacerdotū. Cū & ille bñ pēsse: & ceteri bñ obtempāstuderēt. Et senioribus populi. Regebāt populū a principio duces cū pñtifice: dehinc reges. Sed qm̄ & regiam maiestātē iā amiserāt: & sacerdotiū auctoritatē post habuerāt iudei: per plures de populo hoīes: res iudeorū regebant/ quasi exēplo Moysi. Qui septuaginta uiros prudētes ad regimen populi secū asciuerat. Hi sūt quos nūc euāgelista dicit seniores/ nō quidē ius dñi attingētes/ qđ totū ad alienigenas dudū transierat/ sed tm̄ ciuicas utilitates curā hñtes. Hi itaq; ciuilis utilitatis curatores/ seniores populi dicebant. Qui & ipsi a pontificibus & scribis & phariseis uocati fuerant ad capiendū Iesum. Tria ergo pñsidentiū genera secundū tres pñsidentia gradus quibus tunc Hierusalem aut regebat/ aut occupabat/ capi decreuere Iesum. Ita pñses pro Romanis imperās cohortem armatā. Pontifices uero pñsidentes sacerdotibus/ & seniores populi moderatores/ cum iuda fustuarios suos misere ministros.

¶ Prophetia Dauit de captura domini Iesu.

Prauidit ista Dauit qñ dixit. Quare fremuerunt gētes. Romanorū gentiles cohortes/ & populi seniores/ eorūq; ministri meditati sunt inania. Quare. s. exitum habitura non sunt ab illis pñseditatū. Quare astiterūt reges terrā/ pñses. s. romanus: & populi seniores qui regebant Hierusalē/ & principes. s. sacerdotū quare cōuenerūt in unum cū illis regibus. Immo ipsi principes quare cōuenerūt. i. cōuenire fecerunt in unū ipsos reges/ pñsidem & seniores/ Aduersus dominum & aduersus Christū eius filium mittēdo qui eū capent cum iuda pñdito- re. Quare inq; principes cōuenerūt in unum ad emendū pecunia iustū: ut illum pdant. Quare conuenerunt in unū dicētes. Dirumpamus uincula eorū dñi. s. dei & Christi eius: ne subiiciamur legibus sactis quas pñdicat Christus eius/ & proiiciamus a nobis iugum obedientia ipsorū dñi & dei Christi eius. Qui habitat in coelis irridebit eos: & dominus Iesus subsannabit eos. Derisit & subsannauit quando surrexit a mortuis.

Figura

Figura studii capiendi dominum Iesum.

Studiū opprimēdi Iesum nocte/armata militū multitudīe/figu-
ratū est Architofole dicēte impio Absoloni q̄ p̄ri Dauit piissimo
regi subeē nolebat. Eligā mihi duodecī milia uiroꝝ: & cōsurgēs
psequar Dauit hac nocte/& irruēs sup eū (quippe q̄ lapsus est:& solutis
manibus) pcutiā eū: Cūq; fugerit oīs populus q̄ cū eo est pcutiā regē de-
solatum: reducāq; uniuersum populū quō unus hō reuerti solet. Vnum
enī uirū tu quæris & oīs populus erit i pace. Per hæc uerba ad lram psua-
serunt pōtīfices & pharisei Pilato sibi cōcedi cohortē unā armatoꝝ mili-
tum/ut Iesum egressum ciuitatē caperēt nocte: sperātes discipulos aufu-
gere:& Iesū destitutū oī p̄sidio opprimerē hoc aut̄ iō fieri debere cōfirma-
bāt. Quia expediret Pilato: unius captura oēm populū cōtinere pacatū.

PRODITIO.

Et cōfestim accedēs ad Iesum inimica mens multis pessimisq; co-
gitatiōibus turbata festinare cōpellit ad scelus affectatū. Dixit/
Aue rabbi. Honorātis ē uerbū: sed mentiris o Iuda. Auere. i. sal-
uū eē nō uis/quē ad necē inimicis uēdidisti:& p̄dis i necē. Verā facis Da-
uit pphetiā. Q̄ m̄ mihi pacifice loquebant̄:& iracūdia terræ dolos cogi-
tabant/& osculatus ē eū. Didicerat hoc a loab: qñ Amasæ dixit. Salue mi-
fr. Et tenuit manu dextera mētū Amasæ quasi osculās eū. Porro Amasæ
nō obseruabat gladiū quē hēbat loab: q̄ pcussit eū in latere:& effudit in
testina eius i terrā. Et mortuus ē Amasæ. Sic Iuda ad lram quīs manu sua
Christū nō occiderit: tñ per salutationē & osculum morti eius uiā dedit.

ADMONITIO.

Dixitq; illi Iesus. Amice ad qd uenisti? Lucas. Osculo filium hoīs
tradis: O amice Iuda q̄ tradis filiū hoīs osculo ad qd turpitudis
infamiae miseriaq; uenisti? Vt pro triginta argēteis magr̄m tuū
uenderes. Ad quid uenisti ppter tuā iexplebilem auaritiā/ut partē regni
cæloꝝ: ius apostolatus: unam ex duodecim sedibus iudicantiū in nouis-
simo iudicii magni die/pro triginta argēteis dares? Esau pro edulio lētis:
dedit primogenituræ dignitatē (fame cogēte tñ) tu ut inexplebilē auari-
tiā facies/pro pauculis nūmis uēdis imo abiicis uniuersū ius hæreditatis.
Iuda amice/quia q̄tum ad me attinet tibi amicus sum: teq; ditare uellē:
cogita ad qd uenisti me sequi: nēpe ut h̄res thesaurū i cælis: ubi neq; eru-
go neq; tinea demolit̄. Cur illū pro triginta cōmutas argenteis? Venisti
ne ut illos triginta argēteos pro hac p̄ditione tibi habeas? Cogita infelix
q̄ tibi nō manebūt q̄ illos despatus abiicies/& laqueo te suspēdes. Ami-
ce ego tibi cōpatior plusq; mihi: te amo: te appello amicū/ut ppetuæ leni-

CLVJ
tatis & indulgentiæ meæ te memoria subeat: ne desperes. Memeto ad qd uenisti in huc mundū: nō uenisti ut hic thesaurizes. Nudus illū ingressus es: & nudus egredieris. Venisti porro ad me: ut assequaris misericordiā: ne despēs q̄tūlibet me odio habeas. Ego te amo q̄tūlibet me uilipendas: dū tam parua pecunia p̄dis/ego te carū habeo. Ad qd uenisti infelix in tantā dementiā: ut de discipulo p̄ditor mihi fieres? Nolo cogites amice ad quid per tuā auaritiā nunc ueneris: sed cogita ad quid per meā clemētiā iā uenisti. Amicus adhuc tibi sum: Ne quāso despēs. Si tu aduersum me inimico & auaro aīo uenisti: ego pro te me offero clemēter & liberaliter turbæ te sequēti. Et ut me scias tibi amicum esse: qđ tu de me uis: & ego uolo: qđ tu spondidisti ne dubita: libens impleo: tñ cogita ad qd uenisti. O christiane q̄tumlibet peccaueris: q̄tumlibet Iuda deterior fueris: dū uēdidit ille Christū triginta argēteis: adhuc mortalē. Tu Iesū gloriosum & in dextrera p̄ris residentē multotiēns uendis (ut sic dixerim) quatrino. Multotiēs mentiris/piuras: blaffemas: longe minori p̄cio q̄ triginta argenteis. Sæpenumero pro una libidinis explenda uoragine/deū uilipēdis: & lenonē faceres si posses/ne dicā iā fecisti: nō semel pro honore assequēdo diuina oīa minus nihilo habuisti: & ipsum Iesum derisisti: nō uēdidisti/sed abiecisti: expulisti/abiurasti. Licet hæc oīa & peiora feceris: ille tñ te habet amicū. Tu cogita qđ Christus amicus tuus te admonet cogitare ad qd uenisti. Venisti ne ad fidē Christi: abrenūciasti ne diabolo: mūdo & pōpis & opibus eius: ut scelera ppetrares enumerata? Minime. Resipisce ergo. Iesus hodie ut assequaris id ad qđ p baptisma uenisti: oīa cōdonat haftenus errata: oīa relaxat. Audi qā & iudā dicit amicū. Vide qā se tradit ī mortē ut ius seruet amicitiae: tuisq; utilitatib; cōsulat.

Præsentatio siue exhibitio.

Sciens autē Iesus omnia quæ uentura erant sup eum. Oīa inq̄ mala quæ pōtiffices & pharisei cōtra illū fuerāt machinati: oīa peccata nostra parentū filiorūq; nostrorū sciens uētura sup eū. Quia pro illis se nouerat puniendum: ut quæ non rapuerat solueret/Processit animi plenus & intrepidus/processit pro nobis: pro iuda: pro illis ipsis q̄ eum capere uolebant: & dixit eis qui illum armati cape uenerant. Quæ queritis? Non ignorantis est ista interrogatio: sed uolētis confortare discipulos: ut illi se non quæri intelligerent: ut scirent se nihil tunc mali eē passuros. Quæsiuit inq̄ ut furentes mitigaret: ne. s. unum capere iussi in omnes ruerent: & pro uno undecim alios alligarēt. Quæsiuit ut meminissent qd iussi fuerāt: ut furorem eorū sisteret: & uera iussa cōplerent: ut eorū confessione reduceret in mentē non plus esse qui: q̄ eēt iniunctum.

Respon-

CLVII.

Responderunt ei Iesū nazarenū. Dixit eis: Ego sum. Vt ergo dixit eis ego sum abierūt retrorsum: inuiti & diuina maiestate reiecti: q̄ si Caii Marii facies oculorū uigor: & flāmeus fulgor ab illis egredi uisus a minturnio in subobscura quasi fouea latitāte: Spiculatorē arcere potuit: a quo quærebat ad necē atq; cōpellere ut euaginatū iam ad pcutiendū gladiū abiceret: cōuersus in fugam. cur nō credamus maiestātē faciei præ filiis hominū speciose: & uigorē oculorū qui solo flagello de tēplo eiecerat nundinantes: qui mēsas nūmulariorū cathedras uēdentiū colūbas euerterat: repellere potuisse cū uoluit: & pstrare illos trepidos inuasores nocturnos: Et ceciderūt in terrā. Sicut nō spōte retrocesserāt: ita sternunt inuiti. **C**eciderūt. n. deo illis subtrahēte standi uigorē. Voluit aut Iesus uerbo solo illos repellere: & pstrare: ne discipuli formidarēt: neue diffiderēt: ne magistrū suū uolēter capi putarēt: & ut qđ p̄miserat: illos. s. abituros absq; iniuria: nullāq; uim passuros sine difficultate p̄stari. Iterū ergo. Post hāc cū surrexissent eodē p̄mittēte q̄ illos cadere iusserat: & eodē uolēte p̄pius accessissent/ Interrogauit eos Iesus. **Q**uē quæritis? Iā liquet nō ignorātis fuisse it̄rogationē: neq; discere uolētis. Prius. n. audierat ab eis quē quærerent. Interrogat secūdo ut eorū uoce illos fateri cōpellat: qđ ipse decernere cōstituerat/ qñ dixit. Si ergo me quæritis finite hos abire. Si/ nō cōditionis nota ē hoc loci/ sed calis & pro q̄a debet intelligi/ quasi dicat. Ergo q̄a me quæritis/ me estote cōtēti. Scio q̄ me quæritis cape. Scire uos uolo/ inuitū me capi nō posse: Repuli uos & pstrauī uno uerbo: Non nisi me uolente surrexistis: nō nisi me uolēte aduersus me uenistis. **Q**uia ergo me cape uultis: uolo & ego. Sinite hos abire. Sic est consentaneū quia me quæritis/ nō hos. Sic ego p̄misi in testō alloquēs p̄rem/ & illū fidecōmissariū faciens meæ ultimæ uolūtatis: qñ dixi. Ex his quos dedisti mihi nemo perit nisi filius p̄ditionis/ ego seruaui eos/ seruari uolo. Illis dixi q̄ modo non me sequent. Non me mō sequantur. Sinite ergo hos abire.

Prohibitio defensionis.

VIDENTES aut qui circa ip̄m erāt undecim discipuli qđ futurū erat ut turba armatorū Iesum aggrediretur/ Dixerunt. Dñe si percutimus in gladio/ hos tuos aggressores feres ne molestē: q̄a iā dixisti/ Sinite hos abire uis abeamus te deferētes: uis sine resistētia capi te patiamur. **Q**uia nil illis adhac rñdit Iesus/ idignū uidebat discipulis maḡm

non defendere. Simon ergo Petrus hñs gladiū eduxit eū: & pcussit pōti
 ficis seruū: & amputauit auriculā eius dexterā. Erat aut nomē seruo Mal
 chus. Et dixit Iesus Petro. Mitte gladiū tuū in uaginā. Oīs. n. qui accepit
 gladiū gladio pibit. Rident infideles hanc Christi sniam p̄sertim Mahu
 metani quos Mahumetes iubet armis defendere legē. Dicūt multos acce
 pisse gladiū/fuisseq; homicidas pessimos: & tñ non gladio enecatos. Sūt
 pyrata: sunt sicarii q̄ multi: qui tñ sine sanguine: sine ui moriunt̄. Non
 aduertūt q̄ hoc nobis obiiciūt/quottidianū usum loquēdi/id factum ab
 oībus asserere qd̄ a maiori pte alicuius collegii factū est. Q uottidie di
 cimus uniuersū cōsiliū. i. uniuersos cōsiliarios decreuisse aliqd: de quoq;
 tñ numero aliq oppositū uoluerunt. Dicimus oēs nauigātes tēpestatē ia
 ctari: & tñ pleriq; sine tēpestatē nauigio uecti sunt. Dicimus itē oēs pegri
 nantes difficultates uarias expiri: & quidā tñ peregrinationē fœliciter pe
 ragunt. Nec iccirco falsa censetur de huiusmodi rebus generalis assertio.
 Q m̄ generale id existimat̄: qd̄ maiori ex pte cōtingit. Ita cū accipientiū
 ad nocendū gladium pars maxima gladio intereat. Nō hñt unde uerba
 Christi calumnient̄ improbi hoīes/nisi prius suas resp. mēdacii redargu
 ant: & se ipsos suumq; usitatū loquendi modum penitus abiiciant. Oīs
 qui accepit gladiū &c. Non est facti rñsio sed iuris. i. non intēdit affirma
 re in uniuersum qd̄ subuniuersitatis nota p̄nūciat: sed quid lex uniuersa
 saliter statuatur/intendit interrogātibus discipulis rñdere: ut iste sit litteræ
 sensus. Petre nimis festinanter agis: debueras expectare quid ego rñderē
 uobis interrogantibus/an liceret gladio pcutere. Cōuerte ergo gladium
 tuū in uaginam. Ne percutias. Est enim lege p̄hibitum/eo loci ubi dicit̄
 a Moysē: Si nō ad uerbū/ad sensum saltē. Omnis. n. qui acceperit gladiū
 ad percutiendū: & percusserit iniuriose: peribit gladio. i. si percusserit per
 cutietur. q̄ si forte temporis angustia expectandū nō existimasti: & iccir
 co gladium eduxisti: & pcussisti: falleris. Nō. n. temporis p̄mor angustia:
 neq; opprimor multitudine aggressorū. An putas quia non possum ro
 gare patrem meum: & exhibebit mihi in defensionē modo sine tempo
 ris dilatazione plusq; duodecim legiones angelorū. Vos estis tñ undeci
 homines: ego uobis annumeratus duodenarium compleo hominū nu
 merū: pro nobis singulis: singulas possum hñre angelorū legiones. Q uid
 nunc ageret una cohors militū q̄uis armatorū: quasi ad iustum p̄liū: qd̄
 hac incōdita turba ministroꝝ munitoꝝ fustibus. Q uid inq; agerēt si
 mul hi oēs: cōtra duodecim legiōes angelorū saltem tria milia sexcentos
 singula continēte. Legio nanq; tria milia armatorū hominum Romuli
 instituto habuisse credit̄ a Plutarcho. Sunt qui dicant sex milia sexcētos
 sexaginta

sexaginta sex armatos homines legione contineri. Sunt qui dicant decē milia pedites. Equites septingentos triginta: legione concludi. Sed nunquid iam Christus orauerat: & nil obtinuerat: Nunquid sciebat patrem nihil auxilii quo minus capetur eē daturum? Quomodo dixit possum orare & exhibebit: Non asseruit Christus patrem exhibiturum simplici ter: sed exhibiturū si oraret. Multa sub conditione sunt uera quæ sine illa remanent falsa. Si es alibi: certe hic non es. Sed quia alibi non es: ideo es hic. Si orauero/ dabit. Sed nō dabit quia non orabo: nō orabo autem/ quia pati cōstitui. Neq; enim dixit Iesus orabo & dabit: quinimmo de se nihil asseruit: sed tm̄ de Petri opinione locutus est. An putas possum rogare p̄rem/ & ipse exhibebit mihi plusq̄ duodecim legiones angelorū? Hoc putare debuit Petrus: qui Christū defendēdū existimauit: & armata manu illum defendere orsus est. Loquitur ergo dñs Iesus pro defensoris opinione/ non pro suimet sententia: qui sciens & prudens se offerebat in holocaustum. Hunc porro esse uerborū sensum sequentia manifestant. Q̄ uo ergo implebūtur scripturæ cōtinētes quia sic ut hi facere uolunt: ut facient statim oportet fieri? quasi dicat q̄uis secundū tuā opinionem possim rogare & obtinere in meā defensionē duodecim legiōes angelorum/ tm̄ neq; ego id facio: neq; tu me defendere debes. Si. n. defēsus fuero. Q̄ uo ergo implebuntur scripturæ sanctorū p̄phetarū dicētium/ Quia sic oportet fieri sicut hi faciūt? Sic oportet fieri ut indefensus capiar? Scriptura dicit oblatuſ est quia ip̄e uoluit. Scriptura dicit tanq̄ ouis ad occisionē ductus est. Figura oñdit quia Isaac nō repugnauit imolari. Nō ergo sum defendendus: qm̄ scripturæ cōditor: & figurarum fabricator deus ab æterno/ decreuit me mori sp̄otaneū: & penitus indefensū/ Hoc porro decretū quod figuris & prophetarū uaticiniis scribi iussit idē deus: non est prima ratio meæ capturæ: meæq; passiōis & mortis: sed uoluntas æterna. Calicem quē dedit mihi p̄r: non uis ut bibam illum? Nō scriptura sed patris uolūtas in causa est cur patiar. Dedit ab æterno pater mihi p̄ceptū ut sponte moriar crucifixus/ calicem hunc passionis nō uis ut bibā? Erras: sicut uult p̄r de me fieri/ ego uolo/ tu quoq; uelle debes. Quare Petre me defendere desine. Vos mei inuasores finite usq; huc ad me uenire mutilatū. Et cū ille accessisset & eius tetigisset auriculā forte non penitus amputatam uel auriculam. i. locum auriculæ unde fuerat amputata sanauit eum/ aut amputatam reponendo in locum pristinum: aut nouā sine mora superinducendo. In illa hora auriculæ restitutæ: admirantibus militum cohorte: & ministris iudeorū tā subitam sanitatis restōnem mēbri p̄sertim ad sanandum pdifficilis. Dixit Iesus turbis

Tanq̃ ad latronē existis cum gladiis & fustibus comprehendere me. Eratis miseri: Non sum. n. latro: neq; maleficus. Sanare ueni uulnera animarū uestrarū. Sano & corpora ut nunc uidetis: uidereq; sæpe potuistis. Qm̃ quottidie apud uos sedebam docens in tēplo: docens inq̃ quō animas sanari cōueniat: & sanans multos etiā sabbatis. Et non me tenuistis: in eo loco ubi multi uobis potuissent eē auxilio: ubi me sine armis cape potuissetis: scitote me non capi uestris armis: neq; ad me capiendū opus fuisse militibus armatis: sed ideo me capitis: quia hęc ē hora uŕa. **R** Quō hora uestra: & ptās tenebrarum. Potestas non quā tenebræ habeant a se: non quam tenebræ dent: sed quā tenebræ acceperūt. Acceperunt autem a primo datore. Ptātem tenebrarū hic dici potestātē peccatorū notū est: q̃ iō tenebræ sunt uere qm̃ obscurissimis errorū abissis inuoluuntur.

¶ Dominum Iesum uirtute alicuius cōstellationis captū non esse.

P Leriq; ex hoc loco conant̃ ōndere astrologiā quam profitentur aliquid esse: quia dñs Iesus dixerit. Hęc est hora uestra: quasi uirtute horæ: & alicuius ut ipsi dicūt constellationis. i. stellarū positu: aspectuue mutuo: & linearū coelestium certa figura captus sit. Quod tantū abest a uero: q̃tum qui talia sentiūt: sunt minus dño Iesu Christo. Sed anteq̃ ōndamus hęc dñi Iesu uerba: illis in nullo penitus suffragari: agemus cū illis pinguiori minerua: non lacerādo penitus astrologiam: qđ Ioānes Picus facere nixus est. Demus (si libet) uim stellis quibus nostra opa moderentur: & certo ordine per singula momēta suo motu cōficiant: quæ nobis eueniunt: & nos uidem̃s efficere. Demus hāc ipsam uim nō tam positu stellarū: aut configuratione (ut uerbis eorū utamur) cōstare: q̃ innotescere nobis. Quorū sensus qm̃ ad rerum s̃bam nō pertingit: accidētibus motu inq̃: & certa imaginata linearū norma nobis uti liceat ad p̃noscenda futura. Quis iste fuerit: qui has cōfigurationes: hos motus: has intersecandi rōnes agnouerit: Vide q̃ fallaci argumentatiōe cōcludant. Dñs Iesus Christus captus est ex horæ rōne. i. motu & cōfiguratione stellarū: ergo nostra astrologia uera est. Esto sit uerū qđ sumitur: nihil habet cū annexo. Stat. n. uos eē ignaros: ut certe estis ignoratissimi uerarū cōfigurationū: & uestrā astrologiā esse nullam: quia ueras cōfigurationes nō inuenit. Et tñ cōfigurationes ueras eē & uera inditia humanorum operū cōtinere. Demus qđ ponitis Christū horæ uirtute captū. Vos huius horæ pondus: numerū: & mensuram habebitis: Nōne sunt plures stellæ: & infinito fere plures uobis incognitæ q̃ notæ? Nonne ad quālibet cōfigurationē aliquid hñt uirtutis ad efficiendū uel indicandū incognita sydera: sicut & notæ? Certe quo plures sunt: plus pōderis habeāt

necesse est. Boni uiri quā rōnem positiōis in uestra cōstellatione assigna
 re poteritis illarū tam multarū: & uestra sententia tam multipliciū stellarū
 de quibus nihil penitus agnouistis: Fateamini quāso uestrā ignorantia:
 nedū uos inepte defenditis: eliminētis penitus astronomiā: quā uere sci
 entia est: sed hōi nescita. An uos uere scire cōfigurationū uires ideo defē
 sabitis: quia solā stellā uobis cognita: nris in opibus aliquid agant: reli
 quā ocietur: Magna nēpe oia cōeli. Quis hac de re uos reddidit certio
 res: Experiētia: Et hac ipsa clamat cōtra uos: uos accusat & explodit: qñ
 contra seria urā pedibus incedit. Quis uestrū unq̄ unam ueritatē p̄sagi
 uit: qui mille falsitates simul cū illa: uel saltē eodē anno non dixerit: Er
 ramus aliquādo: & nihilominus ueritatem p̄nunciamus. Sed & alii arti
 fices nō semp incedunt ad lineā: nec tñ ars eorū minus est uera. Artifices
 qui modo artis rōnem hñt: frequētius artis ratione regunt: & sine erro
 re opus pagunt. Aliqñ tñ uel rei difficultate: uel alicuius casus accessu ab
 artis rōne/scientes atq; prudentes declinare coguntur. Vos aliqñ in ueri
 tatem caditis uel impingitis/falsitatē frequētissime cōplectimini. Quis
 ferat artificē: uel artificē illum dicat q̄ nescius plus exorbitat/q̄ uadat ad
 artis lineā: Quis ergo uos ferat: Immo quō uos ip̄os ferre potestis: qui
 semper per incitiā deliratis: & si qñ ad orbitam reducimini: id casus nō
 ratio facit: nam qđ certa rōne factum est nō uariatur: nō nutat: manet.
 Definite igitur expientiā in auxilium aduocare: quā uobis ita aduersat:
 ut nihil magis uestrā detegat ignorātiā. De his haftenus. Neq; n. locū
 hic sibi uendicat hac disputatio. Et Ioānes Picus uir nostra ætate sciētia
 rerū incompatibilis/præclaro uolumine astrologos cōfutaui: nimis for
 tasse mordaciter: sed nō parū efficaciter. Redeamus uñ discessimus: & qđ
 astrologis dederamus quia tenere id nequeunt/iā relaxant. Non dixit
 dñs Iesus: hac est hora urā: quasi uirtute horæ capi potuerit. Quia illa
 hora. i. illa stellarū cōfiguratio illum capi faceret. Hac in re mihi credi no
 lim: sed dño Iesu magrō ueritatis: qui cū dixisset. Hac est hora uestra/sta
 tim addidit/& ptās tenebrarum. Stellā certe/uel stellarū configuratio: te
 nebræ non sunt: qñ ille corpora sunt fulgētissima: & earū configuratio
 radiis p̄fulgentibus cōficitur: neq; hac configuratio est tenebræ erroris/
 uel nequitia/quia animata non est: neq; rōnalis substātia. Si. n. stellā ēt
 ab initio intelligētiā haberēt/quasi formā sibi cōiunctam: earū tñ con
 figurationē ab earum substātia & forma distare ut accidens externū cer
 tissimū est. q̄ ergo capiatur hac hora: nō facit ptās syderis: qm̄ illud facit
 potestas tenebrarū. Non ptās quā asserit Manicheus ponens duo prima
 principia/Vnū bonum/Alterū malū/Vnū faciens lucē/Alterū tenebras.

S

T

Sed quā affirmant catholici christiani ponētes ab uno esse omnia/secundum quos/a seipsis tenebræ non hñt ptatem/sed a luce/lucisue datore. Hæc est ergo hora ur̃a. & pro. i. ptas tenebrarū: ptas ignorantium scribarum & phariseor̃ quos malitia obtenebrauit: & ad cæcitātē usq; rationis adduxit: ut rectū uidere non ualeant. Quia nolunt: & nolle penitus decreuerūt. Hæc porro ptas/ut. s. puerſam impleant sentētiam/in quā cōi cōciliabulo ierunt de Iesu capiēdo & occidēdo/illis data est a deo bono bona ratione: ipsi aut̃ mala intentione sibi sumpserūt per tenebras: quas captant qui malefaciūt. **V** Quod ergo a tenebris erroris & impietatis mādatum est uobis hac hora: quæ per eor̃ peruersam electionē uel potius iussionem/& per uestram inconsultam acceptationē uestra est: facite. Tunc discipuli illi undecim relicto eo omniū magistro & amico optimo: quorundam uero secundum carnem consanguineo: omnes fugerūt impletes illud Iob. Noti mei quasi alieni recesserunt a me: dereliquerunt me propinqui mei. Cohors ergo & tribuni & ministri iudeor̃ comprehenderūt Iesum. Vbi cōpletum est qđ deplorat Hieremias. Christus dñs captus est in peccatis nr̃is: cui diximus in umbra tua uiuemus ī gemitibus. Et ligauerunt eum manus: pedes liberos relinquentes ut ambulare posset. Consentaneum est quoniam Iudas dixerat tenete eum & ducite caute: quod post cōligatas manus longiorē funem ligaturæ superaddiderunt: ut illum retinere ualerent: Si temptaret aufugere: traherentq; si pergere recusaret. Ita præuidens fore Dauid deplorata in uasorum Christi perfidia: & capturæ in dignitate: dixit. Funes extenderunt in laqueum: iuxta iter scandalum posuerunt mihi: idest ruinæ occasionem si aufugerem: aut si q̃ uellent tardius incederem. Sed fallimini insipiētes corde. Qui dixit & facta sunt: qui mandauit & creata sunt: cui uenti & mare obediunt: non proditoris astutia: sed sua clementia a uobis capitur: nō uestra ui/sed sua uoluntate ligatur: nō uestris funibus/sed sua uirtute tenetur: non trahitur uestro impetu: sed sua patientia uadit. Quia tanq̃ ouis duci uult ad imolandum. Et iccirco admonet nos dicens. Substinate hic & uigilate mecum: qui licet pro uobis capi & ligari sponte substineam: & interligandum ligatores admoneam: & excusem. Tristis tamen est anima mea usq; ad mortem in huius capturæ & abductionis articulo. Iā uero inuidiosa & iniqua examina instāt. Quibus nedum usq; ad mortem tristis erit: sed morte acerbissima condemnabitur & punietur.

¶ Examinum distributio.

Examinatum

EXAMInatum referūt euangelistæ dñm Iesum Christū p quatuor iudices Annā/ Caypham/ Pilatum & Herodem. Ac p Pi latum itex. Hi oēs sigillatim interrogāt: singulis rñdet Iesus. Pro iusta responsiōe iustus apud singulos supplicium iniustū subit. Est igitur pro iudicum numero exa men quadripartitum: quīs examinatio ip sa quinquies facta sit/ singulas partes suis locis euangelistæ nobis referēt/ Primū exa

men ab Anna focero Cayphæ factum Ioānes referat. Ducunt eū ad Annam primū. Erat aut Anna focer Cayphæ: qui erat pontifex anni illius. Erat aut Cayphas: qui dederat cōsiliū iudeis: quia expedit unū hoīem mori pro populo. Pōtifex ergo it̄rogauit Iesum de discipulis suis & de doctrina eius. Rñdit ei Iesus. Ego palam locutus sum mūdo. Ego semp docui in synagoga: & in templo quo oēs iudei conueniunt: & in ocul- to locutus sum nihil. Quid me it̄rogas? Interroga eos qui me audie runt quid locutus sum eis. Ecce hi sciunt qd dixerim eis. Hæc cum dixisset unus assistens ministrorum/ dedit alapam Iesu dicens. Sic respondes pontifici? Respondit Iesus. Si male locutus sum testimonium perhibe de malo: si autem bene quid me cedis.

EXamen quod ab euangelista nup recensitum est/ Annæ iudicis interrogationes: rñsiones Christi: temeritatē satellitis: & eius sa tellitis castigationē continet. Iam hæc ipsa declaremus. Erat for tasse domus Annæ in prio ciuitatis igressu: qui (qm pōtificis focer erat) qui Iesum capi curauerant illuc eum duci pro cautela mādauerant: ne si inopine duceret per ciuitatem prima noctis hora: de eorū manibus eri peretur a populo. Itaq; ducūt eū ad Annam primū. Erat aut Anna focer Cayphæ. A malo focero ad peiorem ducitur generū: ut iudaicum genus semper in peius lapsum repararet. Si modo illi grām non abiceret repare uolentis. Anna grā interpretatur. Qui gratis & nulla sua culpa sed sua uoluntate captus est/ primū ad Annam duci uoluit: ut suam bonā uolē- tis capi: iubentiū aut pessimam grām/ & ingratitudinē demōstraret. Du- ctus est ergo prius donator/ imperator: & distributor bonarū gratiarū ad malam grām: qui oēs malas gratias erat paratus facere bonas. Erat au tem Cayphas qui iam antea resuscitato a Iesu Lazaro dederat cōsiliū bo- num quidem pro fidelibus redimendis: malū aut pro se ipso: reliquisq; infidelibus: qui spem non hñt in dño Iesu Christo: neq; in potentia uir-

Y

230

Z
A
B
 tutis eius. Qui gloriantur in potentia sua: qui magis quærunt cōmoda
 q̄ recta. Sed cū peccatum cōsilio careat/ hic malignantiū conuentus quō
 consiliū a suo principe accipe/ aut ille dare potuit? Consiliū. n. est discursus
 rationis quærentis mediū ad bonum aliqd peragendū. Pōtīfices/ scri
 bæ/ pharisei/ & populi seniores: iustum quærebant opprimere. Quō er
 go hac in re Cayphas dare cōsiliū potuit: quæ erat oīum perditissima?
 Bonum uidebatur pessimis illis: se in suis cōseruare sceleribus. Ita uisā ē
 Cayphæ sententia hīc rōnem cōsiliū. Non uerā tñ habuit sed præsumptā
 a malis consultoribus: qui malum pro bono sumunt & statuūt. Adhuc
 qm̄ passio dñi saluatoris bonum erat electorū: quoniā illis aditū parabat
 ad fœlicitatē æternam. Bonū fuit qđ in cōsilio Cayphas de Christi mor
 te fanciuit: & adeo bonū ut (euangelista testāte) spū sancto afflatus Cay
 phas eam snīam dixerit. Sed qā iniquus & plenus iuidia erat/ quid spūs
 sancti instinctus sibi uellet nō itellexit. Neq; mirum qm̄ non spū sancto
 docente: sed pro sua iniquitate se loqui putauit. Sicut. n. diuina iustitia p
 malos hoīes: immo per pessimos iustam peccatorū uindictā exequit quā
 illi pro sua nequitia & crudelitate libenter exercent. Ita nōnunq̄ diuina
 sapientia per ignaros & impietate cæcos: sancta loquitur & pia: quæ illi
 pro sua stultitia & impietate cæca a semetipsis se existimāt affirmare. Sic
 Cayphas per ambitionē: pontificiā retinens dignitatē: & iccirco uolens
 suas & collegarū temporaneas utilitates ī tuto cōstituere: quia uitā & do
 ctrinam dñi Iesu illis derogare existimabat: expedire putauit illū de me
 dio tolli: ideoq; unum Iesum mori pro populo oportere monstrauit: ne
 tota gens pereat sacerdotum. Quando uita & doctrina Iesu superbiam
 & auaritiā detegens pharisaicā: ab illis populū alienare: omneq; ius
 dignitatis per Romanos ab illis auferre posse monstrauit. Pontifex ergo
 ad annum magistratum redactum erat inter iudeos summum sacerdo
 tium: non tamen omnes sacerdotes illud assequi poterant: sed præsatio
 res opibus & industria: uel potius astu: pecunia & audacia præpotentes.
 Erat propterea certus numerus eorū ad hoc designatus: qui oēs ideo pō
 tīfices dicebantur: quoniam summum sacerdotium aut gesserāt: aut ge
 sturi expectabantur aliquando. Ita Anna dictus est pontifex. Vel fortasse
 pro uno iam duo fuerant constituti sacerdotum principes: ut uidet̄ atte
 stari euangelium. Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris: procu
 rante Pontio Pilato iudeam. Tetrarcha autem Ituriæ & Tracōnitidis re
 gionis Phylippo. Et fratre eius Lisania Abiliniæ tetrarcha: sub principi
 bus sacerdotum Anna & Caypha: Anna inq̄ & Caypha sacerdotū princi
 patum gerentibus simul.

De interroga

De interrogatione facta ab Anna domino saluatori.

Pontifex ergo Anna: qui uel solus iam fuerat: siue futurus erat sacerdotū princeps: uel qui simul cū Caypha eo munere fungebatur interrogauit Iesum/ quasi iudex de crimine quærens/ cuius gr̃a reum punire cōstituit. De discipulis suis. Interrogat cur rudes homines ad discendū penitus inhabiles piscatores & telonarios doceat: obiciens nō esse sani magistri tales ascire discipulos. De discipulis suis. Item interrogat quot sint: & qualis uita. Nouerat. n. inter eos esse iudā Scariothis infamem & scelestū: ut si inter discipulos illū nominaret criminaret talem esse magr̃m. Et de doctrina. Tres erant inter iudeos eo tpe doctore hominū sectæ. Essæi siue essenī/ Pharisei & Saducei. Primi pietati & religioni præ cæteris opam dedisse manifestū est legēti historiā Iosephi: hos ille libertatis scribit fuisse acerrimos defensores: mortisq; cōtemptores in trepidos. Pharisei aīam imortalem prædicabāt/ ut essæi/ & de legis peritiā gloriari posse sup oēs omni studio nitebantur: tpi inseruientes. Saducei animā post corpus non remanere putabant: duri, pr̃sus & implacabiles: sibi ipsis males: peius aliis adhærētes: ut idem Iosephus refert. Colebāt seniores/ sacerdotes/ & scribæ phariseos/ Essæos ut nimis supstitiosos/ Saduceos ut nimis dueros euitantes. Interrogat ergo Anna de doctrina: quam .i. hæc trium sectarum docēdo profiteatur Iesus. Vt si Essenum dixerit/ illi reddat Phariseos & Saduceos infestos/ & populi odiū quasi in nimis superstitiosum in illū acuat. Romanis uero/ ut nimiū acrem libertatis assertorem suspectū reddat. Si se Saduceū dixerit Phariseos/ & Essenos irretet in eum/ ac populo aīarū salutis studioso reddat exacrabilem/ quasi animas mortuorū non curantē. Si phariseum: se rñderit tēpori indulgentē & non rerū uere rationi inniti criminetur. Interrogat de doctrina ubi didicerit: quis illi præceptor fuerit: Sciebat. n. illū ab hoīe non didicisse. Ita si doctorem adduxisset: mēdacii eum sperabat arguere. Interrogat de doctrina: cur præter maiorū morem & instituta doceat. **Q**ui doctrinā non est professus: qui ad docendum est approbatus a nemine.

Responsio domini Iesu Annæ interrogationibus reddita.

Non se res habebit uti machinatus es o Anna. Non. n. tm̃ rudes hoīes ætate dueros: & addiscēdi studio pr̃sus alienos: docuit dñs Iesus: qui non illis solis per angulos & latibula aliquid suadere annixus est unq̃. Audi quid rñdeat q̃tum ad discipulos attinet. Ego palam locutus sum mundo. Nō priuatis locis: non in scolis sectæ alicuius. Palam locutus sum mundo. i. oībus hominibus in mundo existētibus. **Q**ui tm̃ me audire uoluerūt. **Q**ui ideo mundi noīe censentur: quoniā

pars optima mundi inferioris est homo: habentq; tantam ptes hominis ad partes mundi proportionē positu: qualitate: ministerio: ut dicat homo a philosophis minor mundus. Mūdo igit locutus sum. i. oibus hominibus. Vt cōtinens pro optimo cōtento sumatur non tm̄ rudibus piscatoribus: & teloneo deditis: nō tm̄ peruersis (qualis est iudas) locutus est dñs: qui mundo locutū se dicit: hoc ut plenius ipse declaret: Illum ausculta de doctrina rñdētem: qui de discipulis satisfecit. Ego semp docui in sinagoga & in templo quo oēs iudei cōueniunt. Loca in quibus docui indicant me non eē magistrū priuatū: sed publicum praeceptorē: Docui in sinagoga: docui in templo: qbus locis non soli essei: nō soli pharisei: saduceiue cōueniunt: sed oēs iudei. Non ergo sum secta alicui addictus. Non. n. loquor hoīum opiniones: sed uiam dei in ueritate doceo. Ideo in occulto locutus sum nihil. Pleriq; in publico ut hāretici uel malarum artiū assertores: nigromātes: malefici: archimista in publico bñ locuntur: ut recta sentire uideant. At per angulos & latibula zizaniā seminant: euomūt uirus. Ita nō sufficit bene loqui in publico: si qd loquaris in occulto qd publicum eē formides: hoc est quod dicit dñs Iesus. In occulto locutus sum nihil: cōtrarium his quae publice docui. Si qd familiariter extra tēplum: extra sinagogam in priuato locutus sum. Non fuit alienū a publice praedicatis. In occulto locutus sum nihil. Non habui priuatum locū ad docendū. Cum loqui uoluī docēdi grā: nō scolas adiuui secta alicuius sed publica loca & quidē ad docendū celeberrima in quibus docui. Quare illa me approbatū doctorem cōprobant. Si esseorē sniam defendere: uel phariseorē doctrinam asserere uoluissē: aut in docendo imitari cōstituissem Saduceos: ab illis erat cōsentaneū discerem: & facultatē docēdi acciperē: ut approbantiū auctoritate: mea dicta cōstaret. Sed quae docēdo locutus sum: se ipsa approbant: nō hoīum auctoritate nituntur: sed rei ueritate certissima fidē faciunt. Quid me interrogas de mea doctrina: cui dudū nō credere cōstituiisti. Interroga eos qui me audierūt phariseos quibus credis: & quorū initeris secta. Tu quoq; qui pro pontificis offō frequentas templū: & in sinagoga sedes inter primos: me audire saepe potuisti: scio audiuisti: non. n. me psequeris incognitū: Interroga te ipsum. Ecce ipsi sciūt qd dixerim ego. Ipsi inq pharisei: ipsi scribae: ipsi sacerdotes sciunt: tuq; cum illis scis quid dixerim: ego dum docui. Frustra de doctore quāritur & de docēdi facultate ratio inaniter hētur: qñ de ueritate deq; soliditate doctrinae certissime cōstat. Has oēs interrogationes praesagiuit ppheta qui dixit. Me etenim de die in diē quārent: iterrogantes ubi: quō: & a quo didicerim: cur discipulos cōgregauerim. Et scire

CLXII.

Et scire uias meas uolunt: an sint essenæ/phariseæ/uel saduceæ. Quasi
gēs quæ has sectas amplectit: iudicium rectū fecerit de mea doctrina. Et
dei sui iustitias in lege cōtentas/custodierit. Cum in ueritate uani sint fi-
lii hominum & mendaces has sectas profitentes. Quando pro suis tra-
ditionibus defensandis mandata dei transgredi non uerentur. In stateris
uerba ponderantes: ut decipiant se inuicem de uanitate suæ professionis
in idipsum uanius redeunt & permanentes.

De temeritate ministri Iesum alapa percutientis.

HAEC autem cū dixisset Iesus. Falsas calū-
nias & captiosas interrogationes simplici/
plana & uerissima rñsione confutans atq;
conuincens: Vnus ministrorū iniquitatis:
& inuidiæ Annæ pontificis dñm suum de
ppositis quæstionibus cōfutatū: & iccirco
nequeuntem rōne cōuincere dñm Iesum
Christū: Dedit alapam Iesu: ut dolore: ter-
rore: aut saltem idignatione per irā: ac ulci-
scendi desiderium a rōne deiiceret sapientiā:

I

& aliqd pœna dignum corā pontifice dicere aut facere istigaret: ait ergo.
Sic rñdes pontifici? Vult pontificiæ maiestatis memoria dñi Iesu frange-
re pmpptitudinē: ne in rñsione persistat. Sed nō pualuisti serue neq;. Nō
enim extorsisti tua crudelitate: tuorumue iactatione uerborū qd̄ speraui
sti. Qui spōte pro iustitia daturus est caput spinis: dorsum flagellis: ma-
nus pedesq; clauis: corpus totū cruci: uitam deniq; morti: una alapa non
absterritus est. Retundet intrepidus & imutatus pteruiam tuā. Hāc per-
cussione proteruā psciuit: prauidit anteq; te concipet mī tua: ipse eā pro-
phetam suū pracinere iussit. Percutient maxillā iudicis. Vis scire q̄ nihil
egeris serue neq;. Audi qd̄ tibi rñdeat rex iustitiæ. Si male locutus sum te
stimonium phibe de malo. Minister quisq; es non erat tribunal uiolare
pōtificis ius dicētis: industriæ pōtificiæ quasi insufficientē præuenire:
& corā iudice iusdicēte agis iniuriose. Dolore qd̄ me hac tua pcussione
afficis solū: iniuria iudicē: quem tu pontificē dicis supra modum lædis:
quasi ille nesciat se iudicē gerere: quasi reū non sufficiat castigare: punis
nondū decernēte pontifice: agis hic plusq; iudicē: multam ignominiam
subire cōpellis pontificē tuā importunitate. Audi qd̄ tibi respondeā. Cū
sit lege sancitū: & more maiorū optime cōprobatum: reū cōuentū: & co-
ram iudice cōstitutū non uiolari: nō attingi: nisi decreto iudicis: te (si pō-
tificiæ maiestatis studiosus es) quid de me decerneret pōtifex: expectare

oportebat. Et qm̄ mecum pontifex agit ex offō: non ad accusationē alte-
rius debuisti/ ne dū te gerere/ non iudicē/ nō exēcutorē: sed neq; accusa-
torem. Resipisce igit̄ & depone pteruiam: depone adulādi & falsæ sedu-
litatis studiū. Si uere nunc eē uis obsequio pontifici gere te testē: alia hic
K psonam gerere te nō conuenit. Ita si male locutus sum in sinagoga & in
tēplo dū docui: dū r̄ndi nunc iudici pro tribunali sedēti: testimoniū per-
hibe de malo qđ docui/ de malo qđ r̄ndi. Hoc. n. quārit pōtifex: hoc iu-
re facere potest. Neq; tñ affectate te ip̄m/ temereq; ingerere debes/ sed ro-
gatus: ut fides dictis tuis ualeat adhiberi. Si aut̄ bene locutus sum. i. quia
bene locutus sum/ & nunc corā pontifice & ubiq; & iccirco cōtra me te-
stis esse nō potes/ Quid/ qua ratione/ quo more/ qua iustitia me cādis?
& contra pontificis honorem te agis exēcutorem?

Prophetia de temeritate ministri percussoris & de eius castigatione.

In Anc in iuriam p̄sagiuuit ppheta qui dixit. Posui faciē meā tanq̄
petrā durissimā: & scio qm̄ nō cōfundar. Iuxta est qui iustificat
me: Q uis cōtradicit mihi? Stemus simul: qs ē aduersarius me-
us? accedat ad me. Ecce dñs deus auxiliator meus. Q uis est qui cōdem-
net me? Si ppheta hoc primū dñi Iesu Christi examen uidisset in carne:
nescio qūo (ēt corā positus) melius enarrare Christi pcussione: & r̄nsio-
nem datā percussori proteruo potuisset. Videt̄ itaq; mihi Ioannes illam
siccis & pauculis uerbis scribere uoluisset: qm̄ Esaiam seriosius illam me-
minerat depīxisse magis q̄ p̄sagisse. Posui faciem meā o minister impor-
tunissime/ tanq̄ petrā durissimā: cōtra pcussione tuā. Vñ tu pcutiens
lāderis plus in mēte q̄ ego doleam pcussus in facie. Doleo certe meā per-
cussione: sed magis doleo tuā iniquitatē. Corroborauī fortitudine mē-
tem meā: ut tantifaciam pcussione tuā: q̄tum si percussisses durissimā pe-
tram. Non qđ faciem lapideam. i. insensibilē uel phantasticā habeā: ha-
beo uere carneā. Neq; mirari debes si hac rōne. Posui faciē meā tanq̄ pe-
L tram durissimā. Sum. n. petra totus. Sum lapis angularis q̄ facio utraq;
unum/ pioꝝ mentes in unam bonā uoluntatē adducēs: siue p̄spera illis
adueniant/ siue aduersa cōtingāt. Et reprobis sum lapis offēsiōis/ & pe-
tra scandali. Et scio quoniā dñi tui questione: tuaue neq̄ssima pcussioe:
tua uentosa redargutione nō cōfundar. Vis scire rōnem? Iuxta est qui iu-
stificat me. Bona cōsciētia mea bonoꝝ oīum testimonium: dei sapientia
quā nullū latet secretū: ista me iustificāt. Pōtifex dñs tuus iuxta quē ego
sum: qui me iterrogat: ipse me iustificat: ipse de iustitia mecū agit. Q uis
hoc loco cōtradicit mihi? Q uis dicta mea refellere præsūmet/ pontifice
id nō faciente: grauit̄ deliquisti/ dū pontificiā auctoritati p̄sertim in pu-
blico

blico iudicanti te præponis: ante puniens quàm pontifex poenam decernat: quasi ille non sufficiat corripere me. Stemus simul. Oportebat te stare simul & conquiescere. Omnes præter te stant: conquiescunt/Meas defensiones utcumque accipiant/audiunt. Silentium eorum te redarguit: conclamat. Stemus simul. Conticesce igitur:& sinamus pontificem ex officio agere:babemus ambo præsentem iudicem. Stemus simul eius decreto parentes:non te moueas ad puniendum uel interrogandum nisi iussus. Quis est aduersarius meus? Es ne tu mihi datus accusator:an testis adductus aduersum me? Nullus hic mihi aduersarius est assignatus. Pontifex tantum agit ex officio/& non aduersarii alicuius delatione. Quis est aduersarius meus? Pontifex mihi solus est aduersarius nō tu. Cur quod alieni est operis/tui criminis facis? Quis est aduersarius meus? Tu ne minister improbe & importune/Domini Iesu Christi uis fieri in hoc Annæ examine aduersarius? Audi quid ille pro honore maiorum dicat/Accedat ad me accusandum:accedat ad me conuincendum:accedat ad me damnari poscendum. Sunt hæ aduersarii partes/reo præsertim coram iudice constituto. Nullibi licet priuato homini sibi ius dicere: exequiue pro libidine. Minime coram iudice reo iam adducto/arbitrarium de eo licet accusatori supplicium sumere. Tu qui non es accusator:quomodo me iterrogare aut percutere potuisti? Accedat efrons impudentia tua ad me accusandum/Deinde si iussus fueris accedes ad puniendum: sed hoc non extorquebis. Ecce dominus deus auxiliator meus/eius auxilio pontifici satisfeci/me non condemnauit. Quis est qui condemnet me in hoc examine? Certe nullus. Deus enim mihi est auxilio. Pater æternus cui ut obediam ista patior:diuinitas meæ humanitati sociata mihi astat: ut intrepidus tua uerba feram:& duriora longissime adhuc patiar/priusquàm Pilatus me condemnet. Non potest pontifex dominus tuus me condemnare:sed & in hoc tanto hominum cœtu/Quis est qui me condemnet? nullus profecto quia dominus deus est auxiliator meus. Ita Anna suis interrogationibus satisfactione/& ministri improbi redargutione confutatus: & animo prosternatus/Iesum quem solui iusserat: ut pro more liber & solutus respondere uideretur (causam in integrum restituens)ligari iterum constituit. Et misit eum ligatum ad Caypham.

Secundum examen Caypha præfidente. Matheus.

AT ILLI tenentes Iesum duxerunt eum ligatum ad Caypham principem sacerdotum ubi scribae & pharisei conuenerant. Principes autem sacerdotum & omne conciliū quærebant falsum testimoniū contra Iesum: ut eum morti traderet. Et non inuenerunt cum multi falsi testes accessissent. Nouissime autem uenerunt duo falsi testes: & dixerunt. Hic dixit: Possum destruere templū dei: & post triduum reedificare illud. Et surgens

princeps sacerdotum ait illi. Nil respondes ad ea quæ isti aduersum te testificantur? Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi. Adiuro te per deū uiuū: ut dicas nobis si tu es Christus filius dei. Marcus. Dicit illi Iesus: Ego sum: & uidebitis filiū hoīs a dextris uirtutis dei: & uenientem cum nubibus cœli. Summus autem sacerdos scidit uestimenta sua. & ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam? Quid uobis uidetur? Qui omnes condemnauerunt eū. Et coeperunt quidam conspuere eū: & uelare faciē eius: & colaphis eū cadere. Matheus. Alii autem palmas in faciē eius dederunt dicētes. Prophetiza nobis Christe: quis est qui te percussit. Hic Lucas aptius. Et uiri qui tenebāt eū illudebāt ei cadētes eum: & uelauerunt eū: & percutiebant faciē eius: & interrogauerunt eum dicētes. Prophetiza: Quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

C Distributio & declaratio secundi examinis Caypha presidente. Continet secundū examē: falsorum testimoniū cōquisitionē: Pōtificis interrogationē: Christi rñsionē: & cōfirmationē: Rñsionis detestationē: Rñdentis dānationē & uexationē. Quæ sigillatim suis locis declarare studebimus. Vos una mecū substite & uigilate: attendētes saluatoris nrī tristitiā quāta sit. Sed anquid secundū examinis huius seriē de euangelistarū fōte collectā declaremus: nō erit (existimo) ociosū ostendere hoc loci euangelistas sibi inuicē cōsentire: quāuis in frōte Lucas duobus prioribus Matheo & Marco dissentire uideat: quā priores illi dñm Iesum Christum nocte a Caypha in concilio examinātū referūt. Lucas uero id mane scdm uir asseret. Et idē Lucas illusiōes ac obprobria sniæ p̄pōit sacerdotū: quæ Matheus & Marcus a satellitibus pōtificū: post sniam latā dñm Iesum Christū passū referūt. At diligētius Lucæ p̄positū & historiā examinantes: liquido intelligāt illū p̄ anticipationē scripsisse derisū & uerberatū apud Caypham dñm Iesum Christū. Apparet et nocturnū examen ideo ad mane illū retulisse: quoniā tunc cōprobatum est: quod per noctem deliberatū fuerat.

Bis namq̄

CLXIII.

Bis namq; pro captura domini Iesu/pontifices/scribas & phariseos constat ex euangelii iniisse consiliū. Primo dum armatos milites Iudæ proditori dedere auxilio. In quo consilio captum Iesum exceperunt: examinauerunt: reum mortis declarauerunt: & usq; mane asseruādum suis satellitibus tradiderūt/ teste Matheo qui præfatus prodicionis tēpus dicit. Tunc. s. qñ iudæ proditori dederunt armatos milites/ cōgregati sunt principes sacerdotū & seniores populi in atrium principis sacerdotū qui dicebatur Cayphas/ & cōsiliū fecerūt ut Iesum dolo tenerent & occiderēt. Et mox narrata captura prosequitur pñtationē. At illi tenētes Iesum duxerunt eum ad Caypham pñtificē ubi scribæ & pharisei cōuenerant. Deinde narrato examine atq; sententia addit. Tunc cōspuerūt in faciē eius/ multi de cōsilio/ cuius rei infra assignabimus rōnem. Et colaphis eū cæderunt/ Alii aut. s. quibus datus est custodiēdus/ palmas in faciē dederūt. Hos (ut interpretatur) fuisse ministros scribit Marcus apte. Et ministri alapis eū cædebant/ hos ipsos fuisse custodes adhibitos habemus a Luca. Et uiri qui tenebant illū illudebant ei cædētes: & uelauerunt eū: & percutiebant faciē eius/ & interrogauerunt eum dicētes. Quis est qui te percussit? Et alia multa blaffemantes dicebant in eum. Hæc omnia gesta fuisse opus est intelligi post sententiam decretamq; custodiā/ quā per anticipationem ante sententiam a Luca referantur. Postea iterum mane alterum iniere cōsiliū/ de quo suo loco dicemus. Satis hic sit intellexisse Lucam cōsiliū nocturni gesta ad matutinū referre/ narratiōe præpostera: non tñ ratione carente. Quoniam priori consilio nocte habita conclusio/ in secundo comprobata est: & executioni mandari curata.

Testium conquisitionis declaratio.

Inc examinis seriē particulatim explicemus. Matheus. At illi tenentes Iesum: duxerūt eū ligatū ad Caypham principē sacerdotū: ubi scribæ & seniores cōuenerant. Cayphas (teste Hieronymo) sagax uel iuestigator interpretat. Qui oē studiū ad captādas occasiones opprimēdi iustū & sanctū adhibuerāt/ nusq; melius q̃ apud sagacē & callidū iuestigatorē hæc iuenire potuerūt. Merito ig̃ apud Cayphā cōuenerūt. Princeps sacerdotum & omne cōsiliū quærebāt falsum testimonium cōtra Iesum. Hac potissimum rōne (ut existimo) q̃ Anna ubi Iesum ad Caypham remisit/ ipse protinus per methodū ad cōciliū accessit: ut Cayphā generū & oēs de cōcilio redderet cautiōres ad quos sic illū eē locutū est rōni cōsentaneū. Si hoīem hūc o cōsultores examinare uoluimus: nihil agemus. Me examinantē cōfutaui & experto credite. Si Pilato illum tradiderimus puniendum/ præsertim morte (quod nobis est

oportunum immo necessariū. **Q**uoniam inutilis est nobis & contrarius operibus nostris: dū nobis peccata legis impropat: causas & crimina p̄cuncta bitur. Nō. n. mos ē Romanis sine magna cā hoīem morte mul̄tare. Has porro causas si quas forte attulerimus/ Pilatus uolet agnoscere: & nobis q̄tumlibet pr̄stantibus in ciuitate uiris fidē non adhibebit. **Q**uoniam accusatoris p̄sonam gerimus/ cui lege romana de reo dicēti non creditur. Testes itaq; a nobis adhibēdi sunt: per quos iudici de rei criminibus fidem faciamus. Sed quos testes idoneos habere poterimus: nisi qd attestatiōe cōprobandū sit statuamus? Hęc porro quę statuenda sunt: tu gener mihi & pontifex Caypha/ pro tui noīs ratione: & uos oēs cōsultores sagaciter inuestigate. Ego illa nō multa debere esse existimo: ne cā trahatur in longū. Sint uero talia quę pr̄sidentem moueant: & mature ad occidendū accendant. **R** Visum est oībus de tribus potissime accusare Iesum. Subuertere illū populū ne Romanis seruiat. Ita quasi publicę pacis turbatorem debere necari obtineant. Prohibere illū tributa dari Cæsari: ut pecunia re tenta (quę neruus est belli) ad rebellandū uires suggerat retinētibus: & exigere expectantes eneruet. Hęc porro facinora illum aggredi/ non publice alicuius utilitatis gr̄a: non libertatis amore: sed tyrranidis affectate detestabili flamma succensum qua dicere nō ueretur/ & in populo spargere se Christum regē eē. Ita quasi læsę maiestatis reus duriori morte adiudicandum sperant. Criminum hanc machinationē fuisse Lucas ostendit. **Q**uoniam constituto coram Pilato Iesu dicit. Capunt illū accusare dicentes. Hūc inuenimus subuertentē gentē nostram: & phibentē tributa dari Cæsari: & dicentem se Christū regē esse. Ita fabricatis criminibus falsis: non mirū si iuxta Matheum. Princeps sacerdotū & omne conciliū querebant falsum testimoniū cōtra Iesum: ut eum morti traderēt. **Q**uia de falsis fictisq; criminibus testes ueros habere: neq; poterāt: neq; sperabāt. Sperabāt aut falsos inuenire. Etenim quod quisq; desiderat: id facile sperat. Nequius insuper erat crimina cōfingere: q̄ super confictis testes subornare. **Q**ui ergo pro sua iniquitate & impudentissimo mentiendi studio ausi fuerant tam atrocia crimina de iusto confingere: eadem impudentia ueriti non sunt testes falsos undecunq; conquirere: Sed consiliū iniquorum iuxta prophetam dissipatum est. Et nō inuenerunt qui probarent crimina. Inuenerunt certe pro sua fallitate multos falsos testes. Cum multi accessissent ab illis subornati: nec tamen obiecta probarent: huius rōnem Marcus assignat. Multi aut testimoniū falsum dicebant aduersus eū: & conueniētia testimonia nō erant. Pro temporis angustia: testes quos inducebant instruere non potuerunt: ut concinentia dicerent.

Ita de

Ita de loco: de tempore: de psonis: de substantia uerborū & actuum inter
 testes: tāta erat uarietas: ut sibi inuicē attestatiōes oppugnātes: penitusq;
 contrariæ uiderentur. Certe quia peccatū non pōt integrum hīe cōsiliū:
 existimauerūt consultores iniq; tam facile fore testes ad se inuicē proban
 do esse cōcordes: quam ipsi cōfingēdo crimina inter se cōuenerant. Ha
 bet nanq; hoc pessimum uoluntas iniusta: ut sibi pro uoto oīa rēdere iō
 promittat: quia desiderat. Quā si suā iniquitati discrimina iminētia &
 affatim insurgentia attēderet (quod euenire nō pōt) malo pposito oīa
 consentire nunq; speraret. Itaq; rerum natura iubēte: testes in ea re non
 potuerūt esse concordēs: quā a se ipsa penitus fuerat aliena. Neq; mirū.
 Videmus. n. ubi attestanda sunt uera: ueros testes uix eē concordēs. Cur
 ergo mirabimur nocturnos testes: impremeditados somno fortasse cra
 pulaq; sepultos incōsulte adductos ppter Annæ monita ad falsa crimi
 na cōprobanda sibi ipsis nō fuisse concordēs: Ita quia testimonia eorum
 quos quisq; de cōsilio raptim & ex tempore duxerat interrogādos: non
 erant cōueniētia. Nouissime/non sine cā hoc dicitur. Oēs. n. testes noui
 erant qñ de falso antiquū testimonium esse nō potest. Nouissimi erant/
 qm̄ & crimina nouiter conficta probabāt. Nouissime post omnes: Sicut
 enim dies priores antiquiores sunt: & qui plures uixit dies: uetustior nū
 cupatur. Ita semper quā ultima uenit dies est nouior: & post quā nulla
 uenit nouissima est. Testes ergo post quos nulli adduci sperabantur/no
 uissime uenisse uere dicunt. Venerunt duo falsi testes: & dixerunt. Hic
 dixit possum destruere templū dei & post triduū reādicare illud. Hoc
 testimonio tria simul probare nitebantur. f. Christū iudeam gētem a Ro
 manorū dñatu auertere/Tributa dari Cæsari phibere/Et asserere se Chri
 stum regem esse. Nam cum sibi tantam potestatem attribueret: ut tēplū
 tanto sumptu constructum & repatum/uixq; annis multis completum
 triduo se refecturum asseueraret/si a fundamentis esset euersum/merito
 credi potuit q; longe minus difficilia persuadere nō uereretur. In hoc au
 tem quoniā duo testes consentire uidebantur/& in ore duorū aut trium
 testium si non dissentiant ex lege/stare dignoscitur omne uerbum. Prin
 ceps sacerdotum resumens animos: quoniam duos testes inuenerat cō
 cordantes: & de summa criminum uno testimonio fidem facientes/sur
 gens aduersus Iesum. Erat iudiciariæ & imprimis pontificiæ maiestatis
 de crimine interrogantis sedere/Vt animi tranquillitatem habitu corpo
 ris demonstraret. Sed perturbatus liuore animus officii rationē hīe non
 potuit. Ita qui testiū dissonātia cōsternatus se cōticuerat/audiēs cōsonos
 testes/tā grāde testimoniū afferētes/imo feruefactus corpus cōtinere nō

T

V

X

Y

potuit: surgens ergo totus feruidus ait. Nihil respondes ad ea quæ isti ad uersum te testificatur? Si priorum attestationibus non respondisti: quoniam testimonium dicta non conueniebant: Ad ea quæ isti concorditer testificant aduersum te: tu nihil respondes? Taciturnitate tua reus esse conuinceris. Quoniam qui tacet consentire uidetur: præsertim coram iudice testibus dicentibus

Z contra illum. Iesus autem tacebat. Quid ita? quoniam superfluum erat testes redarguere: quos omnes de consilio falsos & subornatos nouerat testimonium ferre. Iesus autem tacebat. Tanti namque existimauit pontificiam maiestatem: & publici consilii auctoritatem: Vt quia sine eorum infamia respondere non poterat: maluerit taciturnitate sua fame parcere impiorum iudicium: quam per eorum infamiam excusare se ipsum. Iesus autem tacebat. Sciebat enim ubi non est auditus: non debere illic fundi sermonem. Iesus autem tacebat. Quia cordium scrutator bene sciebat pontificis & consultorum conscientiam illum excusare plenissime. Non ergo tacebat quia se conuictum fateretur: sed quia iudices in corde nouerat obstinatos. Sciebat de illis dixisse Dauid: noluit intelligere ut bene ageret. Iniquitatem namque meditatus est in cubili suo: astitit omni uia non bonæ: malitiam autem non odiuit.

Interrogationis declaratio.

Et ideo princeps sacerdotum quem tacente Iesu propria conscientia accusabat: urgebat: conuincebat: urebat: ait illi tacenti: & de puritate conscientie securo. Adiuro te per deum uiuum: ut dicas nobis si tu es Christus filius dei. Quia Iesus testibus non respondebat: & pontificem tam de criminibus confictis quam de testibus subornatis conscientia adurebat: cogitauit Cayphas (qui sagax interpretatur) ex ore Iesu aliquid per suam rabie dignum morte extorquere: quod constaret iuramento dicentis: ne non serio dixisse uideretur: neue testibus indigeret ad illud quod sub iuramento reum de se suo ore dixisse constaret. Callidus hic igitur & ueterator iudex: Interrogationem imprimis captiosam excogitauit: ad quam utcumque responderet Iesus: morte puniendus cæseri possit. Dixit namque intra se: hic si negauerit se dei filium mentitum constabit aperte: & impudentissime eum locutum in templo: dum dixit se lucem mundi: dum dixit se uiam: ueritatem & uitam: dum neminem dixit adire præter: nisi per se: dum ad se neminem dixit accedere: nisi præter qui in coelis est traxerit illum. Hæc. n. nulla præter ratione consistere: nisi ipse sit filius dei. Si igitur se negauerit dei filium: ut falsum prædicatorem: & seductorem pessimum: per his quæ docēs in templo tam impudenter asseruit: & blasphemauit: morte multandum optimo iure conuincam. Si autem asseruerit (quod iam negare non potest) se dei filium: lege nostra blasphemus erit: & lapidibus obruendus. Namque cum dicat Moyses audi Israel: dominus deus tuus: deus unus est: filium hæc non potest.

Sicut. n.

Sicut. n. filius hoīs non nisi hō pōt existimari: qm̄ perfecta non nisi unī uoce. i. non nisi eiusdem naturæ genita pducunt/ Cum sit deus pfectus super oīa: omniumq; perfectio: nō nisi deū generaret. At qm̄ generās/ nō est ille qui gignitur: deus generans/ deum alium gigneret necesse est/ & non tātum unus est erit deus. Quare si se filium dei dixerit: pessimæ blasphemæ reus erit: qui deo tribuet pluralitatem: illi ex lege non debitā: immo neq; possibīlē tribui per naturā. Sed huic questionī fortasse non respondebit. q; & calumniis nostris criminosis: & testibus tam multis: hisq; duobus extremis tam cōcordibus/ nil respondit. Erit igitur ope præcium iuramēto illum cohartare ut respōdeat. Si. n. sub iuramento interrogauero: non est cur taciturnitate dissimulet ueritatē: Etenim qui iuramento ad respondendū arctat̄ & tacet/ uel nihil habet quod respondeat: uel negligit iuramentū. Tali aut̄ iuramento illum astringam: ut iā negligere nō possit. Scio quia si per cœlum aut terram: Si per templum aut altare: si per Moysen aut legem: illum ad iurandū compellere uoluerō: cauillabitur iuramēti formam eē non ualidam: cauillabitur (inq̄) p̄ ea non esse iurandū: ut iam antea docuit. Illum igitur iurare compellam per deum uiuum: ut iuris ordine seriose me interrogasse: illū respōdisse notum sit & indubitabile. Auctoritate ergo pontificia: adiuro. i. ad iurandum astringo te per deum uiuū: non per Iouem: aliosue gentium deos homines mortuos: sed per deū uiuū: uitæ fontem. Viuū inq̄ per antonomaniam: primū oīum uiuentium: uiuū semper: & nunq̄ moriturū: uiuū a se ipso: & oībus uitā largientē: ut dicas nobis ueritatē: dicas nobis una responsiōe: questionī quā tibi propono satisfacies: si tu es Christus. i. unctus in sacerdotē: unctusue in regem: nō qualēcunq; Non. n. quæro an sis sacerdos passibilis & mortalis: qui sicut pro populo: ita pro te ipso offerre hēas dona & sacrificia pro peccatis: sed an sis sacerdos impassibilis: filius dei: deus. Non quæro an sis rex pro tuis utilitatibus populo præsidens: bella aduersus hostes: plus pro te ipso q̄ pro populo gerens: Quæro & uolo dicas nobis an sis rex: filius dei: rex pacificus: cui nulla sūt bella suscipienda: qui pacem dones imperturbabilem. Dic ergo nobis adiuratus per deū uiuum: Si tu es sacerdos uel rex filius dei. Non humanitus assumptus officio: sed diuina natura nobis assignatus a deo.

Responsionis Christi declaratio.

Marcus.

Efus aut̄ dixit illi ego sum: & Christus sacerdos: & Christus rex: sed nō tp̄aneus: sū filio dei uiui: deus uerus. Neq; tñ duo dii asserunt a me sed unus deus: & p̄itus unus ī dei rōne: quæ neq; ptibilis: neq; variabilis ē: neq; ulla rōe nūerabilis. Nō sic. n. me gēuit p̄

IVXID
æternus sicut phantastica opinione tu concipis: homo si hominem generat: ideo generat ut naturam hominis quam in se ipso ultra præfixum tempus continere non potest: in alio faciat permanere. Neque tamen suam essendi rationem generato cõcedit: quia illam cõcedere alteri & sibi retinere non potest. Exigua est enim & per angusta: uni tantum præstare uigorem potest. Pater autem qui me genuit deum: nulla indigentia hoc fecit. Neque enim timuit deitatem in se perpetuo continere non posse: quam sciuit in se non posse finire. Genuit me non ex indigentia (ut suppetias haberet in me. Genuit autem liberalitate & animi magnitudine amplissima: quam nemo plene sufficit intelligere. Genuit me ut esset cui suam perfectionem gignendo penitus cõdonasset. Hic porro quia eius perfecta natura creatis non cohartatur angustiis: potest eam totam dare: & tamen nihil eius amittere. Potest totam dare perpetuo: immo æterno & incõprehensibili æuo: & tamen illam totam retinere in æternum. Neque enim quando dat illam a se separat ullo modo: sed aliquo modo cõcedit totam: totamque retinet in ratione gignentis: & illam totam ego teneo in geniti ratione. Ita non sumus duo dei pater & filius: sed unus deus. Genuit enim deus pater: me deum filium: cui suam dedit deitatem: neque illam amisit. Et quia aliam deitatem non dedit: ego per genituram deus alius effectus non sum: sed sum idem deus. Sicut enim rex pater qui filio regnum tradit: regnare non desinit: habet filium regem: & ipse rex est. Nec tamen duo regna duobus regnantibus facta sunt: neque duo reges sed duo regnantes apposite loquendo esse dicuntur: ita pater qui me genuit: suam deitatem mihi totam tribuens: & sibi totam retinens: non me fecit alium deum. Non ergo loquor aliquid contra legem. Vere enim dixit Moyses israeli: quia deus eius: imo deus omnium unus est deus. Neque tamen credi prohibuit quod deus hic unus: unum filium haberet: qui sit idem deus. Ego sum ille dei filius cum pater deus: & quia id modo non credis tu: neque uos omnes cõsultores creditis ueritatem meam rationis: expimento scietis uos faciam

Responsionis comprobatio declaratur.

A Modo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis dei: & uenientem cum nubibus cœli. Incredulos illos cõsultores ostendit inuitos expturos quod facere recusabant: A modo: post hoc & non multo post: uidebitis audietis & intelligetis: & si uolueritis uidere etiam oculis: uidebitis filium hominis. Ita sum dei filius deus uerus: ut tamen etiam sim homo uerus & filius hominis. Sunt in me duæ naturæ: per duas generationes. Genitura æterna deus sum de solo patre. Genitura temporanea de sola matre sum hominis filius: in his duabus naturis sum penitus una persona. Quia in utraque persona sum tamen a patre habeo. Mater naturam dedit quam licet illa sit una: & unum me hominem faciat: non tamen facit esse personam. Ut sim persona ex deo tantum est. Ut sim unus homo ex sola matre & sine patre procedit. Ita uidebitis

filium hoīs. i. me hominē unius tantū hominis filium sedentē a dextris
 uirtutis dei. Deus cū corpus nullatenus esse possit/dextrū & sinistrū nisi
 methaphorice hīc non pōt. Dextrū eius aternitatis est/qua uirtus infini
 ta cōplectitur quicqd creati non potuit: sempq; eē oportuit. Sinistra dei
 tpis est ratio: qua oīum creataz rerum pfectionem sine tempore ample
 ditur. Dī illa dextera quia potētiora & non cassura/nō mutabilia conti
 net. Dī hāc sinistra quia fluxa & mutabilia moderat. Vidistis haftenus
 filium hoīs: me hominē in sinistra passibilē/corruptibilē atq; mortalē.
 Videtis in sinistra mortis/uīa nequitia/mihi proxime imminētis. Amo
 do ab hora qua mortuus fuero/in sinistra nō ero. Nunc ambulo uiator/
 amodo sedebō cōprehēsor. Videbitis me sedentē a dextris aternitatis &
 immortalitatis/uirtutis dei/oīpotentiam dico cuius uirtute resurgā. Vi
 debitis per omnipotentiā dei uirtuosissimā me cōprehenforē sedentem
 in aternitate gloriā: & uenientē a sinistra de inferni pfundo: ad sinistrā
 mundi huius sublunaris cū nubibus cōeli. Quia qñ resurgam erit ingē
 tissimus terrāmotus p uaporū dilationem & exalationē unde nubes cō
 li generantur. Cū nubibus cōeli. Veniam cū quibus ascendam qñ nubes
 me suscipiet ab oculis discipulorū meorū. Dextera item dei: uirtus est iu
 stitiā robustissima. Sinistra lenis est misericordia. Modo me uidetis in le
 ua paratū oībus misereri. Misereor & uestri pro qbus orabo prēm anteq
 patiar & ut misericordiam assequamini: libēter per uos & pro uobis mo
 riar. Moriar inq; ut qui uelint de sinistra prīs mei (quā nunc regnat mise
 ricordia) & mori me iubet/per meā mortē misericordiā assequant/amo
 do transibo ad prīs dextrā/ad iustitiā/cui cum per meā mortem: pro pec
 catis hoīum satisfecero: ueniam ad iudicādū uiuos & mortuos. Ita amo
 do: in fine mundi: in die extremi iudicii magni. Videbitis me sedentem
 a dextris/iudicē ad iustitiā distribuendam secundū opa quā quisq; secū
 afferet ad iudiciū. Veniā aut in nubibus cōeli/qñ ante diē iudicii sol ob
 scurabitur: & luna nō dabit lumen suū: eritq; cōeli facies quasi nubibus
 obscurata. Veniam & sedens in nube lucida sicut ascendere uisus fuero.
 Veniā comitatus sanctis agminibus angelorū: qui cōeli superioris. i. intelle
 ctualis naturā quasi nubes sunt. Qñ primus intellectus & increatus ac
 tus est purus & immobilis: se ipsum intelligēs sine defectu: & per se ipsum
 oīa comprehendens. Intellectus uero creati non sunt tales. Mutabiles. n.
 & perfectibiles sunt/aliquid hñt non penitus purum. Non. n. primum
 intellectū/quantus est/capiunt: neq; se ipsos pfecte intelligunt: sicut itel
 liguntur a primo. Igitur quasi nubes ad solē/ita creati itellectus ad crea
 torem. Videbitis ergo me uenientē ad iudiciū in nubibus cōeli: dū anteq

E

F

G

H

ueniam obscurabitur sol & luna. Videbitis uenientē in nube coeli lucida super qua iudicans sedebo. Videbitis ueniētem cū spiritibus angelicis q̄ coeli superioris quasi nubes sunt. Tunc fatebimini/qd̄ experimentis tātis ac talibus publice conuicti/dissimulare nō poteritis/me filium dei eē/& filium hominis: unam personam duas integre naturas habentem. Ita responsione finita & confirmata ueritas conticet.

Responsionis detestatio declaratur.

I**H** D hęc aut summus sacerdos Cayphas scidit uestimēta sua. Erat lege sancitum blaffemos lapidibus obrui: hoc ut lapidantes agilius facerent: exteriores tunicas exuere solebant. Cayphas ut factō oñderet Iesum lapidari debere: quasi ad se exuendū (ut lapidantes faciunt) uestes aperuit. Erat etiā uetusta consuetudine inter iudeos obseruatum: ut grandi dolore inopinate pculsi/lacerarent uestes. Sic Iacob uisa tunica Ioseph/scidit uestimenta sua. Sic & Ruben fr̄e nō inuento. Cayphas ergo audita (ut uideri uoluit) blaffemia ut grandi se dolore pro diuina offensa affectū ostenderet: scidit uestimenta sua/ut se zelatorē legis oñderet: & quid statuendū decerneret facto p̄baret: uestimenta sua aut apuit aut lacerauit dicens/blaffemauit. Ne miremini si uestes superiores apui: aut lacerauit: horror blaffemiæ fuit in causa. Quid adhuc desideramus testes ad illum conuincendū/audistis & uos omnes blaffemiam ex ore eius: sua ipsius confessione de crimine pessimo cōstat: facto hic opus est: nō testibus: rebus/non decretis. Nolo tamen de reo mea tm̄ sentētia sumi suppliciū. Conuenimus ut oēs de huius criminibus agnoscamus/ Cōmuniter ergo de eius confessione sententiam proferamus.

Respondentis damnatio.

K**Q**uid uobis uidetur de eius respōsis? Quid uobis ur̄ de mea sententia? In signo aptarum uestiū/uel laceratarum cōtra illum lata? Qui oēs consultores audito pontifice: & eius ad puniendū dolore p̄specto/condēnauerunt eum (qui pro ueritate adiuratus uerissimē responderat) eē reum mortis. Non poterant statuere ut moreretur/Mox. n. illum dānassent/discerpissent: aut pro sua rabie lapidibus obruissent. Ita hęc sn̄ia non fuit cōdemnatoria. Non. n. poterāt ad necē damnare. Fuit tm̄ declaratoria opinionis eorū. Non dixerunt mori iubemus: nō dixerunt lapidari illum adiudicamus: uel morte alterius generis necari decernimus: cum qui de morte iudicāt/statuant etiā iudicādo de mortis genere. Sed dixerūt esse reum mortis nr̄a sententia opinamur. Est certe aliud dicere/hic mori meretur pro crimīe: aliud hic pro crimine moritur. Se dicat princeps aliquem morte dignū: non ideo statim occiditur.

Si uero

CLXVIII.

Si uero dicat hūc mori iubeo: modū ēt statuit moriēdi. Statim ille carni fici traditur (ut decretū est) enecandus. Sed qm̄ hic malignantiū conuētus/hoc secundū non poterat decernere: primum quod prohibitus non fuerat adimpleuit: & post latam sententiam quid sentirent continentē. Quia suam rabiem facto explere nō poterant signo satiabant.

Vexatio declaratur.

CAEPerunt quidā expuere in eū. Voluissent lapidibus illū occidere: sed quoniam prohibiti erant: neq; lapides in eū iacere audebant: sputis illum pro lapidibus appetebāt. Erat uetusto more inter iudeos obseruatum: ut qui de lapidando hoīe ferebant sententiā: illa prolata/statim sputis impeterent lapidādū/ut pro lapidibus sputo utētes/signū quasi inceptæ executionis ostenderent. Ne quid igitur eorum sententiæ de-

L

esse uideretur/uetusto illam signo comprobauerunt/re si potuissent impleturi/quod uerbis & signo se sentire monstraauerant.

Prophetia de huiusmodi examine.

EXaminis huius seriem longe añ prauidit rex Dauit scribens. Dixit. i. deliberauit/iniustus scribarū phariseorūq; conuētus cū pōtifice aduersus Iesum/Vt delinquat per auaritiā inuidiā & ingrati tudinē occidendo dñm Iesum. In semetipso. Dixit hoc uniuersus malignantium cōuentus: singuli sibi & ad se inuicem simul oēs: dum in Iesū crimina fingunt in semetipso. Dixit hoc pōtifex Cayphas dū captiosam interrogationem fabricat. Non est timor dei añ oculos eius conuentus: eiusq; pōtificis: sed timor diabolicus. Timent ne ueniant Romani & tollant locū eorū. Non timent amittere regnū cœlorū. Qm̄ dolose egit hic malignātiū cœtus: dei timore uacuu: qñ per dolos crimina cōquirūt in cōspectu eius/dñi Christi/qñ illis est in cōcilio pñtatus/Vt inueniatur iniquitas/falsæ criminationis eius cōciliabuli ad odium accēdendum in præsīde cōtra Christū. Nanq; per crimina quæ cōfingunt: uolunt Pilatū instigare: urgere: accendere in odiū Christi: ut illū mori iubeat/Hæc sensisse prophetā sequentibus ipse manifestat qñ dicit/uerba oris eius iniquitas & dolus. Verba nāq; huius malignantiū conuentus in fingendo crimina Christo obiecta/quid aliud fuerunt q̄ iniquitas in obiiciendo: dolus in quarendo testes? Noluit hic malignantiū cōuentus intelligere qd Christi taciturnitas & modestia: dignitatis eorū & officii ratiōem hēbat

MXXV

Noluit inq̃ intelligere ut bñ ageret/ut se emendaret. Sed potius hoc pessimorū collegium cōsultorū: iniquitatē meditatus est in cubili suo: in atrio quo conuenerunt quasi fere in cubili suo. Ipse quoq; Cayphas in cubili suo: in atrio domus suæ: cubile suæ feritatis/Meditatus est iniquitatem. Quā iniquitatem? Iniquā interrogationē. Licet. n. de re bona ac pia interrogauerit: interrogauit tñ per iniquitatē. Qm̃ nō interrogauit ut crederet/sed ut mortis occasionē quocunq; respōdēti iusto captaret/Astitit omni uiæ nō bonæ: tam uniuersum cōcilium q̃ p̃sicens illi. Qñ audito sermone Annæ: discussis oibus malignitatis suæ studiis: & uis uniuersis ad opprimendū iustū plustratis: in tria illa pessima mēdacia: quasi tres uias ad occidendū dñm saluatorē pedibus oēs ierunt: Astitit Cayphas oī uiæ nō bonæ: qñ machinata interrogatione bicipiti: utcunq; rñdentem morte dignū diceret iustū & sanctū. Malitiam autē non odiuit cōcilium istud: Malitiā aut non odiuit Cayphas in concilio primus: sed quisq; illā amplexus est. Et hoc ideo: quoniā noluit intelligere ut bñ ageret. Dilexerunt ergo malitiā super benignitatē: iniquitatē magis q̃ loqui æquitatē. Et tu o Caypha lingua dolosa dilexisti oīa uerba præcipationis: quemadmodū alio psalmo idē Dauit cōtestatus est: ideoq; ignorantia bñ agēdi: recte cōsulendi: pie interrogandi fuit tibi & tuis cōsiliariis uoluntaria huic affectatæ malitiæ: & ignoratiæ uoluntariæ conueniūt eiusedē Dauit supiori psalmo p̃uīsa. Neq; n. cōstat an psalmos habeamus quo ordine editi sunt: Surgentes testes iniqui: qui cōquisiti fuerant: surgentes impetu maligno: surgētes audacia pleni: & impudentia proterua armati: quæ ignorabā: quia illa nō cōmiseram (& qđ falsum est sciri nō pōt) Licet enim scirē oīa ut deus: scirē ēt oīa ut homo uidēs oēm ueritatē in uerbo: illa tñ ignorabā quæ sciri nō poterant. Falsa. n. in deo neq; sunt: neq; esse pñt: neq; in uerbo lucere. Neq; uero solū quæ ego ignorabam: sed quæ ipsimet testes ignorabāt: it̃rogabant me. Falsa. n. neq; ipsi scire poterāt. Et quoniā testiū interest cām afferre sciētia: quales testes adducti fuerūt: propheta acutissime præuidit: qñ tales oñdit qui dicerent quæ sciri non poterāt: qñ ipse interrogatus qui reus habebat ea penitus ignorauit. Retribuebāt mihi mala pro bonis. Ego. n. illos uia ueritatis docui. Illi p̃ falsos testes me circūueniunt. Sterilitatē animæ meæ retribuebāt mihi. Ego p̃posui illis uerissima: scituq; dignissima: qbus impleri possent & fecundari aīa eorum: ipsi mihi p̃posuerunt falsa: & penitus impossibilia: quæ aīum nō explerēt: & si in illū spargerentur: sterilē redderent. Retribuerūt ergo aīa meæ sterilitatē falsorum criminū: pro ubertate sanctissimæ doctrinæ. Aduersum me latati sunt & cōuenerūt: Latabūdi pro mea captura: pro

ra: pro criminibus fabricatis & testibus inuentis. Lætabundus Cayphas
 pro duobus nouissimis testibus satis cōcordibus se continere nō potuit:
 surgens quippe me iterrogauit/Cum tñ pro officio sedere debuisset. Cō-
 gregata sunt super me flagella/Lingua pfida me plus affligentes q̄ uer-
 bera: lingua scelestæ: quæ flagellant: & multa rabie uerberant suos prolo-
 cutores. Et ignorauī non q̄ ueritas aliqua me latuerit: non q̄ malitiā eo-
 rum nesciuerim: sed ignorauī uera esse: que pro ueris lingua fallaces in
 me dixerunt/falsa. s. crimina/falsas attestaciones quæ sunt flagella duris-
 sima. Dissipati sunt cōsultores & consilii caput & testes adducti. Dissipati
 sunt mea taciturnitate: remorsu suæ conscientiæ/Dissipati sunt mea rñ-
 sione/neq̄ cōpūcti. Infestauit & anxit illos cōscientiæ stimulus: qui non
 extinguitur: sed cōpungere nō potuit: ut a malo proposito dimoueret.
 Callum. n. obduxerant: iō puncturā non sentiebant. Sed lædi se nō itel-
 ligebant. Itaq̄ quoniā non sunt cōpuncti: q̄uis me uere dei filium dixe-
 rim: intelligere uel credere noluerūt ueritatem. Sed tēptauerunt me: Va-
 fra questione subannauerūt me subsannatione/pro uera rñsione me de-
 riserunt magno derisu licet simulato. Nō. n. ex corde riserunt: quia dissi-
 patos se cognouerūt. Risum in mei uilipēdium simulauerūt. Hoc enim
 subsannare est. Vis scire hūc nō fuisse risum mētis lætæ: aut lepidæ sc̄m.
 Frenduerunt sup me dentibus suis. Pro mea rñsione ira adeo succēsi sūt:
 ut risus fictus (qui uere subsannatio est) durare nō potuerit. Rabies sta-
 tim post risum apparuit: quasi rabidæ feræ: apriq̄ frendentes: qñ retibus
 inuoluūtur. Frenduerūt dentibus suis sup me: quasi discerpere dentibus
 meam carnē affectantes. Aperuerūt super me os suū: ad p̄nunciandū cō-
 tra me crudelē pro sua affectiōe sentētiā. Solent qui de hoīs morte suā
 opinionē dicere sunt rogati/crudelitatis affectū (si quem hñt) miti uer-
 bo/uoce modica palliare: modestis labiis/de morte hoīs uerbum facere/
 Marcus tullius cū Cathilinæ cōiurationis capita morte mulctasset/reuer-
 sus in senatum nō plus dixisse scribitur q̄ uixerunt. Nō sic isti. Sed qd fe-
 cerunt? Audi psalmum. Dilatauerūt super me os suū: magno sono uocis
 & horrisono labiorū iactu dixerunt/Reus est mortis. Et qm Romanorū
 timore suam rabiē mea nece explere nō audebant. Dilatauerunt sup me
 os suum: ad me cōspuendū foetido sputo/quasi serpentes. Quia denti-
 bus me lacerare nō poterāt/uenenatis sputis cōtaminare affectabant. Di-
 xerunt euge euge/se inuicem adhortantes. Iam testibus nō egemus: qm
 uiderunt oculi nostri criminū probationem amplissimā/uiderunt oculi
 nostri blaffemiā aptissimā. Visa. n. cōmuni noīe dicuntur utcūq̄ sen-
 ta. Ita quæ audierāt pro maiori certitudīe significāda ad uisum trāstulit.

XIX

Euge euge dicunt oēs: bene se res habet: habemus quod quærimus. Audistis oēs blaffemiā. Dicit Cayphas. Euge quid uobis uidetur agendum contra iustū? Illi rīdent. Euge pontifex. Reus est mortis. Ita non sine cā multiplicauit propheta adhortationis & alacritatis notā. Sed spū sancto plenus: p̄lagiuit alacrem pōtificis ad cōsultores uocem: & consultorē ad pontificem: non minus impietate redundantem responsionem.

¶ Centus ex dissonis.

Cuidete q̄ concinne sibi rīdeant lapsus & repatio n̄ra. Audit Eua a serpente nequa q̄ moriemini: sed eritis sicut dii sciētes bonū & malum: falsa suggestiōe decepta/captaq; promissione fallaci: semitam apit nostræ miseræ. Auris ergo in Eua: prima est mortis ianua: & in omni muliere procis aurē accōmodante: idem putā. Auris redēptoris cruciatur falsis criminibus: fallacibus attestatiōibus: captiosis interrogatiōibus. Dicit diabolus serpens: eritis sicut dii: dum Euam temptat. **M** Serpens Cayphas interrogationē retorquens ad malū finem: dicit. Dic si tu es filius dei. Illa se credidit deo similē. i. æque sciētē fieri posse. Satis. n. per imaginē se similē nouerat. Christus redēptor noster qđ seductor falso promiserat: exhibet uere: filius dei sum: nō per imaginem creatā tm̄: sed per naturā secundum quam sedet a dextris uirtutis dei.

¶ Figura secundi examinis & eius declaratio.

N Vius secūdi examinis acta: falsa crimīa uersute cōficta: falsos testes impie cōquisitos: attestatiōes machinatas: dānationem contra cōscientiā: mortē durissimā (de qua postea dicēdum est) figurata legimus in Naboth. Ille uineā regiæ domui cōtiguā ad hortū cōficiēdum impio regi (q̄uis bona uerba hñti) tradere noluit. Christus uineam dñi sabaoth ecclesiam iustorū iuxta sinagogā (pōtificum regiam) positā tradere noluit ut fieret hortus sinagogæ: q̄uis illi bonis uerbis intentionē pessimā occularēt: dum zelum legis præferētes suam auaritiā: ambitionē & inuidiā palliabāt. Noluit palmites feraces optimi uini (lætitiæ & exultationis de iustis opibus exprimēdi cōuelli ad plātanda olera nō diu duratura: nugas. s. & traditiōes pontificias. Vineam nāq; i hortum uoluisse conuertere: nil est aliud q̄ solida legis præcepta (quæ tenet ecclesia) & sinagoga suis traditiōibus suffocauerat) in traditiōes futes & questuarias cōmutare. Achab rex quia obtinere nō potuit qđ petierat: mœrore cōficitur: lecto decubat: uertit faciem ad parietē: uisitur a forma a qua bñ spare iubetur. Pōtices scribæ & pharisei cū senioribus regentes populū: quia Iesum cape in sermone nō pñt: quia a tuēda uinea dñi sabaoth illū auertere nequeūt: uineam de manu eius extorquere nō sufficiūt

efficiunt: mœrent: marcentq; mundano timore: ne Romani ueniāt & locum eorū tollāt. Lecto malarum cōsultationū & cōspirationum decubant: a luce ueritatis ad tenebras affectatæ ignoratiæ oculos uertunt: obmisso rōnis apice: rectoq; sinderesis lumine (qui uere uir est) mulierē. i. sensualitatē/foeminam brutalem appetitū: affectionē cōmodi recipiunt. Illa recreantur: bñ sperant recto rationis lumie obmisso/per iniustitiam uineā conuellere: & hortū de ea facile fieri posse ab impio affectu cōmodi prædocētur. Iubet Hiezabel contra Naboth inter suos ciues de blasse mia in regem & in deū crimina cōfingi/testes falsos ad probandū adduci. fiunt oīa/hic iam locus expositiōe nō indiget: res ipsa se loquit. **Q** m̄ in Christum pōtīfices/scribas & phariseos/notū est ex euāgelio crimina cōfixisse: testes falsos adduxisse: reū mortis datorem uitæ esse dixisse: donec damnet. uexari constituisse pacis principem: ne usq; ad mortē tristis esse desineret. cōdemnationē q̄tum licuit euomitā/**Q** m̄ implere nō audent/Iesum asseruādum per noctē/& usq; mane uexādū suis satellitibus tradunt illi ipsi pōtīfices scribæ & pharisei: & domos proprias repetentes lucem expectant.

Wexationis declaratio.

S Atellites pōtīficū a principio huius examinis ignē in atrio exteriori accēderant: & Petrū cū illis se calefacientē iā negare cōpulerant. Nunc magrū sibi creditū custodiendum/qūo habeāt ab euangelistis accipiamus. Marcus. Et uelare faciē eius: & colaphis eū cedere coeperūt: & dicere ei pphetiza. Et ministri alapis eū cædebāt. Matheus quasi eadem scribit. Verba eius audiamus. Tūc expuerunt in faciē eius: & colaphis eum cæderunt. Alii aut palmas in faciē eius dederūt dicētes. Prophetiza nobis Christe/**Q** uis est qui te pcussit? Solam supficiem sermonis attēdentibus uident quæ narrauimus a cōsultoribus gesta. Vt illi ipsi qui sententiā dixerāt: & sputo illam (quasi signo executiōis) confirmauerant/et derisu: uerberibusq; Iesum uexauerint. Sed nō est cōsentaneum grādæuos/& dignitate præstantes/suis hæc manibus attempasse. q̄tumlibet. n. ire im petu arderēt/supbia tñ tumidi: nō putauerūt sua dignum existimatiōe sic ppriis manibus/quē uilem homuntiū haberi uolebant. Ministros eorū hæc gessisse: uiles. s. & importunos hoīes: dū illum custodiebant (ut se inuigilia cōtinerent) magis est rationi consentaneū. Habet hoc Marcus in fine sermonis dū dicit. Et ministri alapis eum cædebant/quasi actus narratos sepans. Sputa refert ad pōtīfices/uerbera & derisiones interuerberandū ad ministros. Facit idem Matheus in fine dicens. Alii aut palmas in faciem eius dederūt dicētes: pphetiza nobis &c.

Quasi dicat. Alii sunt p̄cussores & derisores: alii fuere conspuentes. hæc sic se habere Lucas apte cōfirmat. audiamus eum. Et uiri qui tenebāt eū: illudebant ei cādentes/ & uelauerūt eū: & pcutiebant faciem eius: & iterum rogauerunt eū dicētes: prophetiza q̄s est qui te p̄cussit: & alia multa blasphemantes dicebāt in eū/ Viri ergo qui eum custodiēdū acceperant usq; mane: hæc obprobria/ p̄cenas & uerbera intulere Iesu. Quæ oīa q̄uis añ sententiam Lucas narret: tñ post sniam consultorū iniquorū gesta sunt ut iā diximus. Nunc eius uerba rem quam agimus magis aperiētia: examine mus. Et uiri qui custodiebant eū. Viros dicit per ironiā ministros ip̄uros p̄tōficios: ac pharisaicos: qui se rem grandem & uiro dignam agere existimabant: hominem uinctum obseruare: hominem imprimis qui iniuriā non pp̄pullare: neq; de illa conqueri iam antea constituerat.

Concentus ex dissonis.

O Eua tu similitudinē dei per scientiā desiderasti. Serpens per scientiæ appetitū te decepit. Sapiētia pro te: pro nobis ludibrio habetur a stultis: illuditur ab impuris. Sed quō illudebant? Audiamus euangelistā. Velauerunt faciē eius in quē desiderant angeli prospicere: eius qui forma speciosus est p̄ filiis hoīum: Velauerunt: opurunt oculos: facies nāq; hoc loco pro sui parte nobilissima sumit: totum pro parte nominādo. Vidisti o Eua ligni fructū: & q̄ eēt pulcher oculis: aspectuq; delectabilis corruisti: nos in te lapsi sumus. Qui autē te: qui nos releuat: uelatur oculos: ne saltē uidere liceat unde lædit. Vtinam & tu oculos uelauisses rōnis pallio: ut nō te decepisset pomi pulchritudo. Stetisse mus oēs. Velari regē nostrū: repatorem: redēptorem nr̄um nō oportuisset. Sed quia oculos nō uelasti: nō auertisti ne uiderēt uanitatē: duriora restant uelato dño Iesu Christo subeūda: Quā pcutiebant eū. Velatam quippe faciē pcutiebant. Hoc apte dicit Marcus. Et ministri eū cādebāt alapis: q̄ iā cōperāt eū colaphis cādere. Colaphus est p̄cussio in capite oībus digitis manus in acutū quasi conū ad pcutiendum collectis & astrictis. Percutiebant ergo eū duris colaphis caput: & alapis faciē cādebant. Attestatur hoc idē Matheus dicēs. Et colaphis eum cāderunt: alii autē palmas in faciem eius dederūt. Non est iste derisus: p̄cena est atq; tormētū. In nulla nanq; hoīs pte sensus magis uigent q̄ in facie: Vt primū ictus in faciem dirigi conspicitur: mēbra singula & manus imprimis illā seruare conantur: neq; timēt brachia uulnus excipe: ut caput & facies illæsa permaneant. Iesus ligatus est manus: ne saltē pallio faciem tueat. Extēdisti o Eua ad ligni pulchritudinē manus: Christus pro te ad turpes derisōes & faciei p̄cussiones ligatus est manus. Cū tu corruisses: serpens discessit: tibi reli-

tibi relicta es: damnatus illuditur Christus: creditur caput & faciem: neque tamen hic malorum finis. Iubetur de percussoris nomine per derisum uaticinari. Et interrogauerunt eum percussores. Quis est qui te percussit: prophetiza. Si nos non nosti: si nomina nostra non tenes: quia inter nos es minime conuersatus: & ideo non potes humano sensu exprimere percussorem: age dum: propheta. n. esse crederis: prophetiza ergo: & spiritu prophetiae responde interrogantibus nobis. Quis est qui te percussit: Tacebat Iesus: illi acrius infestabant. Risus in furorem uertitur. Alia blasphemantes multa dicebant in eum. Blasphemia uituperatio est ex iracundia prodiens. Non licebat ulterius scelestos illos crudelesque ministros desauire. Quod manibus non poterat lingua complebant. Alia multa mala dicebant blasphemantes: per blasphemiam illi impracantes.

Prophecia de poenis post secundum examen domino Iesu in fideis.

Inuitas poenas hoc secundo examine quas pro iusta ratione tulit dominus Iesus. Longe ante praeuiderat Dauid quod dixit in psalmis. Dixit insipientes in corde suo non est deus. Insipientes ministros catherua Iesum custodiens: audiuit illum respondens Caypha & consultoribus iniquitatis dominis suis. Ego sum dei filius & deus. Maluerunt credere dominis malitia caecis: quam iusto Iesu fonti ueritatis. Dixit ergo illa ministros catherua: domini nostri hunc reum mortis iudicauerunt. Quia se dixit deum: non est ergo deus quia danari tulit. Corrupti sunt hi miseri & abominabiles facti sunt in studiis suis. Ex studio & affectione nascitur iudicium. Student uicis dominorum suorum: afficiuntur illis & ideo corrupti sunt: quia putridam & pestiferam doctrinam biberunt: quae illos corrumpit. Abominabiles etiam facti sunt. Abominabile est quod iam nulli uisui ex putredine cedere potest: & nauseam mouet aspicientibus. Adeo sunt deprauati in studiis suis: suae pestilentis disciplinae: ut abominabiles sint facti & penitus respuendi: non est inter eos qui faciat bonum non est usque ad unum. Omnes declinauerunt simul. Malum preceptum de Iesu custodiendo acceperunt. peius executur: ita declinant: ruunt de malo in peius: iussi sunt custodire: derident: uexant: blasphemant. Inutiles facti sunt dominis suis. Vellent Iesum custodiri & infestari sed non nimis dure ne praeter ius: praeterque consuetudinem fecisse uideri possent. Ne usurpatae iurisdictiones puniendo & custodiendo redarguantur a praeside. Non est qui faciat bonum non est usque ad unum. Omnes male faciunt: ne dum contra publicam iustitiam sed contra preceptum quod a suis dominis acceperunt. Sepulchrum patens est guttur eorum. Patentia sepulchra euomunt putredinem: & saniem non ferendam sensibus. Gutturum horum euomit foetidum sputum: intollerabile derisum: &

S

y

blasphemiam foetidam/linguis suis dolose agebant/prophetari iubentes
de qua re prophetandū non esse sciebant. Venenum aspidum sub labiis
eorum. Quia blasfemi sunt pessimi. Et profecto plus inficit blasfemia
animam/q̄ uenenū serpentinum corpus contaminare sufficiat. Vis scire
hunc esse propheta sensum? Audi de illis loquitur. Quorum os male-
dictione & amaritudine plenū est. Qui maledicta & blasfemias cumu-
labant cōtra Iesum iustum/Veloces pedes eorū ad effundendum sangui-
nem. Currerent si possent ad lapidandū quem tātis lacerant cōtumeliis.
Contritio & infelicitas in uis eorū. Per duas uias incedunt. Opere cōte-
runt colaphis & alapis pcutiendo: uerbis blasfemias & maledicta infeli-
cia cumulando contra iustum. Ita in uis quibus cōtra Iesum incedūt cō-
tritio & infelicitas est. Viā pacis non cognouerūt. Erat Iesus uia pacis: pa-
cem semper annūcians: pacem donans. Non cognouerūt hanc uiam: nō
illam neglexerunt. Nō est timor dei ante oculos eorum. Initium nanq̄ sa-
pientiae est timor dñi. Contra uero initium stultitiae & ignorantiae est ti-
mor mundi. Timent isti dominis suis: ne dominus Iesus Christus eos
cadere faciat a fastu dignitatis: ne per eum ueniant Romani/& auferant
eorum locum. Ideo illum oderūt:& crudelissime per totam noctem ue-
xare non cessant.

¶ Figura harum poenarum.

T Igurauerunt hunc Christi crudelem derisum: alapas atq̄ blasse-
mias/iniuriae dictae Micheae prophetae/quando pro ueritate ad
Achab regem israel locutus est/contra sententiā falsorum ppheta-
tarum. Odiosus erat Micheas regi Achab: quia non placentia uel concu-
pita/sed uera prophetaret. Odiosus dominus Iesus pontificibus quia ui-
am dei non hominum traditiones in ueritate docebat. Pro uera rñsione
Micheas a Sedechia falso ppheta in maxilla percutitur alapa: irridetur:
carceri traditur/post regis reditum puniendus. Iesus quia ueritatem con-
fessus est/quando se dixit dei filium/est passus hac eadē. Bone Iesu quā-
ta est hic tibi doloris ratio? Custodiae traditum caput adorandū colapho-
rum & alaparum incus efficitur. Hominem etiā de plebe media pro de-
lictō custodiae publicae traditum/mos est sibi dimittere: consolatores illi
adhibere: uictui necessaria ei nedū ad sufficientiam/sed ad delicias mini-
strare. Iesus regiae stirpis flos: de uirga non contaminata: non incuruata
consurgens/Iesus innocentissimus pro bonis opibus: pro sancta doctri-
na: pro ueritate defensa traditur custodiae:& noctē totam iter colaphos/
alapas/derisus/minas/& blasfemias ducit in somnē. Ne miremur igit si
dicat/Tristis est aīa mea usq̄ ad mortem/Substinet hic o charissimi filii
pro quibus

CLXXII.

pro quibus hæc patior. Substinet hic in atrio Cayphæ/figite animos. Quæ sit poena mea mente reuoluite. Sed duriora me manent/uigilate mecum/pludia sunt quæ hætenus ptuli. Caput hætenus meum uexatum est tamen. Non dum exui iussus sum. Substinete. Deinceps non colaphis impetari aut alapis. Tertio examinabor a Pilato/a quo longe seriosius: immo iniuriosius ager mecum & acerbius. Durissime toto corpe uirgis lacerabor: spinis coronabor: & cruci adiudicabor/Substinete hic & uigilate mecum.

Examinis tertii distributio & enarratio.

X

EXAMinatum a Pilato prima uice dominum Iesum hoc ordine constat. Adducitur in prætorium ad iudicem. Cauillationibus agunt: falsa crimina pferunt. De criminibus iterrogatur Iesus. Innocens inuenitur. Alteri iudici remittitur. hæc ab euangelistis audiamus. Matheus. Mane autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum: ut eum morti traderent & uinctum adduxerunt eum. Ioannes. a Cay

pha in prætorium. Matheus. Et tradiderunt eum pontio Pilato prædidi. Ioannes. Et ipsi non introierunt prætorium: ut non contaminarentur: sed ut manducaret pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit. Quam accusationem affertis aduersum hominem hunc? Responderunt ei. Si non esset hic malefactor: non tibi tradidissemus eum. Dixit ergo eis Pilatus. Accipite eum uos & secundum legem uestram iudicate eum. Dixerunt ergo iudei/Nobis non licet interficere quenquam. Lucas. Tunc autem ceperunt eum accusare dicentes. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram: & prohibentem tributa dari Cæsari: & dicentem se Christum regem esse. Ioannes. Iterum ergo introiuit prætorium Pilatus: & uocauit Iesum & dixit ei. Tu es rex iudeorum? Respondit Iesus. A temetipso hoc dicis: an alii hoc tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus. Nunquid ego iudeus sum? Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Respondit Iesus. Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum: ministri mei utique decertarent ut non traderer iudeis/nunc autem regnum meum non est hic. Dicit ei itaque Pilatus. Ergo rex es tu? Respondit Iesus. Tu dicis: quia rex ego sum. Ego in hoc natus sum: & ad hoc ueni in mundum: ut testimonium phibeam ueritati. Omnis enim qui est ex ueritate audit meam uocem. Dicit ei Pilatus. Quid est ueritas? Matheus. Sedente autem illo pro tribunali misit ad eum uxor eius

dicens. Nihil tibi & iusto illi. Multa. n. passa sum hodie per uisum ppter
eum: Ioannes. Ite exiit foras Pilatus & dixit eis. Ecce adduco eū uobis
foras ut cognoscatis quia nullā inuenio in eo cām. Lucas. At illi inuale-
scebant dicētes. Cōmouit populū per uniuersam iudeam docens: incipi-
ens a galilea usq; huc. Pilatus autē audiens Galileam: interrogauit si galie-
leus esset. Et ut cognouit q; de potestate Herodis esset: remisit illum ad
Herodem qui & hierosolimis erat illis diebus.

¶ Adductio in pratorium declaratur.

Ane autē facto post eam noctē qua asseruari iussus fuerat Iesus:
m consiliū inierunt oēs principes sacerdotū aduersus Iesum. Forte
nocturno cōsilio non oēs interfuerant: ideo mane cōuenerunt
iterum oēs: ut omnium consensu iustus opprimeretur. Vt eū morti tra-
derent iudicādū a Pilato: hñte ius necis & uitæ. Et uinctū adduxerūt eū.
Ioannes. a Caypha in p̄toriū. Matheus. Et tradiderunt eū pontio Pilato
præsidi puniendum morte. Ioannes. Et ipsi non introierūt pratorium:
Z ut non cōtaminarentur sed manducarent pascha. O impuri & hypochri-
te locus non inficit animam: sed intentio: Locus pratorii iuris est locus:
Locus est bonus sed ut malus sit. Cur locum fugitis & iudicem irritatis?
Cur locū ubi rei puniuntur ingredi non uultis timore cōtagionis? & ius-
tum opprimere: innocentem punire: beneficū occidere festinatis? Si con-
taminari nō uultis: cur sanguinē iusti super uos: & sup filios uōs cade-
re impræcamini? Certe si ex corde mundiciā fuissetis amplexi: etiam ino-
centis hominis mortem: in paschate non tam ardentem inhiaretis: puri &
incontaminati uideri uultis: esse non uultis: sed neq; uideri potestis. Fal-
lit uos rabies insana. Locus non cōtaminat animam: sed mala mens: sed
studium iniquitatis. Bene uerum ostēditis quod Iesus de uobis locutus
est. Decimāt Anerum & Mentam: & deglutiant Camelum. Exiit ergo
A Pilatus ad eos foras: & dixit. **Q**uam accusationē affertis aduersus homi-
nem hunc? Petiistis a me cohortē militum armari ad capiendum hunc
hominem: quem ego mitissimum uideo: intrepide astantem: facie sere-
num: penitus iterritum. Existimo sine strepitu: sine ui: sine armis uenisse
ad me: si eū ciuili more cōuenissetis. Nunc autē scire uelim cur tāto ap-
paratu captum de nullo crimine aliquis accuset. Non possum condem-
nare uel absoluerē nisi causa cognita. Hæc ab accusatione dependent.
Quam ergo accusationem affertis aduersus hominem hunc?

¶ Cauillationes exponuntur.

B **R**espōderūt ei. Si non eēt hic malefactor tibi eum nō tradidisse-
mus. Conficta crimina qm probare non pnt: nullius criminis
particulatim

particulatim primo congressu accusare proponunt. Cauillantes igitur a
 dignitatis pontificiæ splendore/a scribarum doctrina: & a pharisaica san-
 ctimonia/extrinfecus apparentibus/suæ iniquitati uiam facere conantur:
 ideo non respondent de modo capiendi: neque de causa capturæ: sed diuer-
 tunt. Sumus hic pontifices templi: & sacrificiorum præsidēs: scribæ legis
 scientiam professi/pharisei uitæ arctioris ritu ab aliis sepati: nobis adsunt
 seniores populi: tales & tanti totque numero uiri: non sine causa o Pilate
 cohortem armatam ad hūc capiendum postulauimus: non sine causa in
 die paschæ ad te eum perduximus. Si non esset hic malefactor/satis fue-
 rat capi/hoc tempore/puduisset nos tātos motus tali tempore excitasse.
 Tenuissemus eū: & nō tam solemni die duxissemus eum ad prætorium:
 quod pro diei ratione nō ingredimur. Non te uexassemus exire ad nos/
 ad quos quoniam uenire dignatus es/Q uando nō alia ratione/pro tua
 humanitate: & præsidis reuerētia: quo tuo officio iter nos fungeris. Nō
 tradidissemus eū tibi tali tempore puniendū. Versuti cauillatores: si ma-
 lefactor est: cur eius malefacta illū accusando non dicitis? Cur per nomi-
 num umbras & sancta nomina iustū opprimere conamini? Non est Ro-
 mani præsidis nominum sonis inuolui. Et in lege uestra scriptum est: ne
 accipias in iudicio personam pauperis: neque reuerearis uultum potentis.
 Iuste iudica pximo tuo. Si tales estis quales uos habitus/uultus/opinio
 & nomina pferunt. Accipite eum uos & secundū legem uestrā iudicate
 eum. Impii iniquique pontifices: scribæ sapientes ut malefaciatis: pharisei
 hypocritæ: quid est cur ad præsidis uocē non erubescitis? non confundi
 mini: non aufugitis? Q uid sanctius præses respōdere potuisset. Vos ca-
 uillamini per dignitatum subterfugia & nomina uana. Ille uos ad legem
 uestram remittit. Accipite eum uos & secundum legem uestram iudica-
 te eū. Est lege uestra sancitum: Innocentem & iustum nō interficies. Agi-
 te secundum legem uestrā: sic pascha manducabitis incontaminati. Sed
 iam iniquitate maridi ad aliū cauillū cōfugiunt. Nobis nō licet iterficere
 quenq̃. Si de legis rōne loquimini: mentimini plane. Dicit dñs ad Moy-
 sen: Maleficū non patieris uiuere sup terrā. Dicit idē dñs: oculū pro oculo:
 dentē pro dente: aīam pro anima dandā ex lege in criminis ultioem.
 Lege ergo licet iterficere: quod uos negare non erubescitis corā præside.
 Si de temporū conditione sermonē hētis: estis impudētissimi: quis uos
 phibuit iterficere quēq̃? Romani? Romanus p̃ses id uos facere pmittit.
 Audite eū. Accipite. Q uid? Accipite a me ptātem puniēdi eū. Licet iam
 uobis interficere: sed non pro arbitrio: ex legis formula uobis Pilatus p-
 mittit occidere. Audite eum. Vos secundum legem uestrā iudicate eum.

C

D

E Non dixit secundū impietatem: nō secundū inuidiam: nō secundū rabiē. Si hæc uoluisset: satis fuisset dixisse pro arbitrio iudicate. Sed quia dixit: Secundū legē uestram iudicate. Spatis præsidē fallere qui legem flectere non speratis. Ideo mauultis accusatores eē q̄ iudices: Pilatus maluit a se abdicare iudicis auctoritatē: q̄ nequitia ur̄a urgente iustū opprimere.

¶ Criminum prolationis declaratio.

F Ta qm̄ cauillis nihil pficiūt. Lucas. Caperūt illum accusare dicentes. Hūc inuenimus subuertētē gentē nr̄am. Et phibentē tributa dari Cæsari. Et dicentē se Christū regē eē. Habemus optiē præses humanitati tuæ gr̄as: q̄ iuxta legē nos cōtra hunc agere pro officii nostri dignitate pmittas. Quo nobiscū agis humanius: te libentius iudicē habemus. Romani p̄cipes nobis uitæ ac necis ius abstulerūt: obedire decreuimus: & q̄tumlibet pmittas nos aliter facere: ab incepto obtemperandi p̄posito nō desistemus. Esto igit̄ iudex ut es pro offō: tibi a Romano impatore tributo: nos pro nr̄a reip. pace atq; q̄ete accusatores erimus: ut cœpimus eē. Et qm̄ nr̄a in uniuersum assertiōi credere noluiſti: p̄ticularim de tribus hūc reū accusamus. Primū iuenimus. Inueniuntur quæſita diligēter. Bñ nobiscū agit̄ qd̄ ius nobis a Romanis dē: & a regno idumeor̄ ur̄o bñficio liberati sumus. Perluſtramus oīa ciuiū studia diligēter: & nequis rex̄ p̄ntiū statū cōturbet: oī qua possumus iduſtria iuigilamus. Ita cū de publicæ pacis turbatoribus iueſtigaremus: iuenimus hūc Iesum quē tibi p̄ntamus puniēdū: subuertentē a statu p̄ntiū rex̄ gentē nr̄am. Iudeor̄ gentē Romanis fidelissimā a fide Romanis iurata hūc subuertētē iuenimus. Et ne nimis generalē cām accusando ager̄ uideamur: secūdo capite ſcito qd̄ iuenimus hūc phibētē tributa dari Cæsari. Et pro tertio accusatiōis capite (cui duo priora uiā instruūt) pro nr̄a erga Romanos fide hūc accusare cōpellimur: dicētem se Christū regē eē. Ne credas optime p̄ses: hūc quē tibi p̄ntauimus p̄rnax̄ legū aut publicæ utilitatis amore agere quæ diximus: Ambitio dñatus: tyrānidisq; ardor insanus illū iſtigant. Dicit se Christū regē eē. Ideo nō Cæsari sed sibi ipsi suadet tributa p̄stari. Dicit se Christū regē eē. Iō subuertit populū ab obsequio Romanor̄: ut in suā transferat tyrānidē. Hæc sunt accusatiōis capita quæ aduersus hūc afferimus. Quæ iccirco a p̄cīpio subticuimus: ne qd̄ noui tumultus a nr̄o populo machinari existimares: & pro huius infania tu anxius fieres: uexaretur inoxii. Spabamus perditū hoīem respiscere: At qm̄ mansuetudine nostra furor eius inualuit: ne res tandem nostras iste subuertat: & Romanū impatorem cōtra te: contraq; nos irretet: pro tua sapientia iustissime præses de reo tam criminoso iam iudica.

Cauillationū

Cauillationum & accusationum iniquarum prophetia.

Cauillationes & iniquas cogitationes quas retuli p̄sagiuit Dauid qñ dixit. Quid gloriaris in malitia q potēs es in iniquitate. O cœtus pontificū scribæ & phariseorū / qui es potens iniquitate. Accēpisti potentiā ad cōseruandam æquitatē: exerceas ad iniquitatē. Quid gloriaris in malitia tuæ ptātis: quæ cū bona eēt tu fecisti malā iniquitate tuā? Quid gloriādo & iactādo dicis. Sumus pōtiffices scribæ & pharisei / uiri insignes & probati sumus. Si nō eēt hic malefactor / nō tibi tradidissemus eū. Cur sic te iactas? Quid tota die iniustitiā cogitauit lingua tua? Quid iniquas iniustasq; cogitationes quas es p̄meditatus: Lingua tua loq̄tur: hic dī lingua cogitauit. i. cogitata locuta ē. Sicut nouacula acuta fecisti dolū. Ecce qd cogitauit. Dolum acutū penetrās sicut penetrat acuta nouacula. Dilexisti malitiā sup benignitatē. Multa bōa opa de Christo uidisti. Multa ab illo bñficia suscepisti: Cur illa nō es amplexus? Cur illa deprauasti: & male itēptādo dixisti illū eē dæmoniacū: q dæmones effugabat? Cur illū malefactorē dicis: q tot sanitates tuis ciuib; cōdonauit? Iniquitatē magis q loq̄ æqtatē. Cur dilexisti magis iniquitatē aī tui: q loqui æqtatē bñficiorū acceptorū? Dilexisti oīa uerba p̄cipitationis lingua dolosa: Cur inq̄ hoc fecisti? Cur uerba p̄cipitationis iconsulte & incredibiliter p̄cipitādo honorē tuū protulisti? O lingua dolosa: uerba p̄cipitationis. s. p̄cipitares iudicii decus: iudicis maiestātē: iusti īnocentiā. Cur dilexisti tā ipudenter mentiēdo? Dū falsa & icredibilia crimina corā iudice accusando p̄ponere nō erubuisti? Satis fuerat dolos cogitasse cauillādo. P̄cipitare te nō debueras tā uesane accusando. Sed quid fecisti? Audi p̄phetā. Propterea deus destruet te in finē: euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo &c. Quæ plane ad litteram locūtur iudeorum supplicia a Romanis illata.

Figura de cauillis & accusatione iudeorum contra Iesum.

Igurauerunt istos accusatores Hiezoelite homines: qui ut morē gererēt impie Hiezabeli: in iudiciū traxere Naboth: Illi plus colentes impiam reginam q̄ dei iustitiam: iustum in iudicium pro falsis criminibus adducere: & damnari poscere non sunt ueriti. Pontifices: scribæ & pharisei: Reginæ superbix: & inuidiæ famulantes: cōtra Iesum quid aliud faciunt.

Quarti secundum ordinem examinis declaratio quod secundum est a iudice Pilato factum.

Terū ergo introiuit in p̄toriū Pilatus: & uocauit Iesū & dixit ei. Tu es rex iudeorū? Cōstabat Pilato hæc oīa crimina eē meras nugas: & nequitias ipudētissimas. Nouerat Christū nil nisi mores

componentia prædicasse. Videbat qui illū consulebant: qui eius monita sequebantur/leges patrias custodire. Meminerat illū dixisse palā: non ueni soluere legē sed adimplere. Audiuerat quia populū admouerat scribarū & phariseorū seruare præcepta. Hæc porro oīa uidebat nō esse subuerten-
F tis populū gesta. Tñ ut aliquid egisse uideretur/de tertio accusationis ca-
 pite quod reliqua cōprehēdebat: & in qd' duo priora tendere uidebantur/
 Iesum interrogat. Discāt hic iudices absentibus accusatoribus reos iterro-
 gare. Iterum Pilatus intrat prætoriū/sepatus ab accusatoribus. Discāt reum
G non terrere minis/non uoce horrida/non toruo aspectu. Vocat Pilatus
 Iesum/nō trahi iubet: aut præconio citat: uocat māfue. Discant aperta
 mendacia pro criminibus nō recipe: discāt non grandē telā iudicii de ni-
 hilo cōtexere. De tribus accusant Iesum pontifices: & de uno tñ Pilatus
 examinat. Reiciit quæ scit falsa notorie. Hoc de tertio pro offō examiat:
 & ut aliqd perditis pro eorū dignitate īpendat: ut iudices discant pro suo
 offō: etiā pditos hoīes qñq; non penitus aspernari. Sapiētibus & īsapien-
H tibus debēt ēt modestis & discolis. Et dixit ei. Tu es rex iudeorū? Accusa-
 tores tui tria tibi crimina obiiciunt (ut audire potuisti) obmitto duo: ut
 ad rei summā maturius accedamus. Accusāt te qd' dicis te regē: nō quæro
 quid dicas: quæro qd' facias: quis sis: pro quo te geras. Es ne tu rex iudeo-
 rum? O Pilate magnā questionē pposuisti. Quid sit regē eē existimo te
 persuasum hñe. Quid aut sit eē regem iudeorū fortasse non itelligis. Iu-
 deus laudans aut cōfiteš interpretat. Esse ergo regē iudeorū est esse regē
 laudantiū aut confitentiū: aut utrunq; simul. Iudei quibus tu præsidēs:
 nō laudant adulant: nō confitētur ueritatem sed illā celāt: fallaciā & fal-
 sitatem amplexi sūt. In magna uocis equocatione o Pilate uersaris: & (pa-
 ce tua dixerī) nescis qd' interrogas. Quæris de iudeis: quos iudeos existi-
 mas: sunt iudei uoce: nominis aut rōne iudei nō sunt: & tñ de uera noīs
 significatione iterrogare te credis. Nō ergo mireris si sapientiæ magr equo-
 uocam ppositionē & īcerti noīs questionem: ad aliqd certum redigi stu-
 dens: non rñdet: sed pro iterrogatiōe tua aliam pponit iterrogatiōem.
I Ambigue nanq; pponēti necesse est pro rñsione iterrogationē proponi:
 ut ad certū aliquid iterrogatio redigat. Quærit ergo Iesus. A temetipso
 hoc dicis? Quæris an sim rex iudeorum: quæris ne tuo sensu loquens?
 Quæris ut uerba tuis auribus sonāt: an regnem uel regnare studeā iter
 accusatores meos? An alii hoc tibi dixerūt de me? An alii qui sciunt quid
 sibi uelit hæc dignitas eē regem iudeorū: qui messiam expectāt: qui de re
 ge messia pro ueritate pfecta: calūniā mihi statuunt: hoc qd' ego sim rex
 messias: rex laudantiū & cōfitentiū: tibi dixerūt de me? Vt cunq; quæras

rñdere tibi paratus sum: si mō de quo quæras prius declaraueris. Rñdit
 Pilatus. Nunquid ego iudeus sum: ut sciam huius noīs uerum signifi-
 catum: Vt libet rñde. Gens tua & pōtīfices tui tradiderunt te mihi. Scire
 ueli/ Q uid fecisti: cur capi & ī iudiciū duci debueris/ Q uid fecisti/ mi-
 hi dicito/ ut sciā qd tibi facere debeā. Nolo Pilate existimes recusare me
 tuis oībus īterrogationibus rñdere: nūc q̄ digeste sunt/ seriatim rñdebo.
 Si quæris de regno huius sublunaris regiōis/ & eius partis quæ iudea dī.
 Si quæris inq̄ de principe huius angustæ patriæ. Si quæris de rege præsī-
 dente his hoībus duræ ceruicis. Regnū meū non est de hoc mūdo. Non
 sum rex taliū gētium. Vis scire me uerū dicere: res ipsa se cōprobat. Si ex
 hoc mūdo eēt regnum meū/ si uel natura rex essem: uel regnū iuasissem/
 hac ī angusta regiōe/ uel natiuo studio: uel factiōis affectu fautores habe-
 rē: nemo tale regnū pfiterē inermis. Ministri mei affectu natiuo: uel ptiū
 studio: armati. s. milites: aut saltem plebs īcondita: uel satellites mihi mi-
 nistrātes. Vtiq̄ omni qua possent rōne/ decertarēt ut nō traderer iudeis.
 Non dixit ut nō traderer tibi aut Romanis: quia se iudeis tradēdum tan-
 dem nouerat: & a fine traditionē uoluit noīare. Nūc aut ut tibi uno no-
 mine rñdeam. Regnū meum nō est hic. Nō est in ista sublunari tam an-
 gusta regione. Regnū meū non est hic. Non sum caput hōr qui sua du-
 ritie caput totiēs hīe respuerunt: qui tot de suo sanguine reges absorbue-
 runt: qui externos reges ferre nescierūt: qui Romanū regnum q̄tumlibet
 mite sunt recusaturi. Regnū meū non est hic q̄tum ad nominis supficiē/
 de qua fortasse interrogare uoluisti. Dixit ergo Pilatus. Ergo rex es tu: Si
 tu nō es rex in hac noīs significatiōe quā supficialē dicis: & me de illa in-
 terrogare existimas: Es ne ergo rex tu: In nominis uero significatum: Es
 ne tu rex laudantiū & cōfītētium re nō umbra. Tu dicis q̄ rex sum ego.
 Ego in hoc natus sum: & ad hoc ueni in mūdū/ ut testimoniū phibeam
 ueritati. Oīs qui est ex ueritate audit uocē meā. O Pilate q̄ esses fœlix: si
 huius rñsionis uerba pcipe studuisses. Q ui uere laudare & confiteri uo-
 lunt: añ oīa ueritati studere necesse est. Laus. n. si nō est uera: adulatio ē.
 Confessio si nō est uera/ mendacium/ uel (ut ita dixerim) mētitiō ē. Est
 certe mētiri. Q ui futurus est rex laudantiū & cōfītētium uerax sit ne-
 cesse est. Ego natiuitatis meæ ratione uerax sum. Aeterna nanq̄ natiuita-
 te qua sum dei filius/ in hoc natus sum ut testimoniū phibeam ueritati.
 Q ñ meæ rōne natiuitatis/ imago sum & speculū primæ ueritatis: & in
 me relucet oēs ideæ. Q uicqd uere est/ in me natiuitatis aternæ ratiōe
 resplendet. Pro rōne itaq̄ generatiōis aternæ. Ego ad hoc natus sum ut
 testimoniū phibeā ueritati. Perhibere testimoniū ueritati: est ueritatem

K

L

M

N

O

P

comprobare: roborare: declarare: pro æternæ genituræ merito: oēs ueritates increatæ & creatæ cōprobantur in uerbo. Sicut. n. mensura cōprobat mēsuratum. Sicut inq̄ p̄fectissimum cuiusq̄ generis: mēsurat omnia quæ sunt suæ rationis: ita uerbū prima & icreata ueritas: oēs ueritates cōprobat mēsurando. Et sicut p̄ticipantia aliquā naturā: in illa roboratur: illaq̄ p̄ficiuntur. Sic qm̄ omnis creata ueritas: scintillā quandā sapit increatæ ueritatis & inde p̄ficitur. Oēs etiā ueritates increatæ per dei sapientiā quæ filius est/ uere sunt. Vtreq̄ ueritates creatæ. s. & icreatæ oēs & singulæ in dei filio roborant̄: & per illū declarantur. Principia nanq̄ cōclusionum sensum distincte itelligibilē reddere solent. Prima igitur sapiētia omniū ueritatū est declaratiua quia oibus est essendi p̄cipium & finis. **Q**uare p̄ æternæ generatiōis rōne/ melius nihil potuisset dicere dñs Iesus xp̄s q̄ ego ad hoc natus sū ut testimoniū phibeā ueritati. Pro tēporæ generatiōis modulo qd dicat nūc audiamus/ Et ad hoc ueni in mūdum hūc sublunarem. Ad hoc ueni in mūdū. Veni in hoīem factus hō: **S** qui minor est mūdus/ Vt testimoniū phibeam ueritati. Pro æternæ genituræ uigore erat de me ueritas munitissima: eritq̄ p̄petuo. Sed q̄a hōcū in honore eēt non itellexit: unde compatus est iumētis insipiētibus: & si milis factus est illis: ueritatem icreatā natā sine tpe nasci secundū tempus oportuit: ut tpaneō hoīs errori/ finē iponeret. Et ille ad lumen rectitudinis iustitiæ/ relictis cōmodoḡ nugis: per ueritatem quā sensu conciperet repari posset/ & si uellet reparetur. Ego ad hoc ueni in mūdū sublunare: ut qui in superiori mūdo ueritatem contineo/ in iferiori illam reparem: ut hō qui minor est mūdus/ illā me docente capescat. Mea æterna natiuitas ueritatē solidam facit. Mea natiuitas tpaneā hoībus bonæ uoluntatis soliditatē ueritatis oñdit: ad illam cōsequēdam uiā instruit: se ducē exhibet ad illā puenire uolentibus. Ergo secundū utranq̄ meā natiuitatē/ **T**atus sum ut testimoniū phibeā ueritati. Itaq̄ oīs qui est ex ueritate: audit uocem meā. Ex ueritate sunt angeli boni in grā cōfirmati/ audiunt uocē meam: ordinē a me decretū æterna sapientia: quē mentibus eoḡ indidi/ Audiūt: obseruant: in nullo trāsgrediunt̄. Audire nanq̄ obedire est. Angeli uero mali qui in ueritate nō steterunt: hāc meam uocē: hunc ordinē diuinæ sapientiæ nō seruauerunt: & si possent rūperent/ Rumpe. n. conātur illum q̄tū in eis est: quem si seruāt: inuiti seruāt nō per obedientiam spōtaneā: sed per uiolentiā qua arctātur ut serui. Hoīes bonæ uolūtatis audiunt sensibus meā uocē. i. doctrinam meā: meas prædicationes: mea monita: p̄cepta mea pro uiribus seruant/ meā uocem/ bonas ispiratiōes/ audiūt: sequūtur: obtemperāt illis. Peruerſi uero hoīes: qui sicut maligni spiritus

spiritus nō steterunt in ueritate: sed falsitatē amplexi sunt: quorū cor insi-
piens obscuratū est: non audiūt meam uocē: spernūt meam doctrinam.
Sed quā uocem sponte non audiūt qñq; expiuntur inuiti: expientur in
sempiternū post generale iudiciū. Quia uiuentes nō bonas inspiratio-
nes suscipe uoluerūt. Quod dixi: mox in te ipso comprobabit. Collige
nunc Pilate rñsionē si potes. Videbis Christum regē esse iudeorū. i. laudā-
tium & confitentiū: rex est angelorū: qui in ueritate pdurant: qui nō ces-
sant laudare deū canentes. Sctūs. s. s. dñs deus sabaoth. Rex est hominū
bonæ uoluntatis. Regi maxime debet obediētia. Oēs qui sunt ex uerita-
te: dñm Iesum audiunt: illi obediunt. Rex est ergo laudantiū & cōfitem-
tium: qui sunt ex ueritate: qui ī ueritate fundati quasi in solida petra/cō-
cuti non possunt. Habes o Pilate quid Iesus fecerit. Testimonium phi-
buit ueritati. Pulcherrima sunt quæ de regno tuo dixisti bone Iesu: sed il-
la Pilatus nō capit: pulsatur ut intelligat: sed non bene pulsatur: ideo ei non
aperietur. Pulsantem tamen audiamus.

De ueritate interrogāti Pilato cur ueritas non responderit.

Icit illi Pilatus. Quid est ueritas? Rem scitu pulcherrimam Pi-
latus iterrogat: cuius rōnem si audiret: & intelligeret a tanto ra-
liq; magrō: illū nunq; morte dānaret. Ita ne audiat uxor: illi īpe-
dimento fit. Nanq; illo iuxta Matheū pro tribunali sedēte/misit ad eum
uxor eius nunciū dicens/nunciū ministerio. Nihil tibi & iusto illi. Multa
enim hodie passa sum per uisum ppter eū. Magnū nī fallor hic latitat sa-
cramentū. Pilatus qui præsidis fungit offō: quid sit ueritas a ueritate re-
quirat. Ab ea inq; ueritate quæ uenit illuminare his qui in tenebris & in
umbra mortis sedēt: ab ea quæ uiam dei in ueritate docet. Cur ergo non
discit? cur nō docet illū magr optimus/docēdiq; studio flagratissimus?
Duo potissimū fuisse in cā comperio. Sedet. n. in tribunali/& uxoris nū-
cium audit. Pilatus præsides apex est mentis humanæ: portio. s. supior rō-
nis: quæ præsudet in toto aīæ regno: & illud pro offō moderari tenetur/
hoc inq; rōnis culmē suapte natura fertur in primas sinceratq; ueritates:
ut ex illis quasi ex fontibus riuulos trahat ueritatū inferiorū/& ad diem
cōtingentiū: iuxtaq; illas regni sui officinas/sensus. s. & artes. i. studia ho-
minum moderet. Ergo Pilatum p̄sidem a Iesu fonte sapiētiae percuncta-
ri: quid est ueritas: nihil est aliud q̄ sinderesim ferri in primas ueritates &
de illis inqrere. Sed pcunctari nō est satis. Sedet Pilatus qui debuisset as-
surgere: & totis neruis ad discendū imcūbere. q̄ si forte debilitate peccati
originalis uel actualis sinderesis recta stare & omni studio intenta ad illa
esse nō pōt/saltem in tribunali ne sedeat/si discere uult discipuli psonam

debet iduere. **Q**ui sedet in tribunali/magistri iam locū tenet. Tribunal sedes est fastus atq; tumultus. Si sedere uult (sedēdo. n. & quiescēdo fit animus prudens) sedere debuiſſet in terra humilis: sedere debuiſſet solitarius: curis tumultuantis mundi uacuus. q̄ si pro offō uitā actiuam deferere nō pōt hic rōnis præsēs/ si illi in tribunali pro statu reip. aut domestico cōseruādo sedendū est: & illic pōt aliqñ ad ueritatē aspicere/ & dicere dño Iesu cum Pilato. **Q**uid est ueritas/ uxoris nūcios ne recipiat/ omnino necesse est/ si secus fecerit exhibit statim foras: & sapientiæ rñsionem pro ueritatis rōne dignoscēda obtinere non poterit. Vxor hęc est appetitus cōcupiscibilis: siue affectio cōmodi: affectioni iustitiæ quasi inseparabiliter sociatus. Ita q̄ uitā actiuā agere uolūt: & ueritatē a Christo pdiscere/ quid illa sit it̄rogent illū/ & affectionē iustitiæ (quæ tribunalis ē basis) semp studeant imitari: affectioni cōmodi nullatenus inhærere/ Secus si egerit/ **Q**uid illi suadeat hęc uxor audiamus. Nil tibi & iusto illi/sequere cōmoda nō iusta. **Q**uid ita? Multa passa sum in somnis hodie ppter eum. Mulier. i. semp uana cōmodi affectio/ quid aliud seqtur q̄ uerumbras & somnias nugas? In suis nempe somnias affectuū motibus: affectio cōmodi molestat: & multa patitur a zelo iustitiæ illā affectata prosequi prohibente. Ita Pilatus ad uxoris nuncium se conuertēs: studium ueritatis egressus. **Q**uare non fuit culpa Iesu: si quid esset ueritas interrogatus non respondit. Pro sua sapientia respondere non debuit audienti nuncium mulieris loquentem ad aurem.

¶ Conventus ex diffonis.

X **A**dam ob uxoris suæ leuitatem in ueritate non stetit. Pilatus suæ uxoris somniis quid sit ueritas nō itelligit. Eua secuta est mēdaciū. Vxor Pilati secuta est somniū/ utraq; certe diabolū secuta est. Expulerat diabolus Adam ab initio de paradiso delitiarū/ uxoris Eua ministerio. Nunc qm̄ maiori ex parte prophetias: de restituēdo in pristinum hoīem per Messiam uidit ipletas/ cēpit addubitare ne pauca restantia in Christo finē accipent. Restabat aut̄ illū uerberari: morte damnari: in cruce hęc oīa cōsumari: & per gloriosam mortui crucifixi resurrectionem tartara spoliari: quæ impedire cōstituēs princeps tenebrarū & luctus sperauit/ quēadmodū ab initio per uxore fregerat Adam. Nunc quoq; p uxorem Pilatū frangere. Eam igit̄ somniis aggreditur: horribiles dormienti ingerit uisiōes/ si Pilatus Christū mori decernat: fortunarū iacturas/ morbos/ & oīum illi horribilissimū irā Cæsaris per somniū ciet. Euigilat illa curis anxia: terrore plena: neq; pōt per somnum uisa a mente reicere. Obdormit iterum fessa terroribus: peiora prioribus uidet. Sic tota nocte iactata

CLXXVII.

iaetata nesciens quorsum hæc tenderent: ne leuitatis arguatur subticet/
ubi uirū audit die festo p̄ter morē intrasse prætorium: p̄tiffices ius dice-
re solitos/ scribas & phariseos iam reorū defensores/ nunc accusatores fa-
ctos itelligit: & populum cōcitatum pro uno Iesu: quē fama p̄clamante
bonū uirum: grādiumq; opeꝝ patratorē audiuerat/ percunctata fortasse
hoīs lineamenta/ en inquit qđ sibi uolunt somnia mea. Concordat Iesu
effigies simulachro per somniū oñso. Hic est uere pro cuius dānatione
familiam meā: uirum meū: me ipsam pati tanta uisa sum. Eus tu/ perge
ad præsidentem/ dic meo noīe: ne iusto illi aliqd molestiæ inferri decernat/
Et qm̄ p̄ tribunali iam sedet: cito curre festinus/ rem paucis absolue: dic
in q̄ meo noīe/ Charissime uir & unica spes salutis meæ/ miserere mei: mi-
serere tui. Multa horribilia oīq; plena tristitia: enim: certe nō uano som-
no uel insomnio: sed certe per uisum: per uerā uisionē passa sum hodie:
noctē p̄xima quæ pars fuit hodiernæ diei p̄pter eū: quem examias quasi
reum: oppressum iniuste. Nil tibi: si me: si te amas: & iusto illi iſeras incō-
modum. Oē qđ illi intuleris: in te redundabit. Nil ages illi quod nō pa-
tiaris. Sed non obtinebis pessime draco qđ per mulierem extorquere stu-
des. Restituet homo in itegrū per grām saluatoris. Tuus carcer frange-
tur: euacuabitur: Captiuos reddes inuitus. Non est tibi lucta cū Adā
primo qui se mulieri penitus adiciat. Nō est tibi lucta cū Pilato qui mu-
lieris monita secutus exiuit foras. Luctaris cū rege iustitiæ: accincto sup-
foemur suū gladio bicipiti acutissimo quo tua discindet retia: teq; confo-
diet. Et quoniam potētissimus est cōtra æternæ suæ sapientiæ decreta ni-
hil ager omnino Pilatus quem tu foras emittis ut illum excuset & libe-
ret. Satiū tibi fuerat in ueritate persistere in qua te creauerat ut plene ab
eo disceres & teneres quid est ueritas.

Praefatio in tractatū de ueritate extra cām habitū sed non sine causa.

QUID Est ueritas si discere uolebas o Pi-
late foras egredi nō debebas & deserta ueri-
tatis origine ad erroris fontē & fomitē tur-
bam inuidia auaritia & ambitu plenam te
cōuertere: substinere hic & uigilare ubi te-
cum loquitur ueritas satius fuerat. Nos er-
go fratres q̄ cū illa hætenus uigilauimus
& substinuimus pseueremus & dū meticu-
losus & uxori addictus Pilatus foras egre-
ditur: discamus a ueritate extra cām si pos-

A sumus quid ē ueritas: ne dum Pilatus aliud agit nos frustra uigilemus. Tantus est fulgor ueritatis: tantus uigor: tanta maiestas: ut creata omnia illam ex toto cape non possint. Neq; si plures mundos quis eē cōstituat: totam in illis locare poterit ueritatē. Res est quā non habet principium: quā finē hīc nō pōt: oībus lucet: illuminat uniuersa. Sol illi compatus tenuis est scintilla fulgoris. Et pfecto sicut oīs oculus per solē uidet: nullus tñ solem itegrū perfert: sed illū fere oīs oculus sub umbra & per umbram intuet. Ita cū oīs creatā mentis ratio per ueritatē discernat uniuersa: ipsam totā penetrare: suscipe continere nō pōt. Desinet hoc admirari qui uiderit finitū uigorem solis a finito oculo cōtineri non posse. Sunt qdē creatā mentes: & pserim bñ istitutā: ueritatis amore flagrantissima. Sed qm debiles sunt: ista ē robustissima. **Q** m uascula sunt paruula. **B** pelagus est infinitū: nec totam cape: neq; eius uigorē integrū ferre sufficiūt. Volēti igit ad ueritatē accedere: ante oīa opus est pprias uires agnoscere: & secundū illas opi insistere. Docuit natura sub umbra: atq; p umbram solē nos intueri. **Q** ui secus faciūt excaantur. Lucē solis nō penitus puram hac rōne natura oculis imisit animantiū: sed illā aeris obscuritate & umbra terrā contempauit: nedū uidere quis uult: uisum amittat. Ita si ueritatis rōnem intelligere uoluerimus: umbra illi admiscēda erit: ne labor irritus & pniosus euadat. Et nihilominus pticulas aliquas ueritatis pro uiribus attigisse sufficiat. Totum qui attēptauerit: onus ferre nō poterit. Scrutator nempe tātā maiestatis opprimeat a gloria. Sed qua hanc rem umbra cōtempabimus: falsitatis. Accipiemus inq; falsitatis rōnem: & qñ itellexerimus qd sit falsitas: tum demū qd sit ueritas aliqua ex parte itelligemus. Falsitatem insup rem nimīū tenebrosam: nō statim aggredi prāsumamus. Merget nos in pfundā ignorantia: Si illam solam & nudā fuerimus amplexati. Miscebimus ergo hac duo extrema ueritatem. s. & falsitatē: & quā nascuntur ex his uerū & falsum accipientes: pedetentim ad ueritatis limina adeunda uia apiemus. Et ut ueritas ipsa pstitit quid illa sit: & quomodo se habeat tandem ostendemus.

Quid sit uerum.

Erum quid sit nunc & qd falsum accipiamus. Illud est uerū qd tale se dignoscendū exhibet quale est. Dicimus illud eē uerum: quod/colore/pōdere/uirtute/aurū prāfert. Si colorem hēat pōdus uero non hēat/Si utrunq; hēat colorem & pōdus. Igni aut non resistat: ferro nō cēdat/nō extendat amplissime/non est aurū uerū/falsum est ergo. Si qua mulier colore fucata: falsis redimita capillis: altis aucta sandaliis/pulchritudinē prāferat/sit tñ ficto rubore pallor: sub mentito capillo:

capillo caluicies: super addito sandalio/breuis statura corpusculi: nō est
hæc uere pulchra: falso pulcherrimā dicēt oēs qui hæc ab ea simulata di-
gnouerint. Si quis horrida ueste: pallida facie: humili uoce: miti incessu:
bonum uirū pferat: & mundi se contemptorē oñdat: ferueat tñ ambitu
gloriæ. Gula & tactus delectatiōes ardeat: & latēter exerceat: studeat aua-
ritia: Vt hæc sua studia nutriat: erit ne uir bonus: Erit uere malus: falso
bonus. Tria sunt animatoꝝ genera. Vegetantia tñ. Vegetantia simul &
sentiētia. Vtrunq; & his melius mentē. i. intellectum & uolūtātē hñtia.
Illa uegetātia uera sunt: ut ex primo exēplo dignoscitur: quæ talia se sen-
sibus & rationi per sensus offerunt: qualia sunt in re. Hinc est q; archimi-
starum misturas: falsa metalla dicimus: hñt unde oculis satisfaciant: nō
hñt unde satisfaciant operi. Q uanto porro minus sunt palliata: hoc est
q̄to minus fallere pñt: minus sunt falsa. Q uanto inq; plus de natura ue-
ri metalli quam præferunt: retinent: minus falsa esse probantur. Q uan-
to itē de eius natura minus hñe se mōstrant: minus itē falsa existimant.
Q ñ aut multum præferūt: uel penitus uerū metallum oñdunt: suntq;
ab eius natura alienissima: tñc falsissima eē probātur. Habet ergo uegeta-
bilium reg; natura ueritatē per cōcinnitatē: & ut ita dixerim correspōdē-
tiam p̄prietatū intus inhærentium ad substantiam cui cōueniūt: & ābo-
rum ad exterā apparentiā. Q ñ igitur plene cōcordant naturæ uegetabi-
li p̄prietates intimæ: & apparentia externa: uerum est plene uegetabile in
quo illa cōueniunt. Vbi ex aliqua parte dissentiunt: illic ueri ratio nō ple-
ne cōstat. Dicimus argentū omnino defecātū: purū & uerum argētum.
Si aliqd æris: cupriue admisceas: nō est purū: non est uerū argentū. Tan-
tum de ueritate argenti pdidit: q̄tum de ipuritate æris aut cupri acquisi-
uit: tantūdemq; falsitatis illi est sup inductū. De rerum quoq; sensibiliū
ueritate idē per omnia statuendū est. Nisi q; uegetabiliū ueritas est ex cō-
cinnitate p̄prietatum ad solā uegetandi uirtutē pro specie quā præferūt.
Sensibilia aut hñt ueritatē ex armonia p̄prietatum exterioris apparētiæ:
ad uegetandi sentiēdiq; rōnem: pro natura quā oñdunt. Si equū habeas
languentē uel alicunde debilitatū: & artificio defectum contegas ut illū
uendas: falsum equū uendere uis. Oñdit. n. qđ non est secundū uegetā-
di seq; mouendi rōnem. Sed & qui uēdit est equo longe falsior atq; fal-
laciōr. Licet. n. equus falsus sit: ille tñ non fallit: ut infra mōstrabitur: fal-
lit aut uenditor: qui cū sciat non talē esse qualē sua arte cōfinxit: aliter se
credere simulat: & integrū uir ille prædicat. Cōstet igitur hic nobis in sen-
tientibus rebus duas posse falsitates inueniri: iuxta duas ueritates constā-
tes in illis: Cōcinnitatem. s. & cōcordiā p̄prietatū ad naturā: & ad appa-

rentia uegetandi & sentiendi: ut præferunt pro sua ratione natura. Rerū
E uero mentem hñtium multiplex est falsitas: multiplex & ueritatis ratio.
 Mentem hñt angeli & hoies. Deus magis est mens: q̄ habens mentē. Est
 enim deus qcquid habet excepto eo qđ relatiue dī. Vnde ueri: unde fal
 si sint angeli primo dicamus. Illi ueri sunt angeli quorū natura ītimis ui
 ribus cōcinit: & tales se exhibent agnoscēdos: qualis est cōcentus siue cō
 cordia naturæ cū uiribus & uirium inter se. Natura angelorū ītellectu cō
 stat & uolūtate. Vires hñt igitur ut uelint & ītelligāt. Intellectus pro sua
 ui est errorē fugere: dubiis nō acquiescere: sectari ueritatē: certis adherere.
 Voluntatis est mala respuere: odisse iniusta: capescere bona: iustis acquie
 scere. Angeli ergo quos bonos dicimus: ueri angeli: ueræq; intelligentiæ
 sunt. Regulas nanq; æternæ sapientiæ ītellectu cōperūt ab initio: & uo
 lūtate illis adhæserūt: atq; per grām in hoc studio cōfirmati: se tales sem
 per exhibēt agnoscendos: quales natura sunt: & qualiter intimis uiribus
 operant̄. Cōtra mali angeli quos dæmones aut diabolos Christiano uo
F cabulo appellamus: falsi sunt oēs. Q̄ n̄ ītellectū a primæ sapiētiae lumi
 ne auerterunt: & se ipsos potius contemplati sunt: Vñ iustitiam cōmodi
 ratibus post hñtes: sibi prius bene eē uoluerunt: q̄ deo creatori suo: non
 amantes illū quia optimus est: & oīum quæ sunt integra bonitas in illo
 cōcluditur. Sed se ipsos magis q̄ illū amantes/creatorē ac creaturam uni
 uersam pro propriis cōmodis dimensi sunt. Et nihilominus se maleface
 re his tam pueris ītellectus & uoluntatis studiis: nulla ratione fateri uo
 lunt: sed ut bene fecisse uideant̄/cū obstinate in malo pposito durent: se
 bonos & bñficos omni qua pñt machinatione cōfingūt. Itaq; nihil me
 lius dicere poterat de lucifero sermonē faciens qui dixit. Ille neq; fuit ab
 initio: & in ueritate nō stetit. Et certe oēs luciferi sequaces neq; fuerūt ab
 initio. Q̄ n̄ ut primū creati sunt: uolūtatem suā nequitia: ītellectū erro
 re repleuerūt. Vnde in ueritate nō steterunt: in illa creati. Non. n. nō ste
 tisse dicerent̄: nisi inde discederēt. Falsi ergo sunt: quia bonā naturā de
 prauauerunt: uires naturæ alibi q̄ oportuit affixerūt: alios q̄ sint: aliterq;
G ex intimis opentur/se præferre conantur. Sed nunqd sancti angeli mul
 ta cōfingunt/dū se humana effigie contegūt: loquuntur: inambulāt: co
 medunt quasi hoies/& tñ uere hoies non sunt. Nunqd mortes & exerci
 tiū deuastationes/in sacris lris (quæ mala sunt) per angelos legimus eē
 confectas. Falsi ergo sunt & boni angeli/dum se tales offerunt apparen
 tiæ/quales non sunt. Dum insup cū boni sint: malum opantur/& opera
 non bona bonæ naturæ: bonis uiribus & in bono cōfirmatis nō pñt fal
 sis cōcordare. Maligni quoq; spūs licet natura & proposito nō sint ueri/
 uera tamen

uera tñ quandoq; responsa dedisse (apud non paucos regē gestarum scri-
 ptores: & miracula bona fecisse ut promittunt) legimus. Veri ergo & isti
 aliquñ dici potuerūt. Q. n̄ ut prāferunt faciunt: uel ut oñdunt aliquādo
 futurū/fieri cōtingit. Si a fine (quod philosophi in humanis opibus fie-
 ri debere cōstituerūt) rem pēsita uerimus: apparebit certo certius/bonos
 angelos nunq̄ a ueritate discedere. Non. n. qui alienā figurā accipit sem-
 per fallit: uel falsus est: neq; oē figmentū secū retinet falsitatē. Sape pro-
 pheta in sacris lris uarias oñdere psonas: & non ueris enigmatibus/ueri-
 tatem locuti sunt: neq; tñ falsi dici potuerunt: qñ per sermonum rerūq;
 figmēta ueritatē oñderunt. Ita sancti angeli humanā effigiē induentes/
 ueri rōnem non deserūt/qñ ut ueritatē ostendāt id faciunt. Illud figmē-
 tum falsum factorē reddit: quod qualis sit nunq̄ oñdit: immo ne agno-
 scatur/qualis sit factor ab eo figmentū fabricatur. Sed qñ figmentū pro-
 re manifestāda cōtextitur: & qui finxit quid egerit/& quis egerit manife-
 stat: falsus dici nō debet: qm̄ in fine uerus: ueraxq; suo figmēto maxime
 cōprobat. Sic dñs Iesus ueritatis origo/finxit se longius ire: neq; in hoc
 falsus inuentus est. Finxit etiā se peregrinum: neq; mētītus est: qñ ī pere-
 grini specie quis eēt & suam rōnem manifestauit. Q. n̄ longioris itine-
 ris comento charitatē discipulorū expertus: sui amoris apuit ueritatē. Et
 ut me intelligas si dñs Iesus peregrini formam nō deposuisset: ut neq; il-
 lum resuscitatū: neq; refocillatōrē aīarum in panis fractione cognouis-
 sent/uerē falsus: & (qd̄ abhorret calamus) mētiēs dici potuisset. Sed rei
 exitus apuit ueritatem. Sic sancti angeli si se usq; homines oñderūt/qui
 essent: quibus se ostenderāt suo tpe indicauerunt. Abraam cum tres ui-
 disset sua opinione uiros: ab illis audiuit angelos esse: & quo pergerēt in-
 tellexit. Manue cum procerum iuuenem colloquentem uxori de Sanso-
 ne filio generando mortalem existimaret: in cibi oblatione angelū tādē
 recognouit. Vterq; Thobias existimantes: Raphaelē hominem uiatorē:
 reuertente filio: p̄r simul & filius dei angelū agnouerunt. Sed & Maria
 mater dñi in humana effigie Gabrielē audiens: spūm illum excellentissi-
 mum eē intellexit. Non ergo falsi dici pñt his effectibus sancti angeli: p
 quos non nisi angelos in fine se esse demōstrant. Mortes & exercituū ua-
 stationes quæ per angelos sacris in lris cōtigisse narrant: possem dicere p
 malos executas. Q. uorū. n. ē in īferno se ipsos & hoīum aīas cruciare (ut
 eorum ministerio cōmutatiua dei iustitia nō sit uacua) Etiā eorū debet
 esse hoīes eadem iustitia decernēte in hoc mūdo necare: & mala quæ ho-
 minibus īfligunt efficere: nō est absurdū asserere. Si tñ ptinaciter īstas:
 bonos angelos ista cōficere: ne sim cōtētiosus: dicā ista: mala nō eē cum

H

iusta sint / Iusta aut negari non pnt: quæ dei imperio uel ad uindictâ ini-
 quitatis: uel ad uirtutis exercitiū fieri decernunt. Sūt quidē ista molesta
 tollerantibus: sed mala non sunt: nisi patietes sua culpa hæc mala sibi fa-
 ciant per impatientiā. **I** Quæ ut bona essent a deo illis euenerunt. Adde
 q̄ si mala molestaue sunt tollerātibus: bona tñ sunt ad uniuersi rationē
 mensurata. Et sicut non malefacit qui brachiū ferienti inimico / ut caput
 saluet opponit. Ita bonus angelus quēpiam percutiēs / ut decus uniuersi
 maneat: & dei decretum locū habeat: malefecisse dici nō pōt. Leges nem-
 pe humanæ quæ ad temporaneam pacē cōditæ sunt: pœnam mortis ma-
 le meritis statuerunt: nec iccirco bone esse desierūt / Legum præsidēs tor-
 queri iubent & interfici. Præsidū executores torquent: interficiunt: neq̄
 tñ male fecisse dicunt. **Q** m̄ per rei pœnam illi soli acerbam reip. pacem
 seruant. Ita per oīa de sanctorū angelorū ministerio dixerim. Vnde nobis
 constet semp illos ueros eē & falsos esse nō posse. **Q** uia a prima ueritate
 stabiliti sunt: & penitus in ueritate cōfirmati. Contra maligni spiritus: si
 hominis effigiem induūt: semper hoīes aut boni angeli (qđ non sunt)
 haberi uolūt. Ita apparendo semp falsi sunt: dū nō se in fine quales sint:
 uel cuius rei gratia aduenerint: manifestant: cōfingunt: prædicant uenī-
 se ad bonum pagendum: uenerūt ad bonum subuertendū. Et si qđ bo-
 ni operati sunt: malum inde exitum expetierunt. Itaq̄ ex fine quē inten-
 derunt & contexerunt falsi sunt. Mentiti sunt etiam uera prædicētes: qñ
 ideo uerum prædixerunt: ut in errorem falsitatemq̄ deducerent uel de-
 tinerent iam deceptos quos subuere conant: aut ut opprimerent iam
 submersos. **K** Homines inter angelos & mundi sublunaris creaturas qua-
 si medii cōstituti / habēt cum terræ nascētibus uegetare: sentire cū animā
 tibus: cum angelis mentē: cum bonis angelis motū ad iustitiam: cū ma-
 lis ad cōmoda sprete iustitia se cōuertunt. Iuxta hæc oīa non īmerito ue-
 ri & falsi dici pnt. De uegetatiua & sensitiua hominū ratiōe: iā per exem-
 pla dictum sit satis. **L** Secundū mētem modis innumeris: uiri ac mulieres
 a uero discedūt: falso se contaminant. Iste timidus mentitur audaciam.
 Ille insanus mentitur prudentiam. Ille idiota mentitur doctrinā. Et (qđ
 est stultissimū falsitatis genus) membranīs ac bullis doctrinā sibi adesse
 credi confidit. **Q** uid ita? A multis approbatū est esse doctorem qui ne-
 sciuit: aut noluit esse discipulus. Sed non a multis ueris: falsi sunt qui ap-
 probauerunt: mentitiq̄ sunt approbando. Non quia doctorem asserāt:
 doctum efficiunt. Res est doctrina quæ decretis uel assertiōibus dari nō
 potest. Venditur quotidie doctoris nomen a nugatoribus: & auri plus-
 quam ueritatis studiosis uenditoribus. Emunt stolidi: emunt inquam
 auro

auro inanem uocis sonum: & chirographum plenum somniis mēdaci-
 bus: proq; signata cæra: uel plumbo/dant argentū aurūq; signatum. Do-
 ctoris inq; nomen emūt stulti: falsi uendunt. Doctrina nō emitur: neq;
 pecunia compari: uigiliis/usu/solerti acquiritur studio. Redeamus uñ
 discessimus/quo plura habet quis doctrinæ testimonia: quo magis idu-
 mentis apparatuq; librorū doctrinam præfert: si nō uere habeat: magis
 est falsus: plus a uero discedit: quo pluribus uestigiis suam cōtegit igno-
 rātiā. Alius hispida ueste: pallida facie: uoce cōposita: incessu miti: bo-
 num se uirū ostendit: & tñ intrinsecus lupus est rapax/hic pessimus est/
 oīumq; falsissimus. Vt. n. qui per archimiam mentiē aurum: & fictos au-
 reos nūmos de non auro conflat/grauius lædit remp. q̃ argentū/aliaue
 metalla arte cōtaminat & falsificat. Ita qm̃ uoluntas est in hoīe optimū:
 qm̃ secundū illam solā boni maliue hoīes dicendi sunt/qui mētiuntur
 bonū uirū. i. bonā in omnibus uoluntatem/pessimi sunt: eoq; pnciosio-
 res quo studiosius & cautius illud faciunt. Sed nunquid occulta peccata
 mea: aut aliore quæ noui/nō occultabo: & pro uiribus bonā opinionē
 de me: deq; proximo seruabo: facies si sapiēs/nec iō falsus eris: q; errores
 tuos nō detegas. Falsus est qui apparenti studet bonitati/existentē odit.
 Non est falsum argentū qđ aliquid æris habet admixtū. Sed quod æs cū
 sit impurū: purū apparet argentū. Ita si qs bonitati studeat: & ut uere bo-
 nus sit totis uiribus annitat: humana tñ fragilitate ex oī pte bonus sem-
 per eē non pōt/bonitatem præferendo/falsus dici non debet/habet enī
 bonā uoluntatē quæ bonū efficit uirū. At si quis cum sit sepulchrū/mor-
 tuorū ossibus plenū: fex criminum & sentina flagitiorū: soli apparentiæ
 & hoīum opinioni studēs/per ea quæ diximus bonus uideri nititur: ue-
 re falsus & oīum pditissimus: similis uere diabolo: qui malo semper stu-
 dens: bono se inniti & bonum simulat suadere. Qui in ueritate nō ste-
 tit: quæ non in opinione hominū: non in oñsione: sed in rei natura con-
 sistit. Vt per ea quæ diximus plene liquet. Ita si secūdū mētem bonos an-
 gelos homines fuerint imitati: sicut illi in ueritate confirmati sunt: quia
 ueritati ab initio adhæserūt: Ita hoīes in uia. i. dum in fragili corpore ui-
 uunt: ueritatem retinentes: illi penitus adhæreant: in uiæ extremo idest
 in mortis articulo confirmabuntur in illa. Si malos angelos & pssimos
 dæmones secuti fuerint: erunt falsi post hanc uitam in perpetuum. Sed
 quantis falsitatibus falsitas hominis uiam struat: quæ lingua dicere: uel
 quis intellectus capere sufficiat: Falsis attestationibus: falsis testamētis:
 falsis cuiuslibet generis publicis & priuatis litteris: quis causam dat: fal-
 sus & fallax hominū animus: scelestus commodi appetitus: amor sui:

M

N

Mechanicarū itē artū falsa pōdera: mēsuras falsas quis machinatus est? Falsus & fallax hoīs aīus lucra captans/plus cōmoda quārēs q̄ iusta. Falsas monetas/falsa aromata/deniq; oīum quæ manu fiunt falsitates/ī pānis/in cæreis/in lignis/in terræ nascentibus mixturas/ut rem aliā pro alia uendat/Quis machinatus est? Falsus hoīs animus/auerſus a iusto: conuerſus ad cōmoda. Quotus est/qui artis suæ regulas seruet? Qui talia uēdat qualia præfert? Corrupti sunt oēs falsitatis studio: & amore cōcupiscētiæ. Vt falsi eē desineremus: uenit Iesus in mundū ut testimonium phiberet ueritati. Audiamus eū. Ego ad hoc natus sum & ad hoc ueni in mundū ut testimoniū phibeā ueritati. Est alia ueri rō in cognoscēte repōsita: q̄n. s. ita cognoscit: Sicut res in se uera est. i. pro sui natura & pprietate se exhibet cognoscibilē. Hæc ueritatis rō a duabus quasi radicibus in unū stipitē pulcherrimæ plātæ cōsurgit. Prima radix est (quā diximus) ueri nō in re cognoscēda persistēs: ut. s. illa se talē exhibeat cognoscēda qualis est/secūdū naturæ intimas & exteras pprietates. Alia ē ut itellectus illā apprehēdere sufficiat: & in apphēdēdo nō erret. Sæpe. n. cōtingit rē se oñdere sicuti est: & itellectū illā nō apprehēdere ut oñdit. Quid ita?

P Qm̄ noster itellectus nihil intelligit dū in hac fragili carne uersamur: nisi sensuū adminiculo suffulciat. Sensus aut̄ sæpe fallunt: non qd̄ exteriores si res se pñtet sicuti est. Illi. n. aliter apprehēdere nequūt/q̄ se offerant ipsa sensata. Si uero offerant res sensibus aliter q̄ sint: adhuc exterior sensus minime decipit: sed interior. Hæc exēplis apiamus. Si remum extra aquā: aut aliam rē longā offeras oculis: sentiet illā qualis ē. Si recta est rectā iudicabit sensus iterior: curuā itē iudicabit/ſi curua fuerit. Si uero in aqua præsertim mota & fluctu tumēti eandē rem oñdas ut ps merſa sit: parq; supnatet extensa (quasi remi ad remigandū mouentes marinas aquas) apparebit fracta/cōtorta. Si penitus hæc submergat/& aqua sit clara (ut uidere sinat quæ merſa sunt) apparet longe grossior q̄ sit. Si aqua moueat̄ apparent illa quæ merſa sunt nutantia & uacillātia: cū tñ maneant. Hoc loco oculus nō fallitur. Qm̄ quod ad oculū puenit: uel ad quod oculus tēdit/fractum est. Aqua. n. per quā uidet infrangitur: & illā efficit in se ipsa fracti figurā quā oculus intuetur. Ita qm̄ crassior est aqua/crassiorē figurā rei uidēdæ cōponit: Quoniā mouetur aqua: figura rei uisæ quæ in illa est uere mouetur: fluctuat atq; nutat. Nō igit̄ errat oculus: qui talem suscipit uisionē: qualem rei uisæ speciē efficit in se medium per quod uidet. Errat aut̄ sensus interior qui existimat fracturam/grossitiē: motū eē in ligno q̄ est in aqua. Intellectus porro q̄ sensus iterioris adminiculo itelligit: nisi caute aduertat: & separe didicerit: aberrabit.

Hinc

Hinc est q̄ nauigantibus pueris & mulieribus/urbes terræq; recedūt. Vi
dent inq̄ illis terræ raptissimæ moueri: quia nauis a uēto aut a flumīe ra
pitur uelocissime. Maturi aut̄ hoīes errorē apprehēdentes p̄ imaginatio
nē falsā nō decipiūt/ aduertūt moueri nauē: terrā solide p̄manere. Si cui
colerica febre laborāti uinū offeras q̄tūlibet dulce gustuiq; delectabile/
illud iudicabit amarū & ē uere amarū qd̄ p̄cipit gustō: quē colericus hūor
(qui amarus est) p̄ saluā ita cōtaminat/ut uerā amaritudinē pro dulco
re gustus inhauriat. Ita ille nō fallit/ sed iterior sensus: qui amaritudinē
iudicat eē in uino: quæ est in salua per quā uinū uenit ad gustū. **Q**uā
si puerū sic se hñtem de sapore uini iterroges: semp affirmabit uinū ama
rum: neq; illi aliter p̄suadere poteris. Si uinū sic affectū moneas uinū eē
dulce: sed saluā p̄ colerā tollere saporē uerū: facile credet amaritudinem
nō eē in uino: sed in se ipso. Existimo nūc satis apparere sensum exteriorē/
circa pp̄ria sensata nō decipi: & nihilominus circa eadē interiorē sēsū
errare qñq; cōponēdo. s. quæ simul nō sunt/aut sepando quæ iūcta pdu
rant. Hēt post hāc it̄lectus: aut adhærere imaginatis: aut dissentire. Ad
hæres affirmatiue enūciat. Dicit. n. hoc ē tale: puta remus est fractus/terra
recedit: uinū est amarū: ne a p̄positis digrediamur exēplis. Resiliens oīo
nē efficit negatiuā/ Dicit. n. hoc nō ē tale/puta remus nō ē fractus: terræ
nō abeūt: nō mouent̄: uinū amarū nō est. Igit̄ si cōtingat it̄lectū adhæ
rer̄ falsæ imaginatiōi erit falsus. Nō. n. ex nō affirmādi aut negādi mō:
sed ex eo q̄ res ē uel nō ē/ oīo dī uera uel falsa. Ita si it̄lectus affirmauer
rit/ hoc ē cū illo/puta fracturā eē simul cū remo: quæ cū remo nō est/ sed
cū aqua: erit pp̄o falsa. Si negauerit. i. si dixerit/ remus nō ē fractus. s. fra
ctura nō ē in remo: sed in aq̄ p̄ exēpla quæ diximus erit pp̄o uera. Iā satis
cōstat ueritatē: quā it̄lectus assequit̄: a gemina radice cōsurgere: & pri
mā eē/rem se recte oīdere: imaginationēq; nō fallere/ secūdā eē it̄lectū
rē illā ut se hēt accipe/ imaginatiōisq; uicio nō decipi. Hæc cū sic se hēant/
facile ē uidere nos hoīes ī hac fragili carne purā rerū ueritatē naturæ bñ
ficio asseq nō posse. **Q** n̄ nri it̄lectus suo solo naturali uigore freti ni
hil it̄elligūt/ nisi p̄ sensus qui sola accidētia oīdere pñt: s̄bam rerū attinge
re nequeunt. **Q** d̄. n. uides color est. **Q** uod audis: sonus. **Q** d̄ odoras:
odor. **Q** d̄ gustas: sapor. **Q** d̄ tāgis sup̄ficies. Accidētia sūt hæc: nō s̄ba.
Q uis ur̄um aliquo sēsū dixerit se s̄bam p̄cepisse? **Q** uis inq̄ ur̄um s̄bæ
rōnē sēsū exptus ē? Autumamus illā potius q̄ it̄elligamus. Si s̄bam rei in
t̄lectu assequeremur: accidētia nos fallere nō possēt. Cur aut̄ existima
mus cui p̄ archimiā auri accidētia sunt sup̄ iducta? **Q** uia s̄bæ auri rōnē
nō hēmus: & substantiam rei alienis sp̄ibus palliatam non agnoscimus.

R

S

JXXXJ

Hanc si cognosceremus/archimista nos nō fallerēt. Si duas nuces: duo item oua/magnitudine/figura/colore non distantia manibus teneam; & nunc unum tibi oñdam: nunc alium/cur nō discernes quod prius oñderim? Si illa successiue palpanda tradidero: & palpata simul iūxero: qđ prius palpaueris/cur dicere non poteris? Quia similitudo accidentium substantiæ contegit uarietate. Si sbam illoꝝ agnosceres: non te fugeret rñdendi ratio. Illa. n. longe melius qđ accidētia uarietatem indicaret. Nemo iam Socratem condemnet/qđ dixerit se nihil scire. Corpus nempe quod est corruptibile/aggrauat animam: ut per solos sensus accedens ad intelligendum: ad rei substantiā dignoscendam nō plene pueniat. Professus est Socrates se nihil scire. i. nullam ueritatem certe: plene/ & imediate/per ueras ppriasq; causas & sciendi principia intelligere/a qua sententia non dissentit Ari. qui rerum scientias super oēs tradidit. Confitetur & ipse rerum ultimas differētias esse nobis ignotas. Vltimæ autem differētiæ primæ & certissimæ sunt causæ sciendi/quia solidum rei cuiuslibet pōdus/numerū & mensuram oñdunt. Quorsum hæc? Vt intelligamus quantum ueritatis sit in nobis/dum sumus i corpore. Nulla est ueritas quam plene sciamus. Immo neq; nos ipsos esse scimus plene. Id. n. si plene sciremus: pōdus numerū & mensurā illius plene teneremus. Quotus est q suas uires bñ ponderauerit? Audemus oēs nobis iparia: ideoq; succubimus. Quis numerum armoniā atq; cōcentum corporis & aiæ (quibus homo uiget) intelligit? Quis organicæ partium sui corporis melodiam nouit? Non tātis morbis laboraremus/qa illam qualis est a natura instituta cōseruare studeremus. Sed quia illā nō nouimus/iō non multi existimamus. Ideo per crapulas/per intempantiam gustus/ & tactus/somni & uigiliæ: motus & quietis: nos ipos uexare nō formidamus. Quis mēsuram suæ uitæ (quousq; inq̄ inter hoies futurus sit) scire unq̄ potuit? hoc si nobis cōstaret: receptui caneremus in tpe. Non nos decipet inanis multoꝝ annorū opinio. Non inopinati & penitus improuidi occideremus. Stolide Pilate quæris quid sit ueritas: quā cape oīno nō potes. Melius quæsis: quis sum? quod mihi pondus in uiribus? quem numerū armonicū uiriū teneo? Quam mēsurā habeo uitæ? Veritatem Socrates uere nescire p̄fessus est. Aristoteles plene sciri non posse aperte monstrauit. Tu quæris: quid est ueritas? Est qđ tu: quod oēs simul hoies hic omnino capere non possunt. Videmus. n. nunc per speculum in enigmate imaginum sensatarū. Tūc autem qñ carnea erimus mole alleuiati: uidebimus facie ad faciem rei uisæ. i. ad eius substantiam pro acumine intellectus statim sine medio phantasiæ penetrabimus.

De sciē

De scientia angelorum.

Sed nunquid angeli & aīa beatā plene uidēt totam ueritatem/ut Pauli uerba sonare uidētur. Diximus (dum quid est ueritas explanare sumus aggressi) ueritatē ī rebus oriri ex cōcētū naturā & p̄prietatum ad inuicē & utrisq; simul ad apparētiā. Dū se res talē & taliter exhibet agnoscendam: qualē habet naturam itus & extra. Omnia quā hoc sub lunari mundo claudunt speris elementorū circūuoluta: ip̄sisq; elementis cōpaginata/certo certius est rotari cōtinue: alterari. s. augeri: minui: per hāc circūferri: tandēq; deficere. Ipsa insuper elementa licet secundum se tota p̄maneant: secundum ptes tñ deficere. Partem. s. terrā aquam fieri: aquā partem in aerem uerti: & aerē in ignē cōmutari: rursus ignē trāsire in aera: aera in aquā: aquam in terrā/nemo uere philosophus negauit unq̄. Hāc cū sic se hēant/nequeunt sublunaria: nequeunt inq̄ elementa/elementisq; constantia se talia aliqñ offerre noscēda: qualia sunt semp. Talia nanq; sunt hodie/talia se mōstrant/qualia cras nō erūt. Talia rursus cras erunt & se sine fuco monstrabūt: qualia heri ac pridie: & uasta t̄pis profunditate antea nō fuerunt. Intellectus itaq; angelorū & aīarum absolutarū a corpore/ueritatē de illis integre p̄manētem/per illa assequi non p̄nt. Quia illa nō permanēt. Si quam assecunt illa est momentanea: ut quod hodie certo sciuit (Quid hodie dixi) qd̄ hoc momento certe sciuit: post ictū oculi scire desinet/cum res scita mutata sit. Hoc ē qd̄ ad p̄ticularia descēdētibus Plato silentiū ip̄osuit. Nimirū qā dū cogitamus/ut loquamur: dū loq̄mur cogitata: illa p̄transeūt: neq; manet eadē sanitas mane & uespere. Quare si de re p̄ticulariū ueritate loquamur: neq; angeli: neq; aīa corporis mole soluta: uerū aliqd̄ permanēs per illa de illis assecuntur: qā res ip̄sae id oñdere de se minime sufficiūt. Rursus si coelos: & sidera/angeli/aīaq; cōsiderēt/nihil illis uelocius loco mutatur. Horū licet s̄ba maneat: & noua ītrīsecus q̄litates nō accedāt: neq; illis fiat q̄ritatis accessus: hñt tñ ad noua loca respectus nouos: ut nunq̄ uno loco p̄durātia itelligi uere possint: neq; se nūc: ut prius locata oñdere sufficiūt. Quare neq; de istis uerū hñt penitus plenū: qd̄ oīno p̄maneat: sitq; haustū ab illis. Si rursus āgeli āgelos & aīas: illā āgelos & se ip̄as itelligāt: sūt utriq; ex aliq̄ sui pte mutabiles. Foelices nāq; sp̄s licet ī īmutabilē deū itellektu sp̄ & uolūtate uno mō ferant (qm̄ & ille īmutabilis ē) qā tñ ip̄i mutabiles sūt & nūc unā creaturā: nūc aliā contēplant: se ip̄os totos nūq̄ simul aspiciūt. Ita neq; oī mō uerū de se ip̄is: & de se iuicē p se ipsos tenēt. Sed nunquid beatorū spūum mētes saltē de suo creatore: ueritatē itegram assecūtur? Ille certe īmutabilis est: stabilisq; manens dat cuncta moueri.

Ille ueracissimus est: nō se ostēdit aliter q̄ sit: illi mole corporis nō grauā-
 tur: sensu nō egent: aut fantasmate formati sunt ut intelligant: totis uiri-
 bus intelligere annitūtur. Hi igitur saltem de suo creatore plenā assequē-
 tur ueritatem. Creator oīum deus: infinitū est oīs p̄fectiōis pelagus. Spi-
 ritus beati uascula sunt tantā uastitati compata minutissima. Q uemad-
 modū ueges q̄uis ingētissima: oceani aquas cape nō sufficit: neq; de illo
 q̄tumlibet plena aliqd̄ auisse dignoscitur: sed integer maneret oceanus:
 q̄uis igentē numerum magnarū uegetum ide cōpleres: & semp plus est:
 & quasi īfinito plus aquarū ī magno oceano: q̄ uegetes numerosissimarū ca-
 pere possint. Ita per oīa q̄uis angeli & aīa iustorū de creatoris natura ali-
 quid itelligāt: quo plus itellexerint: plus restare itelligēt: qd̄ possit itelli-
 gi. Q uo plus de illo itellexerint: propriā tenuitatē magis agnoscēt. Si il-
 los interrogas an de suo creatore totam itellexerint ueritatē: latibūdi m̄
 debunt iuxta prophetā: nō est qui scire possit uias eius: neq; qui requirat
 semitas eius: Sed qui scit uniuersa nouit illā. Arenam nanq; maris & plu-
 uiarū guttas: dies s̄culi qs̄ dinumerauit: Et h̄c tñ creata: & mūdi spacio
 cōcluduntur. Dñm regem creatorē coeli: fabricatoremq; terrarū: si coelū
 coeliq; coelorum nō capiūt: maria: terrarū: & quarū in illis sunt oīa uix guttā
 uigoris eius cōtinēt: quomodo nr̄i itellectus angustis cōtineri poterit?
 Maximū qd̄ de creatore scimus: minimum est horū: quarū de eo itelligere
 nō sufficimus. Et hoc nobis est optimū talem eē deum: ut de illo plenā
 ueritatē assequi nequeamus. Bonū est nobis tantarū utcūq; possumus ad-
 h̄rere magnitudini: ac in illa & p̄ illam eē f̄elices. Habemus q̄tum sat
 est. Itelligimus q̄tum cape sufficiūt: Amamus q̄tum possumus. Intel-
 ligere semp & amare desideramus: quia multū de tanta ueritate & boni-
 tate super eē certū est: ad quā bonum est nobis peruenire nō posse. H̄c
 si uera sunt: apparet sanctos angelos h̄re quidem de creatore suo ueram
 notitiā. i. ueritatem nō errori permixtam: nō tñ h̄re integram ueritatē &
 adæquatam rei cognitā: adæquatā tñ uiribus cognoscentiū: ut. s. t̄atum
 A intelligāt q̄tum capere sufficiūt: sed nō q̄tum ille se pōt oñdere. Hoc so-
 li deo (nolo dicere datū est) sed cōuenit ex natura / & a se habet ut se totū
 intelligat: & alia oīa a se ip̄o / in se ip̄o / & per se ipsum itelligat. Ita qm̄ im-
 mutabilis est: omniū mutabilitatē immutabiliter nouit. Q uia nō p̄ res
 mutabiles / sed per suā naturam pmanētem in æternū illa discernit. S̄cti
 insup angeli & aīa beatā si quam notitiā certā / & immutabilē de rebus
 mutabilibus assequātur: nō ab ipsis rebus: quarū id pr̄stare nō pnt: sed a
 B deo creatore suo / illis p̄ se ip̄m h̄c oñdente / acquirere dignoscūtur. Ne-
 mo me hoc loco existimet oēm sciētiam p̄sus euertere. Dico de particu-

laribus creaturis quēuis creatū intellectū nil perpetuū. i. pmanens & solidum scire posse. Scientiā porro quā de uniuersalibus hñe se credunt homines: an sit penitus uera ipsi uiderint qui se scire cōfidunt. Constat Aristoteli in uniuersalibus multas latere æquiuocatiōes. Constat æquiuoca certe sciri nō posse: nisi æquiuocatio. i. ambiguitas tollatur a medio. Cōstat hāc nō tolli: nisi ambigua generū per differētias spērū seriatim habitas manifestētur. Quotus est qui specierū specialissimarū nouerit differētias? Sed & in ipsis spēbus ambiguitates claudi q̄s uere philosophus nesciat? Non oēs equi: nō oēs canes uno mō se hñt: distāt hoīes ad inuicem: nec tm̄ morū/opinionū/artium uarietate: sed intelligēdi sentiendi & uegetādi uirtute. Vt difficillimū & penitus sit ipossibile hāc aīo cōplecti. Ista sagaciter examinās Ari. cū de uera sciēdi ratiōe artē tradere aggressus est: nō dixit scimus: sed scire opinamur unūquodq̄ simpliciter & nō sophistico mō qd' est sine accidens/cū cās arbitramur cognoscere. Nō dixit cū causas cognoscimus: sed cognoscere arbitramur. Vidit nempe litteratissimus hō/& sciendi studio exercitatissimus (quod alibi professus ē) causas pprias rerum & imēdiatas latere nos: causas cōes atq̄ remotas posse decipere. Ita ubi errorē cōiectauit incidere posse: nō nisi opinionem & quasi arbitramētū haberi cōstituit: ne si plus auderet: mendacii manifesti argueretur aliquñ. Cur quæso nullam hēmus scientiā præter duas mathematicas/arismetricam inq̄ & geometriā: cuius professores unā uiam teneant? nisi quia nulla certa est: oēs incertæ. Res q̄dem hñt in se suā ueritatem: sed illam hoīum itellectus creati cape ab eis nō plene sufficiunt. A prima ueritate melius hanc affecunt? Qui dicūt æternas spēs: & mundum eē creatū: nescio quid loquant? nisi species dicāt rōnes æternæ sapientiæ: secundū quas creaturæ ab initio sunt formatæ: hæ porro in deo solo cōsistūt. Ita si uoluerimus de spēbus assequi ueritatē pmanentē & sempiternā/horū testimonio a deo solo illā hñe poterimus: in quo solo sunt spēs æternæ/solidæ & pmanentes. Si uero quis mundū dixerit increatum: & spēs mundo statuat coæternas/existimo se ipm̄ nō itelligat. Plato mūdum æternū intelligere potuit: increatū nō potuit. Discordat namq̄ rerum unū nō eē principiū: & res ordinē seruare inuiolabilē. Ita qm̄ infinita iuxta hos serie sæculorū/determinata rōne moti sūt cœli/& regē causæ cōmunes fœdera seruant: mūdi ordinē saluare nō pñt: qui illū increatum dicūt. Hūc porro ordinē ab uno incipe: per unū moderari: in unū tēdere necesse est: & hunc eē oīum primū/qui negat insanit. Ita mundus nō erit penitus increatus: quia cœpit ab uno per unū durat: in unū pgit. Has igitur spēs regē æternas si mūdus sit æternus & creatus ut platoniciis

C

D

uisum est (si quid sunt) ubi manere cōstituant non hēbunt: nisi illas in
 creatoris sapiētissima arte reponāt: per quam spēm hnt uniuersa. Quid
 enim aliud eē pōt spēs hominis. i. tēperies pōderis numeri/ & mensura
 qbus hoies sumus/ q̄ exemplar: & q̄si linea gnomica/ ad quā dei sapiētia
 hoiem formare cōstituit & formauit: Quā in creatore formata nō est:
 sed est penitus increata: Quod. n. factū est in uniuerso mūdo/ in omni
 creatura: in ipso principio oīum conditore: uita erat: quā facit: uita erat:
 qua uiuūt oīa & opantur: & hāc uita erat lux hoīum: immo & lux ange-
 log: lux oīum mentis oculos hntium. Sicut. n. per lucē corporeā uident
 oēs corporis oculi (ut diximus a principio) Ita per icorporeā lucē per ue-
 ritatē primam lumē uerū in quo splendet oēs species: uident oēs mētes
 solidā ueritatem: quā ueritatē res ipsā nō solidā in se ipsis tenent: sed flu-
 xam atq; mutabilē. Existimo ubi sit origo ueritatis: satis eē mōstratū. Et
 quid uere & cōsumate ueritas sit: iā apte uideri posse. Si declarauero qd
 ultio dixi: creata. s. oīa in se ipsis fluxam: in prima cā solidā hēre ueritatē.
 Et pfecto quonā modo res in alio melius sit q̄ in se ipsa: non satis appa-
 ret itelligibile. Monstremus igit̄ exēplis hanc snīam uerā eē. Imago cara
 ipressa: nonne solidius est in bulla iprimēte q̄ in cara? Hic fluxa est: qm̄
 cara res est quā cedit & diu manere nō pōt: liquefcit calido: frigido sicca
 tur: tandemq; confrangitur. Illic pdurat: qm̄ bulla ferrea est: ideoq; resi-
 stit: & sicut una bulla ferro aliaue solida sba formata: multas efficit ima-
 gines: & cū sit una sibiq; nō dissimilis: singulas tñ a se inuicē differentes:
 & in aliquo deficientes format. Ita ab una spē rei quā in se retinet infini-
 ta dei sapiētia: multæ res quasi multæ in cara figuræ pcedunt: quæ pro
 materiæ instabilitate: in se ipsis stabiles nō sunt: in deo aut mutabiles eē
 nō pnt. Addam adhuc aliud exemplū: uñ ueritatis originē & naturam:
 spero pro his quæ diximus: apte licebit intueri. Edo nunc librū: quē ut
 multis impartiar/ impressoribus nouis & ætate mea natis describendorū
 libroꝝ artificibus/ imprimendū tradā. Librū hūc meū/ omni quo possū
 studio examino: lras singulas sigillatim ipse discutio: comis & piodis di-
 stinguo snīas: nihil obmitto qd̄ ad libri & sentētiarū eius ueros sensus ac-
 cipiēdos attineat. Impressor librū a me accipit exactissime castigatū: & in
 nullo penitus deficientē. Componit ille iuxta libri tenorē lras & caracteres
 in syllabas: digerit syllabas in dictiōes: dictiōes extēdit in snīas. Hæc oīa
 per lras & columnas pro libri forma disponit & paginā perficit. Impri-
 mit illā cartis. Sic ex primo exēplari meo uno tm̄/ multos ille libros for-
 mat. Formata lra & ab artifice cartis impressa/ suū essendi modū habet
 a lras bullis/ quas imp̄ssor cōpaginauit. Quæ rectitudo & cōcinnitas
 pfectius

perfectius & solidius cōtinetur in bullis q̄ in cartis. Nunq̄. n. ita bene per oīa imprimitur cartis: ut in singulis paginis nō sit aliqua menda: aliqua lra non bene impressa. Et tñ bullæ ad imprimendū in ordine positæ lras plenas cōtinēt singulæ suā. Veritas igitur impressæ paginæ quæ nascitur ex bullis: pfectius in bullis q̄ in carta cōtinetur. Adhuc bullæ ipsæ ab impressore in paginā conformata: nō ita solidæ continent ueritatē: sicut libri pagina: secundū cuius exemplar iuicem sunt coaptata. Nunq̄. n. aut rarissimæ ita exactæ ab impressoribus rediguntur in ordinē: sicut illas bñ castigatū exemplar cōtinet & demōstrat. Vtinā hic a ueritate deficerem. Tot. n. tāq; mēdosos libros nō haberemus impressos. Veritas igitur quā hñt bullæ ad imprimēdum cōpaginata: pfectius in exemplari continet q̄ in bullis. Falsitatē si quam hñt characteres impressi ab imprimētibus habent figuris: illæ a cōponentiū imprimentiūq; negligētia falsæ sunt. Ab exemplari (si emendatū sit) nihil hñt falsi. Exemplar ipsam ueritatē hēt a mente dictante snias: quas scripto digessit in librū. Adhuc pfectior est libri ueritas in mente auctoris: quam in libro quē scripsit. Vacillat enim aliquñ manus. Calamus quoq; interdū deficit ab intentione scribētis: ut nonnunq̄ melius certiusq; mente cōcipiat: q̄ lris tradere possit. Hæc exemplari libri ueritas: uitā non habet nec hñe pōt: sic & oēs aliæ ab illa deriuata. In auctore qui sua meditata: & inuenta primo conscripsit: uiget uiua sententia oīum ueritatum quas redegit in librū. Quod igitur in exemplari: quod in bullis ad imprimendū dispositis: quod in cartis impressis factū est: non est uiuum: & est diminutū. In auctore primo uiuū est integrū: & menda nō læsum. Ita eorū ueritas perfectius est in mēte scriptoris: q̄ in lris quolibet scriptis. Satis iā liquet ueritatē rei factæ p artē: in mēte artificis plenius q̄ re ipsa cōtineri: si mō artifex rōnē artis: sit penitus affecutus. Deus creator oīum regū: quasi artifex sapiētissimus: libriq; cōscriptor sciētissimus: hūc mūdū q̄si libꝛ edidit. Est certe hic mūdus liber scriptus intus & foris. Intus scriptæ sūt itelligētia: angeli & hoīum aīa. Foris scripta ē uniuerſa natura corporea. Illæ scriptoris sapiētia manifeste loquūtur: qñ & ipsæ sapiunt: deumq; certa rōne dignoscūt: & colūt. Quare angeli & hoīes ad imaginē dei esse formati: & eius imaginē continere dicuntur. Sicut ea quæ intus scribunt in libro: imaginationes scriptoris loquuntur: neq; tñ plene imagines sunt: Deficiunt. n. a natura uigoreq; scriptoris. Mente carentia libro quē adduximus ex Apocalypsi Ioānis scripta sunt foris: qñ dei scribentis sapiētiā non agnoscunt nō attingunt: non oñdunt ab intimis: se tñ ad extra motorem moderatorēq; testant. Veritas igitur oīum creaturarū in illis ipsis creaturis diminuta est. Qñ nō ita

G plene cōtinetur ab illis sicut a creatore. Itaq; si quæras quid est integra ue-
 ritas/creatū aliqd id esse rñdere non potero. Q m aliunde creata oia ueri-
 rōnem accipiūt: sicut liber a mēte. Neq; creatū aliqd dare potero penitus
 uerum. Non. n. in eo tā integra est ueritas eius/ sicut est in mēte creantis.
 H Quid est igitur ueritas? Est ratio increata æternæ sapiētix/ i mutabiliter:
 sine defectu cōtinens oia: per quam deus intelligit & uult se ipsum: secū-
 dum quā oēm creaturā constituit & cōseruat. Cuius imitatiōe creaturæ
 sunt ueræ. A cuius defectiōe sunt falsæ: quam nulla creatura totā capere
 pōt: quæ in nullo & nusq̃ est tota: nisi in se ipsa: quæ singulis creaturis ē:
 est distributa per ptes: penitus permanēs indiuisa: secūdu se ipsam ubiq;
 tota. Sicut. n. imaginationes: & cogitata mea a me nō discedunt: & tamē
 sunt in exemplari: Sicut exempla a primo exēplari sumpta nō deserunt
 a sapientū cogitatibus: qui libros ediderunt: & tñ hæc ipsa cogitata quæ
 tam multis repiuntur in libris a primo exēplari sumptis: unā primi exē-
 plaris ueritatē nō diuidunt. Ita æternæ sapiētix ratio: oia cōtinēs: oia mē-
 surans: oia perficiens: sine sui diminutione se distribuit in creaturas: & a
 se ipsa nullatenus sepatur: neq; in creaturis diuiditur: licet illæ ab inuicē
 diuisæ permaneant. Et de ueritatis rōne dicta hæc sint. Quæ si rōni pas-
 sionis Christi nō erunt accomodata: nemo quæso ide me calumnietur.
 Rogatus ut i terroganti Pilato quid est ueritas rñderem: silere nō debui:
 neq; paucioribus uerbis rñdere potui. Veniā euagatiōis a benignis lecto-
 ribus & ueritatis amicis spo me ipetratuz. Sauiores meminisse cōueniet
 q̃ iā antea extra cām dicturū me ista p̃fatus sū: dū Pilatus foras egrediē.

¶ Secunda Pilati de Iesu sententia liberatoria.

n Vnc quid ille regressus in prætorium finito examine: ad Iesu iu-
 stificationē dicat: audiamus. Ecce adduco eū uobis foras ut co-
 gnoscatis quia nullā inuenio in eo cām. O Iudei examinaui ho-
 minem quē in prætorium examinandū adduxistis: ut de criminibus læ-
 sæ maiestatis cōuictum damnare ad mortē. Ego cum oēm industriā ad-
 hibuerim examinādo: nullā in eo cām inuenio: ppter quā morti debeat
 adiudicari. Et profecto si prætorium meū fuissetis i gressi: in illo causam
 nullam uestre accusatiōis: uro examine uerā inuenissetis. Sed quia præ-
 torium nō estis ingressi: ne forte a me parum exacte examinatum illum
 fuisse putetis. Adduco eum uobis. i. per uos examinandum foras præto-
 rium. Quia id ingredi non uultis: dispenso uobis: facultatem dans exa-
 minandi reum. Dispenso etiam de loco. Rei examinantur in prætorio:
 præside pro tribunali sedente: adduco eum foras: examinari a uobis per-
 mitto extra prætoriū: ut cognoscatis uestro examie: ut cognoscatis expe-
 rientia

CLXXXV.

rientia teste: non tantum mea relatione: quia nullam causam unde puniendus sit inuenio diligenter inquirens: in eo: in eius uita: in eius moribus: in eius operibus.

Lucas.

Iterata accusatio Iesu a pontificibus corā Pilato.

Tilli inualeſcebant dicētes: cōmouit populum per uniuersam iudeam incipiens a Galilea usq; huc. At illi furore feruidi: & nihilominus astuta malitia pleni quia sciebant præsidiē uerū dicere: & sui ipsorum examine cōuinci non dubitabāt: examinare respuētes: ne cogantur liberare: quē opprimere student: inualeſcebāt p̄sistētes in accusatoris offō: & ne iudices fierent: uno noīe accusatiōes tres illas simul inculcabant: dicētes: Cōmouit populū per uniuersam iudeā. Verum est q̄ nunc dicitis: si mō id recte itelligi uultis. Cōmouit certe populū ad errorum p̄nitentiā: cōmouit populum ab impietate ad pietatē: a crudelitāte & odio ad mutuā charitatē. Commouit aut̄ sancta doctrina: sanctis operibus: miraculis innumeris. Cōmouit uero a Galilea: qđ nomē trāsmigrationē sonat: usq; huc. Cōmouit ut trāsmigrare faciat ab erroribus impietatū: ad uiam pacis. Sed non cōmouit ut falso itelligi uultis: non cōmouit per seditiōes: per rebelliones: & auariciā retinendi census Cæsari debitos: nō cōmouit ut se regem faciat per arrogatiā & ambitionem: cōmouit per deuotionē. Pilatus igitur qui hanc iudeorū astutiam & impudentē proteruiā accusandi studio inualeſcēdi urbanitate qua illos de accusatoribus iudices eē inuitauerat: retundere nō potuit: per astutiā & ipse se uolens ab eorū importunitate liberare: & uxoris nuncio satisfaccere: seq; a periculis & malis per somnium uxori imminere monstratis eximere Iesum alteri iudici remittere machinatus est.

Tertia Pilati de Iesu sententia remissoria.

AVDIENS itaq; Galileā: interrogauit si galileus esset. Et ut cognouit qđ de Herodis potestate esset: remisit eum ad Herodem qui & ipse Hierosolimis erat illis diebus. Volui uos iudices cōstituere: renuistis. Gefsi me iudicem: nō acquieuitis iustæ sententiæ. Fortasse non ab re dicto meo stare noluitis. Tuli. n. sententiā contra reum meæ iurisdictioni nō subditū. Melius erit suum adire iudicē: qui uobis satisfacciat. Hic quē accusatis galileus est: & nunc Herodes illi prouinciæ p̄sicens est in Hierusalem: ne de me: de uobis cōqueri possit: remitto Herodi de suo hoīe

iudicium. Ita se existimauit exoneratum iri/hoc de iudicio. Lucas.

Distributio quinti examinis/qui pro numero iudicum tertius uenit.

Herodes autē uiso Iesu gauisus est ualde. Erat. n. ex multo tpe cupiēs uidere eum: eo q̄ audisset multa de eo: & sperabat aliqd signum uidere ab eo fieri. Interrogabat autē eum multis sermonibus. At ipse nihil illi rñdebat. Stabant autē principes sacerdotū constāter accusantes. Spreuit autē illum Herodes/cum exercitu suo: & illū induit ueste alba: & remisit ad Pilatū. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die. Nā antea inimici erant ad inuicē. Continet hoc examē/ Iudicis lätitiā curiosā: Interrogationes eius extra cām. Taciturnitatē Christi: Pontificū accusationes: Iesum a iudice cōtemptū & derisum. Tandemq; ad Pilatū remissiōe cōcludit. Sigillatim nūc singula declaremus. Substinet igitur hic ad ista intelligendū & uigilate mecū dū illa declaro.

Herodes autē nō q̄ occidit pueros: qui inq̄ magos ī Bethleem misit. Hic. n. filius fuit Antipatri idumei pcuratoris regni iudeorum pōtifice Hyrcano. Ille nanq; primus Herodes regnauit in iudea: mortuusq; narrat in euangelio anteq̄ Christus duodecimū atatis annum ageret: Reliquit ex se filiū Archelaum & eū post necatū Antipatrum/regē testamento designauit. Reliquit etiā Antipam/quē tetrarchā instituit Galileæ: & his post mortē prīs firmatus in tetrarchia ab Octauiano Herodes noiatus ē. Herodes igitur prioris Herodis filius uiso Iesu

X gauisus est ualde: sed nō sane. Gauisus est fastu & iactantia sui principatus: q̄ remitteret ad eū præsēs Romanus reos suæ iurisdictionis: & illos non auderet punire uel absoluere: præsertim q̄ remitteret talē reum: ad quem capiendum una cohors Romanorū militū illustriū sane & bellacifsimorū arma sumpserat: Cuius retinēdi grā: p̄cipes sacerdotum scribæ & pharisei: suos ministros per totā noctem uigilare fecerāt: & ipsi ex magna parte uigilauerāt. Quē illi ipsi summi sacerdotes: scribæ: pharisei: & populi seniores: tanti & tales uiri corā Pilato accusauerāt: & ad accusandum coram se ipso uenerant. Existimans ergo pro sua uirtute & potestate Herodes se tali reo: talibusq; accusatoribus iudicē datū: & a tāto uiro romano præsīde se habitū idoneū ad iudicandū quasi plus iurisdictionis haberet: aut plus industriæ inter tales actores & talem reū adiudicandū haberet q̄ Romanus præsēs. Gauisus est ualde: stolide existimans se tantū fieri merito uel industria. Cum tñ iudex factus esset Pilati cautela. Gauisus est etiam per ambitionē curiosā. Quia satisfactū erat suo curioso desiderio: Erat. n. cupiēs ex multo tēpore uidere Iesum: eo q̄ audierat multa de illo: quæ nō credebat: & an uera essent: nō ut se emēdaret: sed ut

sed ut inani curiositati satisficeret: scire ab eo desiderabat. Spabat aliqd' signum uidere fieri: nō discere uolēs: ut bonus fieret: sed nouitate opis oblectari. Interrogabat aut eum multis sermonibus. Existimo q̄ ad cām non faciebant: ideo ipse Iesus nil illi rñdebat. Fortasse interrogauit quō in cana Galileæ uocatus ad nuptias aquā uertisset in uinū. Q uō super mare Galileæ siccis pedibus ambulasset. Cur legionē dāmonū misisset in porcos. Q uid de porcis illis actū eēt. An bis de modico pane tm̄ numerum hoīum faciasset. Q uō ductus ad mōtis superciliū ut daretur in præcept. Nusq̄ præter oīum opinionē comparens: per medium præcipitare eum uolentiū trāsisset illæsus. Q uō nuperrime cū illū lapidare uellent iudei: abscondisset se: & securus de templo exiuiisset. Tāta hominum multitudine delusa. Aliquid horū pro sua temporanea salute doceri forte postulabat. Aut saltē uidere illū simile aliquid faciētem quærebat. Nō mirū si talibus sermōibus Iesus nō rñdebat. Nihil. n. responsione dignū ab illo quærebat: qui uentosæ curiositati: & momentaneis: aut uolantibus utilitatibus studēs: interrogabat. Princeps aut sacerdotum & scribæ: qm̄ tempus inutiliter elabi uidebant: & uerebātur ne forte Christus: aut rñdendo: aut opando: se Herodi gratificaret: stabāt. Infœlices qui amabant primos accubitus in cœnis: & primas cathedras in sinagogis: & uocari ab oībus hoībus rabbi: Q ui pro offō sedere iter primos sunt soliti: per inuidiā & iracundiæ rabiem: sui ipsorum oblitī/stabāt quasi mediæ fortis hoīes: accusatores facti: corā nepote idumæi Antipatri/paulo ante pcuratoris Hyrcani iudeorū pontificis. Habet certe inter cætera mala inuidia hoc pessimū: ut sibi ipsi inuidus ardentē & libēs detrahat/mō inuiso speret eē damnosus. Stabant accusantes eū cōstanter. i. perseuerāter & impudēter. Non. n. cessabant uociferari/ne Iesus Herodi posset rñdere: uel ne rñdens audiret: pseuerāter illi impudētissimeq; clamabant/acculaciones cōtexētes somnias. Ita Herodes hos incessanter clamare accusando pspiciens/ & Iesum semper tacentē contuēs/quasi pusillanimē/ & horrifonis uocibus præ timore stupidum existimauit/q̄ cū posset eua dere fauore iudicis/uti oblata occasione nesciret. Spreuit ergo eū cū exercitu suo. i. cū multitudine qua stipatus erat: tanta quæ ad exercitum sufficeret. Vel cū exercitu suo. i. cū exercitus sui principibus/illic astantibus. Venerat. n. in Hierusalem ad diē festū. Et quia non satis erat Pilato pacatus: & magnā populi affluentiam sciebat frequētare festiuitatem: duxerat secum armatorū ingentem manum: quā circa se stare iussit cum uidit ad se tantam multitudinē uenire iudeorū & sibi non amicorū. Præsertim uero cū uidit pontifices regnare solitos: & phariseos quos sanctitatis opi

Y

Z

A

B

C

niōe nouerat in populo oīa posse. Ergo cum exercitu suo/quem uel pro
 sui tutela: uel ad iudicii festum armauerat/qm̄ & Pilatū cohortē militū
 armasse cognouerat/Spreuit eū & illudit non impie fatigando: sicut fece-
 rāt ministri pōtificū: sed urbane iocando/Indutum ueste alba: qua inter
 Romanos utebantur ad publica officia designari postulantes. Quasi &
 dñs Iesus per suffragia populi: pro innocētia quam alba praeferunt uesti-
 menta regnum quærerēt. Rem ea aetate sane ridiculā. Qñ nō suffragiis
 populi iudeorū: sed impiis Romanorū magistratus condonabātur. Et re-
 misit illum ad Pilatū. Et facti sūt amici Herodes & Pilatus. Nam antea
 fuerant inimici. Venit dñs Iesus Christus nunciare pacē hominibus bo-
 nae uolūtatis. Vis scire q̄ efficaciter hoc adimpleuerit? Per eius dolores &
 pēnas: per eius derisus & īproperia/Herodes & Pilatus amici facti sunt.
 Gratificatus est Herodi Pilatus: mittēdo illi suae iurisdictionis reū. Grati-
 ficatus est Pilato Herodes illū remittēdo ad Pilatum. Vñ hic quasi iurif-
 dictionem suam cedens beniuolentiam promeruit. Ille quasi non attin-
 gens alienam recōciliationem est assecutus.

¶ Prophetia de sententiis remissoriis & accusatorum iniquitate.

Ræuiderat ista ppheta qui dixit in psalmis. Saluum me fac dñe
 qm̄ defecit sanctus. Saluū inq̄ fac me in sancto pposito patien-
 tia: fac me pro tuo decreto ptingere ad mortem crucis. Sed qua-
 re id postulas bone Iesu? Quoniam defecit sanctus/Iudex. s. & minister
 iustitiæ: Pilatus cognoscens innocētiā meā cū de ea monitus ab uxore
 fuisset: defecit a proposito cōtra me iudicādi. Defecit Herodes tetrarcha
 sanctus & ipse pro offō quod gerit/uolens officio liberatoris in me fun-
 gi. Qm̄ diminutæ sūt ueritates a filiis hoīum. Interrogauit me Pilatus:
 quid est ueritas. Secutus est nugas & fallaces astutias/ut p spēm deferēdi
 honorem Herodi me liberaret. Herodes insup qui de faciētibus ad cau-
 sam/ut dānaret uel absolueret quærere debuisset curioso studio tempo-
 ranæ oblectatiōis inutilia quæsiuit. Ita quoniā diminutæ sunt ueritates
 a Pilato studente tergiuersatiōibus: & ab Herode studēte curiositatibus
 atq; a iudeis studētibus falsis criminibus saluū me fac in tuo decreto. Va-
 na locuti sunt unusquisq; ad pximū suū: labia dolosa in corde & corde
 locuti sunt. Unusquisq; horū trium: & imprimis Pilatus iudex locutus ē
 uana ad pximum suū Herodē: pximum gubernādi offō/dum ille Gali-
 leam: iste Hierosolimā prouinciam: ambo iudeā gubernarent. Locutus
 est inq̄ Pilatus Herodi uana. Qñ per spēm honoris remittit ad eū me
 iudicandū. Cum in ueritate nō pro honore praeſtando/sed pro onere de-
 ponendo id faciat. Herodes quoq; locutus est ad Pilatū uana. Quādo
 Iesum

Iesum remisit Pilato / quasi iam habenti iurisdictionem in reo: pro loco
 capturae / p iure ciuitatis: quae omnibus iudeis quasi metropolis erat. Cū
 in ueritate actores reumq; cōtemneret: & iudex esse non dignaretur. Lo-
 cuti sunt uana iudei Pilato & Herodi uanas accusationes & ueritate pe-
 nitus uacuas. Ita unusquisq; istorum ad proximū suum / locuti sunt ua-
 na. Omnes asserentes aliud: aliud intendentes longe diuersum. Disper-
 dat dominus uniuersa labia dolosa / iudeorum imprimis accusantium.
 Disperdat inq; ut deponant dolum & nequitiam pōtīfices scribæ & pha-
 risei: & per poenitentiam loquātur ueritatem. Disperdat dolosa labia Pi-
 lati per astutias Iesum non pro ueritate liberare conantis. Vt postquā ini-
 que iudicauerit: per uanum timorem deponat illum: & accipiat solidū:
 deponat seruilem / & accipiat filialem: Et linguam magniloquam: He-
 rodis se magnificantis: & spernentis salutis auctorem: linguam inani-
 ter & curiose interrogantis / disperdat etiam dominus. Qui dixerunt lin-
 guam nostram magnificabimus. Dixit hoc Pilatus magnificans se de
 astuto consilio: quo eximi sperauit ab onere iudicandi. Linguam no-
 stram magnificabimus quādo Romanus præsēs eum remittet Herodi:
 ut agnoscat modestiā nostram. Linguā nostram magnificabimus: Q n
 uerba magnifica / restituēdo illi hoīem suū accumulabimus. Dixerūt iu-
 dei linguam nrām magnificabimus / impudenter confingendo magna
 crimina: quae magna uoce expōemus. Dixit Herodes. Linguā nostram
 magnificabimus. Quādo se magnificatum existimauit a Pilato mittē-
 te / a iudeis adducentibus: & iudicari ab illo poscentibus. Linguā nostrā
 magnificabimus: dixit Herodes & eius exercitus: Q n magnū aliquod
 signū / quod uiderimus loquemur aliqn his qui uidere non potuerūt: la-
 bia nostra a nobis sunt. Dixit Pilatus: Præsidis fungor offō: potestatem
 habeo crucifigere te: & ptātem habeo dimittere te: Mihi nemo præsidet
 in ciuitate. Dicūt iudei sumus pōtīfices: supiorem in nostro offō nō hñ-
 tes: Sumus scribæ: scia legis præcellētes. Sumus pharisei hoīum opiniōe
 prætātissimi. Sumus populi seniores qui corā quocūq; iudice loq possu-
 mus ex offō. Dixit Herodes. Sum Herodes tetrarcha. Tm mihi tribui-
 tur / ut præsēs Romanus / de meæ iurisdictionis hoībus / iudicare non au-
 deat. Pōtīfices scribæ & pharisei iudicium meū extra iurisdictionē meā /
 in eorum metropoli subire cogūtur. Dicunt ergo hi hoīes. Labia nostra
 a nobis sunt. Non loqmur iussi: sed nostra uoluntate. Labia nostra a no-
 bis sunt: Verum dicitis si ad quid addideritis. Sunt ad loquendū uersuta
 Pilato: iniqua iudeis: stollida Herodi. Vere ad hæc sunt a uobis: a deo
 sunt: ut loquamini simplicia: pia: solida. Quis noster dominus est.

Nemo tacendi uel loquendi nobis legem imponere potest. Quis noster dominus est? Est ne hæc iudeorum caterua: dominus meus dicit Pilatus: ut propterea indebite condemnem illum pro cuius poena tot mala passurus sum/quot per somnium uidit uxor mea? Mihi nocere posset hominis huius interitus: cuius salus prodesse potest. Remittam igitur illū alio iudici pro mea libertate. Quis noster dominus est id facere prohibens? Dicunt pōtiffices scribæ & pharisei. Est ne hic nazarenus dominus noster: ut substinere debeamus tam apertas redargutiōes ab eo? Vera fit hic figura Ioseph? Nunquid rex noster eris: aut subiiciemur ditiōi tuæ? Quis noster dominus est? Hic ne Iesus Fabri & Mariæ filius natus in præsepio? Somniator est. Venite occidamus eum: & uideamus quid illi prosint somnia sua. Herodes quoq; quia quod desiderabat assequi non potuerat a domino Iesu Christo: illum spernens: iudeos fastidio habēs: Pilato par referre uolens: dicit. Quis noster dominus est? Est ne hic Iesus ille quem pater meus Herodes primus huius nominis in iudeorum terra tenens principatum: & rex Hierusalem timuit ne illi regnū auferret? En qualem timuit? Quis noster dominus habitus est opinione paterna? Quis noster dominus est? Hi ne improbi pontiffices: scribæ & pharisei? En q̄ importunæ aures nostras obtundunt. Misellum illum suis uerbis stupidum effecerunt: ut loqui non possit: & si loquatur audiri nequeat. Sunt impedimento ne assequar quod affecto. Videre scilicet signum aliquod ab eo fieri. Cur pro tam improbis & importunis hominibus iudicandi onus subibo? Sunt ne ipsi mihi domini? Quis noster dominus est: qui superiorem hac in regione non habeo? Cum Romanus præses hodie professus sit me libere dñari: a quo si talis existimor: qualis ille obsequio protestatur. Quis noster dominus est: ut prohibeat uices non repēdi? Remittam ad illum reum & accusatores. Nolo istis morem gerere. Illi nolo debere. Hunc Iesum nolo uideri timuisse. Si eū occidero metuuisse uidebor ne me tetrarchia mēdicus spoliaret. Si dimittam nolo uideri fecisse ad gratiam. Cum alia quædam ad rem hanc faciētia profundius intuenti propheta dixisset concludit aperte. In circuitu impii ambulant. Impii inq̄ pontiffices: scribæ: & pharisei ambulabant: in circuitu a Pilato ad Herodem: ab Herode ad Pilatum. Herodes tamen & Pilatus ambulantes in suarum circuitu iniquitatum: interuentu tamen domini Iesu ad mutuam redeunt gratiam. Iudei in suæ perfidiæ stimulis circumuoluti: finem sub Herode nullum inuenire potuerunt.

Lucas.

Condemnationis

CLXXXVIII.

Condemnationis primæ contra Iesum a Pilato diffinitæ narratio & distributio.

PILatus aut cōuocatis principibus sacerdotum & magistratibus & plebe: dixit ad illos. Obtulistis mihi hūc hoīem q̄si auertentē populū. Et ecce ego corā uobis iterogans/ nullam cām inuenio in homine isto: ex his in quibus eum accusatis. Emendatum ergo illum dimittam: qui de crimine ad accusatorum instantiam sententiā laturi sunt: Ante omnia ad illam audientem partes uocant. Illis adstātibus merita

causæ recensent: ne de incertis & indiscussis iudicare uideant. Iudicāt tandem q̄n de actis in cā cōclusionē elicientes snām pferūt. Tria hæc/ si bñ pspicias: Pilatū egisse Luca narrāte cōperies: Vbi. n. dicit: cōuocatis nāq; magistratibus & plebe: nōne apertissime oēs accusatores ad sententiā audiendam citatos referre uidet: q̄m hæc tria hominum genera Iesum accusare iam inotuit? Vbi uero dicit. Obtulistis mihi hoīem hunc. Ipsum reū coram tribunali ad snām audiendā nonne luce clarius monstrat adductum. Insup dum dicit quasi auertentē gentē nrām &c. causæ merita plane pstrinxisse iudicē nōne cōstat? Emendatū ergo dimittā. Sentētia ē condēnatoria partim: & partim absolutoria. Condemnat ut his qui adduxerunt quasi reū Iesum ad iudicium in aliquo morē gerat: eorūq; furorē iusti castigatione cōtemperet. Absoluit quia dānatiōis causam nō inuenit. Vide q̄o exactis Pilatus sententiā inferat. Ergo quia tanti ac tales uiri: obtulistis hunc hoīem: in iudicio: quasi auertentē populū: Ne leuiter oīno ac iniuste capere: adducere: & accusare uideamini: emendabo eum uerberibus: ut pœna iusti iniustitiam & leuitatē uestram contegat. Quia uero nullam causam in eo inuenio: ergo dimittam eū emendatum. Bone Iesu: quia Annæ respondisti: de discipulis & de doctrina quærenti: es alapa a seruo percussus in faciem. Quia Caiphæ respondisti sub iuramento: esses ne filius dei interroganti: palmis & pugnis contusus es: uelatus: delusus: perq; noctem totā dure uexatus. Quia Pilato satisfecisti pro criminibus obiectis: tractus es ad tribunal Herodis. Quia friuolis & futilibus Herodis interrogationibus nihil respōdisti: deluderis & remitteris ad Pilatū. Si respondendo satisfacis: non relaxaris. Si substinendo taces: iterum iudicio susteris. Quis tandem finis erit his angustiis? Substinate & uigilate mecum.

Matheus.

& ii

Tunc milites praesidis suscipientes Iesum in pratorio congregauerunt ad eum uniuersam cohortem. Et exuentes eum/clamidem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius: & arundinem in dextera eius: Et genuflexo ante eum illudebant eum dicentes. Aue rex iudeorum/Et expuentes in eum acceperunt arundinem & percutiebant caput eius. Ioannes. Exiuit iterum foras Pilatus & dicit eis. Ecce adduco eum uobis foras: Ut cognoscatis quia nullam in eo inuenio culpam. Exiuit ergo Iesus portans spineam coronam: & purpureum uestimentum. Et dixit eis: Ecce homo. Continet huic sententiae executio: flagella in corpore: puncturas & percussiones in capite: derisus in habitu: sputa in facie. **Q**uorum declarationem attendite.

Executionis distributa declaratio.

Tunc fatigatus tandem fessis carnificibus: comminutisq; flagellis: cessant uerbera: quia neque locus erat in corpore: qui integer illa posset excipere. Soluitur/induiturq; a carnificibus Iesus: & dum lacere carni panni non nimis delicati incodite/& duriter applicantur: nouus dolor accedit. Neque tamen hic malorum finis: Caput hactenus intactum excruciat. Matheum (si haec scire uolumus) audiamus. Tunc cum uirgis laniassent carnifices saluatorem/& induissent ueste alba/illa. scilicet qua ab Herode per derisum indutus fuerat: Milites praesidis suscipientes Iesum in pratorio: ubi fuerat. uerberibus laceratus. Congregauerunt ad eum irridendum uexandumq; uniuersam cohortem: quae ad illum capiendum in armis steterat: Ut uideant pro quali causa pontifices scribae & pharisei tot arma mouissent. Deridentes igitur iudeorum timore & stultitia: per obprobria quae inferunt saluatori: tanto apparatu per tales uiros capi iussit. Exuentes eum/Albam uestem ab Herode traditam: quasi candidato & magistratum affectanti: Clamidem coccineam circumdederunt ei: & plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius & arundinem in dextera eius. Alludunt milites Romani Herodis derisioni. Ille quasi candidatus & magistratum more romano deposcens Iesum: albis uestimentis induerat. Isti per derisum regalibus ornant: & iuxta regis institutionem omnia faciunt. Dant uestem regiam. Audi Matheum. Clamidem coccineam circumdederunt ei. Coccus est quo tingitur lana in roseum ruborem uiuacissimum: quem nos rosatum dicimus/qui redactus in clamidem principatus habitum praeferebat. Dant coronam. Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius. Dant sceptrum/& arundinem in dextera eius. Talem dant coronam: tale sceptrum: quale existimant esse regnum. Sed dum quid agant non intelligunt: magnam indicant sacramentum. **Q**ui omnes peccatorum spinas confringere uenit: spinas in capite portat: ut peccata mundi in suo corpore se ferre demonstraret. Arundo in sceptrum redacta

data timorē pōt incutere: sed non frangere: sed non multū nocere: neq;
 duriter uexare p̄cussos. Frangitur. n. arundo si durius feriat. Iugū Christi
 suaue est & leue/ qm̄ & ipse Iesus nō uulnerat: neq; frangit. Dat pro mul-
 tis aīam suā/ moritur p̄ iustitia: ut peccatores iustificet. Sed quos uiator
 rexit arundine: quos nunc aduocatus & patronus per lenitatē moderat̄
 & tollerat. In fine mūdi iudex reget in uirga ferrea: & tanq̄ uas figuli cō-
 fringet ingratos: pro qbus hic leniter regēdis: arundinē ipse sumpsit i de-
 xtera. Pro qbus quasi arūdo cōfractus est uerberibus/ ligatus ad palū: &
 quasi arūdo uētis agitata: delusionibus leuissimorū hoīum infestatus ē.
 Et genuflexo añ eū illudebāt ei dicētes. Aue rex iudeorū. Mos ē creatos re-
 ges & regalibus insignibus decoratos saluari a subditis/ & corā obediē-
 tiā p̄fiteri. Ne qd̄ igit̄ deesset qd̄ ad regni derisam imaginē faceret/ Fle-
 ctunt milites gēua añ Iesum obediētia p̄ derisū p̄stita. Et illudētes ei di-
 cunt. Aue rex iudeorū/ Rex spinis coronate/ Rex arūdine decorate. Si ue-
 re rex eēt iudeorū: de qbus loqmini o milites: certe nō mentiremini. Spi-
 nae sunt illi oēs: pūgunt & lacerant/ Ciuilibus odiis deuastāt terrā suam.
 Arundines sunt uēto agitatae supbia: cōtorta inuidia: fractae ira: uacuae
 charitate. Nō satis fuerat spinis & arundine deluisse in Christo imaginē
 regiā. Expuentes in eū pro maiori uilipēdio/ accaperūt arundinē: quam
 pro sceptro dederant. Et pcutiebant caput eius. Flagella corpus uexaue-
 rant: & lacerauerant. Corona spinea caput excruciat: & derisui tradit af-
 flictum. O bone Iesu quanta est tibi animi constantia! In tot cruciatibus
 taces: dolorē continēs. **Q**uis hac te iubet silentio praterire? Obediētiae
 studium quo deo patri uis eē morigerus. Zelus iustitiae: cui pro peccatis
 hominū satisfaciis. Charitas ad fratres: quos per tā dueros cruciatus eripis
 a poenis. **Q**uis nr̄um igit̄ tecū non sustineat & uigilet. **Q** n̄ pro nobis
 tam acerba tu sustines? Vere nūc uidemus oēs q̄ tristis est usq; ad mor-
 tem aīa tua. Fac nos domine tanti amoris: tanti laboris non imemores:
 non ingratos. Exiuit iterum foras Pilatus & dixit eis. Ecce adduco eum
 uobis foras: ut cognoscatis quia nullam inuenio in eo causam. Exiuit er-
 go Iesus portans spineam coronam & purpureum uestimentum. Et di-
 xit eis. Ecce homo in quo executa est castigationis sententia. Melius di-
 xisses o Pilate. Ecce homo iniuste captus: inique accusatus: ignominiose
 circūductus: indigne delusus: crudeliter uerberatus: & spinis coronatus.
 Ecce homo. Dic o Pilate quem dānare iuste non potui. **Q**uem nō casti-
 gare: sed cogente iustitia debui liberare. Ecce hō/ in quo prima tua diffi-
 nitiua snia a te ipso frustrabit̄ o Pilate. Nō. n. dimittes quē dimittēdū p̄
 sua inocētia dclarauiſti. Cōtētiōe nāq; improba & horrifōa iudeorū sniam

tuā a qua nemo prouocauit: quæ te iubente & adhuc pro tribunali sedē te executioni mādari iussa/est reuocabilis. Infontem opprimes & quem iniustis laniasti uerberibus/tandem morte multabis. Ita una die de hominis uita innocētissimā absolutoriā prius: deinde ad durissimū genus mortis cōdēnatoriā sententiā ptulisse: æterna infamia laborabis. Substinate uos hic & uigilate mecū: eoq; mentis studio audire ne pigeat secūdam Pilati contra Iesum sniam/quo primam uigilantissime percepistis.

¶ Secunda Pilati contra Iesum sententia.

¶ IDEORum gentis efrontem efferatamq; superbiā: Pilati inconstantiam. Amborum tergiuerlaciones intermixtas. Amborū etiā iniquitatē/huius in damnādo ad crucē Iesum: Illorū inextorquēda damnatione. Euangelistæ nunc nobis referāt. Ioannes incipiet: Reliqui (ut cuiq; locus fuerit) prosequuntur. Ioānes. Cum ergo uidissent eū pōtiffices & ministri: clamabāt dicētes. Crucifige crucifige eū. Dicit eis Pilatus. Accipite eū

uos & crucifigite. Ego. n. nō inuenio in eo cām. Rñderunt ei iudei. Nos legē hēmus & secūdū legē nrām debet mori. Quia filiū dei se fecit. Cū ergo audisset Pilatus hūc sermonē magis timuit. Et igressus ē p̄torū iterum & dixit ad Iesum. Vñ es tu? Iesus aut̄ rñsum non dedit. Dicit ergo ei Pilatus. Mihi non loqueris? Nescis quia ptātem habeo crucifigere te: & potestātē habeo dimittere te? Rñdit Iesus. Non haberes potestātē aduersum me ullā: nisi tibi datū eēt desup. Propterea qui me tradidit tibi: maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū. Matheus. Per diē aut̄ solēne consueuerat præsēs populo dimittere unū uinctū quē uoluissent. Habebat aut̄ unū uinctū isignem qui dicebat̄ Barrabas: qui iuxta Ioānem erat latro: iuxta Matheū & Lucam in seditione fecerat homicidiū. Congregatis ergo illis dixit Pilatus. Quē uultis dimittā uobis: Barrabam: an Iesum qui dī Christus? Sciebat. n. q; p inuidiā tradidissent eū: Principes aut̄ sacerdotū & seniores psuaserūt populis ut peterent Barrabam: Iesum uero pderent. Rñdens aut̄ præsēs dixit: Quē uultis uobis de duobus dimitti? At illi dixerunt Barrabam. Dixit illis Pilatus. Quid igitur faciā de Iesu qui dicit̄ Christus? Dicūt oēs crucifigatur. Ait illis p̄ses. Quid. n. mali fecit? At illi magis clamabant crucifigatur. Ioannes. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris. Oīs. n. qui se regē facit contra dicit Cæsari. Pilatus aut̄ cum audisset hos sermōes adduxit foras Iesum/

Et sedit

CXC.

Et sedit pro tribunali in loco qui dicitur Licostratos. Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue pasce hora quasi sexta. Et dixit iudeis. Ecce rex uester. Illi autem clamabant. Tolle tolle crucifige eum. Ait illis Pilatus. Regem uestrum crucifigā? Responderunt pontifices. Non habemus regē nisi Cæsarem. Matheus. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret: sed magis tumultus fieret/accepta aqua lauit manus coram populo dicens. Innocēs ego sum a sanguine iusti huius/uos uideritis. Et rñdens uniuersus populus dixit. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Lucas. Tunc Pilatus adiudicauit fieri petitionē eorum. Matheus. Tunc dimisit eis Barrabam: Iesum uero flagellatum tradidit ut crucifigeretur. Sigillatim nunc singula examinemus.

Crudelis iudeorū proteruita declaratio.

QUoniam ergo uidissent eum pōtīfices & mīnīstri clamabāt dicētes/
Crucifige crucifige eū. Nō satis est nobis hūc laceratū eē uerberi
bus/Volumus ēt uita priuari. Dixit illis Pilatus. Qm̄ illi estis i
placabiles: neq; castigatio tā dura hoīs innocētis uos ad clementiā flecte
re potest. Accipite eum uos adiudicandum: & crucifigite & cruci adiudi
cate. Ego. n. in eo non inuenio cām/Vnde illum ne dum cruci/sed neq;
mitiori morti adiudicare possim. Rñderunt ei iudei. Nos legē habemus
a Cæsare/ne iudicemus ad mortē. Tuū est ex officio hoc facere. Secundū
uero legem nr̄am/quā tu inter nos iudicans seruare teneris. Debet mori
quia filiū dei se fecit. Apparet hic crimina de quibus eū accusauerāt fuisse
conficta. Qñ non perseuerant in eisdē accusatores. Nihil. n. hactenus
corā Pilato uel Herode q; se filium dei dixerit accusando/dixerunt. Pila
tus autē auditis his sermonibus magis timuit. Nuncii ab uxore iam missi
uerba aīum pulsant. Vñ nunc audiēs Iesum asseri filiū dei/magis timet/
si illū damnauerit quas uxor per somnū uiderat pœnas dare. Insup quia
audit iudeos lege agere: & ne Romanos uiolēt/nolle iudicare: se uero da
tū a romanis iudicem offō iuxta legē fungi debere: magis timuit: Si illū
liberaret: ne rebellionī aliquā præstaret occasiōē: & de iustitia denegata
eorā romano impatore reus fieret. Itaq; pauore anxius reuertit in p̄toriū
cogniturus si possit/an filius dei sit hic reus/qui tā obstinata morti adiu
dicari deposcit. Et ingressus est p̄toriū iteq; & dixit Iesu: unde es tu? Au
diuerat eū esse galileū: sed locū certū non audiuerat. Iesus autē rñsum non
dedit ei. Iam enim abunde huic interrogationi responderat: qñ dixerat
regnum suū non eē de hoc mundo. Q uando dixerat se ad hoc natū: &
ad hoc in mundū uenisse: ut testimonium perhiberet ueritati: quādo di
xerat oēm qui est ex ueritate eius uocē audire. Hæc si Pilatus intelligere

& iiii

uoluisset: aperte uidisset unde esset Iesus. Sed quia cæcus erat & surdus
 animo (Vbi uero nō est auditus: sermo fundi nō debet: præsertim cū se-
 mel satis dictū sit) ideo nō rñdit Iesus. Expertus ēt erat Iesus Pilati pusil-
 lanimitatē: qui non pro iustitia sed pro assentatiōe: ut morem gessisse iu-
 deis & aliqd illis ipartitus uideretur/eū tam acerbè flagellis cædi iusserat.
 Sciebat certissime q̃ timore uano illū eēt cruci adiudicaturus. Iō Iesus m̃
 sum non dedit ei. Dixit ergo Pilatus. Mihi nō loqueris? Nescis quia po-
 testatē habeo solus in prouincia crucifigere te si uolo assentiri accusatori-
 bus tuis: Et ptātem habeo dimittere te/ uiuū liberū/ & impunitum cōtra
 accusatorū uoluntatē? Cur igitur taces? quasi ignorās potestātē meā? aut
 quasi negligens illā? Non me in hoc negligis: neq; meā potestati detra-
 his: sed tuā salutem piclitaris. Satiū est te rñdere salutē tuā studentem: q̃
 tacere negligentē. Rñdit Iesus. Nō hñs in me ptātē ullā nisi tibi datū eēt
 desup: p̃pterea maius peccatum habet qui me tradidit tibi. Ambigi non
 potest oēm potestātē a dño deo esse: & hoc sensu ueritatē non eē menti-
 tam/ Q̃ ñ dixit non hñs Pilatū in se ptātē nisi datam desup: i. a deo su-
 per oīa p̃sidente. Sed quā addidit dñs Iesus ex hoc sensu sequi non pñt.
 Non. n. quia deus dedit Pilato iudicandi potestātē: ut dator uniuersalis
 uel specialis. Ideo minus peccat Pilatus iudicando q̃ iudei ad iudiciū ad-
 ducendo: & dānari petendo: hñt & ipsi a deo adducendi & trahendi po-
 testatē/ qñ ea nō facerēt: nisi deus ea fieri: & p̃ illos fieri uoluisset: iōq; mi-
 nus nō peccāt: q̃a habēt a deo opis potestātē. Q̃ m̃ non iō peccāt ut deo
 obediāt: sed ut suā impietati satisficiant. Deus ēt potestātē opis distri-
 buit nō ad abusum: sed ad publicā utilitatem: secundū rectā rōnis regu-
 lam exercendā. Licet igitur ille sensus uerus sit: nō tñ satis accōmodatus
 esse uidet. Q̃ ñ illi sequentia nō concordant. Existimo igitur saluatōrē
 ñrū per suam ineffabilē sapientiā hoc dicere uoluisse. O Pilate tu qdē
 habes in me ptātē necis & uitæ: sed nō es sup̃mus iudex: habes ab alio
 superiori te: ptās tua est desup: non solū a præsidente in uniuersa republi-
 ca mundi: non solū pro offō subditus es deo/ es sub impatore Romano-
 rum hic præsides missus. Ita potestas quā super me hēs/ data est tibi a Cæsa-
 re monarcha reip. cui seruis. Neq; ab illo solo hanc habes. Hēs etiā ami-
 corū Cæsaris fauore: & senatus interuētū: quos uereris: apud quos times
 accusari a iudeis: si te qualē uolūt iudicē nō exhiberis. Scio in me nō spō-
 taneum geris iudicis officiū: sed a qbus accepisti iudiciariā potestātē for-
 midans iudicem te gerere cōpelleris. Itaq; quia nō affectate: neq; sponte
 sed quasi inuitus ex offō mecū agis/ & peccas timore/ minus peccas q̃ qui
 sponte per inuidiā peccant. Iudeorū conuentus: qui me tradidit tibi/ tu si

posses nō iudicares iniuste: & oīa facis ne iudices. Contra illi oīa faciunt ut te per iniustā snīam opprimere me cōpellant. Cognoscant hic iudicū subornatores: & iustorū iudiciorum pueriores: dum hęc agūt/grauius se peccare q̄ iudices. Non mea hoc sed sapiētissimi Iesu uoce sancitum est. Maius peccatum habet qui me tradidit tibi inique iudicandum q̄ tu qui tātum pro officio iniuste iudicare compelleris/aut aliunde q̄ propria uoluntate es adductus ut iudices.

Pilati inconstantia siue leuitas & pusillanimitas.

Exinde ex modesta rñsione dñi Iesu quæ alio sensu supba redderetur & inepta/Quærebat occasionē: per quā dimittere eū/ & se cōseruare quasi functū offō posset. Recurrit ergo ad ius cōsuetudinis: ut saltē per illud sine iniuria iudeorum Iesum liberaret. Instabat pascha & azimorū solēnitas: qua nullā pręstantiorē habebant. Et quia hęc erat solēnitas & gaudiū ac grarū actio pro liberatione hebreorum de seruitute regis Aegypti. Ipsi quoq; liberabāt unū q̄tumlibet reū ēt dānatum & reseruatum ut moreret: hoc est quod dicit Matheus. Per diem aut solēnem/diem paschæ oīum solēnissimū: consueuerat pręses populo dimittere liberū a pœna unum uinctū carceratum & cōpeditum & morti damnatū quem uoluissent. Pro quacūq; culpa: pro quouis scelere mori meritis esset. Hęc existimauit uiam ad liberandū Iesum: quā nō sua: sed populi electione uideret ingressus. Cum multos haberet morte dānatos in carcere & cōpedibus uinctos: oīumq; scelestissimū & odiosum maxime parti populi: Barrabam simul cōstituit cū Iesu optione populi pponere liberandū: sperans cū infamia criminū: cum turpitudine uitæ: cū morum detestatione: tum odio factiōis/Barrabam a populo post haberi: & Iesum eligi liberandū/Saltē ab ea factione: de qua in seditiōe Barrabas hoīem occiderat: hoc est quod dicit euāgelista. Habebat autē tunc uinctum insignē/sceleribus & infamia uitæ detestabilis: qui dicebat Barrabas. i. filius magistri: quasi oīum scelerū disciplinam tenēs: filius magistri diaboli: oīum flagitiorū magistri sagacissimi. Hic porro Barrabas iuxta Marcū & Lucam in seditione fecerat homicidiū. Secundū Ioannem. Erat aut Barrabas latro. Vide qualia crimina: Vere hic adimpletū est de dño Iesu illud ppheticū: & cum iniquis deputatus est. Potuisti Pilate: dū nescis: adimplere pphetiam: nō potuisti iudeorū peruertere nequitiam. Forte pro romana modestia non absurde sperauisti a iudeis Iesum eligi: & Barrabæ pręferri. Ita de se ipso argumētū sumens/cōgregatis illis principibus sacerdotū scribis & phariseis/cū populis: quos pro fauore secum duxerant. Dixit Pilatus. Quē uultis dimittā uobis/Barrabam an Iesum

X

Y

Z

A

B

1573

qui dicitur Christus? Artificiosa præsidis oratio: Barrabam prætulit: ut odio nois: & uitæ infamia: illo exploso Iesus acceptaret. Iesum uero pponens secundo loco addidit: qui dicitur Christus: quasi dicat Barrabas qualis sit oēs norunt: nihil de illo dico amplius: nisi Barrabas. Iesus autem dicitur Christus: non maleficus: non Barrabas qui cōuictus est seditiosus homicida & latro. Quæ uultis uobis dimittā? Penitus ne & suo ipso nomine infamem: An hominem genere moribus & multorum uoce religiosum? Falleris Pilate. Opinioni namque tuæ non suffragabitur artificiosa pponendi ratio. Errasti: similia se inuicem eligunt. Applaudit iniquus iniquo. Iudei iniquitate pleni: malunt Barrabam sui simile uiuere: quam Iesum. Hic illis impropat peccata legis: Barrabas ad peccandum se ducere: aut saltem signiferum exhibebit: Quare principes sacerdotum & seniores persuaserunt populis ut peterent Barrabam Iesum uero pderet. Mare sine uento nemini nocet: utque libet sese exhibet remigabile: Vento percinctum remis attingi non potest. Velis agendum est pro uentorum arbitrio: quod si magis desauerint: uela discindunt. Temone loco dimouet fluctus. Ita pro impetu tempestatis: uique uentorum: mare extollitur: conuoluit: rapit: atque submergit. Plebs quoque sibi dimissa placabilis est ad prosequendum: iustum & æquum facile persuasibilis: hanc primores pro auctoritate suis affectibus quasi uentis inquietant: rapiuntque spiritum consilii quocumque uolunt: & sæpe in furias perniciemque sui trahunt. Pontifices itaque addubitantes ne populi Iesum dimitti postularēt: quorum pro die festo maxima erat in ciuitate frequentia: & magna ex parte ad prætorium (spectandæ nouitatis gratia) uenerant: persuasionibus inter turbas coeperunt agere. Hos terrent: illis promittunt: blandiuntur istis: interminantur aliis: pro cuiusque natura plebem alloquuntur. Ita persuaserunt ut peterent Barrabam: Iesum uero pderet. At illi. scilicet pontifices scribæ & pharisei ac populi seniores: dixerunt Barrabam. Postulamus populi nomine & nostro dimitti. Dixit illis Pilatus. De tanta crudelitatem & impudentiam indignabundus. Quid igitur faciam de Iesu qui dicitur Christus? Quia illi præfertis Barrabam: qui non dicitur sed est plane latro: homicida: seditiosus. A principio accusauistis Iesum seditiosis: neque tamen crimen probare potuistis: nunc autem de latrocinio homicidio & seditione cōuictum petitis liberari. Si Barrabam scelestum plane hominem absoluero: quomodo Iesum crucifigere potero? Quid igitur uestra opinio faciat de Iesu qui dicitur Christus? Erit certe absoluendus: Quando Barrabas: qui non dicitur Christus: sed latro homicida seditiosus atque scelestus per uos absoluitur. Confundimini & erubescite pro tanta incōstantia & apta nequitia. Dicunt oēs crucifigat. Oēs dicunt: ut singuli minus cōfusi uiderentur. Oēs: & populum hoc dicere fecerunt: suam nequitiam cōtegere ut cunctique uolentes. Ait illis præses.

Quid

Quid.n.mali fecit? Oēs dicitis incondita plebs: neq; uestrū q̄spiā quid
 dicat/aut qua rōne dicere debeat intelligit/uel dicti causam pōt afferre.
 Quid.n.mali fecit? Ego pro delicti mensura pœnam statuā. At illi ma-
 gis clamabant crucifigat. Cām afferre nequeunt. Ita qđ ratione obtinere
 diffidunt: clamoribus impetuosius: furore plenis extorquere conant. Est
 hoc apud tribunalia cōe malum: ut cui minus iustitia suffragat: ipetuo-
 sius uoce tumultuans iudiciū subuertere aut turbare conet. Et saepe quo
 magis diffidentiā tegere existimat/eo magis apiat. Ioannes. Si hūc dimit-
 tis non es amicus Cæsaris. Extra cām est quod nunc dicitis o insani: imo
 penitus contra cām. Nescitis oportere/iudicem eē affectione penitus ua-
 cuū: ut non amore: odio: spe: aut timore diiudicet. Quid habet ad cām
 Cæsaris amicitia. Crimina adducite cōtra reū: fauore nequitiae uestrae de
 principis grā captare desinite. Omnis.n. qui se regē facit contradicit Cæ-
 sari. hoc est aliqd/Lædere maiestatem est certe pœna dignissimū. Sed quid
 ad cām? Vñ pbatū est dñm iesū Christū se gessisse regē/aut ī Cæsaris p̄iu-
 diciū fuisse aliqd aggressū: tertio corā Pilato: Id pponētes: & corā Hero-
 de cōstater accusantes: pbare nō potuistis. Adducitis rōnē īgentis crimi-
 nis: sed crinosum nō pbatis quē petitis crucifigi. Pilatus aut cū audis-
 set hos sermones: adduxit foras Iesum. Quos uerbis mollire nequerat:
 sperauit rebus sub oculis positis mitigare. Plus.n. mouēt uisa q̄ audita.
 Adduxit ergo iesum flagellis durissime cæsum: facie liuidū: spinis coro-
 natū: & sedit pro tribunali: quasi mox iudicaturus: si req̄rerent. Sedit aut
 in loco qđ Licostrates: hebraice aut gabbatha. Licostrates sublimitatē
 uel p̄cliuū. Gabbatha collis altus: uel p̄cliuū sublime significare Hiero-
 nymus attestat. Eiusdē uero loci noīa eē ābo nobis cōstet. Sedit Pilatus
 ī loco situ sublimi: posituq; decliuo: ut uideret ab oibus. Ita nō sine ma-
 gna rōne: euāgelista retulit binomiū locū in quo Pilatus ad iudicādū se-
 dit. Et dixit iudeis. Ecce rex ur̄: Videte qualis illi corona sit: qualis en glo-
 ria regni. Ecce rex ur̄: bñ a me p̄ sui regni decore: hītus dignitatis suae/&
 expectatiōi uestrae satisfactū existimo. Illi aut clamabāt. Tolle tolle crucifi-
 ge eū. Tolle illū ab oculis nr̄is: da pœnis: da cruci: da morti. Ait illis Pila-
 tus. Regē uestrum crucifigā? Quātulibet illum oderitis: infame uobis
 fuerit: regem uestrū (ēt noīe solo regem) fuisse crucifixū. Rñderunt pō-
 tifices. Non hēmus regē nisi Cæsare. Iam diximus. Si hūc dimittis: nō es
 amicus Cæsaris. Si illi esses amicus: nō studeret tantis artibus hunc illi re-
 bellem in uita seruare. Si quid tumultus & rebellionis suboriri cōtingat
 per hoīem istū non erimus īmunes: qui seditiōis radicē quærimus extir-
 pare. Tu ap̄ Cæsare excusari nō poteris: qđ nob̄ renitētibus hūc libaueris.

E

F

X

G

H

J

M

Vltimus conatus Pilati pro liberando Iesu: & ultima contra Iesum sententia. Matheus.

VIDens autē Pilatus quia nihil p̄ficeret: sed magis tumultus fieret accepta aqua lauit manus corā populo dicens. Innocens ego sum a sanguine iusti huius/uos uideritis. Et r̄ndens uniuersus populus dixit. Sanguis eius sup nos & super filios n̄ros. Lucas. Tunc Pilatus iudicauit fieri petitionem eorū. Matheus. Tunc Pilatus dimisit illis Barrabam: Iesum autē flagellatū tradidit illis ut crucifigeret. Hoc ultimo confi-

lio/annixus est Pilatus liberare Iesum. Callebat iudeorū leges & ceremonias: inter quas sancitum meminerat a Moysē/ q̄ in agro mortuo p̄ uim homine repto/ Si de homicida nō constaret: ois industria ad illum inueniendū: puniendūq; adhiberetur. Eo autē non inuento/ seniores p̄pingoris ciuitatis/ loco ubi mortuus iacuiſſet: uaccam adducere & inde in uallem ad sterilem locū cū cadauere occisi ducere tenerent/ illaq; etruncata/ super caput abscisum sacerdotes/ leuitas/ ac seniores ciuitatis/ manus abluerent magna uoce cōtestantes mundos se ab homicidio/ neq; illi praeſtitisse consensum. Iccirco sibi supplicarēt propitiū deū: & a terra sua poenas & damna pro huiusmodi delictis reddi debitas orarent procul fieri. Huius legis cerimonia fretus Pilatus spauit mollire iudeos: si iuxta eorū ritum declararet neci Iesu spontaneum se nullū praeſtare cōsensum. Et iccirco culpam ac poenā tanto sceleri debitā a se procul fieri: & ad spōtaneos auctores transire imprecaret. Itaq; accepta aqua iuxta legem quā attulimus: secundū illam cōtestatus est dicēs. Innocēs ego sum a sanguine iusti huius: Q̄ uia cōpulsus pro tumultu & seditionis piculo auertēdo permitto (ut uultis) illum crucifigi. Vos uideritis hāc meā p̄testationē/ uideritis: Q̄ uia pro legis uestrae fauore culpā & poenam a me dimouero. Sum. n. inuoluntarius: per uiolentiā quā mihi infertis. Sicut p̄ ignorantiam inuoluntarii sunt illi: qui sup iuuenē caput manus lauant pro homine occiso: in cuius morte nil penitus sunt machinati. Mihi par est cū illis causa. Illi ignorāt: ego coarctor. Vtriq; nolumus. Vos uideritis: q̄a culpam & poenā in uos trāſſerri deprecor: si illū crucifigere a uobis coactus fuero. Et r̄ndens uniuersus populus dixit. Sanguis eius sup nos & sup filios n̄ros sit totus/ tu ut postulas/ ut legis nostrae fauore testaris/ sis immunis. Nesciens Pilatus qd ultra faceret pro liberando Iesu/ & principum sa-

CXCIII.

pum sacerdotū: ac populi pertinaciam/ tam dura imprecatiōe ppendēs: promptā esse ad omne scelus: oēsque subire periculū multitudinē incēsam contuens. **Q**uā liberos suos tam dire deuouerent: timuit ne si Iesum liberaret/ grande discrimen cōtra se surgeret: **Q**uare satius duxit unū hominem/ quā iustū: præsertim iā seminecem pmittere crucifigi quā turbare publicam pacē. Itaque ut tumultui inualefcenti neruos amputaret: ludicauit fieri petitionem illoꝝ: secundū Lucam: quæ qualis eēt Matheus exponit. Dimisit illis Barrabam. Iesum autē flagellatū tradidit illis ut crucifigeret. **N** Extorserūt a meticuloso & iniusto iudice iniqui accusatores sententiam quā uolebāt. Innocēs dñs morti adiudicatus est instātibz seruīs neq̃: & impio iudice timore supato ferente sniam. O bone Iesu non solū cū iniquis nunc deputatus es: sed iniquorum pessimo Barrabæ post habitus. Aequanimiter tñ & cōstanter substines omnia: & nos tecū substinere in uitas cū dicis: Tristis est anima mea usq̃ ad mortem: ad quā Pilatus adiudicauit me. Substinetes & uos hic & uigilate mecum.

Figura liberationis Barrabæ: & damnationis dñi Iesu.

Iguraueras hoc dudū dñe/ in duobus hædis quos p peccato populi offerri iusseras. Occidebat unus dño: dimittebat alius sortitus capro emissario. **Q**uē qui dimittebat: fiebat immundus: neq̃ ingrediebat castra nisi lotus aqua. De occisi porro cruore interius: & exterius sanctuariū ac altare digito sacerdotis aspergebat septies. Ita populis noxa remittebatur. Tu dñe futurus eras retentū animal pro peccatis totius populi imolandum: **Q**uā tuo sanguine pro peccatis hominū fuso: & septies aspersa per manus sacerdotis aīa (quæ interius sanctuariū est) septē ecclesiæ sacramentis: asperso etiam eisdē corpore quasi exteriori sanctuario: dilutaq̃ hoīs uita (quæ quasi altare est) septē peccata mortalia relaxant: dantur septem dona spūs sancti: septemq̃ uirtutes mūdā aīam cōseruāt. Barrabam uero qui tecū pñtatur & liberatur: alter hædus præsignabat capro sortitus emissario: Nam lucifero expulso de cœlis: & in horridam inferni regionē: omni amenitate desertā/ sua nequitia ad dictus erat Barrabas. **Q**ui uero illum adduxerunt in libertatē iudei suis iniquitatibus immundi: & fetidi pseuerant: & ad ecclesiæ castra nequaquā admittendi sunt: nisi baptismatis aqua purgati.

Prophetia de iniquitate Pilati Herodis & iudeoꝝ in dānatiōe dñi Iesu.

Examina Pilati: Herodis derisus: & uerba dñi Iesu: lōge antea Dauit cōquestus est iterum dicens. Dixit insipiens in corde suo non est deus. **Q**uæ sapiētissimus rex nequaquā iterasset nisi plenus spū sancto: præuidisset dñm Iesum Christū quæ cantando deflebat:

similia iteꝛ fuisse passurū. Tu uide psalmū. Vt uero intelligerēt hoies de
quibus insipietibus secundā lamentationē texeret: sequēti psalmo mani-
festat dicens. **Q**uoniam alieni insurrexerūt aduersum me. **Q**ui alii hi pnt in-
telligi nisi Romani? Alieni tunc pꝛsus a cultu uere religionis. Et fortes
quæsierunt aīam meā. Principes sacerdotum: scribæ pharisei & pōpuli se-
niores. Fortes inq̃ duri: crudelesq; contra me. Cum Romani uerberibus
& obprobriis surexissent aduersum me: nō faciati his malis: fortes. i. cru-
deles quæsierunt aīam meam/ clamantes crucifigat. Hoc aut fecerūt q̃a
non proposuerunt deū ante conspectū suū. **Q**uoniam nō me deū illis astantem.
qui aperte dixeram: me filium dei in eorū cōsilio nunq̃ agnoscere uolue-
runt. De eisdem uexationibus & uexatoribus quasi durioribus q̃ primi/
sequenti adhuc psalmo conqueritur. Cōtristatus sum inquit in exercita-
tione mea/ Exercitationē suam dicit pro sua modestia & fortitudine in-
credibili: accusationes falsas: derisiones indignas: circūductiōes ignomi-
niosas: uerba durissima. **Q**ui exercentur sudāt. Tu dñe totus sanguis
fluis: & tñ exercearis/ roboraris: & qđ in magnis certaminibus faciūt ago-
nistæ/ non uinceris: sed pbaris/ ut post has exercitationes iusto pꝛelio in
cruce configas: mortēq; moriendo deuineas. Bene ergo dicis. Cōtrista-
tus sum in exercitatiōe mea: quia tristis est anima mea usq; ad mortem.
Et conturbatus sum non per impatientiā: sed per cōpassionē/ A uoce ini-
mici populi clamantis crucifige: crucifige. Conturbor illis cōpatiens qui
nesciunt quid faciunt. Plus me afficit eorū nequitia/ q̃ mea pœna/ hac nō
cōtristor/ sed exerceor/ illa cōturbor. **Q**uia pro ingratīs & ab īgratīs hac
patior. Cōturbor/ quia pro illis & ab illis patiens eis nō prodero. Contur-
bor q̃ acius punient/ unde pœnam effugere debuissent. Et a tribulatio-
ne peccatoris/ Romani militis tribulātis me: Romani me tribulāt flagel-
lis & spinis/ sed tñ peccatores sunt: peccant per ignorantiam excusabiles:
non per odium. Legem dei nō nouerunt/ pphetas nō intelligunt/ Iudei
peccant per odiū. Hñt leges & pphetas de me loquētes: nolunt eos in-
telligere ut bene agant: ideo sunt inimici. Romani tantum sunt peccato-
res. **Q**uoniam declinauerunt in me iniquitates: falsæ accusationes: hor-
risonæ uoces: crucifige clamantes. Declinauerunt a recto iudicio/ in me/
contra me. **Q**uando per iniquitatem odium & iracundiam petierunt
Barrabam liberari: me autē crucifigi: Et in ira sua. De sua inuidia & aua-
ritia molesti erant mihi. **Q**uando quærente Pilato/ quid igitur faciā de
Iesu qui dicitur Christus? Clamabant iracundia pleni crucifigatur. Volū-
tarie in cruce suspēdor: neq; mihi molestum est quod petitur: sed ira per
quam petitur mihi est molestissima. Propter hanc tristis est aīa mea usq;
ad mortem.

CXCIII.

ad mortem. Substinet hic & uigilate mecū. Superest ut sententia Pilati executioni mandetur/ quæ ad ipsam mortem me in crucem conducet.

Executio sententiæ ultimæ contra dominum Iesum latæ.

NVNC q̄ traditus est dñs Iesus ab iniquo iudice impiis accusatoribus morte multatus/ Substinet hic & uigilate mecū: dū ex euangelio refero/ crudelē eius educiōem. Intereundū piam cōmiserationē/ & societatem indignā: & cruci affixionē durissimā/ & inusitatā. Ioannes. Illi autē susceperunt Iesum: & eduxerunt eū/ & baiulās sibi crucē: exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locū. Lucas. Et cum ducerent eū/ apprehenderūt Si-

monem quendā Cirenensem ueniētem de uilla. Et imposuerūt illi portare crucē post Iesum. Sequebatur autē illum multa turba populi ac mulierū: quæ plangebāt & lamentabantur eū. Et cōuersus ad illas dixit Iesus. Filia Hierusalem nolite flere sup me: sed super uos ipsas flete: & sup filios uestros: Quia ecce uenient dies in quibus dicent beatæ steriles quæ nō genuerūt: & ubera quæ non lactauerunt. Tunc dicent montibus: cadite super nos: & collibus opite nos. Quia si in uiridi hoc faciunt: in arido quid fiet? Ducebant autē cum illo & alii duo nequē ut interficerentur. Et postquē uenerūt in eū qui dicitur Caluariæ locū/ ibi crucifixerunt eū: & latrones unū a dextris: & unum a sinistris. Educationē nūc incipiamus exponere. Illi autē. s. accusatores uoti compotes pro affecuta snia. Susceperunt Iesum: sicut ppheta prædixerat. Susceperūt me sicut leo paratus ad prædam: & sicut catulus leonis habitans in abditis. Leo affecutus prædam: mox illam asportat/ ne intercipiatur. Catuli leonū prædæ portionē quā genitores ad cubilia afferunt: mox deuorant/ ne de eorū unguibus a concatulis eripiantur. Ita pontifices scribæ & pharisei: ut primum Iesus morti adiudicatus illis traditus est/ de Pilati cōspectu frendentes quasi Leones/ illum eduxerūt/ quem ne Pilatus liberaret: crucem ad hoc ipsum iā ante paratam humeris eius imponunt. Et baiulans sibi crucē Caluariam uersus educit festinanter. Vbi uero a Pilati tribunalibus elongatus est: accelerandi itineris grā: crux alteri post eum imponitur baiulāda. Ita exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locū. Hædus qui pro peccato imolabatur in ciuitate: cremabatur extra castra: cū prius sanguis eius fusus esset tribus in locis (semp in tēplo) aspgerendo. s. sanctuariū interius: sanctuariū exterius & altare. Iesus quoque pro peccatis oīum diluēdis: sp̄s sanguinē per uerba in ciuitate tribus

R

S

T

in locis/in domo Cayphæ/extra prætorium Pilati ligatus ad palum:& in
prætorio spinis coronatus:nunc per charitatem cremadus in cruce ducit
extra ciuitatem in eum qui dicitur Caluariæ locum. Lucas. Et cum duceret eum ap-
prehenderunt Simonem quendam Cirenensem uenientem de uilla & imposue-
runt illi portare crucem post Iesum. Portabat a principio Iesus sibi crucem ut
scribit Ioannes: Sed quia multis uerberibus fatigatus: multoque sanguine
fuso:& coronæ spinæ tormēto uires illū defecerant: neque ut uoluissent
impii poterat gressus accelerare/Timebāt iudei ne Pilatus reuocaret illos
& Iesum liberaret: ideo alleuiauerunt illū: ut si ire non posset: impelleret & tra-
herent. Ita cum duceret eum: & ipse tardius nimia debilitate incederet: in-
tereundū apprehēderunt Simonē quendam Cireneum alienigenā & ueni-
entē de uilla/imposuerunt illi portare crucem post Iesum: Præfigurauit Iesum cru-
cem sibi portaturū Isaac portās in humeris ligna: super quibus cremadus erat.

Commiseratio pia.

S Equebatur autem illū multa turba populi ac mulierū. Diuersis stu-
diis sequebantur/Alii curiositate allecti: alii crudelitate impulsī:
alii cōpassione ducti. Inter hos erant mulieres quæ plangebant &
lamentabantur eum. Plangere est manibus nunc ad pectus: nunc ad se inuicē
cōplosis siue percussis consonare mœrorē. Plangebāt manibus/& lamēta-
bantur uoce/eum/eius pœnas. Et cōuersus ad illas Iesus dixit: Filiae Hie-
rusalem nolite flere super me: super meis pœnibus pœnis: Patior. n. libēs sciēs
& prudens patior. Patior pro uestra: proque omnium salute mortalium:
sed super uos ipsas flete. Flete super peccatis uestris pro quibus hæc patior: nisi
enim hominum primi parētes peccauissent: nisi uos uestrique progenitores pec-
catis miseros: plangendos: atque deflendos fecissetis: ego ista non paterer.
O christiani si substinētis: si uigilatis: si Iesum iam tristitiis redundantem
attēditis: audite quid dicat. Filiae Hierusalē: aīæ fideles: filiae uisiōis bea-
tæ pacis: nolite flere super me tñ: Est quidem laudabile compati angustias
meis. Sed quæ mihi compatimini uīi memores estote: flete: lamētamini
peccata uīa: & pro illis lachrimas fundite. Plus illa mihi molesta sunt: quā
mea pœna. Ita si mihi cōpatimini: uobis potius cōpassionē habete: & pro
peccatis uīis quæ me ad has pduxerūt angustias flete. Iudei pœnarū mea-
rū instrumenta sunt: uos cāæ. Si pro peccatis uīis uos una mecū fueritis
tristes: si super uos ipsas nunc flebitis: sicut nunc ego pro uobis tristis sum:
mecū postea exultabitis resuscitati ad iustitiā. Si autē super me tñ planxer-
itis: & non super uos ipsas: & super filios uīos: super peccata uestra: quæ ut
filios cōcepistis: peperistis: nutristis: confouistis: amauistis: ue uobis: quā
ecce uenient dies ultionis in quibus dicent aīæ quæ molliter & inutiliter
tantum

tñ super me fleuerunt: & non super se ipsas & super peccata sua: Beata
 steriles. Steriles sunt illæ animæ quæ solo peccato originali labefactæ ab
 hac luce migrauerūt: quæ. s. ante discretionis annos exutæ sunt corpore:
 Steriles dictæ quia nullam segetem tritici: uel zizaniæ penitus attulerūt.
 Istas damnati & impœnitentes/suæ comparatione miseriæ fœlices existi
 mabunt: quia nullo extrinsecus tormēto cruciatæ pro solo damno mœ
 rent ob amissam fœlicitatem: Beata etiam quæ non genuerūt. Istæ sunt
 animæ quæ mente sola peccauerunt: non opere: Conceperunt enim pec
 catum: sed non plene genuerunt. Quia licet potuerint & aliquādo uo
 luerint: non tamen operatæ sunt malum: & ubera quæ non lactauerūt.
 Istæ quoq; sunt animæ: quæ licet peccauerint ope: tamen in peccato nō
 perseverantes: neq; illo diutius delectatæ: quasi non lactantes peccatum
 suum illud protinus extinxerunt. Has omnes animas damnati: & Chri
 sti passionem inutiliter flentes: uere dicent esse beatas: si cum baptis
 mi gratia ab hac luce discesserint. Si uero baptizatæ non fuerint: adhuc cō
 paratione pessimorum beatas dicent. Quando non tam acerbè punien
 tur: quæ sine lege in hoc mūdo uixerunt: q̃ illæ quæ olim per mosaicā
 nunc per Christianam legem filia fuerāt Hierusalem: & super se: supq;
 filios suos malas uolūtates suas cum domino iesu flere neglexerunt: tūc
 ultionis tempore: hæ dicent montibus obstinationis caditæ super nos:
 non enim a malo proposito resilient: nisi cadendo: nisi pro affectione
 commodi: Quando eas peccauisse & sua peccata non defleuisse pro iu
 stitia minime pigebit: sed propter cōmodi priuationem: & incommodo
 rum inundantiam compunctionis lachrymas non dedisse dolebunt: &
 collibus desperationis operite nos/ Quando desperatione operietur re
 ctum iudicium: & ideo obstinatæ manebunt: quoniam ueniam sperare
 non confident: neq; confidere uolent: & iccirco despata penitus in sub
 mersionis studio perseverabunt: Quia si in uiridi hoc faciunt in arido
 quid fiet? Si dum hic sunt in uiridi uita: qua per pœnitentiam transplā
 tari & inferi possunt: ut fructus afferant misericordia dignos & grā hoc
 faciunt: monte obstinationis obrui: & collibus desperationis operiri stu
 dentes/ in arido mundo futuro/ quid fiet? Quando mœrendi locus
 non erit: Quando nullum erit spaciū pœnitentiæ: Quando neq;
 transponi: neq; inferi poterunt.

¶ Societas data domino iesu eunti ad crucem.

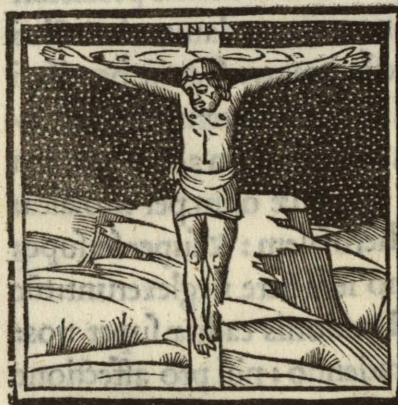
Vcebantur autem cum illo & alii duo: neq; ut interficerentur.

¶ Non dicit Euangelista alii duo nequā: neq; sic debet scribi uel
 intelligi. Qm̃ sonaret iesum (quod scribere formido) fuisse

unum neq̃. Neq̃. n. dicimus duos alios hoies aduenisse: ubi prater illos
 unus homo non uenit: sed distingui scribendo sic debet: alii duo. s. cru-
 cifigendi. Ita q̃ alii referatur ad poenam non ad causam. Hac ratione di-
 cit sepatim euangelista: Neq̃ ut interficerentur. i. pro sua nequitia cruci-
 figendi. Non mirum qui humilitatis studio: nascens inter bouem labo-
 riosum/ & asinum durum animal: & uerberibus natum reclinari passus
 est/ moriens pro iustitia & redimendor̃ peccatorum gr̃a inter peccatores
 notorios uoluit crucifigi. Vt ille qui a dextris erat/ boue: qui a sinistris
 asino fuerit natiuitatis tempore designatus.

Domini Iesu cruci affixio dura & inusitata.

ET POSTeaq̃ uenerunt in eum qui dicitur
 Caluariæ locum: ibi crucifixerunt eum: &
 latrones unū a dextris & unum a sinistris.
 Nemo miretur si hic non adduxero ingen-
 tem crucis magnitudinem & altitudinem
 non maior fuit: non longior: q̃ homo nō
 lente ambulans portare potuerit. Et ipse
 Iesus pœnis exhaustus: uiribusq̃ deficiens
 portauit illam: quā puto usq̃ ad caluariā
 portauisset: nisi accelerandi studio iudei Si-

monem cireneum sufficere studuissent. Neq̃ hanc crucem extendam in
 terra: & Iesum trahi nunc brachiis: nunc uno pede: nunc altero: dum ex-
 tenditur deplorabo. Non confingam clauos ad laniandos neruos studio
 crudelitatis obtusos: non foramina crucis plus distātia plangā: q̃ palmæ
 attingere potuissent. Rationi ista non cōsentiunt. Qui tāto ardore illū
 crucifigi postulauerant. Quid dixi postulauerant: procurauerāt: extor-
 serant. Qui tanta rabie illum ardebant crucifixū intueri: Qui timebāt
 illū liberari: oīa accelerauisse: & suæ ardētissimæ rabiei: quæ sine īpedi-
 mēto & cito satisfacerēt in p̃mptu habuisse credēdi sunt. Existimo pro
 brachior̃ longitudine crucē ad palmas manū clauis' configendis per
 idoneā iā ante foratam: & pro mēsurā pedū nihil penitus defuisse. Q̃ n̄
 dum Christus exuitur: oīa ad mensuram fieri potuerunt. Figūt ergo cru-
 cem in terra: & illam q̃ p̃nt solidissime firman. Substinet: uigilate: attē-
 dite. Nudant uestibus saluatorē: Quod pauxillum pellis reliquū fue-
 rat interiori tunica per sanguinem adhuc recentem dum induitur: eun-
 do quasi coagulatum dhærebat. Ita dum exuitur interula: pellis abra-
 ditur lacerata

CXCVI.

ditur lacerata: fluit undiq; de corpore sanguis: quod nudum apponitur cruci. Adhæret dorsum stipiti/Caput eminet iuncturæ. Extenduntur a carnificibus ad crucis latera brachia simul abo. Singulæ uolæ crucis foraminibus iam ad hoc factis applicantur/Singuli carnifices acutissimos clauos uolis admouent/locū tentant qui respondeat destinato/Comperiunt: uno cōtextu ponderosis malleis ingeminant ictus/Quisq; citius & expeditius cōfixisse satagit gloriari. Neq; pedes interea dolore uacant. Tertius carnifex duobus celeritate & ministerii promptitudine cedere nō uult. Pedes cōponit ad ictus/Quartus grossiore clauo illos simul & ambos ad crucem configit. Ita quatuor satellites crudelissimi simul crucifigunt saluatorem: & dum inter se promptitudinis studio præualere nituntur: uno cōtextu ictibus triplicatis cruci cōfixum relinquūt dñm Iesum Christum. Pendet ille/& dum nimietate doloris caput mouere cōpelliatur: noua pœna & crucifixis penitus insolita/uexatur accerrime. Pungit caput spinis. Si pedes remittat/pœna manibus ingeminatur. Si manus releuare uelit pedibus innitens: dolor illis augetur intollerabilis. O uos qui transitis per uia: aspice & uidete: si est dolor similis sicut dolor meus. Duo neq; mecū crucifixi sunt: sed nō antea uerberibus lacerati. Pēdēt illi restibus alligati: ego clauis cōfixus. idē laceror/unde substētor. & uñ me oportuit substineri inde pendeo. Citius. n. clauis q̄ restibus me posse crucifigi iudei cognouerūt/Latrōes mecū crucifixi caput libere mouēt: corona spinea me sine durissima pœna moueri nō sinit. Fluit de capite p spinas: de manibus de pedibus per clauos sanguis/corpus omne liuet & rubet: manat & madet sanguine: non tñ super me: sed super uos ipsas o animæ filiæ Hierusalem flete/Substinate & uigilate mecum.

De titulo supra domini Iesu caput in cruce posito.

PILATUS quia sine causæ seriosa cognitione iniuste contra Iesum tulisse sententiā stimulis cōsciētiae urgebatur interius: ubi illum uidit in cruce leuatū: & præter morē clauis affixum: existimauit opere præcium aliquam prætere excusationem: unde sui animi leuitatem & impietatem pallia ret. Itaq; cur Iesum sic punisset paucis aperuit. Est igitur hic actus quasi redditio causæ: & male sententiati ac executi palliatio. Vbi Pilatus cur sic egerit cām reddit. Iudei cām nō bene redditā emendari studēt. Pilatus declaratum mutare recusat. Hæc nobis euāgelistæ demōstrent. Ioannes. Scripsit autē

INVO
E
F
& titulum Pilatus: & posuit super crucem. Iesus nazareus rex iudeorū.
Hunc ergo titulū multi iudeorū legerunt: quia prope ciuitatem erat lo-
cus ubi crucifixus est. Et erat scriptum græce: hebraice: & latine. Dixerūt
ergo Pilato pontifices iudeorū: Sed quia ipse dixit: rex sum iudeorū. Rē-
dit Pilatus. Q uod scripsi scripsi: Redditionē causæ quam plata & execu-
ta sententia scripsit Ioannes: iam examinemus. Erat lege Romana sanc-
tum: quod & deus per Moysen dudum antea decreuerat: neminē publi-
ce occidi: nisi per leges fuisset urgētibus demeritis cōdemnatus. Hoc in
Iesu crucifigendo Pilatus obmiserat: uiro certe celebratæ famæ (si Iose-
pho iudeo credere uolumus: de illo ista scribenti) Fuit aut̃ illis temporibus
Iesus sapiens uir: si tñ uirum nominare fas est: erat. n. mirabiliū ope-
rum effector: & doctor omnium eorum: qui libenter quæ uera sunt au-
diunt: & multos quidem iudeorū: multos etiam ex gentibus sibi adiun-
xit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorū nostræ gentis uirorum
cum Pilatus in cruce agendū esse decreuisset: non deseruerūt hi q ab ini-
tio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die iterum uiuus: secū-
dum q̃ diuinitus inspirati prophetæ: uel hæc: uel alia de eo innumera futura
miracula esse prædixerunt. Sed & in hodiernum diem Christianorū ab
ipso nuncupatorum: nomen restat & genus. Itaq̃ fama cognitum Ro-
mæ Iesum Pilatus esse considerans: dubitauit apud Cæsarem accusari: q̃
tantum ac talem uirum non dicta causa dedisset auaritiæ & inuidiæ iu-
deorum crucifigendum. Vt igitur iuste & pro magna causa extra ordi-
nem Iesum ostenderet crucifixum. Q uia inter acta curiæ sententia nō
extabat: titulum. i. causam solam necis: palam facere constituit. Q uod
& hac tempestate in extra ordinem punitis fieri sæpe contingit. Vbi infi-
mæ sortis & incogniti neq̃ homines: sine titulo enecantur. Q ui autem
uel genere uel fortunis: uel nequitia insigniores sunt: breui cedula aut in-
strumentis scelerum super patibulis eorum appensis: cur puniti sint eti-
am mortui contestantur: ut qui præter legem necati sunt: non sine cau-
sa interiisse uideantur. Hac inq̃ ratione fretus ipse Pilatus: quia per te-
stes Iesum non conuicerat: & iudicii formam in damnando eum peni-
tus obmiserat: titulum scripsit: quasi confessionis argumentum: in quo
sibi mentiri coactus est: quod iuste iudicantibus sæpe: immo semp cōtin-
gere solet. Q ñ ad iniustitiā palliandam non cām pro cā suæ iniustitiæ:
aut sectari: aut machinari coguntur. Q uāuis ergo Iesus nō se dixisset re-
gem iudeorū: illorum. s. quibus Pilatus a Romanis præses datus fuerat:
& aperte dixisset regnum suum non esse de hoc mundo: tamen nullum
atrociorē titulum Pilatus inueniens: unde magis tutari posset præter
ordinem

ordinē crucifixi pmississe Iesum: pro nulla causa: pro nulla sententia: pro nullo iuris ordine in uiri iusti damnatione seruato: falsum sua opinioe titulū & plane mentitum. Scripsit super crucem eius/iā crucifixi/scrip-
ptum affigi mādauit. Iesus nazarenus/rex iudeorū/super duos latrones/
nihil penitus scripsisse legitur. Q m de eorum damnatione in actis præ-
torii plene cōstabat. Iesus nazarenus rex iudeorū eē constituens. Punitus
est ita: ut cæteris regnū affectantibus transeat in exemplū. Hæc est tituli
ratio/secundum quam Pilatus se apud Cæsarem/tutari posse confidit.

Improbatio tituli.

H Vnc ergo titulum multi iudeorū legerunt: quia prope ciuitatē
erat locus ubi crucifixus est. Et erat scriptum græce/hebraice/&
latine. Puduuit iudeos & alienigenas. hūc titulū legi & intelligis
uerentes nequando illis exprobaretur (& a græcis imprimis quibus erat
odio) regē habuisse crucifixū. Et quod erat infamius illis instantibus &
magna uoce a Romano præside postulātibus crucifixum. Hāc infamiā
apud exteros timētes insani: mutatione tituli euitare tētauerūt. Dixerūt
ergo Pilato. Noli scribere rex iudeorū: sed quia dixit: rex iudeorum sum.
Ita. n. non uidebimur crucifixisse uerū regē: sed regē assertū: neq; a mul-
tis sed a se ipso: Ideo addunt. Sed quia dixit: rex sum iudeorū. At præses
qui non eorū infamiæ: sed suæ cautelæ: in tituli appositione rōnem hñe cō-
stituit: tutius duxit titulū pmanere. Q d. n. se dixisset regē: iscitia & sim-
plicitati (quā Herodes se deridere putauit) ascribi poterat: & iustū non
erat: simplicē & semifatū pro uerbo penitus ridiculo crucifigi: psertim
quod ope nō esset aggressus implere. Ita perseverans in suæ excusationis
occasione robusta. Rñdit Pilatus/quod scripsi scripsi: ut pmaneat: Q d
scripsi scripsi & publicaui: iā mutari nō expedit. Q uod scripsi scripsi: sci-
ens & prudens scripsi certa rōne penes me constante: quā uobis non ha-
beo reddere: neq; ab illa uolo recedere. Et certe Pilate hoc unum iter tot
mala pusillanimitatis & inconstantia: tuæ bene agis: q; perstas/& titulū
non mutas. Credis te mentiri & nescius ueritatem scribis. Nullus uerior
titulus cruci nostri saluatoris potuit iscribi: qua de re alias fortasse copio-
sius/nunc per summarium disseramus. Iesus saluator interpretatur. Hic
quem crucifigis: saluum facit populum suum a peccatis eorum. Saluat
autem per mortem crucis: quod dudum Moyses figurauit. Q uādo ser-
pentem æneum suspendit in ligno. Populus tunc in solitudine positus
qui mordebatur a serpentibus uenenosis/attendebat serpētem in ligno
pendentem & sanabatur. Homines qui a dæmonibus in hac solitudine
& silua condēsa humanorū affectuū per uarias suggestiōes peccatorum

ueneni sunt: Christi crucifixioe: morteq; absoluuntur a culpa: liberant
 a poena: præsentiuntur in grā: Si modo illū intueantur per fidem rectā. In-
 tuere Iesum o Pilate: intueri saluatorem tuū: & uos o fratres aduertite ti-
 tulum. Hic cū quo mecum substinetis: & uigilatis. Hic quē pendentem
 in cruce uidetis: qui tristis est usq; ad mortē: & non multo post poenarū
 nimietate moriturū: Pilati. i. gentilis hominis testimonio: uiri certe pro
 officio quod gerit nō spernēdi. Est Iesus. i. saluator: liberator: redēptor.
 Estis captiui: seruiq; peccati: affixus est cruci ut nos redimeret. Gratis ue-
 nundati estis: uestra uolūtate: nulla necessitate: nulla mercede: sed malo
 uestro pposito uenūdati estis pyrataefferatissimo diabolo. Sine argento
 redimemini. Sanguinē & uitā uendidistis: & qd' plus est aīam: quā argē-
 to nequit cōpensari. Iesus sanguine suo hodie uos redimit: neq; parcus ē
 hanc monetam pro uobis expēdere. Iam apuit quinq; portas ararii sui.
 Vnde quaq; p̄cium exponit: mō illud uelitis expēdere. Fuiſti supbus: ac-
 cipe de sanguine: qui p coronā exit a capite: humiliaberis. Vide quia pro
 tua supbia Iesus in cruce caput leuare nō pōt. Deprimit illud corona spi-
 nae. Si erigitur pūgitur accutissimis spinis. Accipe o supbe de hac ararii
 huius sacratissimi & ditissimi porta unde te redimas. Es auarus aut inui-
 dus: Perge ad aliam ararii ianuam. Manum dexteram crucifixi Iesu san-
 guis inde profluit abundāter: aperta est ad errogandū pro te: non metal-
 lum: sed sanguinē proprium. O auare cur pro eius amore pecuniam nō
 eroges: qui pro te redimendo: largissime sanguinē de manu sua dextera
 fundit: Extensa est ad amplexādum. Audies paulo post q̄ sit beneficus.
 Amat omnes: omnibus gaudentibus cōgaudet: non cum omnibus tm̄:
 sed pro oibus dolentibus dolet. Cur tu non deponis inuidiā: qui Iesum
 omnes homines amplexantē: & pro illis omnibus manu dextera sangui-
 nem p̄priū abundantissime dantem uides: Es luxuriosus aut gulae uē-
 ditus: Iesus sinistra manu p tuis culpis mercedē soluit. Tu mollibus de-
 lectaris: illa ferro accutissimo pforata: ligno affixa pro te lacerat: sangui-
 nē copiose sp̄git per multā amaritudinē idicibilēq; dolorē: ut totas in sa-
 nas delectatiōes moderet: sistat: frenet: & pro illis satisfaciāt. Es ne iracū-
 dus: Curris ad uindictā: hinc quoq; captiuus effectus inferno: Apta est
 pro te in Iesu arario alia porta. Pes dexter affixus est cruci: ut ipetus irā
 te non rapiat: fluit sanguine: ut pro sanguine quem fudisti: uel fundere
 decreuisti satisfaciāt. Laboras accidia: & illa te captiuū detinet: Alia ara-
 riū porta pro te quoq; in Iesu corpore aperta est. Pes sinister est accutissi-
 mo clauo perforatus: ut stimulis pungētibus deponas accidiam. Domi-
 nus Iesus totus erectus: & animi plenus q̄tūlibet poenis exacerbatus stat:
 & pedibus

CXCVIII.

& pedibus sustentatur: ut spe te discas subleuare: & ad bñ operandū erigere. His igitur qñq; portis in Christi corpore: Quasi in arario apertis: Quia per quinque sēsus septē peccatis mortalibus uenūdati sumus: gr̃is sine argēto: sed nō sine p̃cio redimimur sanguine dñi Iesu Christi. Titulo ergo in saluatoris cruce ponēdo: nullū melius poterat dari principiū q̃ Iesus nazarenus/ a Nazareth deriuat. Est enī a loco originis deductū: Multa significās. Iuxta Hieronymū nempe nazareus: seu nazarenus/ uirgultum/ uel floridū/ siue custodiēs aut sepatus: mūdus: sanctus: unctus: aut cōsecratus nobis sonat. Quā oīa significata titulo crucis Christi ita cōcinunt: ut nullibi melius possint resonare. Obmitto iam p̃sagitū saluatorē nr̃um oriri sicut uirgultū de terra sitiētī. Sileo de illo p̃dictū. Flos de radice ascēdet in uirga Iesse: Et reliqua huius noīs significata: apphetis de Iesu copiosissime & aptissime cōscripta p̃transeo. Custodientis rōnem silere hic nō debeo. Custodis est stare in specula: oīa circūspicere. Iesus qui nos saluat: altus residet in monte caluario: & eleuatus in cruce: attentus ad oīa picula gregis: p̃sto est ea omnia propulsare. Rex iudeorum. Hoc sufficiat explanasse superius.

Improperatio.

MILites ergo cū crucifixissent eum acceperunt uestimenta eius. Et fecerūt quatuor partes unicuiq; militi partē: & tunīcam: Erat autē tunica incōsutilis desup cōtexta per totū. Dixerunt ergo: nō scindamus eam: sed sortiamur de illa: cuius sit. Vt scriptura impleret dicens: Partiti sunt uestimenta mea sibi: & in uestē meā miserunt sortē. Et milites quidem hāc fecerunt. Matheus. Prætereūtes autē blasphemabant eū mouentes capita sua & dicentes: Vath qui destruis tēplum dei: & in triduo illud reedificas: salua te metipsum. Si filius dei es descende de cruce. Similiter principes sacerdotū illudentes cū scribis & senioribus dicebant. Alios saluos fecit: se ipsum nō pōt saluū facere. Si rex israel est: descendat nunc de cruce: Confidit in deo: liberet eum nūc si uult. Dixit enim quia filius dei sum: Id ipsum autem latrones dicebant.

Improperationis declaratio: & primo a carnificibus illata.

Os est pro humanitatis necessitudine: reis damnatis dū puniuntur: compati q̃tumlibet iuste uexentur: aliquid refrigerii impartiri: saltem uerbis consolatoriis eorum p̃enam reddere mitiorem.

Cadunt pro Iesu crucifixo omnia in contrarium. Pilatus crucifixum tituli appositione derisit: & ad sui excusationem erroris: falsam crucifixo cam mortis se putat inscribere. Carnifices ante crucifixi oculos uestimenta diripiunt: & super tunicam eius preciosissimo sanguine madentem sortem mittunt. Prætereuntes illum iracunde blasphemant. Pontifices/ scribæ/ & pharisei derident: cauillis/ salibus iniuriose aggrediuntur. Latro communem poenam qua iuste tenetur inuitus: sponte cruciato impropat. Continet igitur hic improprietatis actus/ Direptionem uestium a carnificibus/ Blasphemias a prætereuntibus: Sales & cauillos a pontificibus/ a latrone exprobrationem poenæ. Sigillatim hæc inspiciamus quæ simul ab euangelistis accepimus.

L Carnifices ab euangelista hic milites dicti sunt: quia Romanam fortasse militiam sequebantur: quoniam a Romanis lictores dabantur ducibus exercituum: & præsidibus ciuitatum. Est igitur rationi consentaneum Pilato præsidi aliquot fuisse lictores sequentes exercitum provincie iudeæ: & ciuitati Hierusalem custodiæ deputatum. Quatuor ergo lictores: quatuor inquam carnifices/ romanæ militiæ ascripti/ cruci confixerunt dominum Iesum. Unus dexteram manuum: unus sinistram perforauit: atque confixit. Tertius pedes composuit & continuit: dum alter clauo utrumque cruci configeret. Non est enim rationi consentaneum milites Romanos/ viros gloriosos tale ministerium executos: neque ad tam tenuem prædam diuidendam descendisse. Ita pro suo numero carnifices prædam tenuem in quatuor diuidunt partes/ Vnicuique militi uel potius licitori: siue carnifici/ partem/ communi concordia distribuentes. Et tunicam acceperunt hi carnifices in prædam. Erat autem incosutilis tunica desuper contexta per totum. Hanc existimo fuisse interiorem tunicam: carnem Christi tangentem ad nudum: de cuius dignitate: & cur incosutilis: cur desuper contexta per totum: Cur illam non diuiserunt carnifices: sed sortiti sunt: pro tenuitate nostra scripsimus: dum dignitatem instrumentorum passionis Christi examinaremus. Hanc tunicam lictores penitus integram sortiti sunt: Quoniam in per futuras diuidi non posse uidebant: Quoniam in super esset angusta. Existimauerunt enim. si diuideretur: in frustra reddi penitus inutile: dum quarta pars eius/ ad contegendum corpus minime sufficeret: & panno alteri componenda/ esset inutilis: quoniam non ut pannus texta liciis sed maculis erat. Dixerunt ergo non scindamus eam: sed sortiamur de illa cuius sit. Integra enim erit uni usui: diuisa erit singulis penitus inutilis: sicque sortem illos misisse euangelista confirmat: quando illud propheticum dicit impletum. Partiti sunt uestimenta mea sibi: & super uestem meam miserunt sortem. Qui me in cruce laniauerunt clauis: uestimenta quoque mea sine iniuria esse noluerunt. Lacerant per quattuor partes superiores tunicas: interiorem sibi sortiuntur.

Iniuriam

niuriam passus fueram ab Herode per derisum purpura indutus nouā iniuriam patior a carnificibus: qui per auaritiā uestimenta lacerāt quatri farie. Sed utinā a malis Christianis hæc ipsa uestimēta peius nō distraherentur. Illi supiora tantum indumenta: per auaritiā lacerant: interiorem partiri non audent: quæ nunc in minuta frustula cōciditur ad horā. Sed redeamus unde discessimus. Super uestem meam interiorem inconsutilem: miserunt sortem: Venditus sum triginta argenteis a principio passionis: Vestes meas lacerari: & sortis. i. ludi præcium uideo fieri in fine. Et milites qui hæc fecerūt: carnifices qui me crucifixerunt: quia suæ crudelitatis mercedē: ob meam paupertatem nulla numerata pecunia assequi potuerunt: Vestimēta mea in meæ sortis præcium sibi diuiserunt. Et certe hæc fecerunt quæ prophetata iam fuerant. Diuiserunt quæ diuidi poterant: quæ nō poterant sortiti sunt. Sed non eorum auaritiæ: aut impudentiæ rationem hñe me conuenit. Sum Iesus: etiam teste Pilato: Quare iuxta titulum quem inscripsit: iuxta. s. mei nominis rōnem: me agere cōdecet: saluare illos præsto sum. Statim hoc omnibus notum faciam. Substine te & uigilate mecum. Pro custodis officio aspexi iam crucifixores & carnifices: nunc alios pro custodia aspiciam.

DDeclaratio blasphemiae a p̄tereūtibus cōtra crucifixū Iesum dictarū.

Pratereūtes aut blasphemabant eū mouentes capita sua dicentes: **V**at qui destruis templū dei: & in triduo illud reedificas: salua temetipsum: si filius dei es descende de cruce. Magna incōditiæ plebis frequētia ad spectaculū crucis cōfluxerat: horum plurimi pontificum gratiam aucupantes. Prætereuntes. i. nunc hac: nunc illac discurrentes circum crucem: mouentes capita ad ire & odii indicium indignabundi. **V**at. n. interiectio indignātis: & feruidi animi affectum indicans est blasphemabant. Vt ex animo facere monstrarent: indignationē præferrebant acerbissimam. Blasphemare est uerbis iniuriā inferre. Iniuria aut fit: uel debitum subtrahēdo: uel adducendo nō debitū. Debuissent isti agere grās saluatori Iesu: & redemptori humiles se oñdere. Compati debuissent angustias eorū grā supportatis/indignationē & iram præferētes blasphemabāt nutibus capitis furibūdi dicētes. **V**at q̄ destruis tēplū dei/ & in triduo illud reedificas. Mentiebant̄ apte Iesum aliquñ dixisse se uelle destruere aut destruxisse templū dei/ ut in tribus diebus illud reedificaret: possum destruere si dixisset/ ut testes ultimi asseruerūt: minime mentitus eēt. **M**etimini uos. Nō destruxisset ut reedificaret tm̄: Stultū. n. hoc erat/ uentosum & p̄stigosum fecisset/ ut tali ope nō creaturā/ sed creatorē uestrum illū eē agnoscerētis. **M**etimini blasphemātes: quia non factum nō

dictum asseritis: quasi uel dixisset: uel agere fuisset aggressus. Mentimini
quā ueram cām rei si fieret: si diceret non adducitis. Ita blasphemantes nu-
tu capitis: & interiectione uocis indignabunda falsam calumniā struunt.
Blasphemāt adhuc peius quā dicūt: Salua temetipsum: quasi se saluare nō
possit deridētes. O fatui aspiciat titulū/ Iesus est priā tituli dictio. Quid
est aliud Iesus nisi saluator? Ipse salus est oīum: saluari nō eget: uexat ad
modicū sed non piclatur/ nō frangitur/ moritur: sed mors illi nō domi-
nabitur. Si filius dei es: descende de cruce. Satis sit stultitiā uestre blasse-
masse hoīem Christū: nolite quāso attingere deū. Est uere dei filius qđ res
indicabit: sed suo tpe. Plus erit resurgere a mortuis: de ifimo limbi tene-
brisq; sepulchri/ ad lucē solis ascendere intuentā: & in empyreum cōclū
se sua uirtute trāsferre: q̄ descendere de cruce. Quia filius dei est: & per ni-
miā charitatem nascēdo descendit in hoīem: ultimam qđem creaturā rō-
ne pollentē: nō debet amplius descendere nisi ad inferos ut hoīes ascende-
re faciat ad supos. Huius rei grā ascendit in crucē: descendere inde non
uult: sed pro ur̄a salute deponit. Non descendit de cruce: ne uos descēda-
tis in infernū: cruce illic perpetua puniēdi. Desinite infelices: deponite
amentia: contraq; propria cōmoda laborare desistite. Si descēdat de cruce:
uos in inferno cruciabimini semp. Custos Iesus aspexit ad uos: incon-
sultā multitudinē: cōtra propria cōmoda (ut semp soletis) stolide labo-
rantem. Melius faceretis substinere hic & uigilare cum illo qui uobis da-
tus est custos & saluator.

Illusionum & blasfemiarum pontificum & sacerdotū declaratio.

Similiter & principes sacerdotū illudētes cū scribis & senioribus
populi dicebāt: ut mali reip. moderatores: populi furorē in ma-
lum augeant/ applaudūt insanīe atq; blasfemiā uulgi cui peio-
ra adiiciunt/ ne frustra præesse uideant. Alios saluos fecit: se ipsum non
pōt saluū facere. Quid sibi uolūt insanā hāc uestre blasfemiā? Loqui-
mur per ironiā. Alios saluos fecit: Minime. Quia neq; se ipsum pōt sal-
uum facere. Falsa sunt quæ de illo dicunt saluasse alios: & uaria sanitatū
dona tribuisse saluando. Hæc si fecit: non ex auctoritate: nō sua uirtute
id fecit: posset & se eadem rōne saluum facere: sed quia alios uel nō uere
saluos fecit: uel arte & demonio suffragante id fecit: nunc qđ ars illū de-
fecit: estq; demonio destitutus. Ideo nō pōt se ipsum saluū facere. Si rex
israel est: descēdat nunc de cruce: & credimus ei. Alia ironia peior priore.
Regum israel nemo haftenus est crucifixus: hic nūc pendet in cruce: nō
est ergo rex israel: qui si rex est: & a crucis pōena se liberare nō potuit: libe-
ret se descēdens de illa. Reges. n. si quā capiuntur ab hostibus: aut saluant

a suis liberati/aut se redimūt. Agat secundū ut rex: quia primum ut deus euitare non potuit. De cruce descendat: uel liberatus/uel redēptus a suis: & credimus ei. Vtinam hoc ultimū diceretis: ex corde: sed mētimini. Nē pe quia saluator custos est crucifixus Iesus/ & p custodis offō cordiū secreta rimatur ex alto/ Si uos ex corde uideret hęc ultima dicere: sanus & illesus de cruce descēderet: neq; illū pigeret iterū crucifigi. Plus fuit super mare siccis pedibus ambulare/ per quadraginta dies & totidē noctes cibū non sumere. Ex pauculo pane tot hoīum milia bis faciare: donare tot sanitates: natis cæcis uisum præstare: resuscitare mortuos ad funeris pompam iā cōpositos/ iam elatos/ iamq; sepultos/ iam foetidos & resolutos/ q̄ de cruce descēdere: plus erit spoliare infernū: & ide tantā secum aīarum ducere multitudinē/ de sepulchro exire/ q̄tumlibet custodito/ q̄ de cruce descendere. Vos aut quia prioribus miraculis nō credidistis: neq; futuris uirtutibus credere pposuistis/ etiā si de cruce descenderet non crederetis. Sequens blasfemia ppositum uestrū apit: & an credere uelitis monstrat euidentissime. Pergite loqui pro uestra nequitia. Cōfidit in deo: liberet eum nunc si uult: O pueri & totius plebis uestre longe stultissimi: quæ est hęc rabies? Cū legē plene noueritis: ideoq; certū teneatis: nihil ḡuius puniri præcepto legis q̄ blasfemiā in deū/ tñ aperte non uos pudet blasphemare deū? Nō ueremini eius iudicia? Manifestū est quia legem ore tenetis/ nō corde. Alligatis per illā onera graua & importabilia/ super humeros simpliciu: uos aut neq; digito teneri lege aut uultis: aut creditis. Satis erat derisisse Iesum: & iam moribūdū hoīem: salibus cauillisq; afflixisse. Satis erat uestre cōsciētiae testimonio uos impudētissime esse mentitos. Cur cōtra deum prēm tam supbæ nunc blasphemādo cōsurgitis? Nonne deus si uelit illū poterit liberare? Liberauit prēs uestros ab exercitu ægyptiorū. Quibus mari: mōtib; q; cōclusis: uiā inter aquas apuit: & quasi pro muris undas solidauit. Aquā de petra largissimā illis eduxit. Solem pro illis cōtra Gabaonitas stare fecit. Diuisit diuertitq; Iordanē. Exercitū ualidissimū uni Ionate pfligandū dedit: Goliā gigantem armis exercitissimū per inermē Dauid (nil nisi pastoritiā exptum) singulari certamine detrūcauit. Armatos hoies sine numero: quos in malum uestrū uexerat Senecarib; sine uō labore fudit: fugauit: deleuit. Tot magnalia ur̄i gratia fecit: quot nusq; lris traditum pro aliis fecisse inuenit. Cur nūc illi hęc uicem redditis: quasi deridētes uirtutē eius: ut etiā si uelit: nō possit liberare iesum? Quid est quæso aliud dicere? Confidit in deo: liberet eū nunc si uult: nisi per derisum insurgere cōtra deū? Quid sibi uolūt hęc uestre uerba blasfemiæ? Supauimus aduersariū nostrū: sic illum affeci-

S

T

V

mus: eo adduximus: ut deus si uult eum liberare non possit: Si secus est
 q̄ dicimus: faciat deus quod fieri posse negamus. Scimus quia confiden-
 tia crucifixo non deerit. Fide Noe in archa saluatus est. Fide Abraam si-
 ne iniuria peregrinationem compleuit: filium in senectute genuit: quem
 imolare deo non dubitabat. Filii liberationem obtinuit: promissiones
 est assecutus. Fide Iacob manus euasit Esau. Fide Ioseph liberatur a car-
 cere: Aegypto præficitur: pascit patrē & fratres. Fides Moyses accessit ad
 rubum: suscepit signa quæ ostendit Pharaoni. Aegyptios merfit in ma-
 re: Populum per quadraginta annos pauit in deserto atq; protexit. Fide
 Iosue muros Hiericonta tubarum clangore diuulsit: Iordanem diuisit:
 solemq; firmavit. Fide Ieptæ paucis cum hominibus fugauit ingentem
 exercitum. Iste confidit in deo: sed nihil iam proderit ei: liberet eum si
 uult. Certe non poterit: quia nos iam illi restitimus. Acta res est. Pendet
 in cruce iam penitus exanguis: Laceratus est totus. Manus laniate sunt
 clauis. Ferrum pedes confodit. Liberet eum si uult: Liberatus erit inuti-
 lis. Vita in sanguine est: hunc exhausimus flagellis: corona & clauis ab-
 sumpsimus: non diu uiuet: Non potest etiam si uelit: deus eum liberare
 a morte sanguine iam defecto. Quod si fecerit saltem a debilitate libe-
 rare non poterit clauis manus pedesq; confossum. Nos enim tanto saga-
 citatis & solertiæ studio præualuimus: ut uolens deus illi esse auxilio nō
 possit. Liberet eum si uult. Si etiam esset eius filius: eum non sufficeret
 liberare. Enim certe quia dixit filius dei sum. Vt hoc sit uerum liberet
 eum deus si uult. Sicut pater filium liberare studet: certe nō poterit. Vos
 bis parum est o impii (ut uideo) molestos esse hominibus: molesti estis
 & deo pro blasphemia tam execranda: ut præsumatis tām in angustiam
 traxisse dominum Iesum / q̄ etiam si plena fide speret in deo: & illum ue-
 lit deus liberare: & eo studio uelit: quo pater filium in tantis malis con-
 stitutum liberare studeret non tamen possit. Iactabundi ad inuicem ri-
 detis & plauditis de crudelitate & impietate tam dira: latronum alter cru-
 cifixus illis fauet: sed de eo apertius paulo post dicam. Redeamus ad Ie-
 sum nazarenum custodem in specula. Non sic facit Iesus custos (si mo-
 do uultis) saluator uester. Audite illum qui pro custodis officio de cru-
 ce carnifices / plebem / uos malorum omnium auctores cōtuetur: auscul-
 rat uos / maledicitis & blasphematis / Ille benedicit uobis: orat pro uobis:
 excusat uos audite eum.

T

Codicillus domini Iesu Christi prima particula.

Iesus autem

CCI.

IESVS autē dicebat pater dimitte illis quia nesciunt quid faciūt. Anteq̃ Iesus ad hortum accederet: ut se illic capiendū exponeret: testamentū cōdidit: cuius supra tenorem inspeximus. Nunc q̃ sibi mortē imminere cōspicit/codicillum ordinat. Et q̃ dixerat si exurierit inimicus tuus ciba illū: si sitit: potum da illi. Ope cōprobat doctrinam suā. Inimicos. n. sibi constituerant se carnifices crucifigentes. Populi eū deridē-

tes/cōminātes & maledicētes eidem principes sacerdotū: scribæ & seniores latantes q̃ malefecerint: & in rebus pessimis suæ blaffemiæ gloriātes. Non reddit illis Iesus maledictū pro maledicto: sed e cōtrario benedicit. Pater mi inquiēs ne iudices pro carnificū/populi/principūq̃ demeritis. Ignosce eis p̃r. Ego libēs condono iniuriā meā: nolo uindictā: sed remissionē. Inimici isti n̄r exuriūt per auaritiā: quæ eos obcæcauit/& traxit in rabiē carnes meas deuorari pœnis. Sitiūt sanguinē meū totum effundi: cibemus illos charitate: potemus clemētia. Dedi iā carnē in cibū: sanguinem in potū sumere uolētibus a qua refectiōe Iudā nō exclusi. Aspice pater titulū capiti meo supra positū. Non discordat a legatione tuo noīe per Gabrielem angelū m̄ri meæ exposita. Dixit ille/uocabis nomen eius Iesum: qđ significat saluatore. Nolo p̃r si possum inani uocis & noīs pōpa iactari. Rem uolo nomini cōgruentē. Alienigenæ & tui noīs gloriam nesciētes: me Iesum nazarenū iscripsērūt: Sim quæso p̃r custos ouilis tui sim saluator. Ne p̄das pater p̄ meis pœnis hos peccatores: ne punias eos. Vindictā ne sumas de peccatis eorū. Dixit angelus hic erit magnus. Mi p̃r magnifica me. Nihil ego magnanimius iuenio q̃ donare iniurias. Si qđ maius est: nihil esse iam pōt/nisi sanguinē donare cū uita. Inspice p̃r q̃tū sanguinis sparserim. Vide caput sanguine cruentū. Vide corpus oī pelle nudatū & cruore uestitū. Vide laceras manus sanguine manātes. Vide discriptos pedes: riuos sanguinis factos. Hæc pro animi magnitudine dono iustitiæ tuæ ut hoīum peccata dimittas. Magnū me demonstra: remittendo quæ peto. Dixit idē angelus. Filius altissimi uocabit̃. Cōsentaneū est p̃r/si sum tibi filius/me tui eē simillimū. Tu solem oriri facis sup bonos & malos/pluis sup iustos & iniustos. Grām qua me repleuisti/& p quam me eē uoluisti lucē quæ illuminat oēm hoīem ueniētem in hunc mūdū: lucere iube bonis & malis. Pluuiā sanguinis de meo corpe quasi aquam de nube manantē/pluere decerne super iustos & iniustos. Ista p̃r

100

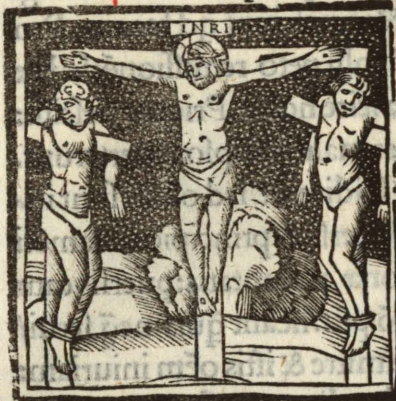
fine causa non peto. Peto ex titulo passiōis meae. Vñ sū Iesus nazarenus:
 saluator & custodiēs. Sum ē rex iudeorū. Meū est regni consulere utilita-
 tibus. Nulla maior in regno utilitas q̄ hoīum salus. Per nomen meū: per
 agnomē: p̄ regni titulū maiestate plenum rogo p̄r dimitte eis. Quid di-
 mittā fili? Dimitte iniurias mihi illatas: non dāna sola: sed emēdas dāni.
 Dimitte oīa & singula quae mihi tu rex regū posses ut filio reseruā: quae
 ut dñs dñantiū repetere posses. Sed qbus dimittā fili? Illis. Quibz illis?
 Illis carnificibus qui me crucifixerūt: & pro funibus clauis ad me crucifi-
 gendū usi sunt. hi p̄r penitus/ nesciūt qd faciunt. Accipiūt uestimenta in-
 necis p̄cium: & p̄miū crudelitatis: existimātes nihil plus meae mortis me-
 Y rito cōsequi posse. Purū hoīem credūt interimere: q̄ illis amplius usui eē
 non possit. Credūt pro ministerio lictoris & carnificis nihil aliud sibi in-
 cūbere: nisi qd̄ p̄sēs iusserit: nesciunt iure an iniuria crucifixus pēdeā.
 X Istis p̄r in meo codicillo dimitto: & cōdono damnū lacerataz uestiū. Di-
 mitto crucifixionis iniuriā. Tu idem facito pro fidei cōmissarii munere:
 quo fungeris: pro amore quo me filiū tuū amplecteris. Dimitte eis. De-
 bes hoc facilius agere: quia ignorātia istos excusat/ nesciūt qd faciūt. Vis
 Z ne aliis dimittā fili? Dimitte incōsultae multitudini circūstanti: circū con-
 cursanti: nutu capitis: incōditis & horrifonis uocibus cōtra me surgenti/
 deridēti & blaffemāti. Quid dimittā & istis? Damnū & offensam. Con-
 senserunt in mortē meā: Barrabam mihi p̄tulerūt/ astiterunt crucifigēti-
 bus carnificibus/ applaudūt pōtificibus scribis & phariseis: meaz poena-
 rum primis auctoribus: sed ab eis seducti sunt. Nesciūt qd faciūt. Illi etiā
 uere p̄ ignorātiā peccāt. Dimitte ergo & istis/ q̄tū prioribus dimitti roga-
 A ui. Qm̄ & in codicillo meo: his dono culpaz oīum remissionē/ ut hāc
 ditariā pacē assequātur. Dimittā & istis o fili: pro qbus ne dū postulas:
 sed rōne plenā excusationē adducis. Pontificibus/ scribis/ phariseis/ & po-
 puli senioribus qui teste Pilato nō per ignorantia: sed per inuidiā tetra-
 diderūt/ qui sciētes legē & pphetas interpretātes: nūc te meq; blaffemāt/
 uis ne dimittā? Mi p̄r dimitte illis. Scis p̄r: qm̄ ubi sup abundat delictū:
 gloriosius est principis grām sup abūdare. Non decet magnitudinē no-
 strā: neq; clementiā tuā/ horū malignitate supari. Si solis oīno ignorāti-
 bus dimiserimus: nō erit multa gloria remissionis. Pueris & furiosis hu-
 manae leges peccata dimittūt: q̄a ignorantia illos excusat. Dimitte & istis
 ut misericordia tua iudiciū hoīum excessisse noscatur. Isti qdē p̄r mi (ut
 B Pilatus attestatus est) p̄ inuidiā me tradiderūt. Sed hāc ipsa inuidia illos
 reddidit ignorātes. Tu p̄r nosti qm̄ obcācauit eos malitia eorū: caci sunt
 culpa qdē sua: sed ideo miserabiliores: q̄a ipsi sibi cecitatē adduxerunt.
 Dimitte

Dimitte p̄r eis/qm̄ q̄tūlibet sint humana sapiētia pleni: humana tñ fragi-
 litate supati rōnis apicē sensui subdiderūt: & iō nesciunt qd faciunt. Pro
 istis p̄r: qui te tā atrociter blaffamauerūt: nō solū peto remissionē: sed ex-
 cusationē affero. Nesciūt qd faciunt. Quia scire nolūt. Priores nesciūt:
 quia indocti sunt. Isti nesciunt quia a scia per malitiā seipsos auerterunt.
 Didicerunt qdem: sed intelligere noluerūt. Didicerūt/sed obliti sunt iu-
 dicioꝝ iustoz. Qm̄ ad iustitiā sunt spōte cōuersi. A principio testamēti
 mei/reliqui iure hāreditario pacē hoībus bonæ uoluntatis: pueris eam
 donavi. Vt si quasi hāredes iusti hanc h̄re nō pnt: hēant q̄uis neq̄ serui/
 tm̄ clemētia liberalissimi dñi & testatoris. Dimitte & istis oēm iniuriā:
 oēm p̄nam: oēm recōpensam/ut possint si uelint pace frui: quā iter te
 & hoīes me firmare misisti. Nolo p̄r amplius interroges qbus dimitti ue-
 lim. Si tam iniuriōsis tibi & mihi molestis supplico dimitti: cōsentaneū
 est me oībus hoībus dimitti quæ iā dixi uelle. P̄r dimitte eis: qui usq; in
 p̄sens peccauerūt: qui nūc peccant: & qui peccabūt in posterū. Sint pecca-
 ta q̄tūlibet graua/turpia/iniuriōsa/dānosa. Quia nesciunt qd faciunt.
 Hæc est prima pticula codicilli dñi Iesu Christi p̄dētis in cruce: iniuria-
 rum remissio. O p̄res/o matres familias læserūt ne uos unq̄ filii ur̄i/aut
 filiz ur̄æ/serui uel ancillæ/iniuriatus ē uobis amicus cōsanguineus/affi-
 nis/uel familiaris. Audite Iesum. P̄r dimitte illis. Ego dimisi crucifixori-
 bus meis. O princeps & reipu. p̄sidentis: qui p̄ris fungeris offō: læsus es
 a subditis? Audi Christū in cruce pendētē. P̄r dimitte illis. O fr̄/o soror/
 o sodalis o amice o uicine es læsus ab aliquo? Audi Christū: hic substies
 hic uigila: ut illū ualeas imitari: dimitte iniuriā: Dñs Iesus Christus non
 solū iniuriā relaxat: sed dimitti orat a p̄re: sed atrocissime iniuriantes co-
 ram deo excusat. Læditur & non attendit. Blaffematur & bñdicit. Occi-
 ditur & uitam donat. Quis uestrū est passus tā acerbis iniurias? Quis
 tam improbe: tam ptinaciter læsus: tam turpiter offensus: tam dire habi-
 tus q̄ dñs Iesus Christus: a cuius iniuria iam crucifixi: nō cessatur? P̄det
 in cruce sanguine uacuu & blaffemat: non tñ irascitur: neq; uindictam
 quærit: indulget & excusat. Nos ergo omnes cum illo dicamus deo p̄ri.
 P̄r quoniā dñs noster: redēptor nr̄: saluator noster: rex nr̄: filius tuus oēs
 iniurias cōdonat: nos inuicem tantorū dolorum 'pro quibus est (nostri
 gratia) tristis usq; ad mortē: indulgemus omnibus qui læserunt nos. Di-
 mittimus iniuriā: non quærimus uindictā. Tu pater dimitte eis quia ne-
 sciunt quid faciunt. Sic facientes assequamur hāreditatē in regno Chri-
 sti & dei. Pacem. s. hominū bonæ uoluntatis: testamēto a dño Iesu Chri-
 sto relictam: & codicillorum iure firmatam.

Secunda particula codicilloꝝ dñi Iesu & eius declaratio.

VNVS aut de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicēs/Si tu es Christus saluū fac temetipsum & nos. Rñdens autē alter increpabat eum dicens. Neq; tu times deū: qui in eadem dānatiōe es. Et nos quidem iuste: nam digna factis recipimus: hic aut nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesū. Memeto mei dñe dū ueneris in regnū tuū. Dixit ei Iesus. Amen dico tibi/ hodie mecum eris in paradiso.

E Nus de his qui pendebāt latronibus. Ad leuā iste pēdebat in reproboꝝ locum. Ad illam nanq; in die iudicii perdiri oēs iudici astabūt/blasphemabat eū dicēs. Si tu es Christus: saluū fac temetipsum & nos. Duas uno cōtextu protulit iste blasphemias: ex radice infidelitatis prima/Secunda de officina impatiētiae surgit. Si tu es Christus/ponit in dubio qd' firmissime oportuerat cōfiteri. Dubius aut in fide/infidelis est. Audiuerat Pilatū dixisse semp de Iesu qui dī Christus. Videbat titulum uim noīs & agnominis agnoscebat: & nihilominus diffidebat/ideoq; per cōditionē quasi negans dicebat/Si tu es Christus: saluū fac temetipsum & nos. Nō uult poenā pati cui pro iustitia erat obnoxius. Salutem domini nrī Iesu ut debuit nō quāsiuit. **Q**uā non pro eius innocentia postulauit: sed pro eius cōmodo. Saluari requirit spreta iustitia quā habet exosam. Non aliter faciunt damnatorum aīa: Si quid. n. boni uolunt/non pro iustitia: sed pro suo cōmodo/uel pro incōmodo euitando uolunt. Vellent si possent p sua incōmoditate dei tollere iustitiā. **Q**uia tollere non pnt: oderunt & in ambiguo ponūt. Neq; dicunt: quia iustus es: nos iuste patimur. Hic igitur latro pendens in sinistra Iesu: melius dixisset: quia es Christus libera te si uis. Nos iuste patimur: sine patiamur. Sed quia impatiens est: & per impatiētiam desperatus: dñm saluatorem alloquitur ironice. **Q**uid tu p̄rem rogas indulgere crucifixoribus nrīs. **G** Si tu es Christus: Si tu es dei p̄ris filius stude salutē tuā & nostrā q tecū patimur. Deinde crucifixorū nostrorū salutis rōnem hīc poteris. Sed quā ut uideo es moribundus: neq; te liberare potes stolidā rem agis: & operam pdis orando p̄rem ut nrīs crucifixoribus indulgeat. Rñdens autē alter latro pēdens ad dexterā dñi saluatoris: ad quā in iudicio stabūt iusti: increpabat eū dicens. Neq; tu times deū qui in eadem dānatione es. **H** Incipium oīs sapientiā timor est dñi. Accipe timorem dñi & resipisces. Incipe timere

CCIII.

timere deū: defines desperare: defines blasphemare: disces te humiliare/ &
 benedicere benefactori nrō/ nobiscum in cruce pendēti. O te infœlicem
 quē tam acerba pœna non castigat. Sed hñt hoc pessimū reprobi: ut sem
 per correctione frangantur: fiantq; dū corripunt' magis/ inutiles. Probi
 si qñ castigantur: pœna illis fit fructuosa. Es certe infœlicissimus: qui cū
 sis in eadē dānatione/ pœnæ cōtubernio nō molliris: sed insurgis. Audi
 uisti Pilatum de iustitia huius/ quē derides/ contestantē. Q n̄ dixit inno
 cens ego sum a sanguine iusti huius. Erat officii & cōditionis tuæ nō ad
 dere afflictionē afflicto/ præsertim iusto/ si te dolor facit acerbū/ in te ip
 sum pro tua culpa: aut in me insurgere debuisses: quia nocentissimi su
 mus. Vñ iuste qdē nos pœna tenet: nā digna factis tormēta recipimus. **I**
 Q m̄ latrocinātes multos torsumus: ideo iustitia cōmutatiua nos quidē
 iuste cruce punit. Q n̄ pro multis mortibus & crucibus: quæ alios tolle
 rare coegimus/ dum eorū bona diripimus: Vna nos morte cruceq; con
 sumit. Hic aut nihil mali gessit. Vnde acerbissimus illi fit dolor: quem li
 bens pro nobis pateretur. Et iccirco non tm̄ cōdolere illi deberemus: &
 flere super nos ppter scelera nostra: ac sup illum pro eius innocentia: sed
 etiā illi grās agere: q; nostri grā tantas pœnas sponte suscepit: libēsq; sub
 stineat: & pro nobis a deo pfe ueniā imploret: & corā illo nostrā ignorā
 tiā in excusationē adducat. Cōsortæ pœnæ iam sic admonito dicebat ad
 Iesum/ ut mediatorē dei & hoīum in medio cōstitutū. Memēto mei dñe **K**
 dum ueneris in regnū tuū. Regnum illud quod tu dñe dixisti/ nō eē de
 hoc mundo corruptibili: regnū pacis & gaudii sempitærni/ regnū iusti
 tiæ & ueritatis: regnū quod nō auferet: regnum in quo regnant oēs qui
 bene deo seruiūt. Dñe/ cui seruire regnare est/ cū ueneris in regnum tuū/
 iure naturæ quia deus es/ tuū per grām in oēs hoīes per te scaturiētē tuū
 qm̄ tanto labore: prælioq; tā duro illud assequeris. Memēto mei: nō pec
 catorum quæ gessi: nō latrocinia mea quæ so tunc mente reuoluas: Mei:
 qui homo sum: qui gero imaginē patris tui licet impfectam: cuius tu es
 imago pfectissima: per cōe imaginis cōtuberniū: per aīam rōnalē quam
 mihi cōcessit pater: & tu de Virgine nascens accēpisti: per humanitatem
 qua mihi es frater. Mei dñe memēto. Non grandia peto. Mordet me cō
 scientia sceleribus foetida. Introduci postulare confundor ad priam tam
 fœlicem. Hoīem dignū omni supplicio: ad tā puram & excellentē ciuiū
 nobilissimorū cōsuetudinem: scelestū & infimæ sortis hoīem introduci
 petere nō audeo. Scio q; tecū: scio q; cū tuis ciuibus eē nō mœreor. Neq;
 seruoꝝ tuorū pedisequus ut fiam petere audeo. Scio tam puro: tam sub
 limi: tam glorioso loco: me recipi non dignū. Ita dñe sim saltem in me

11100
 moria tua: pius es & clemētissimus. **C**omis es & neminem aspernaris: si
 mei memor esse dignaberis: spero aliquñ ad regni tui māsiunculā aliquā
 peruenire (qm̄ multas habet & maximas) iubebis admitti & infimis sal
 tem seruulis ascribes. Meretur hoc prācium quod nunc pro me soluis.
 Tanti tibi cōstat salus mea: ut me spernere: & a regno tuo ppetuo exclu
 dere non debeas. Modo de tua mente non excidam: qđ supplex oro ne
 fiat. Neq; n. solertiam tuā decet eorū obliuisci / quos tanto tuo labore: tā
 tis pēnis: toto sanguine & uita p̄pria redimis: p̄sertim eorū quos in pas
 sione socios h̄re uoluisti. **Q** uantumlibet. n. nobis dñe sit causa diuersa:
 mors tñ una manet. Existimo dñe non sine magna rōne (cum innocen
 tissimus sis) inter duos nocētes crucifigi decreueris. Video ab initio Euā
 parere Cahim & Abel. Adam inter utrūq; aīo pēdere: in figuram tui in
 ter nōs pēdentis in cruce. Video alterū fricidam & desperantē de ptāte &
 clementia p̄ris tui: qñ post fratricidiū dicere nō est ueritus: maior est ini
 quitas mea q̄ ut ueniam merear. Facit idem collega meus a sinistro late
 re tuo cruci cōfixus: qui per desperationē te blāfemat & p̄rem. Vt ille fi
 gurauit Cahim: me Abel figurantē: fac imitari quē p̄fero: qui pius fuit
 & deo gratū sacrificiū obtulit. Assimiler isti dñe / in quo sapientia tua me
 prāfigurauit. Non possum de gregibus uictimas imolare: offero me nu
 dum tecū in cruce: ubi licet pro meis iniquitatibus iuste suspēdar: tñ nō
 aspnaberis uoluntatē: quā ut iustitiā satisfaciāt: corpus cruciari libenter
 acceptat. Tu dñe Noā seruo tuo filios dederas Cham & Iaphet: Cham
 p̄ris nuditatē derisit. Cum ille post uindemias labore & uino atq; sopore
 ḡuis detectus obdormisset. Facit idē qui pēdet a latere sinistro tuā mā
 iestatis. Te qui uineā ecclesiam plantasti: qui pro uindemia sanguinē in
 crucis torculari iā expressisti: & charitate nimia inebriatus nudari uolui
 sti: dirus hic nudus in cruce deridet & blāfemat. Assimila me dñe Sem
 & Iaphet in quibus me p̄figuraſti. Contego ego nuditatē tuam utcuq;
 ualeo. Redarguo maledicentē tibi: affero tuā innocentiaē testimonium.
 Obtineā supplico bñdictionē tuā. Tu dñe Abraā unū filiū de ancilla &
 unum de libera dedisti. Collega meus ancillā filiū se gerit. **Q** uia spiritū
 habēs seruitutis / mundaniq; timoris uicio supatus: cadit a spe / cogitans
 tantū prāsētia. murmurat ut seruus: & dño maledicit. Ego libēs filius
 esse pro uiribus studeo. Nolo esse filius sinagogæ fugitiuæ: & rebellis an
 cillæ. Studeo fieri filius ecclesiæ uxoris liberæ: qua libertate tu illā dōas.
 Hæreditatem petere non audeo: peto meminēris mei: sicut meministi
 Isaac: in quo me figurari uoluisti. Tu dñe Rebeccam ex Isaac concipe fe
 cisti Esau & Iacob: Collega meus tibi est Esau. En aspernatur hæredita
 tem quā

rem quam ille pro lentis edulio posthabuit. En contumax est: & alieni-
 genas ducit uxores: præter patris imperium infidelitatem & impatientiam/
 per quas te blasphematur. Sim quæso domine Iacob: sim ecclesiæ mris cha-
 rissimus filius/eius consilio/eius auxilio/non mea uirtute assequar be-
 nedictionem tuam. Tu illam cum dederis/confirma. q̄ si me per omnia
 Iacob assimilari nō uis. Neq̄. n. mereor. Si primogenituræ iura in regno
 tuo assequi non possum: familiæ saltem eius me connumera. non peto
 hæreditatem quia non sum dignus: peto in hæreditate de me haberi me-
 moriam: ut saltem de micis cadētibus de mensa tua comedere liceat. Me-
 mento mei domine dum ueneris in regnū tuum: dum accubabis in mē-
 sa sceleris æternæ/Amen. non utcunq̄/sed certissima & infalibili ueri-
 tate/dico promittēs/dico donans tibi ad meam dexteram crucifixo/tibi
 per fidem figuras de mea cruce cognoscenti. Tibi in Abel figurato/& ut
 ille recte/pieq̄ sacrificanti/tibi in Sem præfagito/& ut ille reuerēti. i. tibi
 in Isaac præmonstrato/filii legitimi timorem habenti. i. tibi ut Iacob lon-
 ganimi & supportanti. Hodie eris mecum in paradiso/intrabis mecum
 perpetuas æternitates: in quibus omnia præsentia sunt: quibus non est
 expectatio crastini: neq̄ occasus lucis externæ: sed semper hodie. i. semp
 præsens sine occasu præteriti: sine sollicita expectatione futuri. i. eris. Ad-
 iungit futurum uerbum aduerbio præsentis temporis. Quoniā adhuc
 in uita mortali ad futura semp intenta pleni ambo erāt angustiis/Quæ
 paradysum intrare non possunt. neq̄ adhuc erat paradysi ianua reuerata
 mortalibus: sed illam agnus proxime aperire debebat. Ideo dicit/hodie
 eris quasi dicat: ut primum tu mortalem hanc uitam reliqueris/nascētē
 ex heri & pendētem ex crastino: hodie semper in præsens eris mecū/qui
 nunc inter duos peccatores unum reprobum alium pium in uitæ extre-
 mo constitutus sum: ut pro peccatoribus & iustis patiar. Mecum/quē fi-
 gurauit Adam medius inter Cahim & Abel pater utriq̄ atq̄ beneficus:
 qui sum figuratus in Noe: Qui reprobo & piis filiis liberatis a diluui-
 o æque plātauit uineam: sicut ego per crucem omnes ab inferno libero &
 illis ecclesiam plāto. In Abraam qui filios habuit de ancilla & libera. Et
 mihi sunt filii de sinagoga & ecclesia. Eris mecum: Cruces quæ nra cor-
 pora detinent/nos faciunt esse sepatos: Vnde nunc pro corporis necessi-
 tate simul esse non possumus. Clauī me prohibent tecum esse. Funes te
 detinent a me sepatum. Soluētur ambo hac corporis mole. Remanebūt
 illa cum crucibus. Spiritus liberi euolabunt. Præcedam te/iter ostendēs
 aiā tuā: illa me sequetur: præstolabor eam in optimo loco in paradiso:
 ubi me tibi comitem perpetuū exhibebo: illic eris mecum exaltatus sup

N

O

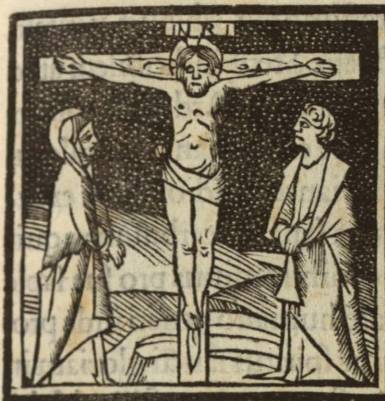
P omnem creaturam. Eris & tu incorruptibili lætitia plenus. Videns &
 amans gloriam meam/Eris in paradiso. Miror ego acutam quorundā
 tarditatem ingenii: hic cauillantium/uel cauillum soluere credentium.
 Dicunt hodie fieri promissionem: impleri autem postea. Vt dominus
 Iesus dicere uoluerit/hodie promitto/Eris autem mecum in paradiso:
 quando ascendam ad patrem. Nescio ego quis melior paradisos inue-
 niri possit: aut quæri debeat/ḡ simul esse cum domino Iesu Christo iam
 glorioso & deitatem simul cum humanitate monstrante. Hic latro nō
 multo post Iesum: uel saltem eadem die mortalem hanc uitam: & simul
 pœnas omnes egressus est/dominum Iesum secutus: quem consenta-
 neum est in limbo/sinu ue Abraæ inuenisse & ab eo non discesse. Vidit
 illic alligari draconem: solui patriarcharum animas: omniumq; piorū
 iam purgatas. Illum teterrimo carcere claudi captiuum: istas educi de
 tenebris in libertatem: lugere infernum: exultare paradysum: spoliari
 abyssos: ditari cœlos. Q uare in paradiso die promissa uerissime fuit.
 In principio dum testamētum condidit dominus Iesus suis reliquit hæ-
 redibus patientiam/Q uam quia nouerat non sine magna posse diffi-
 cultate teneri: in codicillo fructum eius ostendit: ut præmii magnitudo
 animos extollat: & mentem confirmet in opere. Hodie eris mecum
 in paradiso/cui dicitur: Latroni. Q uare dicitur: Q uia patienter sub-
 stinet crucem. Dixit enim/nos quidem iuste. Nam factis digna recipi-
 mus. Nullum aliud opus egisse legitur aut cogitasse/unde tantum præ-
 mii assequi debuerit: nisi q̄ patienter sustinuit pœnam crucis. Iam alias
 dixerat dominus Iesus. In patientia uestra possidebitis animas uestras.
 Nunc doctrinæ suæ ueritatem apertissime facto monstrauit. Sustinete
 igitur fratres charissimi: in aduersis ne quæso frāgamini. Vigilate ad pa-
 tienter aduersa ferendo: sustinete. Si peccatores estis latro uos admo-
 net. Sustinete quoniam iuste patimini. Audite latronem sanctum. Et
 nos quidem iuste. Nos peccatores iuste affligimur: & ideo patientes esse
 debemus. Nam factis nostris digna recipimus incommoda: dum qua
 mensura mensi fuimus: remetitur & nobis. Si iusti estis: sustinete ni-
 hilominus: quia & iustus Iesus mortem acerbissimam pro nobis susti-
 net patienter. Vt qui patientiam hereditario iure relictam habere non
 spreueriat: audire mœreatur cum latrone. Hodie eris mecū in paradiso.

Tertia codicilli particula.

Stabat

CCV.

STABat aut iuxta crucē iesu mater eius
& soror matris eius Maria Cleophe/ & Ma-
ria Magdalenæ. Cū uidisset ergo iesus ma-
trem: & discipulum stātem: dicit m̃ri suæ.
Ecce filius tuus. Deinde dixit discipulo.
Ecce mater tua. Steterat a principio mater
iuxta crucem: prius tñ pro crucifixoribus
orare: latroni con crucifixo solacium præ-
stare uoluit dñs iesus: q̃ alloq matrē: q̃ illā
discipulo: & illi charissimum discipulum

R

commendare. Vt disceremus pro officio publicas utilitates: nostris pri-
uatis rationibus anteferre. Q uando rex noster sapiētissimus in mortis
articulo constitutus/peccatoribus: iustisq; codicillo prouidit anteq̃ ma-
tri. Stabat quippe iuxta crucem: quia iam a p̃icipio illic fuerat. Si enim
superuenisset loquente iesu: nunq̃ euāgelista dixisset: Stabat: sed interea
illam superuenisse litteris mandauisset. Stabat autem non a lōge ut ple-
riq; dixerunt: sed iuxta crucem. Certe si dum crucifigebatur iesus: aut po-
steaq̃ cruci appensus relictus est: aliquid dixisset: fecisset ue uirgo Maria
eius liberandi gratia ut quidam non minus stolide q̃ inepte impieq; cō-
fingunt: Si illam ipsam p̃nam prohibere: impedire ue temptasset: si tā-
tas m̃estitiæ notas protulisset: discipulus iesu charissimus: datus ab eo
matri in uicem filii: qui illam sociauerat: non ieiuno uerbo pertransiens
dixisset: Stabat iuxta crucem iesu mater eius. Poterat dicere: stans iuxta
crucem iesu mater eius: supplicabat illum non crucifigi: crucifixum ue
deponi cum lachrymis postulabat. Et quoniam non impetrabat: lamē-
tabatur: defecit præ dolore. Nō hoc dixit: sed dixit. Stabat iuxta crucem
mater eius. Vt talis matris constantiam & animi magnitudinem declara-
ret. Q uid enim singularis gratiæ præ cæteris matribus: Q uid uirtutis
heroicæ: quid animi roboris habuisset: si talia dicere aut facere fuisset ag-
gressa: qualia mulieres dolore superatæ dicunt & faciunt? Certe si uero
affectu ad ea prorupisset (ut iam demonstrauimus) excidisset a gratia: in-
cidisset in culpam: & incōstantis animi ac muliebris notam effugere nō
potuisset. Neq; præ cæteris mulieribus bñdicta mansisset. Q ñ aliarum
instar fuisset dolore supata. Si uero (quod minus ego crediderim) hos
affectus monstrauit exterius: quibus interius non tenebatur: dabitur ab-
surdus & iniuriosus illā contra honorē dei p̃ris & filii & spūs sancti: ac
sui met frustra fuisse mentitā. Hæc ne tātæ reginæ m̃ri oīum saluatoris

S

T

Y

Z

A

B

possent ipingi: teste Ioāne q uidit afftit: & testimoniū phibuit ueritati.
 Stetit inq̄ animi plena: plena deuotionis affectu. Stetit indicibilem amo
 ris flammam mente reuoluens qua filius eius ardebat. Ardens & ipsa fer
 uore charitatis: se talem ac tantū filium genuisse examinans: qui tales in
 iurias libere condonaret: & tam atrociter iniuriantes studiosissime excu
 saret. Stabat cōsiderans filii sui angustias duras sane & acerbissimas: qui
 bus acerrime materno cruciabatur affectu: & nihilominus pro sua sapiē
 tia: & charitatis incendio considerans utilitatē humano generi inde pro
 uenientem: considerans dei patris & filii sui ac spiritus sancti gloriam in
 de surgentem: considerans amorem immensum patris & filii ad se ip
 sam: ad oēs homines liberandos: honorandos: glorificandos: beatifican
 dosq; promptissimum suum filium talia pati cogētem. Si unq̄ alias tūc
 maxime dixit. Magnificat anima mea dominū. Filius meus qui nō iam
 dimidium animæ meæ: sed est tota anima mea: magnificat nunc per pas
 sionem suam dominum deum patrem suum spōsum meum. Aīa mea:
 meus filius: qui me corpore simul & anima uiuam fecit: qui per has tam
 duras pœnas: me & omnes progenitores meos liberat a pœna inferni: re
 parat ad gaudia paradisi. Vere nunc magnificat dominum deum: illum
 tanta iustitia præditum ostendens: ut proprio filio non parcat: sed mor
 tem durissimam pro iustitia illum subire compellat: tanta clementia ut
 pro seruis filium tradat: tanta liberalitate & largitate: ut cū potuisset mo
 dis innumeris lōge facilius: sine iniuria humanitatis: sine pœna filii: ho
 minum incommodis obuiaret. Maluit tamen filii sanguinem & uitam
 expendere. Stabat & in se ipsa dicebat: semper exultauit spiritus meus in
 deo salutari meo. Expectans per filium meum homines saluari: Q uod
 iam credidi: quod desiderauī nunc uideo: ideo exulto dum hinc dolore
 ac tristitia quasi mater pro tantis mei filii pœnis affligor & stringor. Inde
 utilitates sequentes has pœnas cogitās: & amore quo genus humanum
 amplector: quo patrem & sponsum meum: quo filium meū prosequor
 confortata dilator subito. Ita exulto extra salto: salto extra tristitias & ui
 cissim contristor. Tantus est hic mihi motus contristationis: dum a filii
 mei pœnis examinandis transeo ad utilitates inde surgentes: q̄ tantā agi
 tationem ferre non possem. Deficerem certe: neq; mirum. Si enim acerb
 us dolor dum nimis stringit sufficit enecare. Si gaudium excellēs (quo
 niam nimis solet uitales resolvere uires) gaudentes extinguit. Ego in tā
 to dolore constituta: tantoq; gaudio superfusa: exultans inter hæc: nunc
 incredibili restricta dolore: nunc gaudio indicibili dilatata quō ferrem?
 Sed quia

Sed quia respexit filius meus & dñs meus humilitatem ancillæ suæ: te-
 nuitatē. s. uiriū mearū: uires præstitit. Vt in tāto dolore & gaudio durare
 sufficerem. Ideo. Ecce. n. certe: ex hoc: eius auxilio: q̄ constans impauida
 imperturbata: sto iuxta crucem filii mei. Q uod nulla unq̄ mater facere
 potuisset. Beatam me dicent omnes generationes. Nam q̄ talem conce-
 perim filium: spiritu sancto factum est: nō opere meo: q̄ lactauerim: q̄
 circūtulerim: q̄ educauerim: q̄ secuta sim semper/ mihi est cōmune cū
 matribus multis: q̄ ad crucē eius steterim sine querela: q̄ sanguinē eius
 uiderim de toto corpore profluentem/ neq̄ uocem dederim: q̄ unicum
 filium morientem uiderim: & non sincopizauerim/ mihi est singulare
 priuilegium: a deo patre/ & filio eius: filio meo: & a spū sancto mihi tri-
 butū. Q uia uterq̄ cum spiritu sancto. Fecit mihi magna qui potens est
 pater æternus: omnipotens deus. Et sanctum nomen eius. Nō illud the-
 tagrāmaton/ quod nescii fabulantur: sed filius suus iesus uerbum eius/
 ueritas eius: quod illi est nomen sanctum ineffabile & incomprehensibi-
 le. Fecit mihi magna/ magnam. s. animi constantiam: magnam pruden-
 tiam: magnam sapiētiam: magnam charitatem: per quæ ego ad crucem
 eius sto: cogitans inter magna quæ fecit in me: magnam eius misericor-
 diam. Sto igitur & mente reuoluo: q̄ nunc misericordia eius a progenie
 in progenies omnium sæculorum extēditur. Timentibus eum/ timore
 sancto: cuius rei gratia latro dexter non incōdite dixit ad rebellem & cō-
 tumacem poenæ socium. Neq̄ tu times deum: Time eum ut eius mise-
 ricordiam potius experiaris q̄ iustitiam. Sum & ego de timētium nume-
 ro: quis. n. te non timeat o fili omnia potens: Tu es brachium dei omni-
 potentis: tu es uires eius. En aperta brachia tua dulcissime fili: ad tuā po-
 tentiam declarandam nunc uideo. Aspicite omnes. Fecit potentiā in bra-
 chio suo dextro: Latronem illic pendētem absoluit a poenis inferni: do-
 nanit gaudiis paradisi. Fecit potentiam in brachio suo sinistro: Latronē
 illic pendentem superbū contumacē impoenitentē: & illi similes: disp-
 sit supbos in suppliciū dānatiōis æternæ: mēte: certo pposito: cordis sui:
 suæ uoluntatis: uel disp- sit superbos mente cordis sui. i. uolūtate animæ
 suæ in supbia obstiatos. Deposuit potētes de sede: malignos spūs: & dra-
 conem principem eorum: potentes nequitia: & per tyrannidem oppri-
 mentes genus humanum. Filius meus per poenas quas uideo illum sub-
 stinere: iam de sede deposuit: mox illos fugabit. Et exultauit humiles
 patrum animas in sinu. Abraz illum ardentissimo desiderio postulan-
 tes. Exurientes has animas restitui libertati. Exurientes beatitudine satu-
 rari a filio meo per has poenas/ repleuit bonis & diuites dimisit inanes:

B

C

D

E

F

G

M

JVC

quando diabolus & infernum tantis opibus: & animarum iustarum the-
 sauris iniuste diuites/iuste exuit: & penitus inanes dereliquit. Reliquit
 etiam diuites inanes: quando animas quæ nullam frugem bonorum operum
 attulerant: plenas inanitatibus & inanitionibus iniquitatum reliquit
 in pœnis. Ioseph uenditus a fratribus triginta argenteis/post calumnias
 incontinentis & procacis fœminæ: post carcerem Aegypto præficitur: fra-
 tres pascit inuidiosos & illis iniuriam cõdonat. Sic ab Israel suo patre sus-
 cipitur. En Iesus magni Israel non multarum sed cunctarum gentium pa-
 tris: puer & filius eius secundum diuinitatem/homo purissimus nullo pec-
 cato maculatus: puer & filius meus secundum humanitatem: per inuidiam
 a iuda quem sibi in fratrem asciuerat uenditus: a sinagoga procaci falso
 accusatus: a pontificibus in domibus Annæ & Cayphæ quasi in carcere
 asseruatus: & Pilato quasi ismaelitis traditus: a Pilato autem nunc crucifi-
 xus: fratres & mundum famelicum pauit iam antea corpore simul & san-
 guine proprio. Nunc omnibus iniuriam cõdonauit. Ita suscipiet illum
 paulo post pater æternus: sicut suscepit israel puerum: recordatus miseri-
 cordiæ suæ. Israel super omnia lætatus est: suscipiendo Ioseph/ quia ille fra-
 tribus condonasset iniuriam: quam ultus non est: neque filiis impropera-
 uit pater. Recordatus nempe misericordiæ sui Ioseph: quem tam arden-
 ter amabat: quoniam ille remiserat fratribus iniuriam prout uoluit penitus
 esse remissam. Ita deus omnipotens magnus israel: recordatus misERICOR-
 diæ sui meique Ioseph: qui rogans in cruce pro fratribus dixit. Pater igno-
 sce illis illosque excusauit/iudeos habuit excusatos: & ueniam præstitit
 illis: si modo uoluerint acceptare/hoc esse existemus quod meditabatur
 stans ad crucem Virgo Maria quando dicit. Suscepit israel puerum suum:
 recordatus misericordiæ suæ/Modum etiam susceptionis enarrat: Sicut lo-
 cutus est ad patres nostros Abraam & semini eius in sæcula. Ita suscepit eum
 sicut locutus est ad patres nostros. Et quomodo locutus est ad patres no-
 stros o Mater sanctissima: o mater sapientissima/o mater moerentissima: &
 inter angustias pro tua sapientia gaudia cogitans. Locutus est ad Adam.
 Maledicta terra in opere tuo spinas & tribulos germinabit tibi. Terra iu-
 deorum: sinagoga maledicta sua iniquitate quantumlibet bene culta
 fuerit a filio meo in opere suo: in laboribus peregrinationum/doctrinae
 & sanitarum spinas in capite eius/tribulos in pedibus & manibus
 germinauit. Unde israel magnus Ioseph puerum suum suscepit: sicut
 locutus est ad patrem primum Adam. Videte spinas in capite/in ma-
 nibus/& pedibus tribulos ferreos. Locutus est ad Noe. Cumque obdu-
 xero coelum nubibus apparebit arcus meus in nubibus/recordaborque
 fœderis

fœderis mei quod pepigi uobiscum & cum omni anima uiuente: & nō
 erunt ultra aquæ diluuii ad delendam uniuerſam carnem. Cum corpus
 filii mei ſedes dei: uerum cœlum/obductum eſt nubibus paſſionis/cum
 clauis fixus eſt cruci: apparuit arcus in nubibus: brachia arcuata inter an
 guſtias uiſa ſunt/unde promittit deus homines nō ultra diſperdere: qm̃
 redempti ſunt pœnis inūdantibus: quas arcus brachiorū cruci affixorū
 reducit in mentem. Suscepit ergo filium ſuum: puerum ſuum & meū:
 ſicut locutus eſt ad Noe. Ad Abraam at̃ locutus eſt ita. Tolle filiū tuum N
 unigenitum quem diligis Iſaac: & uade in terram uiſionis: & offeres eū
 ibi in holocauſtū: ſuper unum montium: quem mōſtrauero tibi. Venit
 Abraam in montem/Erexit altare/Ligna compoſuit: filium ſuperpo
 ſuit: ut illum imolaret gladium arripuit. Sed prohibitus iugulare filiū:
 inuenit arietem quem pro illo obtulit. Et magnus Abraam omnipō
 tens deus: unigenitum filium ſuum Ieſum filium meum/Sicut locutus
 eſt ad Abraam in figura: duxit in illum ipſum mōtem: ubi altare Abraā
 dudum erexit. Cruci locum designauit/Ligna ſuper altare. i. crucem in
 loco præparato ſtabiliuit/Compoſuit Iſaac ſuper ligna. i. Chriſtum ſup
 crucem. Et qm̃ de ſe nata in filio diuinitas/mori non poteſt: humanita
 tem quam de me ſumpſit/quaſi arietem imolauit. Nō poterat Iſaac pro
 peccatis hominum ſatiſſacere. Poterat aut̃ filius meus/O 2
 Quia ſic decretū a deo fuerat per ſuam mortem hominibus ueniā impetrare. Ideo eua
 ſit ille: hic moritur in cruce: odoratuſq; eſt dominus odorem ſuauiſſimæ
 Ex filii mei carnibus oblati/P
 Quis iſte odor fuit o Virgo ſanctiſſima
 odor clementiæ/odor remiſſionis tantæ iniuriæ/odor obedientiæ/odor
 ſatiſſactionis. Quando per ſuam mortem iuſtitie ſatiſſactum eſt. Ita ſu
 ſcepit Iſrael puerum ſuum/ſicut locutus ē ad Abraam/& ſemini eius in
 ſæcula. Primum germen legitimum ſeminis Abraæ fuit Iſaac/Adhuc
 locutus eſt dñs. Qui eſce in terra quam dixerō tibi: & peregrinare in ea:
 eroq; tecum & benedicā tibi. Ego ſum illa terra in qua Iſaac filius meus
 peregrinatus eſt cum quiete. Nuſq; enim quieuit de cœlo deſcēdens uer
 bum patris æterni: niſi in uentre meo per nouem meſes. Nam ut pri
 mum eſt natus: extuli eum de Bethleem: & in Nazareth domum habi
 tationis ſuæ reportauī. Non multo poſt iudeam cum illo deſerui: Hero
 diſ crudelitatem fugiens. Eo mortuo reuerſa ſum cū filio meo ad terrā
 natiuitatis meæ: ubi ut adoleuit filius meus p̃ ſanctimonia: & doctrinæ
 ueritate odio habitus nuſq; ſtetit diu. Qui euit tantum in uentre meo.
 Impleuit quod dixerat deus ad Iſaac in figura. Qui eſce in terra: quam
 dixerō tibi: implebit & paulo poſt in ſepulchro: reconditum lacerum

corpus. Ero tecum. Fuit deus cū humana natura filii mei in uentre meo. Erit cum exanguī & exanimi corpore in sepulchro. Et benedicam tibi. Spero istud mox futurum. Nō nocent o iudei ur̄a blaffemiā filio meo: benedicet statim illi deus. **Q**uā sit futura benedictio audite. Tibi enim & semini tuo dabo omnes regiōes has/inferas in prādam: medias in tutelam: superas in regni gloriam. In nomine enim domini Iesu mei filii: omne genu flectitur/cōlestium/quia ministri/terrestrium quia redempti: infernorum quia subacti & carcerati. Secundum semen Abraam est Iacob: ad hunc locutus est in uisione deus: quando ostendit illi scalam stantem super terram/& cacumen illius cōelum tangens: Angelosq; dei ascendentes & descendentes per eam/& dominum scalae inixum. Crux ista in qua meum filium pendentem uideo/scale est cuius cacumen tangit & penetrat cōelos. Per hanc nempe ad summum cōelorum dei tronū ascenditur. En angelos ascendentes & descendentes per hanc scalam ad filii mei sanguinem colligendum & conseruandum. Gratiae innumerae per quas homines in angelos transeunt: a deo patre in homines per filii mei crucem descendunt: homines sine numero per susceptas uirtute crucis gratias ad cōelos ascendunt. En dominum Iesum Christum/dominū uniuersorum/dominum & filium meum/scale innixum per clauos illi adharet: sustentatur in illa. Ergo suscepit illum deus per crucem: sicut locutus est semini Abraam in scale uisione quam retuli. Ita stabat iuxta crucem Iesu mater eius: & soror matris eius Maria Cleopha. Post mortē Ioachim/cui Anna Mariam matrem domini peperat: nupsit Anna Cleopha & ei aliam filiam Mariam nomine peperit/Mariae uirginis sororem uterinam. Maria Cleopha/quā Cleophes genuit ex Anna/& Maria Magdalenā: hanc notissimum est ex euangelio prius delitiosam fuisse mulierem: postea domini Iesu Christi doctrina poenitentem: tandem eius discipulam charissimam euasisse. Cum uidisset ergo Iesus matrem: quā illi mater obstetrix & baiula fuerat: quā p omnia matris officium in eo educando impleuerat: quā materno affectu: sed sincero ac solido illum semper amauerat: stantem inconcussam: impauidam imperturbatā: stātem animi plenam: & attentissime quā diximus meditātem (Dominū enim Iesum Christum qui scrutator est cordium: quid illa meditare lātere non potuit) Dixit matri suā: mulier ecce filius tuus. Sunt qui dicūt dominum Iesum Virginem matrē suam: matris nomine appellare noluisse: ne dolores illi ingeminaret. Sētiat quilibet ut libet. Ego existimo sapientissimum iesum sciuisse matrem non excessisse memoria: ut se matrem nō meminisset: ut si se nominari matrem audiret: imeditatū aliqd

occurreret

occurreret eius animo: unde magis minus ue doleret. Nouerat se unicū filium a matre amantissimum. Nouerat matrem stare iuxta crucem/ut filiū tam gloriose certantem/atq; uincētem uideret. Nouerat eam plenam gratia: sonis uocum non concuti solitam. Existimo potius pro pietatis officio: illam non matrem/sed mulierē appellasse: ne daret crucifixoribus ansas durius aliquid contra illam aggredi. Hac ratione non se indicauit filium sed Ioannem dicens. Ecce filius tuus Ioānē indicans/ut potuit oculorū nutibus. Deinde dixit discipulo/Ecce mater tua. Sed quo pacto uerū erat: quod dixit ueritas Ioannem ostendens/Ecce o mulier filius tuus: Et matrem ostendens amato discipulo/Ecce o Ioannes mater tua/Maria enim mater dñi Ioannem nō peperit: neq; illum usq; ab ea adoptatum ante hęc uerba scriptura cōmeminit. Afferam hic ego quod sentio saluo semp meliori iudicio. Existimo neq; ante hęc domini saluatoris uerba: neq; post ea Ioannem fuisse uirginis Mariæ naturalem filium. Non enim uideo necessitatem cur hoc miraculū ponere de beam/quod prisci sancti patres/accuratissimi euangeliorū interptes minime posuerunt. Certe adoptiuus filius: uere filius usitata loquendi frequentia/legisq; instituto comprobatur. Et auctore Moyse: immo deo: filius quē ex mortui uxore genuerat/frater mariti supuius: natura erat filius generantis: lege filius prædefuncti. Quod si legis adoptio mortuis dare filios potuit: cur a uiuentibus adoptionem suscipientes: uere filii non dicentur: Neq; uero filiationem Ioannis: consecrationi eucharistiæ æquiperare ita compellimur: ut sicut in eucharistia naturam panis amitti & ueram corporis Christi naturam accedere sacramento fide tenemus. Sic in Ioanne filiationem ad priorem naturalem matrem desisse: & nouam ad uirginem subintrasse: aut nouam ad uirginem cū priori/ad matrem propriam mansisse: aut per ueterem naturalem filiationem ad matrem quæ illum pepit factum esse uirginis filium/credere nos oportet. Ad puram nanq; relationem motus esse non pōt: neq; duæ relatiōes ex toto continuales specie possunt esse in eodem. Sed neq; una relatio potest in duos terminos tendere. Vt dñs Iesus Christus naturale corpus suum in Eucharistia consecratum ostenderet: statim addidit/quod pro uobis tradetur. Quo omnes intelligerent non esse aliud corpus sub panis specie/q; quod futurum erat in cruce. At quando dixit uirgini matri/Ecce filius tuus:& Ioanni/Ecce mater tua/nullibi addidit: quod naturalem nobis filiationem ostendere posset/Quinimo Ioannes qui factus est filius: de se ita scribere studuit: ut omnes intelligerēt adoptione illū: non natura filiū eē constitutū. Dicit enim ex illa hora accepit eam discipulus

T

V

in suam. Accepit scribere uoluit: nō transiit: uel est genitus. Accipe actus
est uoluntarius. Accepit/ quia se per uolūtatem filium adoptiuum con-
stituit. Accepit autē iohannes ex illa hora: qua magistri & domini sui uolū-
tatem intellexit/ a qua ut pro disciplinā & amoris merito dissentire non
debit: ita neq; uoluit. Fuit igitur uera filiatio p adoptionem in Ioanne
qui tunc primum adoptionem acceptauit. Q uando magistrum suum
sic uelle intellexit. Non sic autem uirgo mater domini quoniā erat grā
plena/ plenaq; scientia/ filii secretum ad passionem præsertim accomo-
datum latere non decuit. Q uoniā consentaneum est Iesum/ ante q̄ pa-
teretur matri aperuisse quicquid in cruce suspensus esset acturus. Itaq; scī-
ta uirgo iam antea Ioannem in adoptiuum filium acceptauerat. Sicut
iam antea dñs Iesus illam facere constituerat & effecerat. Q ui nihil egit
unquam forte fortuna/ præter intentionem: uel per subitam occasionē:
sed omnia que fecit præsencia habuit anteq̄ fierent. Magna igitur ratio-
ne de se ipso dixit euangelista. Ex illa hora accepit eam discipulus in su-
am. Non de uirgine. Vt nobis certum relinqueret uirginem sapientissi-
mam non inopinate/ ut ille pro temporis ratione se filiū adoptasse: neq;
ex illa hora dominus Iesus adoptionem instituisse: sed tantum indicasse
scienti. Itaq; ueritas a se non discessit: quando dixit. Ecce filius tuus. Iam
enim erat filius adoptatus a uirgine/ adoptionem auctorizante ipso uer-
bo dei filio: qui dixit & facta sunt: mandauit & creata sunt/ Q ui etiam
ab æterno dixit/ omnia/ ut suis tēporibus illa confurgerent: & præfinito
tempore starent. Ecce filius tuus. Q uis iste o fili? iohannes/ qui interpre-
tatur in quo est gratia. Tibi mater Mariæ nomen est quod significat illu-
minata aut illuminatrix. Q uoniā igitur illuminata es p̄ceteris: fidei
conculsa/ do tibi in meo codicillo Ioannem in filium. Vt omnes intelli-
gant ex lumine fidei gratiam sicut adoptatus ab adoptate foueri. Dum
me concepisti/ dixit te Gabriel nuncius meus gratia plenam. Vnde nunc
per gratiæ plenitudinem inconculsa uides me in tantis pœnis. Q uid
igit te dignū in codicillo meo/ de te disponam/ nihil magis habeo q̄ gra-
tiam. Pepisti me gratiæ fontem/ ecce Ioannes qui nomine gratiam rep̄se-
tat filius tuus erit. iohannes quoq; te matrē habeat/ ut uicissim i gratia sta-
bilitus: illuminetur ad ueritatem fidei certissimæ dignoscendam. Nō ua-
cant Charissimi ista misterio. Substinate & uigilate mecū. Vt hæc codicil-
li pticula ad nos pueniat/ ut mulier nr̄a/ nr̄a. s. aīa ioannē mœreatur ado-
ptare in filiū/ simus Maria/ illumīemur Maria. n. illumīata significat. illu-
minemur at fide certissima: hūilitate pfūda: dicētes ex corde. Ecce ācilla
dñi fiat mihi secūdū uerbū tuū. ita dicet in suo codicillo nobis redēptor

CCIX

noſter/o Mulier Maria nomie:o anima fide illuminata/ecce filius tuus
ioannes:pro tua fide habeto gratiam meam ut ioannes noſter nobis da
ta gratia:nos non deſerat:ſeniles & inanes fabulas deuitemus:ineptas
diſputationes/& argutias philoſophorū ne ſectemur:bonū eſt p illa trā
fire:ſed non in illis perſiſtere.Captiuemus intellectum in obſequium fi
dei.Studeamus a ioannis nomine non elongari:reliquamus malū:bo
no adhæreamus:Simus ſobrii & uigilemus.ita plene illuminabimur.ita
ſortitis nobis animam bonam per gratiam dicet in ſuo codicillo dñs ie
ſus Chriſtus.Ecce mater mea Maria fide illuminata radio ueritatis ater
næ quæ humanam rationem longe ſupereminet.

Quarta codicilli particula & declaratio eius.

POSTEA ſciens ieſus. quia omnia cōſu
mata ſunt/ut cōſumaretur ſcriptura dixit
ſitio. Vas ergo appoſitū erat aceto plenū
illi ergo ſpōgiam plenam aceto yſopo cir
cumponentes obtulerunt ori eius. Cū er
go accepiſſet ieſus acetum dixit/conſuma
tum eſt. Reſtabat de paſſionis opere iple
ri/quod in pſalmis erat prophetatum. De
derunt in eſcam meam fel:& i ſiti mea po
tauerunt me aceto. A planta pedis uſq; ad

caput nihil in tactum/nihil non uexatum fuerat niſi palatū niſi guſtus.
Et proſecto p guſtū conſumauit Eua peccatū. Vt igit repatio nra ruina
nra ordini reſpōderet:uexat ultimo reparator nr in guſtu. Sciens itaq;
ieſus quia omnia quæ de illo patriarchæ figuris & enigmatibus oſtende
rāt/quæ prophetæ nūc aptis/nūc miſticis uerbis uaticinati fuerant cōple
ta ſunt/p̄ter guſtus cruciatus extātes. Sciens q̄a omnia p quæ ſentire do
Vtlorē poterat cōſumata ſūt & exhausta doloribus:ut guſtū cui nulla p
pria p̄cna illata adhuc fuerat/mōſtraret doloribus agitatū/dixit ſitio.
ultima p̄cna ſecūdi Adæ/cōtraria eēt ultimæ culpæ p̄thoparētū/dixit ſi
tio. Quis.n.o fr̄es i tantis p̄cenis nō ſit exhaustus:Noctē iter deriſus &
impropia colophos & alapas inſomnē ducit/mane iudicio ſiſtit:ad ua
ria tribunalia ligatus circūducit feſtināter/p̄ſſura multitudinis & ueſtiū
ab Herode ſup inductarū onere icaleſcit:Coronat in p̄torio duriffimis
& acutiſſimis ſpinis:quarū pūcturis ſāguis acuit. Lacerat flagellis unde
ſpiritus uitales exhauriuntur/oneratur cruce/raptim Caluariā ascendere
impellitur. illic dum cruci configitur/manus & pedes clauis perforan
tur. Nec uno tantum ictu nerui dilatantur/penetrantur:ſeperantur. ſed

Z

lacerantur/clauī crassitudo semper excreſcens/quo magis malleo impul-
 ſa deſcendit in uulnera/& ligno profundius infigit/ueſat acerbius.Eſt
 quidem durū gladius manum uno ictu trāſſigi/ſed gladius planus/& p
 æqualia ac terſa leniter extenſus per ſolam latitudinem lædit.Clauus cō
 tra dum infigitur ad quatuor latera undiq; lacerans:dolorem quadrige-
 minat.Vnus ictuſ gladii cuiuſlibet ue mucronis:uno tempore conque-
 ſcit.Malleorum ictuſ repetiti:ad manus pedeq; ligno ſolide configen-
 dos/quotiens iterantur priorem dolorem antecedentium ictuū/exalpe-
 rant:& nouum adducunt.Si longa uigilia:longa frequenſq; uia:uerbe-
 ra/puncturarum dolores/uulnera/lacerationes:amiſſio ſanguinis/ſigu-
 la ſitim faciunt/**A** **Q**uanta fuit ſitiſ tua domine Ieſu Chriſte:q; ſine inter-
 miſſione hæc omnia paſſus eſ.Dolores q; calorem in corporibus acuit:
 q; naturalem uigorem abſumunt:dum uel minima cōſtrictione uel for-
 ti exhalatione/humidum unde nutrimur exhauriunt/ueriſſimam & ar-
 dentiſſimam ſitim tibi adduxerunt clementiſſime domine deus noſter/
 redemptor noſter inter anguſtias decertantium ſitiſ eſt pœna acerbissi-
 ma:& ſæpe nondum uulnerati ſitiunt ardentiffime:qm̄ exercentur acer-
 rime:& a uiolento exercitio ſitiſ ſemper inſurgit.Tu dñe qui tam atroci-
 ter impugnariſ:exerceriſq; tam diu:tam crudeliter lacerariſ:uulnerariſ/
 neq; uinceriſ:ſed per omnia uictor euadiſ:dum animi plenus ea ſubſti-
 nens/ſuperas omnia:non mirū ſi magna eſt ſitiſ tua.Credimus & com-
 patimur tibi domine dum moribundus in cruce dicis.Sitio.Vidit ſitim
 tuam qui plorat in pſalmis pœnas tuas.In ſiti mea potauerūt me aceto/
 ut hæc ſcriptura impleſſetur.i.ut uerā ſitim quam pſagiuit ppheta tuus
 te confirmareſ expertū ſciens tuiſ pœniſ ſolum eſſe reliquum aceti potū
 felle mirra ue cōmiſtum dixiſti.Sitio.Vaſ aut̄ appoſitum erat aceto ple-
 num.**Q**uia ſupplicium cruciſ ſitim afferre ſolebat:ne crucifiſ ſiti labo-
 rarent:moſ erat afferre unde (Si peterent) ſitim extinguerent.Dabatur
 aut̄ illiſ potuſ guſtui delectabilis in pœnæ ſolacium.**Q**ui moſ in mo-
 rte puniendiſ noſtriſ etiam temporib; obſeruatur:condimentis nanq;
 mellis aut zuchari/quæ confectioneſ dicimus ac uiniſ magiſ delectanti-
 buſ/magiſ ue nutrientibuſ confortantur:donec ad deponendæ ſuppli-
 cii uiolentia animæ articulum rediguntur.Fiūt hæc ad miſerorum ſola-
 cium:ut mortem æquanimiter uel minus dolenter ſubſtineant/Iudei q;
 mortem domino Ieſu accelerare ſtudebāt:pro uino cōfortante acetum
 attulerant:quod cadens exterioriſ neruoſ detectoſ læderet:ori uero nō ſa-
 tiſſaceret:ſtomachum poſt ſumptiōem læderet.Ergo rabieſ iudeorum
 in uini & liquorum cōfortantiū uicē/uas appoſuerat aceto plenū unde
 potum

potum sumeret crucifixus: si postulasset. Illi ergo qui eum crucifixerāt: qui carnificiā exercebant. Illi quatuor qui uestes domini iesu inter se diuiserant: spongiā aceto plenā ysoopo circūponentes: obtulerunt ori eius: Quod iohannes hic ysoopum scribit: Marcus calāmū dicit: Matheus arundinē minime discordat: & Marci cū Matheo concinnitas in prōptu est. Brevis nanq; & tenuis arundo etiā hodie calamus dicitur. Ysoopus autem licet herbā sonet: capulū tamen aspersorii siue aspersoriū quo aqua conspergimur saepe significat. Et hęc ipsa instrumenta quibus aqua bñdīcta aspergimur: materno uulgatoq; sermone apud multos Italiae populos ysoopus nominatur. Ita Matheus huius instrumenti materiā scribit dicens arundinem: Marcus exprimit quantitātē dū dicit calāmū: iohannes formā & ministeriū referens ysoopum dicit. Apparet hic manifestissime non fuisse crucē tam procerā q̄ incōsulte & scribitur & dicitur: Quādo breui ysoopo. i. arundineo aspersorio instar calami tenuis: carnifices spongiā obtulerunt ori eius. Potuissent certe sicut stātes in terra illū crucifixerant: suis manibus (si uoluissent) uas unde biberet iesus ori eius admo- uere. Sed ut sitim magis accēderent: os tm̄ madefacere uoluerunt: ut humidū quidē attingeret: sed non ad facietatē acciperet. Calamo aut apposuerunt spongiā: neq; ad os illā manu admouerunt ad contumeliā. Vel fortasse quoniā neq; homines crucifixi poenis exacerbati nonnunq; uerebantur in rabiē: & admotas manus mordere nitebantur: pro cuius euitatione periculi tractū erat in consuetudinē: nō uasis sed spongiis potare crucifixos. Cū ergo accepisset iesus acetū: dixit consumatū est testamētū & reliquū mei codicilli: consumatū est opus passiōis meae: Consumatum est opus peregrinationis meae: consumatū est & penitus impletum quicquid in uita mortali pro sua redēptione me facturū patriarchae figuris enigmatibusq; designauerūt: Quicqd prophetae scripserūt. Sed nonne mori restat? Hoc ego nō faciā sed patiar. Consumatū est quicqd pugnās facere debui. Mors nō pugna ē: sed pugnae termīus extremus. Sed nunquid latus tuū lancea aperiendum est? Nunquid deponendus es de cruce? Nunquid es sepeliendus? Erunt hęc in exanimi corpore: hęc ego non sentiam: Consumatū dixi: quicquid sentire: quicquid agere debui in uita mortali: quicquid bellans & impugnans mundus tribulationis inferre debuit & molestia: Consumatū est bellū: Consumatū est opus redēptionis hūanā. Consumatū est quicqd dare uim pōt hoibus ut saluentur. Quae si uera sunt apparet (qd' alibi latius disputauimus) sacramēta ecclesiae nō a uulnere lateris accipere efficaciam. Quando ipse salutis auctor: & sacramentorum institutor dixit ante lateris uulnus opus

C

D

H

E

F

G

suum esse consummatum. Sed nōne restabat descensus ad inferos: illic al-
ligari draconem & spoliari: liberari iustoz aias: & de carcere educi: resur-
gere ascendere: Paraclytum mittere. Quā omnia sacris in litteris per pa-
triarchas & prophetas præsagita prædictaq; sunt: Ad uictoriam pertinet
ista: non ad certamen: præmia sunt hæc pugna: non labores. Nō me ma-
nent ista uiatorem & passibilem: sed comprehensorem pleneq; beatum.
Consummatum est opus redimendi. Restat redemptos liberare/compone-
re & beatificare.

De tenebris factis passionis tempore & declaratio earum.

H Sexta aut hora tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usq;
in horam nonā. Et circa horam nonā clamauit Iesus uoce ma-
gna dicens. Deus meus deus meus ut quid dereliquisti me: Vi-
detur hoc loco inter Ioannem reliquosq; euangelistas non esse concor-
dia. Quando Matheus Marcus & Lucas concorditer scribunt diem esse
obtenebratum ab hora sexta usq; in horam nonam: & ante sextam Chri-
stum ne dū crucifixū: sed derisum: blasphematū: aceto & felle in cruce po-
tatum scribunt. Adhuc Marcus dicit aperte. Erat aut hora tertia & crucifi-
xerūt eum. Ioannes autem hora quasi sexta Iesum dicit adhuc stetit in
prætorio/ & Pilatum illum damnare cruci tergiuerantem his uerbis ad-
ducit. Erat aut parasceux pasce hora quasi sexta. Et dicit iudeis. Ecce rex
uester. Illi aut clamabant/ Tolle tolle crucifige eum. Dicit eis Pilatus. Re-
gem uestrum crucifigam: Responderunt pōtiffices. Non habemus regē
nisi Cæsarem. Tūc ergo tradidit eum illis ut crucifigeretur. Traditus est
igitur iuxta Ioannē crucifigendus hora quasi sexta/ Quia iuxta tres euā-
gelistas alios/ iam pendebat in cruce. Sed si Ioannis sermonem & usum
describendi secundum iudeos tēporis diligenter attendamus: facile con-
cordiam inueniemus. Diuisam habebāt iudei diem. i. lucem solis super
terram per quinq;. Primā/tertiam/sextam/nonā & undecimā. Quam
diei distributionem paterfamilias operarios mittens in uineam manife-
stat. Porro cū duodecim sint horæ diei: p̄sertim uernali equinoctio: quo
saluatorem nostrum constat crucifixum/ singulas diei particulas horas
duas/ & duas quintas partes alterius horæ continere necesse est. Et cū si-
gnum tertiæ aduenerit: quod illi succedit sextæ assignare solemus ueni-
enti. Tertiæ nihilominus præteritæ quod sequitur attribuimus nisi ul-
tra dimidium ad sextam fluxerit. Ioannes ergo qui dixit. Erat autem pa-
rasceux hora quasi sexta/ Dum cauillaretur adhuc Pilatus pro liberādo
Iesu non præcise dicit fuisse sextam horam sed quasi sextam. i. ante signi
eius aduētum. Poterant adhuc superesse duæ horæ: & duæ primæ qnq;
partes

partes horæ alterius ab hora tertia in sextam declinantes/aut paulo plus paulo ue minus fluxisse: & per illas remanentes duas horas potuit crucifixus esse Iesus/ & uere fuit/iudeis omnia per summam celeritatem maturatibus. Ita cum signū sextæ aduenisset & in nonam uergeret: dies obscurata est. Quando ergo dicit Ioannes. Erat autē parasceuæ pasce hora quasi sexta/a spacio temporis antecedēti terminū siue signum sextæ colligit tempus ut declarauimus tertia. i. in sextā uergēte. Quā autē Matheus Marcus & Lucas a sexta hora tenebras factas scribunt/tempus signant a spacio sextam horā subsequente. Quando uero Marcus dicit. Erat autē hora tertia & crucifixerunt eū/sumit tempus succedens a tertia proxime præterita. Ita nulla est dissonantia: si nō dissona mēte/ & dissoluta/ac torpida/ euangelia lecta fuerint. Quod ne nobis eueniat/ substinate & uigilate sigillatim euangelistarū uerba scrutari: & qua ratione dicuntur diligenter inspicere. Tenebræ factæ sunt super uniuersam terrā. Nunq̃ tota terra obscurari. i. omnes partes elementi huius esse sub umbra compertæ sunt. Neq; natura ferre id potest. Cum enim tenebræ sup inducātur per umbram corporis opaci splendorē solis intercipientem/ ipsum intercipiēns illuminari necesse est. Quoniā illuminatū esse aliud esse nō potest q̃ lumen aut lucem suscipere. Nihil autem ita opacū est ut umbras tenebras possit inducere nisi terra. Quare quæ alteri terræ parti induxerit tenebras: illuminata manebit. Miracula uero quæ facit deus quīs dum fiunt: præter solitum naturæ ordinē fiant: tamen dū sunt: natura substinēte: non aut penitus abhorrente sunt: & ferre nō sufficiēte. Licet enim mortuus præter naturæ legē restituatur ad pristinā uitā: tñ restitutus naturaliter uiuit. Licet cæcus præter naturæ ordinē uisum accipiat: tamē illuminatus naturaliter uidet. i. ita uidet sicut naturaliter uisum habētes. Ita uiuit resuscitatus: ita operatur: ita uegetat: sentit: intelligit: ut natus. Itaq; licet tenebræ factæ sint dei uirtute: non usu naturæ: & ita sint factæ miraculo: tamen dū a sexta in nonā durauerunt: stare naturaliter debuerunt. Naturalē standi modū Hieronymus his tenebris assignauit: q̃ dei uirtus solis subtraxerit radios. Pōt hoc quidē facere: sed in aliqua parte illos subtrahet: & in alia multiplicabit. Si enim p uniuersum subtrahat: non est ubi radii naturaliter cōsistere possint. Ita Hieronymus radios solis non ab uniuersa terra: sed a terra iudeæ subtractos scribit. Origenes radios interceptos dicit nubibus opacis. Sed quia sibi cōstat uniuerso elemento terræ nubes tā opacas (ut tenebras ubiq; faciāt) obduci nō posse. Scribit & ipse has nubes super inductas terræ iudeæ. Porro Dyonisius Ariopagita hæc tempore uir philosophus & gentilis: qui ad cœli motus

I

K

L

H

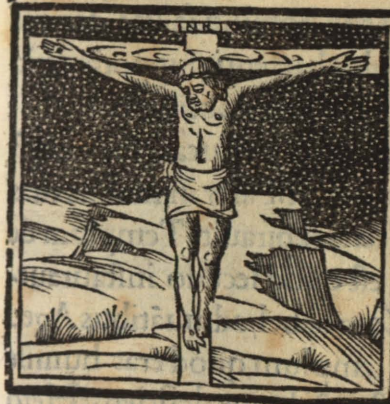
3700

rationem indagandam in Aegypto manebat/regione plana & præceteris sereno ac limpido aere pro raritate pluuiarum gaudente/scribit ad Policarpum has tenebras se uidisse interpositione lunæ inter terrā & solem fuisse formatas. Ita nō fuerunt hæ tenebræ in sola regiōe iudeæ: sed etiā in Aegypto uicina prouincia. Concordabit facile Hieronymus Origeni radios esse subtractos. Cōcordabit & Dyonisio. Siue. n. nubes siue luna/solis radios alicubi intercepti: uere illi terræ parti subtrahuntur/cui sunt intercepti. Neq; obstat q̄ dixerit uirtute diuina subtractos. Q̄ n̄ uirtus illa uel nubes tam tetras induxit uel Lunam sic iterposuit: ut nulla creata uirtus facere potuisset. Q̄ uæ. n. creata natura nubē adducere potuit noctis tenebras die media afferentē? Eclypsim uero soli licet natura possit inducere & frequenter inducat/Dyonisius tñ ex multis agnouit a natura hanc nō fuisse cōfectam: neq; creata uirtute potuisse cōsurgere. Erat enim luna quintadecima. i. soli opposita. In horum uero luminariū oppositione non solis: sed lunæ eclypsim natura supinducit. Q̄ m̄ lunæ ac soli terra interposita: ad lunā phibet lumen solis accedere. Facta ergo est uirtute diuina eclypsis ista: hæc ue solis radioꝝ interceptio. i. præter solitum syderū ordinem. Q̄ n̄ eclypsim passus est sol: ubi natura illū nō cōstituit eclypsiari. Affert Dyonisius & alias rationes: unde cōstat q̄ natura eclypsim hanc inducere non potuit: sed qm̄ astronomicæ sunt/ne astronomiam uidear obstitare obmissas facio: cōsultius hic existimans Origenem concordare Dyonisio: ne tanti uiri & de fide catholica tā bñmeriti: pugnantia aut nō bene cōcinentia/de re tā seria dixisse uideatur. Lunā si sol nō illuminet/lumen hñe p̄cipi nō posset: qua sola rōne solē eclypfare sufficit: illi ad ppendiculā subterposita. Q̄ uod ergo dixit Origenes opacam nubē rhetorico stilo: translationeq; pfundus: Lunam intelligi uoluit. Nouit. n. uir philosophus: & in omni ætate regē scientiæ studiosus: nubes non tā densas posse cōpingi/ut præ opacitate tenebras noctis inducant. Hæc si acceptauerimus: cōstabit non uniuersam terrā. i. totū elementum terræ: sed partē eius aliquā in uniuersum fuisse obtenebratā. Itaq; dicunt tres Euangelistæ/a sexta hora usq; in nonā tenebras factas super uniuersam terrā/distributio est accōmodata: sed non illimitata. Dixit alibi euangelium. Exiit edictū a Cæsare Augusto: ut describeretur uniuersus orbis: & tñ Cæsar Augustus nō uniuerso mundo. i. oibus mūdi partibus impabat. Constat. n. ex historiis Parthos tunc non obedisse Romanis. Sed neq; Caspios montes arma Romanorū superauerunt. Intelligit uniuersus orbis Romani imperii. Ita hic per uniuersam terrā iudeæ tenebras factas debemus accipere. Hæc teste Dyonisio possumus cōfirmare ad Poli-

CCXII.

ad Policarpū scribente. Dum. n. has diligenter examinat tenebras: inter earum miracula omnimodā uniuersitatē minime tacuisset. Ipse etiam in Aegypto cōsistens/per obscurissimas noctis tenebras motum luminariū sensu oculorū deprehēdere nequisset. Sit ergo hic lra sensus/a sexta autē hora iam signata/usq; ad horā nonā/donec eius signum proxime instaret/tenebræ nigerrimæ/noctis instar obscuræ factæ sunt uirtute diuina/non naturæ creatæ uigore sup uniuersam terram iudeā. Hunc eē lre sensum ex Luca colligere possumus/mox dicēte. Et obscuratus ē sol: qui cū nunq; per uniuersam terrā: sed in uno hemisperio obscurari lege naturæ consueuerit per noctem. Tunc aut cū nox nō esset sed meridies/uniuersum hemisperiū nō est penitus obtenebratū: sed tm̄ ea pars emisperii/ad quā radii solis lunæ interpositu puenire nullatenus potuerūt. Hæc uero fuit iudeæ regio: ubi penitus factæ sunt p uniuersum tenebræ. In Aegypto aut uel aliis circūstantibus regionibus: nō penitus tenebræ factæ sūt: sed obnubilatio/ut sæpe cōtingit solis eclypsi: uno loco plus/alio minus opacitatis induci/dū radii minus magis uē illis ad perpendiculā intercepti sunt/Et de uniuersitate tenebrarum harum dixerimus haftenus.

ET Circa horā nonā clamauit Iesus uoce magna dicens. Deus meus/deus meus/ut quid dereliquisti me? Si dñs noster Iesus Christus desolatus nō fuit: si a spe: si ab animi uigore non decidit: si certissime sciuit a diuinitate aīam non deferendā: sed cū corpore uero futurā semper. Si uitā momentaneam deserebat spontaneus: non est consentaneū q; lamētādo dixerit. Deus meus/deus meus/ut qd dereliquisti me/

Quare magnū hic ego latitare existimo sacramētū/quod certe audire & discere malletm: q; oñdere uel docere. Sed qm̄ eo loci pductus sum: ut sine culpa tacere non possim: dicā qd sentio: quod fortasse non sit a dñi saluatoris intentiōe remotū. Erat dñs Iesus Christus dei filius & deus uerus: secūda in trinitate persona: Deus cū patre: deus cum spū fācto/Tres simul unus deus: & in ea rōne penitus impartibiles/indiuisibiles/& a se inuicē oīno inseparabiles. Et tamen crucē patiebatur filius: nō pater neq; spūs sanctus. Quādo opus redemptionis nostræ susceptum est totū in persona filii/tres simul omnia pater filius & spūs sanctus operati sunt. Natiuitatē tres simul decreuerunt/Filius natus est solus. Peregrinationē: doctrinā: miracula: passionē: mortem iminentē & inde secutam tres simul operati sūt/

M

11700
filius pertulit solus. Hoc mysteriū/hoc ineffabile sacramentū/hoc caliginis inaccessibilis secretū dñs Iesus his uerbis fortasse uoluit inotescere: ut si illud penitus capere non possumus/aliqua saltem ex parte cum humilitate & cū tremore discamus. Deus meus/pater meus. Deus meus spūs meus sanctus qui mecū oīa estis haecenus operati/ego autē solus omnia substinui/ut qd.i. ut scdm quid: scdm rationē psonae/me dereliquisti a me seperatus es ad substinendū/Sic ego omnia substinui. Ita erunt haec uerba non pusillanimis sed animi magnitudinē ostendētis. Qui antea dixerat consumatū est oñdens in personali uerbo plures personas efficiētes. Nunc quis cōsummauerit substinēs manifestat. Substinet hic quāso uiri optimi/& uigilate mecū/Lance rationis quā diximus apprehendentes/& uidete quid magis cōgruat. An qui oblatuſ est quoniā uoluit: qui potestatem habuit ponendi aīam suam: & iterum sumēdi illam: qui scit animam suā a deo non deseriri: cui certum est deum in sepulchro durare cum corpore/quasi per lamentū dicere a deo se relinqui. An p animi magnitudinem: per charitatis ardorem: per obedientiae studium: per sciētia & certitudinis plenitudinem dicere in extremo uitae mortalis termino: & recensere per summam: quid trinitas tota pro hominū salute decreuerit & effecerit/Quid sua psona/quid ipse solus haecenus supportauerit.

De uelo templi scisso & ultima cōmendatione domini Iesu.

Et cum haec diceret uelū templi (quod refert Lucas) scissum est in mediū. Et clamās Iesus uoce magna ait. Pater in manus tuas cōmendo spūm meum. Et haec dicens expirauit. Templum de cuius uelo euangelista nunc loquitur: non est quod secūdo instaurauerunt redeuntes de captiuitate iudei/cum Zorobabel/adiuuātibus Ageo & Zacharia praefectis. Hoc enim secūdū templum quod erat humile & a magnificentia prioris a Salomone constructi longe deficiens: Herodes ascalonita primus suae gētis rex iudeorū de genere Antipatri idumei funditus euerit/& aliud magnificētissime erexit: quod Salomonis straturam (Iosepho hebreo attestāte) uel adaequauit uel superauit. Veli rationem ut habeamus ad plenū quid de eo factis in litteris compertū habeam/hic afferre constitui. In Exodo sic scribitur. Facies & uelū de Hiacinto & purpura/coccoq; bistincto/& bisso retorta/opere plumario/& pulchra uarietate cōtextum. Quod appendes ante quatuor columnas de lignis sethim/quae quidem deauratae erunt & habebunt capita aurea: & bases argēteas. Inferetur aut per circulos: intra quos pones archam testamenti: quo & sanctuarium & sanctuarii sacra diuidetur. Adhuc eodē libro sic scribitur. Fecit uelū de Hiacinto & purpura uermiculo ac bisso retorta

retorta/opere plumario uarium atq; distinctum. Et quatuor columnas de lignis sethim: quas cum capitibus deaurauit/fusis basibus earum argenteis. Fecit & tentoriū in introitu tabernaculi ex Hiacinto/purpura/uermiculo/bissoq; retorto opere plumario. Adhuc palipo. libro sic legimus. Fecit quoq; uelum ex Hiacinto/purpura/cocco/& bisso/& intexit eis cherubin. Velum igitur templi ab Herode ultimo instaurati cōsentaneum est simile fuisse priori: quod iussu dei Moyses fecerat in deserto: & instar eius Salomon in Hierusalem fecerat. Hoc autem uelum p singula latera uiginti cubitos habuit. Talis nāq; dimētionis oraculū super tabernaculum intimum ædificauit Salomon in templo dei: in quo archam posuit sub duabus cherubin alis eorum opertam. Dictum est aut uelū: q; eo a frōte uelabatur oraculum siue sanctum sanctorum. Ita uelū templi. i. cortina quam diximus contexisse tēpli sanctissima atq; secretissima/Scissum est. Et quæ prius fuerant longo tempore abdita: reserata sunt. **Q**uando obscura enigmata figurarum: & prophetarū sensus obstrusi de homine redimendo in sacris litteris traditi/sunt manifeste cōgniti: in Christi morte consumationem accepisse. Et quoniam porta paradisi quod uerum est sanctuarium clausa manebat: neq; quisq; ascendere in cœlum poterat: nisi filius hominis uerus/summusq; sacerdos: qui de cœlo descendit: sicut neq; intrabat sancta sanctorum/nisi summus sacerdos solus & in sanguine. Nunc aut q; per Christi passionem ianua paradisi est patefacta/uelum templi scissum est uere: qñ sancta sanctorū & sanctissimū deum per filii sui sanguinem adire & cū illo esse omnibus licet. **Q**uod ut assequamur/Substinet hic fratres & uigilate mecum: diligentissime attendentes optimi sapientissimiq; præceptoris exemplum. Hic inter ultimū spūm mortis iam in limine cōstitutus: quis doloribus pœnis & tristitiis sit onustus: dicit tamen. Pater in manus tuas cōmendo spūm meum. Non q; commendari deo indigeat cum ipse sit deus: neq; quia spūm suum hominis animam ab alio suscipi ambigebat q̃ a deo: cui est inseparabiliter copulata: sed ut ab illo discamus in doloribus cōstituti æquanimiter omnia tollerare: & spiritum in extremo uitæ deo patri cōmendare dicentes Pater in manus tuas cōmendo spiritum meum: & hæc dicentes expiremus: spiritum reddētes datori & redemptori deo: domino patri & patrono & fratri nostro domino Iesu Christo qui pro nra doctrina patri spūm commendans expirauit. Amen.

Q

R

C

CCXIII.

DE RESURRECTIONE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI
CHORDA SEPTIMA CHRISTIANI DECACORDI.

SIC OPORTEBAT PATI CHRISTVM ET
resurgere a mortuis tertia die/Lucæ ultimo. Regē iu-
stitiæ qui suo sanguine deo patri pro nobis omnibus
debitū soluit. Qui (ut nudiū tertius audiuius)
mortem nostram moriendo destruxit. Et diabolum
qui in ligno uicerat/superauit in ligno: qui fortem ar-
matum custodientem adhuc atrium suum: & capti-
uas illic patrum nostrorū animas detinentem/descēdit ad inferos/fudit
p̄fligauit: spoliāuit: & alligauit. Propter hæc oīa mortē qui idem durissi-
mam: & sepulchri angustias oportuit experiri: seq̄ triduo apud iferos:
secundū aīam continere. Oportuit etiam a mortuis resurgere die tertia/
Vt uictoriæ eius triumphus plenus utilitate: plenus gaudio: plenus glo-
ria cunctis innotesceret. Quatenus qui pro eius angustis passionis: &
pro culpis nostris/passioni eius causam dātibus/cū eo tristati sumus/pro
resuscitato lætaremur & bene speraremus. Et sicut ille resurgens iustorū
animas de inferis eduxit ad superos: Ita in illo/ & per illum resurgere con-
fidant: qui baptisimū tenuerint p̄nitentiæ in remissionē peccatorū eius
morte firmatū. Fuit hæc resurrectio inferis luctuosa/qñ superati & spo-
liis priuati: æterno & cæco carceri solito arctius alligati sunt. Fuit mūdo
medio salutaris/qñ hominem illi p̄sidentem in integrum restituit.
Fuit mūdo superiori lætissima/qñ regis sui triumphum agnouit imple-
tum. Horū gratia nō incondite sancta m̄r ecclesia tres dies pro gloria re-
surrectionis celebrandos instituit: de Christi resurrectione multa gloriosa
recensendo. Matris igitur nostræ instituto (debitū ut soluamus resurre-
ctiōis dominicæ) Diffinitionē & seriem aperire cōstitui. Quæ si pie &
atente audieritis/spero (sicut uobis aperte iam constat) quoniā sic opor-
tebat pati Christum/ita erit manifestum: quoniam illum oportebat a
mortuis resurgere tertia die.

De Resurrectione in genere/ & primo quid nomen sonet.

Quid sit resurrectio dñi nostri Iesu Christi intelligere uolētes abso-
lutā seu generalē resurrectiōis diffinitionē prius oportet accipe-
re naturā docēte prius nos absolutā & generalē siue cōfusam acq-
quiere rerū notitiā: deinde limitatā/certā/specificā/ & indiuiduam. Certe si
quē de longe ueniētem cernas: illū corpus esse primo iudicabis: nōdum
cōstante tibi an ipse se moueat. Vt uero motū eius agnoueris: aīal dices.

Si iam lineamēta humani corporis agnoscas: hoīem coniectabis: Si fiat propius: Ticii aut Sempronii uidens effigiē Sempronii tandē agnoscis aut Ticiū. Hanc naturā semitā hoc loco tenētes: spero absolutā resurrectionis diffinitionē cū fuerimus assecuti ad dñi iesu Christi resurrectionē diffiniendā cōmodius accedemus. Resurrectionē in uniuersū prius secundū noīs appellationē: dehinc secundū rē iā diffiniamus. Est certe uerbale nomē. i. uim uerbi secū portans: sicut calefactio quā actū sonat: quo calor ab agēte in rē prius nō calidā mittit. Ita surrectio uim sonat excitatē/ siue surgere facientē: & stare qd' prius minime surgebat: neq; stabat. Sed quā additū est nomini syllaba re: & qd' fuerat simplex surrectio nomē: addita re fit cōpositū. Scire uos uelim noīa: uel uerba simplicia quibus additur syllaba re in principio: iterationē maiori ex parte sonare. Sic citharedo modulari cithara musicū qd' incipiēte: & pficiēte sonare: uel sonuisse citharā dicimus. Si illud idē modulet: resonare uel resonuisse cōfirmabimus. Si aliqd' quouis loco recte posuerimus: posuisse dicemus. Amotū uero & iterū illic p nos positū: reposuisse cōfirmabimus. Qd' prius uidemus: qd' primo legimus: uidere uel legere nos credimus. Quā uisā iā quā iā lecta uidemus iterū: nos reuidere: nos relegere asseueramus. Ita qm̄ resurgere: iterū est surgere: resurrectionē iteratā surrectionē esse iā constat. Ipsa nūc surrectio quid significet inspiciamus. Surgo quīus usurpatū sit: ut significet quasi se erigere: se ue leuare: a primā uia tñ īstitutiōe insonuit: quod mīna lingua dicimus binomie: surge insu. Si aqua de terra pdeat labēs: uere dī scaturire. Si uero (ut fit in puteis) pdeat: nō labēs: sed intumescēs in se: & quasi ascendēs: materna lingua loquētes appropriate dicimus: lacqua surge. Hoc est quod surgere in primā sui rōne significat. Neq; n. aliud uulgare uerbū hēmus cui surgo surgis æque cor respōdeat. Semina igit' terrā iactata: unde herbæ nascunt' & plantæ dū p radices germināt: & aristā de terrā uisceribus ad supficiē dirigūt: dū a terra se tollunt: germinare surgereq; dicunt'. Ita ubi foetus in utero mris uitalia quasi radices accipit. Vbi formatū est cor & cerebrū: ubi cordi & cerebro īseruiētia sunt digesta: ubi illis receptacula data sūt: quibus q̄si diuersoriis hoīes se recipiūt. Vbi in testinis: ossibus: & neruis quasi domo continentur: Carne cuteq; quasi ciuitas muris fulcita sunt oīa: cū primū uitā accipiūt: animas inde surgere dī. Si manētibus radicibus aristā herbarū: truncū ue arboris abscidas: & noua inde arista: noua ue uirga futura truncus assurgat: herba arbor ue: quā in primā germinis apparitiōe surrexerat: in secūda resurgere. i. iterū surgere dī. Sic animal priori uitā: per quam in lucē uenerat spoliatum iterum uiuere inchoās: resurgere uere dicitur.

dicetur. Hoc est ergo quod nomen resurrectionis importat: iteque ad uitam surgere.

De hominis resurrectione quid sit.

Nunc quid sit resurrectio hominis: Quoniam secundum humanitatem Christus resurrexisset predicat / apiamus. Resurrectio hominis est dissoluta copaginis: concetusque membrorum instauratio ad priorem uitam. Hoc intelligemus mortis ratione perspecta. Tritum est mortem hominis esse separationem animae rationalis ab humano corpore. Sed haec ipsa separatio quam mortem dicimus manente concentu membrorum / corporisque copagine: fieri non potest. Neque enim rupitur uita: nisi prius disturbata fuerit membrorum harmonia. Morientium gladio uidemus prius membra disiungi: sanguinem effundi: & mox dissoluta membrorum copage: mortem aduertere. Neque uero quia corporis partes simul iunctae permanant: dum morbis uita finitur: ideo ante mortem copages corporis non dissoluntur. Humido namque deficiente: aut siccu suffocante: calido item humidu ac frigidu absumente: aut ab illis extincto: mors inducitur. Vita igitur quae sine humorum certo temperamento: sine fluxu refluxuque sanguinis per uenas circumducti: sine continua arteriarum agitatione durare non potest: ut primum ista in corpore non manent: abire compellitur. Dico igitur hominis resurrectionem esse instauracionem copaginis membrorum. id est adunacionem singulorum membrorum & omnium partium hominis ad uitam facientium. Neque tamen adunacionem tamen siue colligationem esse dico: sed concentu quasi armonicu. Ut quaeque pars: quodlibet membrum cuique parti cuique membro coaptetur ad opera uitae: non qualiscunque sed pristinae. Ut autem sit pristina uita: necesse est pristinum quod uiuificabat. id est pristinum corpus insurgere per sua membra. Pristinum ite uiuum facies. id est pristinam animam restitui. Quod horum coniunctione per armoniam praecedentem constat in uita id resurgere debere. Non igitur hominis corpus: non anima est: quod primo resurgit. Quia illud non est quod primo decedit. Et moriente homine anima non cadit: Cadit autem quod primo animae simul & corporis unione constabat. Hoc autem est homo. Homo igitur est qui resurgit. Quoniam anima redit ad corpus in quo prius fuerat. Corpus eadem membra: eandem copagem eundem concentu & armoniam resumens quam prius habuerat. Haec declaremus exemplo. Si aromatibus aceto & amigdalibus contusis atque comixtis quis effecerit condimentum: ut uulgo dicitur saporu uel salsa: quod illis constat non amigdala est: non aromata: non acetum: non illa omnia simul unita. Quoniam si ea coegeris in unum neque per contusionem admiscueris: ut singula iam non sint ipsa: condimentum nunquam efficies. Est igitur condimentum siue sapor multorum comixtione aliud quoddam resultans singulis: simulque collectis: suauis gustui: sapidius atque iocundius: quod recentiores philosophi tertiam entitatem: Prisci compositum nuncupauerunt. Quam qui negant mea sententia com

dimentorum oīum negant expimenta. Si qua nunc arte hæc ipsa simul
cōtusa & incōdimentū conflata dissociant: & singula ad suā naturam
pristinā reducta pmaneāt: cōdimentū prius ex eorū mixtura surrexerat:
decidisse dicemus/hoc ut resurgat necesse est: hæc eadē prius sociata: de
inde disiuncta ad eundē cōtuliōis modulū cōuenire. Ita sapor q̄ decide-
rat uere resurget. Si alia aromata: Si alia amigdala: aliū ue liquorem: alio
pōdere uel mixtura cōmertio sociaueris: idē sapor redire nō poterit. Ita
nisi pristinū corpus: ad pristinā armoniā redactū/ & pristinā aīa armoni-
co suo priori corpori sociata sit: uera resurrectio esse non poterit.

De possibilitate resurrectionis.

SCio quid hic te moueat: & a fide resurrectionis turbare conetur.
Audio itus te tibi dicere: multos hoīes marinæ belluæ: multos
fera terrestres comederūt. Multi item homines ab hominibus
in cibum absumpti sunt. Q̄ uō isti resurgere poterunt: quoꝝ corpora
nūq̄ sunt? Neq̄ puluis quidē eorum manere uidet̄. Q̄ n̄ in aliōꝝ ani-
malium nutrimentum abierūt. Si item comestus ab homine/ partes sui
corporis sibi resumat: q̄ uō qui comederat partes habebit: quas comestus
sibi in resurrectione deposcet? Alterū aut non resurgere: aut sine suo cor-
pore resurgendo prodire confiteri cōpellimur. Velī ego tibi dare durio-
rem conditionē: ut si illā euadere nos recta ratio docuerit: ne de resure-
ctione desperes. Nascatur homo tam feras qui per omnem uitā nisi ho-
minū cadauera non sumat in cibum: ostendo adhuc & hūc: & eos quo-
rum carnes ille comedit posse resurgere. Sed quæso patiēter ausculta: &
da deo qd̄ naturæ negare nō potes. Infantulus nōne augmentatur in
dies: & nutrimentum quod sui corporis pars nūq̄ fuerat: nonne pars
eius fit singulis diebus? Fit certe. Hic inq̄ infantulus nōne quotidie p-
dit aliquid pristinæ substantiæ? Certe nisi pderet: nullo nouo egeret nu-
trimento. Cum igit̄ nouæ partes accedant semp: ueteresq̄ discedant: fit
tandem ut idē corpus idem homo sit: partes non habens quas habuit a
principio: & uice earum nouas habens nutrimento sibi conquisitas. Di-
ces remanere substantiæ pristinæ uigorem: ut germē in semine: quo uir-
tus nutritiua partes aduenientes idem facit esse corpori: quod nutritur.
Bene se habet. Vis hæc germinis nonne per singulas germinantis partes
diffusa est? Nullam q̄tumlibet minimā partē germinantiū dederis uir-
tutis germinantis exptem. Q̄ uēadmodū & infermentata farina massa:
modici fermenti uigor: uniuersæ massæ uim exhibet fermentandi: fie-
retq̄ tota fermētū nisi decoqueretur. Ita uirtus germinatiua q̄tumlibet
minima sibi associata omnia: idem faciet esse corpori: quod p̄ illā quasi
germen

germen primo surrexit. Homo igitur quē cadaueribus hominū semper
 nutrirī iā dedimus: nūqd & ossa uorauit? An & in ossibus nō est uirtus
 germinatiua? Satis est ossa nō comesta & in hoīem ferū non eē trāslata.
 Inde pōt deus pristinū corpus instaurare supplēdo aliūde qđ in corpo-
 ris rōnem transeat. Cadauera adhuc quæ ille comedit: nō in eo oīa pmā
 serunt/digesta. n. sunt ex eis multa & in alias formas abierūt. Non fugit
 omniscientē deū qua sub forma hæc lateāt. Et quota hōr portio mate-
 riæ sufficiat ad germen cadauerū comestorū plenissime nouit. Neq; uero
 uim germinandi amisit illa materia: Si modo iubeat id fieri deus: cuius
 uoluntati nulla sufficit creatura resistere. Ita licet p secūdas causas solas:
 resurrectio fieri non possit: quia germen illud in materia latitans excitare
 minime sufficiunt: tñ si secūdis causis speciali influxu accedat prima: Si
 ipsa sola cui omnis obedit creatura uoluerit in remotissimo & de remo-
 tissimo puluere pristinū corpus faciet germinare: & aliūde germini sup-
 plebit quasi alimento/unde illud sibi super addita secum unū & idē pe-
 nitus efficiat. Non latet deum puluis eorū/quos bestiaæ terræ & marinæ
 belluæ integros deuorant. Hūc puluerem quia bestiaæ nō resurgēt)
 poterit deus adunare: & ad pristinū corpus hominis reformare. Desinet
 de hoīs resurrectione diffidere: qui diligenter inspexerit: & simul psuasū
 habuerit animas hominū in morte hoīs non extinguī: & pfectius aliqd
 operari q̄ prius. Quoniā hic corpore corruptibili degrauant. Nam cū
 maneant aīæ: quæ formæ hoīum sunt/Corpora uero licet corrūpantur:
 non tñ transeunt in penitus nihil: qm materia unde sunt/ingenerabilis
 est & incorruptibilis. Maneat ēt dei oīpotentia: & simul oīs scientia: quæ
 ab initio de materia tā pauca corpus hoīs cōficere potuit & sciuit: & ani-
 mam illi ifundere sine labore potuit: cur manentē materiā ut prius fue-
 rat reformare: & in corporis eiusdē redigere tempie: & aīam quā habue-
 rat/quæ semp mansit illi ispirare nō possit? Dices tñ in matris utero cor-
 pus hoīs posse fabricari. Erras. Primi hoīs corpus ī cuius mris utero for-
 matū dabis? Primæ itē matris corpus in mris utero certe formari nō po-
 tuit. An tpis accessu ipotens factus est deus? Supra tēpus est. Mutari non
 pōt. Illi nulla pertranseunt: æternus. n. est. Sicut igitur primos hoīs sine
 mris utero subito & sola uoluntate pduxit in lucē: ita illos: eorūq; pge-
 niem uniuerſam quā de matrū uteris eē iussit/per solā uolūtātē poterit
 reformare. Attendamus igit fratres optimi/& physicis rōnibus/& fidei
 non solum nostræ: sed multarū gentiū fundamētis. Quæ hoīem aliquñ
 incepisse fatentur: & aīas hoīum esse immortales asserūt cōstantissime.
 Meminerimus materiā primā corruptibiliū oīum eē incorruptibilē.

Meminerimus i illa oīum generabilium formas latitare. Meminerimus
agens pfectius/pfectiores de illa formas educere: Meminerimus deū esse
omniū agentīū primū atq; excellētissimū: & oēm iccirco agendi rōnē cō
tinere: & sibi ipsi sufficere de qua materia uoluerit ad oīa pagendū. Con
stabit certe stolidū esse & absurdū non assentiri quæ iam cū natura. i. per
secūdas causas ab eo adiutas ille effecit/atq; cōfecit: quorū extat ex utraq;
parte substantia. i. quorū forma non depiit: quorū semen durat illū de
nuo in idē illud quod fuerant posse reducere: & ut iterū reuiuiscant effi
cere si libeat. Resurrectio igitur hominis quid sit: & per quid fieri possit:
& an illam credere sit cōsentaneum/cum aperte iam constet. Nemo mi
res si dixit euāgelista. Sic oportebat pati Christū: & resurgere a mortuis.
q; aut die tertia fieri oportuerit infra dicemus.

B

Quid sit domini Iesu Christi resurrectio.
Ed quid sit Christi resurrectio iam dicamus. Desurrexerāt (ut sic
dixerim) siue deciderant dñi nostri Iesu Christi serenitas & ue
nustas faciei per alapas & palmarū cōtusiones: cutis nitor: & cō
tinuitas uerberibus lacerata defecerant. Oculorū splēdor sanguine de ca
pite manante ceciderat. Capitis integritas & maiestas: corona spinea lace
rati atq; undecunq; cōfossi pierat. Manuū firmitas & pedum clauis pfo
ratorū abierat. Lateris integritas lācea uulnerati erat dissipata. Carnis mē
broz iuncturaz/neruorumq; cōpaginē: dum cruci corpus affigitur: do
loris acerbitas dissoluerat & dissipauerat. Humores intimi quibus uita
seruatur effuso sanguine tempiem omnē amiserāt. Sanguis ipse in cruo
rem uersus extra uenas/ui uulnerū fusus fuerat. Desurrexerant hæc oīa
inq; atq; deciderant: & oīa ad corporis organici rationē attinentia p mor
tem fuerant penitus dissoluta. Neq; uero tantūmodo ista a corpore no
bilissimo & pstantissimo: sed a societate quoq; diuinitatis & unitate per
sonæ diuinæ desurrexerant atq; deciderant. Verū fuerat ante passionem
hæc oīa cōfirmare de deo/& dei filio. Verū inq; fuerat dicere serenitatem
faciei Christi: uigorē/nitorem/cōtinuitatem cutis/oculorū splendorē/ca
pitis uenustatem/& maiestatem. Decorem & robur manuū & pedum/la
teris integritatē/carnis membroz/iuncturarūq; compaginē/neruorū li
gaturam & totius corporis uiuacitatē/esse diuinā: esse unum cū dei filio
anteq; pateret. Qm inierant corpori diuinitati sociato. Vbi a corpe ista
per passionis angustias recesserūt: recessit ab eis diuinitatis unio in rōne
psonæ: neq; eo tpsis spacio quo dissociata manserunt: dicere licuit illa dei
esse: uel esse cū deo in una psona: Collapsis istis decidit humanitas salua
toris: desiit Christus eē homo. Mortuus. n. est & decidit unitas aīæ cum

corpore. Decidit inq̃ illa tertia entitas: de qua supra iam dictum est satis. Interrupta est corporis animæq̃ societas. Remāsit tñ deitas utriq̃ aīa. s. & corpori cōiuncta: Vbi tempus resurrectionis aduenit: lacera per uulnera uenæ: & lacera flagellis cutis/ cōsolidata est. Spinarū foramina: uulnerum apturæ conclusæ sunt. Remāsit quidē quinq̃ uulnerum spēs/ quā dicimus cicatricē/ sed nihil lædens: nihil emittens: non debilitans sed decorans. Aliarū percussionū aut puncturarum nihil ego legi remāsisse ue stigii. His ita solidatis sāguis restitutus est uenis. Pulsare cōeperūt arteriæ sanguine fluēte refluēteq̃ p uenas. Ita restituta corporis cōpagine/ membrorum concentu atq̃ decore aīa illa sanctissima/ quæ tartara spoliauerat: corpori restituta est. **Q**uorū contubernium tertiā illā entitatē/ Christi. s. humanitatem mox reduxit ad uitā. **Q**uantū gaudii huic uniōi accesserit/ quæ lingua dicere: quis intellectus cape queat? Corpus recupans animam: a qua rectissime semp ad ratiōis lineā moderatum fuerat/ tam gloriosam: tanta uictoria exultantē: quāto existimas affectum gaudio? Anima corpus ingrediēs: quod tanta obedientia & concordia illi semp se præbuerat obsequentissimum: cum quo tantas ac tot angustias passa fuerat/ lætissime sibi associasse credēda est. Si passionum socios dulce est consolationem in societate tenere: hoc corpus/ hanc animam: tātorum dolorum: tantarum tristitiarum comites indiuiduos spōtaneos & feruentissimos: gloriosos & impassibiles effectos īsepabiliter sociari: maioris est gaudi: amplioris est lætitiæ: q̃ mens nostra capere possit. Est igitur resurrectio domini nostri Iesu Christi: compagum ac cōcentus sui corporis instauratio ad uitam priorem/ fœlicem/ sempiternam & excellētissimam: suimet uirtute & uoluntate confecta. **Q**ualiter intelligenda sit diffinitio pro attinētibus ad rationem generis. i. ad instauratiōē compagum atq̃ concentus: ex dictis satis constare non dubito. Additum est in diffinitione: fœlicem ut intelligamus illū quidem ad meliorē: sed non ad diuersam uitā fuisse resuscitatū. **Q**uā ex eadē compage: & cōcentu eiusdē corporis & eiusdē aīa accessu: nō nisi eadē uita insurgere potuit: melior tñ effecta ē. **Q**uā quæ prius passibilis fuerat & uiatrix: nūc fœlix euasit & in p̃ria pmanfura. Prius t̃paneā: nunc æuitærna. i. imp̃petuū duratura surrexit. Neq̃ tñ ob hæc fit uita diuersa. **Q**uā accidētia s̃bæ naturā alterare q̃dem: sed diuersam efficere nō sufficiunt. Adhuc qm̃ a p̃phetis: & ab ipso dño Iesu Christo ante passionē resuscitati: ad priorē quidē uitā: sed non ad fœlicē & pmanētē resurrexerāt: nō est utrinq̃ eadē penitus resurrectiōis rō. Insup q̃ simul cū xp̃o surrexerāt: et si illi ad īmarcessibilē uitā fuerāt resuscitati: tñ p̃pria uirtute hoc efficere: nec p̃pria uolūtate potuerūt.

Quoniam mere naturaliter patientes: non uoluntarie operātes resusci-
E tati sunt. Neq; tamen uiolenter resurrexerunt: quia non appetebant resu-
rectionis oppositum: sed naturæ motu ad illam ferebātur accipiendam.
At dominus Iesus Christus uirtute propria: non naturali tantum: sed li-
bera & propria uoluntate resurrexit. Erat enim animæ eius: erat corpori
F eius in unitate suppositi sociata diuinitas: quæ corpus ad pristinam har-
moniam restituere: & animam organico corpori iterum itromittere po-
tuit & uoluit. Resurrectio quoq; iustorum futura in iudicii extremi ma-
gni die: hac ipsa rōne resurrectioni Christi æquari nō pōt. Licet. n. iusti
animæ resurgant ad gloriā sempiternā: nō tñ ut Christus excellētissimū
beatitudinis gradū assecunt. Ille per opationem itellectus & uolūtatis. i.
uolētes & intelligētes deo iungūtur. Christi uero humanitas simul cum
deo effecta est una psona. Et sanctæ Virginis uita (si iā illa in corpore re-
surrexit) simul cū corpore sup choros Angelorum exaltata est. Christi aut
uita exaltata est in summo & excellētissimo trinitatis trono. Quoniam
corpus eius: humanitas eius: anima eius unam personam & unicam fa-
ciunt cum filio dei secunda in trinitate persona.

De ratione unionis naturæ diuinæ cū humana in dño Iesu Christo.

De resurrectionis Christi diffinitione satis nūc pro mea tenuitate di-
dum existimarē: nisi q; uos ambigere uideo: neq; satis psuasū
hūc cognosco: nunc esse & futurā ppetuo dei uerbi hoīs Christi
unam unicāq; psonam: & nihilominus nō misceri: nō alterari ullo pa-
cto naturas: sed dei naturā hoīs fragilitate nō minui: & naturā hoīs a di-
uina maiestate nō opprimi. Hoc posse fieri exēplo monstrabimus. Si qs
annulus duas gēmas habuerit quæ altera plus ualeat q̄ tota mundi pe-
cunia soluere possit: altera decē nummis aureis sit uenalis: nōne unus &
unicus annulus erit: & gēma tñ gemmā nullatenus alterabit: sed i uno
annulo salua natura utriusq; gēmæ ambæ conueniēt: p̄ciosissima nō cō-
fundente: sed decorante minus p̄ciosam: neq; inferiori uiolāte p̄ciosis-
simam aut aliquatenus imutante. Annuli unitas p̄sonalis est rō. Inexti-
mabilis p̄cii gēma est natura diuina. Altera ualēs decē nūmos humana/
Cōnectunt ambæ/faciētes quasi annulū dñm Iesum Christū unū in p-
sona: in quo est principiū oīum creaturæ/creator deus nulla rōne ap̄ciabi-
lis. Est et in eo finis oīum creaturæ: hō: creatus post oīa: ad cuius obse-
quiū creata sūt oīa. Hūc annulū p̄ciosissimū: cuius gēmas pro nrā salute
Christo patiēte disiūgi oportuerat: nefas erat nō restitui. Igit̄ ne tā p̄cio-
sū monile penitus depiret/Sic oportebat dñm Iesū Christū pati & resur-
gere a mortuis: & die tertia resurgē. Q d' mox mōstrare p uirib; anitar.

De serie

De serie resurrectionis domini Iesu.

Eriem resurrectionis dñi nostri Iesu Christi/ut pmissimus nunc
 declarare uolētes/instaurationē membroy/cōcentū uenarū/ar
 teriarū pulsū/sanationē liuorū/cōsolidationē uulnery: reli
 qua insup quæ supra numerauimus/licet certo naturæ ordie facta sint:
 Et quæ quasi fundamēta natura eē cōstituit pcesisse. Quæ uero fūdata
 atq; prioribus illis suffulta sunt: posterius accessisse secūdū naturā intelli
 gamus/uno tñ tpe: uno inq; momēto pacta oīa credamus. Nā si in mo
 mēto: in ictu oculi: in nouissima tuba mortui resurgēt/qui nouē mēsiū
 spacio/in utero mris figurati sūt caro: hō dñs Iesus q in uirtute altissimi
 formatus est subito: cui nō iteruallo tps rōnalis aīa tributa est: sed mox
 ut Virgo cōsensit: cū dei filio Virginis uterus hōiem cōcepit: q sine par
 tus doloribus: sine multa tps mōra: natiuitatis tpe uenit ī lucē: cuius na
 tiuitati obstetrix non interfuit: nulla muliebris sedulitas intercessit: sed
 mī ipsa puerpa: obstetrix/nutrix/& baiula fuit. Profecto nō aliter resur
 gere debuit a mortuis: q̄ in utero & de utero mris antea surexisset. Serie
 igit̄ resurrectiōis scdm ordinē naturæ/colligere facile fuerit. Secūdū tē
 pus simul oīa facta sunt: quæ ad resurgēdi attinent rōnē. Multa tñ ante
 resurrexionē facta sunt in mortis triduo/quorū durationē/successionē/
 rōnē ispiciamus. Durauit mortis spaciū. i. dissociata māsit Christi aīa ab
 eius sctissimo corpore: horas circiter quadraginta/de tribus diebus acci
 piētes. Passus est nāq; dñs Iesus Christus circa uernū eqnoctiū. i. quo tpe
 diebus noctes tps spacio adæquant: hora uero meridiei emisit spiritū.
 Ita p sex horas añ solis occasum uita fūctus fuerit. Qm̄ eqnoctii tpe: si
 dies hēt horas. xii. meridies habet sex usq; ad occasum. Sepultus est hora
 cōpletorii. i. ppe solis occasū. Mansit in sepulchro itegrā noctē: sabbatū
 diē aīcedentē: & ipsam sabbati itegrā lucē: quæ horas. xxiiii. tps in se
 cōcludunt. In aurora dñicam diē præeunte quæ tertia erat a die mortis/
 resurrexit. Aurora fere per duas horas aīcedit radiorū solis diffusionē. Ita
 per decē horas hac die tertia corpus in sepulchro stetisse fatēdū erit. Nūc
 aut̄ sex horæ diei mortis & xxiiii. itegræ diei sabbati triginta cōficiunt.
 Additæ decē horæ noctis pcedētis lucē tertiā quadragita in summa red
 dunt. Quadraginta igit̄ p horas ex euāgeliis cōstat māsisse aīam christi
 a corpore sepatā. s. añ sepulturā circiter sex: sepulto postea corpe. xxxiiii.
 Cur potissimū quadraginta per horas mortuus māserit: itelliget qui hu
 ius numeri figuras in sacris lris fuerit meditatus. Quadraginta diebus
 aquas diluuii pluit deus sup terram. Quadraginta horis terræ inferiori
 diluuiū inundauit: interficiens malignitatē dæmonū: iustas aīas emun-

CCXXII

dati & liberati. **Q**uadragesima diebus Moyses legem accepit in Sina. **Q**uadragesima horis Christus in inferis & superis legem imposuit. **Q**uadragesima diebus unico pane cibatus Helias puenit ad montem dei Oreb. Christus unus omnibus datus in unicū cibū/Vna passionis & mortis poena cibus: post quadragesima horas/de terrae uisceribus rediit ad lucē. **Q**uadragesima dies ipse Iesus antea ieiunauerat in deserto: & in fine ieiunii temptatus a Sathana illū rōne cōuicit. **Q**uadragesima horis squallētia inferorū paginare: & a quo tēptatus ter fuerat: torquere triduo tādēq; detrudere uoluit. Sed dices. Dies fuerūt oēs illi quadragenarii mystici: horae sunt istae: non dies: nō debō impleri hic oēs pphetiae: quae Messiae tpa abbrevianda demonstrant. **Q**uō uerū esset qd dicit Daniel: Ebdomada abbreviata sunt super populū tuū: & super urbē sanctam tuā: ut cōsumet puaricatio: & finem accipiat peccatū: & deleatur iniquitas: & adducatur iustitia sempiterna: impleatur uisio & pphetia: & ungatur sanctus sanctorū. Ita o summe pater Ebdomada. i. temporū spacia redemptionis implet: abbreviata sunt super populū tuū sanctorum pūm aīas in limbo siue in Abrae sinu carceratorum. **N**ō. n. decuit tuā misericordiā pūcio iā soluto adhuc per quadragesima dies tam tibi charos hoīes: tot tales ac tantos uiros: a tyranno diutius carceratos detineri: & super urbem sanctam tuā Hierusalē cōlestē: cui suos ciues post uictoriā: mox restitui decuit. Satis igitur fuerit pro diebus horas dedisse mysterio: ut cōsumetur puaricatio: peccato originali introducta: qd factū est in sinu Abrae: pūibus inde liberatis: & finē accipiat peccatū. i. reatus ad poenā dāni: liberatis omnibus qui ad poenā purgatoriā tenebantur. Et deleatur iniquitas: inuita & proterua serpentis antiqui: qd factū est in inferni pfundo: qn alligatus est per agnū draco magnus in abyssi puteo pfundissimo: & adducat iustitia sempiterna: in retributionis gloria bonis: & malis in aeterna miseria: & impleat uisio & pphetia quadragesima numeri mystica abbreviatiōe: & ungat sanctus sanctorū. **H**is pactis infra horas quadragesima: ungat inq gloria resurrectionis & regni: cui flectatur omne genu. Cur haec quadragesima horae de tribus diebus accipiant: intelliget qui tres mundos quos attulimus examinauerit: & qd cuiq; mundo passio Christi pfuerit contemplabit. Cur autem de prima die sex tantū horas in noctem declinātes: haec quadragesima hora: sibi habeant: inde cōsurgit qd senarius numerorū oīum perfectissimus est: & semper in se numeratus uertitur in se ipsum: & quibuscunq; suis partibus aequae resultat: ut intelligamus Christi pfectionem quae se ipsa sola cōcluditur: & semper redit in semet ipsam. Haec porro horae quae ad noctem accedat: nullas tñ continēt tenebras: ut eo temporis spatio itelligamus saluatōre fuisse in

fuisse in sinu Abrae ad patrum animas liberandas: quæ nullis peccatorum tenebris obsitæ: sola pœna damni detentæ illic manebant. Et profecto si rex bello fuderit hostem: expugnauerit ciuitatē: arces & munitiões obtinuerit: ante oīa captiuos amicos pristinae restituet libertati. Ita rex iustitiæ dominus Iesus Christus uictor descendens ad inferos sex primas horas: liberandis patriarcharum animabus dedisse non est alienum a ratione sentire. Vigintiquatuor aliæ horæ secundam diem simul & noctē integram accipiunt. Vt quoniam in purgatorio reſeruati: neq; penitus puri: neq; omnino sordibus erāt infecti: per noctem illos ab impuritate purgaret: per diem ad gloriam restauraret. Faciūt hoc magni post uictoriam belli duces: ut optimatibus & amicis a carcere liberatis: mediæ plebis homines restituant libertati. Diei tertiæ harum de quadraginta horarum spacio decem tantum & ipsæ nocturnæ cōueniunt. Quoniam in inferno nihil est lucis: nihil est meriti: sordent omnia caligine cœca: horrent ignorantia & confusiones nocte profunda. Quoniā igitur in profundo inferni ad draconem alligandum hoc tempore anima dñi Iesu se conuertit. Et quia decalogum legis animæ desperatæ seruare noluerūt: per decem horas eas uoluit intueri liberatorem si uoluissent suū ut quā ingrata fuerint inuitæ uiderent tot horarum spacio per quot spreta præcepta se libertate indignas effecerunt. Vt primum autem lucis aurora rutilare potuit tenebras dimisit: & uenit ad lucem: ut cum sole cœlesti: super cœlestis sol utriq; mundo luce fulgentissima radiaret. Aptissime igitur hæc quadraginta horæ tribus diebus distributæ pro earum distributione succedunt: ut locis in quibus uersatus est rex iustitiæ ordinate respondeāt. Talisq; sit horarū distributio atq; successio: qualis locorum & operis est ratio. Neq; minus idoneæ tribus diebus eas contineri constituit diuina sapientia: quando in ore duorum uel trium testium stat omne uerbū. Itaq; ut uere mortuus comprobaretur Christus: tribus diebus expertus est mortem. Est hic non prætereundum apud oratores aliud significare tribus diebus q̄ tres dies. Si tres dies scripserit historicus: integras dies oportet intelligi. Si tribus diebus scripserit: satis est trium dierum partes aliquas attigisse. Euangelistæ igitur mortis spaciū semper dantes ablatiuo: non dies integros: sed de tribus diebus intelligi uoluerunt. Oportebat enim dominum Iesum Christum resurgere die tertia: ut dierum p̄ numerum sufficiens faceret testimoniū. Harū aut horarum distributio operū magnitudinē indicaret hic nobis ad grām & in futuro ad gloriam.

M

CCXX.

DE ASCENSIONE DOMINI TRACTATVS CHORDA
NONA.

UIDENTIBVS ILLIS ELEVATVS EST: ET
nubes suscepit illum ab oculis eorum. Actū. i. Cap.
Paulo ante quadraginta dies fratres charissimi quos
mater nostra sancta Ecclesia catholica nobis hodie re
ducit in mentē: dñs noster Iesus Christus sua passiōe
deuicit infernū & spoliavit. Ianuam salutis ad foelici
tatem in supna Hierusalem possidendā hoibus aperuit. Initio aut horū
quadraginta dierum gaudia resurrectionis Christi celebrata sunt: per quā
idem ipse dñs Iesus Christus saluator noster uictorē se mortis ostēdit: &
homines a morte posse resurgere certissime cōprobauit: Si modo pie in
illo & per illum uiuere uelint: qñ non ipse solus ab inferis rediit ad supe
ros: sed secum multa corpora sanctoꝝ. i. multi sanctorum patrū in pprio
corpore surrexerūt. Nunc uero quod per quadraginta dies ipsius Iesu: se
cumq; resuscitatoꝝ ueritatem resurrectionis mater ecclesia aptissime com
probauit: quo ducant uestigia sui sponsi: quo illū sequamur nostrā mē
tis oculos antepōnit: narrans inter missae solēnia q̄ uidentibus illis/qui
ab initio secū fuerant: Videntibus illis qui eius praecepta seruabāt: Vidē
tibus matre eius gloriosissima: sanctisq; mulieribus comitātibus illam:
Videntibus apostolis est eleuatus ad cōloꝝ sublimia. Et nubes suscepit
eum ab oculis eorū. Huius eleuationis/quā nomine accōmodatissimo
ascensionem p̄s nostri dici uoluerunt: sancta mater ecclesia hodie gau
dia celebrans: ad lātitiā nos inuitat: simulq; excitat: hanc ipsam ascensio
nis gloriā celebrare/collaudare/colere: & q̄tū possumus meditari. **Q**uā
ut pagamus de ascensione saluatoris nr̄i/qui hodie uidētibus illis quos
diximus eleuatus est orōnem habiturus. Rōnem & lātitiā de illa nascentem
narrare constitui: Si prius quid ascensionis nomē importet apuero.

¶ De ascensione in genere & secundū nomen quid illa significet.

Ascēdere/sursum est ire. Sed quia pleriq; qd uere sursum sit/qd
ue deorsum: aut non uiderunt/aut aduertere noluerūt/unū mul
tos & magnos in errores prolapsi sūt/Sursum & deorsum quō
se habeant uideamus. Lactantius firmianus uir acutus ingenio: & inter
Christianos scriptores eloquentia nemini secundus: terrā ueritus est scri
bere rotundam. i. æque cōlo circūseptam: ne cōlum nr̄is pedibus oppo
situm/terram sub se omnino desertā h̄re/aut antipodes. i. animalia nr̄is
sub pedibus cōstituta/pedes pedibus nr̄is oppositos: sibi uero ipsis deor
sum caput h̄ntia & sursum pedes posuisse uideretur. Non aduertit hoc

loco uir ingeniosus id esse sursum: qđ est uersus circūferentiam. Id uero deorsum: quod uersus centrū positum est. Omnia certe quæ ifra nos & centrum terræ locata sunt: nostris pedibus uere sub sunt. Quæ uero ultra centrū terræ locum acceperunt: nobis subesse non pñt. Sed quid ita? Qm̄ infimū uniuerſi centrū est terræ: quod ultimo subest rebus omnibus quæ uel in cute/uel in uisceribus mater terra subſtentat. Nil uero cū possit infimo inferius statui: ultra centrum/terræ (si qui habitant) quāuis a nobis remotiores existant/ q̄ citra centrū habitātes/ inferiores tñ ceterioribus eē non pñt. Quæ tantūdem ut nos distāt a terræ centro: tā sunt alta q̄ nos. Tātum. n. circūferentiæ appropinquare ea necesse est: q̄tū a terrā distant meditullio. Neq; uero caput deorsum & pedes sursum eos ferre possumus affirmare: cū pedes eorū sicut & nostri uersus centrū siti se moueant. Caput cœlum uersus erectū maneat. Hæc ut intelligamus: circulum & in eius medio punctū describi ope præcium existimo. Punctum hunc centrū credite. Lineam qua circulū claudimus: circūferentiā existimate. Infimū huius circuli/ punctus est in medio descriptus. Ille nanq; a circuli circūferentiā: uñcūq; remotissimus est. Hūc circa punctū circulū paruū describamus: quē terrā eē imaginemur: & ab eius circūferentiā ad maioris circuli circūferentiā/ p quadrū siue crucē: tria puncta ad singula latera figuremus. Punctus a singulis lateribus terræ circūferētiā. i. minoris circuli ābitui p̄p̄inquirior/ erit oīum sui lateris infimus. Secundus post illū erit inferior tertio. Tertius erit supremus ambobus/ sub una tñ parte amplissimæ circūferentiæ erit cōstitutus. Cuiuslibet lateris pūcta p̄spexeris/ eū quē diximus ordinem inter se penitus seruare uidebis/ Sed ad pūcta lateris alterius/ secundū supius uel inferius ea ordinare non poteris. Sunt. n. extra terminos lateris illius/ qm̄ ultra centrū sunt: & singula pūcta lateris unius ad quælibet puncta eiusdē ordinis in quouis alio latere compata: æque erunt infera: æque supa. Quoniā a centro & a circūferētiā superiori æque distabunt. Quod hactenus centrum dixi: nunc terrā appellemus. Quod dixi circūferētiā cœlum nominemus. Quid est nunc ascendere? Est a terra elongari uirtute propria: & cœlo fieri propinquius per motum qui dicitur latio. Sed si aliena uirtute feratur: extolli diceremus id/ uel assumi/ non ascēdere. Dicimus leue ascendere: quia cētrum siue terrā deserit sua uirtute: & circūferentiā siue cœlum quatit. Dixi per motū qui dicitur latio. i. per successiuam loci nouamq; acquisitionem: quoniā si subito id fieret: non iam ascēdere sed rapi id/ uel mutari foret existimandū. Quare ascendere & descendere motū. i. temporaneam successionem in loci acquisitione secundum sursum uel deorsum inter

inter Peripateticos semper insonuit. Ita planetae improprie ascendere uel descendere dicti sunt: quoniam nunquam plus minus uel elongantur a centro terrae: neque a caelis superioribus magis aut minus appropinquant. Vtrinque enim eos semper aequae distantes esse necesse est. Quippe qui a pristina circumferentia non discedunt: & centrum se mouere non possunt. Ad nostrum uero hemispherium tunc ascendere constabit: quando circumferentiae caeli quae nostrae terrae imminet: quae inquam nobis est supra caput: accedent. Descendent cum ab illa incipient elongari.

T

De ratione secundum quam dominus iesus ascendit in caelum.

Dominus igitur noster iesus Christus hac die secundum hominem elongatus a terra: caelis uero non appropinquans tantum sed illos penetrans pertransiens/ & ad caelum usque empireum sua uirtute perueniens: ac in eius summo/ In folio inquam trinitatis ad patris dexteram gloria coronatus residens: uerissime ascendisse praedicatur. Neque uero quem moueat planetarum orbes & ipsum firmamentum caelum uel stellatum corpora esse solida: indiuisibilia penitus: & quae nulla ex parte disiungi possibile sit. Corpus autem saluatoris cum sit extensum/ solida/ continua/ integra & undecumque conclusa pertransire non posse. Hoc namque est illud ipsum corpus: quod uirtute spiritus sancti/ in sanctae Virginis utero coactum: inde exiuit: uirgine matre integra penitus permanente. Hoc inquam illud est corpus: quod adhuc mortale atque passibile: super undas maris quasi per solidum siccis pedibus ambulauit. Hoc est illud corpus: quod post resurrectionem suam totiens ad discipulos ingressum est: coenaculi foribus penitus obseratis. Quod igitur corpus adhuc inglorium/ de matre nascens: matris integritatem non uiolauit. Quod super aquas potuit ambulare: cur iam gloriosum caelos non potuit penetrare? An quia illi solidiores sunt? Facit hoc minus esse fracturae periculum: non difficiliorem transitum. Quando sine diuisione per subtilitatis dotem soliditas obstare non potuit: & debilitas laesionem nullatenus intulit. Certe quod corpus solida. i. continua/ integra/ & conclusa minus dura/ minus firma pertransiendo non frangit: non aperit: non disiungit: solidius transiens minus uiolare debet. In harena/ in puluere/ aut in luto sine impressione uestigii qui pedibus incedit/ per lapides aut ferrum ambulans uestigia illis minus cogetur imprimere. Cum ergo audimus caelos aperiri/ ne credamus partem aliquam quasi ostium ab alia parte disiungi. Nullas habent aethera fores/ integrae sunt: solidae sunt: semper & undequaque conclusae: sperae coelestes/ iustorum animae: beati angeli eas pertransientes/ non uiolant/ quoniam indiuisibiles: sine mole: sine corpore: mere spiritus. i. intellectus & uoluntatis.

V

X

D

tas existentes corpore detineri prohiberi uel iure non possunt. Quæ est nunc ianua paradisi: quam ut ingredi possent animæ fidelium Christus per passionem aperuit: Non seræ alicuius relaxatio: non ualuarum dimensionem habetium apertura. Gratia mera est: qua Deus habiles nos facit ut ad beatitudinis locum accedere ualeamus: ubi se uidendum & amandum uoluit perpetuo ineffabili ratione exhibere. Quæ est perpetua felicitas animæ. Hæc porro animæ felicitas corpori cui sociata est anima sic beata: per dotem subtilitatis præstat agente Deo solida pertransire. Ianua igitur quæ aperitur corpori: ut coelos pertranseat/eadem est quæ & animæ aperitur. Est inquit gratia: qua anima ad beatitudinis loca recipitur: qua corpus quatuor beatis dotibus honestatur/de quibus hic dicere non est locus. Quæ in ascensionis sollemnitas nos hodie uocat ad se.

Ascensionis domini Iesu amplior declaratio.

Redeamus igitur unde discessimus. Anima redemptoris quæ ut a corpore per mortem sepata est: mox ex omni parte euasit beatissima: cui nulla amplius pro sua uirtute & merito resistere potuit creatura: mox ut rediit ad pristinum corpus pro laboribus & poenis transactis illud immortalitate/claritate/agilitate/subtilitateque uestiuit. Quid dixi uestiuit? Donauit/contempauit & penitus hæc illi inseparabiliter/irreuocabiliterque in æternum adiunxit: Vt splenderet sine nebula: se ageret quocumque uellet: sine difficultate: sine tedio: sine labore/& omnia sine resistencia penetraret. Et sicut ipsa anima intelligens intima uiscerum: abscondita abissuum: altissima montium: non frangit illa nec aperit: nec mutilat. Ita corpus sibi perpetuo sociatum: sine quo esse non uult: per hæc omnia circūducit ad libitum illis neque resistantibus neque læsis. Apparet igitur dominum nostrum Iesum Christum uirtute propria ascendisse in coelum: quando eius anima beatitudine plena deitati coniuncta corpus cui resurgendo se restituit: de terra subtulit & euexit in coelum. Videre mihi uideor quid hoc loco uos moueat. Dicit intra uos spiritus diffidentia. Resurgente domino Iesu Christo reuoluit angelus lapidem ab ostio monumenti. Cur anima Christi lapidem non reuoluit: uel corpori resurgenti ad remouendum uim non prestatit? Fuiſſet gloriosius eum qui resurgeret aperiri sepulchrum quod alienis manibus de aperto prodire. Fuiſſet adhuc mirabilius: non remoueri a monumento lapidem: & de clauso sepulchro egredi saluatorem: quemadmodum ab initio de uentre clauso uenerat ad homines. Nepe si per beatitudinem animæ corpus iam subtilitatem accepit: reuolui lapidem nequaquam oportebat. Plus est etiam solidissimam & imensam penetrare specierum

arum profunditate: quod parui lapidis claustra transcendere. Abscedat procul hinc & aufugiat sciolus diffidentiae spiritus. Discat humiliter: discat prudenter intellectus nostri tenuitas secreta diuina tractare. Voluit Dei ineffabilis & inobliquabilis sapientia filii sui resurrectionem ita celebrari: ut non sponte caecis luce clarius illam liceret intueri. Obstinatis & perfidis amplissimis testimoniis: certissimisque probaretur indiciis. Itaque angelum a sepulchro iussit magno terrae fragore ac sonitu lapidem remouere: ut natura angelica praestaret suo principi quod par erat obsequium: essetque angelus resurrectionis testis ac index. Omnis quoque natura corporea tremore ac terrifico sonitu sentiret & testaretur terribilem resurgentis ab inferis auctoritatem: quam in suis uisceribus exercuerat contra daemones: & in sui superficie ad exercendum resurgebat contra obstinatos peccatores. Certe si angelum custodes sepulchri: lapidem inde dimouere non cerneret: dei uirtute resuscitari custoditum: iudeis minime retulissent. Ad haec si iudei ueriti non sunt confingere magistri corpus subtraxisse discipulos: cum gentiles attestati sunt: angelum non hominem aperuisse sepulchrum: quod auderent quaso nisi constaret quis lapidem reuoluisset? Si uero sepulchro clauso resurrexisset: ueriti non fuissent dicere iudei: corpus in sepulchro a uermibus esse consumptum. Ne igitur perfidis ulla daretur tergiversationis occasio: clauso sepulchro: uel a se ipso apto resurgere noluit dominus Iesus Christus qui angeli ministerio usus est ad maiestatis obsequium & testimonium ueritatis. Non enim resurgendo quasiuit gloriam propriam: sed nostram utilitatem: qui cum in forma dei esset ante saecula: se ipsum statuto tempore exinanierat usque ad mortem crucis: ad quam de integra matre nasci fuerat consentaneum: qui uenerat lacerata resurre: & solidare confracta. Ratio igitur ascensionis pro nominis significato sic se habet.

¶ De ratione loci unde ascendit dominus Iesus & de ratione temporis quo ascendit.

In rationibus reliquis loci: temporis: & ordinis: attendamus. Locus unde ascendit dominus Iesus Christus mons est oliuae (Luca attestat) cum dicit. Tunc reuersi sunt Hierosolimam a monte qui uocatur Oliueti: qui est iuxta Hierosolimam sabbati huius iter. Magna certe & mystica huius loci ratio est. Ante omnia uiam ad caelos discipulis ostendere uolens Iesus: illos ducit in montem: ut ab infimis terrenarum passionum affectibus eleuent mentem. Ducit in montem: ut undequaque conspiciant: & per prudentiam nihil agant incaute. Ducit uero in montem oliueti. Olea arbor est pacis & uictoriae signum: fructus eius misericordiae lenitatem ostendit. Ita qui nascens pacem annunciauerat: qui per uniuersam peregrinationem suam: suos comites

pacem sectari docuerat: qui moriturus pacem reliquerat: qui moriens uicerat: qui resurgens ad triumphi gloriā opima adduxerat spolia: qui resuscitatus pacem pro sua uictoria proclamauerat: qui per misericordiā suā homines triumphi socios asciuerat: ut nos hęc oīa loci rō commoneret: ascensurus ad triumphum de monte oliueti ascendere uoluit. Ascendit autem quadragesima/post resurrectionem die/qui dierū numerus in nouo & ueteri testamēto celeberrimus est. Quēadmodum in sermone de domini pntatione & resurrectione monstrauius. Habet præterea quater decem. Decē nanq; sunt pcepta: quoq; obseruantia salus æterna conquiritur: quæ per quatuor euangelia nos seruare docemur. Per quatuor cardinales uirtutes tenere incipimus. Per tres theologicas grā suffultas in oī uita tenemus: & hęc ipsa uita quatuor tēporū uicibus reuoluta/quasi quarto decalogo oīa gesta hominum complectente conclusa est.

De rōne cōcentus ascensiois in cruce dñi Iesu ad ascēsiōē in cœlum.

- A** Scensiois ordo/passiois ordine q̄ bene imitetur attēdite. Iturus ad passionē dominus cum discipulis cœnat/ascensurus manducat cum illis. Lucam audite. Cum māducaſſet coram eis/sumēs reliquias dedit eis. Nonne hoc idem fecit in cœna: quam se dixerat desiderio manducare cum illis. Sed in priori cœna edit agnum & azima: in hac partem piscis assi/& fauū mellis. Iam agnus immolatus & resuscitatus erat: unde piscatores hominū fuerant apostoli cōstituti. Fructū ergo suæ passionis insinuans/piscem manducauit mox ascensurus. Pro laetudinis quoq; agrestibus pœnitentiā indicantibus: quæ ad purgādā animam necessaria est/agnum manducare uolētibus. Comedit autē ascensurus fauum mellis: qm̄ per ascensionem suam mel & fauus fœlicitatis æternæ appositus est manducandus super mensa sua in regno eius/his q̄ simul cum eo iam de inferis ad superos uenerant: & tunc ad sūmos ascēdebant. Sumens porro reliquias dedit eis. Nil prioris afflictionis in domino Iesu Christo remanserat. Sola quinq; uulnera seruauerant cicatricem. Has reliquias sumebat: & dabat eis coram inspiciēdas: ut illū agnoscerent. Vt uero sua beneficia discipulorum memoriæ imprimeret sempiternæ dixit. Hęc sūt uerba quæ locutus sum uobis: cum adhuc essem uobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi: & prophetis de me. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerēt scripturas/iā completas in agni manducatione. Ita ergo sumens reliquias dedit eis in cœna ascensionis: qui in cœna mortis se integrū dederat māducandum. In cœna mortis illos multa docuit. In cœna ascensionis dixit eis. Quoniā sic scriptū est: & sic oportebat Christum pati: & resurgere a mortuis

a mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius poenitentiam in remissionē peccatorum in omnes gentes. Peracta cœna mortis iuxta Marcum & Lucam hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Peracta cœna ascensionis iuxta Lucam. Eduxit eos foras in Bethaniam. i. Bethaniā uersus. Nam sic Lucas se ipsum exponit declarans hunc locum: actū primo capite/ubi dicit apostolos mox celebrata ascensione a monte oliueti reuersos eē in Hierusalē. Qui si puenisset Bethaniā nō a mōte oliueti: sed a Bethania eos scriberet esse reuersos. Sed quoniam hic mons Bethaniam euntibus erat superandus/dixit euāgelista post cibum illos in Bethaniā idest Bethaniam uersus a magistro esse deductos. Et profecto erat cōsentaneum de illo monte Iesum ascendere in cœlum de quo descendit moriturus in cruce: & eo loci apostolos consolatos & confortatos dimittere in quo a desolatis relictus fuerat. Iam uero instante ascensionis hora eleuat manus: quas imminente passione porrexerat alligandas: quas crucifigendas extēderat. Ita qui manibus depressis ac ligatis ducitur ad mortē. qui manibus moritur extēsis: manibus eleuatis pro benedictione & gratiarū actione deuote eleuatis ascendit in cœlū/Luca attestāte/qui quasi in fine euangelii statim ut uersus Bethaniam iter narrauit inceptum/mox addit. Et eleuatis manibus benedixit eis. Et factū est dum benediceret illis/recessit ab eis: & ferebatur in cœlum. Sicq; uidentibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

D

De ratione obsequii domino iesu Christo ascendenti præstiti.

Abuit insup ascensio dñi admirabilē in obsequio rōnem. Qñ eleuatus est. Qñ nubes splēdidissima suscepit illum ab oculis eorum. Licet. n. propria uirtute redemptor noster cœlos ascenderet: attamen honoris grā a sanctis angelis eleuatus est. Qui. n. angelo nunciante uenit in uterū Virginis. Qui nascens gloriæ inexcelsis: & pacis in terra futuræ angelos præcones habuit/donata pacis & gloriæ cōsecutæ angelos præcones socios & ministros hñe debuit. Cum ergo audis eleuatū: obsequium cogita non auxilium: mynisteriū non fauorē: obedientiam nō ducatum. Nubes insup non sine rōne illū suscepisse describitur: sed lucidam crediderimus illā. Si. n. adhuc mortalis dum uisitatur a patre: dum illi p̄ uirtutis phibet testimonium nube lucida obumbratur. Quāto magis nūc immortalis ad patrem uadēs/lucida nube debet circūcingi: Non. n. ab Elia tantum & Moyse: sed ab oībus Patriarchis & Prophetis sociatus. Angelorū uniuersis ordinibus circūseptus. Nube igitur lucida non minus q̄ tunc excipi debuit. Descendens præterea ad homines nube susceptus est lucida. Virginis inq; carne incontaminata se te-

E

F

xit. Myſterium incarnationis angelis malis penitus occultans: bonis nō penitus manifestans. Vide nunc q̄ bene exitus principio cōcinat. Ascendentem nubes lucida suscepit ab oculis chariſſimorū hominum: quem descendentem lucida Virginis caro subtraxit ab oculis oīum angelorū. Quando eius natiuitatis in carne nullus eorum: neq; simul omnes plene intelligere potuerunt. Legationē Gabrielis: consensum Virginis intellexerunt. Viderunt finem. Deum hominem factum agnouerunt. Medium. i. uiam rationem & modum intelligere non sufficiunt. Sic & ascendendi principium apostoli uiderunt: terminum agnouerunt: Medium & modum nubes lucida eorum oculis interceptit. Magna igitur & inenarrabili ratione uidentibus illis dum cōcepit ascendere eleuatus est angelorum obsequio. Iam uero eleuatum nubes suscepit eum ab oculis eorū. Et de ratione ascensionis hactenus.

De lætitia ascensus siue ascensionis domini iesu Christi.

HAscensionis nunc lætitiā uideamus: quam in fine euāgelii sui Lucas perſtrinxit. Illum audite. Dum bñdiceret illis recessit ab eis: & ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes regressi sunt Hierusalem cum gaudio magno & erant semper in templo laudantes & benedictes deum. Vt magnitudinem huius gaudii plenius intelligamus: credamus imprimis sanctam Mariam uirginem simul cum omnibus suis sanctis sororibus: domini. s. iesu Christi materteris conuiuio in quo partem piscis assi & fauū mellis pro ultima cœna māducauit interfuisse: & cū apostolis ad montē oliueti filiū suū ad prēm ascensurū sociauisse: ac eius ascensionem oculis aspexisse corporeis. Hoc nos suadet credere Lucas euangelista huius ascensionis scriptor accuratissimus: qui narrās apostolorum de monte Oliueti ascensioē iam celebrata reditū singulorum descriptis nominibus ita dicit. Hi omnes erant perseuerantes in oratiōe cum mulieribus & Maria matre Iesu: & fratribus eius. Perseuerantes hi sunt qui in aliquo ope iam steterūt & in eo permanent. Cum ergo undecim apostolos ab ascensione reuertētes cum Maria matre iesu: cum mulieribus & fratribus eius perseuerantes scribit euāgelista: quid sibi uult: nisi monstrare illos unanimiter interfuisse ascensiois gloriæ contuēdæ: qui statim post illam unanimiter perseuerare dicūtur. Certe adorare orare est (ut alibi scripsimus) Adorantes iuxta euāgelii finem regressi sūt: iuxta uero actuum Apostolorum seriem perseuerantes erant unanimiter in oratiōe: cum mulieribus & imprimis cum Maria matre Iesu: quoniam orationis studium in ascensione inceptum: reuersi in ciuitatem unanimiter profecuntur. Et quoniam sancta mater domini Iesu plus erat filio

erat filio suo comes q̄ discipula. Eam post oēs recenset euāgelista. Q̄ m̄
& memoratu dignissima finē apud oratores narratiōibus iponunt. Cū
Maria inquit m̄re Iesu & fr̄ibus eius. Q̄ uia inter illas mulieres fuit Vir
go mater dñi: eius nomē nō subticuit euāgelista. Q̄ uare hic idē scribēs
passionis seriē/ si inter mulieres sequētes Iesū eūtem ad crucē: matrē eius
agnouisset/ quod hic fecit p̄prio eam noīe inter comites cōscripsisset.

Benedictionum latitia.

Sed reuertamur ad ascensionis gaudia. Dū bñdiceret illis inquit
euangelista/ Recessit ab eis. Q̄ uibus eis? M̄re imprimis/ mater
teris & Maria Magdalenæ m̄ris suæ cōsociis. Ioannē Iacobo fra
tribus/ Simone & Iuda & alio Iacobo simul fratribus & oībus secundū
carnē cōsobrinis suis Petro & reliquis apostolis. Bñdixit imprimis m̄ri
suæ. En m̄r optima corpus quod genuisti/ peperisti/ circūcidisti/ lactasti/
lauisti/ uestisti/ educaisti. En corpus filii tui unici/ de tuo purissimo cōcre
tum sanguine. Nonne uerū dixit angelus Gabriel: dū te benedictā dixit
in mulieribus: quæ tantis es gratiæ prærogatiuis ornata? Et nūc mater
optima uerissimū est de te id Mosaycū quod dixit Isaac filio suo Iacob.
Tu mihi es mater secundum carnem: filia secundum animā. Ecce odor
filii mei: spiritus tui quem ipse creauit: sicut odor agri pleni: plenus ager
uenter tuus qui salutis humano generi uberrimos attulit fructus. Sētio
mater uirtutum quibus es uestita fragrantiam. Recolo tua de me multa
nimis bñmerita: habeo pro his gratias: ago etiam non uerbis/ sed rebus.
Seruiant tibi tribus/ populi/ & linguæ. Esto fratrum tuorum discipulo
rum meorum quos pro tua humilitate ut fratres colis. Esto inq̄ eorum
domina. Et incuruentur coram te filii matris tuæ. Ecclesiæ catholicæ alū
ni omnes te dominam habeant. q̄ absens tibi ero corpore: mea te nō tor
quebit absentia: quando me certissime scies nulla re indigere: omnibus
commodis abundare. Tuis honoribus: tuis commodis: tuis beneplaci
tis obsequentem. Neq̄ uero diu durabit nostra secundum carnem sepa
tio. Instrues: confortabis: diriges discipulos meos. Et sicut in mea morte
tu sola fidei lumen indeficiens: spei inconcussa columna/ charitatis am
plissimum domicilium extitisti. Ita post ascensionem meam pro gra
tiæ plenitudine & beneficentiæ exuberanti uirtute eris perpetuo in om
nes mihi fide subiectos fluuius gratiarum/ quo in principio nascentis ec
clesiæ/ quasi plantulæ nutriuntur animæ iustorum. Cum hæc imple
ueris. Cum plantationes nostræ fuerint confirmatæ. Cum quæ ego
plantaui tu irrigaueris: ueniam ad te: & quomodo nunc me uides ascen
dere: sic te conducam. Gaude mater optima & frue fœlicitate quam

I uides in me: quam paulo post senties in te. Vos quoque matronae uenerabiles: sorores matris meae mihi matertera/ quae uestris uiris posthabitis/ filios uestros meis obsequiis perpetuo dedicastis: quae me secuta estis: & matrem me sequentem semper honorastis: ne credite in uanum laborauisse: cui & quali homini inseruieritis: cui magistro filios tradideritis: qualem & cuius filii matrem tanto studio colueritis: dies hodierna uidere uos faciet. Gustate & uidete mentem intem quam suauis est dominus/ & magister uester. Beatus uir qui sperat in eo. Beatiores uos quae in foemineo corpore spiritus uirilis animi continuistis. Gloria quam paulo post in meo corpore uidebitis/ per captum uero uos manet. Tu Magdalena filia mihi charissima: en quales pedes lauisti: absterxisti: unxisti: faciam ne te pigeat laborum tuorum. In uasta heremi solitudine contemplationi uacantem non deferam. Pasca illic te per angelum meum: cum finis tuae mortalitatis aduenerit: sicut me angelis comitatum coelum uidebis ascendere: te ab eisdem eo faciam cum gloria sociari. Tu Marta hospes mihi beneficentissima (Quoniam circa multa pro me semper occupata fuisti) unum quod omnibus hominibus est maxime necessarium tibi do. Videbis gloriam meam. Et postquam multa negocia tuae actiuae uitae consumaueris. Postquam multos nerbonensis provinciae populos ad me conuerteris: eiusdem gloriae te participem faciam: & ad arram seruandae promissionis: in meo corpore gloriam tibi ascensionis ostendo. Vos mei charissimi discipuli nuntii doctrinae: testes uitae: coopatores uinae: & laborum comites quoniam pro mea passione turbati estis afflictique moestitia: pro resurrectione confortati estis: & spe bona repleti hac mea gloriosa ascensione spem uestram ampliare & solidare constitui: ut cum uos in uaserit tribulatio/ eam aequanimiter tollerare possitis. Iam dixi qui uult uenire post me abneget semet ipsum & tollat crucem suam & sequatur me: Ut me sequi possitis/ uiam qua ascendo uobis monstrare constitui. Existimo non tenebit uos hac ingredi. Gloriosa est: plenaque delitiis: praeterquam ad quam ducit multo gloriosior/ multoque foelicior est. Ante uero quam ad hanc peruenire possitis/ crux uobis uestra tollenda est: post meque portanda. Ego prius uiam doloris: laboris & afflictionis peragraui. Iactatus sum uariis tempestatibus innumerisque procellis agitatus/ perueni tandem in portum optatae salutis: per hanc conquisite non mihi cui natura debet: sed uobis ac reliquis uestra opera sumpturis crucem suam post meque uenturis. Tu Petre quem caput omnium nominaui: quem in me quasi petra fundatum: Petrum dixi: Scito te per crucem secuturum me. Non debes refugere uicarius pro grege saluando/ pro tua ipsius gloria/ quod pastor pro te/ pro quolibet omnibus saluandis tulit libens. Reges ecclesiam Iacobum conso-

brinum meum cōmuni cōsensu apostolorū Hierusalem ep̄um ordina-
bis. Ipse primus Antiochiæ præsidebis/ & Christianorū illic nomen tuo
ducatu manifestabitur. Romam inde perges: ubi primam ep̄i dignita-
tem pro tuo merito/ & gloria ciuitatis instituam. Tandem per crucē illic
uitam mortālē amittes: æternam assequeris: Multis bñdictiōibus copio-
sus. Tu Andrea qm̄ frater es Petri: Postq̄ in Achaia ecclesias cōstitueris/
per crucem me sequeris. Tu Ioannes cōsobrine mihi & corporis integri-
tate simillime: eris bñdictionibus copiosus. Mortuā Drusianam suscita-
bis in uia: pompa funeris iam elatam: sicut ego filium uiduæ de ciuitate
Naim suscitaui. Scribes euangeliū diuinitatis meæ amplissimū testimo-
nium: quod tam alto aggredieris inicio: ut totus mundus plene capere
non possit: quæ tu parua pagella compinges. Scribes apocalypsim uela-
menta siue prophetias mysteriis secretissimis refertas: quas in Pathmos
insula tibi spūs sanctus oñdet. Vbi plura erūt mysteria q̄ uerba. Multi le-
gent: pauci aut̄ intelligēt. Neq; tu sine cruce me sequeris. Cruciaberis exi-
lio inter græcos. Inter latinos Romæ feruētis olei dolio decoqueris: sed
non læderis. Plenus dierū ephesios in fidei ueritate firmabis. Te ad cœ-
los deinde ascendere faciam. Te quoq; Iacobe Ioannis frater copiose a
deo benedictiones manent: Vt inter condiscipulos pro discretionē ab
altero consobрино tuo Alpei & Mariæ filio: Simonis fratre: ac Iudæ:
sis maior appellandus. Quoniam prius illo disciplinæ meæ es ascri-
ptus Apostolus: Hispanos conuerteres ad fidem: unum ex earum pro-
uinciarum regibus baptizabis: Reuersus in iudeam cum cruce poenarū
laborumq; tuorum ab Agrippa futuro rege decollaberis. Referentur
ossa tua ad Hispaniam: Tantis bñdictionibus copiosa: ut rex alius Hy-
spanorum qui tibi uiuo credere noluerit: obediat mortuo: & tua bñdi-
ctione baptisma suscipiat. Toto christiano orbe nomē tuū celeberrimū
facio. Innumerabiles multitudines ecclesiā in extremo occidente tibi di-
catam: summo deuotionis studio uisitabunt. Te uero Iacobe qui priori
Iacobo consobрино nr̄o: meo inq̄ ac tuo: nō meritis sed uocationis ordi-
ne minor es nomināndus. Quoniā post illum ad apostolatū ascitus es:
ut benedictione præuētus es meæ cōsanguinitatis: quoniā de sorore ma-
tris meæ natus es: Sic te bñdictionibus facio gloriosum. Es mihi corpore
& uirtute q̄ similis. Eris p̄pterea in ciuitate Hierosolima (quo loci pro
humano genere debitū solui) primus ep̄s: primus oīum meum corpus
& sanguinē sub panis: uiniq; speciebus pro benedictionū copia cōsecre-
bis: sumes: cōseruabis: & destribues: hac rōne crucem tuam post me por-
tabis: prædicans quippe nomen meū in templo de pinnaculo præcipita-

M

VXXCO

beris: & fullonis fuste percussus in capite/pntes erunas in æternæ gloriæ
fœlicitatem cōmutabis. Tu insuper Simon cōsobrine carissime: Iacobi
frater & iudæ: bñdictionibus repletus esto perpetuo. Aegypto idolis de
dito uerum dei cultū & fidē quā te docui p̄dicabis: expugnatis in ea pro
uincia idolis/Hierosolimam reuerteris. Iacobo fratri tuo defūcto ep̄us
sufficeris/plenus ætate/annoꝝ centū uiginti forti animo crucē feres: in
illa magistro & cōsobrino tuo assimilatus/sp̄m reddes deo. Et per hāc
ascēisionis gloriā me sequeris. Tu Iuda amboꝝ frater & mihi cōsobrine
dulcissime benedictione copiosa uestitus: ubi Persis & Medis euangeliū
prædicaueris: apud Armenos cruci tuæ gestādæ finē impones. In Erico
per martyrium ad me gloriosus accedes. Tu Philippe fili carissime/scito
benedictionē tuam esse largissimā. Primus oīum coapostolorum gentes
ad me cōgregabis/Eunuchum Candacis reginæ æthiopū instrues/bapti
zabis sp̄u sancto. in Azotum delatus/multis ab erroribus per te reuoca
tos ad me cōuerteres. Per Syriam uiginti annos crucē tuam post me por
tans prædicabis euāgeliū. Reuersus edesam/heresim Hebionitarū extin
gues. De fine uitæ tuæ per septem dies antea certior factus a me/fratres/
& discipulos hortaberis in bonum/Lapidibus in cruce cōfectus/ad me
uenies granū purū pœnarum multitudinē excussū. Et tu Bartholomee
meis esto bñdictionibus fertilis/Licaoniam in sortem prædicationis acci
pies. Indis euangelium ex Matheo interpretaberis: circū portans post me
crucem tuam. In Albano maioris Armeniæ ciuitate pro iustitia ab iniquis
decoratus: & caput trūcatus crucē depones: ad gloriā immortalitatis &
fœlicitatis æternæ possidendā: Vt me uides ascēdere assumeris a me. Tu
adhuc Thoma qui multarū benedictionū copia digitos misisti in loca
clauorū: unde confixus in cruce pependi: Qui lateris cicatricē explorās
in corpore meo de mea resurrectione mundū certiolem reddidisti: uerita
tem euangelii quam sensibus expertus es prædicabis Parthis: Medis: Per
sis: Bragmanis. Post hæc adibis supiorem Indiā: tecum portās & tu post
me crucem tuā. Cūq; magnæ & illustrium prouinciarū ingentes popu
los ad Dei ueri cultū adduxeris: ab inuidis tandē pietatis aduersariis uio
lenter oppressus: assumeris ad me: laborum tuorū p̄mia in ea gloria rece
pturus: ad quam mox me uidebis ascendere. Tu Mathee cui multas bñ
dictiones iam contibui: qñ a sordido Thelonei questu ad apostolatū
asciui te. Nunc te scribam & cancellariū meū cōstituo de tua diligētia &
probitate securus. Prædicabis opera & doctrinā meā iudeis fr̄ibus tuis.
Qm̄ de leuitica stirpe progenitū id agere maxime decet: ut inexcusabi
liores sint qui in cæca obstinatione perstantes: fidem meam tenere recu
sabunt.

fabunt. Recipiet post hæc prædicationem tuam Macedonia: & priusq̃ ad Aethiopiam tuæ doctrinæ destinatā transeas/munus quod tibi iniūctum est fideliter exequeris. Scribes euangeliū/uitam & doctrinam continens meam: scribes aut litteris & sermone iudeo: & ecclesiis a te constitutis legēdum trades: portans semp & tu crucem tuam. Per aethiopiam filium regis Egippi in Nadaber ciuitate regia suscitabis a morte regem/reginā: & resuscitatum filium baptizabis. Filiam eius Effigeniam uirginē castā mihi consecrabis: Regno quoq; uniuerso ad nostram fidem adducto p gladium crucem ferre cessabis. Rex nanq; Irtacus Egippo regi succedēs: quoniā Effigeniam illi nubere uetabis: te orantem & genuflexum ante altare ubi me cōsecratum adorabis a tergo incaute gladio transuerberatum: uita mortali priuabit: pro qua a me assequeris æternam foelicitatē in superna Hierusalem: ad quam nunc me ascendere uidebis. Hæ sunt (ut coniectare licet) benedictiones: quas ascēsurus Iesus dedisse innuit euangelista cum dicit. Et eleuatis manibus suis benedixit eis: & factum est dum benediceret illis recessit ab eis.

Lætitia uisionis.

Benedictiōe cōpleta: quali gaudio: quali lætitia: hoc sanctorum consortio iubilasse credendum est. Vidente matre filium tā lætum: tam festiuū: tam gloriosum: tam beneficū. Videntibus materteris nepotē tanta excellentem gloria: illas & filios hñe tam charos. Videntibus apostolis oībus: se tam pio: tam sublimi magistro: tā excellenti dño discipulos nō seruos sed amicos esse factos: dum singuli de sua & uicissim oēs de alterutrius & simul oīum benedictione gauderēt. Deq; sui dñi & magri gloria lætaretur. Vidētibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eū ab oculis eorū corporeis: mētibus ipressit efficacius. Hoc est qđ Dauit spū sancto plenus añ cantauerat. Ascēdit Deus in iubilatio ne: & dñs in uoce tubæ. Iubilare nanq; est añ iocunditatē in facie mōstrare: Et a iubare: uel a iuuādo descēdere dī. Ita cum animi sincera serenitas faciē lætitiæ iubare cōpleat. Cum animi delectatio per uirtutem delectatum maxime iuuat: iubilatio esse non debet nisi lætitiæ: iubar animum cōplens & splendens in facie. Cū igitur dñs noster Iesus Christus plenus foelicitate: plenus maiestate: plenus deitate interius: faciē iocūdissimā & indicibili lætitia aīum plenū declarantem mōstraret exterius: Mī in tāta foelicitate & lætitia uidēs filiū: amitā nepotē: Ioānes & Iacobus eius fr̄: Alter Iacobus: Simon & Iudas simul fr̄es: cōsobrinum: Petrus & fr̄ eius Andreas: Bartholomeus: Thomas & Matheus magistrū & dñm contuetes: & singuli suas benedictiōes examinātes: pleni sancta lætitia interius

illam per faciei hilaritatem apertissime declarabāt. Sic deus & dominus
 Iesus Christus ascendit iuxta prophetiam in iubilatione: in summa sui/
 suorumq; lätitia. Anima complente faciem serenitate/ & illam uenustis-
 sime exhilarante. O quale gaudium/ quæ iocunditas/ quanta foelicitas/
 O q̄ inenarrabilis lätitia aspicere matrem faciem filii gloriosam/ Aspice
 re filium matrem ienarrabili lätitia plenam/ Reliquas mulieres/ omnes
 apostolos/ matrem & filium/ magistrum suum uidere tam lätos. Q̄ uis
 non credat illos omnes/ omni fuisse iubilatione plenissimos? Ascēdit et̄
 dominus in uoce tubæ/ nō cuiuslibet sed angelicæ. Sancti nanq; angeli
 per suos ordines dispositi/ ut ad regis sui iter honestarent: dum ille eleua-
 tur tubis uictoriam personare cœperunt. Non aeneis: non argenteis: sed
 æthereis & spūalibus/ quales līgua carnis exprimere/ cor carneū cogitare
 non sufficit. Mente omnes Christi triumphos armonia modulatissima
 concinebāt. Auditi & uisi sunt duo ex ipsis ab apostolis/ ut refert Lucas.
 Cum enim intuerentur in cœlum euntem illum: ecce duo uiri. i. in aspe-
 ctu uirili angeli/ astiterunt iuxta illos in uestibus albis puritatem & iocū-
 ditatem indicantibus qui & dixerunt. Viri galilei/ uiri transmigrationis/
 transmigrandi in q̄ ad tātā & talem gloriam/ qualem audistis in bñdi-
 ctionibus magistri uestri/ regis nostri. Quid hic statis aspicientes in cœ-
 lum? Hic Iesus qui assumptus est a uobis in cœlum: sic ueniet ad iudici-
 dum quemadmodum uidistis eum euntē in cœlum. Hoc est quod an-
 gelorū tubæ resonabant. Iesus rex noster qui de morte/ de inferno uicto-
 riam reportauit/ qui mundi inferioris & medii prælia omnia uiriliter de-
 certauit/ cursum consumauit/ fidem seruauit/ occisus & sepultus resurre-
 xit. Nunc ascendit in cœlum uidētibus illis matre. s. & discipulis: qui ab
 initio secuti sunt eum: & lucida nubes suscepit eum ab oculis eorum: cū
 quibus nos suæ gloriæ ad quam ascendit in iubilatione cohæredes effi-
 ciat: per infinita sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATVS DE SPIRITV SANCTO CHORDA DECIMA.

REPLETI SVNT OMNES SPIRITV SANCTO: & cœperunt loqui uariis linguis: prout spūs sanctus dabat eloqui illis. Non uisum est satis clemētiā dñi dei nostri filium suum ad homines mittere: quos docendo ab erroribus reuocaret moriēdo redimeret: resurgendo releuaret: ascendendo cōfortaret: & quo illum secuturi essemus ostenderet. Spiritū sanctum sibi coæternū & consubstantialē super homines mittere uoluit qui in linguis igneis se illis ostenderet: & uirtutem daret: Vnde doctrinā filii fide susceptam tenere sine dubio: docere sine formidine: operari sine fatigatione sufficerēt. Ita cuius uirtute spūs in utero Virginis dei filius unigenitus uerus deus factus est homo perfectus: Eius quoq; beneficio hoīes effici per adoptionem dei filii meruerunt. **Q**uā spūs sanctus sup apostolos ueniens: sup singulos eorum sedit & diuini amoris flāma eorum corda succendit: ut iam deum ex toto corde pāmātes: illi in omnibus & per omnia se se obsequētissimos ad mortē etiam usq; durissimā exhiberēt. Linguas quoq; eorum inaudita repleuit: incredibiliq; facundia. Vnde una lingua: una uoce personantes: auditoribus q̄tumlibet barbaris: sibiq; inuicē loquendi rōne distantissimis: nō minus efficaciter q̄ apte suas singulis linguas: sua idiomata: patrios sermones audiendos: intelligendos: retinendosq; tradiderunt. **P** Huius missionis: huius aduētus tam admirabilis: tam oporosi: tam oportuni gaudia recolēs sancta mater Ecclesia tres dies celebrādos instituit. **Q**uoniā tres diuinæ personæ hunc aduentum opatæ sūt. Pater nanq; & filius miserunt spūm sanctū: qui apostolos cæterosq; credentes tribus muneribus adornauit. Mentem impleuit agnitione ueritatis: affectum roborauit ad opera: linguam acuit & contēperauit: ut apte apud omnes nationes quæ sub cœlo sunt: laudes dei rudes antea homines intrepide disertissime & efficacissime personarent. Hoc est quod Lucas dicit. Repleti sunt omnes spiritu ueritatis secūdū mentem: sancto. i. firmo solido & inconcusso proposito affectum roborante: & cœperunt loqui confidēter: diserte: efficaciter: prout spiritus sanctus dabat eloqui illis: scientia & pio affectu iam plenis. Eloqui plus est q̄ loqui. Et profecto spiritus sanctus qui solida ueritas est & inconcussa: qui lux est indeficiens & fons bonitatis: non nisi uerissima optime eos loqui dare debbat. Ita Lucas loquentium facundiam: uigorem: maiestatem aperire cōstituens: nil habuit quod de eorum ratione loquendi decentius diceret q̄ eos esse

quod eos esse locutos/prout spiritus. scilicet. dabat eloqui illis. Nos igitur matris nostre sancte catholice & apostolice ecclesie uestigia sequentes de huius muneris missione sermonem hunc decreuimus. Verum quia de tam grandibus: tamque sublimibus mysteriis: nihil dignum ego dicere uel cogitare: uos capere uel retinere posse certissimum est: sine ipsius qui missus est auxilio. Illi ipsum spiritum. scilicet. hoc loco nobis adesse deuote supplicabimus dicentes cum ecclesia matre nostra. Deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti: da nobis in eodem spiritu recta sapere: & de eius semper consolatione gaudere.

Distributio dicendorum de spiritu sancto secundum nomen.

Repleti sunt omnes spiritu sancto & coeperunt loqui uariis linguis prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Promiserat dominus Iesus discipulis in cena legali ubi se ipsum dedit in cibum quod pater illis mitteret spiritum. scilicet. Quando dixit. Paraclitus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo: ille uos docebit omnia: & suggeret uobis omnia quaecumque dixerio uobis: Hodie quod promiserat est impletum: quod nobis ut constet quis missus fuerit: & missionis rationem attetis mentibus contempleremur. Spiritus. scilicet. nomen non est unum/unam tantum rem significare: & hanc ipsam apostolis missam scire uos uelim. Est uero haec ipsa res tantae amplitudinis: tantae uirtutis: tanti uigoris/ut uno nomine illam minime possumus exprimere. Sed nunquid pluris est quam prima uel quam secunda in summa trinitate persona? Minime. Tres. n. diuinae personae coeternae/coconstantiales sibi inuicem sunt & coaequales. Cur igitur non uno nomine illam tertiam in trinitate personam: quae sub ignis & linguae specie hodie se apostolis demonstrauit appellamus? Sicut dicimus primam patrem/secundam filium: Caritudo nominum: & linguae angustia uel potius hebetudo ingenii faciunt hoc. Notum est tres diuinas personas esse substantiam. Per substantiam cum paternitate significat. Filius substantiam in se filiationem habentem sonat. Ita quia substantiam significant haec nomina cum relatione. scilicet. cum ratione generationis & geniti: ut pater sit deus qui gignit. Filius qui genitus est deus: uno nomine utrumque significamus: singulum suo. Spiritum uero sanctum cum ab utroque procedat: non generatione/ sed mutua charitate/ neutro illorum nominum possumus appellare. Non enim est pater: quoniam non gignit deum filium. Non est filius: quia a deo non gignitur: sed per amorem emanat a patre simul & filio. Quoniam uero in creaturis nihil sic uenit in lucem: ut per solam uoluntatem operantis & naturam sit substantia: & inuisibilia dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur: nullum est adinuentum unicum nomen: quo tertiam diuinam personam recte nuncupare possimus. Unde quod uno non possumus (pluribus utcumque ualeamus) nominibus circuloquimur. Certe si hunc nominemus amorem: quod illi

R

S

nomen maxime conuenit: qm̄ a uoluntate producitur: Amor adiacen-
tem affectum. i. passionem aut actum siue habitum uoluntatis nro idio-
mate sonat. Illa uero tertia in summa trinitate psona/ uere substantia est.
Quare solo amoris nomine illum appellare nequiuimus. Igitur qa no-
mine indicante substantiā eius: & modū hñdi illam/ oīno caremus: eius
uigorem & efficientiam demonstrantes: illū dicimus spūm sanctū. Om-
nis nanq; spiritus maxime interest opus eē: uim & motū ministrare.
Quia igitur hęc tertia in summa trinitate persona infiniti uigoris est &
operosissima: Qm̄ per uoluntatē & ppter bonitatem: quæ illi peculia-
liter tributa sunt: rerum uniuersitas a deo sumit exordium: & in illū ten-
dit ut in ultimū finē/ opandi uigore spiritus nomen sortita est: bonitate
qua conseruat: & in se dirigit quæ creauit dicitur sanctus. Vt plenius ista
intelligere ualeamus: meminerimus ad creationis opus accessisse poten-
tiam quā patri tribuimus. Sapientiā quā filio designamus. Quibus ut
uoluntas accessit: mox conditæ sunt omnes creaturæ. Ita dñi. i. patris oī-
potentis uerbo. i. sapiētia quæ filio attributa est: cœli firmati sunt: & spū
oris eius. i. bona uoluntate spiritui eius appropriata: omnis uirtus eorū
firmata est: & fulcita perdurat. Neq; uero ista differimus quia pī pātē
habeat: non filius: non spūs. s. Hñt singuli & simul omnes unā penitus
eandēq; pātē: unā mentem: unam sapientiam: unā uoluntatem: unā
bonitatem. Sed ideo pī peculialiter attributa est potestas: qm̄ illū prin-
cipium eē agnouimus de suo infinito uigore filium pducentem. Filiū
dicimus sapientiā uel intellectū: quia per sapientiā pīs illū intelligimus
genitum. Spūm. s. uolūtatem pdicamus: quia per dei patris & filii amo-
rem optimū sane: qui a uoluntate nostro intelligendi usu prodire cōspi-
citur: illum coniectamus esse deum. Et satis forsā fuisset hanc uolitam
bonitatem dum se inuicem amant pater & filius: de amore mutuo pro-
deuntem (ppterea quæ iam diximus) spūm nuncupauisse. Sed qa hoc
nomen æquiucū est & icertum: additum est in eius nomine sanctus. i.
firmus incōmutabilis inconcussus. Nihil spū (quem naturales philoso-
phi agnouerūt) est mutabilius ut mox apparebit. Ita nequid creatū aut
mutabile hanc de qua loquimur personā audito spūs noīe: esse credere-
mus: additum est mox sanctus. Non est ergo spūs uitalis: quē medici re-
posuerunt in corde. Deus. n. penitus incorporeus cor non habet. Ille spi-
ritus mutabilissimus est ut expimur in nobis. Est. n. uigor cordis in eius
subtilissima. i. maxime pura humorū temperatura fūdatus. Qui tāta sem-
per alteratione rotatur: ut nunq; nos cōsistere sinat. Qui facillime lædi-
tur & difficillime restauratur. Hic uero spūs quem missum hodie recoli-
mus lædi

mus lædi non potest. Mutat omnia: sed mutari penitus nequit. Spiritus est sanctus. Neque est spiritus naturalis/ qui in epate a phisicis sedē hñe describitur/ Vñ per nutrimentū uita fouet. Hic sanguinem diffundens p uenas/ & quasi p alueos uenis irrigās corpus: affectiones uegetabiles ciens: nutriendi & uegetādi desideria cōfouet. Est certe & iste mutabilis. Quid enim pueros efficit ludibūdos: adolescentes agiles: iuuenes robustos: senescentes cogitabūdos & tardiusculos: decrepitos tardos/ mœstos/ iracūdos & duos: Nempe uariatus spiritus naturalis in illis: iuxta sanguinis uariam rōnem uario mō se hñtem. In pueris nimis leuē & fumātē. In adolescentibus aliquātisper decoctum qdē sed feruētē atq; spumantē. In iuuenibus quasi integrā decoctionē assecutū spuma fumoq; defecatū: & calore bñ fulcitū. Vñ cōsistentiā statum hoīes assecunt. In senescētibus paulisper amittētē calorem. In decrepitis quasi iam frigidū atq; cōcretum. Ita dum sanguis pro rōne cocturā/ nūc clarior/ purior/ leuior/ calore completior est: nunc deficiens: hūc naturalem spiritum uariari in nobis expimento probamus/ & penitus extigui si sanguis suam temperaturam penitus amiserit. Nullas uenas/ nullum epar/ nihil sāguinis cōtinet deus/ qui corporea nulla ratione concludi potest. Nullas ergo uicissitudines sentit hic amor mutuus patris omnipotentis & filii sapientissimi. Non ergo est spiritus naturalis. Sanctus est hic quem hodie colimus/ & permanēs semper: ille fluxus atq; caducus. Neque est animalis spiritus/ hic cerebro continetur: & pro illius temperatura se se exercere experimento monstratur. Huius est sensum & motum animantibus immittere. Ita quorum capitis partes melius sunt distributæ: quorum meatus receptaculorum cerebri sibi inuicem melius correspondēt: hi melius sentire probantur. Hic spiritus animalis & ipse alterabilis est: quādo per fumos officinarum spiritus naturalis ad illum ascendens immutatur. Quid putas soporem in capite/ in membris torporem inducere: nisi q; fumi a naturalibus membris stomaco inq; & epate ad caput ascendentes degrauāt cerebrum? Quid quāso est aliud ebrietas q̃ fumis uini ascēdētibus ad cerebrum turbari sensus? Quid mania? Quid omnis malenconiæ infinita uarietas: nisi cibi & potus fumositates ad caput euaporātes: & modis innumeris cerebrum perturbantes? Neque caput: neque cerebrum deo/ qui incorporeus est possumus ascribere. Amor eius impturbabilis ē. nulla eū uertigines/ nullæ malenconiæ/ nullæ maniacæ turbatiōes attingūt. Scūs ē hic & imutabilis. nō ergo ē āialis spūs tot mutatiōibus obnoxius. Sed pter hæc tria spūs genera animalibus attributa. Quidam philoso-

Z

A

D

E

B

H

C

E

phi spiritum rebus penitus insensatis: & ipsis elementis inesse uoluerūt. Dicunt. n. terræ nascentia suum hīc spūm ex elementorum mixtura prodeuntem qui tandem resoluit in æthera ipsis elementis spūm exhibens. Hoc est quod archimista quintam eēntiam noīant: Dum metalla & mixta omnia resoluūt in elementa & illa in æthera. Dum resoluūt inq̃ mixta in terram: Terram in aquam: Aquam in aerem: Aerem in ignē: Ignē in æthera ad quitam essentiam sua sententia peruenerūt. Hāc illi putant elementorum esse & mixtorum spirituū: Et eius uirtute metalla ad se in uicem transmutari: sicut naturali spiritū nutrimenta in nutriti substantiam conuertuntur. Sed quodlibet quisq; & quātūlibet his credat modo constet hūc spūm alchimie claudi: & uase angusto obstrui: mirisq; repagulis carcerari: igni adijci: uenenis ifici. Miserum & misellum semper ad libertatem anhelare. Vnde sæpe imo semper illum detinētes aufugit: & quasi iniquos crudelissimosq; tortores: quos sæpe decipe conatus est fallit tandem. Neq; iniuria quidem. Dolus enim an uirtus quis in hoste requirit? At spiritus qui hodie domini nostri Iesu Christi discipulis missus est: claudi non potest. Girans enim in circuitu per omnia pergit: omnia continet: perficit omnia: necunde fugit: neminem fallit: non tantū metalla commutat: sed animas mutat & trahit ad se. Mutat iquā semper in melius. Non auferendo naturam pristinam: sed gratiam nouam produciendo. Sanctus est & sanctitatis origo. Ita in animas sanctas transferens munera sua: prophetas & ueræ sapientie philosophos: amicos dei instituit: diuidēs singulis prout uult. Tres quos primo nominauimus: spūs & a sancto spiritu longe distare monstrauius: substantia si sunt certis in sedibus collocata: Vt uitalis in corde: naturalis in epate: animalis in capite: Variabiles tamen sunt. Propter quorum uarietatem & incōstantiam non immerito dixit propheta. Spiritus pertransibit in illo & non subsistet: & non cognosceret amplius locum suum. Quoniā quatuor humoribus in hominis corpore assidue cōmutatis spirituū huiusmodi dispositio semper fluit: & non subsistit unq̃ similis & æqualis sibi. Humoribus autem eisdem penitus perturbatis; corruptis; uel consumptis euanesūt: & locum hi spiritus amittentes: quia non sunt: & ille deficit: cognoscere nullatenus possunt. Hic uero quartus quem elementalem quorūdam opinione ostendimus: si sba sit: ratione caret: & se ipsum secundū philosophos non sufficit moderari: sed a certa regitur intelligentia: quā illi nominant non errantē. Quare infœlices alchimista ubi omnia in cassum experti sunt fomenta uel potius tormenta: calorū ignium mensuras: & uenenorum mortiferas uires: nūc ad astrologiā se conuertunt: putantes hunc spiritū

hunc spiritum alicui stellæ esse sociatum cuius bñficio illum assequi uolunt. Et quod mere philice ceperant mathematice psecuntur uel potius dissipant. Nunc a nigromantia quærentes auxilium characteribus & fumigiis hanc ipsam intelligentiã quam spūi elementorū pñdem putāt/flectere satagunt. Hinc est q̄ stultitiæ genus nunq̄ est solū. Dum post impuras uenenorū mixturas impiis nigromantiū nugis: & stolidis astrologorū somniis se cōmunit: uel confūdit atq; cōfodit corpus simul & animam. Spūs aut̄ quē missum apostolis hodie fuisse recolimus substantia est eminentissima: quæ omnibus substātiis exhibet unde subsistāt/sapiētissima. Oīum est. n. artifex/omnem hñs uirtutem/oīa pspiciens: a nullo moderata/moderatrix omnium & conseruatrix. Sed p̄ter hos tres spiritus a medicis cognitos. Et p̄ter quartū elementis a multis attributū nōne uentū in sacris lris spiritū esse nominatū legimus. Nempe in psalmo scribitur. Ignis/grando/nix/glacies spūs procellarū quæ faciunt uerbum eius. Iam diximus nomen spūs uim agentē significare. Ita cū uentus impetuosas procellas agat: non mirū si uentos dixit propheta spūm pcellarum. Sed hi spiritus multis nocent/nullis profunt. Non permanēt. Sciūt unde ueniant: & quo uadant. Hic quem apostolis missum hodie gloriamur: paraclitus est. i. cōsolator: bñficus semper: utilis & honorificus. Ad ruinam nō impellit: sed cōfirmat: & adiuuat ne ruamus in præceps. Nō demergit: sed subleuat. Non lacerat sed refarcit. Vbi uult spirat. nescitur unde ueniat aut quo uadat. Vide q̄ utilia operatus sit in apostolis: q̄ honorifica. Abstulit pauorem: dedit securitatem. Rudes & sine litteris homines compleuit uera sapientia: nulla antea loquēdi arte linguas imbutas: & quæ uix patrio sermone suos qualescunq; cogitatus exprimebant. Ab omnium nationum quæ sub cœlo sunt gentibus fecit intelligi. neq; tantum philosophis tradita: sed quæ mens humana sua uirtute assequi non potest: præstitit persuadere & ostendere.

¶ Angeli tam boni q̄ mali & animarū hominum spiritus nomen rite sortiuntur: sed non ita proprie: sicut tertia in summa trinitate persona.

¶ Vbstantias insup sepatas: quas sine dimēsiōe. i. sine mole corporea deus eē cōstituit: spūs nomine appellare solemus. Dicimus enim benignos angelos bonos spūs: puerfos itē dæmones: malignos spūs. Aīas insup rōnales hoīum: iter utrosq; creatas: Vt possit quibus libuerit aggregari bonos spūs dicimus: si pie in corpore uitam duxerint: malos si male. neq; immerito spiritus illis attribuimus rōnem. Oēs n. sūt admīstratorii: semp opantes: boni diuinæ misericordiæ atq; clemētiæ: puerfi diuinæ iustitiæ & seueritatis decreta pficiunt. Aīa uero ratio.

nales operantur utrunq; dum in corpore cōstitutæ beneficentiæ aut nequitia studio occupātur. Extra corpus uero quæ pietatem coluerunt in creatoris clementia glorificāda & ipse gloriose affatim occupant. Quæ contra impietatibus submersæ fuerunt: æternos cruciatus in inferni doloribus miseræ semp exercent. Ita qm̄ hæ secundū naturam incorporeæ sunt: & semper aliqd operantur: non incongrue spiritus nomen acceperunt. Sed quia mutabiles sunt: & ex parte deficient: Spiritus quidem de cuius hodie missione lætamur: munera sentiunt: naturam assequi non possunt: quoniam ille increatus est & impermutabilis perseverat. Hæc spirituum quæ attuli in medium genera tam uaria apte manifestant sui nominis esse equiuocam rationem. Vnde constat tertiam diuinam personam quæ hodie sub linguis igneis sua munera dedit apostolis nomē spiritus recte sortiri: quoniam præ omnibus spiritibus est operosissima summæq; uirtutis: sed illo solo non posse concludi. Itaq; doctor sapientissimus qui uiam dei in ueritate docuit agnoscendam: a quo trium personarum in una dei natura subsistentium nomina: nobis referata sunt: cum primam pro gignendi ratione & potestatis auctoritate: primaria patrem dixisset: Secundam pro genitura mentis unde subsistit filium nominasset. Tertiam quoniam per uoluntatem quæ proximum est operantis dei principium: & finis omnium: spiritum sanctum nos docuit appellare. Quod nō omnis motus omnisq; operationis sit primū principium & penitus immutabile. Is igitur qui missus est spiritus creator ē omnium: per quem & cuius gratia facta sunt omnia. Tertia in summa trinitate persona: spiritus non uitalis tantum: sed uita omnium uiuentium & uictorum: Non naturalis tantum: sed natura oīa uegetans & conseruans. Non animalis tātum: sed animorum & animarum omnium stabilimentum & basis. primum imutabile circa quod: i quo: per quem & ad quē omnia sensum & motum acceperunt. Non elementaris quinta ue essentia: sed essentia prima faciens esse omnia: & prout uult illa commutans. Non uentorum impetus: sed uentos continens & temperans: Cui nulla tempestas potest resistere: neq; ultra quam iussit se potest attollere. Nō angelus bonus aut malus: sed amborum dux rector & dominus. I Non hominis anima: sed animæ plasmator. Hic est quo iuxta Lucam omnes apostoli repleti sunt: secundum animam sapientia & charitate: secundum corpus patientia & fortitudine: secundum utrunq; eloquentia & prædicandæ ueritatis uiæq; salutis ostendendæ sancto feruore.

De ratione personæ in genere.

Hactenus

Hactenus qd spūs scī noīe significet est habitū. Nūc qd spūs. s. sit
 sumere uolētibus existimo opepciū intelligere prius qd sit pso-
 na in genere. Deinde qd in spē. Postea qd in deo/Tandē qd pri-
 ma/qd secūda/qd tertia in deo psona. Hæc si declarauero spero cōstabit
 tres tm̄ diuinas eē psonas: has eē unū & unicū deū: & hæc tertiā eē spūm
 scūm. Personā nō hic grāmatice aut poetice audiamus aliqd laruatū sup
 induc̄ta similitudine se occultās: & se aliū q̄ sit eē cōfingēs/uti in theatris
 histriones & mimi: nūc seruos: nūc milites/nūc amātes uel potius amen-
 tes iuuenes/gestu/uoce/uestitu/incessu assimilantes. Hæc inq̄ tragicæ/
 comicæ/satyricarūq̄ psonæ rō q̄uis a uera psonæ significatiōe exordi-
 um h̄re potuerit/Lōge tm̄ ab illa discessit quēadmodū plene spero cōsta-
 bit/Si attētis animis acceperitis quæ de uera & theologica rōe psonæ mox
 dicā. Dictū qdē rara/itellectu ardua/sed utilia & p̄amena. Persona q̄a per
 se sonet nomē sortita ē. Per se at̄ q̄tuor modis apud philosophos dici so-
 let. Quorū primus/secūdus & quartus: ad ppōnes. i. indicatiuas orōnes
 sūt accōmodati: & ad rē nr̄am nō faciūt. Iō ne aliud agere uideamur: de
 illis nihil ad p̄ns afferēdū existimo. Tertiū per se seu p̄seitatis (ut ita dixe-
 rim) modū a philosophis descriptū: & rei quā agimus uere accōmodatū
 explicemus. Hic modus nō est p̄dicādi seu de alio negādi uel affirmādi
 rō sed eēndi. Vt illud dicat̄ p se eē qd̄ solitariū ē. Sic Titius: Sēpronius:
 Socrates: Plato sigillatī sūpti p se eē dicunt̄: q̄a soli sunt. Si uero sumat̄
 Titius Sēpronio sociatus: iā neuter p se erit. Huic tertio p̄seitatis modo
 duæ sunt necessariæ rōnes. s. diuisū eē a quolibet alio: & idiuisū eē a se ip-
 so: sed in se penitus eē unū & integrū. Ita nullū accidēs hunc tertiū mo-
 dū p̄seitatis ui naturæ creatæ h̄re poterit: Quia a subiecto diuisū eē non
 pōt. P̄nt quidē accidētia h̄re primū modū dicendi p se. i. intimas ptes ge-
 nus & differētiā uel totū eēntiale. i. diffinitionē de diffinito enunciantē.
 Vt si dicā albedo est color extremus: mixtura elemētōrū clariore confur-
 gens. Nigredo ē et̄ color extremus mixtura elemētōrū opaca proueniēs.
 P̄nt & secūdū modum p̄seitatis h̄re accidentia. Sufficiunt. n. integrare
 orōnem intimā pprietatem exprimentē. Vt si dicā albedo est disgregati-
 ua uisus. Nigredo cōtra cōgregatiua. P̄nt & quartū modū oñdere. s. effe-
 ctum formā necessario consequētē indicando. Vt dicere albedo albefa-
 cit. Albū albefit albedine. Sola s̄ba secūdū creatā uirtutē tertiū p̄seitatis
 suscipit modū. Quā ipsa sine alia s̄ba sufficit p̄manere. S̄ba itē secūda. i.
 homo secūdū spēm: aīal scdm̄ genus: huius tertii p̄seitatis modi peni-
 tus sunt exptes: Licet. n. sint a se ipsis indiuisa: non tamen sunt ab omni-
 bus aliis diuisa: Quando per singulos homines spēm hoīs: per singula

K

L

M

N

O

2

.IXXXV.

animalia genus animalis est assignare. Si truncum & ramos cuiuslibet arboris simul acceperis erit arbor per se unum: quia erit in se uel a se ipsa penitus indiuisa: & ab omni alia arbore sepata. Ramus eius per se hoc modo non erit: quod diu in arbore manserit. Licet enim sit indiuisus a se: non est tamen ab alio ramo diuisus: cui per truncum annectitur. Non est ab ipso trunco diuisus per quem cum aliis ramis unam arborē facit. Si a trunco illum amputaueris: per se esse tertio personae modo uere dicetur. Unde saepe ex uno per se ente: plura per se entia fieri contingit. Vt diuisio corporis continui apte manifestat. Hoc igitur per se ens. id est substantia prima: ab omni alia substantia sic diuisa: ut nullius pars esse dicatur. A se ipsa uero penitus sic indiuisa: ut se totam integramque contineat theologi Christiani dixerint suppositum. Vt per se ens tertio personae modo: & suppositum penitus intelligantur esse synonyma. Iam uero illi suppositi nomen imposuerunt: ne quis crederet sic esse per se. id est solitaria ut omni prorsus societate careret. Multis enim associantur. Quod non suis partibus non sunt destituta. Suis accidentibus sunt fulcita. Sed quia & partes & accidentia gerunt: fulciunt: & quasi humeris portant: supposita. id est subtus posita ueluti structuris fundamenta: sunt a theologis nuncupata. Haec uero supposita. id est per se entia: haec inquam per se solae substantiae permanentes non omnes per se sonant. id est uires suas per se ipsas non exercent. Ligna certe & reliquae insensatae substantiae se non mouent: neque mutant locum: Sed aliunde moueri necesse est. Non ergo per se sonant: cum sonus fiat ex aere colliso per motum. Aliae uero creaturae ratione carentes: quae sensum & motum habent: se sequi mouere: & sua uirtute sonare uidentur: quia tamen sine mente sunt: & non se agunt sed aguntur: et per se sonare non possunt. Dum motus omnes a mente perficiuntur: ut a prima radice sit a physicis diffinitum. Quia potissimum ratione fretus Aristoteles in unum primum motorem uenit: quem primum intelligens siue primam intelligentiam appellauit. Vere igitur se non mouet: neque per se sonant uegetabilia & sentientia tantum. Unde personae esse non possunt. Quare nemo admiretur theologorum sententiam quod personam in sola rationali natura inueniri posse litteris demonstrarunt. Viderunt homines acutissimi solam naturam intelligentem per se posse sonare. Quando illa sui motus principium: suarumque operationum exordium a ratione a mente quam continet libere sumit: Substantia igitur intelligens: quae est a se ipsa penitus indiuisa: & ab omni alia omnino diuisa: est uere persona. Apparet nunc singulos angelos uere esse personas. Sunt enim a se ipsis penitus indiuisi. Sunt et ab omni alia re omnino diuisi. Quod non alterius rei partes essentielles uel integrantes esse non possunt. Et si dicas illos partes esse uniuersis: Hoc est partes per aggregationem assignare: quae sibi iuicem non cohaerent: neque in unam substantiam rediguntur. Apparet etiam animam hominis non esse personam. Licet enim sit in se ipsa: sicut

& ange

& angelus penitus indiuisa: & nulla ratione partibilis: non tamē ab omni alia re est omnino diuisa. Est. n. pars hominis. Neq; uero quia ab hoīe sepatur: & permanet sepata: ideo fit suppositum uel psona. Quoniam ad pristinum corpus redire desiderat & redibit aliquñ: unde pars hominis iterū fiet. Vt igitur aliquid sit psona quatuor simul accedere oportet. Illud esse natura intelligens: esse indiuisum a se: esse diuisum secundū sba a quolibet alio: Et amplius uniri aliæ rei non oportere. Hoc ego illud eē existimo: quod Ioannes Scotus sup tertio sen. dixit/ dum rōnem psonæ nititur declarare. Duplicem. s. negationē duplicis dependētiæ/ ut quo & ut quod: actualis & aptitudinalis in natura intellectuali psonæ rōnē cōficere/ Vt ex una affirmatione & quatuor negationibus rō plene confurget unū aliquid dī esse persona. Hæc si quis diligenter inspexerit: uidebit aptissime cur antiqui theologi dixerint personam eē intellectualis naturæ indiuiduam substantiā. Cur etiam recentiores statuerunt personam esse suppositum. i. per se subsistēs tertio perfectatis modo in natura intellectuali. Quæ nos omnia pensantes/ dicimus personam esse substantiā intelligendi & uolēdi uel peditam: suas pprietates/ sua cōiuncta accidētia per se solam substinētē: ab omni alia re sic penitus diuisam: ut materiæ/ formæ uel totius rōnem: nullo mō cum alia re possit hñe. Sicut dicimus Petrū Paulum uel psonam. Quia uterq; p se subsistit. i. cōtinet suas proprietates: sua accidētia: suas cōditiones: sub qbus est eius sba quasi fundamentū firmans & continens totius structuræ rōnem. Intelligit. n. Petrus suo intellectu/ nō alterius/ similiter & Paulus. Vult ēt uterq; ppria sibi uoluntate in alio nō cōstante q̄ in ipso uolente. Vñ psonare. i. p se sonare pōt: & esse psona inde probat. Neq; n. Petrus pmanens homo pōt aliæ rei coaptari ut sit materia ex qua illud fiat: sit uel forma per quā fiat. Aut sit totum rei alterius quam sui.

De ratione personæ diuinæ.

Bene se habet/ iacta sunt fundamēta. Vñ dicat psona: ex quibus cōstet: & qd sit in genere habitū est. Diuinæ psonæ rōnē iā afferamus. Attulerimus autē: si dei rōnem rōni psonæ cumulauerimus. Sed qm̄ dei rō nobis adeo est icognita: ut ille melius deū nouerit: qui se illū omnino nō posse cognoscere plenius itelligit: q̄toq; plus aliis uidetur diuinæ naturæ aliquid attingere: ipse se nouit lōgius ab eius cognitione distare: ne circa impossibile nos laborare cōtingat: persuasum habeamus deum esse omnis perfectionis mensuram: fontem/ finem/ receptaculum/ & fluuium semper inundantem: nunq̄ excreſcētē/ nunq̄ deficientem. Et cum bona quātumlibet maxima cogitauerimus/ hæc

deum esse credamus: neq; tñ totum deū uel eius scintillā cogitasse sic cō
fidamus. Sed quo plus boni: quo plura bōa cogitauerimus: pluriā semp
restare psuasum hēamus: & ad ea mente puenire nō posse existimemus:
& illa nobis penitus ipossibilia cogitatu in deo esse certissime teneamus.

Y Quod si qñ aliqua sup priora fuerimus meditati: nihil plus dei intelle-
xisse cognoscamus: q̃ prius agnouissemus. Est. n. infinitus. Itaq; recte de
deo cogitabimus: si nihil eo dignū nos ad integrū cogitasse nouerimus.

Y Nunc diuinā psonam pro nōo imbecillitatis modulo non pro rei uerita-
te p̃cisa: quæ hñ a creatura non pōt: diffiniamus. Dicimus psonam diui-
nam eē naturā siue sbam infinitā: & incōprehensibilē ab oī mēte creata:
infinite intelligentē: & uolentē semp in actu: Perfectiones suas sine alte-
rius adminiculo substinētē: ab omni alia re sic diuisam: ut neq; materia:
neq; forma: neq; totū: neq; pars alterius eē iam possit. Huius diffinitio-
nis ptes iam declarauimus: nisi q̃ dei sbam uel naturā diximus declarari
non posse. Et pro declaratione illud habendū eē protestati sumus: non
posse illā creato itellectui penitus declarari. Satis igitur hoc loco fuerit:

Z creata & increata psonæ differentiā oñdisse. Persona creata & corporea:
qualis est homo: uim qdem semper habet intelligēdi. Interdū uero illa
non utit̃. Interdū uti non pōt. Dormiens nempe hō nihil plene intelli-
git: uult nihil: & q̃diu idē membris agit̃ infantilibus: nihil intelligit: ni-
hil uult: certa rōne. Adulti qui mente capiunt̃: uel aliqua corporis debi-
litate desipiunt: dum durat uitū: nil intelligunt: nihil plene uolūt: & tñ
psonæ eē non desinūt. Hñt. n. unde aliqñ intelligere queāt: & intelligēt
corpore cōsolidato. Incorporeæ psonæ & creata (quales sunt angeli) ita
psonæ sunt/ut uim intelligendi semp habeant: & usum nunq̃ amittant:
neq; amittere possint. Q̃ m mole corporis nō degrauant̃: neq; organis
egent corpeis: quæ uiciari debilitate sūt solita: falli tñ pñt: neq; oīa simul
intelligūt: neq; dei sbam mente cape funditus pñt. Quoniā hi finiti: in
finitum deū mentis uigore nequeunt cōcludere. Increata & incorporeæ
psonæ: quæ sunt scā Trinitas: atq; indiuisa unitas/sic oīa: sic se semp/su-
amq; naturā intelligunt: ut falli nullatenus possint. Quoniā p suā met
sbam quæ illas latere nō pōt/intelligunt uniuersa. Tres igit̃ psonæ gra-
dus eē meminimus. Infimus post oīa creatus ex corpore constat & aīa
rōnali: in quo ordine sumus oēs. Medius omniū creaturæ primus cor-
pore absolutus sola mente cōtentus intellectu & uolūtate pficit̃. In hoc
ordine sunt oēs angeli qbus uirtus semp est intelligēdi: & usus nunq̃ cel-
sat in illis: sed intelligēdo & uolendo pñt deficere p errorē. Quis. n. ne-
get malos dæmones errauisse. Q̃ ñ a deo creatore suo auersi sūt: Quis

item neget illos in errore persistere: dum ad illū redire recusant: Tertius personarū gradus omnium summus est/ increatarum & penitus incorporearū/ quarū singula deus est totus: & simul omnes idē deus/ ut mox si ille persistit declarabimus. Istæ intellectū & uoluntatē non tam habent quā ipsæ sunt intellectus & uolūtas: non tam intelligunt quā sunt suū intelligere: suū uelle. Ita sine errore semper intelligūt: & sine defectu. Quoniam sicut a suo esse nequeunt destitui: cum sit penitus necessariū: & infinite perfectū. Intelligere uero ac uelle eorum ab illis quousque secundū rem non differant: quæ sunt perfectissime ut sic dicam necessariissime & infinite: eas perfectissime necessariissime & infinite omnia intelligere negare non possumus: nisi rationis lumen sopiat in nobis. Et de diuinarū personarū diffinitione diximus hactenus.

De numero nomine & essendi modo diuinarum personarū.

Inmerum earū/ nomina & modos essendi nūc dicere aggrediamur. In ueteri testamento multa quædam dei nomina legimus sub denario numero. Hieronymus diuinarū litterarū consultissimus recollegit. El uidelicet. Eloim & Eloē. Quæ nomina deum fortē predicant. Elion quod illum ostendit excelsum. Sabaoth quod uirtutum uel exercituum presidem sonat. Eserie quod qui est designat. Adonai quod dominus latine nos dicimus. La/ quod sonat in deū. Tethagramaton sonans ineffabile. Et Sadai quod robustum notat. Sed hæc obmittamus. Non enim tam personas quā naturā dei & illius naturæ eminentissime proprietates (ut nos homines coniectare & capere possumus) significare uidentur. Deus hic decem nominibus circumlocutus a Moyse/ tres personas gerit: estque totus in tribus personis: quarū prima pater/ & secunda filius/ & tertia spiritus sanctus nominatur. Pater ideo prima dicitur quoniam generat de se deū. Secunda filius dicitur quia deus est de deo: & a deo pater per geniturā productus. Tertia dicitur spiritus sanctus. quia ab utroque per amorem spiratum procedit. Nec tamen quia hæc primā/ illā secundā/ aliam dicimus tertiā/ ideo dignius aliquid: aut excellentius est in una quā in alia. Coæternæ inuicē sunt: & per omnia coæquales. Verū quia teste Ari. sublimium ueritates naturarū minus uidemus quā natiue dicoraces & noctuæ solis lumen aspiciant. Idcirco lippi debiles & caligantes nostrorum intellectu oculi: mole corporis degrauati: uix per fumū & caliginem ea odorare & coniectare sufficiunt quæ naturæ incorporeæ nouerunt quæ etiam absolutissime primæque menti notissima sunt. Inde uenit quod deum patrem quasi priorē: Filium quia de illo nascitur quasi posteriorem: Spiritum sanctum. ab utroque procedentem post ambos intelligimus: non aduertētes radium a sole & ab utroque prodire splendorem: neque tamen esse aliquem uel fuisse solem sine radio: utrumque semper adduxisse splendorem: non cogitantes ab igne esse calorem: & autem calorem ignem esse non posse. Cum tamen calor ab igne

procedat: nō cogitātes ignem per calorē ab initio semp calefecisse. Qui
 effectus sicut ab igne per calorē adducitur: ita de igne calor īfurgit. Hāc
 si mens nra examinaret: multa uideret alicunde pcedere: nulla eēndi se-
 cundū durationem prius aut posterius rōne/ sed ut sic dicam prāexigē-
 tia quadā scdm naturā eē ordinata nroq; intelligendi modo accōmoda-
 ta. Quā tñ in deo prāexigentia longe aliter se hēt: mirabilis/ excellen-
 tius atq; pfectius q̄ cogitare possimus. Sunt qui dicant generationē a na-
 tura excogitatā: ut ea quā in uno indiuiduo nequeūt pmanere: multis p
 generationē sibi succedentibus non deficiant. Sed generatio cū sit opus
 naturā elegantissimū: ab impura & imperfecta rōne uenire nō debet. Rō-
 ne igit' perfectiōis. i. suā bonitatis ad integrū cōicandā interius: exterius
 uero dispartiēdā grā: natura prima generationē esse cōstituit. Non igit'
 pro cōseruatione sp̄is: ullo ue pro indigētia supplemēto fit generatio in
 primo generāte: qm̄ ille sui defectū nō metuit. Quā uero sub luna ge-
 neratur: supplēt decedentium uices. Qm̄ imperfecta sunt oīa illic genita.
 Vbi tñ si nulla decederēt: multa adhuc genita eēnt. Qm̄ naturā quā gi-
 gnēdi uirtute carere nō debet: tāto munere nunq̄ fungi erat absurdū. Si
 enim turpe ē q̄tumlibet minima in natura rez ociosa uacare/ q̄to turpi-
 us fuisset genitiuā uirtutē oīum excellētissimam in uniuerso sterilē per-
 manere. Sunt qui dicant generationē tñ fieri per corpus. Sed & isti mea
 sentētia prioribus hebetiores ingenio sunt. Ducunt' nanq; errore priorū
 q̄ generatio sit ad suppetias imperfecti/ ut eorū sententia generatio sit pro-
 pter corruptionē. Cum rōne cōtraria/ corruptio sit pp generationē. Sed
 & maiori isti errore q̄ priores ideo tenent': quia non plus hauriūt mente
 q̄ sensu. Vñ sola corporea per corporū officinas gigni cōfirmāt: q̄a in so-
 la carne oculos hnt. Ita ea quā imaginatiōis hebetudine cape nequeūt:
 penitus negāt posse cōsistere: & iccirco ab incorporeis generationis opus
 procul abiiciūt. Nō uidēt isti generatiōem nō posse fieri sine spiritu: & a
 spiritu oēm uigorē accipere. Quā si pensarent/ quia certū hnt dare quē
 piam nihil posse/ qd' nō habet generatiōis opus nō tñ caducis corpori-
 bus darēt: sed spūi illi primo & purissimo qui deus est in eē cognoscerēt/
 Vt & spūs gignat: & spiritum gignat. Quod si cape nequeūt: quia certis
 instrumentis rebusq; corporeis generationem corruptibilium fieri con-
 spiciunt/ Dicant quāso quia motum corruptibilium fieri corporeis ui-
 dēt instrumētis: quō icorruptibile cōelum: spūs icorruptibilis circūferat.
 Dicāt inq̄ qbus manibus: qbus brachiis: qbus ue lacertis: spūs tā rapido
 motu molē agat tam imēsam: tam ueloci illā cursu circūgiret. Dicāt qui-
 bus pedibus ipsa intelligētia ḡdiant. Aut qbus alis se ipsas uehāt. Phi-
 losophorū

philosophorum naturalium & gentiliū sententiam esse negare non possumus/Vt theolo-
 gos Christianos obmissos hic faciamus/intelligentias. i. angelos siue rō-
 nales spūs corpore solutos intellectu & uoluntate agere oīa. Hæc ambo
 illis pro manibus & pedibus: pro uectibus & machinis: pro organis & in-
 strumētis ad mouēdū abunde sufficere naturales philosophi confitentur.
 Vt sola se rōne. i. intellectu & uolūtate ipsæ se ferant intelligētia/moue-
 ant: & quæ uolūt mota eē: moueātur ab illis. Quibus si uim generandi
 pōtēstā dicerēt: nō aliunde q̄ mēte eos gignere statuissent. Cum ipsi sint
 mētes: & p̄ter mentem habeāt nihil. Itaq; Christiani philosophi qui pri-
 mā intelligētia in qua sunt oīum p̄fectiōum abyssi: ab omni imp̄fectio-
 nis genere purissimi/deū. s. optimū maximū uim genitiuā ipsa dei sapiē-
 tia reuelante/hīc nouerūt: & sine adminiculo corporeo sola illū mēte ge-
 nerare cōcinnētissime cōprobarūt. Q d' uero generatio in aīalibus mare
 fœminaq; cōsistat. Q d' in uegetabilibus & plātis terræ uisceribus quasi
 uase recipiēte semē/satione/solibus quasi masculo: humore spūq; uento
 rū & uaporum exhalatiōe quasi fomentis & nutrimētis indigeat genera-
 tio/facit ibecillitas generatiū seminumq; caduca natura/quæ qm̄ suis so-
 la nō sufficiunt genituris/aliūde sibi suppetias quærūt. At dñs deus nr̄s
 deus oīum moderator potētissimus: & sui plenissime cōpos: nullis eget
 adminiculis. Perfectā habet mēte sola generādi uirtutem. Ita de sua eēn-
 tia se solo filiū generat: cui nō ptem suæ s̄bæ alteratam uariis fomētis tri-
 buit: sed totā eēntiam suā penitus imutatam elargit: p̄ter tñ p̄ris officiū.
 Q m̄ neq; oportet: neq; est rōni cōsentaneū. Sunt. n. ad inuicem relatio-
 ne opposita gignēs & genitū. Et quod uni oppositōe est rō essendi: nō
 pōt in alio repiri/Faceret nanq; nō oppositū sed illud idē. A deo at & ex
 dei essentia genitus/qd aliud poterit eē q̄ deus: Deum qui generat quid
 melius appellare possumus q̄ patrem: Deum genitum quid melius q̄ fi-
 lium nominabimus: Cum pater sit qui de sua substantia gignit filium.
 filius uero qui de substantia patris ab illo genitus est.

G

H

¶ De generatione diuina a quo per quid & quomodo fiat.
 ¶ Vomodo autē se hēat & quō fiat hæc generatio si possumus nūc
 q̄ cōtemplemur. Iam cōstat deum non corpore sed spū generare/
 non ex alio/nō per aliū/nō cum alio/uel in alio/nullius a se ul-
 lo modo distātis adminiculo. Cōstat etiā spūm. i. s̄bam incorporeā (qua-
 lem deum eē nō dubitamus) intellectu & uolūtate constare. Intellectus
 uis est natura consistēs. Voluntas libertate potitur. Generatio igit cū sit
 opus naturæ potius ab intellectu q̄ a uolūtate sumet exordium. Neq; tñ
 sine uolūtate consurget in deo: ubi inuolūtariū eē aliquid/nequit intel-

I

ligi. Cum sit ipsa dei uoluntas penitus imensa: oīaq; complectens: & cōtinens totum deum & deus sit. Intellectus opatio nō nisi intelligere est: quæ duobus cōstare dignoscit. Re intellecta & uirtute intelligēte. Vt. n. res intellecta intellectui pns fit: & ille sufficit itelligere: mox in se notitiā concipit opatur & cōtinet. Deus igit' cuius essentia maxime est itelligibilis suo intellectu eam contuens intelligit se. Ita deus sibi ipsi pns per rōnem eēndi: dum se intelligit se sibi pntem & agnitū & conspicuū tenet.

K

Quare psona pns est deus sibi pns: & in se totus. Persona filii est idem deus per intellectiōē totus a se cōprehensus/ & sibi cōspiciuus. Pnm igit' deum gignere filiū deum/ nihil est aliud (qd' nos hoies intelligere possumus) qđ deū sibi pntem & intimū scdm eē: se sibi pntem cōstituere scdm itelligi. Non ergo plures deos asserimus: cū duas has psonas asserimus/ qm̄ in utraq; est idem deus. Plures tm̄ relationes ponimus. s. cōstituētis in esse cōspicuo: & cōstituti siue plures essendi modos: quorū unū deus habet a se: alium dū se intelligit sibi conquirat: & uere parit. Sunt hæc cognitu difficilia: si ad sensus accedētes ab aīo fuerimus elongati. At si sensus reuocemus ad mentē: oīs procul aberit difficultas. Finge quāso pugnam animi. Finge inq; aīam tuā oē corpus egressam: sine ullo corporis adminiculo/ se ipsam itelligere. Vt primū se intelligit: nonne quæ sibi secundū eēntiam aderat: sibi psto fit secundū se oīndendi rōnē. Et per itelligentiā se totum sibi tenet cōspiciuū. i. undiq; agnitū. Et hæc eēndi præsēntia/ nōne essendi rōni est oīno simillima. Nōne sunt hæc ambo in aīa nulla rōne a se distincta. Et tm̄ hæc pntia non est illa. i. pntia scdm essentiam/ non est pntia per intellectu assecuta. Qm̄ hæc est ab illa: & idē penitus a se ipso eē non pōt. Hæc secunda pntia quæ in nobis est accidēs: aīa sba eē non pōt. Non. n. una sola res eē pōt sba simul & accidens. At in deo accidēs esse nō pōt. Quia enti infinito nihil accedit: nihil habet: nihilq; hēre pōt quod non sit idē ipse qui habet. Est igit' dei filius uere psona: quia est sba itelligēs. Est et a se ipsa penitus indiuisa. Et est diuisa ab omni alia re quæ nō est ipsa. Et quia deus ab illa nō est alius: a deo nō distinguit: neq; in dei rōne a pte sepatur. Distinguitur aut ab illo in rōne psonæ. Qm̄ pī per se ē: tertia pseitatis rōne quā attulimus: ut existēs deus in se. Filius per se est secundū tertiam pseitatis rōnem idem deus ut actu sibi agnitus & pns sibi in eē conspicuo. i. ut sibi semp agnitus: & a se plene itellēctus. Et de filii pductiōe hætenus. Nūc de spū sancti pcessiōne dicamus.

¶ De pcessiōne spūs sancti & quid sit.

Sicut deus pī & filius per intellectu itelligit: ita per uolūtatem eum & filiū uelle cōsentaneū est. Quid tum? Sicut itellēctus/ itelligere:

intelligere: intellectio dei pr̄is a dei s̄ba non differūt/sed sunt ipsa diuina natura/siue eēntia quæ intelligit/sic uolūtas/uelle/uolitio dei/a dei s̄ba non differūt. Itaq; uelle se deū: & uolitū eē: dei s̄ba est secundū rem: neq; acc̄ns eē ullo modo credi pōt: cuiusmodi ē nr̄a uolitio. Adhuc sicut deus ut ex̄ns per actum intelligendi se sibi p̄ntem facit ut agnitū/Q uia ad actū intelligendi p̄tinet rem intellectam intellectui cōseruare p̄ntem. Ita amoris est amantē ferre in rem amatā (ut nos quotidie expimur) Amātum nanq; studia parentū ferri uidemus ad filios: & ad filioꝝ gr̄a oia facere. Amicū insup oēm s̄bam simul & uitam pro amico libenter dedisse memoriæ p̄ditū est. Et p̄fecto primū amicitie munus eē dignoscit b̄nificentiæ studiū. Vt qui uere amat oī studio amato b̄nfacere potius q̄ ab illo b̄n recipe anniti soleat. Hæc an uera sint ur̄as singuli conscientias interrogate. Deus igit̄ pr̄ amat eēntiam suam. Similiter & filius amat eandem. Hæc amoris latio passiue sumpta. i. deum pr̄em & filiū latū esse ad essentiā suam p̄ amorem unicū/est s̄ba/non. n. acc̄ns esse pōt/est igit̄ dei natura/qa cū non nisi una s̄ba in deo sit (qđ facit eius infinitas) quicqđ est in deo/dei est natura. Discernat̄ porro hæc ipsa latio a pr̄is filioꝝ p̄sona necesse est. Q uia nequit intelligi qui fert/& latum eē nullo mō distare. Hoc igitur totū p̄ amorem latū eē deū pr̄em & deum filiū i dei s̄bam siue eēntiam: cū habeat cōditiones ad p̄sonæ diuinæ rōnem necessarias/p̄sona ē tertia in diuina natura: quæ aptissime Spūs dī: qm̄ spūs interest ferre: p̄sertim si amor accedat. Vñ quæso suspirāt amātes: nisi quia ferre non ualētes amatoꝝ absentiam incalescūt desiderio: & iō refrigerādī cordis gr̄a/frigidū aerem solito copiosius attrahētes: & iam calefactū emittentes suspirare cogunt̄. Sed qa hæc dei passiuā latio: hic egressus nulli ē imp̄fecto cōmixtus: nō habet desideriū: sed gaudiū plenū dum tenet plene/qđ amat sūme. Ideo dī sanctus firmus: cōpletus: & incōcussus amoris. Non affectus: sed fructus: & tentio. Est igit̄ spūs. s. deus latus in suam eēntiam p̄ amorē a pr̄e filioꝝ p̄cedentē. Q ñ pater ut existens & intelligens se deū: & filius ut deus intellectus sibiꝝ plene cognitus: se eundem deum amat. Ita se habet spūs sancti diffinitio atq; processio.

L

M

N

¶ De rōne noīum spūi sancto in sacris litteris attributorum.

Hic diffinitioni modulatissime cōcinunt oīum nominū pp̄rietates spūi. s. sacris in lris attributæ. Dī consolator quia gaudium habet pr̄is & filii. Q ñ ex utriusq; latione p̄ amorē in diuinā essentiā uterq; gaudet amplissime: & simul tres cōsolant̄ nos in oī tribulatione nr̄a: lati per amorē in lucentes ideas quas eadē eēntia cōtinet. Dī donum qm̄ p̄ hāc eandē lationem amoris pr̄ se totū donat filio: & filius

XXXXO
patri: ambo uero se totos suæ essentia condonant: & inferuntur in illā.
Amantis nanq; motus i amatū est se & amorē suū illi donare quē amat:
si mō amauerit nō mercennarie: nō alicuius p̄mii uel commodi grā: sed
amore iusto amicū & amicitiam eius oībus cōmodis prapōnente. Dicit
fons uiuus. Quoniā sicut uiui fontis est suam aquam: suam inq; substā
tiam fundere: neq; amittere: adiacentia irrigare: neq; minui. Ita per hāc
amoris lationem pater & filius suam substātiā quasi diuinitatis liquo
rem copiosissimum & indefectibilem totum tribuunt spiritui sancto:
neq; amittūt quod dederūt. Irrigant ēt tres hæ diuinæ p̄sonæ creaturam
ubertate innumerabiliū grarum: neq; tñ illis sui uigoris aliquid decrescit
inde uel accrescit. Dñ uiuus ignis: ignis æthereus qui nulla mixtura ma
teria elementorū constat: uiuus est: se ipso nō fomēto alicuius sbæ cor
ruptibilis durans: suo ardore nō cōsumit: sed pficitur & refulget. Est ēt
operosissimus/ & ipse spūs. s. amore ardet: neq; consumit: sed hoc ipso ar
dore p̄durat/ purus/ integer/ & illæsus/ omnia semp in oībus operando.
Dñ charitas. Charus est. n. p̄ri filius p amoris latiōem/ & filio p̄ri. Charus
spūs. s. ambobus. Chari singuli sibi & inuicem tres. Chara diuina eēntia
simul tribus & singulis. Charæ creaturæ simul oībus. Dñ spūalis unctio.
Sicut. n. unctio corpora lenit: restaurat & conseruat. Ita hāc amoris latio
mentem & dei sbam lenem nō intelligendi mō illis iuicem tenet: & no
bis ipsam lenitatē p̄cipare concedit. Dñ septiformis munere/ ob septem
munera uirtutū: quæ hāc ipsa amoris latione a deo nobis prastita sunt:
prastant q; quotidie. Dñ digitus dexteræ dei. Dexteræ est filius. Deus est
pater. Digitus est spūs. s. P̄ri nanq; p sapientiā. i. per p̄ntiam intellectuālē
sui met: & oīum in se relucentiū quasi hō p dexteram opus creatiōis ag
greditur. Sed qā dexterā n̄ra sine digitis eēt mancha: utq; exeat in opus
digitis nobis est opus. Digiti nanq; sunt qui pxime faciunt opa manuū
hoīum/ Et latio amoris quā p̄ri & filius se ferunt in diuinā eēntiam: & in
ideas/ oīa facit. Dixit. n. & facta sunt: mādaui & creata sunt/ Dixit nanq;
deus/ p intellectū & facta sunt secūdū ideam. Mandauit per uoluntatē &
creata sunt secūdū existentia. Est ergo dei digitus spūs scūs/ qñ oīum crea
torum existentia cōfigurat. Neq; uero qā p̄rem dixerim deū: filiū dexte
ræ eius/ spūm. s. dexteræ digitū: minus aliqd secūdū q̄ primū: minus
ue tertium q̄ priores crediderimus: sicut digitus minor ē brachio. Brachi
um aut minus est hoīe toto/ Methaphorica ē ista locutio nō intelligēdi
more fabricata: sed a ueritate deficit multū/ qñ neq; brachia neq; digitos
habet deus/ qui penitus est icorporeus. Et quia totā eēntiam dei dedit de
us p̄ri filio deo: & uterq; illā totam dedit Spūi. s. tanti sunt singuli: quāti
simul om

simul omnes: & sibi inuicem penitus æquales ut iā diximus. Si uero plurima noīa in sacris litteris sancto spiritui attributa inueneris/quæ sine dubio multa sunt ualde/Per hanc lationē amoris illi esse attributa/sub methaphora facile intelliges: quando uim huius lationis/pie/sobrie/iuste/cum timore & tremore fueris attentissime contemplatus.

¶ De rōne psonarū diuinarum unde sunt tres nō plures uel pauciores.

O Stensurū me promisi tres tm̄ in deo esse psonas/Vnū & unicū p̄rem: unum & unicū filiū: unū & unicum spūm. s. Plana res ē. P̄r nanq; est deus ut existēs: & in se totus: & eēntiam suam suo intellectui oñdens agnoscēdam. Vnum & unicum eē istud nemo hactenus dubitauit: q̄ mō deū esse cognouit. Nō habet plures existētias deus: non plures p̄ntialitates existētiæ. Vno & unico actu semp manēte oñdit intellectui suo essentiā suam. Vnus ergo & unicus est p̄r. Hic plures nequit gignerē filios. Hoc. n. uel una genitura uel pluribus fieri oporteret. Gignūt animātia una genitura aliqñ plures foetus: si in unū foetum uis seminū coire tota nō possit. Nulla ē in deo debilitas: nulla supfluitas. Intellectus p̄fectissima ad gignēdū in deo potentia in unū digirit oīa: neq; aliquid supfluit: quod in unū transire nō possit. **Q** n̄ īfinita uirtus: & uigor intellectus dei suæ īfinitatē eēntiæ/īfinita intellectiōe cōcipiens/plures actus se tenēdi in eē cōspicuo: p̄ri deo tradere nō debeo. **Q** n̄ qui primo ab æterno est h̄tus: semper habet & durat: & nunq̄ īcipit haberi/**Q** m̄ est æternus. Adde actū hunc īfinitā secū p̄fectionē cum æterna pmanentia semp h̄re. Videbis eiisdē generis plures actus nunq̄ cum eo posse consistere. Ita nō erunt plures filii. **Q** uoniā unus & idem semp gignitur: semp ē genitus: & gignenti uirtuti cōæternus: ac per oīa æque p̄fectus. Hac eadē rōne unus est & unicus spūs. s. **Q** uoniā pmanet & durat: semper deū ferri/ & latum eē per amorē in essētiā suā: neq; unq̄ ita fertur in suam eēntiam/psōnam/ & ideas in essētia relucentes/ut nō sit latus in ea. Nunq̄ ita ē latus/ut desinat ferri. Sicut nunq̄ ita fit p̄ns intellectui: ut iam antea nō cōspiciatur. Nunq̄ ē ita cōspectus ut desinat p̄ns fieri. Non parū igit̄ admirandi sunt qui dixerūt memoriā foecundā. i. intellectum cū rei eēntia cognoscēda in deo p̄cedere cognitionē & eē elicituū notitiæ genitæ: Añ hanc notitiam: aliā ingenitā p̄mittentes. Vnde enim erit illa īgenita notitia: si nō de hac ipsa memoria? Porro si memoria hanc ingenitā parit: cur genitā recipit? Cur secūda priori supinducit? Vel ociosa est secūda. Vel prima ē nulla quā ingenitam dicūt. Nōne sanctius est dicere unam eē & unicā notitiam: unū esse & unicū amorē: hūc ingenitum: & illum inspiratum: quē nunq̄ ita elicere īcepit: ut semper

P

Q

R

S

non elicuerit. Non ita cōsumauit elicere/ut non semper eliciat. Quæ si cōfessi fuissent: & attendere uoluissent/plurificatos in deo actus intelle- ctus & uolūtatis nō multa difficultate oñdere poterāt/unicū p̄rem/uni- cum filiū & unicū sp̄m.s. Sed ueriti sunt nequid p̄r a filio acciperet: ne quid a spiritu sc̄to filius & p̄r hērent. Q̄ n̄ si fuerit unica notitia/pater p̄ illam noscere cōpellat. Si sit unicus amor: illo p̄rem ac filium amare se negari nō possit. Defecerūt scrutantes scrutinio. Filius nō est notitia: sed p̄ntia ex notitia cōsurgens: quæ p̄ntia a p̄sentante progrediēs: ad illū re- fert p̄ntatum quasi genitū ad gignentem. Sp̄s.s. nō est amor/sed amo- ris latio. Quæ & ipsa relatio a p̄re & filio se ferentibus in eēntiam p̄di- ens/ad illos refert latū eē: quasi p̄cedens ad illos unū procedit. Ita p̄r nihil accipit a filio: licet intelligat p̄ notitiam. Quia nō intelligit p̄ relatiōem p̄sentialitatis in notitia fundatā: quæ nullatenus p̄ri ratio intelligendi ē: sed ab eius intellectu cōsurgens. Similiter p̄r & filius amant se: nihil tñ a sp̄u sc̄o recipiunt: q̄a latio qua sp̄s.s. constituit: non ē amandi rō: sed ab amore cōsurgens. P̄r ergo intelligit se & sibi. Similiter filius & sp̄s.s. Quia singuli intelligūt una & unica intellectuē suæ eēntiæ: cui si asso- ciaueris p̄ntialitatis rōnem ut cogniti: filium cōstitutū agnosces: non in- telligēdi efficacīā attributam. P̄r item amat se: amat sibi: essentia: filium: & sp̄m.s. Similiter filius & sp̄s p̄rem & se & sibi amant: amore amici- tiæ itimo oibus & singulis. Sicut singulis ē itima deitas itimus itellēctus: intima uolūtās. Nō amant aut latio: sed ex amore latio confurgit.

Quomō hęc latio qua sp̄m.s. cōstare monstrauiamus: a patre fi- lioq; p̄cedat: una quæso mecum solertius adhuc ne pigeat con- templari ne si recentiorū græcorū de sp̄s.s. processione libros le- geritis/non tantū dubia pro certis: sed falsa impia ac reprobata pro ueris piis: cōprobatifq; accipiat. Nam posteaq; græcorū superbia: romanū di- uisit imperiū: nō satis uisum fuit hoibus ambiciosissimis tēporaneā chri- stianorū diuidere monarchiam: tunicāq; dñi incōsutilem diuidere: & fi- dem catholicā lacerare ueriti nō sunt. Voluit dñs Iesus Christus omnes suas oues unū in ouile conducere: ut illis eēt per omnem terræ orbem unū ouile & unus pastor. Voluit inq; oīum unam eē ecclesiam militātē: sicut triumphans tñ est una: & in illa unum eē uoluit primū uicarium suū: sicut in ista ipse est unicū caput. Contra græci cōstantinopolitanum patriarcham romano pontifici æqualem asseruerūt. Vt quēadmodū im- perator græcus: dictus oriētalīs: latino impatori qui dictus est occidenta- lis secūdus eē desierat. Ita patriarcha Cōstātinopolitanus: quasi spiritua- lis imperator in oriente: Romano pontifici qui sp̄uale in occidente (ut illi uolūt)

illi uolunt) teneret imperium nullatenus obediret. Sed haberet ille oriē
tales ecclesias sibi subiectas: hic occidentales. Sicut imperatores græci iura
temporalia dispartita habere pernitiōse studuerant/Romano impio de
clinante. Hanc suam græci superbiam ut palliarent male icceptis/quod
sæpe immo semper contingere solet/multo peius addiderūt. Errores in
fide & moribus. De purgatoria exutarū animarū poena: De suffragiis/
De sacramento eucharistiæ: De poenis damnatorum: De spūs. s. pcessiōe
seminauerunt. Negauerunt eē locum in quo exutæ corporibus animæ
satisfactiōe purgentur. Quando pro peccatis & delictis in hoc sæculo
non plene satisfecerunt: & hinc abierūt cum grā poenitentes. Negauerūt
ad hanc ipsam purgationē (si fieret) ualere aliqd uiuentiū elemosynas:
& aliqua pietatis officia. Negauerūt purgatas sic pfecte posse deum itue-
ri: Sicut ille qbus nulla post mortē purgatione opus fuit. Negauerūt in
inferno eē poenam damni solam infantibus nō baptizatis: sed tā infātes
q̄ adultos poena damni simul & sensus in inferno cruciari dixerunt. Ne-
gauerunt azimam hostiam/in Christi corpus posse conuerti: & fermēta
tis panibus hostiā pro eucharistiæ sacramēto necessario fieri debere dixe-
runt. Negauerūt spūm. s. a filio procedere: sed a solo p̄e procedere & in
filio quiescere statuerūt. Hæc cum latina ecclesia scō spū/quem hodie pe-
culialiter colimus/afflata utriusq; testamenti testimoniis falsa & impia
plane discerneret reprobauit solēniter atq; damnauit. Ita illi suæ supbiæ
pallium (ut sibi uisum est) nacli a Romana ecclesia se sepauerunt. Imita-
ti Hieroboam/qui ut decem tribus israel ac dimidiā partē alterius Hie-
rosolimam ad deum colendū in templo accedere disturbaret/idola cōsti-
tuit in montibus & nemoribus israel. Ab hac porro insania plusq; terdes-
cies discedere uisi sunt græci. Q̄ n̄ uariis tpibus imperatores eorū & pa-
triarchæ constantinopolitani his erroribus abrenūciantes in generalibus
conciliis/Romano pontifici obedientiā promiserunt: & cum Latinis in
unam ecclesiam cōuenire professi sūt. Sed illis fortasse minus malū fue-
rat permanere in spontaneis erroribus/q̄ totiens bene refutatos male re-
sumere: & quasi canes ad uomitum reuorādum ad abiuratos errores tā
sæpe redire. Hos suos errores/& malas hereses/cum scripturarum diui-
narum attestationibus defensare conarentur/ultimum de spūs. s. proces-
sione errorem/eo maxime sunt tutati/q̄ in symbolo & fidei forma quæ
per generale concilium spū sancto illuminante est tradita: & laminis ar-
genteis isculpta/dum exponitur a quo spūs. s. pcedere credi oporteat sic
habet. Et spūm. s. dñm uiuificantem: qui a patre procedit. Inquiunt græ-
ci. Si aliquid hac de re credi amplius oportuisset/tales ac tanti uiri sacris

Y

Z

A

B

F

iris ornatissimi/ & in illis exercitatissimi formam fidei tam seriose litteris
demandantes/nunq̃ inculpe obmisissent. Sed hæc eorū quæ uidetur rō
multi momenti in sup̃ficie/qm̃ est uerborū pompa redimita/si intus &
C in cute diligentius examinet: fumus & fucus eē dignoscitur. Cōgregatū
est id concilium de cuius sculptura sibi græci blandiūtur ad hereses extin-
guendas: quæ tunc usq̃ quasi zizania in agro dñi ad triticum contami-
nandū uel suffocandū germinauerāt/ & excreuerāt. Hæc porro mala he-
resis sp̃m. s. a solo p̃re procedere: usq̃ ad illius cōciliū tpa fuerat penitus
inaudita. Quia igitur oīa quæ habet p̃r/ filio dedisse plene planeq̃ con-
fessum erat/ p̃ter p̃nitatis rōnem/ q̃a dari illa nō pōt/ satis uisum est sapi-
entissimis illis sãctæ Sinodi diffinitionibus inculpsisse qui a p̃re p̃cedit/
confissi posteros non negaturos filio qđ p̃r illi plane concesserat. Et p̃re-
cto dicere poterant/ q̃ a solo p̃re procedit/ si græcorū illis opinio/ uel adin-
uentio improba placuisset. Dixerunt qui a p̃re procedit: filium nō exclu-
dentes. Sicut qñ dixerūt p̃rem oīpotentem: filio & sp̃ui. s. nihil p̃tatis sub-
traxisse intelligūtur: nisi Arianos illos fuisse calūniemur. Sic certe qñ di-
xerunt sp̃m. s. dñm uiuificantem: uiuificandi uigorem illi soli non at-
tribūt: sed simul illi cū p̃re & filio eē cōem intelligi uoluerunt. Innixi sūt
antiqui illi optimæ fidei uiri: non uerborū uersutiis: sed certissimis theo-
logiæ lineis & diffinitionibus approbatis ab omnibus/ quibus confes-
sum est in summa trinitate p̃sonis tribus ea oīa esse communia: quæ pro-
priæ personalitatis rationem non cōficiunt. Sed pagamus quod incoepi-
mus. Si hæc mala heresis eius concilii tempore (quod certe Augustinū/
& plerosq̃ doctores latinos uere theologos añcessit) usq̃ audita fuisset.
Hieronymus feruens zelo fidei illam alicubi confutasset. Ambrosius q̃
peculiarem librum de spiritu sãcto conscripsit: aliquam de hac assertio-
ne in eo habuisset rōnem. Aug. hereticorum malleus: qui omnes sui tē-
poris hereses ex composito libro de heresibus edito persecutus est: & eas
omnes rationum machinis fortissimis (ut quibus resisti non possit) fu-
dit fugauit & profligauit: hac de heresi nullam penitus habuit mentio-
nem. Quare horum tpe nullam aut nusq̃ fuisse credendum est. Præser-
tim cū Origenes/ Cirillus/ Basilius magnus/ reliq̃q̃ antiq̃ græcorū theo-
logi: nihil penitus (quod ipse compertum habeam) de huiusmodi asser-
tione confirmēt. Solus (qđ iter latinæ litteras a me uisas cōstet) Dama-
scenus ex priscis & approbatis græcorū auctoribus scriptum reliquit: Spi-
ritum. s. esse a p̃re: non a filio: sed filii sp̃m. Quæ sententia quō se habe-
at infra monstrabo: qñ super hac re florentini cōciliū: sub Eugenio roma-
no. pōt. iiii. sui noīs celebrati decreta referam. Sed qđ incoepimus paga-
mus. De

mus. Debuerūt illius sacrosancti cōciliī de quo grāci loquuntur p̄sides/
 immo totū cōciliū debuit dñi Iesu Christi cuius erant singuli membra:
 sequi doctrinā: qui in euangelio p̄issimilias boni seminis satoris confi-
 lium approbat/ q̄ zizania in agro tollerauerit donec adulto ad maturita-
 tē tritico/ sine detrimento bonorū seminū peruersa ligari iussit in fascicu-
 los ad cōburrendū. Nō natam igit̄ aut suo tpe a bono tritico nō satis di-
 scretam malā heresim id cōciliū/ quod normā fidei laminis argēteis in-
 sculpsit/ cōuellere neq; debuit: neq; potuit: si plusq̄ oportet sape noluit:
 si magrō & principi suo obtemperare non recusauit. Compta uero postea
 heresis: ut penitus extirparetur nō īmerito in succedentibus cōciliis addi-
 ta est symbolo illa particula/ Filioq;. Quā & grāci ī cōcilio Ferrariæ per
 Eugenium quartū incepto/ & Florentiæ eodē p̄sidente completo acce-
 ptauerunt: & uerā eē confessi sunt/ ac perpetuo futuris temporibus tene-
 re: & cōfiteri sese iure iurādo solēnissime obligauerūt: Vt plene cōstat ex
 Blundi Florii Forliuiēsis historia/ quā decades inscripsit. Cuius uiri uer-
 ba hac de re ego referre cōstitui. Qm̄ non solum concilio interfuit: sed
 pontificis secretarius & scriba/ cōstitutionē ipse p̄scripsit: & mandato pō-
 tificis per uniuersum Christianū orbem ecclesiis legendam/ tenendā/ do-
 cendamq; transmisit. Is igit̄ libro decimo tertiæ decadis sic scribit. Ioan-
 ne Paleologo impatore cum ea grācorū multitudine quam secum adue-
 ſtam oñdimus/ apud pontificē Eugenīū Ferrariæ cōstituto/ habitæ sunt
 singulis p̄pe diebus publicæ disputatiōes. Hinc latinis occidentalibusq;
 rerum diuinarū iurisq; pontificii pitioribus: qui apud pontificem accer-
 siti cōuenerant/ opiniones/ ritusq; grācorū ordine expositos improbantī-
 bus. Illis ecōtra tueri/ aut aliter/ saniorēq; in partem q̄ a nobis accipentur
 interpretari ānxis. Et cū multos mēses ea durasset cōtentio: nec certus ap-
 pareret tantæ rei finis/ Ferrariā pestis inuasit. Quæ cū curiales maxie po-
 pularet̄/ pontificem perpulit ut concilio inde translato Florentiā demi-
 graret. Vbi sexto postq̄ applicuerat mēse post multas perniciosissimasq;
 partiū disceptationes/ ad eam deuentū est cōclusionem: qua serio enarra-
 ta facillimū intellectu est: qualia fuerint quæ tot p̄stantes utriusq; par-
 tis uiros mensium quindecim disputatione distinuerunt. Eam uero ex
 decreto/ quod summo partium consensu statutum latinis pariter & grā-
 cis scriptum litteris: per uniuersum orbem misimus/ uerbis suis refere-
 mus. Conuenientes namq; Latini & grāci in sacrosanctam icomenicam
 Sinodum Florentinam: magno studio inuicem annixi sunt: ut iter alia
 articulus ille de diuina spiritus. s. processione summa cum diligentia: &
 assidua inq̄sitiōe discuteret̄. Prolatis uero testimoniis ex diuinis scriptu-

D

E

ris plurimisq; auctoritatibus sanctorū doctorū orientaliū & occidentaliū.
Aliquibus ex p̄re & filio. Quibusdam uero ex p̄re p̄ filium p̄cedere di-
centibus sp̄m. s. & eandem intelligentiā accipientibus omnibus/sub di-
uersis uocabulis. Græci quidem asseruerūt q̄ id quod dicunt sp̄m sc̄m
ex p̄re procedere/non hac mente proferūt/ut excludāt filiū/sed quia eis
uidebatur (ut aiunt) latinos asserere sp̄m. s. ex p̄re & filio tanq̄ ex duo-
bus principiis & duabus spiratiōibus p̄cedere. Ideo abstinerunt a dicē-
do q̄ sp̄s. s. ex patre procedat & filio. Latini uero affirmauerunt non se
hac mēte dicere sp̄m. s. ex patre filioq; procedere/ut excludant patrem/
qui sit fons ac principiū totius deitatis/filii. s. ac sp̄s sancti. Aut quod id
quod sp̄s. s. procedit ex filio/Filius a patre nō hēt: siue q̄ duo ponāt eē
principia/seu duas spirationes. Sed unam eē asserant/unicāq; spirationē
sp̄s sancti prout hactenus asseruerunt. Et cum ex his omnibus unus &
idem eliciatur ueritatis sensus/tandē in infrascriptam sanctā & deo ama-
bilem eodem sensu/eademq; mente sententiam unanimiter concordar-
unt & consenserunt. In nomine igitur sanctæ trinitatis patris & filii &
sp̄s. s. Hoc sacramēto uniuersali approbante cōcilio/diffinimus ut hæc
fidei ueritas ab omnibus Christianis credatur: & suscipiat̄. Sicq; omnes
profiteantur/q̄ sp̄s. s. ex patre & filio æternaliter est: & essentiam suam/
suūq; esse subsistens habet ex patre simul & filio & ex utroq; æternaliter
tanq̄ ab uno principio & unica spiratione procedit. Declarantes q̄ id qd
sancti doctores & patres dicūt ex patre per filium procedere spiritum. s.
ad hanc intelligentiam tendit: ut per hoc significetur filium quoq; esse/
secundū græcos quidem causam/secundū latinos uero principium sub-
sistentiæ sp̄s. s. sicut & p̄rem. Et qm̄ omnia quæ patris sūt p̄ ipse unige-
nito filio suo gignēdo dedit p̄ter eē p̄rem: hoc ipsum q̄ sp̄s. s. p̄cedit ex
filio ipse filius æternaliter habet a p̄re: a quo æternaliter etiā genitus est.
Diffinimus insup explanationem illorum uerborū: Filioq; procedit: ueri-
tatis declarandæ grā: & imminente tunc necessitate licite & rōnabiliter
symbolo fuisse appositam. Itē in azimo siue fermētato pane triticeo cor-
pus Christi ueraciter confici: sacerdotemq; in altero ip̄m dñi corpus con-
ficere debere. Vnunquēq; .s. iuxta suæ ecclesiæ siue occidentalis siue oriē-
talis cōsuetudinē. Item si uere pœnitentes in dei charitate decesserit anq̄
dignis pœnitētiæ fructibus de cōmissis satisfecerint: & obmissis eorū ani-
mas pœnis purgatorii post mortem purgari: & ut a pœnis huiusmodi
releuentur: prodesse eis fidelium uiuorum suffragia. Missarum. s. sacrifi-
cia orationes: elemosynas: & alia pietatis officia: que a fidelibus pro aliis
fidelibus fieri cōsueuerūt: scdm̄ ecclesiæ iſtituta. Illoz quoq; aīas q̄ post
baptisma

baptisma susceptū nullā omnino peccati maculā incurrerūt. Illos etiam qui post cōtractam peccati maculā/uel in suis corporibus uel ex eisdem exute corporibus (prout supius dictum ē) sunt purgatæ in cœlum mox recipi: & intueri clare ipsum deum/trinum & unum sicuti est/pro meritorum tñ diuersitate aliū alio pfectius. Illoꝝ aut animas: qui in actuali & mortali peccato: uel solo originali decedunt: mox in infernū descenderē: pœnis tñ disparibus puniendas. Item diffinimus sanctā apostolicā sedē & Romanum pontificem in uniuersum orbem primatū tenere. Et ip̄m pontificem Romanum successorem eē bti Petri principis apostolorū: & uerum uicariū Iesu Christi: totiusq; ecclesiæ caput: & oīum Christianoꝝ p̄rem & doctorem existere/ & ipsi in beato Petro pascendi/regendi/ac gubernandi uniuersalem ecclesiā a dño nr̄o Iesu Christo plenam ptatē traditam eē. Q uēadmodū in gestis icumenicoꝝ concilioꝝ/ & in sacris canonibus cōtinet̄. Renouātes insup ordinem traditū in canonibus ueterum uenerabiliū patriarchæ/ut patriarcha cōstātinopolitanus secūdus sit post scissimū Romanū pontificē. Tertius uero Alexandrinus. Q uartus aut Anthiochenus. Q uintus Hierosolimitāus/saluis uidelicet priuilegiis oībus & iuribus eoꝝ. Ingenti hac unio pontifici Eugenio apud oēs nomē p̄fessos Christianū gloriæ fuit. Hæc Blondus. Apparet nunc quō Damascenū itelligi oporteat: qñ dicit sp̄m. s. p̄cedere a p̄re: nō a filio: sed eē filii sp̄m. Nō p̄cedit a filio tanq̄ a principio oīum p̄rio. Q m̄ filius ideo illū p̄ducit: q̄a uim productiuā habet a p̄re. Est ergo sp̄s filii nō possessiue/sicut tunica Petri q̄ emit illā uel dono accepit: nō iformatiue sicut aīa hoīs/sed principiatiue/sicut domus architecti dī/q̄a ē opus eius: qui tñ opandi uim accepit ab alio/q̄ nō est aliud principiū. Q ñ p̄ eundē ip̄m p̄cipiandi uigorē quo principiat sp̄m. s. dat filio. Neq; ē inter p̄rem & filiū dīa in hñdo rōnē p̄cipii: sed in mō hñdi. Q ñ p̄r hēt a se ip̄o: filius hēt a p̄re. Q d̄ si forte p̄ errorē Damascenus aliter sēsit: nō iō tñ ē tātus doctor cēsendus hæreticus. Q m̄ nō ptinaciter studioue infringēdi generalia ecclesiæ decreta/id cōscripsit. Neq; n. tūc exp̄sse decretū erat/ita nō credere neq; scribere oportere. Multa a fide catholica exorbitātia scripsisse dī Origenes: neq; iō tñ hæreticus ē hītus. Habita ē hæretica doctrina: sed nō hō/Q uia ptinax fuisse non legit̄. Et hæreticū facit non assertio a fide & moribus deuia: sed asserentis ptinacia. Certe omnis homo mēdax: & a multiloquio raro solet abeē peccatū. Male actum eēt cum præclaris theologiæ p̄fessoribus: qui tam multa scripserunt: Si illi omnes haberētur & eēnt hæretici/qui aliqd a fidei catholicæ ueritate remotum lris mandauerūt. Non sūt hæretici qui ingenii imbecillitate: aut

F

G

CCXXXV

H non satis accurata rōne scribendi aliqua in parte a uero discedunt. Etenim quicquid bonus sopitur Homerus. Non sunt inquit hæretici qui sine fraude/ sine pertinacia hæretica scribunt. Hæretici sunt qui honoris & famæ studio: aut cuiuslibet cōmodi tēporanei cupidine ducti/nouas inusitatas/ ueritati cōtrarias sentētiās de fide ac moribus Christianis scribūt: afferūt: & defensant cū pertinacia. i. corrigi & emēdari penitus recusantes. Quale Damascenū cū Origene: reliquisque magnis scriptoribus: quod iter multa bona/pia & recta quæ de fide ac moribus per eos scripta sūt: si fortasse in aliquo defecerunt/accusare ac dānare ut hæreticos nimis est temerariū: nimisque crudele. Cōstat. n. illos tales ac tantos uiros: charitate feruidos: humilitate & masuetudine solidos: obia mites/ & flexibiles: omni que uirtute redimitos/uita & moribus speculum rectitudinis fuisse perpetuum.

¶ De Spūs sancti processione a filio & ipsius filii testimonia.

Ed redeamus ad decreti quod ex Blundo attulimus seriem/ Vbi scio eēt opeprecium de singulis inde redargutis: indeque cōprobaris/reddere rōnem. Sed quia nimis id foret opusū: magnoque uolumine negociū indigeret: solū quod ad p̄ntis diei solēnitatē attinet: & tā solēni decreto cōprobatū est/dñi etiā Iesu Christi auctoritate firmemus. Quæ certe plus ē quā rō hūanitus adinuenta. Hæc enī fallit sæpe uel fallitur. Illa p̄petuo inobliquabilis ē. Est. n. Iesus uia recta/ueritas certa/uita non deficiens & beata. Eius igitur testimoniū de spiritus sancti processione audiamus. Sux resurrectionis ueritatem/cū iuxta Lucam ostendisset: oportunitatem declarauisset: & testes omnium horum instituisse: siue rogauisset apostolos/ut eorum solidius testimonium futurum ostenderet: mox adiecit. Ego mittam p̄missum p̄ris mei in uos. Hoc porro p̄missum ad quid mitteret idem Iesus alibi per Ioannem ostendisse refertur. Cū aduenerit paraclitus quē ego mittam uobis a p̄re. i. spiritū ueritatis qui a p̄re p̄cedit: ille testimoniū phibebit de me. Ut nimirū testimonium discipulorum: spūs ueritatis assistētia/fauore attestatōne/solidum & immutabile redderetur. Quēadmodum idem dñs Iesus Christus Ioannis testimonio aptissime monstrat dicens. Si abiero mittā eū ad uos. Quē uero se missurū uelit itelligi/mox declarat adiiciens. Cū uenerit spūs ille ueritatis docebit uos oēm ueritatē: Ille me clarificabit: Quia de meo accipiet: & annūciabit uobis. Oīa quæcūque hēt p̄r mea sūt. Tergiuersarii nequimus his locis aptissime redēptorē nr̄um affirmat sp̄m. s. a filio p̄cedere: nisi oīum theologorum sniam: de missiōis rōne fuerius aspnati. Dicunt

Dicunt plerique theologi p̄clarissimi doctrina: & celeberrimi sanctitate: in
 diuinis p̄sonis hanc eē missi rōnē: ut a quo quæuis triū p̄sonarū mittit̄:
 ab illo p̄cedat. Ita cū a filio mittēdū dicat ueritas sp̄m. s. & illa nullate-
 nus possit a ueritatis rōne discedere. p̄culdubio illū misit. Q̄m aut̄ hac
 ipsa die quā celebramus: ad cōplendā p̄missionē missus est: dubitari ne-
 quit sp̄m. s. a filio p̄cedere. Alii uero theologi argutiores fortasse uideri
 uolētes: q̄a creatura missa nō semp a mittēte p̄cedit secūdū eē: sed t̄m ab
 illo accipit auctoritatē/conati sunt oñdere missionē nō includere p̄ces-
 sionem adesse simpliciter. Q̄m a quo quis minime procedit secundum
 eē simpliciter: missus dī s̄ape. Sed hi postq̄ multa dixerūt: redeunt t̄m cū
 prioribus in gr̄am. Dicūt. n. q̄ licet inter creaturas possit auctoritas dari/
 non procedēti a dante secūdū eē naturæ/ac inde constet p̄cessionē ad
 esse naturæ nō esse de intima rōne missiōis/t̄m in diuinis assentiendū est
 scdm eos (rōne cogēte) q̄ nihil diuinæ cuiusuis p̄sonæ datur: nulla illi
 tribuit̄ auctoritas nisi per emanationē ad esse s̄bam & p̄sonā. Itaq; & ho-
 rum sn̄ia/p̄sona diuina quæ mittit aliā/principiū est. Vñ quæ mittit̄ ori-
 ginem ducit. Q̄ uare inter priores & hos subsequentes hæc est sola con-
 trouersia rō/q̄ illi p̄cessionē ad esse/personam dicūt/ad rōnem formale
 missionis accedere: non tamen ubiq; sed in deo. Isti dicunt hanc p̄cessio-
 nem ad eē s̄bam uel personam nō eē penitus ad missiōis rōnem in crea-
 turis necessariā. In diuinis t̄m semp illam ante ire: q̄uis non sit de eius rō-
 ne formali. Vnde secūdū utrorūq; sententiā/nulla p̄sona diuina aliam
 mittit: nisi a mittēte missa procedat. Q̄ uia missus auctoritatē a mittente
 in deo non accipit: nisi per processum ad esse personam. Vt iam est habi-
 tum. Itaq; secūdū oēs theologos: qui hætenus missionis diuinæ rōnē
 scrutati sunt/quæ persona diuina mittit̄: illa a mittente procedit. Sed spi-
 ritus sc̄us a filio mittitur illo ipso teste qui id pr̄mittit & fallere nequit.
 Ergo a filio sp̄s sc̄us procedit. Ne quis uero hanc missionis rōnē cauil-
 lari posset quasi a latinis adinuentam: & non a gr̄cis scriptoribus tradi-
 tam. Vtrorumq; magister dominus Iesus Christus illā exponere digna-
 tus est. Paracletum dixit spiritum ueritatis. Filio autem ueritas maxime
 tributa dignoscitur. Q̄ ui ergo est spiritus ueritatis/a ueritate non spira-
 tus esse non potest. A quo autem spiritus est: ab illo profecto procedere
 nullatenus est negandum: nisi aliter q̄ per spirationem spiritum quis p̄-
 cedere fuerit autumatus. Magr̄ ergo sapientissimus/qui spiritū. s. a filio
 p̄cedere sic monstraauerat/mox addidit. Q̄ ui a patre p̄cedit. Ne a solo fi-
 lio illum p̄cedere quis posset asserere. Ita qui a patre dixit spiritum. s. pro-
 cedere: & spiritum illum dixit esse ueritatis: & a se mitti: qui ueritas est.

Missionem processionis uigore sapientissime solidatam eē monstrauit.
 Rursus sine argumētatione: & uerboꝝ interpretamento: ut a se filio illū
 pcedere monstraret: apte dixit. Ille de meo accipiet. A quo. n. accipiet de
 suo: nisi a se ipso dāte: Quid porro accipiet: nisi quod habet ille q̄ dat:
 Quid uero habet nisi deū eē: & esse simplicissimum: Accipiet igitur de
 meo eē a me filio. Quid ita: Quia omnia quæ habet pater mea sūt: &
 ideo non dat ea pater sine me: Dat autem p̄r spiritui scō ut sit deus a deo
 procedens. Et quia sine me non dat: do & ego. Ita ille de meo accipiet: a
 me procedendo: & annuntiabit uobis quod accepit. Accepit aut̄ diuini-
 tatem: & me deum eē: uos faciet certiores: Vñ testimonium phibeat de
 me certissimū. Quia in cā scientiæ exptus me deū: dū & ipse deus a me
 pcedit: plene pōt attestari doctrinam & opa mea a deo eē: & s̄bam meā
 eē deum. Manifestū eē iam debet saluatorem nostrū his quos in mediū
 attulimus sermōibus aptissime demōstrasse eum qui mittit spūm. s. a se
 mittente pcedere. Qñ missio de processione illo ipso teste & expositore
 sumit exordiū. Adhuc idē ip̄e saluator n̄r qđ uerbis implicitis asseruerat
 & cōfirmauerat: facto tandē comprobauit. Nanq; paulo añq̄ coelos ascē-
 deret: qñ apostolos ad prādicandū legat dicēs. Sicut misit me p̄r: & ego
 mitto uos: mox insufflauit & dixit. Accipite spūm. s. & quorū remiseritis
 peccata: remittūtur eis: & quorū retinueritis retenta sūt. Flatū (ut sic dixe-
 rim) a flāte pcedere ambigi non pōt. In specie aut̄ flatus maḡ optimus
 spūm. s. dedit. Nō. n. diceret accipite: nisi uellet dare. Nollet: nisi exequi
 posset qđ dicebat: ac illos inuitabat accipe. Facit porro diuina sapiētia re-
 rum spēs semp sacramētis latētibus esse simillimas. Quare sicut flatus a
 Christo flāte certissime pcedebat: ita spūs. s. sub flatus sp̄e elargitus a filio
 dei q̄ flabat & spūm. s. dabat: signo certissimo pcedere mōstrat. His igit̄
 Christi dei n̄ri: dei ueri attestatiōibus: tā uerbis: q̄ signo certissimo factis:
 instructa scā mater ecclesia catholica spūm. s. a filio pcedere statuit eē cre-
 dēdū. Ad quā rē nō deest rō humanitus fabricata: fidei tñ fūdamēto ful-
 cita. Est certe dei filius plena imago p̄ris æterni. Oēs rōnes quæ ī p̄re sūt:
 si filio nō repugnāt: cōtinēs secūdū rē: & oñdēs āplissime. Sed p̄r hēt un̄
 spūm. s. spirare sufficiat: & hęc rō filio nō repugnat: Spirare. n. & genitū
 eē minime dissentit. Ergo in filio ē spirare p oīa uigorosū sicut in p̄re:
 nisi q̄ p̄r a se ipso uim hēt un̄ spirat: Filius hęc accipit a p̄re: qđ ip̄e testa-
 tur. Oīa quæ hēt p̄r mea sūt. Oīa inq̄t nihil excludēdo: hēt ergo spirare.
 Si dicas nō hēt generā: ergo nō hēt oīa. Meminisse debes q̄ iā diximus:
 pfectā imaginē h̄re oīa quæ in re imaginata consistunt: & imagini non
 repugnant. Et prāter hęc si nō habet generare: hēt genitum eē quod illi
 plene cor-

plene correspondet: & plene uim genitiuam ostendit. Ita nihil deest illi quod ad imaginis rōnē attinere uideatur: si sibi spirare non desit. Adhuc si a filio non procederet spūs sanctus/quæ nam inter illos necessitudo eē uideretur? Processione nectuntur personæ diuinæ/ut semper una aut sit per aliam: aut aliam producat. Porro si a filio spūs. s. non pcederet (neq; enim filius ab illo procedit) nulla esset processionis affinitas inter illos. Adhuc ut pro numero psonæ essendi quoq; modi in deo plene cōsur-
gant. Sicut prima est penitus a se: secūda est penitus a prima. Ita tertiam oportuit eē penitus a duabus. P̄r igit' penitus ē a se/filius a p̄re solo/spūs scūs ab ambobus. Ita prima psona ē una & est penitus ip̄ducta. secūda una est & ab una p̄ducta. Quia origine seqtur illā. tertiā igitur a duabus pcedere cōuenit/sicut ambas origine sequit' : ne originis ordo p personæ ordinē mancus existat. Quod uero in historia b̄ti Andree apostoli legit' uerum spūm. s. a p̄re pcedentē: & in filio p̄manentē/hāc sententiā non reprobatur: sed cōfirmat. Permanet. n. amoris latio in re cognita: dū amor ad id terminat' qd' agnoscit'. Et nihil hominus a re cognita amor pcedit. Q n̄ p cognitionē qsq; amare quasi ipellit'. Neq; uero q a duobus pcedat spūs scūs a p̄re. s. & filio/ideo alter eorū mīus plene illū pducere sufficit. Non. n. ad suppetias addit' filius/quasi a p̄re solo pcedere non possit. A singulo eorū pcedit sufficienter: neq; minus ab altero: q̄ simul ab ambobus. Q m̄ una ui infinita ambo producūt. Et ille de una infinitæ uolūtatis uirtute pcedit. Non h̄nt duas uoluntates p̄r & filius singulus suam. Vna est & unica utriusq; uoluntas/& in utroq; infinita. Non ergo in altero perfectius: neq; simul in ambobus perfecta magis. Quoniā infinito non fit additio. Sunt ergo duæ personæ spirantes: sed unica in illis est spiratiua facultas quæ singulis sufficit ad spirandū. Sed nexus & concordia & p̄cipii unitas in psonis duabus: duos efficit unū esse principium. Veluti si quis princeps plures ad unam cām miserit oratores: omnes legationem exponent: eritq; per multos una legatio adimplēta. Qui si fuerint æque graues: & addicendū æqualiter instructi: singuli totum sufficienter peragent legationis officium: & simul omnes pagent illud. Quoniam illis una & unica legationis forma simul omnibus est tributa. Dei igitur maiestas: non aliūde: sed a se ipsa sumens oēm auctoritatē: & illam p̄ri ac filio cōem eē constituens: dum p̄r oīa quæ habet filio p̄bet. P̄rem & filiū unū cōstituit principium: unū spūs. s. pcedere p̄dicatur. Sunt tñ duo principiātes. Sicut in una legatione est una auctoritas exponēdi credita: multi tñ sunt illā exponētes. Igit' spūs. s. quo hodie repleti sunt apostoli: reliquiq; discipuli: q̄ cœpunt loq; put spūs scūs

N

F v

dabat eloqui illis est deus per amorē latus in suā eēntiam/sbām/siue na-
turam & in oēs creaturaz eēntias. i. ideas in illo relucētes: pcedens a deo
in se penitus exnte/qd est psona p̄ris & sibi p̄nte per intellectū & penitus
agnito/qd est psona filii. Et per hāc hactenus de p̄cessionē ac missione
spūs. s. dixerimus. Nō ad sufficientiā qdē (Neq. n. id ulla pōt creatura
præstare) sed pro nostra imbecillitate scrutati fuerimus. Q uod illi no-
men. Cur sic noiet. Q uāz nois rō secundū rē. Q uō pcedat & a qbus.

De missione spūs sancti.

P Vnc eius missionē (ut a principio p̄misimus) declaremus. Hic
nā oīa scire uos uelim processione a missione hoc maxime dista-
re: q̄ illa denotat pcedētem inde naturam & sbām sumere unū
pcedit. Ista significat missum sumere auctoritatē ab illo qui mittit. Mis-
sionem uero aeternā a temporanea hoc solo distare/q̄ illa est acceptio au-
toritatis circa aeterna/hāc circa tēporanea. Vna tñ missione & unica: &
hac ipsa aeterna spūs. s. aeternaliter & tēporanee missus ē. Neq. q̄a de no-
uo missus eē dicat/noui aliquid illi accessit: qui missus asseritur/neq. q̄a
uariis sub figuris missus credit/uariisq. t̄pibus multas illi missionis rō-
nes aduenisse credamus. Vna & unica missione aeterna & incōmutabili
facta sunt oīa/illo qui missus ē penitus imutato. Sed quō t̄poream mis-
sionē & aeternam unā eē possit intelligi/cū iter se pugnare uideātur unā
rem aeternā eē: & hanc eandē factam esse in t̄pe. Et prater hāc cū t̄poreaz
missiones uariis sint factæ tēporibus/nec unis sub formis/sed lōge dissi-
milibus/quō una cēseri poterunt: p̄sertim cum illæ nō p̄maneant: Et
p̄teritū p̄nti ac futuro in his quæ fluūt idē eē non possit. Dicam maius/
si missionis ueritatē audire uolueris. Audiam libens: ut maius aliqd in-
telligā: Sed hoc mīus negligi nolim. Est. n. mea snīa q̄ arduum creditur:
scitu uero altissimū. Sed qm̄ arduis & difficillimis uirtus accendit: & ge-
stit generosa mens difficilia supare: erit mihi suauissimū: si maius attule-
ris tua snīa: Et hunc mea sententia maximū difficultatis nodū enodaue-
ris. Attende. Missio sancti spūs cuius hodie solēnia colimus non tñ aeternā
est: aut t̄poreanea. Sed & hāc tēporanea non solū ē illa uisibilis quæ a q̄-
busdā tripartita describit: cui & ab aliis supadditur quarta. En qd hoc ē:
Affer quæso p̄tes t̄poreaz missionis & adice quartā quā a q̄busdā super
inductā refert: Et cur non ab oibus asserat edisserūt. Missus ē tempora-
neaz spūs. s. in colūbæ spē. Dum dñs Iesus Christus batizatus est: missus
est in spē flatus: Q n̄ dñs Iesus insufflauit apostolis dicēs. Accipite spūm
scūm: quoz remiseritis peccata remittunt eis: & quoz retinueritis reten-
ta sunt. Missus ē hodie dum cōplerent dies penthecostes sup discipulos

Christi cōgregatos in unū. Missus est inq̃ in linguis igneis quæ sup illos infederūt. Has tres temporaneæ missionis partes negare nō possumus. Qm̃ priores duas ex euangelio: tertiā ex actibus apostolorū suscepit ecclesia: quartā missionis uisibilis seriem factā in nube lucida: multi (neq; sane spernēdi) theologi asserunt. Vt in Christi transfigurationē tres summa trinitatis personas in signo uisibili affuisse demonstrant. Patrem in uoce: filium in gloria transfigurati corporis. Spiritū. s. in nube lucida. Sed q̃a ex euangelio aliisq; nouæ legis lris: hāc nubem spūs. s. personam contexisse non constat: & semp aliis in locis qbus personæ diuinæ oñsæ sunt sub signo sensibili euāgelistæ uel alii apostoli id nō silent: qui multa nō audent: ne plusq̃ oportet sape uideant: hanc quartā spūs. s. missio nē penitus obmittunt. Trifariam igitur dubitari non pōt: missum fuisse spūm. s. sub uisibiliū rerum spē. Inuisibiliter autē & quasi impceptibiliter missus ē: mittiturq; quotidie plures ad hoīes: ad plura loca: ad plura negocia q̃ cogitare qs possit. Et cum ad oēs una sit æterna missio & unica: & semp in oībus eadē temporaneæ sunt rerū p hanc ipsam pmutatio nes innumeræ. Hoc ē quod maius asserre uolebā. Arduū tibi uidet æternam & tpaneā in trifarmi sensibili spē spūs. s. missionē unam asserere & unicam. Multiplices & innumerabiles insensibiliū modorū missiōes eiusdem spūs: una & unica missione pagunt. Sed quō hoc credibile fuerit? Credemus pculdubio si eorū quæ diximus rōnem nō ad rudem supficiem tm̃: sed intus & incute: mentis oculis attente fuerimus contemplati. Tria in uniuerso eē meminerimus añ oīa dei uoluntatē & intellectū ut sic dicam: exercētia sine labore: sine tedio: sine suimet qui exercet mutatione. Videt dei intellectus diuinā eēntiam penitus immutabiliter: qm̃ neq; illa aliter oñdi pōt q̃ semel oñsa ē: Et nō nisi semel & semp oñdit: q̃a sine temporū uice: & in æternitatis pmanētia oñditur & uidet: & nequit intellectus illam aliter itelligere q̃ sit oñsa. Fallere. n. falli ue nō potest. Qm̃ est ipse sine fine pfectus. Videt quiditates rerū. i. rōnes uniuersales oīum creaturarū. Videt circa hāc uniuersalia particulares rōnes accedentes & decedentes quæ in oñdente & uidente penitus increatæ & immutabiles sunt. Vita. n. sunt. Nam qd̃ factū est in tpe: in ipso primo faciente añq̃ fieret uita erat. Sicut domus añq̃ fabricata sit exterius in mēte artificis habet eē: quod nō mutatur q̃uis dū sit augmentis accrescat: & lineis uariet: dumq; facta est edaci uetustate: uel hoīum iniuria debilitetur. q̃diu nanq; durat artifex: & rōne cōstat: structuræ norma in illo est penitus inuariata. Qui si maneret ppetuo: & nulla rōne mutari illū contingeret: pmaneret in illo rō domus penitus imutata. Deus igit̃ qui

S

semper est idem: & alius esse non pōt: rōnes creaturay: quas Plato dixit ideas. i. similitudines secūdū certos numeros: mensuras: & pondera penitus imutabilia: ad quay: lineam creaturay: dū fiunt cōpaginant: continet mente secūdū quas & quarū instar creaturay: formant: & formatae uariantur penitus inuariata dei sba: quae exactissime cōtinet illa oīa secūdū quae creaturay: uariant. Sed nunqd uarietatum quae ī creaturis omnibus tam saepe contingūt mensuras & numeros cōtinet deus: Continet certe/ At illas oportet eē uariabiles. Aliter. n. creaturay: non uariarent: nisi suay: uarietātū rō uaria fieret/atq; scdm eam artifex deus illas uariari decerneret. Sunt oīum uarietātū in deo rōnes & similitudines/siue ideae aut exēplaria. Vñ iam diximus particulares cōditiones accedētes & decedentes uniūersalibus illum uidere. Sed tñ hae suam uarietatem in dei mēte iuariabiliter (ut sic dixerim) hñt. Exemplo me itelliges melius q̄ aut rōne/ aut narratione digesta ueritatis. Et hoc ipm uelim. Affer igr obsecro exēplum: Vñ intelligam rē uariam iuariabiliter alicubi posse cōsistere: Si pīctor uel statuarius imaginem pingere/aut formare cōstituit: nonne p̄figit in mente certam rōnem picturay: uel imaginis/a qua nullatenus discedere pponit: Certe nō pōt aliter facere/si plene artem calleat. Nōne decernit imaginē rudibus antea lineamentis effingere: deīde per singulos dies donec cōceptam in mēte formam expresserit nōne uersare pponit imaginem: nonne p singulos dies illā uersat & mutat: Si in mente eius mutatio aliqua fieret/ut nō ab initio p̄meditata psequeret: Sed aut adderet/aut detraheret aliqd his quae facere decreuerat a principio. Certe rationem artis ab initio nō fuisset affecutus. Aut in medio opis ab illa deficeret. Ita q̄uis p singulos dies dum fit pictura/uel statua/donec pfecta sit mutet in melius: artis tñ rō in pīctoris mente uel sculptoris eadem penitus manet semp. Licet etiā aliter se hñe statuam uel picturā hodie faciat q̄ heri/Velitq; illam aliter cras eē q̄ hodie. Non tñ ipse: uel artis rō mutatur in illo. Q̄ tñ a principio meditatus est & uoluit oēs statuae mutationes: in se ipso penitus imutabiliter p̄durātes/Si (quod iā dixi) totā sit artis rōnem ex integro cōsecutus. Deus igitur fabricator mundi sapiētissimus: cuius industriay: nihil unq̄ accedere potuit. Ab initio & añ saecula: añ inq̄ omne tēpus: & sine principio cuiuslibet durationis: anteq̄ mundus fieret: & principia oīs xui cōstituerent: sciuit & cōstituit mundi machinam fabricare/factus est aut mundus/qñ illū fieri decreuerat. Quia ergo mundus aliqn factus est nouus: nihil inde noui deo accessit. Q̄ n uoluntate & decreto ab aeterno cōstituto fecit illum: nihil suay: uoluntatis ē quouis mō mutātū. Dixit. n. idest deliberauit & cōstituit ab aeterno: non tunc

non tunc primum dixit qñ facta sunt: sed facta sūt qñ illa fieri sua æterna cōstitutione decreuerat. Veluti si artifex hodie pponat statuā inchoare post mensem: & mense trāfacto in opus exeat. Non noua uoluntate: uel mutata nouū hoc facit exterius: quod in sua mente antiquatum est. Quod si sola uolūtate faceret: nullatenus mutaretur. Qñ (ut iam diximus) ab initio id facere uoluit. Si itē uoluntate sola mutationes in suo artificio oportunas posset efficere: quia illas uoluit dum opus facere cōstituit/ nihil penitus mutaret in artifice/ in cuius uolūtate opis mutationes ab initio fuisset certa rōne constitutæ. Imbecillitas artificis: non uoluntate sola: sed manibus sua opa facientis: & non nisi p motū facere potens: & sine tpe mouere nequeuntis: qm̄ tempus ē numerus motus/ & mensuratū sine intrinseca mēsurā eē non pōt/ facit artificē mutari p mēbra in opando: qui uolūtate semper est idē. At deus cuius ptās semp par est sapientiæ: Sicut rōne oīa uno actu cōprehēdit sic uolūtate unico actu pōt omnia. Neq; ut opus digerat organis corporeis: aut instrumētis indiguus est: opus digexit sine tpe. Igit̄ quia est supra tempus: sine mutatiōe corporis cuius est penitus expers: sine uolūtatis nouitate/ quā nō recipit noua facit oīa: uno & unico actu suæ potētissimæ uoluntatis. Nempe q artifex uno actu uolūtatis/ nolit oīa artis opa: facit ibecillitas intellectus: quæ nō nisi unā rem uno tpe sufficit intelligere. At nō sic deus cuius intellectus est infinitus/ quia illi nihil est nec eē pōt nouū: omnia pfectissime intellexit & itelligit semp/ & oīa simul/ & oīum mutabilitates ac mutationes/ una uolitione uoluit ab æterno/ quæ suæ uoluntati nō est acquisita/ sed innata cōsbalis & illi idē plene: non aliunde adueniens: nō adiacens alterius uirtute: sed sibi intima semp eadem. Mutat̄ ergo mundus/ mutant̄ inq̄ creaturæ. Ratio siue idea secūdū quā illas imutat deus/ nullatenus uariat. Quia infinitus intellectus mutationis nō est capax: & rō pfectissimæ artis in artificis pfectissimi pfectissima mēte mutari neq̄. Neq; etiā mutatur uoluntas dei: per quā oīa creata mutantur. Qñ non noua uolitiōe neq; diuersa: nouitates diuersissimæ rerū adducit in mūdo: Sed una & unica æterna uolitione suæ uoluntati consubstantiali: & æquali per omnia mutat uniuersa. Sicut non mutatur artis intētio: siue uoluntas artificis: quæ permanens eadem per destinatas artis uicissitudines/ ab initio præconceptas opus artis immutat.

Declaratio iam dictorum & quorsum dicta sint ostensio.

Runt hæc oīa plene agnita & penitus idubitata si habuerimus psuasum deum in mundi structura quasi sapiētissimū & pfectissimum architectum tanta sapientia & agēdi potestate pditū

ut suæ artis rationi agēdiq; uirtuti nihil ab æterno potuerit accedere: nihil deficere: nihil penitus imutari/Vt nullis machinis: nullis instrumentis: nullis organis: sed sola uolūtate atq; decreto efficiat uniuersa: oīa cōmutet se ipso penitus imutabili permanente. Sed quorsum hæc: ad demonstrandū tot spūs scī missiones unā eē. Quæ loco/tpē/atq; affectuū disparitate a deo uariant' ut nullā similitudinem recipiant. Si uigilanter quæ diximus examinauerimus percipies. Age examinemus/Attēde. Spiritum scūm qui mittitur iam satis cōstat eē deū: & eius temporaneā missionem eē ptātis acceptionē circa aliquod tpale iā pro cōfessio tenemus. Hæc si aliqua uisibili spē facta sit illū dicimus uisibiliter missum: & hæc ipsam missionem eē uisibilē affirmamus. Si uero inuisibiliter exequatur: illū dicimus inuisibiliter missum: & hæc ipsam missionē dicimus inuisibilē. Ita missio æterna uel tpanea. Generalis uel spēalis ratiōe termini ad quem missus ē tendit/nomen sumit: Sicut extrinseca & uisibilis aut intrinseca & inuisibilis dē rōne medii sub cuius figura missus opat'. Quæ si agnoscis & tibi cōstat extrinseca alicui rei illam multiplicare uel secundū substantiā diuersa facere nō posse: Sicut albedo uel nigredo supinducta parietī illū nō faciūt a se ipso diuersum. Neq; quia multi colores sint in superficie illa trāsīt in multas: sed una est & manet sub multis. Ita certe una missionis rō: diuersis terminis aut diuersis mediis compata: non tibi uidebitur in se diuersa: sed una & unica scdm substantiam/imutata penitus agnoscetur: p̄sertim si mente nō excidet qđ tam seriose declaratū ē spūm. s. eē deum: & eius missionem eē acceptionē auctoritatis ad opus exequendū & in illo non differre executionem ab auctoritate suscepta. Quoniā utrinq; est eadem uolēdi opatio. Quare necesse est hanc executionem a deo fieri uolūtate una: æternoq; decreto imutabiliter oīa cōmutante. Bene se habet/ & iam intelligo cum dicis missionē spūs. s. æternam: dicere te uerā illam & unicā acceptionē auctoritatis ad exequendū æternaliter acceptam in rebus ppetuis sempq; mansuris. Cum dicis temporaneā missionē eiusdē spūs: dicere eandē auctoritatē/ & acceptionem auctoritatis eandē/ Sed ad res tēporaneas tpaliter cōmutandas. Cū dicis eiusdem spūs missionē generalē: dicere eandē acceptionē auctoritatis ad generalia pagenda. Cum dicis spēalem: dicere eandē auctoritatē ad speciale aliquid exequendū. Cum dicis missionē tpaneam atq; uisibilē eiusdem spūs: dicere acceptā auctoritatē/executioni mandandi in signo uisibili. Cum dicis missionē tpaneam & inuisibilē eiusdem spūs: dicere acceptam auctoritatem executioni mandandi nullo signo sensibili ad opus adhibito: ut semp sit eadem missio: sed termini aut modi exequendi diuersi sint.

uerſi ſint. Ita proruſ. Veluti ſi quem pontifex Romanuſ legatū cum iurisdictione ad ſpūalia & pphana: ſiue ſæcularia ad diuerſa mūdi climata: diuerſaq; ad negocia mittat. Erit certe una miſſio: una legatio ex pte mittentis & miſſi nullatenus uariata. Et tñ diuerſa ſortiet' nomina: p diuerſitate negociorū: locorū: & tēporū: quæ legationē uel legati rōnem nō uariabunt: neq; multiplicabūt: opa tñ erunt uaria: legationis ſiue miſſiōis auctoritate penitus imutata. Copioſe certe ſatiſfactū eſt: tāgo & teneo in finitas miſſiones. i. executiones auctoritatis una miſſione cōſiſtere: & uiſibilem ac inuiſibile: æternam ac tpaneam rōnem miſſiōi additā: illā nō poſſe mutare: neq; multiplicata negocia poſſe illam multiplicare. Præſertim qm̄ (qd' & tu monuiſti) per ſolā uolūtatem deus p̄r: & filiuſ mittūt ſpūm. ſ. Ille ſola uolūtate miſſuſ opatur: quæ una tñ in tribus eſt: ſummeq; neceſſaria: & plures eē nō poteſt: neq; in ſe ipla h̄re cōtingentiam uel mutationē: licet ſuper mutabili re ueniens illam immutet.

De ratione miſſionis ſpūs ſancti in triplici uiſibili ſpecie.

Ed cur ſpūs ſanctus in triplici uiſibili ſpecie miſſuſ eſt & non in pluribus. Cur ēt potiſſimum in illis quas diximus uidelicet in figura colūbæ primo. Deinde inflatus forma. Et tandē (quod hodie recolimus) in igneis liguſ. Vñ omnes quos ſupſedit: repleti ſunt & cœperunt loqui uariis linguſ: put ſpūs. ſ. dabat eloqui illis: ſcire deſidero: ut p̄ntis ſolēnitatis rōnem copioſius habeam: & feruentius colā: quo illam certius agnouero. Tres ſunt qui fidei catholicæ teſtimonium dant in cœlo: P̄r: Verbum: & Spūs. ſ. & hi tres unū ſūt ſcdm ſubſtantiā. Tres item ſunt qui hanc ipſam fidē atteſtant' in terra: Spūs: Aqua: & Sāguis. Spūs inq; angelici boni: qui naſcente dño n̄ro Ieſu Chriſto n̄ræ fidei magiſtro & principe cantauerūt. In terra pax hoibus bonæ uolūtatis. Qui paſtoribus dixerunt: annuncio uobis gaudiū magnū: quia natus eſt nobis hodie ſaluator mūdi. Spūs itē angelici mali qui a multis expulſi exeuntes clamabant illū eē Chriſtū. Spūs item humani qñ pueri hebræorū portantes ramos oliuæ obuiauerūt dño clamantes: Bñdictuſ qui uenit in noīe dñi rex iſrael. Spūs Ioannis Baptiſtæ qui dixit. Ecce agnuſ dei: ecce qui tollit peccata mūdi. Aqua etiā teſtimoniū phibuit qñ ſe calcabilē præbuit dño Ieſu Chriſto: & eiſ imperio cōtinuit impetū tempeſtatis: factō comprobans & atteſtans dñm Ieſum Chriſtū eē deum factorē ſuū cui illa nullatenus reſiſtere poſſit. Sanguis quoq; non thauorū aut uitulorū: ſed hoīum mortuorū: qui concretuſ & hebes in uenis: iterum dño Ieſu Chriſto iubente per illaſ fluere cœpit: & ueterem cōcentum armoniāq; neruorum iam ſilentem renouauit. Tres etiam mundos figurauit

Y

Z

antiquitas: inferū siue subterraneū/medium subcoelestē/& supremū siue coelestē. q̄ hos tres mundos inhabitant rōnales spūs fidei nr̄e caput/dñm Iesum Christū uenerant & colūt. Q̄ n̄ in noīe Iesu flectitur omne genu/coelestium/terrestriū/& infernoꝝ. Tres sūt status rōnalis creaturæ. Primus scđm quē īstituta est: in quo qdam pmanerūt: quidā ab eo ceciderunt. Alter in quo se p̄cipitauit: & facta est destituta. Ab hoc qdam rōnales spūs releuantur. Quidā in eo manēt perpetuo: & releuari nō pnt: quia nolunt. Alter naturæ restitutæ: ad quem releuati quidam plene perueniunt: quidam minime. Rursus releuatæ naturæ triplex ē rō: Quidā releuant: & nunq̄ recidūt. Quidā releuantur & iteꝝ decidūt: ut releuentur: Quidam nunq̄ releuātur. Horum trinorū ordinū gr̄a ter in signo uisibili sapientissimus deus spūm. s. suū mittere uoluit: qui ad fidē trinitatis uenit cōfirmandā: cui triplex est ex cōlo ex terra: ex īferno testimonium. Qui tres mundos illustrat. Infimū per punientē iustitiā. Mediū per misericordiā releuātē. Supremū per gloriā fœlicitantē. Venit p̄terea spūs. s. ad hoīes ut purget immundos. Proficientes. i. iā purgatos: pficiat & corroboret. Roboratos cōfirmet & illustret. Quare ter magna cū rōne missus in specie uisibili inuenitur.

¶ De ratione missionis spūs. s. in Columbæ specie: in flatu halitu: & in igneis linguis.

A **E** T primo qdem in Colūbæ sp̄e: qñ Christus a Ioāne aquis iordanis baptizatus est. Audite quāso figurā: Deinde figurati mysteriū rōnem accipite. Cum aquis diluuii purgata est terra peccatis: solus Noe ob iustitiā quam coluit cū uxore & liberis liberorumq; uxori bus per arcā saluatus est. Volens hic certior fieri an plene eēt terra purgata peccatis. An sibi liceret egredi arcā: colere terram: & hominū instaurationi opam dare: Bis emisit Columbā: quæ ad eū reuersa ad uesperā: tulit oliuæ ramum ore suo: uirentibus foliis. Ita expectatis septem diebus alius Noe egressus est arcā: & a deo bñdictionē accepit. Secūsus Noe rex iustitiæ qui uenit cōlum terrāq; purgare peccatis: & genus humanū in integrū restituere: cum proprii corporis arcam nostræ salutis certissimū instrumentū undis fluentibus iordanis exposuit: ut aquas ad baptismū suo baptismo sanctificaret: ac sc̄ificatas oñderet: in columbæ sp̄e sp̄m. s. ad se uenire: & sup se sedere constituit & conspexit. Et sicut Noe primus post Columbæ reditū expectauit septem diebus aliis. Ita secūsus Noe q̄ per septē ebdomadas passionis suæ mysteria uoluit celebrari. Ad spūs. s. missiōem septem alias ebdomadas ītermisit. Quatenus primo septēnario a cordibus nr̄is extirparent uicia: secūdo uirtutes sererētur. Et spūs. s. qui in colūbæ

qui in columbæ spē ad purgandū nos uenit primo septēnario: In specie flatus: secūdo adueniens septēnario pficiat quos purgauit. In tertio uero per ignis speciē supra nos adueniat & illuminet atq; confirmet. Est colūbus animal sine felle amicissimū homini: cuius sanguis oculorū maculas purgat: & dolores lenit: eius stomachus purgat margaritas & efficit meliores. Ita spūs. s. ab oī amaritudine ignoratiæ uel nequitia alienus: amore sapientiæ & fulgore iustitiæ mentis oculos purgans & acuēs quos absorbet: nō assumēs sed efficiēs meliores: sub columbæ spē nō sine rōe in dñi Iesu Christi baptisate se monstrauit. Postremo qā dñs Iesus Christus baptizatus ē ut homines cōciues scōꝝ āgelorum & domesticos dei faceret: in eius animalis effigie hoc in baptismo spūs. s. uoluit apparere: quod cōeleste eēt & aereum: & nihilominus cū hoībus hitaret. **Q**uā & is super quem uenit de cōelo descendens: cōeloꝝ cōditor: moderator & dominus: in terris uisus est: & cum hoībus conuersatus est: ad eorū salutem promerendam. Nunc qā purgatos conuenit roborari: ne relabant in sordes: & robur hominis maxime est a spū uitali simul & naturali: qui alitu uel flatu maxime dignoscit. **Q**uā robusti hoīes solidæ cōpaginis & bñ sani: multo uigore & bono odore respirant: e contra graciles raræ texturæ debiles: aut non uigoroſe respirant: aut non bene olent alitu. Datus ē iccirco a dño Iesu christo. s. s. in alitus spē: quem uigoroſū & optime olētem fuisse credere debemus. **Q**uā dñm Iesum Christū secūdū hoīem cōstat fuisse corporaturæ tempatisimæ: oīumq; sanissimæ. Vt igit' nostrū robur spūm. s. nobis eē constaret: Vt sciremus quia nō sumus sufficiētes boni aliquid cogitare quasi a nobis: Vt meminissemus nos bona loqui docente spiritu totius pfēctionis auctore: ut nostram uitam a deo esse sciremus: & in illo atq; per illum nos uiuere agnosceremus: ut puderet nos cor nr̄um malis cogitationibus sordescere: In spē flatus alitus & spiraminis: uñ uita pmanet: & sine quo durare non pōt: oñsus est spūs. s. missio ne secūda. Tertium spūs. s. opus est: adiutos & roboratos ad pfēctum reducere: & decorare: Vt per ecclesiæ sacramenta quæ eiusedē spūs. s. munere suscipimus: nos euadere intelligamus oēs in uirum perfectū: in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In igne se oñdit tertia missione spūs. s. **Q**uid. n. magis pficere pōt q̄ ignis: qui inter elementa pfēctissimus est. Cuius uirtute oēs naturæ elementis compacte concoquunt' & in ultimā pfēctionē coalescunt. Est certe ignis inter oīa elementa opolissimus: atq; purissimus. Est pficiens omnia: & a nullo ipse pfēctus. **Q**uid porro magis pōt ornare corpus q̄ splendor: **Q**uid ornatius animo q̄ lucis fulgor accedere pōt: Ignis si purus. i. si sine aliorum elemētōꝝ mixtura sumat'

C

D

E non comburit: sed illuminat. Nō deuorat: sed perficit & decorat. Ita quā
spūs. s. corpus exornat: & animā splēdescere facit oīum fulgore uirtutū:
ad tertii muneris sui oñsionem in igne uoluit apparere. Non cuiuslibet
formæ: sed quasi lingua. Neq; hoc frēs charissimi mysterio uacat. Discer
nitur hō a brutis rōne. Sed si sit elinguis quasi sine ratione uī. Quia rō
nis opus plene oñdere nō sufficit. Multa qdem secundū rōnem sunt ho
minis officia: sed linguæ ministerio ornatissimus ē. Hīc ego crediderim
exornandæ linguæ studio dicta eē humanitatis studia: & qui rethoricis
student: humanitatis lris dictos eē opam dare. Qm̄ humanissimū hoīs
opus est eloqui. Multa sūt in homine membra: nullum magis hominē
oñdit q̄ lingua. Quid Eschinē. Quid Demosthenē: claros fecit apud
græcos & potētes nisi lingua? Marcum Catonem illū Censoriū senatorē
ex rustico & rudi porcorū custode (uñ portius dictus est) linguæ uirtus
qua tot clientes ostendit infantes: & se totiens iustum uirum & æquum
in senatu: & in cōcionibus tutatus est: semper inter primos & potentissi
mos Romanæ Urbis procures cōstituit & seruauit. Marcum item Cicero
nem Arpinatem: & nouū in Vrbe: quid consulē in ea constituit? Quid
Catilinæ cōiurationē extinguere præstitit? Quid plusq̄ Cæsarem aliquñ
posse in Romana rep. tribuit? Quid Pompeio illū uenerādum & inter
primos fecit hīi? Quid illi duos Cæsares cōcilauit? Quid illum post
suas partes profligatas in senatu retinuit? Quid Octauiano ad imperiū
illum tribuit adiutorē? Quid per tot sæcula nomen eius summa cū ue
neratione recolere facit? Certe linguæ facundia: & ad iusti & æqui studia
persuadenda p̄mptissima. In quo si perseverasset. Si philippicas inimica
mente & uindictæ studio ad infamiam Marci Antonii sempiternam nō
edidisset: nunq̄ p̄fecto proscriptis inter ciuiles ardores & turbines fuisset
annumeratus: nunq̄ carnificū gladiis fuisset expositus. Ita quem lingua
bñ frenata ad summos honoris gradus: & sibi ip̄i qui obtinuit antea uix
optabiles euexit: illū eundē effrenis facta subuertit: prostrauit: & carnifi
cibus tradidit obtrūcandum. Dies me deficiet: si quos fructus bonos bo
na: quos item malos mala lingua inter hoīes pariat afferre uoluerō. Cer
to certius est respublicas Regna: Reges bñ moratæ linguæ beneficio au
geri: conseruari & p̄manere. Iniuriose autē linguæ uicio: quæ uel supbia
effertur: uel ligat avaritia: uel libidine sordet: oēm publicam & priuatā
rem p̄cipitari notissimū est. Vidisti priuatas domos lingua castigata præ
sertim in foeminis pace iocundissima p̄frui. Vide cōtra ubi sit nurus lo
quax: ubi foemina rixosa: domū non posse cōsistere. Fr̄um nondū cōiu
gatorum charitas rarissime uiolatur. Mōstrum est nondū uxoratos frēs
diuidere

diuidere substantiā & habitare sepatim. Contra ubi uxores duxerūt pro miraculo est illos simul hītare diutius. Quid hoc efficit: nisi lingua muliebri immoderata loquacitas. Vultis o uiri domos uestras a iurgiis & a rixis tranquillas. Ante oīa uestram cōpescite linguam: deinde uxorū loquacitatem comprimate. Tales uobis erunt filii: tales famuli: quales lingua uestra & uxorū uestrae habere uoluerit. Vultis o ciues qui ad clauū reip. in puppi sedetis uās resp. esse fœlices. Adhibite publicis cōsiliis linguas castigatas & castas. Fluctuat antea senatus q̄ ciuitas. Sed ne uos diutius per sœcularia circūducam. Quid ampliavit: quid gloriosam effecit monachorū uitam: nisi lingua dei per assiduas orōnes: & proximi utilitatem: per prœdicationes & monita personās idēfesse. O Dominice in quo potissime tuæ uitæ imitatores ualere exhortatus es. Tu quid egisti. Hereses lingua: & idēfessis sermonibus persecutus sum. Fratres meos intentos esse uolui malis heresibus extirpandis: puritatem fidei catholicæ prœdicandæ tuendæ: & rationibus defensandæ. O Francisce qui tantis uirtutibus clauisti: ut uexillum triumphantis Christi tuo corpori portares in sculptum. Quid tibi postq̄ mēte es in melius cōmutatus fuit maximæ curæ. Quid potissimum egisti: postq̄ stigmata dñi Iesu in corpore tuo circūportare mœruisti: quid fratres tuos agere uoluisti. Ego semper dominum Iesum Christū: & prīs eius beneficia populis prœdicaui: nusq̄ ab hoc studio me retraxi: auib. etiā & quadrupedibus: immo & maris piscibus: ore meo dei magni beneficia enarraui. Non solum hereses persecutus sum: sed etiā penitus a fide Christi alienos adiui: & coram illis intrepidus euangelii ueritatem prœdicaui. Postq̄ corpus laboribus effœctū: & in edia cōsumptum est: Christi uulnera in me suscepi: quia ambulare non poteram: studui circūferri: & linguam & quæ mihi sola erat integra in dei laudibus enarrandis semper exercui: semper docui euangelii ueritatem. Et in extremo uitæ constitutus a prœdicatione cessare non potui: Fratres meos ad uoluntariæ paupertatis studiū animauī. Qui ut prœdicādi gratiam a domino assequerētur: eos assidue prœdicare prœcepi hac potissimum rōne: ut in prœdicatione quam facerent: casta & examinata eorum eloquia essent ad utilitatem & ædificatiōem populi: cui uirtutes & uitia: pœnam & gloriam: cum sermonis breuitate per fratres meos prœdicari mādauī. Qm̄ uerbum abreuiatum fecit dominus super terram. Nulla esset abstinentia uirginum: Nulla perseuerantia cōfessorum: Nulla constantia martyrum: nisi fuisset prœdicatio apostolorum. Fidē Christi linguæ ministerio: seminandam: purgandam: alēdam: retinendam:

defendendam: & perpetuo conseruandam spiritus. s. ab initio prauide-
rat: & iccirco in igneæ linguæ figura potissimum uoluit apparere: ut qui
labia Esaia propheta calculo ignito de altari sumpto per angelum pur-
gari mandauerat ad prophetiam: suo etiam splendore & feruore ad euā-
gelii ueritatem illustraret: hac die qua repleti sunt omnes discipuli Iesu
spiritu. s. & coeperunt loq uariis linguis: prout spiritus dabat eloqui illis
euāgelicam ueritatem per quam in psalterio decem chordarum omnis
ecclesia iustorum de suo & redemptori nostro domino Iesu Christo
psallat semper. **AMEN.**

Marci Vigerii Saonensis ordinis minorum Tituli Sanctæ Mariæ Trans-
tyberim presbyteri Cardi. Senogallien. Decachordum Christianū finit.

Quod Hieronymus Soncinus in Vrbe Fani his caractēribus impressit
die. x. Augusti. M. D. VII. Sacre Theologiæ magistris Guido de Sancto

Leone & Francisco Armillino de Serra comitum eiusdem ordinis

Correctoribus.

A braam cur exultauit ut uideret diem christi iesu.	car. lli. Z.
Abbreuiatio dormitiōis christi magna cū rōne facta.	c. ccxviii. K.
Abſq; ſynagogis facient uos: quid ſibi uelit.	car. cxlvi. B.
Acetū cur dño iesu in cruce ſitiēti ſit datū in potū.	car. ccix. B.
Accntia panis & uini cur christi corpi iherere nō poſſint.	c. cxx. S.
Accidentis quæ ſit ultima ratio: & primum ſubſtētaculum.	car. cxxi. V.
Accidentia non habere ſecūdum naturam perfeitatem tertii modi quīs habeāt primam ſecundam & quartam.	car. ccxxxi. N.
Accipite & comedite: quid ſibi uelint.	car. cxxiiii. O.
Accipite eum uos: quid ſibi uelit.	car. clxxiii. C.
Accuſationis coram pilato contra iesum factæ apparatus.	car. clxxiii. F.
Accuſationes contra Iesum aperte oſtendi confictas.	car. cxc. R.
Ad annam primum cur ductus ſit dominus iesus.	car. clx. Y.
Adduco eum uobis foras cur dixit pilatus.	car. clxxxiiii. K.
Ad hoc ueni in mundum: quid ſibi uelit.	car. clxxv. S.
Adhuc modicū tēpus uobiſcū ſum cur dixerit dñs iesus.	car. cxxxii. L.
Adiuuro: qd ſignificet/ & iuramēti a Caypha pſtiti interptatio.	car. clxvi. B.
Adorationis apparatus.	car. liii. X.
Adorationis pparatio ſtriſtim collecta.	car. lxix. G.
Admonitio iudicibus utilis.	car. clxxiiii. G.
Ad quid ueniſti: quid ſibi uelit.	car. clvi. H.
Agonie domini iesu ueritas.	car. ciii. K.
Agni in holocauſtum oblati lege purgationis ratio.	car. lxxix. G.
Alios ſaluos fecit quo ſenſu dictum ſit.	car. cxix. Q.
Alchimiſtarum ſtultitia.	car. ccxxix. D.
Alchimiſtæ cur nūc ad aſtologiā/ nūc ad nigromātiā ſe cōuertāt.	car. ccxxix. G.
Amen ueritatem ſignificare tripliciter.	car. cxvi. T.
Amari a domino iesu chriſto quantum proſit.	car. cxxxvii. G.
Amoris ueri ſtudia & beneficentia.	car. ccxxxv. L.
Amoris indicium certum.	car. cxlii. I.
Amoris diffinitio.	car. cxliii. N.
Amē dico tibi/ hodie mecum eris in paradifo expoſitio.	car. cciiii. N.
Amodo filiū hoīs in dextra uirtutis dei uidēdū: qd ſibi uelit.	car. clxvii. F.
Ancillam cur ſe dixerit regia ſalutatione honorata.	car. xxvi. G.
Angelorum ſcientia/ ut ſit noſtra ſublimior & certior.	car. iiii. E.
Angelus cur nomē unius chori & ſimul oīum ordinū ſpūum btāg: ſit.	c. iiii. G.
Angelus gabriel cur miſſus ſit ad uirginem.	car. v. K.
Angeli quomodo deſcendant corporea effigie teſti nō adiuti.	car. xvi. C.
Angelum corporis beneficio egere ad mouendum corpus in qua eſt debilitate	

imaginatiue asseritur.	car. xvii. D.
Angelus confortans dominum iesum in agonia positum.	car. cliiii. S.
Angeli semp boni sūt/ & uere opant: demōes falsi sūt & falsē opāt.	c. clxxix. H
Angeli angelos/ & aīa aīas per seipsos plenā intelligunt.	car. clxxxii. Y.
Angeli non plene deum intelligunt.	car. clxxxii. Z.
Animam hominis non esse personam.	car. cxxxi. S.
Annūciatiōis mysteriū inenarrabile eē & icōprāhēsibile oī creatā mēti.	car. iii. A.
Annūciationis festū diem esse colendissimū ab hoibus & angelis.	car. iii. B.
Annunciationi cur succedat natiuitas saluatoris.	car. xxvii. T.
Annūciationis festiuitas cōcinens missioni spiritus sancti.	car. ccxxvii. O.
Ante faciē oīum populorū xpm paratū salutare cur dixerit symeō.	c. lxxxviii. B.
Ante diem festum paschæ cur iesus discipulos moneat.	car. cxii. A.
Anne oratio ad conspiratos in iesum.	car. clxiiii. Q.
Antipodes nullos esse etiam si terra rotunda sit/ & maxima ex parte cœlo: idest aere circūsepta.	car. ccxx. Q.
Apostolos duodecim cur scribat euangelista ultimam cœnam cœnauisse cum domino Christo.	car. cxvi. Z.
Apostolorum modestia.	car. cxxx. Z.
Apparatus siue distributio quæ passionem antecedunt.	car. cxi. Y.
Aquam in peluim mittere iesum: quid sibi uelit.	car. cxiii. K.
Architophel figurā egisse pontificum in captura iesu.	car. clvi. F.
Aries abraæ christi humanitas.	car. ccvii. O.
Aries figurās eucharistiæ sacm secūdū efficiētem causam.	car. cxxvii. I.
Articuli heresum grecorum.	car. ccxxxvii. Y.
Asino cur potissimum infederit dñs iesus palmarum die.	car. xciii. A.
Ascendere & descendere: quid sit.	car. ccxx. S.
Ascēdēs dñs eleuat ab angelis nō ad auxiliū: sed honoris grā.	car. ccxxiii. E.
Ascendit deus in iubilatione declaratio.	car. ccxxvi. N.
A temetipso hoc dicis cur iesus interrogauerit.	car. clxxiiii. I.
At illi magis clamabant astute.	car. cxcii. E.
Audi filia & uide &c. quid sibi uelit.	car. lxii. K.
Aue conuenientissime mariæ ab angelo dici.	car. xviii. H.
Augumenti christi manifestationis indicium.	car. cxxxviii. R.
Aurū a magis oblatū: Thus & myrrhā cur uirgo mī debeat accipe.	c. lxxiii. D.
Aue rex iudeorum cur christo dixerint romani milites.	car. clxxxix. Q.
B	
Baptismi grā licet sit prima in ordine nō tñ in pfectione meriti.	car. cxxvii. F.
Barbæ nascētis tēpus: & augmenti status & decrementi.	car. lxxviii. B.
Benedictionem opere constare.	car. xix. K.

Beneficentiæ lex & ius.	car. lxxxvii. X.
Bethphage: quid significet.	car. xcii. Q.
Bñdictio Magdalenæ & Mariæ a christo data ascensionis tēpore.	car. ccxxiii. K.
Benedictus & benedicere: quid sit.	car. xcvi. H.
Beate steriles &c. quid sibi uelit.	car. cxcv. Y.
Bethania exisse dominum iesum ascensurū quomodo itelligi debeat pro Lu-	car. ccxxii. D.
cæ euangelistæ concordia in seipso.	car. ccxxiii. H.
Benedictio matri data a domino iesu christo.	car. ccxxiii. I.
Benedictio materteris suis data a domino iesu ascensuro.	car. clxxvii. G.
Bonos angelos non fide agere neq; male operari.	car. cxcv. C.
Bouem & Asinum inter quos natus est iesus latrones inter quos crucifixus	car. cxcix. P.
est designasse.	car. ccii. E.
Blasfemia triplex a ptereuntibus contra dñm iesū crucifixū dicta.	car. ccxxviii. D.
Blasfemia duplex latronis pendētis a sinistra dñi Iesu crucifixi.	
Blondi forliuensis narratio decreti de pcessione spūs sancti.	
C	
Canticū Mariæ uirginis sublimius cātico Mariæ sororis Moysi.	car. xvi. A.
Cātico mariæ ostendit eam nō fuisse de filii passione lamētatam.	car. cix. M.
Calicē bis in ultima cœna a christo porrectum fuisse discipulis.	car. cxviii. I.
Causæ primæ in agendo efficitia.	car. cxix. Q.
Calicem a se transferri cur christus orauerit.	car. cxxxi. G.
Charitatē seruādā cur in ultima cœna dñs iesus toties iterauerit.	car. cxlii. K.
Causam & occasionem dare: quid distet.	car. cxlvi. D.
Capturi iesum unde retrorsum abierunt & ceciderunt.	car. clyii. L.
Captura & alligatio domini iesu.	car. clix. X.
Cayphæ domum congruere perditio iudeorum consilio.	car. clxiii. O.
Cayphæ adiurantis astutia.	car. clxv. A.
Cayphas ad interrogandum iesum: unde surrexit.	car. clxv. Y.
Carnifices cur milites dixerit euāgelista.	car. cxcviii. L.
Cayphæ interrogatio primæ suggestioni concordat.	car. clxix. M.
Calamo spōgia alligata cur potauerint dñm iesum christum.	car. ccx. E.
Cœnauisse cū dño iesu ultimā cœnā cur euāgelistæ n̄ scribāt matrē eius.	cxvi. Y.
Cedron cur dominus transierit ante passionem.	car. cl. R.
Cœlestium terrestrium & infernoꝝ genua domino Iesu flecti.	car. lviii. T.
Cereos accēsos cur circūferamus purificatōis solēnia celebrātes.	car. lxxvi. C.
Centri ratio declarans: quid sursum: & quid deorsum.	car. ccxx. R.
Cœli quomodo aperiantur.	car. ccxxi. X.
Cœli nubes angeli.	car. clxvii. H.
Christianas ueritates lumine naturali solo non posse discerni.	car. xli. G.
Chrianas ueritates q̄re nulla creatura ppria uirtute possit itelligere.	car. xli. H.

Christus nascens cur matrem nullatenus læserit.	car. xlvii. I.
Christus quid significet.	car. lxxxiii. F.
Christum in eucharistia corporeo modo non locari.	car. cxxi. A.
Christus scdm hoïem q̄ rōne se pntē exhibeat spēbus eucharistiæ.	car. cxxiii. I.
Christus p quos: qbus: qbus de causis & quotiēs sit traditus.	car. cxxvi. A.
Christiani hominis officium & ratio.	car. cxlii. L.
Circūcidit̄ iesus: ut per oīa mēbra passus ostendat̄.	car. li. X.
Circūcisio quid sibi uelit auctore paulo.	car. li. Y.
Circūcisio duplex ex littera Pauli.	car. lii. A.
Circūcisio cur per circuitum fiat.	car. lii. B.
Circūcisio carnis quid præferat.	car. liiii. E.
Circūcisionem primi concilii decreto abolitā.	car. liiii. G.
Circūcisionem dei decreto abolitam.	car. lv. H.
Circūcidi cur uoluit dominus Iesus.	car. lv. I.
Circūcidendo & baptizando cur nomina dentur.	car. lvi. M.
Circūcisionis solēnia recte subsequi epiphaniæ festiuitatē.	car. lix. V.
Circūcisio cur in uirilibus sit instituta.	car. li. V.
Cibi triplices animæ circūcise apponendi.	car. liii. D.
Cibi & potus in regno dei: qui sint.	car. cxiii. G.
Citius fieri: quid uoluerit Iesus.	car. cxxxi. H.
Clarificatus ē filius hoīs: & deus clatificatus ē i eo: qd sibi uelit	c. cxxxii. K.
Clementia dei in comparabilis.	car. xcix. P.
Chlamidem coccineam: coronam spineam: arūdineum sceptrum: cur mili-	
ti dederit uerberato Iesu.	car. clxxxviii. O.
Cognitionis gradus inter Mariam & Helisabeth.	car. xxiii. Q.
Conceptus uirginis ab aliæz foeminaz cōceptibus dīa.	car. xli. C.
Conceptus & natiuitatis dñi Iesu difficultatum solutio.	car. xlix. R.
Corpus amplissimum loco non claudi.	car. xlviii. M.
Corpus locum nō occupare necessario omnino.	car. xlix. N.
Corpus minus per plura maiore se longe diffundere.	car. cxxii. C.
Corpus xpi & sāguis sub accntibus panis & uini quō cōtineant̄.	c. cxxii. D.
Corpus christi nō oīno fuisse ligatū lege aliogz corpoz.	car. cxxii. E.
Corpori dñi Iesu quæ græ sint cōcessæ in ultima cœna.	car. cxxii. G.
Corpus & sanguinē dñi Iesu rem eē in sacro: & signum.	car. cxxvi. B.
Corpus christi quā ratione.	car. cxxxi. V.
Concilium Primum.	car. liiii. F.
Cohors quot milites habeat.	car. cliiii. T.
Cohors romanogz militū cur armata sit ad capiēdū Iesum.	car. cliiii. V.
Consilium a quo dari possit: & quid sit.	car. clx. Z.
Cōsiliū iniisse iudeos bis apud Cayphā in captura dñi Iesu.	c. clxiii. N.

Concordia trium euangelistarum sup Petri negatione.	car.cxxxiii.N.
Conscientiæ ratio.	car.lxxiii.G.
Côcordia euāgelistarū de hora crucifixiōis/ & mortis dñi iesu.	car.ccx.H
Côcordia euāgelistarū de iumēto: sup quo dñs accessit hierlē.	ca.xciii.S.
Commendationis locus maxime attendendus.	car.lxxxiii.H.
Columbi oblatis lege purgationis ratio.	car.lxxviii.I.
Condolentiæ/ & tristitiæ ratio.	car.cy.R.
Colūna ignis figurans eucharistiæ formam.	car.cxxvii.M
Commouit populum. & c. dictum amphibologice.	car.clxxxv.T.
Constāter accusātes iudei nō scdm uirtutē fortitudinis.	car.clxxxvi.B.
Côurbatus i sua exercitatiōe dñs iesus: q̄re & quō fuerit.	car.cxciii.Q.
Côfidit i deo. ipudētissime dictū a carnificibus cōtra iesum.	car.cc.S.
Confidit in deo. quo sensu dixerint pontifices iudeorum: cōtra domi- num iesum crucifixum.	car.cc.T.
Consumatum est. quid sibi uelit.	car.ccx.F.
Colūba emissā a Noe spūs. s. missionē i spē colūbæ p̄lagiuit.	car.ccxliiii.A.
Cogitatiōes ex multis cordibus uirgini reuelatæ passionis t̄pe.	car.cx.X.
Creaturæ irrationales cur sint tenebræ.	car.xl.Z.
Creticorum dierum ratio.	car.lxxvii.S.
Creata uirtus un̄ in agēdo differat ab increata.	car.cxix.P.
Credendorum secundū catholicam fidem prima ratio.	car.cxxxiii.R.
Credenda a christianis.	car.cxxxv.X.
Creata melius & uerius eē in deo/ quam in se ipsis.	car.clxxxiii.E.
Creatura cur resuscitare non possit.	car.ccxvi.Y.
Creari posse aliquid quod æternum sit.	car.cxx.R.
Crimina contra iesum conficta.	car.clxiii.R.
Crudelitas horrenda nimis.	car.lxy.X.
Crucis domini iesu magnitudo & affixionis modus.	car.cxcv.D.
Crucifixoies domini iesu fuisse quatuor.	car.cxcvi.E.
Crucifixoies carnifices domini iesu fuisse quatuor.	car.cxcviii.M.
Crucem nō fuisse magnæ proceritatis: ut nostri asserunt.	car.ccx.D.
Cur aquæ administratione dñs iesus exemplum humilitatis potissime executus est.	car.cxiii.Q.
Cum exercitu Herodes cur iesum acceperit.	car.clxxxvi.C.
Cū obduxero cœlū nubibus: dcm̄ Noe cōpletū i cruce xpi.	car.ccyi.M.
D	
Dauid Mariæ progenitorem merito describi.	car.xy.Y.
Damasceni expositio de processione spiritus sancti.	car.ccxix.F.

Damnati quomodo uolunt bonum.	car. ccii. F.
Dabit ei dominus sedem patris sui.	car. xxi. T.
Decies centena milia hominum i expugnatione iudeæ occisa: nonagita septem milia capta.	car. lxvi. X.
Decretum florentini concilii sup controuerſiis græcorum/ & latinorum de fide/ & moribus.	car. ccxxxviii. E.
De uoluntate dei: naſci ſcientiam contingentium.	car. xciii. T.
Deſiderio deſideraui. &c. quid ſibi uelit.	car. cxvii. B.
Deſideriū Simeonis complementum.	car. lxxxvi. P.
Deo nullam hominum maiestatem poſſe comparari.	car. vi. O.
Deus cur ſignificare dicat/ actu opans: & q̄o hoc itelligi deat	car. vi. P.
Deus quomodo dicatur ignis eſſe comburens.	car. vii. S.
Deus eſt: quo maius cogitari non poteſt.	car. viii. V.
Deus quid ſit: creaturā capere non poſſe.	car. viii. X.
Deus eſt ſpera intellectualis.	car. viii. Y.
Deus quomō quali centrum in ſpera ſe habeat.	car. ix. Z.
Deo nihil eſſe facilius factu uel difficilius.	car. xxv. T.
Deus cur ſtatim ſe angelis ab initio non plene oſtēderit p propriā ſub ſtantiam agnoſcendum.	car. xxxiii. Y.
Deum accedendum adorationis gratia.	car. lix. Z.
Deum cur timere debeamus.	car. cxl. B.
Deum p ignaros & ipios/ aliqñ futura p̄dicere & pia.	car. clx. A.
Deum hēre filium: nō eſt alium deum eē/ q̄ unicum.	car. clxvi. C.
Deus meus: deus meus: ut qd dereliqſti me: qd ſibi uelit.	car. ccxii. N.
Deum quid eſſe/ p̄ſupponere debeamus.	car. ccxxxii. X.
Deus cur ſēp itelligat oīa ſine errore/ & ſine fatigatione.	car. ccxxxiii. B.
Dei nomina decem.	car. ccxxxiii. C.
Deum eſſe & patrem & filium.	car. ccxxxiii. H.
Dæmonum atteſtatione cur dominus recuſaret.	car. xcvi. N.
Deſpōſatā eē Mariam ſine mēda: ſaluo p̄poſito uirginitatis.	car. xv. V.
Depoſuit Ieſus potentes de ſede: exaltatus in Cruce.	car. ccvi. G.
Dextera uirtutis dei quæ ſit.	car. clxvii. E.
Dextera dei digitus expoſitio.	car. ccxxxv. O.
Dii gentium/ cur acceſſerint ad ſuos adoratores.	car. lix. Y.
Dilexit X̄p̄s i ſine ſuos/ qui erāt i mūdo: qua rōe dcm ſit.	car. cxii. B.
Dilectio ab homine chriſtiano/ qualis tenenda ſit.	car. cxliii. M.
Dicent montibus &c. quid ſibi uelit.	car. cxcv. Z.
Dimitte eis: pro quibus dictum ſit.	car. ccii. C.

Diffipata p passionem & mortem dñi Iesu xpi.	car. ccxyi. B.
Diffinitio resurrectionis domini Iesu.	car. ccxyii. D.
Dixit insipiens primum expositum de ministris pōtificū.	car. clxxi. S.
Dixit insipiens in corde suo/cur iterauerit Dauid.	car. cxciii. P.
Diuinā personā a creatura diffiniri proprie nō posse.	car. ccxxxii. Y.
Discipuli omnes cū suo magistro cur ultimam coenam non coenauerint.	car. cxvii. A.
Dolorem ī partu Maria sentire non debuit.	car. xx. P.
Doloris & tristitiæ differentia.	car. ci. D.
Doloris causa.	car. ci. E.
Dolor realis/& imaginarius.	car. cii. F.
Doloris imaginatione nascētis origo & ratio.	car. cii. H.
Dolorum xpi numerosa acerbitas.	car. cii. I.
Dolores dñi Iesu in passione strictim recensiti.	car. ciii. N.
Dolores imaginati a sancta Virgine passionis tpe istate.	car. cvii. G.
Dolor/& gaudium excellens: cur interimant.	car. ccv. A.
Doctrina siue scientia profitentium falsitas.	car. clxxix. L.
Donec/nō semper sonare post futuz.	car. cxviii. C.
Dona domini Iesu maxima.	car. cxliii. O.
Dormientes discipuli: quid significet.	car. cli. B.
Dormite/& requiescite: quod scribit Matheus/& Marcus: ironice dictum a domino.	car. cliii. Q.
Dos gloriosi corporis a deo est: usus ab hominis uolūtate.	car. xlix. O.
Dos subtilitatis: quid sit.	car. cxlix. P.
Dotibus corporis gloriosi singulis dominum Iesum Christum sigillatim usum in uia.	car. cxxii. F.
Duodecim legiones angelorum: cur dominus Iesus dixit: & cur plusq̃ duodecim sine determinatione.	car. clyii. O.

C

Ecce helisabeth: probatio confirmationis est ab exemplo efficacissimo & accomodatissimo.	car. xxiiii. P.
Ecce stella quam uiderant: quid sibi uelit.	car. lxi. E.
Ecce rex uester: quid sibi uoluerit.	car. cxcii. I.
Ecce filius tuus quomodo uerum fuerit Ioannem ostendendo.	car. ccviii. T.
Ego sum uia/ueritas/& uita: tribus uirtutibus theologicis satisfacit.	car. lxxxix. E.
Ego ī prē: & pī ī me ē. quid sibi uelit.	car. cxxxv. T.

Ego palam locutus sum &c. quid sibi uelit.	car. clxi. E.
Ego semper docui in synagoga: quid sibi uelit.	car. clxi. F.
Ego ad hoc natus sum: quid sibi uelit.	car. clxxv. O.
Embrionis formatio.	car. xliii. M.
Elemosyna quomodo & de quibus fieri debeat.	car. lxx. P.
Emendatum ergo: cur dicit Pilatus.	car. clxxxviii. L.
Aequalitas oimoda diuinæ psonarū secūdū pfectionē.	car. ccxxviii. V.
Ergo rex es tu: quid sibi uelit.	car. clxxv. N.
Error qua uia ad intellectum ueniat.	car. clxxx. R.
Erat lux uera &c. cur dixerit euangelista.	car. xli. E.
Esurientes replentes bonis per crucem dñi Iesu.	car. ccvi. H.
Et gloriam plebis tuæ israel: quid sibi uelit.	car. lxxxix. F.
Aeternam uitam quomodo det Christus.	car. cxxv. Q.
Euangelium Ioannis recte post tria euangelistarum uolu mina in lege conscribi.	car. xxix. B.
Euangelistæ affirmant uera: enunciant falsa a uero non discedentes.	car. lx. B.
Eucharistiæ sacramento aliter est pñs deus & caro Christi q̄ aliis rebus.	car. cxxiii. K.
Eucharistia quot signa quot ue res i se contineat	car. cxxv. T.
Eucharistiæ excellentia sup oīa ecclesiæ sacramenta.	car. cxxvi. E.
Eucharistiæ excellentia secūdū efficiētē causam.	car. cxxvii. G.
Eucharistia sola cur domini uerbis: reliqua uero sacramenta uerbis humanis conficiantur.	car. cxxvii. H.
Eucharistiæ secūdū formā excellētia incōprehensibilis.	car. cxxvii. L.
Eucharistiæ exempla secundum partes illā itegritates.	car. cxxvii. N.
Eucharistiæ excellētia secundum permanentiam.	car. cxxviii. P.
Euangelistæ cur non penitus idem: & cur non singuli omnia scripserunt.	car. cxxxi. C.
Euangelistarum concordia de loco orationis & captura domini Iesu.	car. cl. V.
Euangelistarum concordia super instrumento quo potatus est Iesus in cruce.	car. ccx. C.
Euangelistarum concordia sup secundo examine.	car. clxiii. M.
Eua ruina reparationis operi quomodo respondeat.	car. clxx. Q.
Exemplaria in mente artificis longe distare ab ideis.	car. xxxix. T.
Ex uoluptate carnis: & ex uolūtate uiri nasci homines secundum corpus: & deo secundum gratiam.	car. xliii. N.

Examen tertium: quid contineat.	car. clxxii. X.
Exempla non semper esse uera semper autem debere declarare ueritatem.	car. xlv. V.
Exempla ad spontaneam: & non petita elemosinā.	car. lxxi. T.
Exinanitio domini Iesu qualis fuerit.	car. xciii. Z.
Exinanitionis forma assumenda.	car. xciii. B.
Exinaniuit se: quid sibi uelit.	car. c. V.
Exempla plus persuadere q̄ uerba.	car. cxiii. P.
Exhibebit plusq̄ duodecim legiōes: quo sensu dixerit dominus Iesus.	car. clyiii. P.
Ex & de præpositiōes ordinē succedentiū regē sonāt aliquñ.	car. cxviii. F.
Ex hoc non manducabo &c. quid sibi uelit.	car. cxviii. H.
Experientiam astrologos confutare.	car. clix. S.
Exultauit Mariæ spūs maxime dū stetit iuxta crucē filii sui.	car. ccv. Z.
F	
Falsa & blaffema scripta in euangelio: nihilominus uere pieq̄ per omnia.	car. lx. D.
Falsorum testium contra Iesum conquirendorū rō.	car. clxiii. P.
Falsi testes cōtra Iesum subornati: cur plene nō probarent.	car. clxiii. S.
Falsitas malorū angelorum.	car. clxxviii. F.
Falsitas hominis pessima.	car. clxxx. O.
Fecit mihi magna &c. quid sibi uelit.	car. lxxxviii. Z.
Fœlicitas uiæ & patriæ.	car. cxlviii. I.
Fecit potentiam in brachio suo qñ pēdebat in cruce.	car. ccvi. F.
Fœtum assimilari parentum affectibus dum generant.	car. xxiii. N.
Filius altissimi quando declaratus sit Iesus.	car. xx. S.
Filias de latere surgere quid sit.	car. lxix. H.
Filii prodigi ad patrē in euangelio uerba: qd sibi uelint.	car. lxiii. O.
Fili o Dauid: quid sibi uelint turbæ dicentes.	car. xc. G.
Filiæ Hierusalem &c. quid sibi uelit.	car. cix. Q.
Filiæ Hierusalem nolite flere super me &c. qd sibi uelit.	car. cxci. X.
Filius in deo unde sit uirtus.	car. ccxxxvi. Q.
Filius non est notitia neq̄ spūs. s. est amor.	car. ccxxxvi. T.
Fiat mihi nō aut̄ faciam ego: cur Maria responderit.	car. xxi. A.
Fines terræ in manu dei: & altitudines montium cur esse dicantur.	car. lxx. M.
Fidei Christianæ prima radix quæ sit triginta ac trium dierum numerus ostendit.	car. lxxix. F.

Fidem Christi sermonibus semp & necessario adhibendā.	car. cv. T.
Fidei xpianæ fundamentum primum.	car. cxxxiiii. Q.
Fidei arbor quas partes habeat principales.	car. cxxxvi. B.
Fides & obedientia se inuicem efficiunt: & conseruant charitatem.	car. cxxxvi. E.
Fidei/spei/& charitatis/erga dominum Iesum ratio.	car. cxlvii. H.
Fidei cōmissariatus ratio a dño adducta ī testamēto.	car. cxlviii. L.
Fidei efficacia.	car. cc. V.
Fidem & gratiam a nobis conquirendam.	car. ccviii. Y.
Figura osculi Iudæ.	car. clvi. G.
Figura eductionis dñi Iesu ad crucem.	car. cxc. iiii. T.
Figuræ de Christo inter duos latrones ī cruce pendentes.	car. cciiii. O.
Fortitudo dei quomodo intelligat̃ esse aliqua creatura.	car. vi. N.
Fortuna inter homines unde ius acceperit.	car. x. B.
Fortuna unde ius acceptum inter hoies teneat.	car. x. C.
Fregisse panem dominum Iesum/sacramentum conficiendo: quid significet.	car. cxix. O.
Fuit homo missus a deo. de Ioanne euāgelista couenienter dictum intelligi.	car. xxyii. X.
Fundamentum legum statuendarum/noscendarum/ & scrutandarum.	car. cxlvi. E.
Gabrielem inter seraphin esse eminentissimum.	car. v. I.
Gabrielem ex significato ostendere angelum: qui uenit ad Virginem esse eminentissimum.	car. xvi. M.
Gabrielem non adiisse uirginem alarum remigio.	car. xvi. B.
Gabrielis nomen quo docente Maria nouerit/Euangelista conscripterit.	car. xvii. E.
Gabrielem allocutum Mariam stando.	car. xviii. F.
Gabriel p tria uerba Mariæ satisfacit.	car. xxiii. H.
Galilea prouincia cur ānuntiationi conueniat.	car. ix. A.
Gaudium Magorum pro stella reuisa.	car. lxxvii. C.
Gauisus est ualde qua ratione Herodes.	car. clxxxv. X.
Generationis in dño Iesu duplex ratio: psona una tm̃.	car. clxvi. D.
Generationem in deo esse non ad suppetias.	car. ccxxxiii. E.
Generationem primo esse a spiritu: & per spiritum.	car. ccxxxiii. F.
Generationem a deo remoueri non posse.	car. ccxxxiii. G.
Generatio dei ab intellectu est: sed non sine uoluntate.	car. ccxxxiii. I.
Gethsemani uillam & uillæ hortum cur ingressus est	

Iesus capiendus.	car.cl.T.
Gladius pertransiēs cor Virginis in filiū passiōe q̄s fuerit.	car.cx.V.
Gladios qui haberent in captura dñi Iesu: & qui fustes.	car.cly.B.
Gloria in excelsis deo: cur angeli cantauerint nocte natiuitatis Christi.	car.cxxxvii.I.
Gratiæ omnes foeminis gratæ: in Maria accumulata.	car.xviii.L.
Gratia plena: cur angelus ad Mariam sit præfatus.	car.xx.N.
Gratiæ septem/Mariæ cōcessæ: & p̄ angelū enarratæ.	car.xx.O.
Gratiarum epilogus/Mariæ ab angelo enuntiatarum.	car.xxi.Y.
Gratiæ a Simeone actæ.	car.lxxxvii.S.
Gratiæ a Iesu actæ accepto calice.	car.cxyiii.K.
Gratiæ larga diffinitio.	car.cxix.N.
Gratia cur signum in sacramento esse non possit.	car.cxxvi.D.
Gratia a mundo miseriæ eximit homines.	car.cly.Z.
Græcos supbiæ spū scismaticos: mox hæreticos effectos.	car.ccxxxvi.V.
Græci unde se diuiserunt ab ecclesia latina.	car.ccxxxvii.Z.
Græcos ter decies hæresibus suis renūtiasse/&recidiuasse.	car.ccxxxvii.A.
Græcorū excusatio de hæresi/eirca spūs s̄cti p̄cessionē.	car.ccxxxvii.B.
Græcorum hæresis cofutatio excusationis.	car.ccxxxvii.C.
H	
Hebrei unde diuisi/& binomii.	car.lxxxix.C.
Hedi p̄ peccato oblatis: quid sibi uellent.	car.cxciii.O.
Herodis redargutio.	car.lxiiii.Q.
Herodis poena p̄ perfidia.	car.lxy.T.
Herodis astutia inconsulta: dum responderet Magis.	car.lxvi.Z.
Herodes ad quem scribitur Iesus missus/q̄s fuerit.	car.clxxxv.V.
Herodis interrogationis presumptæ.	car.clxxxvi.Y.
Herodi cur Iesus non responderit.	car.clxxxvi.Z.
Herodes cur remiserit Iesum ad Pilatum.	car.clxxxvii.H.
Hæredes domini Iesu qui sint.	car.cxlxi.P.
Hæretica assertio nō facit hæreticū: sed p̄tinatia asserēdi.	car.ccxxxix.G.
Hæretici completa diffinitio.	car.ccxxxix.H.
Hæsitatio discipulorum qualis fuerit in ultima cœna.	car.cxxx.Y.
Hidria farinae/& lecythus/dei figurans Eucharistiæ indeficientiam & p̄manentiam.	car.cxxviii.Q.
Hieronymi origenis/& Dyonisii concordia: sup tenebris inductis passionis tempore.	car.ccxi.L.
Hypocritas xp̄ianos Herode esse longe deteriores.	car.lxy.S.

Hypocritarum falsitas.	car. clxxx. M.
Hoc erat in principio apud deum: cur dicat Euangelista.	car. xxxvi. K.
Hoc erat in principio apud deum. quid sibi uelit.	car. xxxvii. O.
Hoc est corpus meum. quid significet.	car. cxxv. Z.
Hodie mecum eris in paradiso. quomodo sit impletum.	car. cciii. P.
Homo de Virgine natus: non est filius spiritus sancti.	car. xlv. B.
Honoris affectus rapidissimus.	car. lii. C.
Honorē & beneficentię studiū/ cui & cur maxie debeamus.	car. c. X.
Homines quid maxime querere debeant.	car. clxxxi. V.
Hora uestra/ & potestas tenebrarum. quid sibi uelit.	car. clviii. R.
Hora uestra: quo sensu dixerit dominus Iesus.	car. clx. V.
Hominis formatio & cōfirmatio p septēnarium numerū.	car. lxxvii. X.
Humanum uerbum in hoc mundo secundum legem cōmunem: cur legitimum/ & perfectum esse non possit.	car. xxxi. M.
Humilitatis domini Iesu inditium.	car. xciii. V.
Humilitatis utilitates.	car. cxiii. O.
Humilitatis amplectendę ratio potissima.	car. cxvi. X.
I	
Ianua paradisi a domino Iesu aperta quę sit.	car. ccxxi. Y.
Iam uos mūdi estis. &c. quo sensu dixerit dñs Iesus.	car. cxli. D.
Ideoq; quod nascet ex te. &c. ex pmissis ifert ut cōclusio.	car. xxiii. M.
Idęas artificū mētibus necessarias: sed dei mēti maximę.	car. xxxviii. S.
Iesus nomen datum saluatori ex officio.	car. xx. Q.
Iesum habuisse tria uerba in hac uita.	car. xxxv. D.
Iesus primo conceptionis momento plene formatus: cur p nouē mēses in utero steterit Virginis.	car. xlv. X.
Iesus p präterito/ quomodo cōueniat filio Virginis.	car. lvi. P.
Iesus p rei emergentis merito dictus Virginis filius.	car. lvii. Q.
Iesus futuri expectatione merito dictus Virginis filius.	car. lvii. R.
Iesus nomē: quādo & unde cōeperit celebrari.	car. xcvi. M.
Ignis inferni cur non extinguatur.	car. viii. T.
Ignorantia prima radix in uoluntarii.	car. xci. M.
Ignorantia quando non excusat operantem.	car. xci. N.
Ignorantia quę puniendā: & quę non.	car. cxlv. F.
Ignorantiam iudeorum ad patiētię rationem adduci a dño Iesu coram apostolis: non ad excusationem culpę.	car. cxly. G.
Ignorantia carnificum dñm Iesum crucifigentium.	car. cci. Y.
Ignorantia affectata unde proueniat.	car. cci. B.

Imperfectum meum uiderunt oculi tui: Et plurimum quæ sequuntur ratio.	car. lxxi. R.
Imaginationem doloris uerum dolorem parere.	car. ciii. L.
In principio Genesis nō sumi ut in principio Ioānis euāgelii.	car. xxix. C.
In Te.	car. xxiii. L.
In principio creauit deus cœlū & terrā: quid significet.	car. xxix. D.
In principio erat uerbum: quid significet.	car. xxix. E.
Incarnationē cur deus distulerit usq; ad Mariæ tēpora.	car. xiii. P.
Incarnationis uerbi dei notitiam: quam Adæ peccato perdiderūt homines per fidem recipiunt.	car. xlii. L.
Incarnationis filii dei ratio potissima.	car. c. T.
In propria uenit: quid significet.	car. xlii. K.
Intentionis Ratio.	car. lxxiiii. I.
Inuoluntarii actus duas tm̄ radices habere possunt.	car. xci. L.
Inuolūtarii per ignoratiā dīa ab inuolūtario per uolētiā.	car. xcii. P.
Indolentia stoicorū abiicienda.	car. ciiii. Q.
Inconditæ præ tristitiā uocum.	car. cix. L.
Indulgēdum humanæ fragilitati exēplo dñi Iesu.	car. clii. I.
Interrogatio Annæ de discipulis & de doctrina q̄lis fuerit.	car. clxi. C.
Intellectio diuina qualis sit.	car. clxxxii. A.
Inuidia inuidum humiliat.	car. clxxxvi. A.
In circuitu impii ambulāt de Pilato & de Herode ad litteram expositum.	car. clxxxvii. I.
Innocens ego sum &c. cur dixerit Pilatus.	car. cxcii. L.
Iniuriarum dimittendarū admonitio.	car. ccii. D.
Inter duos latrones cur crucifigi uoluerit dñs Iesus.	car. cciii. M.
Intellectionē siue notitiā in deo eē unā tm̄ unūq; amorē.	car. ccxxvi. S.
Insufflando cur dñs Iesus dederit Apostolis spūm scūm.	car. ccxl. L.
Ioseph adhuc robustum desponsasse Mariam.	car. xliii. R.
Ioseph nomen Mariæ uiro accommodatissimum.	car. xliii. T.
Ioseph patris nomen scdm̄ legem refugere nequiuisse.	car. lxxxv. M.
Ioannes cur se dilectum scribat a Iesu.	car. cxxx. A.
Ioānem tm̄ fuisse per adoptionem Mariæ filium.	car. ccviii. V.
Ioānes adoptiuus uirginis filius mystice factus.	car. ccviii. X.
Iosephi de domino Iesu testimonium.	car. cxcvi. E.
Israelite ueri qui sint.	car. xc. G.
Iudicia falsa unde nascantur.	car. xxxii. Q.
Iustitia originalis hæreditas a filio prodigo consumpta.	car. lxx. K.
Iustitia uoluit hominis redēptorē acerrime cōtristari.	car. ci. B.

Ius ad gratiam baptismo semper acquiri: non autem gratiam in adultis
sine contritione. car. cxiii. L.

Iubilare deo quibus in rebus: & quare debeamus. car. lxx. L.

Iudæ pedes cur lauerit dominus. car. cxv. R.

Iudam leuare calcaneum contra dñm: quid sibi uelit. car. cxxix. T.

Iudicioꝝ pueriores grauius peccare q̃ iudices puerse iudicātes. c. cxc. X.

Iudeorum pœna pro perfidia. car. lxxv. V.

L

Laus a quibus sit expetenda. car. lxxxiii. A.

Laus & confessio uera quæ sit. car. clxxv. P.

Lapis angularis figurās eucharistiā secūdu finem. car. cxxvii. K.

Lapidis angularis ratio in domino iesu christo. car. clxii. L.

Lapidis ad iactum cur separatus sit iesus oraturus. car. cli. Z.

Latronis dexteri confessio. car. cciii. I.

Latronis dexteri humilitas. car. cciii. L.

Latroni pio cur dominus Iesus donauerit paradysum. car. cciiii. Q.

Lauādoꝝ a xpo pedū & porrigēdi potū discipulis dispar ratio. c. cxix. L.

Lapidem a monumento cur per angelum remouerit resurgens domi-
nus iesus christus. car. ccxxi. Z.

Labores domini iesu. car. cxxxviii. Q.

Legationi quatuor afferunt dignitatem. car. iiii. D.

Legatorum partes in exponendo orationem. car. xviii. G.

Legiones plusq̃ duodecim angelorum. car. xxii. B.

Legum latorum & patrum familias utilis admonitio. car. cxli. G.

Legum condendarum causa. car. cxlii. H.

Lilium inter spinas mariæ uirginitas præter cæteras. car. xiiii. S.

Lingua maximum uitæ totius inditium thuri assimilatur. car. lxxiiii. L.

Linguae igneæ forma cur tertia uisibili missione acceperit spiri-
tus sanctus. car. ccxlv. E.

Lintheus a christo assumptus: quid sibi uelit. car. cxiii. I.

Liber scriptus intus & foris. car. clxxxiii. F.

Lichostrati loco mystice sedit Pilatus dānaturus iesum. car. cxcii. H.

Loci & locati adæquationis ratio. car. cxxi. Z.

Loquela iniqua ab homine: iusta a deo. car. clxxxvii. G.

Locutus quæ est deus: & ad quos patres nostros christi passionem præ-
sagientia. car. ccvi. K.

Lucis spiritualis a lucæ corporea differentia. car. xli. D.

Lucis & luminis uigor uim & beneficentiam dei maxime mani-
festat. car. xxxix. X.

Lumen ad reuelationem &c. quid sibi uelit.

car. lxxxix. D.

Lunæ motus per septenarium.

car. lxxvii. R.

M

Mariæ nomen decorum.

car. xvi. Z.

Mariæ ad angelum responsionis perfectio.

car. xxv. Y.

Mariam in partu ope humana non adiutam.

car. xlii. K.

Maria concipiendo non est uoluptate subrepta.

car. xliii. K.

Maria per nouem menses cur non sit grauata foetu.

car. xlvii. G.

Mariam optimam patronam & aduocatam.

car. lxxviii. D.

Maria cur legē purgationis impleuerit quæ purgari nō eguit.

car. lxxx. L.

Mariæ matris domini dolores in cœna legali.

car. cviii. H.

Mariam a dolore non esse superatam in filii passione: sicut neq; in con-

ceptu a delectatione.

car. cviii. K.

Mariam non desiderasse uel uoluisse absolute filium a morte li-

berari.

car. cix. N.

Mariam a principio stetisse iuxta crucem.

car. ccv. S.

Mariam matrē dñi iuxta crucem non esse lamentatam.

car. ccv. T.

Maria suam prophetiā stans iuxta crucē uidit impleri.

car. ccv. X.

Matrem cur non a principio aspexerit & allocutus fuerit dominus ie-

sus crucifixus.

car. ccv. R.

Mater domini illum secuta non est.

car. cl. Q.

Maria cleophæ: quomodo sit soror matris domini.

car. ccvii. R.

Matrimonii uinculum.

car. xv. X.

Matrimonii lege: quid necessario debeat uxor marito.

car. lxxxv. L.

Magnus: quid erit iesus.

car. xx. R.

Magis cur non ostendit spiritus sanctus locum natiuitatis: sicut na-

tiuitatem.

car. lxiii. N.

Magi offerētes munera cur matrē potius q̃ filiū alloquant̃.

car. lxxii. V.

Magorum petitio: & petitionis ratio.

car. lxxii. X.

Magorum oblatio liberalissima.

car. lxxii. Y.

Magos quæ ad iesum adduxerint adorandum.

car. lxxii. Z.

Magorum facultates non posse usui cedere.

car. lxxii. A.

Mare qua ratione sit dei.

car. lxx. N.

Magnanimi finis.

car. lxxxviii. Y.

Magnitudo domini iesu.

car. cxxxviii. S.

martyres in pœnis: quomodo tristes & leti esse potuerint.

car. cv. S.

maneat qua rōne xp̃s in nobis: nosq; maneamus in illo.

car. cxxiiii. P.

manere in xp̃o nō sufficit: sed illū manere in nobis oportet.

car. cxli. F.

mane astabo tibi: quid sibi uelit.

car. cliii. R.

Magis timuit pilatus qua ratione.	car. cxc. S.
Manus cur pilatus lauerit anteq̃ iesum crucifigēdū daret.	car. cxcii. K.
Magnificētia dei in quo maxime splendeat.	car. ccv. Y.
Magna quæ fecit deus in uirgine.	car. ccvi. D.
Maledicta terra &c. dictū Adæ cōpletū in christi crucē.	car. ccvi. L.
Maioris ac minoris iacobi ratio.	car. ccxxv. M.
Massadæ excidium durissimum.	car. lxxvi. Y.
Membra hominis per septēnarium disposita.	car. lxxviii. F.
Mens: quid significet.	car. xxxi. H.
Mentis uitio uerbū degenerare: qñq; absq; defectu obiecti.	car. xxxii. P.
Mens plus est uerbo quam mater.	car. xxxii. R.
Mentis dei ab hoīum & angelorū mente differentia.	car. xxxv. E.
Memento mei domine declaratio.	car. cciii. K.
Mirabilia eucharistiæ: sed non incredibilia.	car. cxxiii. M.
Mirabiliū eucharistiæ possibilitatis ratio strictim cōclusa.	car. cxxiiii. N.
Miracula dominum iesum mirabilius fecisse q̃ sancti fecerint uel faciant.	car. cxxxv. Y.
Miraculis deum glorificari.	car. cxxxv. Z.
Miracula christi a miraculis sanctorum differre non secūdum rem: sed secūdum modum operandi.	car. cxxxv. A.
Ministros cur pontifices & pharisei cohorti romanæ addiderint pro capiendo iesu.	car. cly. X.
Misericordia domini iesu.	car. clvi. I.
Micheas figura iesu.	car. clxxi. T.
Misericordia dei in christi cruce maxime reſerata.	car. ccvi. E.
Miracula semper fieri natura ferente.	car. ccxi. K.
Missionis diuinarum personarum regula.	car. ccxl. I.
Missio spiritus sancti temporanea triplex.	car. ccxli. R.
Missio eterna spūs sancti semper est una in oībus tēporaneis missiōibus eius: quæ nō numerant̃ nisi in rōne termini ad quem.	car. ccxlii. S.
Missio spiritus sancti: unde dicatur æterna/uel tēporanea/uisibilis uel inuisibilis/generalis uel specialis.	car. ccxliii. V.
Missionum spiritus sancti diffinitiones summarie.	car. ccxliii. X.
Moralium purgatiuarum ab heroicis differentia.	car. xiii. N.
Mores hominum per septēnarium uariari.	car. lxxviii. E.
Modestia præcepti domini iesu.	car. cxliii. P.
Mortuos non resuscitari uiolenter.	car. ccxvii. E.
Mūdus per ip̃m factus est cur dixerit euangelista.	car. xli. F.
Munera a donantibus uerbis non extollenda.	car. cxix. M.

Mundus odiens bonos uiros: & ab illis odio habendus.	car. cxliiii. V.
Mundi intellectuales duo.	car. cxliiii. X.
Mundus miserie non habet proprium principem.	car. cxlv. Y.
Mutationes subito facte in conceptu sancte uirginis.	car. xliii. P.
Multitudo maris & fortitudo getiu in Esaia: qd sibi uelint.	car. lxix. F.
Multa passa sum in somnis &c.	car. clxxvii. Z.
Mulier non mater cur dixit dominus iesus matrem alloquens de cruce.	car. ccvii. S.
Multa corpora sanctoz surrexisse cum dno iesu.	car. ccxx. N.
Mutatione nulla fieri in deo: dum mutat creaturas.	car. ccxlii. T.
N	
Nazaret cur annunciationi sit deputata.	car. x. D.
Natiuitatis iesu sacrm a quo & quo discere oporteat.	car. xxvii. V.
Naboth christum prefigurasse.	car. clxix. N.
Negatio quando rationem fundet.	car. cix. P.
Neccessitas non logica: uel methaphysica/ sed moralis deum duxit ad ho minem & ad mortem crucis.	car. c. Z.
Nihil sciri ab homine uere dictum a socrate.	car. clxxxi. T.
Nouum testamētum initium habere in ioāne.	car. xxix. A.
Nominum imponendoz uarie rationes.	car. lvi. N.
Nominis decori habendam rationem.	car. lxxxii. Y.
Nō rapinā arbitratus est esse se æqualē deo declaratio.	car. xciii. Y.
Nouissimi diei ratio.	car. cxxv. R.
Noctu cur scribat euangelista iudam recessisse.	car. cxxxii. I.
Non quo mundus dat/ ego do uobis: quid sibi uelit.	car. cxxxviii. N.
Nobis non licet interficere quemq̃ declaratio.	car. clxxiii. D.
Non haberes in me potestatem: quid sibi uelit.	car. cxc. V.
Nouissime adducti duo falsi testes nō dictū sine rōne.	car. clxv. V.
Nubes cœli cum quibus ueniet dominus iesus.	car. clxvii. G.
Nube lucida cur dominus ascendēs excipiat.	car. ccxxiii. F.
Nullam pœnam esse omnino malam: sed quamlibet habere rationem boni.	car. clxxix. I.
Nullius hominis resurectio domini iesu resurrectioni est æqui parabilis.	car. ccxyii. F.
O	
Obumbrabit tibi: quid sibi uelit.	car. xxiii. K.
Obiectum: quid significet.	car. xxxi. I.
Obscuracionis in malis angelis & hoibus differētia.	car. xxxiiii. A.

Obedientiæ condimentum.	car. cxxxvi. C.
Obedientiæ fructus.	car. cxxxvi. F.
Octo circūcisionis dierum spatium quomodo capiatur.	car. lv. K.
Octonarium numerum designare iustitiam.	car. lv. L.
Oceani motus per septēnarium.	car. lxxvii. V.
Oliua misericordiam: & iustitiæ ueritatem: palma uictoriam cur ostendant.	car. xci. H.
Oliueti mōtem cur dñs ascenderit: ubi caperetur.	car. cl. S.
Oliueti mōtē cur elegerit dñs: ut inde ascēderet in cœlum.	car. ccxxii. A.
Omnia per ipsum facta sunt: quid significet.	car. xxxvii. P.
Omnis qui acceperit gladium &c. quomodo uerum sit.	car. clvii. N.
Oīs qui est ex ueritate audit uocem meam: quid sibi uelit.	car. clxxv. T.
Omnipotentia dei ad quæ sit.	car. xxv. X.
Operatione unica deum efficere & conseruare.	car. xl. Y.
Operositas pacem nutrit.	car. cxl. Z.
Opera christi ostendere illum esse deum.	car. cxxxv. V.
Ordo trium terminorum quatuor primarum propositionum Ioannis contemplatione dignissimus.	car. xxxvii. H.
Orationis ratio ad solum deum in die passionis christi.	car. xcix. Q.
Orationem domini iesu in horto non secūdum sensum: sed rationis motu esse formatam.	car. cyi. Z.
Orationis dñi iesu in horto conditio: quid sibi uelit.	car. cyii. D.
Oratio assidua & uera quæ sit.	car. cli. E.
Orōne cur tertio replicauerit iesus sciēs se nō esse audiēdū.	car. clii. K.
Orationem non obmittendam.	car. clii. L.
Orando dñm iesum non esse mentitum.	car. clii. M.
Orationem christi non fuisse ineptam/uel stultam/quis peteret nō ob- tinenda/uel importuna.	car. clii. N.
Orationem dñi iesu in horto fuisse exauditam.	car. clii. O.
Orationis ratio efficax semper.	car. clii. P.
Osanna qualis dictio sit.	car. xcvi. F.
P	
Pater meus operat̃ usq; modo quō intelligatur.	car. vii. R.
Pater nr̃ qui es in cœlis cur orare docēs iesus sit prafatus.	car. lxii. L.
Pater faciens opera: quis sit intelligendus.	car. cxxxiii. S.
Pater ignosce illis: quid sibi uoluerit.	car. cci. X.
Pater in manus tuas &c. nō sui sed nr̃i gr̃a dixit dñs iesus.	car. ccxiii. R.
Patrem deum gignere filium deum: quid sit.	car. ccxxxiii. K.

Pater in deo cur sit tm̄ unus. car. cccxxvi. P.
 Paternitas ioseph qualis fuerit. car. lxxxv. K.
 Pacis distinctio. car. lxxxvii. V.
 Pacē cum deo cur hoīes obtinuerint & nō dāmones. car. cxxxvii. H.
 Pacem cur dñs iesus relinquere se dixerit & donare. car. cxxxvii. K.
 Pax christi qualis sit/ & quomodo detur. car. cxxxviii. M.
 Pacē christi accipiētes cur turbari & formidare nō debeāt. c. cxxxviii. O.
 Pacem quā maxime oppugnent. car. cxliii. Q.
 Pax flagitiosa non durat. car. cxli. C.
 Pacis fundamentum primum. car. cxliiii. R.
 Pacem qbus reliquerit dñs iesus: Quibus ue donauerit. car. cxxxviii. L.
 Pacē quo iure melius q̄ mūdus relinqt & donet dñs iesus. c. cxxxviii. P.
 Paupertati bene morate conuenire mundiciam. car. lxxiii. E.
 Partus an sit ad uitā editus: septē horā a natiuitate māifestāt. c. lxxviii. Z.
 Palmarum solēnitatis ad presentationem cōtinuatio. car. xci. K.
 Passio christi unde incipiat secūdum rem. car. cii. G.
 Passionem dominus iesus uerissime noluit. car. cv. V.
 Passionem quomodo dñs iesus semper & oīno uoluerit: & quomodo
 eandem aliquo modo noluerit. car. cyii. C.
 Passionem christi ab oratione eius in horto incipere. car. cl. Y.
 Paruuli baptizati profitentur contritionem. car. cxiii. M.
 Panis uiniq; substantiam cur cum suo corpore permānere nō faciat do-
 minus in eucharistiā sacramento: aut aliam immittat substantiam ad
 illa accidentia sustentandum. car. cxx. T.
 Panis intinctus Iudæ porrectus qualis fuerit. car. cxiii. D.
 Patientiā excellentia. car. cxliiii. S.
 Patientia domini iesu. car. clxxxviii. M.
 Peccatores tenebre sunt. car. xl. B.
 Peccatores a deo audiri & illi cure esse. car. lx. C.
 Peccata unde remittantur. car. cxxvi. C.
 Peccata occulta bona intētiōe cōtegi posse/ imo debere. car. clxxx. N.
 Peccata non proprie esse infinita. car. xcix. R.
 Poene filii imagine matrem dolore lacerant. car. cvii. F.
 Penitētiā a baptismo sumere efficaciam. car. cxiii. N.
 Penarum domini iesu acerbitas. car. clxxi. V.
 Percutere colaphis & alapis cedere: quid distet. car. clxx. R.
 Perseuerandum in studio uirtutum. car. lxvii. A.
 Personā diuinā penitus indiuisē secūdum esse & operari operationem/

tamen extrinsecam separatim posse terminare. car. ccxii. M.
 Personæ diffinitio secundum theologos antiquos & secundum recēiores.
 Et per se completa diffinitio. car. ccxxxii. V.
 Personæ creatæ & increatæ differentia. car. ccxxxii. Z.
 Personarum tres gradus. car. ccxxxii. A.
 Persona poetica & oratoria diffinita. car. ccxxxi. K.
 Persona theologica unde sumatur. car. ccxxxi. L.
 Perseitatis tertii modi ratio. car. ccxxxi. M.
 Petri & reliquorum apostolorum exitus. car. ccxxiiii. L.
 Petri nō uerbo sigillatim sed signo dormitio rephēsa a dñō iesu. c. cli. C.
 Perfidia uel insania christianorum inexcusabilis. car. cxxv. S.
 Physicam rationem non plene ostendere duo corpora in eodem lo-
 co esse non posse. car. xlviii. L.
 Pilatus secundo nititur liberare iesum. car. clxxxiiii. I.
 Pilati industria tertia pro absoluēdo a morte dñm iesu. car. clxxxviii. K.
 Pilato ultimo interroganti cur iesus non responderit. car. cxc. T.
 Pilati industria quarta pro liberando iesu. car. cxc. Z.
 Pilati industria in optione proponenda. car. cxc. B.
 Pilati secundus conatus ad liberandum dominum iesum. car. cxcii. G.
 Pilatus cur cruci iesu titulum mutare noluerit. car. cxcvii. H.
 Piscis assi partem & fauum mellis cur dominus iesus comede-
 rit ascensurus. car. ccxxii. B.
 Plausu populorum cur excipi uoluerit dominus iesus. car. xci. I.
 Plorare coram deo quomodo debeamus. car. lxx. O.
 Planctus & lamentationes in dolore unde proueniant. car. cviii. I.
 Plebis natura. car. cxc. C.
 Plangebant & lamentabantur: quid diffet. car. cxciiii. V.
 Planete quomodo ascendant uel descendant. car. ccxxi. T.
 Possedi hominem per deum expositio. car. lyi. O.
 Postulandi ordinata ratio. car. cxlyiii. N.
 Potestas tenebrarum quæ sit. car. clx. T.
 Pontifices sacerdotes duo simul. car. clx. B.
 Pontificum & phariseorum hypocrisis. car. clxxii. Z.
 Possum destruere templum dei quæ crimina cōplectatur. car. clxy. X.
 Potus christo datus in cruce quō nostræ reparatiōi rñdeat. car. ccix. Z.
 Pregnantes cur sæpe doleant: & uarie agitentur. car. xlvii. H.
 Presentationis legalis diffinitio & declaratio. car. lxxx. M.
 Presentationis legalis sumarium. car. lxxx. P.

Presentationis lex a moyse quater repetita.	car. lxxxix. R.
Presentationis executio.	car. lxxxvi. R.
Presentationis lex.	car. lxxx. N.
Presentationis legalis declaratio.	car. lxxxix. O.
Presentiæ christi in æucharistia tota ratio.	car. cxxiii. L.
Presidentis reip. quæ sint partes.	car. cxl. A.
Presidentium genera in iesu captura cōmixta.	car. clv. E.
Pretereūtes blasphemādo crucifixū. d. q. eēnt/ & qd sit blasphemare.	cxix. O.
Principum sacerdotum pluralitas unde sit.	car. clv. C.
Prima pilati uerba ad iudeos: qui christū pñtauerunt.	car. clxxii. A.
Prima ratio qua pilatus uoluit liberare iesum.	car. clxxiii. E.
Prosternendo se Magi: quid sibi loquantur.	car. lxix. I.
Promissio symeoni facta: siue responsum ei datum.	car. lxxxvi. O.
Prophetiā nō necessitasse iudā: neq; ad eā īplēdā se necasse.	car. cxlviii. M.
Procubuisse iesum in faciem suam: quid sibi uelit.	car. cli. A.
Prophetia de pñcio christi uenditi.	car. clv. Z.
Prophetæ uaticinia nō dare causam passionis dñi iesu.	car. clviii. Q.
Prophetia de responsione christi date Annæ.	car. clxi. H.
Prophetias non esse causam effectuum prophetarum.	car. ci. A.
Processionis & missionis diuinæ differentia: Et quid æterna a temporanea distet.	car. ccxli. P.
Prophetias nō esse causam pphetarum/ sed pconia.	car. cxxix. S.
Prudentiam deo offerendam.	car. lxxiii. H.
Purificatiōis & pñtatiōis ad supiores solēnitates cōtinuatio.	car. lxxvi. M.
Publicani humilis oratio.	car. lxxi. S.
Purgationis & pñtationis solēnitas magna rōne instituta.	car. lxxvi. N.
Purificationis diffinitio & eius declaratio.	car. lxxvi. P.
Purgationis legem secundū spūm a uiris esse seruandā.	car. lxxx. K.
Puer iesus cur dicatur dum presentatur.	car. lxxxiii. I.
Purā rerū ueritatē hoīes asseq nō posse dum sunt in uia.	car. clxxxi. S.
Q ualitates panis & uini/ licet sint extense in quantitate non bene substantantur ab illa in æucharistia.	car. cxxi. Y.
Q uatragita p horas cur mortuis annūerari uoluerit dñs iesus.	car. cxxviii. I.
Q uadrage hore resurrectōis cur de tribus diebus accipiāt.	car. cxxviii. L.
Q uē queritis cur dixerit dñs iesus cape uolētibus illum.	car. clvi. K.
Q uæ sit missionis ratio.	car. ccxxviii. R.
Q ui uenit in nomine dñi dicētes turbe: qd sibi uelint.	car. xcvi. I.

- Qui accipit siquem miflero dicens dominus: qd intēdat. car.cxxix.V.
 Quia de mundo non estis: quid sibi uelit. car.cxliiii.T.
 Quid me interrogas: quid sibi uelit. car.clxi.G.
 Quid gloriaris in malitia/ad litteram declaratum de iniquitate iudeo-
 rum contra dominum Iesum. car.clxxiii.G.
 Quid fecisti cur quærat pilatus a domino Iesu. car.clxxv.K.
 Quid faciā de iesu quali per ironiā snia absolutoria est. car.cxc.D.
 Quiesce in terra &c. dictū Isaac cōpletū in christi psona. car.ccvii.P.
 Quis missus est. car.ccxxviii.R.
 Quomodo fiet istud. car.xxii.C.
 Quod factum est in ipso uita erat: quid sibi uelit. car.xxxix.V.
 Quod facis fac citius: ad quid dixerit dominus iesus. car.cxxxi.F.
 R
 Reges & pontifices potius seruire q̄ imperare. car.iiii.F.
 Requieuit deus die septimo/quomodo intelligatur. car.vii.Q.
 Regnabit in domo iacob in æternum. car.xxi.V.
 Regni eius non erit finis. car.xxi.X.
 Regnū christi esse æternū aliud significare q̄ id nō h̄re finē. car.xxii.A.
 Remediorum humanæ salutis ordo. car.li.S.
 Regis messie uirtutes. car.lxiii.P.
 Religionem filiis a parentibus non esse prohibendam. car.lxxxii.X.
 Rñsum accepisse a spiritu sancto symeonē: qd sibi uelit. car.lxxxiii.E.
 Reparationem hominis inde incipere unde ruina. car.cxii.C.
 Redēptionē hoīs cur per se nō per creaturā deus opatus sit. car.c.Y.
 Rubus figurās æucharistiā scdm rōnē partiū illā itegratiū. car.cxxviii.O.
 Recubitus ioānis super pectus iesu qualis sit accipiendus. car.cxxx.B.
 Remedium contra tentationes. car.cxliv.A.
 Regnum meum non est de hoc mundo/cui interrogationi pila-
 ti satisfaciāt. car.clxxv.L.
 Redemptoris nostri liberalitas. car.cxcvii.K.
 Remissio iniuriæ blaffemantibus dñm iesum crucifixum. car.cci.Z.
 Remissio iniuriæ pontificibus scribis & phariseis. car.cci.A.
 Rempub.optimatum & popularium/quomodo unum caput ha-
 bere conueniat. car.cxl.Y.
 Respexisse deū humilitatē Mariæ maxime iuxta crucē stātis. car.ccyi.B.
 Resurrectio: quid significet. car.ccxiii.T.
 Resurrectionis hominis diffinitio & mortis ratio. car.ccxv.V.
 Resurgere proprie/nec corpus hominis/nec aīa dicitur. car.ccxy.X.

Resurrectionis fundamentum.	car. ccxvi. Z.
Resurrectionem mortuorum/qua persuadeant.	car. ccxvi. A.
Restituta per resurrectionem domini iesu.	car. ccxvii. C.
Resurrectionem dñi iesu seriem non habere succedentē.	car. ccxviii. G.
Reliquias piscis & faui/ad quid dominus iesus ascensurus de- derit suis.	car. ccxxii. C.
Repleti sunt omnes spiritu sancto expositio.	car. ccxxvii. Q.
Repleti quibus sint apostoli spiritu sancto replente.	car. ccxxx. I.
Requiri quatuor ad rationem personæ.	car. ccxxxii. T.
S	
Sancti angeli quomodo creatorem suum intelligunt ab initio per speciem concreatam.	car. xxxii. V.
Sanguine puro de uirginis corpore ad loca generationis descēdente Ie- su corpus cur formari decuerit.	car. xlvii. F.
Salutare dei: quid sibi uelit.	car. lxxxviii. A.
Salutem cur expectarent turbæ a domino iesu.	car. xcvi. K.
Satisfactionis ius/unde consurgat.	car. c. S.
Salus proximorum proprie utilitati anteponenda.	car. cxv. S.
Sacramenta ecclesiæ in ultima cœna a christo instituta: quid ante eius mortem operarentur.	car. cxvii. C.
Sacramentum tantum sumere: quid sit.	car. cxxv. X.
Sumere rem & non sacramentum: quid sit.	car. cxxv. Y.
Sacræ ecclesiæ a uulnere lateris christi efficaciam nō accipere.	car. ccx. G.
Sanctam mariā interfuisse cum apostolis ascēsiōni dñi.	car. ccxxiii. G.
Saluum me fac domine ad litteram expositum pro accusatoribus & iu- dicibus domini iesu.	car. clxxxvi. F.
Sanguis eius super nos/respōsio fuit secūdum legem.	car. cxcii. M.
Sathanam ingressum iudam: quid sibi uelit.	car. cxxxi. E.
Sciebant dæmonia illum esse christū quo sensu dictū sit.	car. xcvi. O.
Scandali diffinitio: & quid sit scandalizari.	car. cxlvi. C.
Scientia de quibus sit.	car. clxxxii. B.
Sciētie hoīum apud Aristotilem magis opinatæ q̄ scite.	car. clxxxiii. C.
Scientiam a solo deo assequi posse.	car. clxxxiii. D.
Scala iacob crux christi est.	car. ccvii. Q.
Sciens quia oīa dedit ei pater in manus/qua rōne dictū sit.	car. cxii. D.
Sciens quia a deo exiuit & ad deum uadit: quid sibi uelit.	car. cxii. E.
Secundum uerbum tuum: quid sibi uoluerit.	car. xxvi. B.
Scdm uerbū tuum: qd sibi uoluerit symeon qñ hæc dixit.	car. lxxxvii. T.

Senectutis bone fructus.	car. lxxxv. N.
Sedete hic/ octo tñ apostolis dictum/ & quibus.	car. cl. X.
Sermo dei in quo firmandi sunt homines.	car. cxlix. O.
Seniores in christi passione ab euāgelistis notati qui sint.	car. clv. D.
Sensus qui decipitur/ & quomodo.	car. clxxx. Q.
Semen per septem horas firmatum in utero suscipientis foemine quomodo formari incipiat.	car. lxxviii. Y.
Septēnarii numeri admiranda ratio.	car. lxxvii. Q.
Sequebantur autem alii duo/ nequā/ quomodo sit scribendum & legendum.	car. cxcv. B.
Secte doctorum hebreorum.	car. clxi. D.
Sententia iudeorum de iesu qualis fuerit.	car. clxvii. K.
Sententia Herodis remissoria.	car. clxxxvi. E.
Sententia Pilati cōtra Iesum magis pmissiua q̄ diffinitiva.	car. cxcliii. N.
Servos esse omnes homines domini nostri iesu christi.	car. cxvi. V.
Sine ipso factum est nihil/ ad quid dixerit euāgelista.	car. xxxviii. Q.
Signum non necessario indicat signatum/ nisi sit causa uel effectus eius.	car. lxi. G.
Sinderesis ratio.	car. lxxiii. F.
Sinderesis officium.	car. clxxvi. V.
Si diligeretis me gauderetis utiq̄/ quare dixerit iesus.	car. cxxxviii. V.
Signum cur iudas dederit.	car. clv. Y.
Si ergo me queritis: quid sibi uelit.	car. clvii. M.
Si male locutus sum: quid sibi uelit.	car. clxii. K.
Si non esset hic malefactor: quid sibi uelit.	car. clxxii. B.
Si hunc dimittis impudenter dictum.	car. cxcii. F.
Symeonis attestantis conditionem.	car. lxxxii. Z.
Symeon cyreneus cur suffectus sit ad crucē portādā post iesū.	car. cxcliii. S.
Si inuirdi hoc faciunt: quid sibi uelit.	car. cxcv. A.
Si rex israel est: quid sibi uoluerit.	car. cxcix. R.
Si filius dei es a latrone ironice dictum.	car. ccii. G.
Similitudo spiritualis siue species intelligibilis: quid sit: & quibus/ & ad quid formetur.	car. xxxi. K.
Singulare mariæ priuilegium fuit stare iuxta crucem mente constanti.	car. ccvi. C.
Sitis dñi iesu acerbitas: & cur dolores sitim exasperent.	car. ccix. A.
Solis motus per septēnarium.	car. lxxvii. T.
Spiritum primo & maxime generare non corpus.	car. xxii. E.

Spiritus triplex ad inuicem ordo scđm cōtinēs & cōtētū.	car. ccxxiii. F.
Spiritus sanctus superueniet in te.	car. xxiii. G.
Spūm ultra septem horas cōtineri nō posse salua uita.	car. lxxviii. D.
Spiritus sanctus quomodo sit in homine.	car. lxxxiii. D.
Spiritus in quo symeon uenit in templum.	car. lxxxvi. Q.
Spiritus quidem promptus est: quid sibi uelit.	car. cli. F.
Spiritus sancti missio cur per tres dies celebretur.	car. ccxxvii. P.
Spiritus sanctus cur non uno simplici nomine nominetur sicut aliæ duæ personæ diuinæ.	car. ccxxviii. S.
Spūs sanctus cur noiet' tertia in summa trinitate psona.	car. ccxxviii. T.
spiritus tantum cur tertia diuina persona nō dicatur.	car. ccxxviii. X.
spiritus uitalis ratio.	car. ccxxviii. Y.
spiritus naturalis ratio.	car. ccxxix. Z.
spiritus naturalis diuersitas secūdum etatem/unde sit.	car. ccxxix. A.
spiritus animalis ratio.	car. ccxxix. B.
spiritus animatorum ratio.	car. ccxxix. C.
spiritus sancti perfectio.	car. ccxxix. E.
spūs naturalis: uitalis: & animalis: locus & opationes.	car. ccxxix. F.
spiritus sancti diffinitio.	car. ccxxxv. N.
spiritus sanctus unde sit unicus.	car. cxxxvi. R.
spūm sanctum procedere a filio: ipso filio attestāte pbat'.	car. ccxl. K.
spiritum sanctum a filio procedere probationes humanitus adinuentæ.	car. ccxl. M.
spiritum sanctum a patre & filio æque procedere.	car. ccxli. N.
spiritus sancti completa & explanata diffinitio.	car. ccxli. O.
spūs sancti in colūbe specie cur primo sit uisibiliter missus.	car. ccxliiii. B.
spūs sanctus cur in specie flatus secūdo sit missus & datus.	car. ccxlv. C.
spūs scūs in specie ignis cur tertia uisibili missione datus sit.	c. ccxlv. D.
speciem concreatam angelis perfectius deum ostendere/ q̄ no- stram nobis.	car. xxxiii. X.
speciem dei qualem habuit Adam sibi cōcreatam/ & qualis post lapsum euaferit: qualem item habeamus hic.	car. xxxiii. Z.
spes duplex.	car. lxxxiii. C.
speculum optimum in aduersa fortuna.	car. ci. C.
spe retributionis: aut timore pœne quō obedire liceat.	car. cxxxvi. D.
spineæ coronæ & scepra arūdinea dñi Iesu mysterium.	car. clxxxviii. P.
sputis cur iudei impeterent saluatorem.	car. clxviii. L.
spatium quo christus stetit mortuus.	car. ccxviii. H.

- Stella a magis uisa qualis fuerit. car. lx. A.
 Stellarum beneficio saluatorem incarnari non potuisse. car. lxi. F.
 Stellā a magis uisam non fuisse signum necessarium ostendens christi natiuitatem. car. lxi. H.
 Stella a magis uisa regis natiuitatem indicare nequiuit. car. lxii. I.
 Stelle bñficio nō didicisse magos ubi esset rex adorādus. car. lxiii. M.
 Stellam stare supra locum ubi erat puer. car. lxvii. B.
 Sterilem & confectam senio concipere uiri uirtute difficilius est q̃ uirginem concipere dei uirtute. car. xxiii. R.
 Stans maria iuxta crucem quæ cogitaret. car. ccv. V.
 Stabat iuxta crucem &c. quid sibi uelit. car. cx. R.
 Sternebant ramos in uiarum margine. car. xcv. D.
 Superiores angelorū ordines esse inferioribus p̃stātiores. car. v. H.
 Subtilitatis dos in corpore glorioso: quid operetur. car. xlviii. K.
 Sudor christi orantis quomodo sanguineo colore tinctus sit. car. ciii. M.
 Surgat a cœna qua ratione iesus. car. cxiii. F.
 Substentari multa & non tangere substentantem. car. cxxi. X.
 Sumendi æucharistiam dispar ratio. car. cxxv. V.
 Subtilitas gloriosi corporis qualis sit. car. cxxii. H.
 Sub lunaria oīa non plene sciri posse creata uirtute. car. clxxxii. X.
 Susceperunt eum ut fuerat prophetatum. car. cxciii. R.
 suscepit israel puerum suum in cruce pendentem. car. ccvi. I.
 super uniuersam terrā tenebras factas passionis tēpore. car. ccxi. I.
 suppositum & per se unū tertio perseitatis modo apud theologos christianos idem significat. car. ccxxxi. P.
 suppositum & personam non esse penitus idem. car. ccxxxi. Q.
 suspirium/unde proueniat. car. ccxxxv. M.
 substātia secūda non habet perseitatem tertii modi. car. ccxxxi. O.
T
 Tacebat iesus nec refellebat testes consultissime. car. clxv. Z.
 Tenebre opient terrā: Et caligo populos: qd sibi uelit. car. lxviii. E.
 Tentationi quid obiciendum. car. lxxiii. R.
 Testimonio quæ sint requisita Epilogus. car. lxxxi. G.
 Testamenti domini distributio. car. cxxviii. R.
 Ter negaturū petrū cur dixerit iesus: cū tñ negauerit quater. car. cxxxiii. P.
 Tenete & ducite caute/cur dixerit iudas. car. cly. A.
 Templum ab herode ædificatum. car. ccxii. O.
 Téporaneam & æternā missionē esse penitus unam. car. ccxli. Q.

Theauri hominum qui sint/ & quæ arcule: cur aperiendi.	car. lxxi. Q.
Timor duplex.	car. lxxxiii. B.
Titulum super crucem iesu cur posuerit pilatus.	car. cxvi. E. ii.
Tituli crucis supplementum.	car. cxvii. G.
Tituli crucis domini iesu ueritas.	car. cxvii. l.
Timere deum quam sit utile.	car. ccii. H.
Tolle filiū tuū & c. dictū Abraæ cōplet in dño crucifixo.	car. ccvii. N.
Transitus christi amplitudo.	car. cxii. Z.
Tres dies cur resurrectioni domini iesu celebrandæ ecclesia de- dicauerit.	car. ccxiiii. S.
Tres sunt qui testimonium dant in terra expositio.	car. cxliiii. Y.
Tres mundi ab antiquis figurati.	car. ccxliiii. Z.
Tres termini in tribus primis propositionibus ioannis: Tres diuinas personas manifestant.	car. xxxvi. M.
Tristitia tres habet radices.	car. ci. O.
Tristitiæ iesus unde sit penitus expers: & unde tristis esse potuerit usq; ad mortem.	car. cy. Y.
Tristitia & dolor sanctæ mariæ qualis fuerit.	car. cx. S.
Trina petri negatio quomodo se habeat.	car. cxxxii. M.
Trine negationis petri uarietas.	car. cxxxiii. O.
Tristitia quomodo somnum adducat.	car. clii. G.
Tristitia quæ parit uigiliam.	car. clii. H.
Tribus diebus aliud significare q̃ tres dies.	car. ccxix. M.
Trium personarum diuinarū nominis ratio.	car. ccxxxiii. D.
Tronustuus & c. quo sensu dictum sit.	car. iii. C.
Turbatam esse mariam salua uirtute: imo per uirtutem.	car. xix. L.
Turbatio mariæ qualis fuerit.	car. xix. M.
Turturis oblatis lege purgationis ratio.	car. lxxix. H.
Turturem/ colūbum/ & agnum pro matre offerri dum purgatur: non pro filio dum offertur.	car. lxxxi. V.
Turbatio iesu qualis sit.	car. cxxx. X.
Tuam ipsius aiam pertrāsibit gladius: quid sibi uelit.	car. cx. T.
Tui erant: quid sibi uelit.	car. cxlviii. K.
Tu es rex iudeorum/ cur pilatus potissime interroget.	car. clxxiii. F.
Tu es rex iudeorum: quid sibi uelit.	car. clxxiii. H.
Tunicā incōsutilē dñi cur carnifices non diuiserint.	car. cxviii. N.
Turbarum christum comitantium distinctio.	car. xcvi. L.

Vado ad patrem/qa maior me est: quid sibi uelit.	car. cxxxviii. T.
Vallis syloe: & uallis iosaphat: quæ presagiant.	car. xcii. R.
Verbum quid sit strictim declaratur.	car. xxv. V.
Verbum inter omnia animalia habet solus homo.	car. xxx. D.
Verbum angeli unde sit perfectius uerbo hominis.	car. xxx. E.
Verbū dei unde sit pfectissimū/semper idē/& oīno inuariabile.	car. xxx. F.
Verbi humani diffinitio: & eius declaratio.	car. xxx. G.
Verbi humani causæ secundum quatuor causarū genera.	car. xxxi. L.
Verbum de ueritatibus catholicis fide acquisitum cur falsum esse non possit.	car. xxxi. O.
Verbo bono formando quæ sint opportuna.	car. xxxii. S.
Verbum sanctorum angelorum unde sit nostro perfectius.	car. xxxii. T.
Verba quæ habent sancti angeli & quot.	car. xxxiii. A.
Verbum in Dæmone posse duplicari/in homine esse unicum in hac uita.	car. xxxv. C.
Verbi dei perfectiones quibus angelorū & hoīum uerbū caret.	car. xxxv. F.
Verbum dei semper esse productum & semper pducī.	car. xxxv. G.
Verbum hominis non esse filium hominis/neq; uerbum angeli filius angeli.	car. xxxv. H.
Verbum dei quomodo sit in deo & apud deum.	car. xxxvi. I.
Verbum caro factum est expositio.	car. xliii. Q.
Verbum caro potius q̄ homo factum est multis de causis dixit Euangelista.	car. xliii. R.
Verbum caro quomodo sit factum.	car. xliiii. S.
Verbi personæ & naturæ hominis unio/quō se habeat.	car. xlv. T.
Verbum semper a deo esse genitum: & semper gigni.	car. xlv. Z.
Verbum dei unicū esse necessario: neq; posse multiplicari.	car. xlyi. A.
Vegetabilia & sensibilia non sunt persona.	car. ccxxxi. R.
Velum templi: quid sit.	car. ccxii. P.
Veli templi scissio: quid indicauerit.	car. ccxiii. Q.
Ventus unde dictus sit spiritus.	car. ccxxx. H.
Venit princeps mundi huius de quo dictum sit.	car. cxxxix. X.
Velaerunt faciem eius/quomodo intelligi debeat.	car. clxx. P.
Vestimenta super Asinam poni/& Christum super Asinum uehi: quid sibi uelit.	car. xciii. X.
Vestimenta a turbis strata in uia quomodo fuerint.	car. xciv. C.
Vestimēta & ramos in uia sternere turbas: quid sibi uelit.	car. xciv. E.
Vestimenta quæ deposuit Iesus loturus discipulorū pedes.	car. cxiii. H.

Vestimēta cur sciderit Cayphas audita rñsione Iesu. car. clxvii. I.
 Veste alba cur Herodes Iesum induerit. car. clxxxvi. D.
 Versutia ministri qui alapa percussit dñm Iesum Anna rñdētē. car. clxii. I.
 Veritatis amplitudo. car. clxxvii. A.
 Veritatem assequendi uia. car. clxxvii. B.
 Veritas uegetabilium. car. clxxviii. C.
 Veritas sensibilibus. car. clxxviii. D.
 Veritas rationalium / & primo angelorum. car. clxxviii. E.
 Veritas & falsitas hominum. car. clxxix. K.
 Veritas in cognoscente / quomodo se habeat. car. clxxx. P.
 Veritas integra solus deus est: & in solo deo. car. clxxxiii. G.
 Veritatis integre diffinitio. car. clxxxiii. H.
 Vexatores dñi Iesu post secundum examen qui fuerint. car. clxx. O.
 Vidimus gloriam eius / quare scripserit ioānes. car. xxviii. Y.
 Videntes filii dei &c. expositio. car. l. T.
 Videntibus illis eleuatus est: expositio. car. ccxx. O.
 Vigilate & orate: ut nō itretis in tētationē: qd sibi uelint. car. cli. D.
 Violentia secunda radix inuoluntarii. car. xciii. O.
 Virginitas cur in Maria primo cōperit cōmendari. car. x. E.
 Virginitatis Mariæ excellētia sup matronarū affectū quā honestū. c. xi. F.
 Virginitatē quā rōnes uideant ostēdere nō esse uirtutem. car. xi. G.
 Virginitas unde habeat uirtutis rationem. car. xii. H.
 Virginitas unde sit irrecuperabilis creata uirtute. car. xii. K.
 Virginitatem a solo deo posse restitui. car. xii. L.
 Virginitatis utilitates. car. xiii. M.
 Virginitatē Mariæ coniugium ostendit excellētissimam. car. xiii. Q.
 Virginitatē cur cōcipiētes amisisse ea corporis parte oporteat. car. xlvii. D.
 Virgo Maria quō in cōceptu uirgo necessario pmanserit. car. xlvii. E.
 Virginitatis claustra xp̄s nascēdo in m̄re uiolare nō potuit. car. xlix. Q.
 Virginis Mariæ urbana gratitudo Magis ostēsa. car. lxxiii. C.
 Virginem matrem plus dedisse filio q̄ parentes ambo filiis do-
 nare possint. car. cxvii. D.
 Virginē matrē cū suo filio ultimā cōnā legalē cōnauisse. car. cxyii. E.
 Virtuofus uirtutis materiam sibi non facit. car. xii. I.
 Virtutes heroicae perfecte sunt. car. xiii. O.
 Virtus altissimi obūbrabit tibi: declaratio est antecedētium. car. xxiii. I.
 Virtus per gratiam p̄stita operatur iuxta naturæ metas. car. xxy. S.
 Virtute & mālueudine acq̄rēda a xp̄o regna mūdi: nō armis. c. lxxii. B.

Virum non cognosco. car. xxii. D.
 Vincum unum cur dimitterent iudei in pascha. car. xcxi. Y.
 Vincum insignem cur de barraba dixerit euangelista. car. xcxi. A.
 Vitam habent multa: Deus solus uita est. car. xxxviii. R.
 Vita erat lux hoium: & lux in tenebris lucet: quid sibi uelit. car. xl. A.
 Vita erat lux hominum. car. xl. C.
 Umbra mortis non morte detentas patriarcharum animas. car. lvii. S.
 Unde fiat in hominis mente deceptio. car. xxxi. N.
 Vnicum uerbum in quatuor primis propositionibus euange-
 . lii Ioannis. car. xxxvi. L.
 Una creatura simul esse in diuersis locis: & differenter in multis. c. cxxi. B.
 Vniuersam cohortem cur congregauerint milites uerberato do-
 . mino iesu. car. clxxxviii. N.
 Vnitatis ecclesie in uno capite ratio. car. ccxxxvi. X.
 Vocabitur filius dei declarat quod dixit filius altissimi uocabitur. c. xxiii. O.
 Vocales littere a natura septem. car. lxxviii. A.
 Volendi & nolendi modi. car. ciiii. P.
 Voluntates in domino iesu duae. car. cv. X.
 Voluntas increata tristari nequit. car. cvi. A.
 Voluntas portio superior: & inferior quo sumatur. car. cyi. B.
 Voluntas iniqua pessima conditio. car. clxv. T.
 Volita si contristant: lamentum tamen non adducunt. car. cix. O.
 Ut sisterent eum domino: quid sibi uelit. car. lxxx. Q.
 Ut non traderet iudeis cur dixit dominus iesus. car. clxxv. M.
 Vulvae nomen non obscena sonare. car. lxxxi. S.
 Vuluam/quid uere aperiat. car. lxxxi. T.
 Usque ad mortem: quid sibi uelit dicens dominus iesus. car. cvii. E.
 Uxor pilati: similis Euae: Pilatus similis Adae. car. clxxvi. X.
 Uxor pilati: quid sit in somniis passa. car. clxxvi. Y.
 Finis.

Erratorum correctio quae pars huius uoluminum habet.

¶ In numero chartarum hi sunt errores. pro. lxxxix. habetur. lxxxiiii. pro
 xcvi. habetur. xvii. pro. xcvi. habetur nihil. pro. cvi. habetur. cix. pro. cxl.
 cxli. cxlii. habetur. cl. cli. clii. pro. clxiii. habetur. clxvii.

¶ In codicis scriptura hi sunt errores. charta. xxii. semipagina prima. li-
 nea. xix. finem uero carentiam amplitudinis pro finis uero carentiam am-
 plitudinem. Charta. xxyii. semipagina secunda/linea. xxxiii. malog: haece

fines loquendi pariter omnes audiamus
Deum vni: et mandata eius obferua
Leonhardus p. Groll Zuffellius
vniuersi te iuramus

et tuum propter
nomen tuum. **O**mnis deus virtutis

tenet in generatione potantibus ma
nipulos suos.

q. iii et iii deficiunt

hanc nouellē oblati-entium in
eius tunc. **E**cce sic benedict homo.

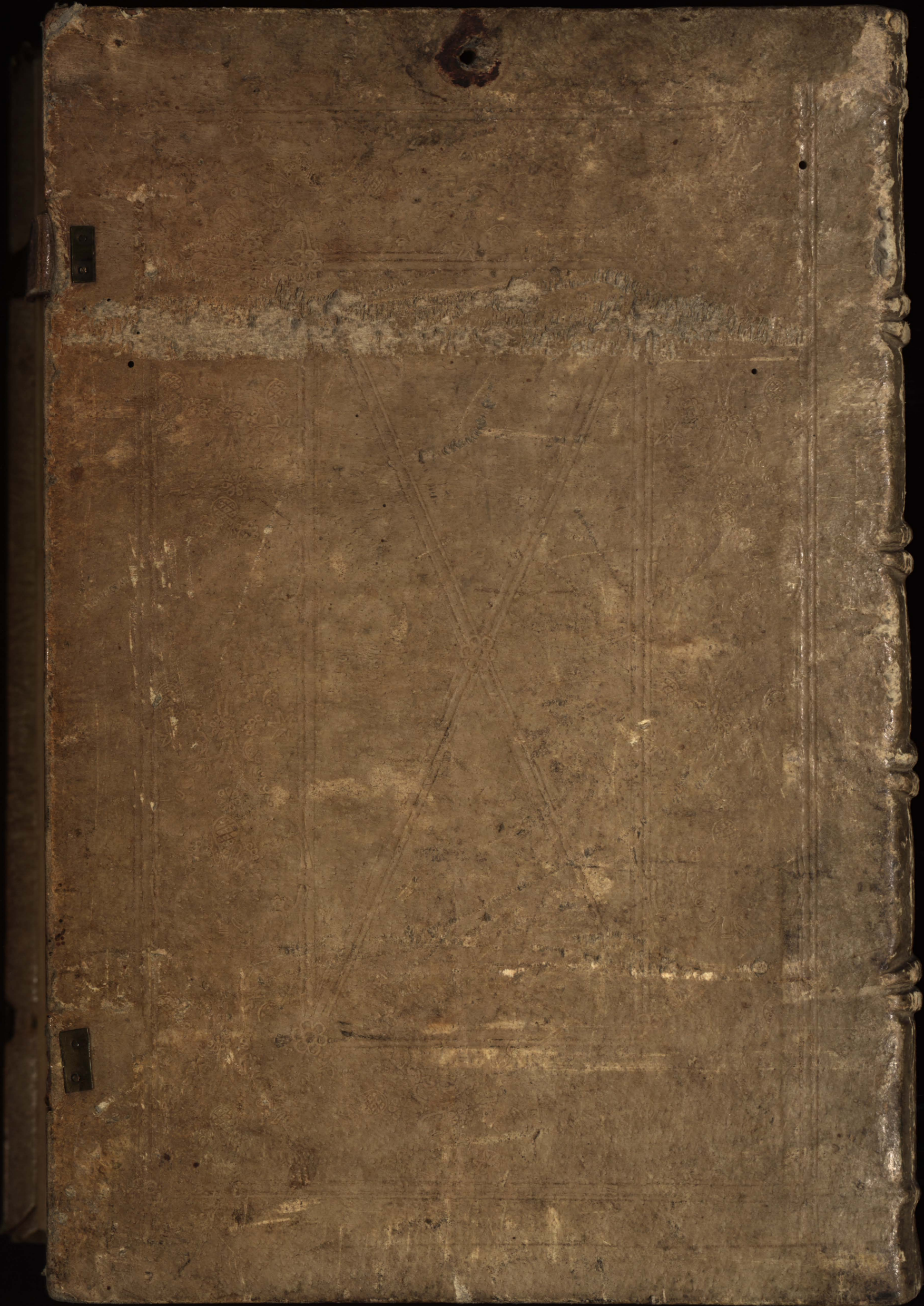
One tunc tunc tunc tunc tunc tunc
i die qua inuocauerim te. **S**alutē

q. iii et iii deficiunt

Theol
485

149201
Cim. 1430
110711

Cim.

68b